

VENERABILIS ALANI

LIBER

IN DISTINCTIONIBUS DICTIONUM

THEOLOGICALIUM.

(Ex editione in folio sine anni vel loci nota, quam nobiscum perhumaniter communicavit D. JUNG, bibliothecæ Argentiniensi præfectus. De hoc typographicæ artis incunabulorum pretioso specimine sic D. Jung in epistola ad nos transmissa: « Editio hæc Distinctionum Alani, nunquam postea alias repetita. Daventriæ prodit, circa annum 1477, ex officina Richardi Paffroet, Coloniensis, et inter primos hujus impressoriæ artis magistri labores annumeranda, quem ante hunc annum nihil edidisse constat. Ejus typi ab iis adhuc non absimiles quibus Guttenberg et Post utebantur. » — Eidem volumini inest liber *Mammotrectus* dictus, quem bibliopega sæculi decimi quinti cum Alano in unum compegit.)

PROLOGUS ALANI

Ad Hermengaldum abbatem Sancti Ægidii.

Reverendissimo Patri et domino HERMENGALDO (45), A tuis theologiarum auctoritatum præditum muni-
 Dei gratia Sancti Ægidii abbati, ALANUS dictus ma-
 gister, sic in præsentii multiplici insigniri gratia ut
 in futuro præmiatur in gloria.

Cum mundus diversis olim prudentum floreret
 virtutibus, et quasi alterum firmamentum suis ful-
 guretur sideribus, nunc, variis vitiorum ingruenti-
 bus tenebris fugatisque virtutum stellis, totus in
 nocte profundæ cæcitatæ involvitur et a luce totius
 veritatis proscibitur. Proscriptis tamen cæteris,
 tu solus, quasi novus Lucifer, mundum radiis tuæ
 discretionis illuminas, et ab eo, quantum in te est,
 tenebras indiscretionis eliminas. Tali igitur sideri
 mei operis sidus devoevo, divinis stellarum senten-

mentis; et sicut tuo titulatur sub nomine, ita tuo
 insigniatur munimine, quatenus tui libra iudicii
 mei libri libret sententias, ut si aliquid minus
 fuerit igne rationis decoctum, sepeliatur silentio;
 quod vero videbitur in fabrica prudentiæ expoli-
 tum, celebretur in publico. Non enim volo ut opus
 meum prius in aures publicas exeat divulgatum
 quam a statera tuæ examinationis exierit trutinatum,
 ut vel valeat tuæ prudentiæ iudicio compro-
 batum, vel vileat tuæ auctoritatis sententia repro-
 batum. Tibi enim inter primates primo primum
 mei operis primitias offero, ut sicut es inter præ-
 latos primus, ita hujus libri novitatem delibes pri-

(45) Cœnobio S. Ægidii præfuit Hermengaldus
 ab anno circiter 1179 ad annum usque 1195. Hinc
 corrigendus de la Serna Santander qui in libro cui
 titulus: *Dictionnaire bibliographique choisi du xv^e
 siècle* (Bruxelles, 1806), parte II, pag. 27 et 28, post
 recensitam Alani *Distinctionum* editionem Argenti-
 nensem (leg. Daventriensem; nunquam enim Ar-
 gentinæ prodierunt), hæc addit: « Hujus operis
 auctor ab Alano Magno de Insulis distinguendus,
 anno 1203 defuncto. De quo hic igitur magnus
 Alanus sæculo uno fere et dimidio senior habendus;
 Hermengardus enim, abbas S. Ægidii, cui
Distinctiones nuncupantur, juxta D. Mabillonium
 ante annum 1060 obiit: *Tunc* (anno 1050) *Andao-
 nensi monasterio* (Saint-André de Villeneuve, près
 d'Avignon) *præerat Hermengaldus abbas, factus
 postmodum abbas apud S. Ægidium, ubi post annos
 septem fato sanctus est* (Annal. SS. ord. S. Bened.,
 t. IV, p. 522); quod confirmatur testimonio aucto-
 rum *Galliæ Christianæ*, t. I, col. 873, ubi de abba-

tibus Andaonensibus agentes hæc scribunt: IV.
*Hermengaldus, quo sedente Rostagnus I episcopus
 Avenionensis dedit ecclesiam de Juncariis an. 1050.*
 Hinc patet magistri Alani opus ante annum 1058
 absolutum, quo obiit, cui inscriptum est, Hermen-
 galdus. »

Hæc erudite, sed inconsiderate Santander. Cœ-
 nobio quidem S. Ægidii circa annum 1050 præfuit
 Hermengaldus quidam: « X. Hermengaldus And-
 aonensis abbas, inquit auctores *Galliæ Christi-
 anæ* (t. VI, col. 483), circa 1050, deinde S. Ægi-
 dii, post annos 7 isthic obiisse dicitur a Mabillonio
 t. IV *Annalium*, p. 722, de quo nihil aliunde rescire
 licuit. » Sed si abbatum San-Ægidianorum seriem
 evolvere Santander pergisset, mox (ibid., col. 489-
 90) illi occurrisset Hermengaldus alter, abbas S.
 Ægidii decimus nonus, qui ante annum 1179, ut
 diximus, ad annum usque 1195 præfuit. Hermen-
 galdus ille est cui *Distinctiones* suas Alanus inscrip-
 sit. EDIT. PATR.

mitus. Quoniam tuæ magnanimitati ignava opum pondera præsentare minime volui quibus ad facinus nihil instructius cum habendi sitis incanduit (46), nihil vilius cum ea victor animus sibi calcata subiecit. Hoc solum autem tuam paternitatem tota mentis devotione depono, ut tuæ amicitiae fœdus gloriosum, quod non solum in libro

scientiæ, verum etiam in libro experienciæ legi, tua benignitas inconcusse servet illæsum, quoniam quandiu spiritus meus allaverit artus, quandiu temporalis vitæ diversos patiar discursus, semper apud me gloria tua nomenque tuum laudesque manebunt. Ut volo, sic valeas in æternum.

EJUSDEM PROLOGUS ALTER.

Quoniam juxta Aristotelicæ auctoritatis præconium, qui virtutum nominum sunt ignari cito paralogizantur, in sacra pagina periculosum est theologorum nominum ignorare virtutes, ubi periculosius aliquid quæritur, ubi difficilius invenitur, ubi non habemus sermones de quibus loquimur, ubi rem ut est sermo non loquitur, ubi vocabula a propriis significationibus peregrinantur et novas admirari videntur; ubi divina descendit excellentia ut humana ascendat intelligentia; ubi nomina pronominantur, ubi adjectiva substantivantur, ubi verbum non est nota ejus quod de altero dicitur, ubi sine inhærentia prædicatio, ubi sine materia subjectio, ubi affirmatio impropria, negatio vera, ubi constructio non subjacet legibus Donati, ubi translatio aliena a regulis Tullii, ubi enuntiatio peregrina ab Aristotelis documento, ubi fidei remota a rationis argumento. Et ideo ne falsum pro vero affirmet theologus, ne ex falsa interpretatione errorem confirmet hæreticus, ut a litterali intelligentia arceatur Judæus, ne suum intellectum sa-

cræ Scripturæ ingerat superbus, dignum duximus theologorum verborum significationes distinguere, metaphorarum rationes assignare, occultas troporum positiones in lucem reducere, ut liberior ad sacram paginam pandatur introitus, ne ab aliena positione fallatur theologus, et sit facilior via intelligendi; minus intelligentes invitet, torpentes excitet, peritiores delectet; et sic diversæ vocabulorum acceptiones, quæ in diversis sacre pagine locis jacent incognitæ, in lucem manifestationis reducantur præsentis opusculi explanatione; ut brevior explanatio prolixitatem excludat, brevis fastidium tollat, expositio obscurum, compendiosa doctrina [f. ad. temporis] dispendium. Nostri autem operis executio hac ordinationis serie textetur ut juxta litterarum alphabeti ordinem diversæ theologiarum dictionum significationes secundum positionum rationes et causas fideliter distinguantur, et diversis titulorum capitulis adnotata prosecutio lectori quod voluerit offeratur distinctionis subsidio. Sequitur A.

46) Hunc locum restituimus ope codicis ms. sub n. 73 in bibliotheca publica Divionensi asservati. Legitur in editione Daventriensi: Quo-

niam... ignava operum pondera præsentare minime volui, rebus cognatos quibus facinus nihil instructius causa habendi sitis incanduit, etc., corrupte.

VENERABILIS ALANI

LIBER IN DISTINCTIONIBUS DICTIONUM THEOLOGICALIUM.

Feliciter incipit.

A

A quandoque notat locum; unde in Evangelio: Homo quidam descendebat a Jerusalem in Jericho. Notat etiam tempus; unde in Michæa propheta: A diebus antiquis. Notat æternitatem; unde idem Michæas: Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. Notat auctoritatem; unde in Psal.: A Domino factum est istud. Notat nativitatem sive origi-

nem; unde in Evangelio: Exivi a Patre et veni in mundum. Notat spirationem sive processionem; unde in Evangelio: Responsum accepit Simeon a Spiritu sancto. Notat separationem sive remotiorem; unde in Psal.: Et emundabor a delicto maximo. Notat partitionem rei ab universitate cum exceptione, ut cum dicitur justus, separatur a massa

perditionis. Omnes significationes quas habet hæc A præpositio *a*, habet ista præpositio *ab*. Sed notandum quod *a* habet præponi dictionibus incipientibus a consonante; *ab* habet præponi dictionibus incipientibus a vocali. Et quandoque *ab* ponitur pro *sine*, unde in Catone : *Noli irasci ab re*, id est sine occasione.

Abies, proprie, dicitur contemplator; unde Isaias : *Ponam in desertum abietem*. *Abies*, ratione sublimitatis, contemplatores significat, qui adhuc in terrenis corporibus positi cœlestia contemplantur. Dicitur etiam contemplatio, unde Isaias : *Pro saluincia ascendit abies*, dum in sanctorum cordibus pro abiectione terrenæ cogitationis oritur altitudo supernæ contemplationis. Dicitur etiam cœlestis virtus, sicut per prophetam de apostata angelo dicitur : *Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus*, quia cæteri angeli Lucifero in dignitate pares non fuerunt.

Abire proprie notat motum localem de loco vel etiam recessum; unde *abiit*, id est ab illo loco recessit. Notat recessum mentalem, unde in Joanne : *Dixit Jesus discipulis suis : Qui manducat meam carnem*, etc. *Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt : Durus est hic sermo, quis potest eum audire? et abierunt*, non localiter, sed mentaliter. Notat discursum per vitia, unde in Evangelio de prodigo qui *abiit in regionem longinquam*. Notat consensum in malum, unde in principio Psalmorum : *Beatus vir qui non abiit*.

Absinthium, proprie, dicitur diabolus ratione amaritudinis, cujus amara est doctrina; unde in Apocalypsi : *Et nomen stellæ dicitur absinthium*, id est diabolus. Dicitur amara doctrina; unde ibidem : *Et facta est tertia pars aquarum absinthium*, id est amara doctrina. Dicitur etiam pœna, unde Jeremias : *Absinthii et fellis*, etc.

Absque ponitur pro *extra*, unde in Evangelio : *Absque synagogis facient vos*, id est extra synagogam. Quandoque ponitur pro *sine*, unde Job : *Dies mei velocius transierunt quam a texente absque ulla spe*. Notat etiam præter, unde in Canticis : *Absque eo quod intrinsecus latet*.

Abyssus dicitur proprie aquarum profunditas, unde in Exodo : *Abyssi operuerunt eos*; profunditas aquarum dicitur abyssus quasi sine bysso, id est sine candore. Dicitur mundana machina prout primo fuit creata, unde in Genesi : *Tenebræ erant super faciem abyssi*. Mundanam machinam vocat abyssum propter sui confusionem et obscuritatem; unde eam Græcus *chaos* dixit, quod est *confusio*. Dicitur cor hominis profundum et inscrutabile, unde in Daniele : *Qui intueris abyssos et sedes super cherubim*, id est scrutaris abyssum humani cordis et sedes super plenitudinem scientiæ. Dicitur etiam occulta Dei judicia, unde in Psalmo : *Judicia tua abyssus multa*. Dicitur infernus, unde Job : *Nunquid ingressus es in profundum maris et in novissimis abyssi ambulasti*; quasi dicat : Ut ego non so-

lum mare, id est sæculum per assumptam humanitatem ingressus, sed etiam per eam sponte in morte positus, usque ad ultima inferni, quasi ad magna profunda descendi, *et in novissimis abyssi deambulavi*. Sicut aquarum abyssus nulla nostra visione comprehenditur, ita et occulta inferni nullo a nobis sensu cogitationis penetrantur, etc. Dicitur rationis humanæ judicium, unde in Psalmo : *Abyssus abyssum invocat*. Abyssus namque abyssum invocare est de judicio in judicium pervenire. In peccato enim quod homo committit, contra se judicium suæ rationis invenit, et post ad judicis æterni distributionem producit, [nisi] in vita sua convertatur. Dicitur etiam profunda diaboli astutia, unde in Job : *Sicut superficies abyssi restringitur*, quia quasi homo persuasionis ejus species, dum velut solida desuper glacies ostenditur, in profunda latens ejus malitia non videtur. Dicitur cor pravi hominis, unde in Job : *Abyssus dixit : Non est in me*; eleganter cor pravum abyssus dicitur, quia per lapsum fluidum, et per duplicitatis caliginem est tenebrosus. Dicitur testamentum, unde in Psalmo : *Abyssus abyssum invocat*, id est unum testamentum alii consonat, quod eleganter dicitur abyssus, quia in utroque testamento multa latent quæ nullo modo homini patent. Dicitur etiam persecutio, unde in Psalmo : *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus*; quasi diceret : *Non inclinabitur in sæculum sæculi*, licet abyssus persecutorum sit amictus ejus sicut vestimentum. Dicitur mens desperata, unde in Job : *Nunquid ingressus es profundum maris? Mare quippe est mens humana, cujus profunda Deus ingreditur*, quando homo per cogitationem suam ac lamenta pœnitentiæ ab intimis cogitationibus perturbatur; quando prioris vitæ nequitas ad memoriam reducit, fluctuantem in confessione sua animum concutit. Profundum maris Deus penetrat, quoniam desperata corda permutat. Hoc autem mare intrat, quando cor sæculare humiliat; profundum maris ingreditur, quando visitare mentes etiam sceleribus pressas non dedignatur; unde sequitur : *Et in novissimo abyssi deambulasti? Abyssus est mens scelerata quæ, dum semetipsam comprehendere non valet, sese in omne quod est velut obscura abyssus latet*; in novissimis ergo abyssi deambulare est etiam nequissimorum hominum corda convertere, et desperatas mentes visitationis suæ vestigiis tangendo mirabiliter reformare. Cum enim post immensa scelera unusquisque compungitur, quid aliud quam in novissimis abyssi deambulasse videtur? Dicitur abyssus homo secundum aliam expositionem in Psalmo : *Abyssus abyssum invocat*, id est homo hominem ad Deum vocat, dum aliquid veritatis prædicat; et homo dicitur abyssus, quia neutrius illorum, scilicet vocantis vel vocati, cor sciri potest. *Profundum enim est cor hominis et inscrutabile*, ut in Jeremia habetur. Dicitur pœna, ut in Psalmo secundum aliam expositionem : *Abyssus abyssum invocat*, id est pœna inflicta Adæ ita gra-

vis pro solo edulio pomi pœnam malis infligendam significat. Dicitur ventus, qui de occultis causis procedit, unde in Psalmo : *Ponens in thesauris abyssos*, id est ventos collocans in occultis sinibus naturæ. Dicitur homo profundus in peccato secundum aliam expositionem : *Ponens in thesauro abyssos*, id est qui erant in profundis peccatis per bona ponit inter sanctos; et in Canticis filiorum Israel alibi : *Descenderunt in profundum vitiorum*.

Accedere proprie significat motum localem, unde in Evangelio : *Accesserunt Pharisei ad Jesum*. Notat accessum scientiæ vel considerationis, unde in Psalmo : *Accedet homo ad cor altum*. Notat accessum unionis, ut ibi secundum aliam expositionem : *Accedet homo ad cor altum*. Notat accessum fidei, unde in Psalmo : *Accedite ad eum et illuminamini*; per fidem enim accedit homo ad Deum, unde vox est Prophetæ ad incipientes in fide.

Accipere, proprie, unde in Evangelio : *Accipit Jesus panem et fregit*. Signat *dare*, unde Apostolus : *Accipit dona in hominibus*. Notat inhærentiam proprietatis subjecto, unde Apostolus : *Nil habes quod non accepisti a Deo*. Notat infusionem gratiæ, unde in Psalmo : *Respexit Dominus de cælo et accepit me*. Notat unionem secundum aliam expositionem : *Respexit Dominus de cælo et accepit me*, id est univit me, etc.

Accipiter, proprie, dicitur justus; unde Greg. : *Penna struthionis est similis pennæ herodii vel accipitris*: hæc auctoritas exponitur quando de herodio tractabitur.

Accubitus, proprie; unde Dominus ait quod Pharisei appetunt primos accubitus in mensa. Dicitur Incarnatio Christi, unde in Canticis amoris : *Dum esset rex in accubitu suo*, etc. Dicitur passio Christi, ut in prædicto exemplo secundum aliam expositionem. Dicitur ascensio sive ad dexteram Patris sessio, his enim modis omnibus potest exponi prædicta auctoritas.

Acervus, proprie, dicitur Ecclesia, quia sicut acervus in imo est latus, in summo angustus, quæ pauciores habet in arctioribus præceptis, plures in communibus mandatis. Dicitur etiam cumulus peccatorum vel idololatria; unde in Proverbiis Salomonis : *Qui immolat diis, velut qui mittit lapidem in acervum Mercurii*. Lapidem mittit in acervum Mercurii, qui peccata addit peccatis, vel qui auget idololatriam quæ signatur per Mercurium, quia Mercurius, qui dicebatur deus eloquentiæ, specialius colebatur quam alius.

Acetum, proprie, ut ibi in Evangelio : *Et dederunt ei acetum cum felle mistum*. Dicitur prava voluntas quam obtulerunt (1) Judæi Christo in passione, unde in Psalmo : *In siti mea potaverunt me aceto*.

Acies, proprie, dicitur cuneus bellatorum, unde poeta ait : *Fraternas acies*. Et in Canticis : *Ut castrorum acies ordinata*. Dicitur acumen visus, unde legitur quod aquila irreverberata oculorum acie radios solis penetrat, etc. Dicitur etiam Ecclesia,

(1) Videtur legendum secundum quam hoc obtulerunt, etc.

unde in Canticis desideratissimi : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*, etc.

Aculeus, proprie, dicitur peccatum, unde in [hymno] Ambrosiano : *Tu devicto mortis...* Et Apostolus in Epistola ad Corinthios : *Ubi est, mors, aculeus tuus*. Dicitur pungitiva hæretici deceptio, unde in Apocalypsi : *Et aculei erant de caudis earum*, scilicet locustarum; ibi per locustas intelliguntur hæretici, per aculeos pravæ deceptionis hæreticorum.

Acus, proprie, dicitur cordis compunctio, unde in Marco : *Facilius est camelum per foramen acus transire*, id est peccatorem, deposito onere peccati, per pœnitentiam transire in regnum cœlorum, *quam diritem*, id est divitias amantem, *in regnum cœlorum*. Dicitur etiam passio Christi, ut ibidem secundum aliam expositionem : *Facilius est camelum*, etc. Dicitur malitia persecutorum vel hæreticorum, unde in Isaia : *In die illa auferet acus et spicula*, in die iudicii auferet Dominus persecutiones malorum et delectationes eorum vel ipsorum superbias.

Ad quandoque notat motum localem, unde in Joanne : *Venit Nicodemus ad Jesum nocte*; quandoque motum mentalem, unde in Psalmo : *Quoniam ad te orabo, Domine*; quandoque motum temporalem, unde in Daniele : *Erunt septuaginta hebdomadæ ad Christum*; quandoque motum vocalem, unde in Pentateuco : *Locutus est Dominus ad Moysen*; quandoque motum sensualem, secundum quod soliti sumus dicere : *Iste respicit ad pauperem*; quandoque motum finalem, unde Apostolus : *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, etc.;

quandoque motum collationis rei ad rem, unde in Symbolo apostolorum : *Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*, etc.; quandoque similitudinem, unde dicitur : *Istud fit ad instar illius*, etc.; quandoque ponitur pro *juxta*, unde in Gen. : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; quandoque ponitur pro *ante*, unde in Samuele : *Semper cubabant filii Heli ad ostium tabernaculi*, id est ante; et in Pentateuco : *Locutus est Dominus ad Moysen stans ad ostium tabernaculi*, etc.; quandoque notat *contra*, unde Apostolus : *Frustra pugnavi ad bestias Ephesi*, id est contra homines bestiales Ephesi; quandoque ponitur pro *versus*, unde Isaïas propheta : *Ponam sedem meam ad aquilonem*. Ponitur etiam pro *pro* (per?), unde Psalmista : *Tentaverunt me ad aquas contradictionis*.

Adamas, proprie, dicitur æternitas, sicut per Jeremiam prophetam dicitur : *Peccatum Judæ scriptum stylo ferreo in ungue adamantino*. Adamas lapis solidus est in tantum ut ferro non valeat secari. Per stylum autem ferreum fortis sententia, et per unguem adamantinum significatur finis æternus. Peccatum autem Judæorum *stylo ferreo in ungue adamantino scriptum* esse dicitur, quia culpa Judæorum per fortem Dei sententiam in fine puniunda servatur.

Adeps dicitur pinguedo intestinorum. Dicitur

etiam superbia, unde de superbo et divite dicitur **A bus**; notat *invidere*, ut in prædicta auctoritate. in Job : *Viscera ejus repleta sunt adipe*, id est superbia. Dicitur carnalis sensus quem Judæi habuerunt in lege, unde in Psalmo : *Adipem suum concluderunt*, id est carnalem sensum suum in littera legis retinuerunt, etc. Dicitur medulla sacræ Scripturæ, unde Psalmista : *Ex adipe frumenti satiat te*; secundum aliam expositionem dicitur charitas in eadem auctoritate. Dicitur etiam abundantia, unde in Psalmo : *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*. Dicitur sapientia quæ in abscondito est, quæ est pinguedo animæ, sine qua anima marcescit; unde in Psalmo : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea*. Dicitur fortitudo, unde : *Regnum David super Saul et Joathan*, id est ex adipe pinguium et sanguine interfectorum.

Adesse notat loci præsentiam. Notat pronitatem ad obediendum, unde in Gen. : *Abraham, Abraham; qui respondit : Ecce adsum*. Notat collationem auxilii, unde in quadam oratione Dei : *Adesto nobis, Deus*. Notat naturæ similitudinem, unde in Job : *Quadam die cum venissent filii Dei*, id est angeli, *coram Domino adfuerunt, inter eos et Satan*, non principaliter vel localiter, sed similitudine naturæ, quia spiritalis naturæ est ut angelus. Dies vero hic non notat tempus, sed naturæ claritatem angelicæ.

Adolescentula, proprie, dicitur fidelis noviter ad fidem conversus: unde in Cant. : *Adolescentulæ dilexerunt te nimis*. Adolescentulæ dicuntur illi qui jam in Christo sunt renati, sed nondum fortes sunt **C** ut prædicent nomen Christi.

Adorare proprie debitum cultum Deo exhibere, vel theosebia, vel theosis, vel latrisosis: hæc consistit in contemplatione, oratione, oblatione et hujusmodi, unde in Psalmo : *Venite, adoremus et procidamus ante Deum*. Signat etiam homini vel alicui rationali creaturæ cultum exhibere, et dicitur *dulia*: hæc autem consistit in obedientia, in genuflexione, in capitis inclinatione et hujusmodi; unde in Gen. : *Abraham tres angelos vidit et unum adoravit*, id est eis cultum debitum exhibuit. Dicitur *venerari*, unde in Antiphon. : *Crucem tuam, Domine, adoramus*, id est veneramur. Dicitur ad Deum orare, unde : *Introibo in domum tuam, adorabo*. Ad Deum orare, id est fide, spe et charitate ad Deum tendere.

Adversus vel **adversum** ponitur pro *contra*, ut communiter dicimus : *Iste pugnat adversus talem dominum*, id est contra; **adversum** non præponitur dictioni incipienti a vocali.

Ægyptus, proprie, mundus, unde Isaias : *Ascendam nubem levem, et ingrediar Ægyptum*, id est humanam naturam, et veniam in mundum per assumptionem humanitatem. Dicitur gentilitas, unde in Psalmo : *Venient legati ex Ægypto*, id est sancti prædicatores ex gentilitate ad fidem conversi erunt misericordia Christi.

Æmulari notat *diligere*, unde Apostolus : *Æmulor vos Dei æmulatione*; notat etiam *indignari*, unde Psalmista : *Nolite æmulari in malignanti-*

A bus; notat *invidere*, ut in prædicta auctoritate.

Aer, proprie, unde Paulus : *Non est vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates aeris hujus*. Dicitur propheta, unde in Psalmo : *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*, id est subtilis intelligentia in prophetarum Scripturis. Dicitur anima fluxibilis sive mobilitas sæcularis mentis, unde : *Subito colligitur aer in nubes*. Aer colligitur cum fluxæ mentes, superni respectus gratia, virtutis soliditate roborantur. Dicitur sublimitas contemplationis qua contemplamur Deum, unde Paulus : *Rapiemur cum illis in nubibus obriam Christo in aera*. Dicitur inanitas sive vanitas, unde idem : *Eritis in aere loquentes tam multa ut sunt genera linguarum*. Dicitur etiam **B** dæmon, unde idem Paulus : *Sic non quasi aerem verberans*, id est non tantum resisto dæmoni, sed *castigo corpus meum, et in servitutum redigo*.

Ærugo est rubigo quæ consumit aurum vel argentum. Dicitur superbia, quæ omnes bonos mores in homine consumit, juxta illud :

Inquinat egregios adjuncta superbia mores.

Et in Evangelio Matthæi legitur : *Thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur*. Dicitur luxuria, quæ thesauros sensuum humanorum consumit; in prædicta auctoritate per æruginem potest intelligi luxuria.

Æs, proprie, prælatus cujus opus verbo non respondet, unde Apostolus, loquens in persona pseudoprædicatoris, ait : *Ero quasi æs sonans aut cymbalum tinniens*. Dicitur durum et insensibile cor pravorum, unde Job : *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro ænea est*. Hic per æs insensibilem corda designantur, qui sæpe et supernos ictus accipiunt, et tamen nulla disciplinæ percussione mollescunt. Dicuntur æs perseverantes in bono, unde in Job de Antichristo dicitur : *Reputabit ut paleas ferrum et quasi lignum putridum æs*. Perseveranter ferrum acuitur ut adversarius vulneretur, æs autem rubigine pene nulla consumitur; ferro autem prædicationis jaculum, ære perseverantia in bono designatur. Dicitur sonora vox prædicantium, unde Ezechiel : *Et scintillæ quasi aspectus aeris candentis*; per æs, quod est sonorum metallum, voces prædicatorum designantur, quia *in omnem terram exivit sonus eorum*. Et bene æs candens dicitur, quia vita prædicatoris sonat et ardet: ardet desiderio, sonat verbo. **Æs** ergo candens est prædicatio divino calore accensa; sed candente ære scintillæ prodeunt, quia ab eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte prædicatorum verba scintillæ appellata sunt, quia eos quos in corde tetigerint, in amorem divinum accendunt. Dicitur etiam ille æs qui non derelinquit malitiam suam, unde Isaias : *Domus Israel versa est in scoriam*.

Æstas, proprie, dies judicii, unde Salomon : *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate et non dabitur ei*. Qui enim modo bene ope-

rari negligit, in die iudicii vita æterna carebit. **A Spiritu Dei aguntur, legi subjecti non sunt**, id est

reguntur. Dicitur etiam *dicere*, unde solet dici : *Agitur in hoc libro de hoc*, id est dicitur.

Agustus, proprie, labor vel tribulatio, unde in Mattheo : *Eos nobis pares fecisti qui portavimus pondus diei et æstus*, id est diurni laboris. Dicitur fervor vitiorum, unde Isaias : *Tabernaculum erit umbraculum diei ab æstu*. Turbatio maris etiam æstus appellatur.

Æternum, quod caret principio et fine in natura, ut Deus. Dicitur perpetuum, unde Moyses : *Dominus regnabit in æternum et ultra*, id est quando erit creatura, et ipse erit et ultra, id est quando alia desinent esse, ipse nunquam ; hoc est dicere : Cum omnis creatura possit habere finem licet naturæ (47). Dicitur sempiternum, unde : *In æternum et in sæculum sæculi*, id est in sempiternum et in sæculum consecutivum hujus sæculi. Dicitur continuatio vitæ temporalis, unde Horatius :

Serviet æterno qui parvo nesciet uti,
id est toto tempore vitæ suæ. Nota quod est differentia inter æternum, perenne et perpetuum, quæ notantur in his versibus :

Æternum sine principio da fine carere,
ut Deus ;

Perpetuo da principium, sed fine carebit,
ut angeli et anima,

Nec sine principio, nec erit sine fine perenne,
ut aliqua corpora ;

Ager, proprie, dicitur gentilitas, unde in Psalmo : *Species agri mecum est*, quia Christus magis gentilitati profuit [quam] Judææ. Dicitur præsens sæculum, unde in Evangelio Christus : *Ager est mundus*. Dicitur corpus nostrum, unde Salomon : *Diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam*, id est a spinis vitiorum corpus tuum munda, ut intus construatur virtutum fabrica. Dicitur etiam sacra Scriptura, unde Job de hæreticis : *Agrum suum non demittunt*, id est sacram Scripturam, quam pervertendo non suam faciunt. Dicitur Christus, unde in Gen. : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni*. Recte Christus ager dicitur plenus, quia floribus virtutum refectus, cui benedixit Dominus diversis spiritalium donorum generibus. Dicitur etiam Ecclesia, unde in Cant. : *Ego flos agri et lilium convallium* ; et alibi : *Pulchritudo agri mecum est*.

Agere, proprie, ut in Psalmo : *Noluit intelligere ut bene ageret*. Agere dictum de Deo, non notat actionem, sed auctoritatem ; unde Deus dicitur auctor, non ab *ago*, *agis*, sed ab *authentia*. Dicitur *solvere*, unde Paulus apostolus : *Gratias ago Deo meo*, id est solvo. Dicitur passionem sustinere, unde : *Ago quod nolo*. Concupisco etenim notat, quod concupiscere non actionem, sed passionem notat, quemadmodum nec timere, nec velle, nec desiderare, nec gaudere. Passionum quædam sunt mulcibres, ut gaudium ; quædam peremptoriæ, ut timor et huiusmodi. Quis agit non agendo, sed omittendo, ut quis dimittit ire ad ecclesiam. Dicitur etiam *ducere*, unde in Exodo : *Moses agebat pecora ad interiora deserti*, id est ducebat. Dicitur *regere*, unde : *Qui*

(2) Deest aliquid.

A Spiritu Dei aguntur, legi subjecti non sunt, id est reguntur. Dicitur etiam *dicere*, unde solet dici : *Agitur in hoc libro de hoc*, id est dicitur.

Agnus, proprie, unde in lege dicitur quod agnus anniculus offerebatur. Dicitur Christus, unde in Evangelio : *Ecce Agnus Dei* ; et in Apoc. : *Vidi Agnum stantem*, et alibi : *Laverunt stolas suas in sanguine Agni*. Dicitur mansuetus, innocens, unde in Joanne Dominus ad Petrum : *Si diligis me, pasce agnos meos*, id est minores in Ecclesia Dei. Per oves majores intelligimus, per agnos minores. Dicitur fidelis prædestinatus, unde in Evangelio : *Ponet Dominus agnos*, id est electos, a dextris.

Agricola, proprie, dicitur Deus Pater, unde in Evangelio : *Ego sum vitis vera et Pater meus agricola*. **B ja est**. Dicitur prædicator, unde Apostolus : *Justum est ut agricola de fructu suo edat*.

Agricultura, proprie, dicuntur fideles, unde Apostolus : *Vos estis agricultura Dei*. Dicitur esse sacre Scripturæ expositio secundum quod sacra Scriptura dicitur ager.

Ala, proprie, ut sibi : *Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos*. Dicitur etiam protectio charitatis et misericordiæ Dei, unde in Psalmo : *Sub umbra alarum tuarum protege me*, id est sub munimento protectionis tuæ. Est etiam justitia vel misericordia Dei secundum aliam expositionem : *Sub umbra alarum tuarum*, id est sub protectione justitiæ vel misericordiæ tuæ ; et est misericordia ala dextera, justitia ala sinistra. Dicitur præceptum Dei, unde in Psalmo : *In protectione alarum tuarum superbunt*. Dicuntur etiam cogitationes hominum, unde in Job : *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter expandens alas suas ad austrum*. Accipiter singulis annis tempore austru veterem pennam nova nascente projicit, et est sensus : *Nunquid cuilibet electo tu intelligentiam contulisti ut, flante Spiritu sancto, cogitationum alas aperiat confitendo, quatenus pondera vetustæ conversationis abjiciat et virtutum plumas inducat*. Dicitur etiam actus superbiæ et inanis gloriæ, unde Zacharias : *Levavi oculos meos et vidi, et ecce duæ mulieres egredientes et spiritus in alis earum*, id est superbia et inanis gloria, in quarum alis, id est actibus, est spiritus, id est diabolus, cui semper famulantur. Dicuntur superstitiones hypocritarum, unde in Job : *Cum tempus habuerint, extendent alas suas in altum* ; quia, cum hypocrita temporis opportunitatem invenit, superstitionem religionem exponit exterius.

Alias significat locum, unde dicitur : *Alias factum est*, id est alio loco. Notat tempus, sicut dicimus : *Alias dictum est*, id est alio tempore. Notat modum, unde in Gen. : *Ait Abraham : Alias soror mea est*, id est alio modo possum dicere quod soror mea est, etc.

Aloes dicitur gummi species. Dicitur bona opinio, unde in Canticis : *Myrrha et aloes cum universis primis unguentis*.

Altare dicitur terra, unde in Gen. : *Altare facietis mihi de terra*. Dicitur fides. Sicut in Veteri Testamento Judæi offerebant materiales vitulos, sic nos offerimus vitulos animorum nostrorum, id est bonas cogitationes cordis; et sicut in altari materiali offeruntur victimæ, ita in altari fidei offeruntur bona opera, unde in Evangelio : *Si offers munus tuum ad altare*, id est opus tuum bonum in altari fidei. Dicitur Christus, unde in Apoc. : *Sub altare Dei audivi voces occisorum*. Dicitur corpus Christi, unde in Psalmo : *Usque ad cornu altaris*, id est usque ad eminentiam sacrificii. Dicitur Deus in Psalmo : *Introibo ad altare Dei*, quod exponendo subdit : *Ad Deum qui lætificat juventutem*. Dicitur vita æterna, unde in Psalmo : *Tunc imponent super altare tuum vitulos*. Dicitur Ecclesia, unde ista auctoritas sic potest exponi : *Tunc imponent*, id est majores prælati, *vitulos*, id est minores, *super altare tuum*, id est Ecclesiam, id est minores prædicatione prælatorum erunt de Ecclesia, etc. Dicitur mens, unde in Psalmo : *Circumdabo altare tuum, Domine*, id est mentem meam, in quo vel in qua offero tibi sacrificium laudis, ornabo virtutibus; et sicut altare dicitur *alta ara*, sic et mens est altius quiddam et dignius in homine, juxta quod potest exponi illud Evangelii : *Si offers munus tuum ad altare*, id est orationem in mente. Dicitur etiam ecclesiasticum sacramentum, unde in Psalmo : *Altaria tua, Domine virtutum*. Dixerat superius fidelis quod *passer invenit sibi domum et turtur nidum*, id est fidelis invenit ecclesiastica sacramenta in quibus reponit bonorum operum incrementa; et ne quis diceret : *Quis est iste nidus*, additur : *altaria tua, Domine virtutum*, etc.

Altile, proprie, etc., dicitur martyr, unde in Evangelio : *Tauri et altilia occisa sunt*. Tauri majores, altilia minores qui pro fide Christi occisi sunt.

Altitudo proprie dicitur profunditas, id est incomprehensibilitas secretorum Dei, unde Apostolus : *O altitudo divitiarum sapientiæ Dei!* Dicitur sublimitas potestatis, unde Paulus : *Neque altitudo, neque profundum separabit nos a charitate Dei*. Dicitur malitia Judæorum, unde in Psalmo : *Veni in altitudinem maris*, id est in malitiam Judæorum. Dicitur magnitudo tribulationum, ut in prædicto exemplo, secundum aliam expositionem, et est sensus : *Veni in altitudinem maris*, id est, exposui me multiplici tribulationi Judæorum active.

Altum proprie, unde in Psalmo : *Ascendens Jesus in altum*. Dicitur altum mare, unde Virgilius :

Vix e conspectu Siculæ telluris in altum.

Dicitur *nobile*, unde idem : *Alto de sanguine*, id est de nobili genere. Dicitur *superbe*, unde Apostolus : *Noli altum sapere*, id est superbe, *sed time*.

Amaritudo, proprie, dicitur miseria sæculi, unde in Job : *Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus*, etc. Dicitur mala cupiditas temporalium quæ non quis possit habere; unde alius : *Moritur in amaritudine animæ suæ absque ullis opibus*.

Dicitur asperitas pœnæ, unde in Job : *Consulabor cum amaritudine animæ meæ*. Dicitur pœna gehennalis, unde Job : *Scribis enim contra me amaritudines*. Dicitur asperitas locutionis, unde in Psalmo de Antichristo dicitur : *Cujus os maledictione et amaritudine plenum est*.

Ambitio, proprie, dicitur apparatus, unde legitur de uxore Felicis in Actibus apostolorum quod venit *cum multa ambitione*, id est cum multo apparatu, vel *cum multa ambitione*, id est cum multis ambientibus.

Ambitus, proprie. In Esther, *quæ celi ambitu*, id est circumvolutione, *continentur*; dicitur etiam cupiditas honoris secundum quod cupiditas solet dividi in avaritiam et ambitum, id est ambitionem.

Ambulare proprie notat profectum virtutum, unde in Psalmo : *Ambulabam in medio cordis mei*. Notat profectum honorum operum, unde in Psalmo : *Beati immaculati in via, qui ambulanti in lege Domini*. Notat actum, unde Dominus Petro in Joanne : *Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas, quidquid volebas faciebas*.

Amen dicitur ab a, quod est sine, et mene, defectus, unde : *Jam cito venio, Amen*, id est sine defectu, id est non cesso venire ad fideles; quandoque est nomen indeclinabile, unde : *Ego sum amen*, id est veritas; quandoque est adverbium affirmandi, cum affirmative ponitur, ut ibi : *Amen dico vobis*; quandoque est verbum conclusivum dum conclusivè ponitur in fine orationis *amen*, id est fiat.

Amethystus, quæ tota est rubens, et tanquam rosa flammulas quasdam de se effundit, significat eos qui inter tormenta passionis quæ pro Deo sustinent, tanquam flammam charitatis de se emittunt, orantes pro eis qui se cædunt, et plus dolent de peccato persecutorum quam de pœnis quas sustinent. Hic ponitur extremus in ædificio cœlestis Jerusalem, quia significat eos qui pro inimicis orant. Nam virtus virtutum est pro inimicis orare et persequentibus, et pauci inveniuntur hoc fecisse. Tamen duos in Veteri Testamento, Moysen et Samuelem; duos vero in Novo, Christum videlicet et Stephanum, invenimus.

Amicus proprie dicitur ratione cognationis, unde dicitur Judaico populo in Exodo : *Diliges amicum tuum*, id est proximum tuum genere, scilicet in Deum et odio habebis inimicum tuum, id est gentilem. Dicitur amicus ratione naturæ, unde in Luca : *Amice, accomoda mihi tres panes*. Amicus dicitur hic ratione naturæ anima, quia quando anima rediit ad se ipsam de via, id est vagatione mundana, dicitur redire; per tres panes intelligitur fides Trinitatis. Dicitur amicus exhibitione operis, unde in Evangelio : *Vos, amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Dicitur amicus simulatione, unde in Evangelio de hypocrita dicitur : *Amice, ad quid intrasti?* Dicitur amicus ratione sacramenti, id est sacramento fidei, non fide sacramenti, secundum quam expositionem ista auctoritas sic exponi potest : *Amice, quomodo huc intrasti non habens ve-*

stem nuptialem, id est charitatem. Dicitur amicus ratione familiaritatis, unde Christus in Evangelio ait: *Amice, ad quid venisti?* Familiaris enim fuerat Judas Jesu. Dicitur ratione collati beneficii, unde in Joanne: *Majorem charitatem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

Amor proprie dicitur cupiditas, juxta quod soliti sumus [dicere]: *Iste detentus est amore terrenorum*; dicitur charitas, unde in Cant.: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*; dicitur Spiritus sanctus, unde in quadam prosa dicitur Spiritus sanctus amor Patris et Filii. Dicitur Christus, unde in hymno Ambrosiano: *Jesu, nostra redemptio, amor.* Dicitur naturalis affectus, unde in libro Regum: *Doleo super te, frater mi Jonatha, amabilis valde super amorem mulierum.*

Amygdalus, proprie, dicitur primitiva Ecclesia, unde: *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, dissipabitur capparitis.* In *Moralibus*: *Amygdalus primo floret quam alia arbor*, et ideo primitivam Ecclesiam designat, in qua mox locusta impinguata est, quia sicca gentilitas pinguedine cœlestis gratiæ est infusa. *Capparitis* vero *dissipabitur*, quia Judæa, in sui sterilitate remanens, vivendi ordinem amisit.

Angelus non est nomen naturæ, sed officii. Angeli possunt dici omnes administratorii spiritus, unde in Psalmo: *Qui facit angelos suos spiritus.* Restrigitur tamen ad designandum inferiorem ordinem, quia frequentius de illo ordine mittuntur. Dicitur Christus, unde: *Magni consilii Angelus*; et in Malachia: *Angelus quem vos vultis.* Dicitur Joannes Baptista, unde in Malach.: *Ecce ego mitto angelum meum qui præparabit viam.* Dicitur etiam sacerdos sive episcopus, unde in Apostolo: *Mulieres non debent esse in ecclesia, nisi velato capite, propter angelos circumstantes*, id est sacerdotes; et in Apoc.: *Et angelo Ephesi scribe*; et in Malach.: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, quia angelus Domini exercituum est.* Dicitur concupiscentia vel fomes peccati, unde in Apostolo: *Datus est mihi stimulus, angelus Satanæ, qui me colaphizet.* Dicitur anima, unde in Actibus apostolorum dixit ostiaria de Petro soluto a vinculis, et veniente ad ostium: *Angelus ejus est*, id est anima ejus; angeli etiam dicuntur dæmones, ut in pluribus locis.

Angulus proprie dicitur fides, duos populos, Judæicum videlicet et gentilem, in unum colligens, unde in Psalmo: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Dicitur etiam absconsio vel obscuritas, secundum quod soliti sumus dicere: *Veritas non quærit angulos.* Dicitur declinatio a rectitudine operis, unde legitur de illo qui deserit *angustam viam quæ ducit ad vitam, quia transit per plateas juxta angulum et prope viam domus illius.*

Anima proprie dicitur spiritus rationalis, qui cum corpore venit in constitutionem hominis, unde in Evangelio: *Potestatem habeo ponendi animam meam.*

(3) *Dialogus, Asclepius* dictus, de Deo, hominibus et rerum universitate, cujus Latina tantum

A Dicitur homo, quia est pars hominis, unde legitur in Gen. quod *octo animæ fuerunt in arca*, id est octo homines. Dicitur spiritus animalis quo vegetatur brutum animal, unde in Gen.: *Producant aquæ reptilia animæ viventis*, id est habentia animam viventem, id est spiritum vegetantem. Et in eodem: *Creavit Deus omnem animam viventem atque motabilem.* Dicitur pauper, unde distinguitur in Levitico *inter hostiam principis et animæ*, id est pauperis. Dicitur autem anima pauper, ideo quia sicut anima quid incomprehensibile est, sic pauper incomprehensibilis dicitur, nec inter homines reputatur. Dicitur etiam vita per causam, quia anima est causa vitæ, ut in Evangelio: *Qui odit animam suam in hoc mundo*, id est qui non curat de vita temporali, intuitu Dei, consequitur vitam æternam. Dicitur sensualitas, quæ est potentia animæ inferior, ut nomen subjecti sumatur in designationem proprietatis ipsius subjecti; unde in cantico beatæ Mariæ Virginis: *Magnificat anima mea Dominum*, id est magnifico Dominum secundum animalem animæ meæ portionem. Dicitur etiam dæmon, unde in Asclepio. (1) Mercurii dicuntur animæ inclusæ. Dicitur sanguis, unde Virgilius: *Purpuream vomit ille animam.* Dicitur ratio, unde Job: *Suspendium eligi anima mea*, id est ratio, superior pars animæ meæ, ab appetitu terrenorum suspenditur et ad cœlestiæ erigitur. Dicitur voluntas quæ procedit ex anima, unde in Gen.: *Simeon et Levi vasa iniquitatis bellantia*,

B *in consilium vestrum anima mea non venit*, id est voluntas mea non consensit in consilio vestro, quando interfecistis Sichimitas. Dicitur etiam animal, unde in Gen.: *Creavit Deus cete grandia et omnem animam viventem*, id est animal vivens, quia anima pars est animalis. Nomen enim partis sumitur in designatione totius. Dicitur animalis natura, quam habuit homo a sui origine; homo enim a prima origine habuit animalitatem, scilicet naturam animalem, id est cibo et potu indigentem; unde homo ante peccatum dicitur fuisse animalis, id est alimoniales, quasi alimonia cibi indigens, unde: *Factus est homo in animam viventem*, id est habens animalitatem. Dicitur gulositas, unde in Evangelio: *Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos*, quasi dicat: Per victualia, quæ mihi abundant in annos plurimos, satisfaciam animæ meæ, id est gulositati meæ vel meo appetitui. Dicitur voracitas quæ ex gulositate procedit, ideo sumitur hoc nomen anima in designatione voracitatis, unde Psal.: *Dilatavit infernus animam suam*, id est voracitatem. Dicitur vita corporis, unde in Levit.: *Omnis anima in sanguine est*, id est omnis vita. Dicitur mens vel cogitatio, unde in Psalmo: *Quandiu ponam consilia in anima mea*, id est in mente mea vel cogitatione. Etiam illi dicuntur anima quorum exemplo alii in Ecclesia spiritualiter vivunt, sicut oculus Ecclesiæ dicuntur doctores quorum doctrina alii spiritualiter

D interpretatio exstat, quæ a nonnullis Apuleio tribuitur, Mercurii Trismegisti esse vulgo creditur

vident; et venter Ecclesiæ dicuntur debiles in Ecclesia, unde in Psalmo: *Turbatus est in ira oculus meus, anima mea*, id est in mente mea, *et venter meus*. Dicitur intentio, unde in Job: *Animam meam in manibus meis porto*; animam portare in manibus nihil aliud est quam intentionem cordis in operatione ostendere.

Animal proprie dicitur substantia animata sensibilis, unde homo dicitur animal. Dicitur quandoque brutum animal tantum, unde Moyses, loquens de Noe et filiis suis, ait in Gen.: *Ipsi et omne animal ingressi sunt in arcam*. Dicitur quandoque rationale animal tantum, unde in Psalmo: *Aperis tu manum tuam et implebis omne animal benedictione*, quia benignitatem suæ potentiæ omnibus hominibus aperuit; nam omnia in ejus potestate sunt, et implet benedictione temporali et spirituali omne animal rationale secundum quod potest benedici.

Dicitur similitudo animalis, unde in Apoc.: *Et quartum animal simile aquilæ volanti*, id est similitudo quarta animalis. Dicitur etiam simplex, mansuetus et humilis, unde in Psalmo: *Animalia tua habitabunt in Ecclesia*. Dicitur testamentum, unde Habacuc ad Christum ait: *In medio duorum animalium cognosceris*, id est inter. Vetus Testamentum et Novum; animalia dicuntur etiam fideles in Ecclesia, unde in Psal.: *Animalia pusilla cum magnis*, id est majores et minores. Dicuntur cogitationes, aliquantulum a terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes, unde Ezech.: *Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium et animalium abominatio*. In reptilibus quippe cogitationes omnino terrenæ designantur, in animalibus vero cogitationes aliquantulum a terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia toto ex corpore terræ inhærent, animalia vero ventre a terra suspensa sunt, appetitu tamen gulæ semper ad terram inclinantur. Dicuntur justi, unde Ezechiel: *Et audivi vocem aliorum animalium percutientium alterius ad alterum*. Per alas animalium sanctorum virtutes debemus intelligere qui, dum terrena despiciunt, ad cœlestia volando sublevantur. Sed volantia animalia se vicissim alis suis feriunt, quia sanctorum mentes, eo quod superna appetunt, consideratis invicem alterius virtutibus excitantur. Ala enim sancti me percutit exemplo sanctitatis, proprie me ad melius accendit, et ala mea vicinum meum ferio, si aliquando opus bonum quod imitetur, alicui ostendo.

Animale dicitur proprie res ad animam vel ad animal pertinens, unde in physica distinguitur inter animalem spiritum qui vegetat brutum animal et inter rationalem qui vegetat hominem. Dicitur etiam animal secundum sensum animæ, qui de Deo judicat secundum terrenorum considerationem vel physicam rationem; unde Apostolus: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei*. Dicitur homo qui deditus est sensibus carnis, qui non credit aliquid posse fieri, nisi secundum causam na-

turæ, secundum quam acceptionem potest intelligi superior auctoritas Apostoli, scilicet *animalis homo non percipit*, etc. Dicitur quasi alimoniale, id est alimonia indigens, id est cibo vel potu, quale corpus nostrum est modo; unde Apostolus: *Seminatur animale corpus, in futuro spirituale*. Dicitur carnale, unde Apostolus: *Primum quidem animale, deinde spirituale*; in homine etenim primo est animale vel carnale, ut vitium ante baptismi susceptionem, post baptismum vero spirituale, id est virtus. *Annulus* proprie, unde legitur in Gen., quod Judas in arrhabonem, id est in vadimonium, dedit annulum, id est armillam, Thamar. Dicitur fides, unde legitur in Luca quod paterfamilias, congaudens filio revertenti, ait: *Producite stolam primam et annulum*; ibi annulus fidem significat.

Annus proprie in Luca: *Anno quinto decimo*. Dicitur prædicatio supernæ gratiæ, quia sicut in anno congestis diebus tempus efficitur, ita in superna gratia virtutum multiplex vita completur; unde Isaias: *Spiritus Domini super me, eo quod unzerit me, etc., ut prædicarem annum placabilem Domino*; annus placabilis Domino prædicatur, cum fidelis populus gratia illustrandus esse prædicatur. Vel annus dicitur multitudo fidelium, quia sicut ex dierum multitudine annus dicitur, ita ex collectione fidelium Ecclesia completur, unde Job, de diabolo loquens, ait: *Non computetur in diebus anni, nec connumeretur in mensibus*, quia diabolus, superbiæ suæ tenebris pressus, adventum quidem Redemptoris conspicit, sed nequaquam ad veniam cum electis Dei perveniet. Dicitur tempus gratiæ, unde in Psalmo: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*, id est multitudini fidelium ad te conversorum in tempore gratiæ. Dicitur circumvolutio, unde Jacob in Gen. uxoribus suis ait: *Laban pater vester mutavit mihi mercedem meam x annis*, id est *x vicibus* vel circumvolutionibus, quia singulis annis mutavit mercedem bis, et ex dicto vii annos deberet ei servire, quia mutavit vi anno, recessit, et ita in v anno decies mutavit. Dicitur etiam pars anni per synecdochen, ut quod est partis attribuitur toti; unde Christus dicitur vixisse triginta tribus annis, cum non vixerit nisi triginta duobus et tribus mensibus, qui accipiuntur pro anno. Dicitur mensis, unde in Daniele Nabuchodonosor dicitur fuisse bos septem annis, id est septem mensibus. Dicitur æternitas Dei, unde in Psalmo: *Tu idem ipse es, et anni tui non deficient*, id est æternitas.

Ante præpositio notat locum, unde: *Iste vadit ante illum*. Notat tempus, unde in Joanne: *Ante diem festum Paschæ venit illic in Bethaniam*. Notat æternitatem, unde in Psalmo: *Ante Luciferum genui te*. Notat præsentiam, unde in Psalmo: *Venite, adoremus et procidamus ante Deum*. Notat indignitatem, unde in Evangelio: *Qui post me venit, ante me, etc.*

Ante adverbium quandoque notat locum, unde dicitur: *Iste vadit ante, ille vadit post*, id est iste hoc loco, ille alio loco. Etiam notat ordinem, ut cum

dicitur : *Isti incedunt ante, illi retro*, etc. Quandoque notat tempus, ut cum dicitur : *Ego veni antequam ille*, id est priori tempore. Quandoque notat æternitatem, unde in Sapientia : *Antequam quidquam faceret*. Quandoque ponitur negative, unde in Evangelio : *Antequam convenirent*, id est nunquam convenerunt, *inventa est in utero habens de Spiritu sancto*.

Antemurale, proprie, dicitur propheta, unde Isaias : *Ponetur in ea murus et antemurale*; Christus dicitur murus propter munimen suæ protectionis, vetat quippe incursum malignorum spirituum ad corda nostra pertingere : propheta quilibet dictus est antemurale, quia, priusquam Dominus appareret in carne, ad conservandam fidem prophetizando misus est.

Antrum, proprie, dicitur cor pravum, unde Job de diabolo ait : *Ingreditur bestia latibulum suum et in antro suo morabitur*, quia diabolus omnium reproborum corda inhabitat. Dicitur cogitatio sive cor justii, unde Dominus : *Nunquid capies lænæ prædam, et animam catulorum ejus implebis qui cubant in antris*.

Aperire, proprie, notat aperitionem sacræ Scripturæ, unde : *Post resurrectionem Christus aperuit*, id est exposuit, euntibus in Emmaus Scripturas ut intelligerent. Notat præparationem mentis ad fidem et dilectionem Dei, unde in Psalmo : *Aperite portas, principes, vestras*; alibi : *Aperite portas justitiæ*. Notat resolutionem, unde in Gen. : *Apertæ sunt cataractæ cæli*, id est nubes resolutæ sunt in pluvias. *Cataractæ* quære infra. Notat apparitionem, unde : Christo baptizato, aperti sunt cæli, et tantus splendor apparuit in aere, ac si, cælo aereo et sidereo reseratis, cælum empireum appareret.

Apes, proprie, dicuntur Judæi qui Christi crucifixionem machinati sunt, non in sui utilitatem, sed aliorum, sicut apes sibi non mellificant, sed aliis, et hoc est quod Christus in Psalmo : *Circumdederunt me Judæi in passione*, non sibi utilitatem sed aliis molientes, sicut apes quæ, dum sibi putant mel reponere, aliis faciunt.

Apud quandoque notat locum, unde in Actibus : *Mansit apud eum quindecim diebus*, etc. Notat etiam personam, unde in Gen. Jacob ad Laban : *apud quem inventi fuerint dii tui occidatur*. Notat inhærentiam proprietatis in subjecto secundum quod soliti sumus dicere : *Iste habet magnum consilium apud se*, etc. Notat identitatem, unde in Psalmo : *Apud Dominum misericordia*, id est quia Dominus est misericordia. Notat auctoritatem, unde in Psalmo : *Apud Dominum gressus hominis dirigentur*. Notat diversitatem, unde in Joanne : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*. Augustinus sic exponit : tauquam alius apud alium.

Aqua proprie mundana machina, unde in Gen. : *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, id est Spiritus, qui est Dominus, super materiam mundanæ machinæ, ut mens artificis super arcam. Alius li-

ber habet *fovebat aquas*. Dicitur etiam primordialis materia, quia sicut humor materiam præstat omni rei corporeæ, sic illa primordialis materia corpori omni. Et sicut aqua cujuslibet rei cui infunditur formam capit, sic illa materia apta erat recipere omnes formas. Dicitur sapientia, quia ad similitudinem aquæ sapientiæ salutaris potavit illum. Et alibi : *Omnes sitientes, venite ad aquas*. Dicitur etiam Spiritus sancti infusio, unde in Evangelio : *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, quod exponitur cum subditur : *Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum*, etc. Dicitur hæresis, unde mulier quæ tyrum hæreseos tenet, callidis persuasionibus blanditur, dicens in Salomone : *Aquæ surtivar dulciores sunt*, id est sententiæ hæreticorum dulciores sunt simplicibus et idiotis dogmatibus Catholicorum, quia hæretici semper volunt esse in delectatione carnis, sed Ecclesiæ doctrina jubet abstinere a carnalibus desideriis.

Dicitur tribulatio, unde in Psalmo : *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam*. Dicitur populus, unde in Apoc. : *Aquæ multæ*, id est populi multi, quia populus multus et in vita sonum habet ex tumultu carnis, et quotidie defluit ex defectu mortalitatis. Dicitur etiam mens justii, unde Job : *Aquas appendit in mensura*, id est bonorum mentes, ne dum rapiuntur ad summa superbiant, tentationibus pressæ, sub quadam mensura virtutum appenduntur; quia sancti qui, sublevante Spiritu, ad summa rapiuntur, quandiu in hac vita sunt, ne aliqui superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur, ut non tantum proficere valeant quantum volunt. Sed ne extollantur superbia, fit in eis quadam mensura virtutum; ad ima trahit caro ne extollat spiritus; et ad summa trahit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus levat, ne jaceamus in infimis; caro aggravat, ne extollamur ex summis; sed, non levante spiritu, caro nos tentaret et proculdubio tentatione sua nos ad ima dejiceret. Dicitur etiam mollia corda Judæorum, unde Job : *In similitudine lapidis aquæ indurantur*, quia corda Judæorum, quæ plus fuerunt mollia et de penetrabilia, in densitatem gentium, et gentes credendo in mollitiem vertuntur Judæorum. Dicitur sacra Scriptura sine intelligentia, unde in Psalmo : *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*, id est obscura intelligentia in prophetis. Dicitur falsitas, unde Isaias : *Caupones tui miscent vino aquam*, id est tui prædicatores intermiscent falsitatem veritati. Dicitur prava locutio, est etiam influxus locutionis unde Salomon : *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum*, id est qui locutionem non refrenat, concordiam dissipat. Dicitur lubrica pravorum desideria, unde in Psalmo : *Statuit aquas quasi in ventre*, quod fit cum lubrica desideria pravorum ad mala peragenda impossibilitatis angustatione compescit et coarctat Deus. Dicitur infidelitas, unde in Job : *Transibunt ab aquis nivium*, quasi dicat : Qui humiliter sub

disciplinæ vinculis non restringitur ab infidelitate sua, perimmoderatam sapientiam in errorem labitur.

Dicitur fletus, unde Job : *Quasi inundantis aquæ, sic rugitus meus.* Dicitur cruciatus infernalis inopiæ, unde Job in damnatione iniqui divitis ait : *Apprehendit quasi aqua inopia eum qui inopia inferni cruciabitur.* Dicitur humilitas vel compunctio, unde Job : *Si lotus fuero aquis nivis.* Notat quod aqua fontis de terra oritur, aqua nivis de aere proruit. Qui igitur pro terrenis plorat, quasi aquis fontis se abluit; qui pro æternis flet, abluit se aquis nivis. Dicitur etiam terrena delectatio, unde Christus in Evangelio : *Qui biberit ex aqua hac sitiet iterum,* quia terrena delectatio sitim concupiscentiæ non aufert. Dicitur prædicator, unde in Psalmo : *Et apparuerunt fontes aquarum,* id est apparuit vera doctrina prædicatorum.

Dicitur Spiritus sanctus, unde in Psalmo : *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum;* Spiritus sanctus dicitur aqua propter tria quæ ei et aquæ conveniunt. Aqua refrigerat, unde in Evangelio : *Spiritus sanctus superveniet in te.* Aqua satiat, unde Eccli. : *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum,* et illud Evangelii : *Qui sitit, veniat ad me, et bibat.* Et propter liberum cursum, unde in Evangelio : *Spiritus ubi vult spirat.*

Dicitur infernus, unde in Exodo : *Descenderunt quasi plumbum in aquis vehementibus.* Dicitur refrigerium, unde in Evangelio : *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum.* Dicitur sacramentum baptismi, unde in Psalmo : *Assumpsit me de aquis multis.* Dicitur congelata corda infidelium, unde in Psalmo : *Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.* Quando enim Spiritus sanctus inspiratur peccatoribus, qui dicuntur aquæ propter fluxum peccatorum, aquæ fluunt, id est peccatores advertuntur, fluunt propter fluxum lacrymarum per pœnitentiæ lamentum.

Aquila, proprie, diabolus, unde in Threnis : *Velociores fuerunt aquilis persecutores nostri,* id est maligni spiritus alios in inventionibus malitiæ contra nos præeundo, vel aliter, ut alius propheta, scilicet Ezechiel, dicit : *Aquila magnarum alarum comedit medullam cedri,* id est diabolus incorporare sibi desiderat sanctos et meliores in Ecclesia; unde in Job : *Behemoth habet fiduciam ut instuat Jordanis in os ejus.* Nabuchodonosor secundum aliam expositionem dicitur. Unde et prædicta auctoritas potest sic exponi, scilicet : *Aquila magnarum alarum comedit medullam cedri,* id est Nabuchodonosor templum destruxit, quod templum tabulis cedrinis erat coopertum, ut in Ezechiele etiam dicitur Nabuchodonosor aquila, ubi dicitur : *Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri, et summitatem frondium ejus avulsit,* id est : Nabuchodonosor multis imperans nationibus, multo vallatus exercitu, plenus divitiis et innumera terrenæ gloriæ compositione, ad celsitudinem Judææ et nobilitatem regni ejus venit, et tenerrimam regis pro-

lem a sui regni culmine captivando sustulit, Jehoniam scilicet regem cum matre ejus, etc. Dicitur Christus, qui fuit homo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ascendendo. Dicitur autem Christus aquila, quia, irreverberato mentis intuitu, arcana solis justitiæ penetrat; unde in Job : *Pulli aquilæ lambunt sanguinem,* id est martyres qui per passionem Christum imitantur; vel pulli aquilæ dicuntur fideles qui reficiuntur corpore et sanguine Christi. Dicitur Joannes Evangelista, unde Ezechiel, sub specie quatuor animalium quatuor evangelistas describens, quartum animal faciem aquilæ habere dicit. Dicitur dignitas humane conditionis, unde in Job : *Dies pertransierunt sicut aquila volans ad escam.* Aquila enim alto volatu suspenditur, per appetitum mentis ad terras et ad ima descendit. Sic genus humanum in primo parente ad ima e sublimioribus corruit, quod conditionis suæ dignitas ad rationis celsitudinem suspenderat. *Sicut aquila volans ad escam, sic dies nostri velociter transeunt,* quia quo ima petimus, in arduis prohibemur. Dicitur etiam subtilis sanctorum intelligentia, unde in Job : *Ad præceptum tuum elevabitur aquila,* id est sanctorum subtilis intelligentia, jussionibus Dei obtemperans, in altis suspenditur. Dicitur etiam anima electi, unde in Evangelio : *Ubi cunque fuerit corpus, congregabuntur et aquilæ,* quia ibi in cœlesti sede incarnatus præsideo, electorum animas, cum a carne solvero, ad cœlestia elevabo. Dicitur sanctus qui volat pennis charitatis ad cœlestia, unde in Evangelio : *Ubi cunque fuerit corpus,* id est Christus, *congregabuntur et aquilæ,* id est sancti renovati per gratiam, sicut aquila se renovat in senectute.

Aquilo proprie dicitur ventus frigidissimus quo aquæ congelantur, unde dicitur Aquilo quasi aquas ligans. Dicitur regio in qua flat, unde Jeremias : *Ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone,* etc. Dicitur dæmon, unde in Cantilena dilecti : *Surge, aquilo, et veni, auster,* id est recede, dæmon, et veni, sancte Spiritus; vel aliter : *Surge,* maligne spiritus, a cordibus Christianorum, quæ gelicidio iniquitatis astringis. Dicitur autem diabolus aquilo quasi aquas ligans, id est mentes fluidas rigore peccati.

Dicitur gentilitas, unde Job : *Ab aquilone aurum venit,* a gentilitate vera fides in Domino clarescit; et alibi dicitur in David : *Dic aquiloni veni, et latera aquilonis, civitas regis.* Dicitur etiam contrarium, unde in Psalmo : *Ponam sedem meam ad aquilonem, et similis ero Altissimo.* Dicitur Synagoga frigore infidelitatis congelata, unde diabolus in Isaia : *Sedebo in monte Testamenti, in lateribus aquilonis,* id est in cordibus Judæorum, quibus lex data est.

Aranea, proprie, dicitur inutile et infructuosum, unde in Psalmo : *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.* Aranea texit inanes telas ut dolo capiat muscas, et est sensus : *Anni nostri sicut aranea meditabuntur,* id est nos in annis nostris studemus

dolosis et inanibus cogitationibus; vel passive accipi A venit, quæ subditos multa districtiois asperitate potest meditabuntur, id est reputabuntur anni nostri sicut aranea, id est sicut inanes et inutiles. Dicitur etiam hypocrita, qui sua simulatione alios decipit, unde Job de eo ait : *Sicut tela araneorum fiducia ejus*. Dicitur etiam tela aranæ, unde in Psalmo : *Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus*, id est sicut telam aranæ, id est fecisti ut anima tabesceret, id est infirma fieret per humilitatem, deposita superbia, quasi aranea qua nihil est tabidius, quæ leviter tacta digito et mactatur et annihilatur.

Arare, proprie, unde in Deut. : *Non arabis in bove et asino*. Dicitur *prædicare*, unde Apostolus : *Iustum est ut qui arat de fructu suo comedat*; aliquando notat *cognoscere*, unde in Judicium dixit Samson Philisthæis : *Nisi arassetis in vitula mea, non intellexissetis propleuma meum*, id est nisi sponsam meam cognovissetis, propositionem meam non intellexissetis.

Aratrum, proprie, significat memoriam Dominicæ passionis. In aratro sunt duo : ferrum et lignum, ferrum pungens memoriam, lignum crucem significat, juxta illud Evangelii : *Nemo mittens manum suam in aratrum*. Dicitur evangelica doctrina secundum aliam expositionem : *Nemo mittens manum, etc.*

Arbor, proprie, dicitur homo, unde Græce *anthropos* dicitur, id est arbor conversa; quia, sicut caput arboris terræ adhæret, et membra superius, ita per contrarium homo habet caput superius et membra inferius, unde in Evangelio : *Jam securis ad radicem arboris posita est*, id est judiciaria potestas parata est, vel sententia judicis imminet; et alibi : *Omnis arbor quæ non, etc.* Dicitur etiam intentio bona vel mala, unde in Evangelio : *Arbor mala fructus bonos facere non potest*. Dicitur etiam sacra Scriptura vel Synagoga, unde in Cant. : *Sub arbore malo*, id est sub sacra Scriptura, ubi requievit gentilitas sæculi, *ibi vulnerata est mater mea*, id est Synagoga. Dicitur etiam ille qui sublimia appetit, unde Job : *Mandebant herbas et arborum cortices*. Histri (sic) mali qui, dum malorum actibus oriri bona conspiciunt, mox ea manu pestiferæ exprobrationis evellant; dicitur crux Christi, unde in hymno : *Arbor decora*, et ibi *sub arbore malo* secundum aliam expositionem.

Arca dicitur Ecclesia, unde in Psalmo : *Tu et arca sanctificationis tuæ*; ideo Ecclesia dicitur arca, quia, sicut arca Noe eos qui in ea erant defendit a diluvio, ita Ecclesia defendit suos a mortis æternæ periculo.

Arcturus idem est quod *septentrio*, id est septem stellæ quæ sunt versus aquilonem. Dicitur Ecclesia, unde in Job : *Nunquid poteris conjungere micantes stellas Pleiadis, aut gyrum Arcturi dissipare?* Arcturus semper vergitur et non mergitur, sic Ecclesia variis tribulationibus fatigatur, sed non ad defectum inclinabitur. Dicitur lex Mosaica, ut in prædicto exemplo secundum aliam expositionem : Arcturus versus aquilonem apparet, et lex vetus ab aquilone

venit, quæ subditos multa districtiois asperitate terruit.

Arcus, proprie, unde Isaac ad Esau : *Tolle arcem tua, pharetram et arcum*. Dicitur Iris, unde in Gen. : *Ponam arcum in nubibus*; et est signum judicii futuri et illius quod præcessit. Dicitur sacra Scriptura : In arcu sunt duo, scilicet chorda et lignum; chorda significat Novum Testamentum, lignum, Vetus. Sicut chorda emollit lignum, sic Novum Testamentum emollit Vetus; unde in Psalmo : *Arcum suum tetendit, et paravit illum*, id est sacram Scripturam nobis dedit et illam nobis exposuit. Et alibi : *Intenderunt arcum, rem amaram*, scilicet hæretici prave sacram Scripturam exponendo. Et alibi : *Intenderunt arcum suum, paraverunt sagittas suas in pharetra*, id est hæretici sacram Scripturam ad se diverterunt.

Dicitur Christus, unde in Psalmo : *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit*. Dicitur persecutio in alia expositione ut ibi : *Arcum suum tetendit et paravit illum*. Dicitur prava intentio, unde in Psalmo : *Conversi sunt in arcum pravum*, id est in pravam intentionem. Dicitur deceptio, unde secundum aliam expositionem : *Intenderunt arcum, rem amaram*. Dicitur occulta impugnatio, unde in Psalmo : *Arcum conteret et confringet arma*, impugnatio per arcum, occulta per arma manifesta, per scutum improba defensio intelligitur. Dicitur potestas, unde in Gen. Jacob dixit filio suo Joseph : *Do tibi agrum quem possedi a Sichinis in gladio et arcu*, id est potestatem. Dicitur fortitudo vel inflexibilitas boni operis, unde in Psalmo : *Posuisti ut arcum æreum brachia mea*, id est bona opera mea inflexibilia fecisti. Dicitur comminatio vel promissio, unde in Psalmo : *Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum*, id est mittentes vel facientes comminationem vel promissionem, dicentes : *Quidquid dices nobis, faciemus et audiemus*.

Dicitur insidiæ vel dolus, ut iterum in Psalmo : *Intenderunt arcum, rem amaram*, id est insidias vel dolos. Dicitur dies judicii, unde in Psalmo : *Ut fugiant a facie arcus*, id est timeant diem judicii. Dicitur supernum judicium, unde de perversis legitur D in Job : *Fugerunt arma ferrea et irruerunt in arcum*. Figuratur æterna damnatio, qui præsentem tribulationem subterfugit, in æternam damnationem ruit.

Area proprie campi lata planities, in qua solet triticum ventilari, unde dicitur in Judicium de Gedeone quod ipse *petens signum a Deo posuit vellus in area*. Dicitur triticum quod ventilatur in area, ut nomen contenti signetur vel sumatur in designatione continentis, unde in Regum rex loci respondit mulieri ad se clamanti : *Unde, unde possum te salvare, an de torculari?* id est de hoc quod continetur in torculari; *an de area*, id est de tritico quod continetur in area, id est Ecclesia, in qua adhuc grana cum paleis, id est boni cum malis, unde Joannes in Evangelio loquens de Christo, ait : *Cujus*

ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et paleas comburet igni inexstinguibili. Hoc fiet in die judicii, cum mali separabuntur ab Ecclesia, non tantum merito sed etiam loco, etc. Dicitur iudicium, quia, sicut in area grana separantur a paleis, ita in iudicio boni a malis, unde dicitur segetes congregandæ sunt ad aream, id est populi ad iudicium.

Arena, proprie, dicitur malus propter sterilitatem et innumerositatem arenæ comparatus, unde in Gen. : Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli et sicut arenam maris, hoc ultimum refertur ad malos qui innumerabiles et steriles sunt. Dicitur prudentia quæ signatur in arena et ratione multitudinis et ratione salsuginis, unde in Psalmo : Pluit sicut arenam maris.

Areola, proprie, dicitur fidelis qui verecundatur de peccatis suis et aliorum, et per eum teritur cibus spiritalis et propinatur. Qui eleganter areolæ comparatur, quia sicut areola aromatum optime composita et ordinata aspectum intuentium delectat eisque odorem suum propinat propter multitudinem herbarum aromaticarum, ita illi qui sunt generæ speciosæ, redolent Deo ex multitudinæ virtutum et bonorum operum, unde in Cant. amoris : Genæ illius sicut areolæ aromatum. Dicitur anima Christi; quæ disciplina vel disciplinis exulta est et diligenter composita, unde in Cantilena Salomonis : Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum. Hortus in quem descendit Dei Filius, humana natura est, in quam descendit quando humanando seipsum, exinanivit, quæ quasi hortus aromaticis speciebus plena fuit germinibus virtutum referta; descendendo ergo in hortum ad areolam aromatum venit, quando assumendo humanam naturam sibi animam univit.

Arescere notat ariditatem proprie. Notat mortem, unde in Psalmo : Quoniam tanquam fenum velociter arescent, id est morientur. Notat defectum mentis, unde in Evangelio : Arescentibus hominibus præ timore. Notat consoliditatem, unde in Psalmo : Aruit tanquam testa virtus mea, id est per ignem tribulationis consolidata fuit virtus mea, sicut testa consolidatur igne materiali. Notat incinerationem, unde in Psalmo : Mane sicut herba transeat, decidat per mortem, induret per putredinem, arescat per incinerationem.

*Argentum, proprie, unde in Actibus apostolorum : Argentum et aurum non est mihi. Dicitur eloquentia, unde in Cant. amantissimum (sic) : Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento, id est subtiles sententias in sacra Scriptura, sicut murenula subtilis est; aureas dicit propter sapientiam, argenteas propter eloquentiam. Et alibi : Super millia auri et argenti. Dicuntur divini eloqui scriptores, unde in Job : Non appendetur argentum in commutatione ejus, quo argento sæpe eloquia divina designantur. Possunt argenti vocabulo ejusdem scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum resplenduit luce virtutum. Et nota in *Moralibus* quod*

A per argentum significatur sacra Scriptura Novi Testamenti, per æs Scriptura Veteris Testamenti. Argentum sonat et lucet, æs sonat et non lucet, quia prædicatores Novi Testamenti aperte locuti sunt quæ etiam monstrare poterant; prædicatores vero Veteris Testamenti, quia per allegoricam umbram de cælesti mysterio obscura protulerunt, quasi sine luce sonitum dederunt. Dicitur opus bonum, unde propheta : *Argentum tuum versum est in scorian,* loquitur propheta ad Synagogam. Argentum divitiæ temporales dicuntur secundum aliam expositionem : *Super millia auri et argenti.* Dicitur humanitas Christi, unde : *In medio ejus species electri.* Electrum est metallum ex auro et argento confectum. Dicitur sacra Scriptura, unde in Psalmo : *Argentum igne examinatum.*

Aries, proprie, unde in Gen. : Abraham vidit artem herentem cornibus inter vepres. Dicitur etiam apostolus vel prælatus qui inimicos ventilat cornibus, utriusque Testamenti auctoritatibus, unde in Psalmo : *Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum.* Alibi dicitur prælatus qui immolari debet pro subditis, unde in Parabolis : *Tria sunt quæ bene gradiuntur : leo fortissimus, gallus succinctus et aries; nec est qui resistat ei.* Dicitur etiam homo vel devotio causæ prout offert se Deo, unde in Daniele : *Suscipe nos tanquam holocausta arietum.* Dicitur etiam princeps de gentibus ad fidem conversus, unde Isaias : *Omne pecus cedat arietes Nabaioth.* Dicitur Christus, unde dicitur in quadam prosa : *Aries, leo, vermis;* dicitur machina, unde Ezechiel : *Fili hominis, sume tibi laterem, et scribe in eo civitatem, et dispone arietes.*

Arista, proprie, dicitur reprobis dives, unde Job : Et sicut summitates spicarum conterentur. Cum arista frangitur, granorum candor ostenditur, sic iniquis in supplicia æterna cadentibus sanctorum iustitia quanta veritate candeat, demonstratur. Et est sensus : *Summitates spicarum conterentur,* id est rigiditas superbiorum formidine ultimæ trituræ frangetur, quæ nunc electorum vitam despiciens elevatur.

Arma proprie dicitur, unde Isaac ad Esau : Tolle arma tua, pharetram. Dicitur etiam doctrina, ut in Psalmo : *Apprehendite arma,* id est doctrinam, et scutum, id est constantiam. Dicitur aperta insultatio vel impugnatio spiritualium inimicorum, unde in Psalmo : *Arcum conteret,* id est occultas impugnationes, et *confringet arma,* id est spertas insultationes, et *scuta eorum,* id est defensiones, *comburet igni.* Dicuntur nativitates præsentis vitæ, unde in Job : *Fugiet arma ferrea et irruet in arcum æreum.* Nativitates enim præsentis vitæ in opere premunt et insequuntur. Dicuntur etiam membra corporis humani, unde propheta : *Descenderunt in inferna cum armis suis.* Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus perversa desideria exsequuntur. Dicuntur autem virtutes quæ sunt munimenta contra insidias diaboli, secundum aliam expositionem in Psalmo : *Apprehende arma et scutum,* id est spiri-

tuales virtutes; Apostolus : *Accipite armaturam Dei*, etc. Dicitur etiam auctoritas divinæ Scripturæ, unde : *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*. Dicitur status pœnitentium in contritione, in confessione et in satisfactione, unde : *Cinis et cilicium sunt arma pœnitentium*, unde patet in Theol. Dicuntur etiam vitia vel suggestiones quibus nos impugnat diabolus, unde Job dixit esse Behemoth et Leviathan arma, id est suggestiones diaboli.

Aroma proprie confectio ex aromaticis confecta speciebus, et dicitur quasi aeroma vel agrimonia, unde legitur in Gen. quod Ismaelitæ venerunt de Galaad portantes in camelis aromata. Dicitur aliquid delectabile, unde in Cantilena Christi : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Dicitur virtus, unde in Cant. : *Surge, aquilo*, id est recede, diabole; *veni auster*, id est sancte Spiritus, *et perfusa hortum meum*, id est Ecclesiam; *et fluent aromata illius*, id est dona sancti Spiritus in Ecclesia. Dicuntur etiam sancti alios incitantes ad bona opera, unde in Cant. amoris : *Ibo ad areolas aromatum sanctorum*. Dicuntur orationes sanctorum, unde in Apoc. : *Ascendit fumus aromatum in conspectu Domini*, id est orationes sanctorum. Dicitur etiam pœnitentia, unde in Cant. : *Quæ est quæ ascendit per desertum sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhæ et thuris*. Per myrrham, quæ est species amara, intelligitur amaritudo contritionis, confessionis, satisfactionis.

Artifex, proprie, dicitur Deus Pater, unde in Epithalamio Salomonis : *Quæ fabricata sunt in manu artificis*, id est Dei omnipotentis, cujus largitate omnis virtus confertur homini, vel *manu artificis*, id est Filii Dei. Ipse est enim manus Dei Patris qui, sicut artifex, operatur per manum, id est Deus Pater per Filium. Dicitur prædicator, unde in libro Sapientiæ : *In manu artificum opera laudabuntur*.

Arundo, proprie, dicitur sacra Scriptura, unde in Psalmo : *Increpa feras arundinis*, id est hæreticos, qui sunt quasi fere in Scripturis. Dicitur homo instabilis, unde in Evang. : *Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam*. Qui eleganter arundo dicitur, quis sicut arundo ad venti flatum agitur, sic instabilis ad quemlibet flatum fortunæ concurrat, Dicitur Judæus, unde in Mathæo : *Arundinem quassatam non confringet*, et mox Judæus non damnabitur. Dicitur ordinatio Ecclesiæ, unde in Ezechiele : *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundinem auream, ut metiretur civitatem*. Arundo ista aurea nihil aliud est quam dispositio divina, qua ordinavit civitatem, id est Ecclesiam. Dicitur peccatum, unde sic potest exponi : *Arundinem quassatam non confringet*, id est peccatori pœnitentiam non negabit.

Arvina proprie pinguedo interiorum animalis. Dicitur etiam superbia, unde : *Operuit faciem ejus crassitudo, et de latere ejus arvina dependet*.

Ascendere proprie, unde in Psalmo : *Ascendisti in*

altum. Dicitur *excedere*, unde in Psalmo : *Ascendit super cherubim*, super plenitudinem scientiæ. Notat gradus virtutum, unde : *Ascendamus de virtute in virtutem, donec videbimus Deum deorum in Sion*, etc. Notat etiam excessum superbiæ, unde in Isaia : *Ascendam ad aquilonem, et similis ero Altissimo*. Notat æqualitatem Patris ad Filium, unde in Evangelio : *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*, id est noli me tangere tactu corporis, quæ non tangis me tactu mentis, quasi diceret : Nondum me cognoscis esse æqualem Patri. Notat excellentiam virtutum, unde in Isaia : *Ascende in montem qui evangelizas Sion*. Notat præsentiam subtrahere, unde in Psalmo : *Ascendit Deus*, id est præsentiam suam subtrahit vel non apparuit. Notat crescere, unde in Evangelio : *Quid ascendunt cogitationes in cordibus vestris*. Notat excellentiam honoris, unde : *Amice, ascende superius*.

Asinus proprie dicitur animal, unde in Gen. : *Abraham stravit asinum suum*. Dicitur homo fatuus, unde : *Non arabis in bove et asino*, id est non mitte sapientem ad prædicandum cum fatuo. Dicitur etiam homo luxuriosus et petulans, unde in Ezechiele : *Quorum carnes sunt quasi asinorum*. Dicitur etiam populus gentilis, unde in Isaia : *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui*. Bos dicitur Judæus sub jugo legis constitutus; asinus gentilis populus quem quilibet seductor tanquam brutum, vel quo voluit errore subtravit; hic Deum, quem colebat, repulit, ille quem non habebat, accepit. Ille est asinus qui necessitates aliorum sustentat, unde de hæreticis dicitur in Job : *Abegerunt asinum pupillarum*; asinus qui onera portat, est ille qui de rebus quas hic possidet quærenti cœlestia terrenaque spernenti hujus vitæ adiutorium præbet, quem hæreticus abigit dum a gremio sanctæ Ecclesiæ avertit. Dicitur generaliter populus Christianus, unde propheta : *Lætare, Jerusalem, ecce rex tuus venit sedens super asinum*.

Aspis, proprie, dicitur diabolus, unde Isaia : *Delectabitur infans ab ubere super foramen aspidis et in caverna reguli*. Quid per infansem nisi Christum; quid per foramen aspidis nisi astutiam diaboli; quid per cavernam reguli nisi corda iniquorum intelligimus? Dicitur ille qui verbum Dei dedignatur audire, unde in Psalmo : *Furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis*. Dicitur latens et blanda suggestio, vel fortes et subitæ immundorum spirituum tentationes, unde in Job de hypocrita dicitur : *Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperæ*. Aspis parvus est serpens, et vipera prolixioris est corporis, per aspidem ergo latens suggestio designatur.

Assumere proprie de inferiori statu ad altiozem statum promovere, unde in Psalmo : *De post fetantes assumpsit me*. Et alibi : *Assumpta est Maria in cælum*. Dicitur convertere de infidelitate ad fidem, unde in Psalmo : *Assumpsit me de aquis multis*. Dicitur etiam de se sumere uniendo humanam natu-

ram divinx, unde in Psalmo : *Beatus quem elegisti et assumpsisti*. Signat a tribulatione liberare, unde in Psalmo : *De tribulatione liberavit me et assumpsit me*.

Astare proprie, ut ille *astat illi*. Notat obsequium præstare, unde in Psalmo : *Astitit regina a dextris tuis*, etc., id est Ecclesia Christo. Notat moram vel perseverantiam in malo, unde in Psalmo : *Astiterunt reges terræ*, id est perseveraverunt in malo. Notat creationem mentis ad Deum, unde in Psalmo : *Mane astabo tibi*, id est dirigam mentem meam ad Deum. Notat diligentiam vel deliberationem in malo, unde in Psalmo : *Astitit omni viæ non bonæ*.

At. Ista conjunctio quandoque ponitur copulative, unde in Luca : *At ille dixit : Quinimo beati*, etc. Quandoque adversitatem signat, unde in Evangelio : *Amice, quomodo huc intrasti*, etc., *at ille obmutuit*; quasi diceret : Non respondit ei verbum, sed obmutuit et tacuit, etc.

Atrium proprie larga platea circa palatium, unde in Evangelio de Joanne dicitur quod *Joannes introivit cum Jesu in atrium principis sacerdotum*; unde et spatium illud amplum quod erat circa tabernaculum, vel templum, dicebatur atrium; et in Exodo dicitur : *Facies et atrium tabernaculi*. Dicitur initium bonæ conversationis, unde in Psalmo : *Introite portas ejus in confessione, atria ejus*, etc. Dicitur cor humanum charitate dilatatum, unde in Psalmo : *Adorate Dominum in atrio sancto ejus*, id est in dilatato corde et sanctificato. Dicitur vita æterna, unde in Psalmo : *Melior est dies una in atriiis tuis super milia* : Et idem : *Concupiscit et deficit anima in atria Domini*. Dicitur præsens Ecclesia, unde et in Psalmo : *Stantes erant pedes nostri in atriiis tuis, Jerusalem*. Dicitur sensus divinitatis, unde in Psalmo : *Beatus quem elegisti et assumpsisti, inhabitabit in atriiis tuis*.

Audire proprie, unde in libro Regum : *Audivi vocem tuam*. Dicitur *intelligere*, unde in Joanne : *Durus est hic sermo ; quis potest eum audire ?* Et alibi : *Domine, audivi auditionem tuam*; et in Psalmo : *Audi, filia, et vide*; ibidem : *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*; et in Evangelio : *Omnia quæ audivi a Patre meo*. Notat *exaudire*, unde Reg. : *Audi preces servorum tuorum* id est exaudi. Signat *judicare*, unde in Psalmo : *Qui ferit oculum non videt, qui plantavit aurem non audiet ?* id est judicabit, etc.

Auditus proprie auris, unde Apostolus ad Cor. : *Si totum corpus oculus, ubi auditus*, id est auris. Dicitur divina inspiratio vel præceptum divinum, unde Habacuc : *Domine, auditum audivi*, vel : *Domine, audivi præceptum tuum divinum*, id est intellexi. Dicitur etiam intellectus, unde in Psalmo : *Auditui meo dabis gaudium*, id est intellectui meo. Dicitur obedientia, unde in Psalmo : *Populus quem non cognovi, servivit mihi in auditu auris*.

Aula, proprie, dicitur virtus beatæ Virginis, unde in quadam oratione legitur : *Deus, qui virginalem aulam*. Dicitur Ecclesia, unde in Psalmo : *Adorate*

Dominum in aula; et in oratione legitur : *Defendet omnes habitantes in hac aula Dei*. Dicitur vita æterna, unde in quadam prosa : *In poli aula læti jubilemus*. *Alleluia*.

Aura, proprie, dicitur sententia judiciaria levis, unde in Gen. : *Dum deambulet Dominus in paradiso ad auram post meridiem*, ut, scilicet leviter judicaret Adam. Dicitur Spiritus sancti Scriptura quæ mulcet non terret, unde in Job : *Vocem quasi auræ levis audivi*. Dicitur adulatio, unde in Isaia : *Dies nostros aufert ventus hostium, tollet aura*. Eleganter adulatio aura dicitur; quia, sicut aura separat grana a paleis, sic adulatio separat a gravibus leves, et firmis instabiles.

Aurichalcum dicitur proprie, quod multis meditationibus ad aurum producit, et signat sanctos qui in tribulatione purgantur; in Apoc. : *Pedes ejus similes aurichalco*. *Aurichalcus* etiam dicitur finalis hypocrita, qui erit tempore Antichristi, qui fugiet se justum et non erit; secundum quam acceptionem prædicta auctoritas sic exponi potest.

Auris, proprie, unde in Exodo : *Si volueris servum manere in servitute, applicabit eum sacerdos ad ostium templi, et perforabit aurem ejus subtila*; et alibi Dominus ad Moysen, cum mitteret eum ad Pharaonem : *Qui fecit aurem non audiet ?* Dicitur spiritualis intelligentia, unde in Evangelio : *Qui habet aures audiendi audiat*, id est intelligat. Dicitur obedientia, unde Psalmista : *Populus quem non cognovi, in auditu auris obedivit, mihi*. Dicitur exaudiendi clementia, unde in Psalmo : *Auribus percipe vocem orationis meæ*. Dicitur similitudo aurium, unde in Psalmo : *Aures habent et non audient*. Dicitur quædam obstinatio, sive hominis negligentia, unde in Psalmo : *Furor illis secundum similitudinem serpentis obturantis aures suas*, etc. Dicitur præsentia divinx clementiæ, unde in Psalmo : *Verba mea auribus percipe, Domine*, etc.

Aurora, proprie, unde in Gen. : *Vir luctabatur cum Jacob*, id est angelus in specie viri; et hic dicitur aurora ante ortum solis. Aurora temporis, quando est ortus solis, unde in Gen. : *Dixit angelus ad Jacob : Dimitte me, jam enim aurora ascendit*. Aurora corporis, anima fidelis, unde in Job : *Ostendisti auroræ locum suum*, id est fideli animæ cœlestem patriam. Aurora animi, initium gratiæ, unde in Psalmo : *Tu fabricatus es auroram et solem*, id est initium et perfectionem. Aurora cœli, Ecclesia, unde in Sir basirim : *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens*. Dicitur Christus, unde in hymno : *Aurora totus prodeat*; quia, sicut sol materialis mundum illuminat, ita spiritualis sol, scilicet Christus, sanctam Ecclesiam.

Aurum dicitur contemplatio, unde in Apostolo : *Alii sunt qui ædificant aurum, alii argentum, alii lapides pretiosos*, id est contemplantur. Dicitur aurum etiam fides, unde in Job : *Ab aquilone aurum veniet*, id est fides a gentilitate. Dicitur etiam ingenium, unde in Job : *Si ostendi aurum robet*

vium, id est fortitudinem meam constitui præclari intellectus ingenium. Dicitur etiam sensus bene operantis, unde Salomon : *Sicut probatur argentum in conflatorio et in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis*. Argentum quippe vel aurum igne probatur, sic nimirum est sensus bene operantis. Nam qualis sit in eo quod laudatur, ostenditur. Dicitur splendor supernæ civitatis, unde in Apoc. dicitur ipsa civitas constare ex auro mundo simili vitro mundo. Dicitur nitor gloriæ temporalis, unde in Apoc. de calice aureo Babylonis legitur. Temporalis enim gloria ideo calix aureus dicitur, quia dum pulchra esse temporalia ostendat, stultus mentes in sui concupiscentia deebriat. Dicitur claritas innocentiae, unde in Thren. : *Quomodo obscuratum est aurum*, id est claritas innocentiae versa est in nigredinem culpæ. Dicitur sapientia, unde in Isaia : *Reges de Saba venient, aurum, etc.*, id est spiritualiter se regentes aurum optimum in Ecclesia Dei offerunt. Aurum dicuntur sancti, qui alio præcellunt, unde in Canticis : *Caput tuum aurum optimum*. Divinitas etiam dicitur aurum, secundum aliam expositionem in eadem auctoritate, scilicet : *Caput tuum aurum optimum*. Dicitur Deus, ut in prædicto exemplo, secundum aliam expositionem. Et in Ezechiele : *Et in medio ignis quasi electri*. Ibi electrum dicitur Christus, quia, sicut in electro aurum unitur argento, sic in Christo est divina natura humanæ unita, et per aurum divinitas, per argentum intelligatur humanitas. Dicitur angelica natura, unde in Job : *Non dabit aurum obryzum pro ea*; per aurum obryzum angelica natura intelligitur, quæ fulget claritate justitiæ, sicut aurum obryzum, quia nullum unquam habuit contagium culpæ. Sancti qui sunt in patria dicuntur aurum, unde in Job : *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum*; per quod intelligimus sanctos qui sunt in patria, quorum corda claritate fulgent et puritate translucent. Dicitur charitas quæ cæteris virtutibus præminet, unde Psalmista : *Dabitur ei de auro Arabia*. Dicuntur etiam terrenæ divitiæ aurum, unde in Psalmo : *Desiderabilia super aurum*, etc., id est super omnes divitiæ. Dicitur claritas virtutis, unde in Job : *Gleba illius aurum*, quia collectio singulorum ordinum in Judæa tanto majore virtute claudit, quanto se in Deum et proximum unanimiter constrinxit. Etiam ille qui tribulationem patitur dicitur aurum, unde in libro Sapientiæ : *Tanquam aurum in fornace probavit eos*.

Auster proprie ventus calidissimus. Dicitur australis regio, unde in Evangelio : *Regina Saba venit ab austro*. Dicitur charitas, unde Habacuc : *Dominus ab austro veniet*, id est a furore charitatis. Dicitur Filius, unde in Psalmo : *Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrens in austro*. Dicitur Spiritus sanctus, unde in Canticis : *Surge, aquilo, et veni, auster*, id est veni, sancte Spiritus, reple mentes hominum. Dicitur Ecclesia, unde in Job *Interiora austri* vocantur spirituales qui latent in

Ecclesia. Dicitur Judæa. Isaia de gentium conversione ait : *Dicam aquilioni : Da, et austro : Noli prohibere*, id est dicam gentilitati : *Offer munus Deo, et austro*, id est Judææ, quæ a vero sole fervorem fidei prima suscepit; *noli prohibere*, id est repellendo damnare vitam gentiliū, quod faciebant qui erant idololatræ. Dicitur vita remissa, unde in Job : *Considerate semitas Thema, itinera Saba, et expectate paulisper*. Thema auster, Saba rete interpretatur. Per austrum, qui tepore suo afflata dissolvit, fluxa vivendi remissio; per rete actionis obligatio intelligitur; dissolutis gressibus in rete ambulat qui, dum mundum perfecte non deserunt, mundanis actionibus se obligant.

Aut conjunctio quandoque ponitur conjunctive, unde in Evangelio : *Aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam et fructum ejus matum*; quandoque ponitur expositive, unde in Psalmo : *Nunquid obliviscetur misereri Deus, aut continebit?* quandoque similitudinarie, unde Moyses ad Dominum : *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro vitæ*, id est sicut verum est me non esse delendum de libro vitæ, ita verum est quod dimittes eis hanc noxam, cum non per se sed per alium peccaverunt.

Autem ponitur copulative, unde in Evangelio : *Dixit autem Maria ad angelum*, quia ibi copulat Mariam; quandoque adversitive, unde in Evangelio : *Cui autem similem æstimabo generationem istam?* quandoque affirmative, unde Apostolus : *Nolo autem vos ignorare, fratres*, id est affirmo quod non ignoretis.

Avis, proprie, dicitur Christus, unde de Judaico populo dicitur in Job : *Semitam ignoravit avis*, id est Christi; quia corpus quod assumpsit, ascendendo in æthera levavit, et humilitas ejus vias quibus nos ad alta levat, considerare noluit; vel Christus dicitur avis propter pennas virtutum.

Dicitur etiam diabolus, unde in Job : *Nunquid illudes ei quasi avi*. Diabolus dicitur avis, quia suæ naturæ subtilitate superbe se extollit, dum per superbiam angelum lucis se simulat. Et quasi avi illudit Deus, dum in passione ei escam quam morderet ostendit, sed laqueum divinitatis quo caperetur abscondit. Et in Evangelio : *Aves cæli*, id est diaboli, *conederunt illud*. Dicitur mens humana, unde in Job : *Homo nascitur ad laborem et avis ad volandum*; quia, in eo quod caro flagellis afficitur, mens appetendo altiora sublevarur. Dicitur etiam superbia, unde in Jeremia : *Væ qui in avibus cæli ludunt*, quia superbus elevat se super se.

Axella, proprie, dicitur opus bonum, unde in Levitico dicitur quod os turturis retorquendum est ad axellas, id est prædicator debet habere illa in opere quæ proponit in prædicatione. Dicitur etiam privatio boni operis, unde in Parabolis : *Piger ponit manum sub axella*, id est se a bono opere privat, etc.

Azyma dicitur proprie panis sine fermento, ad

a quod est sine et *azyma* quod est fermentum; unde dicitur in Marco : *Erant autem dies azymorum*, id est dies quibus non licebat uti fermento; in hoc loco est neutrius generis, *hæc azyma, horum azymorum*; *azyma* significat panem azymum, id est panem sine fermento. Dicitur etiam festum paschale, unde in Evangelio : *Erat azyma post biduum*, et est feminini generis et declinatur *hæc azyma, hujus azymæ*.

A Quandoque est adjectivum : *azymus, a, um*, ut in Veteri Testamento : *Comederunt azymos panes*. Dicitur etiam sanctus, unde Apostolus : *Expurgate vetus fermentum, etc., sicut estis azymi*, id est sancti et a vitiis purgati, et tunc est masculini generis : *hi azymi, horum azymorum*. Quandoque etiam significat opus bonum, unde Apostolus : *Non in fermento veteri, etc., sed in azymis sinceritatis et veritatis, etc.*

B

Babylon, proprie; dicitur etiam mundus, in quo multiplex confusio, unde in Psalmo : *Super flumina Babylonis*. Dicitur etiam peccator, unde in Psalmo : *Memor ero Raab et Babylonis*. Dicitur etiam idololatRIA vel hæresis, unde in Apoc. : *Cecidit Babylonia magna, quæ a vino, etc.* Dicitur terrena delectatio, unde in Apoc. : *De aureo calice Babylonis*.

Baculus proprie, unde Jacob in Genesi : *In baculo meo transivi Jordanem hunc*. Dicitur etiam pastorale regnum quod consistit in sustentatione et correctione, unde in Psalmo : *Virga tua et baculus tuus, etc.*, id est correctio et sustentatio; vel per baculum major, per virgam minor correctio intelligitur. Dicitur consolatio vel sustentatio, unde in Tob. : *Mater Tobie ait : Fili mi, nunquam fuisset pecunia illa, pro qua misimus te peregrinari, baculum senectutis nostræ, id est consolationem; et alibi dicit propheta Ægyptiis : Ausferam a vobis baculum panis, id est sustentationem*. Dicitur terrena potestas, unde in Isaia : *Væ vobis qui innitimini baculo arundineo Ægypti, id est terrenæ potestati*. Dicitur diabolus, unde in propheta : *Conteret Dominus baculum impiorum, id est diabolum*.

Baptismus proprie sola exterior ablutio corporis sine interiori ablutione mentis; unde Dominus volens concludere Judæis et Pharisæis de baptismo Joannis ait : *Baptismus Joannis e cælo est an ex hominibus?* Quandoque est ablutio mentis cum exteriori ablutione corporis, unde in Evangelio : *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, etc.*; et alibi : *Erat Joannes in deserto, prædicans baptismum pœnitentiæ*. Dicitur effusio sanguinis sive martyrium, unde Christus ait in Evangelio : *Baptismo habeo baptizari, et coarctor donec perficiam illud*. Dicitur sola interior mentis contritio, quæ sufficit quando aliquis, in extremo articulo mortis positus, habet voluntatem se baptizandi, sed morte prævenitur, unde Apostolus : *Patres nostri baptizati sunt in nube et mari in deserto*. Notandum quod triplex est baptismus : baptismus fluminis, qui fit in aqua; baptismus fluminis, qui fit in pœnitentia ex sancti Spiritus gratia; baptismus sanguinis, qui fit in martyrii luctu.

Barba, proprie, dicitur fortitudo, unde : *Auferam ab Ephraim barbam, id est a filiis Israel fortitudinem, etc.* Dicitur major prælatus, unde in Psalmo : *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam*

Aaron, id est unguentum divinæ gratiæ, quod descendit a Patre in caput, id est in Christum; et a capite in barbam, id est in populos, qui dicuntur Dei barba, id est fortitudo, quia in barba fortitudo notatur hominis et plena ætas; a barba in vestimenta, id est in apostolorum successores, et in alios prælatos; a vestimentis in oram vestimenti, id est in finales fideles, hoc est Christianos.

Barbarus dicitur quilibet homo præter Græcum et Latinum. Dicitur alienus a fide, et ponitur pro populo infideli, unde Psalmista : *In exitu Israel de Ægypto, etc.; de populo barbaro, id est de populo infideli*. Dicitur aliquis non subjectus Romano imperio, unde dicitur in persona Ecclesiæ : *Oremus pro imperatore nostro, ut Deus et Dominus noster sibi subjiciat omnes barbaras nationes*. Dicitur etiam aliquis non intelligens, unde Paulus : *Ille erit mihi barbarus*. Dicitur etiam populus bestialis vel rudis, unde Paulus : *Barbarus an Scythæ*.

Basiliscus, proprie, unde Lucanus :

.... Regnat basiliscus arena.

Et derivatur basiliscus a Græco *basilleos*, quod interpretatur rex in Latino, id est quasi rex serpentum dicitur, quia omnes superat veneno, et sui natura est quod solo visu vel flatu interficit hominem; unde in *Physiologo*, quod aves supervolantes suo flatu interficit. Dicitur etiam diabolus, unde in Psalmo : *Super aspidem et basiliscum ambulabis*.

Basis, proprie, dicitur doctor Ecclesiæ, unde in Job : *Super quem bases illius solidatæ sunt*; in basibus columnæ, in columnis tota fabrica erigitur; sic doctores, dum recte prædicant, omne pondus Ecclesiæ sustentant. Dicitur etiam propheta, quia, dum proprie primo de Christi incarnatione locuti sunt, quasi quasdam bases nostræ fidei se posuerunt, unde ad hanc expositionem potest referri præmissa auctoritas. Dicitur etiam intentio animæ, quia bonæ intentioni innititur virtus, quasi columna basi, unde Job : *Super quem bases illius solidatæ sunt?* id est nisi super me, dicit Dominus, cui, dum justa anima intendit, super eum bonam intentionem quasi basem construit.

Beatus notat beatitudinem patriæ, unde in Psalmo : *Beati qui habitant in domo tua*. Notat beatitudinem viæ, unde iterum in Psalmo : *Beati immaculati in via*. Notat beatitudinem conscientiæ, unde in Psalmo : *Beati quorum remissa sunt iniquitates*. Notat beatitudinem innocentie, unde in Eccli. : *Beatus vir qui*

juventus sine macula. Notat beatitudinem experientiae, unde ibidem: *Beatus vir qui in sapientia sua morabitur*.

Bellum proprie, unde in lib. Reg. David de Saul et Jonatha: *Quomodo ceciderunt fortes in bello*? Dicitur controversia Christi et diaboli, unde Psalmista: *Benedictus Dominus Deus meus*, etc., *et digitos meos ad bellum*; dicitur Dominus quoad creationem, *Deus meus* quoad sanctificationem. Dicitur controversia honorum angelorum et malorum, unde in Apoc.: *Factum est silentium in caelo, dum draco committeret bellum*. Dicitur controversia carnis et spiritus, unde in Psalmo: *Aufers bella usque ad fines terræ*. Et notandum quod, sicut in auctoribus est multiplex bellum, ita et in theologia secundum diversos diversorum afflictus. Exterum, quod fit inter Jerusalem et Babyloniam; intestinum, quod fit inter proximum et proximum, quod dicitur civile; et plus quam civile, quod fit inter corpus et animam.

Benedicere, bona optare, unde Isaac in Genesi: *Benedixit filiis suis Jacob et Esau*, id est bona optavit, dicens *de rose caeli et de pinguedine terræ* etc. Signat vera dicere, unde idem Jacob *benedixit filiis suis*, id est vera eis dixit. Non enim bona omnibus optavit, quod patet per hoc quod dixit in Genesi: *Simeon et Levi, in consilium vestrum non veniat anima mea*. Signat bona dare, unde legitur in lib. Reg. quod David benedictionem petiit a Nahal. Signat *multiplicare*, unde in Genesi: *Benedixit Deus Adæ et Evæ, et dixit: Crescite et multiplicamini*; et sacerdos dicit: *Benedic, Domine, dona*, id est multiplica. Signat *laudare*, unde dicitur Dan.: *Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu*. Signat gratias agere, cum dicitur *Benedicamus Domino*, id est *gratias agamus Domino*. Signat materiam laudis divinæ præbere, unde in hymno puerorum: *Benedicite omnia opera Domini Domino*, et in eodem: *Benedicite, sol et luna, Domino*, id est materiam laudis divinæ præbete, etc. Signat [diem] solemnem et celebrem instituere, unde in Genesi: *Benedixit Deus diei septimo*, id est solemnem et celebrem instituit eum. Signat *consecrare*, unde sacerdos: *Benedic, Domine, panem in altari*, id est consecra. Signat *maledicere*, unde in Job: *Dixit uxor Job ad eum: Benedic Deo et morere*, id est maledic, id est cito libereris a præsentis angustia. Item III Reg. xxi: *Benedixit Naboth Deum et regem*, id est maledixit.

Berillus lucet quasi aqua sole percussa; calefacit manum tenentis, et significat eos qui frigidi sunt, sed percussi gratia veri solis, lucent bonis operibus et calefaciunt eos cum quibus conversantur exemplo bonæ vitæ. De hoc habetur in Apoc.

Bestia proprie, unde in Genesi: *Creavit Deus bestias et reptilia terræ*. Et dicitur bestia quasi *vastia* a vasto, *vastas*. Dicitur diabolus, unde in Psalmo: *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi*; et alibi Dominus ad Job: *Omnes bestiae agri ludent tibi*; per bestias immundi spiritus, per agrum præsens sæculum designatur. Bestia ergo agri in herbis lu-

dunt, cum reprobis spiritus humana corda ad illicitas cogitationes pertrahunt, modo per terrorem, modo per transitoria gaudia decipiunt. Dicitur bestialis homo fatuus, unde Apostolus in secunda Epistola ad Corinthios: *Si pugnavi ad bestias Ephesæ*, id est contra bestiales homines Ephesi, etc. Dicitur etiam Antichristus, unde in Apoc.: *Vidi bestiam decem cornua habentem*. Dicitur Romanum imperium, secundum aliam expositionem, quod divisum est in decem regna; dicitur etiam hæresis vel conventus hæreticorum, unde in Apoc.: *Bestia egrediebatur de abyso quæ universa devoravit*. Dicitur bestialis motus, unde in Job quod justo non nocebunt bestiae, id est motus bestiales.

Bibere, proprie, dicitur Ecclesie uniri, quia sicut vinum constat ex multis guttis, ita Ecclesia ex multis fidelibus; unde in Kvangelio: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem*, etc., id est nisi fueritis de unione ecclesiastica, non habebitis vitam æternam. Dicitur etiam spiritualiter incorporari, unde in Evangelio: *Non bibam amodo de hoc gemitu vitis*, id est non incorporabo mihi Judæos, vel aliquem Judæorum, *dance bibam illud*, id est incorporem me *vobiscum*, et hoc *novum*, id est innovatos, incorporem, inquam, in *regno Patris mei*, id est in statu immortalitatis. Dicitur spiritualiter reficere, unde in Joanne: *Qui biberit ex aqua hac non sitiet in æternum*. Signat passionem suscipere, unde in Evangelio: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, calicem quidem meum bibetis*, id est passionem suscipietis. Signat iustri, unde in Joanne: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat*, id est si quis doctrinam desiderat, veniat et instruat.

Biblus juucus qui crescit in Nilo, unde quidam: *Pluraque Niliacis tradam mendacia biblis*. Dicitur liber, cujus materia est biblus, unde Bibliotheca est repositio librorum in hoc libro, etc.

Bilibris dicitur pondus duarum librarum, de quo in Apoc. legitur. Prædicatores utriusque Testamenti dicuntur bilibres, qui voluntur tribulatione vitæ præsentis et excoquantur igne passionis; in Apoc. ergo una bilibris ex duobus sextariis intelligitur Ecclesia ex duobus populis; sub duali ergo numero comprehenditur propter duo Testamenta vel propter geminum dilectionis præceptum. Bilibris itaque tritici denario valet, quia omnes sancti pretioso sanguine sunt redempti; unde *Bilibris tritici denario uno* dicitur meritum quod consistit in bona cogitatione et bono opere; secundum aliam expositionem potest exponi hæc auctoritas: *Bilibris tritici denario uno*, id est meritum quod consistit in bono opere adimplendo præcepta Novi Testamenti, quod per frumentum significatur, acquirit nobis æternæ beatitudinis denarium.

Bilis dicitur receptaculum fellis. Dicitur etiam ira, sicut dicitur: *Iste non potest continere bilem*, id est iram, etc.

Bini, proprie, unde in Evang.: *Misit eos binos et*

binos ante faciem suam; hic enim hoc separative A ponitur. Dicuntur duo, unde in Evangelio: *Erant ibi lapideæ hydriæ sex positæ, capientes singulæ metretas binas vel ternas, id est duas vel tres, etc.*

Biothanatus vel *biothematus*, simplex nomen quod est expositivum ex *bis* et *ota*, *otæ*, quod est *auris*, quia habet divisas otas, id est aures; et in simplici quod intrat per unam et exit per aliam; unde et *idiota* dicitur qui habet divisas aures ab *iduo*, *iduaris* quod est *divido*, *dividis*, et *ota*, *otæ* quod est *auris*, vel *biota*, *biotæ* idem est quod *ovis*, unde dicitur *biothanatus*, id est fatuus, unde legitur in passione sanctorum Gervasii et Protasii: *Vis tu biothanatus fieri, id est fatuus, sicut frater tuus?* Dicitur damnatus in corpore et anima; secundum hoc componitur hoc nomen ex *bis* et *thanatos*, quod est *mors*, quasi bis mortuus in corpore, scilicet anima; unde legitur quod *Ægeas sepultus fuit inter biothanatos*, id est inter damnatos corpore et anima, et de hoc in *legenda sancti Andrææ*.

Bonus quandoque ponitur essentialiter et substantive cum dicitur de Deo, unde in Evangelio: *Quid me vocatis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus*, quia ipse bonitas est. Quandoque ponitur negative, unde: *Bonum erat ei*, id est minus malum, quod non puniretur, nisi pro originali; quandoque denominative, vel notat initium boni principii, unde in Genesi: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona*, id est a valde bono facta. Quandoque notat actum justitiæ, unde: *Iste est bonus*, id est justus. Quandoque notat usum rei, unde: *Hoc est bonum*, id est utile; vel opera sunt bona, id est utilia. Quandoque notat delectabile, unde in Psalmo: *Ecce quam bonum et jucundum!* Quandoque notat occasionem, ut cum dicitur *malum esse bonum*, id est occasio boni; unde Augustinus: *Qui summe bonus est nunquam malos esse sineret, nisi ex malis bona eliceret*.

Bos dicitur prædicator, quia sicut bos, vomere mediante, proscindit terram et germinare facit eam, ita prædicator vomere prædicationis suæ proscindit terram, ut fructificet eam virtutibus; unde in Apostolo: *Non alligabis os bovis triturantis*, id est non prohibebis prædicatorem vivere ex Evangelio, id est prædicatione, sed ei providebis, nam idem dicit Apostolus: *Si spiritualia vobis seminemus, non est magnum si a vobis carnalia metamus*. Dicitur diabolus, unde in Job: *Fenum sicut bos comedit*; fenum ergo sicut bos comedere appetit, quia dente suggestionis conterere mundam vitam quærit.

Dicitur Judaicus populus, unde in Isaia: *Bos cognovit possessorem suum*, id est Judæus, et *asinus præsepe domini sui*. Dicitur Christus, quia sicut bos in Veteri Testamento immolabatur, ita in Novo Testamento Christus immolatus fuit pro peccatis nostris. Dicitur luxuriosus, unde [Solomon] loquens de luxuriosa et petulante muliere, ait: *Sequitur eam quasi bos ductus ad victimam*. Dicitur virtuosus vel

justus, unde in Psalmo: *Omnia subjecti sub pedibus ejus, oves et boves*; per oves innocentes, per boves virtuosos intelligere debemus. Dicitur etiam bonis operibus secundatus ibidem.

Botrus proprie dicitur gemmula illa quæ in vere apparet in vite, unde in Cantico Moysi: *Uva eorum uva fellis et botrus amarissimus*. Dicitur gentilis populus, unde in sequentia magistri Adami (48):

*Botrus Cypri refrigescit,
Dilatatur et excrescit.
Synagogæ flos marcescit,
Et floret Ecclesia.*

Dicitur Christus in Canticis: *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, id est comparabilis botro propter multiplices rationes seu causas. Dicitur uva, unde in Numeris dicitur de exploratoribus: *Botrum tulerunt in phalanga*. Dicitur reprobus, unde in Apoc.: *Mitte falcem tuam et vindemia botros vinearum terræ*. Botri hic dicuntur mali, de quibus legitur in Deut.: *Devinea Sodomorum vitium [vinea] eorum*. Dicitur initium gratiæ, quia sicut botrus præcedit uvam, ita tempus gratiæ præcedit vitam gloriæ.

Brachium, proprie, dicitur Filius Dei, unde in Isaia: *Et brachium Domini tui revelatum est*. Et dicitur ideo brachium, quia, sicut brachium exit a corpore, et remanet ejusdem naturæ cum corpore, ita Filius exit a Patre sine omni diminutione, et remanet ejusdem naturæ cum Patre; et sicut homo operatur per brachium, ita Pater per Filium. Dicitur Antichristus, unde Dominus: *Et brachium excelsum confringetur*. Quid aliud per excelsum brachium intelligitur, nisi superbia Antichristi et celsitudo quæ super reprobos mentes hominum fastu gloriæ sæcularis erigitur, ita ut homo peccator tum homo æstimari despiciens, se Deum super homines montiatur? Dicitur gravis viuidicta, unde in Psalmo: *Initium potenti et brachio excelso, etc.* Dicitur potestas sive potentia, unde in Psalmo: *Quoniam brachia peccatorum conterentur, etc.* Dicitur bona operatio, unde in Psalmo: *Posuisti ut arcum æreum brachia mea*.

Bruchus proprie, unde Psalmista: *Bruchi non erat numerus, etc.* Dicitur locusta *atelebus* idem, sed diversas significationes habent. *Bruchus* dicitur *fetus* et dicitur *abromum*, quod est consumere. Dicitur locusta quasi longa hasta; alæ ejus sunt innatæ. *Atelebus* dicitur quasi *alle labens*. Dicitur luxuria, quia sicut bruchus nascitur ex locusta arefacta in pariete, qui, cum alas non habeat, inhæret terræ, et consumit et comedit quidquid in terra invenit; ita luxuria hominem devastat, famam aufert, hirsam evacuat, corpus enervat, animam commaculat, visum obtenebrat, Deum perdit, proximum offendit: cibus est diaboli, odium angelis; unde Joel: *Residuum bruchi, id est luxuriæ, comedit locusta, id est superbia, quia, peracta luxuriæ poenitentia, invadit hominem superbia et infestat*. Dicitur timor vel tri-

stitia de rebus amissis secundum aliam expositionem. Et notandum quod quatuor sunt hominis status, scilicet spes de futuris bonis, timor de futuris malis, gaudium de habitis bonis ac tristitia de amissis, unde Boetius *De consolatione* :

*Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato.
Nec dolor adsit.*

Buccina proprie, a *bucca*, quæ alio nomine dicitur *tuba*. Dicitur etiam prædicatio, unde in Psalmo : *Buccinate in neomenia tuba*, id est prædicate Novum Testamentum. Dicitur aliquid eminens signum, unde : *Canet buccina, et sancti, qui mortui sunt in Christo, resurgent primi*; sed non sic erit ad litteram, sed erit ad aliquod signum eminens quo resuscitabuntur sancti omnes, quod alibi clamor dicitur in Evangelio : *Media nocte clamor factus est.*

Butyrum proprie quælibet esca, unde in Isaia : *Butyrum et mel comedit*, id est quamlibet escam sumet, ut verus homo ostendatur; et sic erit verus homo ut sit verus Deus. Significat contumelias quas passus est, et est sensus secundum aliam expositionem: *Butyrum* comedit in contumeliis, et *butyrum* acre est, mel in miraculis. Signat amaritudinem activæ vitæ, mel dulcedinem contemplativæ vitæ. Tunc enim *butyrum* et *mel* comedimus cum auaritudine activæ vitæ afficimur et dulcedine con-

templativæ refovemur, ut sciamus reprobare malum, id est præsentem vitam contemnere; et eligere bonum, id est futuram vitam. Dicitur etiam doctrina majorum, unde in Deut. : *Butyrum de armento et lac de ovibus*, id est fideles majorem doctrinam a majoribus, et minorem a minoribus accipiant. Dicitur bonum opus, unde per *butyrum* bona operatio, per *mel* dulcis sermo Christi intelligitur, ut sciat malum reprobare, id est damnare, et eligere bonum ad vitam. Dicitur etiam pinguedo lactis, primi motus dicuntur *butyrum*, unde quis dicitur comedere *butyrum*, id est primos motus destruere, et *mel*, id est delectationes carnis.

Buxus proprie ille qui, excæcatus infirmitate, bona opera facere non potest, sed tamen parentum fidem tenet, unde in Isaia : *Ponam in deserto alnum et buxum simul*. *Buxus* arbor simplex est et humilis; non fructificat, viret tamen, et significat illos qui fidem tenent et virent, excæcati tamen infirmitate, bona opera facere non valent, etc.

Byssus dicitur species lini quod crescit in Ægypto, quod multa attritione vertitur in candorem. Dicitur vestis facta de bysso, unde in Luc. : *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso*. Dicitur filum byssinum, unde in Exodo legitur quod cortina erat ex bysso, et purpura, et hyacintho, et cocco, id est ex filo byssino purpureo, hyacinthino et coccineo.

C

Cadaver proprie, dicitur damnatus, unde Isaïas propheta : *Et egredientur et videbunt cadavera mortuorum qui prævaricati sunt in me.*

Cadere, proprie, unde in lib. Reg. : *Cecidit Heli resupinus a cathedra, et mortuus est*. Quandoque significat casum ab honore, unde Isaïas : *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris*, id est a quo honore. Quandoque casum a virtute, unde Paulus : *Qui stat videat ne cadat*, id est qui stat in virtute, videat ne cadat a virtute. Quandoque casum a peccati immunitate, quamvis non in mortale, tamen in veniale peccatum. Quandoque casum a statu præsentis vitæ, unde : *Ubi ceciderunt fortes in bello*. Quandoque casum ab utilitate, unde Isaïas : *Verbum misit Dominus in Jacob*, id est verbum evangelicum prædicavit Christus Judæis qui descenderunt de Jacob, et cecidit in Israel, et periiit vel fructum non fecit; vel aliter : *Verbum misit Dominus in Jacob*, id est in Synagoga, et cecidit in Israel, id est in gentibus quæ conversæ fuerunt, et fructum fecit, Israel enim interpretatur *Deum videns*.

Cæcus proprie mente excæcatus, unde in Evangelio : *Si cæcus cæcum ducit, ambo in foveam cadunt*; et alibi : *Cæci sunt duces cæcorum*.

Cædere proprie verberare, unde Christus in Joanne : *Cur me cædis*, et alibi : *Sine causa flagellis ceciderunt me*. Dicitur *evenire* (48°), unde dicitur quod male cessit Herodi Agrippæ propter mortem Domini. Signat locum dare, unde in Catone : *Cede, cede majori*. Signat etiam loqui, ut in multis locis in Terentio, etc.

Calamus proprie, arundo qui de facili agitur et flectitur. Dicitur doctoris peritia, unde Isaïas ait quod in *cubilibus, in quibus dracones habitabant, oriatur viror calami et junci*; oritur, quia in eis populis, quos antiqui hostis malitia possidebat et doctorum scientia et auditorum obedientia coarcebat. Dicitur miseria gloriæ temporalis, unde Isaïas : *Calamum quassatum non confringet*; regnum Judææ quassatum *calamum* vocat, quia ipsi de suo genere regem non habebant, sed alienigena regnum possidebat; Christus autem veniens istud regnum non fregit potestate judicii, sed cum patientia toleravit. Recte per *calamum* temporalis gloria designatur, quia intus in conscientia per fatuitatem vacua est, sed foris per speciem et ostentationem pulchra. Dicitur homo mundanus qui more calami leviter flectitur ad bonum et ad malum, ad prosperitates et adversi-

(48°) Verbum *cadere* a *cedere* non distinguit, utroque in veteri scriptura diphthongo carente.

tates, unde : *Behemoth latet sub umbra calami*, quia A ibi delectatur, ibi requiescit, scilicet in homine mundano. Dicitur propheta David, unde in Psalmo : *Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis*, quia sancti Spiritus fuit scriptor. Dicitur Filius Dei, ut in eodem exemplo secundum aliam expositionem, quia per eam nobis manifestatur et demonstratur voluntas Patris sui omnipotentis.

Calcaneus proprie dicitur a *calce*, id est ab extremitate pedis dictus. Dicitur finale opus, unde in Gen. : *Inimicitias ponam inter te, o dæmon, et mulierem*, id est Ecclesiam; *et ipsa conteret caput tuum*, id est tuas primitivas suggestiones, *et tu insidiaberis calcaneo ejus*, id est finali operi.

Dicitur mors Christi vel passio secundum aliam expositionem : *Ponam inimicitias inter te et mulierem*, id est gloriosam Virginem; *et ipsa conteret caput tuum*, quia per ipsam, o dæmon, potestas tua debilitata est; *et tu insidiaberis calcaneo ejus*, id est insidiaberis ut ipsum Christum occidi facias. Et alibi de Judæis Christus ait : *Observaverunt calcaneum meum*, id est mortem meam. Dicitur malitia occulta vel dolosa cogitatio, unde Christus de Juda in Psalmo : *Qui edebat panes meos mecum, erexit adversum me*, id est contra me, *calcaneum suum*, id est occultam malitiam suam.

Calceamentum, proprie, dicitur incarnatio Christi, unde in Evangelio : *Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus*, id est mysterium vel secretum incarnationis Christi. Et Gregorius : *Venit ad nos calceata Deitas*, id est Christus in carne; et in Psalmo : *In Idumæa extendam calceamentum meum*, id est in mundo extendam fidem incarnationis et passionis meæ. Dicitur virtutes Dei, unde Apostolus : *Calceati pedes in evangelium pacis*, et in Canticis : *Quam pulchra es in calceamentis, filia principis!*

Calcedonius lapis est qui, quandiu in domo est, non lucet, volentes eum sculperere contristat; calefactus radio solis vel fricatu digitorum paleas ad se tollit. Signat eos qui suam bonitatem celant, et sua bona faciunt in abscondito, et nolunt videri ab hominibus, juxta illud Veritatis : *Tu autem, cum jejunas*, etc.; et iterum : *Cum facis eleemosynam*, etc. *Tu autem cum oraveris*. Et si quis voluerit talibus D adulari vel laudare eos, quasi sculperere et pingere, non recipiunt eorum laudem et vanam gloriam; et isti a flatu veri solis vel digitis, id est donis Spiritus sancti, quasi tacti, verbo suæ prædicationis et exemplo suæ bonitatis peccatores attrahunt ad se, et hic lapis pallidus qui pallore patientiam demonstrat.

Calculus, proprie, carbo, unde Isaias : *Volavit ad me unus de seraphin, et sumpto calculo de altari, tetigit labia mea*. Dicitur præmium æternæ beatitudinis, unde in Apoc. : *Vincenti dabo manna absconditum, dabo ei calculum candidum*. Dicitur sententia secundum quod soliti sumus dicere, nondum ventum est ad diffinitivum calculum.

Caligo, proprie, dicitur diabolus qui in se caliginosus est, et per obstinationem est obcæcatus et alios per pravam suggestionem excæcat; unde in Psalmo : *Et caligo sub pedibus ejus*, id est diabolus Deo submissus. Dicuntur mali homines per infidelitatem excæcati secundum aliam expositionem, et est sensus : *Caligo sub pedibus*, id est damnati erunt Deo subjecti. Dicitur stupor, unde Sophonias propheta de die judicii dicit : *Dies illa, dies erroris et caliginis*. Dicitur obtenebratio visus, unde in Gen. : *Genuit Isaac, et caligaverunt oculi ejus*. Dicitur erroris confusio, unde Job de diabolo sub figura diei in qua natus est dicit : *Occupet eum caligo*, quia dum diabolus a lucis intimæ ordine cecidit, semetipsum intrinsecus erroris caligine confudit. Dicitur mentis confusio ex pœnitentia nascens, unde sic potest exponi prædicta auctoritas de pœnitenti : *Occupet eum caligo*, id est pœnitens pro peccato confundatur.

Calix proprie dicitur vas quo mensurate potus distribuitur. Dicitur passio sanctorum, unde Christus in Evangelio : *Calicem quidem meum bibetis*, id est passionem pro me sustinebitis. Recte calix dicitur passio, quia sicut calice potus mensuratur bibentis, ita mensurate cuique patienti, juxta quod sustinere potest, passio datur. Dicitur sanguis Christi, unde Paulus : *Probet se unusquisque homo et de calice bibat*; et alibi : *Hic est calix novi testamenti*; et item : *Calix meus inebrians quam præclarus est*. Dicitur species vini sub qua latet sanguis Christi, unde in Evangelio de Christo dicitur : *Accepit calicem et dedit discipulis suis*. Dicitur sacra Scriptura, unde in Psalmo : *Calix in manu Domini vini meri plenus misto*; per merum intelligitur spiritalis intelligentia, per mistum litteralis observantia, unde ibidem : *Verumtamen saxeus ejus non est exinanita*, id est litteralis intelligentia quam adhuc Judæi observant. Dicitur æterna beatitudo, unde David : *Calicem salutaris accipiam*, id est suam æternam beatitudinem. Dicitur terrena voluptas, unde in Apoc. dicitur de calice aureo Babylonis quo inebriavit Deus omnes gentes, quia terrena voluptate omnes inebriantur. Dicitur etiam vas in quo sacramentum celebratur Eucharistiæ in altari. *Callis* dicitur via. Calles dicuntur sanctorum exempla, unde in Proverbiis : *Et calles justorum custodiat*.

Calor, proprie, dicitur Spiritus sanctus, unde Psalmista : *Nec est qui se abscondat a calore ejus*, id est non sunt in corde alicujus cogitationes quas ipse non videat. Dicitur concupiscentia, unde in Paralip. : *Hi sunt qui descenderunt de calore Rechab*, quia concupiscentia celebratur, calore mediante. Dicitur etiam charitas secundum aliam expositionem, et melius in prædicto exemplo, ut sit sensus : Qui imitatur Rechab qui voraverat se non bibiturum aliquid quo posset inebriari, et semper sub dio habitabat, quod posteritas ejus tota sic facielat, et est sensus historicus : *Qui descenderunt*

de calore Rechab, id est qui observant religionem A vel charitatem Rechab.

Camelus, proprie, dicitur peccator pondere peccatorum oneratus, unde in Marco : *Facilius est camelum per foramen acus transire*. Dicitur etiam Christus, unde Dominus ait quod Judæi colant culicem et deglutiunt camelum. Culex susurrando vulnerat, camelus sponte se ad onera inclinat. Colaverunt ergo Judæi culicem qui seditioam Barabam petierunt; camelum vero glutierunt, quia eum qui nostræ immortalitatis onera sponte suscepit extinguere clamando conati sunt, dicentes : *Crucifige, crucifige*.

Caminus, proprie, unde in Daniele dicitur quod Nabuchodonosor misit tres pueros in caminum ignis. Dicitur tribulatio, unde in lib. Sapientiæ : *Quoniam in igne probatur aurum et argentum*, homines vero reptibiles in camino humiliationis. Dicitur humiliationis tribulatio, quia in ea humiliatur homo. Dicitur charitas, unde in Isaia de ipsa legitur quod nunc *Est ignis in Sion et erit caminus in Jerusalem*. Dicitur infernus, unde in Evangelio legitur quod mali detrudentur *in caminum ignis*.

Campus proprie, unde in Gen. : *Egressus est Abel cum Cain fratre suo in campum*. Dicitur mundus propter sui amœnitatem, unde a Græcis dicitur *côsmos*, id est ornatus, unde in Psalmo : *Omnia subjectisti sub pedibus ejus : oves*, id est innocentes; *boves*, id est virtuosos; *et pecora campi*, id est mundanos homines. Dicitur etiam Ecclesia Dei, quia sicut in campo varii sunt flores, sic in Ecclesia Dei; est enim ibi rosa martyrii, viola humilitatis, lilium virginitatis, ura casitatis, unde in Cant. : *Ego flos campi et lilium convallium*, etc. Dicitur amplitudo vel latitudo vitiorum, unde in Psalmo : *Invenimus eam in campis silvæ*, id est vagantem in vitiis. Dicitur gentilitas, ad quam expositionem potest referri prædicta auctoritas; *invenimus eam in campis silvæ*, id est Ecclesiam in gentilitate, id est in silvestribus hominibus, et loquitur in persona apostolorum. Dicitur aliquis a tumore superbiæ in humilitate descendens, unde in Psalmo : *Ascendunt montes et descendunt in campi*. Dicitur sancti, unde David : *Et campi tui replebuntur ubertate*, id est sancti replebuntur ubertate virtutum et bonorum operum, etc.

Canalis, proprie, dicitur cor humanum, quia sicut per canalem decurrit aqua, ita per cor compunctio et passionis Christi recordatio; unde in laudibus sponsæ : *Conæ capitis tui, sicut purpura regis juncta canalibus*. Purpura regis jungitur canalibus quando passio Christi intimatur nostris cordibus, ita ut vera charitate Christo compatiatur. Dicitur etiam prædicator per quem descendit spiritualis aqua in areolas aromatum, id est in mentes sanctorum; unde dicitur quod per canales descendit aqua ad areolas, secundum quam significationem potest exponi illa auctoritas : *Purpura regis canalibus jungitur*, quando prædicatoris Christi passionem exponunt.

Cancellus, fenestra interius lata, exterius stricta. Dicitur deambulatorium, unde in lib. Reg. [dicitur] quod *rex Israel cecidit per cancellos*. Dicitur obscura doctrina, unde in Cant. : *En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras et cancellos*. Fenestras ampliores sunt, cancelli strictiores; per fenestras ergo intelligitur manifesta doctrina, quæ minoribus a Christo est proposita; per cancellos altior est obscurior doctrina, quæ majoribus est oblata. Dicitur etiam cor humanum, unde in Proverbiis : *De fenestra domus prospexit per cancellos*; verba sunt prospicientis Dei de altitudine cœli per meritorum intuitum corda hominum.

Candelabrum, proprie. Quandoque etiam significat crucem, ut in Evangelio : *Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit eam, sed super candelabrum*. Dicitur etiam Christus, ad quam significationem potest referri prædicta auctoritas, quia in fide Christi debet aliquis lucernam accendere. Dicitur caro, quia homo prædicationem verbi Dei amoris carnis debet præponere. Quandoque significat donum Spiritus sancti, unde in Apoc. septem candelabra significant septem dona Spiritus sancti.

Canere, proprie, *manifestare*, unde in Evangelio : *Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te*, id est noli opus tuum manifestare intuitu favoris humani vel terreni emolumenti. Nota quod elemosyna quandoque fit in occulto, quandoque in aperto; in occulto, ut in prædicto exemplo, scilicet *eum facis*; in aperto, ut in Evangelio : *Luceant opera vestra coram hominibus ut glorificetur Pater vester qui in cœlis est*. Signat prophetizare, unde in prosa : *Isaia cecinit*, id est prophetizavit, *Synagoga meminit, nunquam tamen desinit esse cæca*; et alibi de Sibylla : *Diva, cane et vaticinare*, etc. Signat metricè describere, unde : *Cecinit Moyses carmen Domino*, id est proposuit carmen Domino metricè scriptum. Et Virgilius : *Arma virumque cano*.

Signat *laudare*, unde Virgilius

..... *Regemque canebant,*

id est laudabant.

Canis, proprie, dicitur prædicator vel bonus prælatus. Canis insignes habet proprietates: bonus significat pastores; secundum dejectos mercenarios et lures. Canis autem hæ sunt insignes proprietates. Canis est animal exhibens homini familiaritatem, domini custodiens ædem, furem arcens, latrans contra lupum venientem, fugans latronem, linguam medicinale habens: secundum has proprietates signat bonum pastorem qui tenetur subditis exhibere compassionis familiaritatem, judicare subditorum inimitatem, congaudere sanis, compati ægris, regere videntes, corrigere deviantes; hic etiam tenetur custodire domum Domini, id est Ecclesiam Dei ne fur, id est hæreticus, aliquem subripiat de Ecclesia per suggestionem; ne lupus, id est diabolus, aliquem devoret per tentationem; ne latro, id est tyrannus, in Ecclesia irruat per violentam tyrannidem, unde Psalmista : *Famem patientur ut careat*, et alibi:

Lingua canum tuorum. Sed nostris temporibus canis lupum induit, latroni consentit, furi obedit; in furem vertitur, et si non per sensum, saltem per consensum; quia vel negligentia ductus non arguit, vel ignorantia obtenebratus arguere nescit, vel pecunia tactus in Ecclesia esse permittit; contra lupum venientem non latrat, quia diaboli insidias non denudat, quia negligit vel denudare nescit, vel dæmonis insidias sequendo ejus tentationi succumbit; et latronem, id est tyrannum, fugit, non fugat, quia negligentia laborat, vel ignorantia errat, vel prece vel pretio remissus, vel cupiditate illectus; de quibus dicitur in Isaia: *Væ vobis canes muti non valentes latrare*, quia contemptis. Canis dicitur etiam pravus prælatus secundum dejectas proprietates. Canis est animal lunaticum, immundum, revertens ad vomitum. Sic prælati nostri temporis indiscrete in subditos sæviunt, et tanquam lunatici canes, legitimum ordinem prætermittunt et indiscrete latrant, quia quos deberent arguere mulcent, et quos deberent mulcere latratu inordinatæ apprehensionis mordent. Canis est animal immundum natura, sic prælati immundi sunt multiplici causa: effluunt enim luxuria, defluunt gula, incandescunt ira, ardent avaritia; de istis dicitur: *Væ vobis canes muti non valentes latrare*. Dicitur etiam hæreticus propter immunditiam, unde Christus apostolis dixit in Evangelio: *Nolite sanctum dare canibus*. Dicitur gentilis populus, unde Christus in Evangelio Chananæ dixit: *Non est bonum sumere panem filiorum*, id est Judæorum, et *mittere canibus*, id est gentilibus; panem, id est prædicationem divinam tam Judæis quam gentilibus. Dicitur apostata, unde dicit Petrus: *Tanquam canis revertitur ad vomitum*. Dicitur vilis, unde in lib. Reg. Abner dicit Isboseth: *Reputasti me quasi caput canis*, unde in eodem dicit David de Saul: *Melior est canis vivus leone mortuo*, id est melior est aliquis vivens in præsentia quam aliquis mortuus, quantum ad possibilitatem merendi, quia iste potest mereri majorem beatitudinem quam aliquis habeat in æterna beatitudine. Ille vero qui est in patria non potest, econtra aliquis qui est in patria dicitur melior ratione certitudinis et beatitudinis. Ad hoc potest assignari quod dicitur de Joanne Baptistâ: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptistâ*, et statim quasi contrarium sequitur: *Qui minor est in regno cælorum major est illo*; hoc ita exponitur: Ille qui est in patria dicitur minor in possibilitate merendi, et ideo dicitur mortuus, sed major est ratione hujus dignitatis; vocat eum leonem; ille qui est in via est minor possibilitate peccandi, major potestate merendi, et dicitur canis propter immunditiam, quia quandiu sumus in hac vita immundi sumus.

Canticum dicitur mentis exsultatio proprie habita de ætergîs in vocem prorumpens. Dicitur prædicatione Novi Testamenti, unde Psalmista: *Immisit in*

Os meum canticum novum. Dicitur oratio exprimens Dei laudem, unde in cantico Moysi: *Cantemus Domino gloriose*. Dicitur exsultatio æternæ beatitudinis, unde in Apoc.: *Cantabunt sancti canticum novum in conspectu Agni*. Quandoque, antonomastice, Cantica canticorum, scilicet epithalamium Salomonis quod canit de ineffabili conjunctione Christi et Ecclesiæ, scilicet: *Osculetur me*, et hoc ratione dignitatis; et nota quod Cantica canticorum dicuntur duobus modis: aut temporis antiquitate, ut illud Moysi, quia ante non legitur aliquod fuisse editum; aut mysterii dignitate, ut illud Salomonis quod dicitur Sir Hasirim, id est Cantica canticorum, Cantilena Sponsi vel Sponsæ, Carmen dilecti, Canticum amoris, Canticum dilectissimi, vel amantissimi, vel desiderantissimi, vel laudes Sponsi vel Sponsæ, etc.

Capere proprie, unde: *Capite nobis vulpeculas parvas quæ demoluntur vineam meam*, id est hæreticos qui demoluntur Ecclesiam meam. Signat contingere, et capitur impersonaliter, unde Christus discipulis sibi dicentibus ne rediret in Galilæam propter Herodem qui sibi insidiabatur, ait: *Dicite vulpi illi*, id est Herodi qui dicitur vulpi propter dolositatem et fraudulentiam, *quoniam non capit*, id est contingit, *prophetam*, id est me, qui antonomastice dicor propheta, *perire extra Jerusalem*, id est Jerusalem patiar et non alibi. Signat fructum facere, unde in Joanne Christus ad incredulos: *Sermo meus non capit in vobis*, id est non proficit vel fructum non facit, etc. Signat aliquem in exemplum habere, unde Apostolus in II Epist. ad Cor.: *Capite me*, exemplum signat, etc.

Capillus proprie. Dicuntur sancti vel fideles, qui attenuant corpus suum per abstinentiam ad exortationem capitis sui, id est Christi; unde in Canticis: *Capilli tui sicut grex caprarum*. Sicut enim capilli in ornamentum capitis, sic sancti in ornamentum Christi; dicuntur peccata venialia, unde in Psalmo: *Multiplicati sunt super capillos capita mei*, id est peccata et iniquitates; unde clericis præceptum est ut removeant capillos (longitudo enim capillorum multitudinem significat peccatorum), ad hoc significandum quod ipsi tenentur deponere peccata mortalia et quædam venialia. Capilli dicuntur melli, unde in Psalmo secundum aliam expositionem: *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei*. Capillis capitis comparat inimicos, qui a Christo rasi sunt, per ipsorum infidelitatem. Dicitur cogitationum sublimitas, unde in Canticis: *Capilli tui sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de lavaero*. Est enim sensus: *Capilli tui*, cogitationes tuæ, sunt sicut *greces caprarum*, id est comparabiles sunt motibus contemplationum, quia ad contemplationes tales cogitationes pertinent, quæ eleganter per caprea significatur. Sicut enim caprea in montibus pascuntur et subtiliter intuentur, ita et tales motus in cælestibus delectantur et cælestia speculantur; quæ

accenderunt de lavacro; quia, mente purgata ab amore terrenorum, procedunt diversi motus contemplationum.

Capparis proprie est herba in cuius vertice oritur lanugo quæ flatu venti spargitur. Dicitur etiam Synagoga, unde in Eccle.: *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, dissipabitur capparis*, id est Synagoga in infidelitate vivendi ordinem amisit.

Caprea proprie, unde in lib. Reg.: *Erat Azazel quasi unus de capreis*, etc. Dicitur Christus qui capreæ similatur secundum divinitatem; asserunt namque hi quibus peritia medicinae est, inesse animali huic inter viscera humorem quemdam, qui caliginem depellit oculorum, et obtusiones visus acuit. Merito ergo Christus capreæ assimilatur, quia non solum ipse videt Patrem, sed videri ab his facit quorum visus ipse curavit, unde in casu [Cant.]: *Similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum*. Prophetæ comparantur capreæ propter propheticam revelationem; quia sicut caprea subtilem habet visum, ita propheta in prævidendis futuris subtilem habet intellectum.

Caput, proprie, dicitur Dei iudicium. Dicitur principium, unde David in persona Christi: *In capite libri scriptum est de me*, id est in principio Psalterii, ubi dicitur: *Beatus vir*, etc. Dicitur mens humana vel ratio: *Convertetur dolor ejus in caput ejus*, id est poena peccati hominis; *convertetur in caput ejus*, id est ratio obtenebrabitur. Dicitur prima suggestio a diabolo, unde in Gen. dixit Deus diabolo, qui erat in serpente: *Ponam inimicitias inter te et mulierem*, id est Ecclesiam; *et ipsa conteret caput tuum*, id est suggestionem primam; *et tu insidiaberis calcaneo ejus*, id est finali operi. Dicitur maritus uxoris, unde Apostolus: *Vir est caput mulieris, caput viri Christus, caput Christi Deus*. Dicitur terminus rei, unde in Threnis: *In capite omnium platearum*, id est in termino. Dicitur Synagoga respectu cuius gentilitas dicitur cauda, unde: *Caput mutatur in caudam et cauda in caput*, id est Synagoga, quæ erat caput ante Christi adventum, facta est cauda gentilitate ad fidem conversa, juxta illud Evangelii: *Erunt primi novissimi*.

Carbo, proprie, est charitas; unde Jacobus [Paulus]: *Hoc faciens, carbones ignis congeres super caput ejus*, id est patientia tua accendens eum in charitate divina. Dicitur mens in peccatis frigida, unde in Threnis: *Denigrata est super carbones facies eorum*. Mentis peccatorum nigre post candorem flunt, quia, amissa Dei justitia, cum peccatores de se præsumunt, in ea etiam quæ non intelligunt peccata dilabuntur. Dicitur illuminatio fidei, unde in Psalmo: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando et carbones ignis*, id est præfulgidi prædicatores, scilicet apostoli transierunt per universum orbem comminando, quod significatur cum dicitur *grando*; et post grandinem comminantem secuti sunt *carbones ignis*, id est illuminatio fidei quæ significatur per carbones; apostoli dicuntur præfulgidi et

respectu prophetarum, quia in dictis suis fuerunt obscuri, unde David: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*, id est obscura intelligentia in prophetis. Dicitur prædicator qui sua prædicatione alios accendit in amorem Dei, unde Psalmista: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis*, id est prædicatoribus Dei, qui desolantur peccatores ab amore terrenorum, prædicatione sua consolantur ad cœlestia capessenda. Carbones dicuntur prædicatores prius vivi per fidem et gratiam, et postea mortui per infidelitatem, unde David: *Carbones succensi sunt ab eo*, id est diu mortui per gratiam Dei illuminati a Christo Salvatore nostro.

Carcer, proprie, quandoque significat carnem, unde in Psal.: *Educ de carcere animam meam*. Quandoque significat peccatum vel infernum ut: *Educ victos de domo carceris et umbra mortis*, id est de carcere peccati vel inferni. Dicitur tribulatio, unde Apoc.: *Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem*.

Cardo proprie materia quæ circa cardinem vertitur ostii, et circa materiam opus vertitur, unde: *Cardo disputationis externæ res erat publica*. Dicitur oriens, unde in hymno: *A solis ortus cardine*, id est ab oriente ubi oritur sol.

Carmelus est mons Christus, qui vera circumcisione ab omnibus vitiis fideles suos circumcidere novit. Carmelus enim interpretatur *cognitio circumcisionis*, unde in Cant. amantissimi: *Caput tuum sicut Carmelus*.

Carmen dicitur oratio metricè scripta, unde Boetius [De consol. Philos.]:

*Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu! miseros cogor inire modos.*

Dicitur sacra Scriptura, unde in libro Sapientiæ: *Requiritentes modos musicos et narrantes carmina Scripturarum*. Dicitur laus divina, unde in Psalmo: *Immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro*. Dicitur verbum incantationis, unde dicitur quod incantatores carminibus suis decipiant homines.

Caro, proprie, dicitur reprobus, unde in Job de Behemoth dicitur: *Membra carniæ ejus cohærentia sibi*. Carnes enim diaboli sunt omnes reprobi qui in prava operatione sunt ei conjuncti. Dicuntur discipuli Domini, unde in persona Christi Job ait: *Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum*, quasi dicat: Discipuli mei in passione mea per infidelitatem consumpti sunt. Dicitur poena carnis, unde Job amicis ait: *Quare persequimini me, sicut Deus, et carnibus meis saturamini*, id est pœnis carnis meæ. Dicitur carnalis delectatio, unde in Job: *Tubescet caro illius, et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur*. Tubescit caro et ossa nudantur, quando per flagella carnalis delectatio extenuatur, et ea quæ sub carne latuerant, virtutum forma pateflunt. Dicitur vita carnalis, unde Job: *Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris*,

ac si aperte diceret : Carnalem vitam quam patior aut tabes lubricæ operationis polluit, aut ex vitiorum memoria caligo miseræ cogitationis premit. Dicitur substantia, unde Apostolus : *Alia caro hominum, alia volucrum, alia piscium, alia quadrupedum*, id est substantia. Dicitur homo, unde in Joanne : *Verbum caro factum est*; et propheta : *Omnis caro fenem*. Dicitur infirmus, unde in Genesi : *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*, id est infirmus; *spiritus meus*, id est ira mea, quia fragilis naturæ est et peccavit per infirmitatem; diabolus vero ex adipe iniquitatis. Dicitur homo carnalis, unde Paulus : *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, id est carnales homines. Dicitur carnalitas vel sensualitas, unde Apostolus : *Caro pugnat adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem*; et Psalmista : *Non est sanitas in carne mea*. Dicitur corruptio carnis, unde secundum aliam expositionem : *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, quia ibi non erit corruptio. Dicitur carnalis scientia, unde in Mathæo : *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi*, id est carnalis scientia. Dicitur legalis observantia, unde Apostolus : *Renuntiavit carni et sanguini*, id est legali observationi. Dicitur forma panis, in qua latet corpus Christi Jesu. Dicitur opus carnale, unde in Genesi : *Et erunt duo in carne una*, id est in uno opere carnali. Dicitur etiam homo justus, unde in Psalmo : *Ad te omnis caro veniet*, id est homo vincens carnem. Dicitur cognatus, unde in Isaia. *Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam me despezzeris*. Dicitur frater, unde in Genesi Ruben volens liberare Joseph, dixit : *Caro enim et frater noster est*. Dicitur mulier, unde in Joanne : *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis*, id est mulieris in qua major est voluptas quam in viro, unde in emissionem partus duplici dolore cruciatur.

Cartilago, proprie. Dicitur simulatio, quia sunt quidam qui ostendunt in se recititudinis speciem sub qua vitia velant, unde in Job : *Cartilago ejus quasi laminæ ferreæ*. Dicuntur minores Antichristi, unde Greg. : *Cartilago ossis speciem habet, sed ossis fortitudinem non habet; et sunt nonnulli Antichristi tempore non dignitatibus clari, sed tamen videri quales non sunt ambiunt, et ideo contra bonorum vitam nequiores sunt*.

Cassia est species aromatica. Est quæ datur in aquis fides baptismi vel nutritur, eo quod cassia nutritur in aquis, unde in Psalmo : *Myrrha et gutta, et cassia*.

Castra, proprie. Dicitur Ecclesia Dei, unde in Cant. : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Dicitur dæmon, unde dicitur quod dæmones sunt castra militantia Deo. Dicitur exercitus angelorum, unde in Genesi legitur quod exercitus angelorum apparuit Jacob revertenti a Mesopotamia, unde locus ille ubi apparuerunt angeli dicitur Manaim, id est *castra*, etc.

Casus, proprie, fortunæ a prosperitate in adversitate, de quo Boetius in lib. *De cons. Philos.* :

Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Casus naturæ de vita in mortem, de quo legitur in libro Reg. : *Quomodo ceciderunt sortes in Israel?* Casus gratiæ de virtutibus in vitia, unde Apostolus : *Qui stat, videat ne cadat*. Casus gloriæ, unde Isaia : *Quomodo de cælo, Lucifer, cecidisti qui mane oriebaris?* Casus in ruinam gehennæ, unde in Psalmo : *Cadet cum dominatus fuerit pauperum*.

Cataclysmus, dicitur diluvium a *cata* quod *fluxus*; unde in lib. Sapientiæ : *Cataclysmus aridam inebriavit*. Dicitur infernus, unde in lib. Philonis qui et Salomon dicitur : *Super iniquos creata sunt omnia hæc, et propter illos est cataclysmus*, id est infernus, quia propter malos puniendus creatus est, etc.

Cataractæ dicuntur brachia Nili; septem enim rivuli in quibus divisus est Nilus ab Alexandro, dicuntur proprie *cataractæ* et *cataduplæ* a *cata*, quod est *fluxus*, etc. Sunt etiam meatus terræ subterranei per quos defluit aqua, sive dracones vel scaturigines dicuntur. *Cataractæ* dicuntur etiam nubes quæ apertæ sunt, id est resolutæ in pluviam, tempore diluvii, unde in Genesi : *Cataractæ cæli apertæ sunt*. Signant prædicatores, quia per prædicatores descendit pluvia cælestis doctrinæ in subjectos, unde in Psalmo : *Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum*. Sunt etiam duo Testamenta quæ nos irrigant cælesti doctrina, ut sit sensus : *Abyssus abyssum invocat*, id est gravis poena quæ inflictæ est Adæ pro uno peccato, significat quanta poena infligenda sit peccatoribus pro multis gravioribus peccatis, et hoc attestantur duo Testamenta, etc.

Catena, proprie, dicitur infirmitas potestatis dæmonis, unde : *Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua*, etc.

Cathedra, proprie, dicitur doctrina vel amor dominandi, unde in Psalmo : *In cathedra pestilentiæ non sedit*, id est doctrinam pestiferam non dedit vel amorem dominandi non habuit, qui amor pestilentiæ nomine dicitur; quia, sicut morbus qui pestilentia dicitur quasi pestilenti lacte vagatur et totum gregem corrumpit, sic amor dominandi plures inficit. Dicitur etiam regnum, unde in Psalmo : *In cathedra seniorum laudent eum*, id est regimine pastoralis.

Catulus proprie leonis. Dicitur etiam Christus, quia sicut leo tertia die a nativitate catulos suos suscitavit, ita Deus Pater Filium suum Jesum die tertia suscitavit; unde in benedictionibus Jacob : *Juda, te laudabunt fratres tui, catulus leonis Juda*. Dicitur aliquis inspiratus a dæmone, unde in Psalmo : *In medio catulorum leonum dormivi, conturbatus*, et in pluribus aliis locis. Dicuntur etiam minores dæmones, unde David : *Catuli leonum rugientes, ut quærant a Deo escam sibi*. Dicuntur discipuli hæreticorum, unde in Threnis : *Lamiæ nudaverunt mammæ et lactaverunt catulos suos*. Lamiæ est quoddam

animal vultum virgineum habens et pedes equinos, per quod figurantur qui in primis vera proponunt et in fine falsa concludunt, juxta illud: *Latent sepe vineam circumlita melle verborum; et tandiu præceptor vera simulat quandiu verba falsa dicit.*

Cauda, proprie, dicitur Antichristus, unde legitur in Apoc. quod draco traxit cauda sua secum tertiam partem stellarum, quia maxime diabolus per Antichristum in fine mundi despiciet justos. Dicitur potestas terrena, unde in Apoc. dicitur quod in caudis scorpionum erant aculei, quia hæretici, qui maxime significantur per scorpiones, infestabunt sanctos per terrenam potestatem. Dicitur etiam gentilis populus, unde Isaias: *Cauda vertetur in caput et caput in caudum*; quia Judæi, qui fuerunt primi sancti, sunt novissimi: et gentiles, qui erant novissimi, facti sunt primi.

Cauma dicitur fervor, unde in catalogo creaturarum: *Benedicite cauma et frigus Domino*. Dicitur etiam tribulatio, unde Job: *Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate*, etc.

Caupo, proprie. Dicitur falsus prædicator qui admiscet falsa veris, unde Isaias: *Caupones tui miscunt aquam vino*, etc.

Caverna, proprie. Dicitur vulnus Christi factum lancea, unde in Cant.: *In foraminibus petrae, in caverna maceræ*. Per foramina intelliguntur vulnera Christi, quæ sunt facta clavorum perforatione; per cavernam, vulnus factum cum lancea intelligitur. Est ergo sensus: In fide habita de vulneribus factis sive per clavos sive per lanceam judicabunt, id est habitant per fidem. Dicuntur etiam imperfectiores qui minora de Deo sentiunt, ut in eadem auctoritate secundum aliam expositionem: per foramina enim intelliguntur magis perfecti, per cavernam non ita perfecti in fide Christi.

Dicitur pravum cor hominis quod inhabitat diabolus, unde in Isaias: *Puer ablactatus, mittens manum in cavernam reguli*; id est Christus, postquam ablactatus fuerit, extrahet hominem a dæmonis potestate, etc.; vel Christus ejiciens diabolum in caverna reguli, id est ab homine pravo quem inhabitat Lucifer qui dicitur regulus; unde magister Adamus (49):

*Anguem forat in maxilla,
Christus hamus et armilla.
In cavernam reguli
Manum mittit ablactatus,
Et sic fugit exturbatus
Vetus hospes sæculi.*

Namus; dicit, juxta illud: *Quis capiet Leviathan hamo*, ad idem dicit magister

Manum mittit ablactatus, etc.

Cedrus, proprie, unde legitur in lib. Reg. quod Salomon fecit templum de cedris Libani. Dicitur

angelus, unde Isaias: *Quid faciet virgula deserti, cum movebitur cedrus paradisi*? id est: *Quid faciet homo peccator in die iudicii quando sic tremebunt angeli*; et alibi de Lucifero dicitur: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso*, id est angeli. Dicitur etiam aliquis ex altatus in terrenis honoribus, unde in Psalmo: *Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedrus*. Cedrus radicata ad modicum utilis est, eradicata vero magnam affert utilitatem; sicut aliquis potens in terrenis inutilis est, humiliatus vero per poenitentiam magnam confert utilitatem, unde in Psalmo: *Vox Domini confringentis cedros*. Dicitur aliquis habens potestatem super multos, unde in lib. Reg.: *Carduus venit ad cedrum Libani, dicens: Da filio meo filiam tuam in uxorem*; hoc dicit Joas rex Israel, qui valde potens erat, Amasia regi Juda minus se potenti et cum eo pugnare volenti. Dicitur sanctus; quia sicut cedrus arbor procera et olivifera est et suo odore fugat serpentes: sic sanctus celsitudine virtutum eminet, bonæ opinionis odorem mittit, verbo, opere et exemplo fugat serpentes, id est dæmones; unde Cant.: *Tigna domorum nostrarum sunt cedrina laquearia cypressina*; et Psalmista: *Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur*. Dicitur virtutes sanctorum, unde Ezechiel: *Aquila magnarum alarum comedit medullam cedri*, id est diabolus, qui dicitur aquila magnarum alarum propter subtilitatem suggestionum, comedit medullam cedri, id est abundantiam virtutum. Dicitur templum ex cedro coopertum, ut ponatur materia pro materiato, ut in prædicto exemplo, quantum ad litteram, aquila magnarum alarum dicitur Nabuchodonosor, propter multitudinem potentiae; qui comedit medullam cedri, id est templum destruxit de cedro coopertum et constructum, mediante Nabuzardan principe suo; etc.

Censere significat numerare, unde legitur quod multa millia filiorum Israel recensita sunt, id est numerata. Secundum hoc census dicitur a *censio*, quia antiquitus pecunia tradebatur numero vel pondere, unde dicitur appropensa. Signat *repetere*, unde in oratione Natalis Domini dicitur: *Recensita nativitas*. Nota quod dicitur, *recensita* per *i* productum, et secundum hoc descendit a *recensio*, *is*, quod est quartæ conjugationis; alii dicunt quod corripitur, et est supinum hujus verbi *recenseo*, *es*, quod est secundæ conjugationis, et facit præteritum *recensui* et supinum *recensitum*; alii dicunt *recensetum* et venit a *recenseo*, *es*, *recensui*, et secundum hoc potest dici *recensita nativitas*, *i* producto vel correpto.

Cera, proprie, dicitur cor vel mens hominis per poenitentiam ad ignem charitatis emollita vel liquefacta, unde David: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens*. Dicuntur mali, unde in Psalmo: *Sicut cera quæ fuit a facie ignis, sic pereant peccata*

(49) Adam. a S. Victore, scq. V De resurrect. Domini, Patrol., t. CXCVI.

ores a facie Dei, et fluent a facie ignis gelien- A
nalis, etc.

Cervix, proprie dicitur superbia; unde in Deut. dixit Moyses populo Israel: *Scio enim contentionem tuam et cervicem tuam durissimam*; et in Psalmo: *Dominus concidet cervicem peccatorum*. Dicitur potentia, unde in benedictionibus Jacob: *Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum*. Dicitur etiam libertatis erectio, unde Job in persona Ecclesiae ait: *Tenuit cervicem meam, confregit me*, id est quam infirmus habui, discretio suae passionis inclinavit.

Cervus, proprie dicitur Christus, vel humana Christi natura, ut habetur in titulo: *Deus, Deus meus, respice in me*; dicitur ibi in fine psalmi David pro cerva matutina. Eleganter comparatur humana Christi natura cervæ matutinæ; quia, sicut cerva matutina surgens in mane, cornibus suis penetrat et pertransit dumeta, et constituit se super montium excelsa; sic Christus, mane surgens, a somno mortis transivit spineta pœnarum et mortalitatis, et constituit se in excelso montis; quia post resurrectionem transiit in cœlum, penetravit etiam dumeta, id est humanos defectus cornibus imposita divinitas evasit: ideo Christus comparatur cervæ et non cervæ, ut notetur quod humana natura inferior est divina, etc.

Dicuntur etiam prophete, unde in Cant.: *Adjuro vos, filie Jerusalem, per capras hinnulosque cervorum*. Dicuntur etiam sancti, unde in Psalmo: *Montes etiam excelsi cervis, et petra refugium erinaceis*. Montes cervis sunt refugium, id est sancti qui tribulantur, recurrere debent ad montes excelsos, id est ad apostolos vel ad eorum exempla, petra, id est Christus, est refugium erinaceis, id est peccatoribus conversis et pœnitentibus, qui sic hic figurantur per erinaceos propter ericii proprietatem. Dicitur neophytus vel perfectus secundum quod illud dupliciter exponitur: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*; hoc enim exponitur de neophytis, quantum ad baptismum, vel de perfectis quantum ad vitam æternam.

Chamus, proprie dicitur minor tribulatio, quia chamus non ita constringit fauces equi sicut frenum; unde per chamum minor tribulatio, per frenum major tribulatio intelligitur; unde in Psalmo: *In chamo et freno maxillas eorum constringe*, id est in minori et majori tribulatione. Dicitur minoratio potestatis, unde in lib. Reg. Dominus de Sennacherib ait: *Ego ponam chamum in caput ejus*, id est potestatem ejus diminuam, et hoc factum fuit cum angelus Domini in una nocte percussit Sennacherib, cum obsidisset Jerusalem, et occidit octoginta millia de exercitu ipsius regis.

Character, figura. Dicitur imitatio Antichristi, unde in Apoc.: *Et factum est vulnus sævum in homines ac pessimum qui habent characterem*, id est qui imitantur bestiam, id est Antichristum. Dicitur susce-

ptio sacramentorum, unde fideles dicuntur habere Christianæ religionis vel fidei characterem

Charitas virtus, unde Apostolus: *Charitas non agit perperam*. Dicitur etiam Deus, unde in Epistola canonica: *Deus charitas est et qui*, etc. Dicitur etiam signum charitatis, unde in Evangelio: *Majorem charitatem nemo habet*, id est majus signum charitatis.

Cherubin, ordo angelorum; dicitur etiam plenitudo scientiæ, unde David: *Ascendit super cherubin, et volavit super pennas ventorum*, quia quantumque scientia sit prælitus aliquis, Deum comprehendere non potest; dicitur scientia divina referti, quia super illos ascendit Deus, id est ascendere dicitur super cherubin. Dicitur charitas, quia est plenitudo scientiæ sine qua meritoria non est scientia vel perfecta, unde in Psalmo: *Qui sedes super cherubin, manifestare coram Ephraim*, etc. Dicitur imago angeli, unde in Exod.: *Fecit Moyses duos cherubin ex auro ductili*.

Chorda, proprie, præceptum Decalogi, unde in Psalmo: *In psalterio decem chordarum psallite illi*, id est adimplete Decalogum, qui designatur nomine decem chordarum, quia docet observantiam decem præceptorum. Dicitur consonantia vocis et operis, unde in Psalmo: *In chordis et organo*. Dicitur virtus, unde super illum locum Isaias: *Venter meus de Moab sicut cithara clamabit*. Sicut cithara sonum compositum non emittit si una chordarum rupta fuerit, sic spiritualis venter prophetæ dulcis melos non resonabit si una chorda virtutum defuerit. Philosophorum quoque sententiæ confirmant virtutes coherere, ut, si una defuerit, omnes deessent.

Chorus proprie conventus aliquorum, unde Augustinus et Ambrosius: *Te gloriosus apostolorum chorus*. Dicitur chorea, unde legitur quod *puellæ ducebant chorus*. Dicitur organicum instrumentum, unde in Psalmo: *In tympano et choro*. Dicitur ordo, unde dicitur: *Chorus angelorum eam suscipiat*. Est nomen mensuræ, unde in Luca: *Quantum debes domino meo? qui ait: Centum choros [coros] tritici*. Dicitur ventus, unde in Act. apostolorum ubi describitur Pauli naufragium, legitur quod illi qui erant cum Paulo in navi volebant... *hiemare, portum Crete respicientem ad Africam et Corum*. Est etiam nomen loci, unde: *Usus dedit ei stallum in choro et rocem* D in capitulo.

Christus est nomen notum et exortum a Græco Christus, quod interpretatur unctus; Christus enim Græce, unctus Latine, Messias Hebraice, et secundum hoc generaliter quilibet unctus oleo potest dici christus. In distincta vero significatione et specialiter sic appellantur in Veteri Testamento reges et sacerdotes quorum capita ungebantur; unde David ait nuntianti sibi mortem Saulis in lib. Reg.: *Nunquid ausus fuisti manum mittere in christum Domini*; item in Psalmo: *Faciens misericordiam in christo suo David*. Isti dicebantur christi in signum honoris et spiritualis gratiæ, in unctione collatæ. Christus restringitur quandoque ut soli sancti dicantur christi, non a materiali oleo

inuncti, sed a spirituali, unde in Psalmo : *Nolite tangere christos meos*. Quandoque Christus dicitur antonomastice Filius Dei, Christus qui inunctus plenitudine gratiarum, unde Petrus in Mathæo : *Tu es Christus Filius Dei vivi*, et notavit in nomine Christi trinitatem, scilicet inungentem Filium inunctum quantum ad humanitatem, Spiritum sanctum quo est inunctus. Nota quod Jesus fuit proprium nomen personæ et fuit ab æterno Jesus, quia persona fuit ab æterno : hoc nomen Christus fuit agnomen, quia ab eventu habuit hoc nomen, quia ex tempore incepit esse inunctus plenitudine gratiarum, de qua inunctione dicit Psalmista : *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ*, et ita non fuit ab æterno Christus : cognomen fuit filius hominis vel filius virginis. Humana Christi natura dicitur Christus, unde Hieronymus : *Qui negaverit Filium Dei assumpsisse Dominum nostrum Jesum Christum, anathema sit. Certe Dominus noster Jesus Christus non fuit assumptus sed assumens*. Est sensus : Quicumque negaverit Filium Dei assumpsisse humanam naturam, secundum quam Dominus noster Jesus, id est Salvator et Christus, quia humana natura inuncta, divina inungens (49°) non enim credibile est quod assumpserit personam hominis hominem, scilicet unam, scilicet humanam naturam, id est corpus et animam, anathema sit.

Chrysolithus resplendet quasi aurum et emittit de se scintillas argentæ. Signat sapientes et charitativos et qui quod sciunt et intelligunt aliis in opere et sermone demonstrant, et hoc est scintillas emitte-
re : *chrysolithus enim aurum*, et per aurum sapientia et charitas intelligitur quæ est major omnibus virtutibus ; de quo etiam in Apoc. legitur, etc.

Chrysoprasus est purpurei coloris et interguttatus guttulis aureis, etc. Signat eos qui semper in tribulatione et labore passionum vitam suam ducunt manendo semper in charitate. Signat illos qui puri sunt, quod per aurum demonstratur. *Chrysolithus aurum*, præsus *marrubium* ; per aurum puritas, per *marrubium* colorem viriditas fidei et candidatio castitatis denotantur ; *marrubium* enim candidum est et viride : de hoc legitur in Apoc.

Cibare, proprie, ut in Evangelio : *Si esurierit frater tuus, ciba illum*. Notat spirituales refectio-nem, unde in libro Eccli. : *Cibavit illum Dominus pane vitæ et intellectus*.

Cibus, proprie, dicitur spiritualis Christi refectio, unde in Evangelio : *Hic est cibus meus ut faciam voluntatem Patris mei* ; et : *Alium cibum habeo manducare quem vos nescitis*. Dicitur caro Christi, tam spiritualis quam materialis ; unde in Evangelio : *Caro mea vere est cibus*. Dicitur spiritualis sapientie refectio, unde in lib. Eccli. : *Cibavit illum pane vitæ et intellectus*. Dicitur vita æterna, Tobie dixit angelus : *Ego cibo invisibili* ; et in Evangelio : *Ut edatis et bibatis*.

(49°) Locus corruptus.

Cilicium, proprie, humana Christi natura propter pœnæ asperitatem, unde in Psalmo : *Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio* ; et alibi : *Posui testamentum cilicium*.

Cincinnus vel *cirrus* dicitur proprie capillorum congeries vel intricatio quam solent deferre puellæ. Dicuntur sancti sibi invicem conglutinati, unde in Cant. : *Cincinnati mei pleni sunt guttis noctium*, quia sancti quandoque trahuntur amore terrenorum quæ oculos rationis obtenebraut, et ideo dicuntur guttæ noctium. Dicuntur etiam mali magnis inter se vitii implicati, et qui sunt capilli specietenus, sed distorti ad illicita, unde sic potest exponi prædicta auctoritas.

Cingulum, proprie, castitas ; quia, sicut cingulum restringit fluxum vestium, nec sinit vagari huc vel illuc, sic castitas fluxum et motum concupiscentiarum stringit et refrenat, unde Salomon : *Mulierem fortem quis inveniet ? Per mulierem figuratur Ecclesia Dei quæ venit audire sapientiam Salomonis, id est Christi pacifici, de finibus terræ. Et cingulum tradidit Chananeo*, id est Ecclesia Christo obtulit castitatem, et de hac dicitur in Luca : *Sint lumbi præcincti*. Dicitur etiam iustitia ; quia, sicut cingulum vestes ordinate tenet, sic iustitia restringit superflua, tribuens unicuique quod suum est ; unde Psalmista : *Erit iustitia cingulum*.

Cinis, proprie, homo ratione materiæ, unde in Gen. : *Memento quia cinis es*. Dicitur homo ratione humilitatis, unde in Gen. : *Dixit ad Deum Abraham : Quia semel capsi, loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis*. Dicitur pœnitentia, unde dicitur : *Cinis et cilicium sunt arma pœnitentium* ; et Job in persona pœnitentis dicit : *Saccum consui super cutem meam, et operui cinere carnem meam*. Dicitur miseria, unde in Psalmo : *Quia cinerem tanquam panem manducabam*. Nimis subtiles et inutiles inquisitiones de humana Christi natura dicuntur cinis, unde Amos : *Ne ossa regis Idumææ redigantur in cineres*. Legitur in lib. Reg. quod rex Jerusalem cum rege Idumæorum, qui erat ei tributarius, voluerunt obsidere civitatem Moabitarum eo quod Moabitæ volebant a tributo resilire ; rex vero Moab, non potens sufferre insultus obsidentium, voluit egredi per portam cum familia sua ; rex autem Idumææ, qui deputatus fuerat ad custodiam illius, viriliter restitit ei, nec permisit eum egredi, imo coegit eum in civitatem redire. Rex vero præ timore, ira succensus, summitatem muri ascendit, et ibi in conspectu totius obsidentis exercitus, proprium filium immolavit, quia speravit Hebræos pietate moveri, quod videntes filii Israel ab obsidione recesserunt. Post multum vero temporis mortuus est rex Idumææ. Moabitæ vero, in vindictam illius facti, extraxerunt eum e sepulcro, et ossa ipsius combusserunt, et cineres disperserunt. Per regem Idumæorum intelligitur Christus, quia ipse

dixit ad Idumæam : *Extendam calceamentum in Idumæa*; Idumæa enim interpretatur terra; per regem Moabitarum intelliguntur hæretici et eorum fautores; et est sensus : Ne ossa regis Idumæorum redigerentur in cineres, id est in nimis subtiles et inutiles sententias de humana Christi natura excogitatas : hoc enim esset ossa regis Idumæi in cineres et in vanitates redigere. Per ossa enim subtiles et vanæ quæstiones et inutiles et occultæ sententiæ intelliguntur, quæ sparguntur a Moabitibus, id est ab hæreticis.

Cinnamomum est species aromatica, interna contemplatio; quia cinnamomum est dulcissimi corticis, ideo significat internæ contemplationis dulcedinem, unde in Cant. : *Nardus, crocus, fistula, cinnamomum*. Dicitur etiam bona fama sive opinio, unde : *Sicut cinnamomum et balsamum*.

Circuire, proprie, omnia bona vel beneficia divina memoriæ commendare, unde in Psalmo : *Circuivi et immolavi*, id est omnia beneficia divina memoriæ dando pertractavi. Signat mente exquirere, ut : *Omnes voluntates Dei homo adimpleat*, secundum quam significationem potest exponi prædicta auctoritas : *Circuivi*, id est mentem meam exquisivi, ut omnes voluntates ejus adimplerem. Signat exempla præcedentium sanctorum circumspicere ut quilibet homo informet vitam suam, et hoc est : *Circuivi et immolavi*. Aliquando significat circumventionem vel dæmonis suggestionem, unde dicit apostolus de diabolo : *Circuit querens quem devoret*, id est decipiat per suggestionem quos sibi incorporet; Et in Job Dominus ad Satan : *Unde venis? et respondit : Circuiti terram*, id est terrenos circumveni. Signat custodire, unde dicitur de prædicatoribus in Psalmo : *Et famem patientur ut canes*, id est famem patientur seminandi verbum Dei et convertendi subditos ad fidem; et *circuibunt civitatem*, id est custodiunt Ecclesiam. Signat considerare, unde in Cant. : *Surgam et circuibo civitatem*. Signat inhærere terrenis rebus volubilibus, unde in Psalmo : *In circuitu impii ambulabant*. Signat vagari, unde Apostolus : *Circuierunt in melotis, in vellibus caprinis*. id est *vagabantur de loco in locum*.

Circuitus, proprie, mutabilitas temporalium, unde in Psalmo : *In circuitu impii ambulabant*. Dicitur etiam humana Christi natura quæ fuit mutabilis, in qua latuit divinitas quasi punctum immobile, unde David : *Factus sum tanquam vas perditum, quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu*, id est Judæorum qui in tantum consideraverunt humanam naturam humanis defectibus mutabilem, nec pervenerunt ad punctum divinitatis. Dicitur etiam fallacia, unde in Psalmo : *In circuitu impii ambulabant*.

Circulus proprie cum quælibet pars æqualiter distat a centro. Dicitur nitor eloquii quo utitur hæreticus qui, ut falsitatem suam velet, utitur splendore verborum ut decipiat corda simplicium, unde

Salomon : *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua*; hæretica pravitas vel fatuitatem colore verborum. Dicitur refrenatio, unde Dominus loquens ad Job ait : *Nunquid pones circulum in naribus ejus*, id est nunquid potes refrenare diabolum sicut et ego. Dicitur circumvolutio, unde solet dici : *Istud cantatur per circulum anni*. Dicitur terminus vel rotunditas, unde : *Evangelium hoc prædicatur per circulum orbis*, id est per circulares partes vel terminos orbis.

Cithara, proprie, significat Filium Dei qui fuit cithara moriendo; quia cithara resonat ab inferiori; psalterium resurgendo, quia psalterium resonat a superiori; gloria ascendendo, unde in Psalmo : *Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara*. Dicitur tempus tribulationis, unde David : *Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus*, id est in tempore tribulationis. Dicitur etiam servitium pro terrenis, psalterium servitium pro æternis, unde *Psalterium jucundum cum cithara*. Dicitur carnis mortificatio, unde in Psalmo : *Laudate eum in psalterio et cithara*, id est in mentis devotione et carnis mortificatione. Dicitur carnis exsultatio, unde Job : *Versa est in luctum cithara mea*. Dicitur passio, unde Isaias : *Venter meus ad Moab et cithara clamabat*.

Cito notat imminentiā temporis. Aliquando notat totum tempus usque ad diem judicii, unde in Apoc. : *Quæ oportet fieri cito*, id est in præsentī tempore. Omne enim tempus præsentis vitæ comparatum æternitati, quasi unius horæ parvissimum est momentum.

Civitas, proprie, Ecclesia militans, unde in Psalmo : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*; et alibi : *Latera aquilonis civitas Regis magni*, et iterum : *Magnus Dominus noster et laudabilis nimis in civitate*, etc. Dicitur mundus iste, unde ibidem : *In civitate munita*.

Dicitur conventus malorum, unde in Apoc. : *Cecidit Babylon, civitas illa magna*. Dicitur vita æterna, unde in Psalmo : *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas*, etc. Dicitur anima cujuslibet fidelis, ut in Psalmo : *Ut disperderem de civitate Domini*, id est de anima fidelī, omnes operantes iniquitatem, id est omnes malas cogitationes, quæ sunt mali cives. Dicitur infernus, unde in Psalmo : *Quis deducet me in civitatem munitam? Infernus civitas munita dicitur, quia ante passionem Christi nullus egrediebatur. Dicitur congregatio infidelium; unde Isaias : Ego Dominus et civitatem non ingredior, id est congregationem infidelium.*

Clamare, proprie, quandoque significat mentis devotionem, unde dixit Dominus ad Moysen, in Exod. : *Quid clamas ad me? et in Dan. legitur quod Susanna clamavit ad Dominum. Quandoque rei evidentiam, unde dixit Dominus ad Cain, in Gen. : Vox sanguinis fratris tui clamavit ad me de terra, id est evidens est factum facinus tuum nec indiget clamore accusatoris, unde Augustinus.*

Evidentia patrali sceleris non indiget clamore accusatoris. Quandoque significat orationem, unde in Psalmo : *Clamavi ad te, Domine, et exaudi.* Quandoque auxilii invocationem, unde in Psalmo : *De finibus terræ ad te clamavi.* Quandoque mentis perfectionem, unde in Psalmo : *Clamavi in corde meo.* Quandoque audaciam vel animositatem, unde Dominus ad Isaiam : *Clama, ne cesses,* id est audacter prædica; et alibi : *Vox clamantis. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fenem.*

Clamor, proprie, signum evidens et manifestum ad quod resurgunt omnes qui mortui sunt ante diem iudicii, unde in Evangelio : *Media nocte clamor factus.* Dicitur etiam illa vox quæ profertur in die iudicii, unde Sophon. : *A prima porta erit clamor et ululatus a secunda;* [a prima] scilicet a visu, quando videbunt se detrudendos in abyssum inferni; erit clamor a secunda, scilicet ab auditu erit ululatus, quando audient illud verbum horribile : *Ite, maledicti.* Dicitur etiam religio, unde David : *Clamor meus in conspectu ejus;* et alibi : *Intellige clamorem meum.* Dicitur manifestatio sive evidentia peccati, unde Dominus ad Abraham, in Gen. : *Clamor Sodomorum venit ad me;* et alibi : *Publicaverunt peccata sua ut Sodoma, etc.*

Claritas, proprie, dicitur divina natura, unde in Joanne : *Pater, clarifica Filium tuum claritate quam habui antequam mundus feret.* Dicitur nobilitas, unde in quadam prosa : *Clara ex stirpe David.*

Clavus, proprie, dicitur verbum Dei, unde : *Verba sapientium sunt quasi stimuli in altum defixi.* Dicitur amor hujus sæculi, unde Salomon : *Clavus clavo retunditur,* id est amor hujus sæculi amore Domini excluditur.

Clerus proprie conventus clericorum, et est nomen collectivum, et dicitur clerus a *cleros* Græcæ, quod *sors* Latine, unde dicuntur clerici, id est *sorte Dei electi*; et secundum aliam translationem, quia clerus interpretatur *sors*, ponitur hoc nomen cleri pro hac dictione *sortes*, unde : *In manibus tuis cleri mei,* ubi nos dicimus *sortes mei.* Dicitur Novum vel Vetus Testamentum quasi per sortem datum, quia per gratiam Dei, quæ sorti comparatur, unde in Psalmo : *Si dormitis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri, vel virore auri;* construe sic : O vos prædicatores, si dormitis, id est per contemplationem quiescatis, inter medios cleros, id est in consideratione et intelligentia utriusque Testamenti, Novi scilicet et Veteris, vos eritis *pennæ columbæ spiritualis*, id est Ecclesiæ, quibus ipsa sustentatur, quæ dicitur columba propter multiplices proprietates columbæ quibus pennis mediantibus ad superiora progreditur; *pennæ dico deargentatæ*, id est propter eloquentiam argento comparatæ; argentum enim sonorum metallum est. *Et posteriora dorsi ejus*, id est perfecti qui sunt in Ecclesiâ, scilicet activi qui sustentant pondus dei et æstus pro subditis suis, sunt posteriora dorsi ejus, id est Ecclesiæ, et isti sunt

in pallore auri vel virore auri, in charitate perseverantes.

Clibanus, proprie, ardens conscientia, unde in Psalmo : *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui,* id est facies eos ardentes in conscientiis, et hoc in tempore vultus tui, id est vultuositatis tuæ, cum apparebis in iudicio vel in die iudicii. Dicitur cumulus feni, unde in Evangelio : *Si fenem quod hodie vires, eras in clibanum mittitur, Deus sic vestit....* Signat etiam quamlibet gravem poenam ut hæc dies iudicii erit clibanus. Signat diabolum, unde in Thren. : *Pellis nostra est velut clibanus a facie tempestatum,* id est carnalitas nostra, id est diabolum.

Clypeus, proprie, diaboli repugnatio, unde de sancto prædicatore sub equi nomine dicitur : *Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clypeus;* pharetra, occulta pravorum imaginatio contra equum Dei, id est contra prædicatorem disputatio. Ergo super prædicatorem pharetra vibrat, hasta et clypeus, quia pravorum consilia perstreperunt aperte, unde exoritur disputatio [qua] quasi clypeo prædicatori resistitur.

Cælum aer dicitur, unde in Psalmo : *Aces cæli comederunt illud.* Dicitur firmamentum, unde in Gen. : *Vocavit Deus firmamentum cælum,* id est firmamentum quod est cælum. Dicitur cæleste iudicium, unde in Job, Domino interrogante, scriptum est : *Nunquid nosti ordinem cæli? Cæli ordinem nosse est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre.* Dicitur immensitas divina, unde in Isaiâ de diabolo dicitur : *Ascendam in cælum,* id est immensitatem divinam, *et similis ero Altissimo.* Dicitur cælestis vita, unde in Job de hypocrita dicitur : *Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, quasi sterquilinum in fine perdetur.* Superbia hypocritæ usque ad cælum ascendere dicitur, quia ejus elatio vitam cælestem agere videtur, sed quasi sterquilinum in fine perdetur, quia de morte in tormenta deducetur. Dicitur sacra Scriptura, unde in Isaiâ dicitur : *Cælum sicut liber plicabitur,* et hoc tempore Antichristi, quia tunc nullus erit expositor sacrae Scripturæ; et in Psalmo : *Extendens cælum sicut pellem;* per cælum sacra Scriptura signatur nobis, et sol sapientiæ, et luna scientiæ, et antiquis Patribus stellæ exemplorum atque virtutum lucent. Istud cælum sicut pellis extenditur, quia per scriptores suos carnis lingua formatum, ante oculos nostros per verba doctorum exponendo displicatur; per aquas angeli designantur, unde in Psalmo : *Qui legis aquis superiora ejus;* hujus cæli superiora Dominus legit aquis, quia ea quæ de natura divinitatis vel de æternis gaudiis narrat, nobis adhuc nescientibus, solis angelis in secreto sunt cognita. Cælum ergo et coram nobis extenditur, et tamen aquis superiora ejus teguntur, quia quædam sacri eloqui jam nobis per apertionem spiritus patent, et quædam, quæ solis angelis possunt esse manifesta, nobis adhuc servantur. Dicitur etiam Deus, unde in Psal-

mo : *Posuerunt in cælum os suum*. Dicitur sanctus, unde in Psalmo : *Qui habitat in cælis iridebit eos*; et alibi : *Dominus de cælo sedes ejus*. Dicuntur cæli apostoli, unde in Psalmo : *Cæli enarrant gloriam Dei*. Dicitur Ecclesia, unde in Apoc. : *Factum est silentium in cælo*. Dicitur vita æterna, unde in quadam antiph. : *Gaudent in cælis animæ sanctorum*. Dicitur empireum cælum, unde in Gen. : *Creavit Deus cælum et terram*, id est mundanam machinam. Dicitur ratio, unde in Evangelio : *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*, id est fac ut sicut ratio nostra est tibi obediens, ita sensualitas, quod erit in futuro. Dicitur incorporea substantia, unde in Pentateucho : *In principio creavit Deus cælum et terram*; cælum, id est spiritualia, scilicet et angelicam naturam; et corporalia, scilicet materiam omnium corporum. Dicitur mens humana, unde in Psalmo : *Veritas de terra orta est, et iustitia de cælo prospexit*, id est confessio de mente. Moraliter dicitur Christus, unde David : *Dominus de cælo prospexit super filios hominum*, etc. Cæli dicuntur angeli, unde in Psalmo : *Elevata est magnificentia tua super cælos*, id est super angelos. Dicitur Spiritus sanctus vel operatio Spiritus sancti, unde Apostolus in secunda Epistola ad Cor. : *Primus homo de terra est terrenus, secundus homo de cælo cælestis ad regnandum*, id est operatione cælesti vel Spiritus sancti; vel de cælo, id est cælestis naturæ, quia divinæ et humanæ.

Cæna, proprie, evangelica doctrina; unde in Evangelio de patrefamilias legitur *qui fecit cænam magnam et vocavit multos*. Dicitur communicatio corporis et sanguinis Domini vel ipsum sacramentum Eucharistiæ, unde Paulus : *Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cænam manducare, etc.*

Cognoscere dicitur Deus per scientiam, unde David : *Tu cognovisti omnia novissima et antiqua*. Dicitur Deus per approbationem, unde in Psalmo : *Domine, probasti me et cognovisti me*, id est approbasti sessionem meam, id est humiliationem in passione, et resurrectionem meam, id est glorificationem in resurrectione. Dicitur Deus per causam, unde in Gen. dixit Dominus ad Abraham : *Nunc cognovi quod times Dominum*, id est cognoscere feci; et alibi : *Cognovi te ex nomine*. Dicitur Deus per æternam beatitudinem, unde Apostolus : *Tunc cognoscam sicut cognitus sum*. Dicitur homo cognoscere per carnale commercium, unde in Gen. : *Cognovit Adam uxorem suam*. Dicitur animal cognoscere per imaginem, unde in Jer. : *Milvus et hirundo cognoverunt tempus adventus sui : Israel autem me non cognovit*.

Colare, proprie, unde quidam versificator ait :
*Scit bene colare culicem, glutire camelum,
Qui de justitiis præcipit tollere velum.*

Notat *reprobare* vel *purgare*, unde in Evangelio dicitur de Scribis et Phariseis : *Colant culicem et deglutiant camelum*, id est minora peccata reprobant et consistuntur et purgant; majora vero retinent et faciunt.

A *Colere*, proprie, *frequentare*, unde dicitur : *Colo domum*, id est frequenter. Notat *celebrare*, unde : *Festum tale colitur*, id est celebratur. Notat debitum cultum Deo exhibere, unde Apostolus : *Creaturam potius coluerunt quam Deum*. Nota quod apud grammaticos hæc eadem distinctio habetur, unde versus :

*Agros, rus, formam, superos colit atque parentes,
Hos arat, hoc habitat, ornat, honorat, amat.*

Colligere, proprie, *removere*, unde in Evangelio : *Mittet Dominus angelos suos messores, et colligent de regno ejus omnia scandala*, id est de Ecclesia removebunt omnia nociva. Signat ecclesiasticam unionem ducere, unde in Evangelio : *Qui non colligit mecum, dispergit*. Notat *acquirere*, unde in Evangelio : *De fructu colligent vitam æternam*, id est acquirunt. Notat *probare*, unde : *In decretis hinc colligitur*, id est probatur; et Boetius : *Omnis logica aut diffinit, aut dividit, aut colligit*, id est probat.

Collis, proprie, dicitur superbus, unde in Luc. : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur*; per vallem humiles, per montes et colles superbos habemus, etc. Dicuntur minus perfecti in Ecclesia, unde in Evangelio, de die judicii : *Tunc dicent montibus : Cadite super nos; et collibus : Cooperite nos*; per montes intelliguntur hic magis perfecti, per colles minus perfecti. Dicuntur apostoli et vicarii eorum propter eminentiam virtutum, unde in Psalmo : *Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ortum*. Dicitur sacra Scripturæ excellentia, unde in Joë : *In illa die : stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles fluent lac*, id est sacra Scriptura diversa pocula propinat. Dicitur vita æterna propter eminentiam gloriæ, unde inter benedictiones Jacob, in illa scilicet quam fecit Joseph, dicitur : *Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus, donec veniret desiderium collium æternorum*, id est æterna vita desiderata a sanctis, quæ per colles significatur et dicitur multipliciter propter diversitatem beatitudinum, etc.

Collum, proprie, dicitur prædicator, quia sicut per materiale collum trajicitur cibus, ita prædicatio in stomachum mentis auditorum; unde de Ecclesia in Cant. dicitur : *Collum tuum sicut turris eburnea* propter candorem castitatis; in collo guttur, in gutture vox est; per collum ergo sanctæ Ecclesiæ sacra eloquia designantur. Dicitur superbia, unde in Prov. : *Sublimium colla propria virtute calcavi*, id est humiliavi. Dicitur discretio humana, unde in Dan. : *Dabitur torques collo ejus*, id est humanæ discretioni remuneratio dabitur.

Coluber, proprie, Antichristus, unde in Gen. : *Dan coluber in via, cerastes in semita*. Dicitur diabolus, unde in Job : *Et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus*. Dicitur autem draco, unde devorat negligentes, aspis cum occulte percutit, avis cum per superbiam decipit, basiliscus cum palam venenat, leo cum persequitur violenter. Dicitur etiam Achab pater Ezechie, unde legitur *quod de radice*

colubri nascetur regulus, id est de rege Achab Ezechias qui subjugabit sibi hostes.

Columba, proprie, dicitur Ecclesia; unde in Cant.: *Columba mea, dilecta mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae*; et alibi: *Oculi tui columbarum*; et in Psalmo: *Si dormiatis inter medios cleros, penae columbae*, quia Ecclesia dicitur columba propter multiplices columbae proprietates. Dicitur aliquis sanctus propter simplicitatem, unde in Psalmo: *Quis dabit mihi pennis sicut columbae?* et alibi: *Et quasi columbae ad fenestras suas*. Dicitur Deus, unde in Jer.: *Deserta facta est terra a facie irae columbae*, id est a praesentia irae Domini. Columba naniq̄ valde simplex animal est, et quia in nullo Domini furoris inaequalitas serpit, furorem Domini iram nominavit, ut diei discretionis vim inperurbabilem demonstraret, etc.

Columna, proprie. Dicitur donum Spiritus sancti; quia, sicut materiale aedificium sustentatur materialibus columnis, ita spirituale aedificium donis Spiritus sancti tanquam spiritualibus columnis; unde: *Sapientia aedificavit sibi domum, excidit columnas septem*, id est humanam naturam aedificavit sibi Filius Dei domum, et in ea excidit dona Spiritus sancti, quod insinuat Isaias, dicens: *Egredietur virgo de radice Jesse*, etc., et *requiescet super eum Spiritus Domini*. Dicitur etiam quilibet contra diaboli tentamenta fortis, unde in Domino dicitur: *Qui vice-rit, faciam illum columnam in templo Dei*. Nam quisquis in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricae spiritualis erigitur; vel in hoc templo, quod est Ecclesia, positus sit, et utilitati et decori, etc. Columnae dicuntur quatuor evangelistae, unde Dominus ad Moysen in Exod.: *Facies columnas quatuor et bases earum, vestitas argento*: in argento claritas divini sermonis accipitur, per bases doctores sanctae Ecclesiae intelligimus, per quatuor columnas quatuor evangelistarum dicta intelligi oportet; dicuntur summi Ecclesiae praedicatores super quos in caelestibus crescens universa spiritualis fabricae structura surgit, unde in Job: *Columnae caeli contremiscunt*; sed iste tremor non est poenalis, nec timoris, sed admirationis. Dicuntur apostoli, quia primitiva Ecclesia innitebatur in apostolis tanquam in columnis, unde in Psalmo: *Confirmavit columnas ejus*, id est apostolos. Dicuntur specialiter Petrus et Joannes, unde dicitur in Act. quod Apostolus veniens Jerusalem neminem invenit nisi Petrum et Joannem qui erant columnae Ecclesiae. Dicuntur angeli, unde Job: *Columnae caeli contremiscunt ante Deum*, id est angeli. Dicitur sanctus, unde: *Ego in altissimis habitabo*, Sapientia dixit, et *thronus meus in columna nubis*, id est in sancto, qui est columna Ecclesiae; quem obumbrat nubes, id est gratia Spiritus sancti. Dicitur prophetia: est enim lex Mosaica tanquam basis supposita, prophetia vero statuitur vel columna vel super basim, Evangelium vero tanquam epistylum: unde post legem addita est pro-

phetia tanquam columna, post prophetiam Evangelium capitellum.

Coma, proprie. Dicuntur coma fideles Christo adherentes et in ejus ornatum credentes, unde in Cant.: *Comae ejus sicut elatae palmarum*, etc.

Comedere, proprie, *delere* vel *destruere*; unde in Psalmo de Chaldaeis dicitur: *Comederunt Jacob*, id est destruxerunt Judaeos descendentes a Jacob. Significat *occidere*, unde David: *Zelus domus tuae comedit me*, id est invidia Judaeorum Synagogae occidit me. Significat *pati* vel *compati*, unde in eodem exemplo secundum aliam expositionem ut sit sensus: Amor Synagogae invitavit me passioni vel incendit me amore charitatis ad passionem Synagogae.

Quandoque notat spiritualem incorporationem, unde in glossa de Christo legitur quod *non comedit nisi unum latronem tempore passionis*, id est Ecclesiae incorporavit. Quandoque notat ecclesiasticam unionem, unde in Joanne: *Nisi comederitis carnem*, id est nisi fueritis de unione ecclesiastica, *non habebitis vitam in vobis*. Quandoque notat spiritualem cibum, unde Sap.: *Qui edunt me, adhuc esurient*, etc.

Compes, proprie, miseria saeculi vel culpa; unde in Psalmo: *Ut audiret gemitus compeditorum*. Dicitur etiam divinum praecceptum, unde in Psalmo: *Ad alligandos reges eorum in compedibus*, id est in praecceptis Dei; et Salomon ait: *Injice pedes tuos in compedes*, id est in praeccepta Dei, etc.

Con, inseparabilis praepositio; semper notat completionem, quod patet in his nominibus: *contritio, confessio, contristatus*. Potest etiam concomitantiam notare, ut sit sensus *contristatus*, id est *cum alio tristatus*. Notat pluralitatem, unde *contristatus*, id est *pluribus tristatus*; *conturbatus*, id est *pluribus turbatus*.

Concubina, proprie, anima quae non caste, id est vera dilectione Deo servit, sed pro terrena commoditate aut humana laude, unde: *Sexaginta sunt reginae et octoginta concubinae*, in Cant.

Concupiscere, quandoque notat ferventissimum motum caliditatis, unde in Psalmo: *Concupiscit et deficit*. Quandoque notat primum motum concupiscentiae, unde Apostolus: *Quod nolo hoc concupisco*, id est primis motibus moveor ad concupiscentiam, non ad actum vel consensum. Quandoque consensum et actum, unde in lege: *Non concupisces rem proximi tui*; et Apostolus: *Nesciebam concupiscentiam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces*, id est primos motus concupiscentiae non produces ad actum vel ad consensum. Quandoque primum motum rationis, unde in Psalmo: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas*. Nota quod primus motus rationis in existente in peccato mortali non extinguitur, vult enim homo existens in mortali peccato malum: facit etenim, sed vellet facere bonum vel velle bonum; vult velle esse bonum sed non vult esse bonus, quod provenit primo motu rationis qui ad effectum non producit propter mortale peccatum; unde in praedicto exemplo: *Concupivit anima mea*, etc.; non dicit desiderat, sed *concupivit desiderare*;

loquitur enim in persona peccatoris. Et ad illud idem facit illud Pauli : *Velle bonum adjacet mihi, ex primo motu rationis qui in me exstingui non potuit, perficere autem non invenio ex velle naturæ, nisi adsit velle gratiæ.*

Conferre, id est dare vel ligare, unde in quibusdam orationibus dicitur : *Deus dignetur nobis conferre gratiam suam.* Notat *prodesse*, unde dicitur : *Nihil mihi contulit hæc medicina, id est profuit.* Notat *colloqui*, unde legitur in Evangelio de euntibus in Emmaus : *Qui sunt hi sermones quos confertis ad invicem ?* Notat *ponere*, unde in Jure : *Contulerunt se ad arbitros, id est posuerunt.* Notat *symbolizare*, id est portionem ponere; unde ponentes in duodena dicuntur conferre, et *Credo in Deum* dicitur Symbolum, id est collectio apostolorum, a *sin* quod est simul, et *bolus* quod est portio, quia unusquisque apposuit in eo partem suam. Signat etiam *congregare*, unde in Bucolic. :

Contuleruntque greges Corydon.

Confessio exactiōnis est quæ ex coactione provenit, ut illa qua dæmones confessi sunt Filium Dei, dicentes : *Jesu, Fili Dei vivi, utquid venisti ante tempus torquere nos ?* Dicitur desperationis quæ ex desperatione provenit, ut illa qua confessus est Judas : *Peccavi tradens sanguinem justum, etc.* ; et Cain ait : *Majus est iniquitas mea quam ut veniam merear.* Dicitur pœnitudinis quæ ex pœnitudine, id est pœnitentia procedit, de qua Jacobus in sua canonica Epistola : *Confitemini alterutrum peccata.* Dicitur confessio laudis qua confitemur Dei bonitatem, unde in Psalmo : *Confitemini Domino quoniam bonus.*

Confiteri, aliquid fateri vel profiteri et non negare, unde dicitur de Joanne in Evangelio : *Confessus est et non negavit, id est professus est.* Notat universaliter omnia peccata confiteri ; nullus enim confiteri dicitur, nisi omnia peccata confiteatur ; unde Jacobus : *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Notat materiam laudis divinæ præstare, unde David : *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua.* Notat laudare, unde in Psalmo : *Confitebor tibi, Domine, in todo corde meo ;* et alibi : *Confitemini Domino quoniam bonus.* Notat etiam gratiarum actionem, ut inquit Joannes episcopus super homiliam Matth. : *Confitebor tibi, Domine Deus.*

Confundere notat confusionem naturæ vel aliquarum rerum commistionem ubi utraque corrumpitur, ut fit in hydromelite quod fit ex aqua et melle. Quandoque notat permistionem personæ, unde Athanasius : *Neque confundentes personas, ut Sabellius, neque substantiam separantes, ut Arius.* Quandoque notat confusionem erubescentiæ, unde Paulus : *Spes autem non confundit, id est spes humana de Christo nullum facit erubescere.* Quandoque confusionem pœnitentiæ quando aliquis de peccato confunditur, unde David : *Confundantur et erubescant.* Quandoque confusionem damnationis, unde in Psalmo : *In te, Domine, speravi, non confundar.*

Considerare significat intelligere, unde Abdias

Considera opera tua ; et in Cant. amoris : *Nolite me considerare, quod fusca sum, etc.* Dicitur *videre*, unde : *Qui finxit oculum, non considerat.* Dicitur *insidiari*, unde David : *Ipsi consideraverunt me ;* et alibi : *Considerat peccator justum.*

Consilium, proprie, dicitur suggestio ; unde in Psalmo : *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum.* Dicitur consensus, unde in benedictionibus Jacob dicitur Simeon et Levi : *In consilium vestrum non veniat anima mea.* Dicitur *judicium*, unde in Psalmo : *Idco non resurgent impi in judicio, neque peccatores in consilio justorum ;* quia *judicium* non debet fieri sine consilio, *judicium consilium* dicitur. Dicitur *humilis Christi adventus* ab ipso Dei Filio cum summa dispensatione factus, unde in Psalmo : *Consilium inopis confudistis.* Dicitur *præceptum* arctius, unde Apostolus : *De virginibus præceptum Domini non habeo ; consilium autem do.* Dicitur *deliberatio*, unde David : *Quandiu ponam consilia in anima mea.* Dicitur *donum Spiritus sancti*, unde Isaias : *Spiritus consilii et fortitudinis.* Dicitur etiam illud quod subjacet consilio, unde Psalmista : *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.*

Constare, proprie. Quandoque notat compositionem, unde Augustinus : *Sicut homo constat ex anima et corpore, ita Christus ex Deo et homine.* Quandoque notat constantiam, unde in Paralip. : *Constantes estote, videbitis.* Quandoque *immobilitatem*, unde in lib. Reg. : *Constat ex agro lentis.* Quandoque *comparationem*, unde commuiter dicitur : *Quantum constitit hoc vas ?* Quandoque *manifestationem* vel *certitudinem*, unde dicitur : *Hoc constat, id est certum et manifestum est.*

Consul, proprie. Dicitur angelus ; unde Job : *Nunc dormiens silerem, et somno meo quiescerem, cum regibus et consulibus terræ, quia nisi homo peccasset cum angelis quiesceret ;* angeli recte consules vocantur qui spirituali reipublicæ consulunt, dum nos sibi ad regnum æternum socios jungunt, quia, ipsis nuntiantibus, voluntatem Conditoris agnoscimus, et in eis procul dubio consultum ab hac angustia nostræ tribulationis invenimus.

Conterere, proprie, *damnare* ; unde Jeremias : *Duplici contritione conteres eos, Domine, id est damnabis in corpore et anima ;* et alibi : *Super quem ceciderit lapis, conteret.* Signat *pœnitere*, unde David : *Cor contritum et humilitatum.*

Contingere, id est *evenire* : *Contigit autem ut moreretur mendicus.* Notat *pertinere*, unde in Luca de filio prodigo : *Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit, id est quæ ad me pertinet.* Significat *tangere*, unde in Levit. : *Contingebant se parietes templi, id est tangebant.* Quandoque notat *habitudinem cognationis*, unde dicitur : *Isti contingunt se in primo gradu.*

Contra proprie notat *contrarietatem*, unde in Job : *In omnibus his non peccavit Job labiis suis neque stultum quid contra Deum locutus est.* Notat etiam *rei præsentiam*, unde David : *Peccatum meum contra*

me est semper, id est coram me in facie, quia peccatum deo semper in memoria habere, etc. Quandoque notat materiam, unde Job : *Contra folium quod a vento rapitur*, id est in folio. Quandoque proprietatis rei inhærentiam, unde Job : *Scribis enim contra me amaritudines*, id est poenas amaras infligis. Quandoque notat coram, unde in Psalmo : *Tota die verecundia mea contra me est*, id est coram me est verecundia mea.

Contritio. Est contritio pœnitentium, unde in Psalmo : *Cor contritum et humiliatum Deus*. Est contritio peccatorum, unde in Cant. : *Quæ est ista quæ ascendit.... et universi pulveris*; per pulverem contritio figuratur. Dicitur contritio malorum in præsentia, unde in Psalmo : *Contritio et infelicitas in visis eorum*, etc. Dicitur contritio malorum in futuro, unde Jeremias : *Duplici contritione conterere eos*, etc.

Convenire, proprie, *consentire*, unde David : *Aspiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum*. Signat pactum facere, unde Matthæus : *Serve nequam, nonne ex denario convenisti mecum?* Signat in causam trahere, unde Augustinus : *Vos, inquam, convenio, o Judei*. Signat *competere* vel *aptari*, unde a vulgo : *Hæc vestis convenit isti*, etc.

Cophinus proprie vas contextum ex foliis palmarum et junco, unde in Evang. : *Et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum*. Dicitur immunditia vitæ, unde in Psalmo : *Manus ejus in cophino servierunt et in operibus peccati Pharaoni*, id est diabolo, etc.

Cor proprie. Dicitur anima humana, unde in Psalmo : *Qui finxit sigillatim corda eorum*, id est qui singulis creat animas, et est contra eos qui dicunt animas per traducem infundi, imo quotidie creat animas, et creando infundit et infundendo creat. Dicitur ratio, unde David : *Cor meum conturbatum est in me*. Dicitur voluntas, unde in Evangelio : *De corde exeunt adulteria, furta*. Dicitur cogitatio, unde Psalmista : *Scrutans corda et renes Deus*. Dicitur intellectus, unde in Exod. : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Dicitur etiam cor Jerusalem, unde in Evangelio : *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, sic erit Filius hominis in corde terræ*, id est intra Jerusalem sepultus, quæ dicitur cor terræ, quia est in medio terræ, scilicet inter occidentem et orientem, non inter plagam septentrionalem et australem. Dicitur etiam superior animi potentia qua contemplatur Deum et cœlestia quæ variis censentur nominibus. Dicitur intellectus, intelligentia, intellectualitas, unde : *Intellectus solius Dei est et admodum paucorum hominum*.—*Accedet homo ad cor altum*, et ad illud fuit raptus Paulus. Dicitur Filius Dei ut in eodem exemplo secundum aliam expositionem, et erit alia littera : *Accedet homo ad cor altum*, id est divina et humana natura simul accedunt in Christo. Dicitur profunditas vitiorum, unde in Psalmo : *Transferentur montes in cor maris*; vel cor maris dicuntur minores in gentibus ad quos convertendos transferentur montes, id est prædicatores, etc.

Coram, quandoque notat præsentiam rei, unde in lib. Sapientiæ : *Et si coram hominibus*. Notat rei contrarietatem, unde legitur de filio prodigo : *Pater peccavi in cœlum*, id est contra cœlum, et coram te, id est contra te. Quandoque approbationem, unde Apostolus : *Providemus enim bona non solum coram Deo*, id est ut Deus approbet, sed etiam coram omnibus hominibus, id est ut homines approbent.

Cornu, proprie. Dicitur humana Christi natura; sicut enim cornu in eminentiori parte corporis habet locum, et est durius carne et mollius osse, et cum eo animal ventilat animalia sibi nociva; sic Christus de eminentiori genere naturæ humanæ assumpsit sibi carnem, et est dignior omni humana natura, et inferior divina secundum humanitatem. Et Christus cornu, id est humana natura, ventilavit omnes inimicos suos, tam visibiles quam invisibiles, unde in Cant. Zachariæ : *Erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui*, id est familia David. Dicitur brachium crucis, unde Habac. : *Cornua in manibus ejus*, et est hypallage, id est manus Christi in cornibus, id est in brachiis crucis. Cornua vel superbia potestas terrena, unde in Psalmo : *Cornua peccatorum confringam*. Dicuntur bona opera justorum, scilicet virtutes, unde David : *Et exaltabuntur cornua justorum*, id est virtutes Christi, quibus tanquam cornibus ventilat inimicos. Dicitur repugnatio vel insultus inimicorum, unde in Psalmo : *Erue animam a cornibus inimicorum*, id est Judæorum. Dicitur eminentia, unde in Psalmo : *Constituite diem solemnem.... usque ad cornu altaris*. Dicitur abundantia, unde Isaias : *Plantavi vineam meam*, id est Ecclesiam vel Synagogam, dicit Pater dilectio meo, id est Jesu Christo, in cornu filio olei, id est in abundantia plenitudinis gratiarum quam habuit Christus, qui dicitur filius olei, id est charitatis, quæ per oleum significatur. Dicitur regnum, unde in Apoc. : *Vidi de mari bestiam.... habentem capita septem et cornua decem*, id est Antichristum qui subjugabit sibi decem regna mundi. Dicitur Spiritus sanctus vel donum Spiritus sancti, unde legitur quod Joannes vidit anum habentem septem cornua, id est septiformem Spiritum sanctum vel septem dona Spiritus sancti.

Corona, proprie, unde in lib. Mach. : *Ornaverunt faciem templi coronis aureis*. Dicitur vita æterna, unde Jacobus : *Beatus vir, qui suffert tentationem*, etc.; quia sicut victori datur corona, ita triumphantibus in Christo datur vita æterna. Dicitur elatio superbiæ, unde Isaias : *Væ coronæ superbiæ ebriis Ephraim*. Dicitur sublimitas gloriæ, unde Isaias : *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ*. Dicitur ordo sanctorum, unde in Psalmo : *Posuisti, Domine, super caput ejus coronam de lapide pretioso*, quia sancti sunt quasi lapides in corona Christi. Dicitur tempus gratiæ, unde David : *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*, etc.

Corpus, proprie. Dicitur corpus Christi; unde in

Evangelio: *Ubi fuerit corpus, et congregabuntur* Aquilæ, id est in empireo cum Christo erunt sancti renovati sicut aquilæ. Dicitur Ecclesia, unde Apostolus: *Nos sumus unum corpus.* Dicitur bonum opus, unde in Evangelio: *Si oculus tuus, id est intentio, simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Dicitur universitas peccati, unde Pæulus: *Destruatur corpus peccati.* Signat perfectionem et plenitudinem propter soliditatem, unde Apostolus: *In quo habitat plenitudo divinitatis corporaliter,* id est solide, plene et perfecte. Signat conjugem, unde in Apostolo: *Qui fornicatur, in corpus suum peccat,* id est contra honorem conjugis.

Corruptio proprie putredo, unde in Psalmo: *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Dicitur vulneratio, unde David: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Dicitur peccatum, unde in Psalmo: *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt.* Dicitur deforatio, unde in passione Nerei et Achillei: *Cum Deus omnia potest, non potest de corrupta facere virginem.*

Cortex, proprie, sanctus qui non erubescit passionem Christi, unde in Sir hasirim: *Genæ tuæ sunt cortex mali punici,* quia doctores sanctæ Ecclesiæ qui sacram Scripturam exponunt, memoriam habent passionis Christi, non solum credendo sed etiam imitando. Dicitur litteralis sensus, unde in Job: *Qui mandebant herbas et arborum cortices:* cortices arborum comedunt, qui in sacris voluminibus solam litteræ superficiem venerantur, nec quicquid de spiritali intellectu custodiunt, cum nihil in verbis Dei amplius, ubi hoc quod exterius audierunt, esse suspicantur. Dicitur bene inchoantis opus, unde secundum aliam expositionem: *Et mandebant herbas et arborum cortices;* herbas comedere est minima præcepta vel opera non servare; cortices arborum mandere est majora præcepta vel bona opera contemnere.

Cortina, proprie, fidelis, unde in Apoc.: *Qui audit, dicat: Veni,* et cortina cortinam trahat, id est fidelis fidelem ædificat, quod significabatur per cortinas in Veteri Testamento ansulis hyacinthinis connexas quod una tracta aliæ sequebantur.

Corvus, proprie. Dicitur gentilitas; unde in Job, Domino Job interrogante, dicitur: *Quis præparavit corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum?* per corvos pullosque eorum gentilitas in gratia ex peccatorum fulgine designatur; pullis corvorum esca datur, cum desideria eorum nostra conversatione reficiuntur. Isti corvo(?) esca fuit præparata, quando ipsum Ecclesia ad fidem suam convertit. Dicitur prædicator sanctus, unde Salomon: *Oculum qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, effodiant illum corvi de torrentibus.* Qui Dei judicia contemnunt, subsannant Patrem; qui sanctæ Ecclesiæ prædicationem derident, partum matris despiciunt; sancti vero prædicatores, dum fluentis sacræ Scripturæ istos impugnant, qui corvi de torrentibus oculis eorum,

id est rationes exstinguunt, qui corvi ideo dicuntur, quia per gratiam humilitatis se peccatores esse cognoscunt. Dicitur prædicator mercenarius. Corvus tria habet: raucam emittit vocem, est niger, utitur cadaveribus; sic prædicator mercenarius raucus efficitur, vel quia non valet vel quia non vult, quia prædicat favore terreni emolumentum. Niger est fuligine peccatorum, utitur terrenis honoribus qui cadaveribus comparantur; unde Psalmista: *Et pullis corvorum invocantibus eum;* pulli corvorum dicuntur prælatorum mercenariorum subditi. Dicitur etiam corvus aliquis extenuans carnem suam per abstinentiam et in servitutem redigens, unde in Cant.: *Comæ tuæ sicut elatæ palmarum, nigrae sicut corvus,* id est sicut illi macerantes carnem fuligine tribulationum sunt denigrati; de simili nigredine legitur in Sir hasirim: *Nigra sum, sed formosa, filiæ.*

Costa, proprie. Dicitur animi sensus, unde: *Attenuet fames robur ejus, et inedia invadat costas ejus;* invadit inedia costas quando, omni spiritali refectione subtracta, sensus mentis deficient et cogitationes suas regere vel tueri non possunt: costæ uniuscujusque sunt sensus animæ qui latent cogitationes muniunt; inedia invadit iniqui costas, quia fames interna sensus mentis extenuat ut cogitationes suas nullatenus regat. Nam, dum sensus mentis obtusi fuerunt, cogitationes ad exteriora prodeunt, et quasi costis infirmantibus, ea quæ in occulto sana latere poterant, foras viscera funduntur.

Cras aliquando notat futurum, unde in Genesi: *Cras respondebit mihi,* id est in futuro. Aliquando ponitur pro incerto, unde *curare de crastino,* id est de incerto. Aliquando notat sequentem annum, unde Christus in Evangelio ait: *Ego hodie et cras dæmonia ejicio et sanitates perficio,* id est primo et secundo anno meæ prædicationis faciam miracula, tertia die consumor, id est tertio anno moriar et resurgam.

Crassitudo, proprie, pinguedo. Dicitur etiam charitas, unde Isaias: *Audite audientes me, et delectabitur in crassitudine anima vestra.* Dicitur mors martyris, quæ ideo dicitur crassitudo, quia, sicut crassitudo fecundat terram, ita mors unius sancti fecundat Ecclesiam, et per mortem unius multi convertentur ad vitam; unde in Psalmo: *Sicut crassitudo terræ erupta est super terram.* Dicitur superbia, unde Job: *Operuit faciem ejus crassitudo,* id est superbia excæcat mentem humanam.

Crater, proprie. Dicitur prædicator qui aliis propinat poculum salutis; unde in Cant.: *Umbilicus tuus sicut crater tornatilis,* etc.

Creare proprie ex nihilo aliquid facere, quando scilicet materia et forma creantur insimul, unde potest dici Deus creator, opus ejus creatio. Dicitur res creata creatura, quasi concreatura, quia simul materia et forma creantur, unde in Genesi: *In principio creavit Deus cælum et terram.* Dicitur *plasmare* vel *procreare*, unde in Genesi: *Creavit Deus cete grandia.* Dicitur *recreare*, unde

In Psalmo : *Dixit et facta sunt ; ipse mandavit , et creata sunt*, id est recreata. Signat innovare, unde Isaias : *Creo cælum novum et terram novam*, id est innovo. Signat permittere, unde Isaias : *Faciens pacem et creans malum*, id est permittens. Signat exaltare, unde in lib. Reg. de David : *Creavi te de nihilo*, id est exaltavi te, etc. Signat gignere, unde dicit Sapia : *Ab initio et ante sæcula creata sum*; et alibi : *Primo omnium creata est sapientia*, id est genita; et sic exponit Hilarius : *Hinc sumpsit fomentum erroris sui Arius, qui dicit Filium Dei non esse ab æterno, sed creatum ante omnia temporalia*.

Creatura, proprie, homo, quia habet similitudinem cum omni creatura esse cum lapidibus, vivere cum herbis et arboribus, sentire cum brutis, ratiocinari cum angelis; unde in Evangelio : *Ite, prædicante Evangelium omni creaturæ*. Dicitur sanctus propter quem facta est creatura, unde in Apoc. : *Vanitati creatura subjecta est*.

Credere quandoque notat informem qualitatem, unde Jacobus in Epistola canonica : *Dæmones credunt, et contremiscunt*, et secundum hoc fides est perceptio rerum cum assentatione sine causarum cognitione. Quandoque notat virtutem fidei, id est fidem operantem per dilectionem, unde in Evangelio : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*. Quandoque notat sponsonem certi voti, unde patrinus respondet pro parvulo : *Credo*, id est istum crediturum spondeo. Quandoque notat certitudinem rei, unde Paulus : *Scio cui credidi et certus sum*; et in Psalmo : *Credidi, propter quod locutus sum*; hic *credidi* non notat fidem, sed certitudinem.

Cribrare, proprie. Quandoque significat dejectionem in amorem terrenorum, unde Christus Petro dixit in Evangelio : *Simon, ecce Satanas expetierit vos ut cribraret sicut triticum*, et ut cogeret te descendere in amorem terrenorum vel inclinaret in appetitum terrenorum. Sicut triticum in cribro descendit dum cribratur vel residiat (*sic*), ita contigit de Petro, quia dejectus fuit in amorem terrenorum dum Christum negavit.

Crocus, proprie. Dicitur divina Sapientia, unde in Epithalamio Christi et Ecclesie : *Nardus et crocus, fistula et cinnamomum*. Crocus est aurei coloris, ideo significat divinam Sapientiam.

Crus, proprie. Dicitur ille qui portat nomen Christi; unde in Cant. : *Crura illius columnæ marmoreæ*.

Cruz dicitur patibulum, dicitur carnis mortificatio; unde in Evangelio : *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam*. Dicitur fides vel prædicatio crucis, unde Apostolus : *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini*; dicitur etiam signum crucis.

Crystalus, proprie. Dicitur obstinatus quem Deus aliquando convertit ad fidem; unde in Psalmo : *Mittit crystallum sicut buccellas*, quia obstinatum frequenter per gratiam sibi incorporat.

Cubile, dicitur conscientia, unde in Psalmo : *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis*. Dicitur luxuria vel torpor, unde Apostolus :

Non in cubilibus et impudiciis. Dicantur malorum corda in quibus habitant dæmones, unde in Cant. : *A cubilibus leonum et a montibus pardorum, etc.*

Culmus, proprie, dicitur hypocrita; unde Osee : *Culmus stans non est in eis germen, et non faciet farinam*; culmus quippe germen non habet, cum hypocritæ vita virtutibus caret; farinam culmus non facit, cum eis, qui in præsentis sæculo proficiunt nullum boni operis, fructum reddit.

Cum, præpositio, quandoque notat rerum pluralitatem vel diversitatem, et tenetur copulative, ut ibi in catalogo creaturarum : *Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu*, id est Spiritum sanctum.

Quandoque notat auctoritatem vel dignitatem illius rei cui adjungitur, ut ibi : *Qui tecum vivit et regnat*, auctoritas intelligatur penes Patrem et ne minor intelligatur Filius; non evenit econtrario, unde in Psalmo : *Tecum principium*, ut sit sensus : *O Fili, tecum est mecum principium cum Spiritu sancto qui est splendor sanctorum*. Quandoque notat contrarietatem, unde in Apoc. : *Factum est silentium in celo, dum committeret draco bellum cum Michaele*, id est contra Michaelem. Quandoque notat identitatem rei, unde in lib. Sap. : *Qui cum tranquillitate omnia judicas*, id est in iudicio es tranquillus. Quandoque notat abundantiam proprietatis, unde in Psalmo : *Venient cum exultatione*. Quandoque notat habitum, unde in Josepho legitur quod uxor Agrippæ venit cum magna ambitione, id est cum magno apparatu.

Quandoque concomitantiam loci, unde in Evangelio : *Ancilla dixit Petro : Nunquid et tu cum illo eras?* Quandoque temporis concomitantiam, unde in Luca legitur quod Anna vixit cum viro suo a virginitate sua septem annos. Quandoque notat temporis instantiam. Quandoque notat in compositione personarum diversitatem et substantiæ identitatem, ut *Filius est consubstantialis Patri*, id est ejusdem naturæ cum Patre. Similiter cum dico *Filius est coæternus Patri*, id est cum eo æternus. Quandoque notat conformitatem naturæ, unde dicitur : *Filius est consubstantialis Patri*. Quandoque notat utilitatem vel profectum rei, unde in cant. Zachariæ : *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris*. Quandoque auctoritatem, ut ibi : *Filius est coæternus Patri*. Raro enim dicitur : *Pater est coæternus Filio*. Similiter :

Hæc statua similis est Hecatori, non tamen dicitur : *Hector est similis huic statuæ*; et vere hæc dictio *cum* easdem habet significationes in compositione quas habet in appositione.

Cum, adverbium, aliquando notat tempus, unde in Joanne : *Cum venerit Paracletus*, etc. Quandoque notat causam et tempus simul, unde in Psalmo : *Confitebuntur tibi cum benefeceris ei*. Quandoque tenetur adversative, unde in Evangelio dicit centurio : *Cum ego homo sum sub potestate constitutus*. Similiter : *Cum esset Deus, factus est homo*. Et nota quod sequente hac dictione tamen, *cum* semper ponitur adversative. Quandoque conjunctive vel consecutive, unde in Joanne : *Cum gustasset, noluit bibere*. Quandoque

tenetur copulative, ut : *Cum Socrates currit, Plato A disputat; igitur Socrates currit et Plato disputat.*

Cuneus, proprie, prophetarum, unde in lib. Reg. : *Cuneus prophetarum venit obviam Eliseo.* Dicitur acies in bello, unde in Vita sancti Martini : *Disposuit cuneos, in acie;* et alibi : *Hostium cuneos penetrabo securus.* Et dicitur cuneus ratione similitudinis; est enim cuneus latus a superiori parte, acutus ab inferiori, et sic in cuneis acierum, nam in persona (sic) parte ponitur.

Cur notat aliquando finalem causam vel ratiocinativam, unde gloriosa Virgo mater Filio suo : *Fili, cur vel quid fecisti nobis sic?* et in Job : *Cur faciem tuam abscondis?* Quandoque notat causam impulsivam quæ alicui convenit, unde Dominus : *Mulier, quid ploras?* Causa impulsiva est qua aliud subitanee fit, ut verecundia causa est ruboris, timoris, pallores; unde dicitur : *Cur pallet iste?* Quandoque notat auctoritatem, unde in Evangelio : *Cur ergo baptizas, si non es Christus neque propheta,* id est qua auctoritate vel præsumptione.

Curare notat curam et sollicitudinem, unde in Evangelio : *Nolite curare de crastino.* Quandoque notat curationem et sanationem, unde Dominus per prophetam : *Curavi Babylonem, et non est curata,* id est de curantibus nihil omisi quantum ad me, nec tamen est curata. Et sic ibi notat curam et diligentiam medentis, ut sensus sit : *Curam adhibui, non tamen curavi.* Signat purgare, unde dicitur : *Cura triticum, cura domum.*

Currere, proprie, unde in Evangelio : *Joannes cucurrit citius Petro.* Significat transire stadium hujus vitæ, unde Apostolus : *Sic currite per stadium hujus vitæ ut comprehendatis bravium æternæ vitæ.* Quandoque notat impetum et sollicitudinem male agendi, unde in Psalmo : *Si videbas furem, currebus cum eo.*

Currus, proprie, voluptas sæculi, vel yana gloria, vel pompa sæcularis, unde in Psalmo : *Hi in curribus et hi in equis.* Dicitur exercitus bonorum, unde in Psalmo : *Currus Dei decem millibus multiplex.* Dicitur conventus malorum, unde in Cant. : *Equitatu meo in curribus Pharaonis.* Dicitur similitudo currus, unde in lib. Reg. : *Vidit Eliseus currum igneum.* Dicitur angelorum exercitus, unde : *Vidi currus et equites eorum.*

Cursus, proprie. Dicitur status præsentis vitæ; unde Apostolus : *Cursum consummavi, fidem servavi.* Dicitur fluxus nostræ mortalitatis, unde in Psalmo : *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Dicitur spatium majus diætæ, unde Vegetius *De re militari* : *Spatium diætæ exercitus sunt tantum duodecim milliaria; si autem una die amplius procedat exercitus, non est diætæ sed cursus,* et in hac significatione sumitur in Lucano, unde Lucanus :

.. *Gelidas cursu superaverat Alpes,*

cucurrerat per Alpes.

Custos, proprie. Dicitur Deus, unde Isaias : *Quid de nocte est vox Idumæorum in captivitate existentium et clamantium : Quid erit de nocte nostra, o*

custos, id est de miseria nostra, o Deus. Cum Judæi sint a captivitate liberati a Domino, qui custos est hominum. *Quid disposuisti de nocte?* id est de recta captivitate. Quibus respondit custos : *Venit mane, id est liberatio vestra, et nox captivitatis recedit.* Si queritis per clamorem, querite per devotionem : *convertimini per fidem et venite per bonam operationem.* Vel potest intelligi de patribus Veteris Testamenti qui erant in ora inferni clamantibus : *Custos, quid de nocte?* id est quid erit de nostra miseria? Respondit custos : *Venit mane tempus liberationis, id est tempus gratiæ, fugit nox culpæ, pœnæ et ignorantæ.* Si queritis ore, querite corde : *convertimini et venite.* Dicitur etiam alibi Christus custos, unde in Evangelio dictum est ei : *Samaritanus es tu et dæmonium habes,* unde consensus se esse Samaritanum, quod interpretatur custos. Dicitur prælatus Ecclesiæ, unde in Cant. amoris : *Invenerunt me custodes civitatis,* id est Ecclesiæ, cum quærerem dilectum meum. Dicitur angelus, unde Isaias : *Super muros tuos constitui custodes.* Præest angelus custos provinciæ civitati hominum, et sic de similibus.

Cutis, proprie. Dicitur mollities infirmitatis, unde in Thren. per Jeremiam de Nazaræis dicitur : *Adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, et facta est quasi lignum :* per ossa duritiæ fortitudinis, per cutem mollities carnis exprimitur. Cutis ergo adherere ossibus dicitur, quia ab eis prava sentientibus infirmitas vitii duritiæ virtutis patatur. Infirma enim sunt quæ faciunt, secundum elationis fiducia decepti, fortibus ea suspicionibus jungunt. Et quo de se magna sentiunt ea, eo ab se nequitiam emendari contemnunt, unde sequitur : *Aruit, et facta est quasi lignum;* culpa quippe eorum tanto insensibilior redditur, quanto apud eos laudabilis habetur. Dicitur etiam peccatum carnis, unde Job in persona pœnitentis : *Saccum consui super cutem meam, et operui cinere carnem meam :* per saccum et cinerem pœnitentia, per cutem et carnem peccatum carnis intelligitur. Cum ergo quidam post lapsum carnis ad pœnitentiam redeunt, quasi saccum super cutem consuitur, et cinere caro operitur, quia culpa carnis per pœnitentiam tegitur, ne indiscreti judicii examine ad ultionem videatur. Dicitur etiam de his qui in sanctæ

D Ecclesiæ corpore exteriori curæ deservunt, unde Job : *Cutis mea aruit et contracta est,* in sanctæ Ecclesiæ corpore; quippe qui solis exterioribus curis deservunt congrue cutis vocantur, quæ nimirum cutis arescendo contrahitur; quia mentes carnalium cum præsentia diligunt, quæ quasi juxta posita concupiscunt, ad futura tendere, per pusillanimitatem nolunt, qui, dum internæ spei pinguedine negligunt ut attrahantur, arescunt; quia si eorum corda desperatio non siccaret, nequaquam æstus hæc pusillanimitatis attraheret. Cutis ergo arescens contrahitur cum cor, rebus exterioribus deditum atque ex desperatione siccatur, in auctoris sui amorem non tendit sed in semetipso, ut ita dixerim, rugosa cogitatione replicatur.

Cymbala proprie dicuntur parvæ campanæ quæ acutum reddunt sonum. Dicuntur etiam illi qui prædicant ore et dissonant opere a prædicatione, unde de talibus dicit Apostolus quod ipsi sunt æs sonans et cymbalum tinniens. Dicuntur etiam snirituales

A fidelium concordia, unde David: *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus*. Dicuntur laudes ineffabiles quæ ore plenarie exprimi non possunt, unde: *Laudate eum in cymbalis iubilationis*.

D

Dæmonium proprie significat unum dæmonem, unde Judæi de Christo in Joanne: *Nonne benedicimus nos, quia dæmonium habes*. Nota quod dæmon interpretatur *sciens*, et a dæmone venit dæmonium, et secundum hoc tam boni angeli quam mali possunt dæmones dici, id est scientes. Ipse enim Deus dicitur dæmon, unde in Asclepia: *Qui in præsentibus nolunt credere verbis, in futuro cogentur credere pœnis*; B *transibunt enim ad summi judicis potestatem*, id est Dei, unde boni angeli dicuntur calodæmones a *calo*, id est *bonum*, id est bona scientes, et bene, quia in bonos usus convertunt scientiam suam; mali vero dæmones dicuntur cacodæmones a *caco* quod est *malum*, quia male scientia sua utuntur. Dicitur etiam diabolus, quia, quamvis omnis sciens potest dici dæmon, restringitur tamen ad significandum malignos spiritus tantum, ut per antiphrasim dæmones dicantur, quia in pravos usus scientiam suam convertunt. Quandoque dæmonium notat multitudinem dæmonum, unde in Luca: *Erat Jesus ejiciens dæmonium et illud erat mutum*, ab effectu, quia obsessum hominem reddebat mutum. A quo cum Christus quæreret quomodo vocaretur, respondit dæmonium: *Legio mihi nomen est*, quasi dicat: *Multi sumus*. Dicitur etiam peccatum mortale, unde legitur in Marco quod Christus ejecit a Maria Magdalena septem dæmonia, id est septem peccata mortalia, quæ proveniunt ex dæmonis suggestionem, sine quibus raro est mulier delicati corporis. Dicitur manifesta et gravis tentatio, unde in Psalmo: *A sagitta volante, etc., et dæmonio meridiano*. Hic notantur quatuor genera tentationum. Aperta et levis cum dicitur: *A sagitta volante in die*, id est ab aperta et levi tentatione a negotio perambulante in tenebris, id est ab occulta et levi tentatione; ab *incurso*, id est ab occulta et gravi; et *dæmonio meridiano*, id est ab aperta et gravi. Dicitur etiam luxuria, unde in Evangelio: *Hoc genus dæmonii non ejicitur nisi in oratione et jejuniis*, et dicitur dæmon, quia difficile recedit, et quia frequenter per hanc diabolus decipit, et quia aliis vitis materiam præstat.

Damnare, proprie, damnare inferre, unde: *Iste damnatur pœna pecuniaria*. Notat etiam æterna pœna punire, ut in hoc exemplo: *Qui venisti salvare perditos, noli damnare redemptos in corpore et anima*.

Dare, proprie, proferre cum utilitate, unde David: *Dedit vocem suam, mota est terra*. Dicitur *gignere*, unde Joannes: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio*, id est genuit Filium vitam habentem in semetipso. Notat discernere vel dividere, unde in Eccle.: *Da partes septem, necnon*

et octo, id est distingue inter Vetus Testamentum et Novum. In Veteri enim Testamento patres deser-vierunt septenario, patres Novi Testamenti deser-vierunt octonario. Notat datum manifestare, unde Apostolus: *Propter quod Deus dedit illi nomen*, id est manifestavit ei datum in resurrectione, quod nulli alii datum est; et alibi in Evangelio: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra*, id est mani-festatum est me habere potestatem in cælo et in terra.

David, dicitur Christus, unde in titulo hujus psalmi: *Deus, Deus meus, in fine psalmi David pro sus-ceptione et assumptione matutina*; ibi enim hoc nomen David, sumitur in designatione Christi; dicitur *pœnitens*, ut in titulo hujus psalmi ubi dicitur in fine psalmi David: *pro octava*: hic enim hoc nomen sumitur in designatione pœnitentis. Dicitur populus sub lege Mosaica constitutus, ut in titulo illius psalmi: *Usquequo, Domine, oblivisceris; in fine psalmi David*: hic enim per David Judaicus populus intelligitur, Christi adventum exspectans.

De, quandoque notat locum, ut ibi in Psalmo: *De post fetantes accepit me*. Notat tempus, unde David: *De die in diem salutare ejus*. Notat auctoritatem vel efficientiam, unde in Symbolo: *Qui conceptus est de Spiritu sancto*, id est auctoritate operis Spiritus sancti. Notat materiam, unde ibidem: *Natus de Maria virgine*; et in Cant.: *Fecit sibi ferculum de lignis Libani*. Notat originem, unde in Symbolo: *Deum de Deo, lumen de lumine*. Notat decisionem, unde in Evangelio: *Ramas cædebant de arboribus*. Notat integritatem, unde Apostolus: *Si dicat auris: Non sum de corpore, nunquid non est de corpore*, id est de corporis integritate. Notat sermonem fieri de aliquo, unde Christus in Evangelio: *Unus ex vobis me traditurus est*; hoc autem dixit de Juda. Notat causam finalem, unde Joannes: *Cum venerit Para-cletus, arguet mundum de peccato*, id est pro peccato. Notat causam quasi formalem, unde *De adipe iniquitatis*. Notat exinanitionem vel humiliationem, unde: *Christus descendit de cælis*. Notat transitum de statu in statum, unde in Evangelio: *Nemo ascendit in cæ-lum nisi qui descendit de cælo*.

Decor, proprie, dignitas immortalis, unde in Psalmo: *Dominus regnavit, decorem indutus est*, id est dignitatem immortalitatis. Dicitur species et pulchritudo virtutum, unde in Psalmo: *Domine, dilexi decorem domus tuæ*, id est Ecclesiæ. Dicitur conventus sanctorum qui sunt diadema Christi et corona, unde Isaias: *Regem in decore suo videbunt*. Dicitur divinitas, unde in Isaias: *Vidimus eum non habentem speciem neque decorem*, id est divinitatem,

Dedicare, proprie rem alicui usui applicare, unde legitur in Deut. quod formidolosi non ibant ad bellum, et qui vineam de novo plantaverat, et qui uxorem duxerat et non humiliaverit (*sic*) eam, et qui domum ædificavit et non dedicavit, id est communi habitationi non deputavit. Dicitur *consecrare*, unde ecclesia dicitur dedicari, id est consecrari, quasi communi usui populi deputari. Dicitur glorificare, unde in titulo Psalmi *Exsultate*, qui talis est: *Psalmus cantici in dedicatione domus David*, quod intelligitur de glorificatione militantis Ecclesiæ quam in futuro in corpore, id est anima, habebit.

Deducere significat in altum ducere, unde in Psalmo: *Deduc me in semita mandatorum tuorum*; et alibi: *Deduxit me super semitas justitiæ*, id est arctiora præcepta et perfectiora consilia quibus a [f. in quorum] semitis pauci ambulant. Notat per diversa ducere, id est de bono in melius, scilicet de virtute in virtutem ducere, unde in lib. Sapientiæ: *Justum deduxit Dominus per vias rectas*. Notat ducatum vel securitatem præstare, unde: *Servi Pharaonis deduxerunt Abraham in exitu Ægypti*, etc.

Deficere notat proprie defectum corporis, unde in Evangelio: *Et si dimisero eos jejunos, deficient in via*. Deficere ab amoræ terrenorum, unde in Psalmo: *Concupiscit, et deficit anima mea*, tendens scilicet in atria Domini, id est anima mea deficiens a terrenorum arca, tendit in atria Domini. Et David alibi: *Deficit in salutare tuum anima mea*; hujusmodi concupiscentiam et defectum non intelligit nisi Spiritus sanctus, sicut nec illud: *Liquefacta est anima mea propter quadrigas Aminadab*, id est amore et furore charitatis anima justi liquefacta est ita, *sicut cera a facie ignis*. Notat defectum in malo quo aliquis habet propositum faciendi malum, et non potest, in Psalmo: *Defecerunt scrutantes scrutinio*, id est Judæi defecerunt in consiliis et cogitationibus suis quibus Christum voluerunt delere. Notat defectum a hono; unde in Psalmo: *Defecerunt oculi mei præ inopia*; verba sunt Christi qui dicit *oculi*, id est apostoli, defecerunt in fide præ inopia animi.

Delere, proprie, in divina pagina notat privationem effectus prædestinationis æternæ, quando aliquis deletur de libro vitæ, unde in Exod. Moyses: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro vitæ*, etc. Nota quod liber vitæ dicitur æterna prædestinatione, quia, sicut in libro multa continentur, ita multi in æterna prædestinatione; et sicut scribitur manu alicujus, ita æterna prædestinatio facta auctoritate divina; in hoc libro scribitur quis duobus modis: quantum ad æternam prædestinationem, et secundum hoc impossibile est aliquem deleri de libro vitæ; quantum ad justitiam præsentem vel hominum opinionem, et secundum hoc aliquem possibile est deleri. Juxta duos modos scribendi duo dicuntur modi delendi, unus quantum ad æternam reprobationem, alter quantum ad præsentem justitiam. De primo habemus, ut dicit Moyses: *Obsecro te, Domine, aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de*

A libro tuo quem scripsisti; quasi dicat: Sicut impossibile est me deleri de libro vitæ, quantum ad æternam prædestinationem, ita impossibile quin dimittes eis hanc noxam; videtur tamen quis posse deleri de libro vitæ licet fuerit scriptus, quantum ad æternam prædestinationem, secundum quod dicit Propheta: *Deleantur de libro viventium*, quod sic intelligendum: Deleti sunt et cum justis non scribantur, id est non sunt scripti. Secundo modo delendi multi delentur, quia, licet in præsentem videantur deleri, quantum ad præsentem justitiam et hominum opinionem sunt tamen prædestinati, ut fuit Paulus et omnes salvandi, quia,

Exitus acta, finis non pugna coronat,

quod ex hoc patet quia, quamvis Judas fuerit scriptus in libro vitæ quantum ad præsentem justitiam, non tamen fuit scriptus quantum ad prædestinationem æternam.

Delictum large peccata et delicta comprehendit, id est commissiones non committendorum, quæ proprie dicuntur peccata, unde in Psalmo: *Delicta juventutis meæ*. Strictè vero dicitur delictum quando omittimus quod non debemus omittere, unde David: *Delicta quis intelligit?* quasi dicat: Aut rarus aut nullus; unde dicuntur delicta quasi derelicta. Dicuntur peccatum proveniens ex ignorantia, unde distinguitur inter hostiam pro delicto, quod peccatum ignorantie appellatur, et hostiam pro peccato ex industria proveniente. Dicitur peccatum ex impotentia et infirmitate proveniens, et secundum hoc restringitur ad peccatum proveniens ex adipe iniquitatis; unde distinguitur inter hostiam pro peccato impotentie, quod ibi delictum dicitur, et hostiam pro peccato iniquitatis. Dicitur etiam superbia, unde in Psalmo: *Et emundabor a delicto*

Denarius est genus nummi valens decem nummos usuales vel cursales, unde in Evangelio: *Ut quid perditio hæc? potuit enim vendari trecentis denariis*. Dicitur vita æterna, unde in Matth.: *Nonne ex denario convenisti mecum*. Nota quod vita æterna dicitur a denario numero propter adimpletionem Decalogi; vel a denario nummo, quia in eo sunt duo, scilicet imago regis et nomen. Sic et sancti erunt in vita æterna imago Christi quantum ad naturalia, et similitudo quantum ad gratuita, et habebunt sancti nomen Christi qui dicentur nomine Christi. Dicitur passio Christi vel Christus, unde in Apoc.: *Bilibris tritici ex denario uno*, id est sancti Veteris et Novi Testamenti, qui per triticum significantur, emuntur denario, id est per passionem Christi vel per Christum. Recte ergo sancti per frumentum significantur, quia sicut frumentum primo molitur, consequenter in pastam formatur, post in clibano coquitur, tandem ad mensam transfertur: sic sanctus in tribulatione molitur, in passione decoquitur, tandem ad mensam æternæ beatitudinis transfertur. Signat peccatum, unde in Evangelio legitur quod *unus debet quingentos denarios, alius quinquaginta. Non habentibus illis, unde reddent;*

donavit utrisque, quod intelligendum est de peccato; A unde diabolus dicitur exactor, qui primis parentibus mutuo dedit denarium et quotidie a nobis exigit.

Dens, dicuntur maledicta verba vel detractiones, unde Psalmista: *Dentes peccatorum*, id est Judæorum, o Christe, *contrivisti*, id est maledicta verba Judæorum per passionem, resurrectionem et ascensionem tuam contrivisti; quia tunc, scilicet in resurrectione, *obstructum est os loquentium iniqua*. Mali prædicatores dicuntur dentes, etiam falsi prædicatores, unde in Job de Antichristo dicitur: *Per gyrum dentium ejus formido*, id est formido evenit per falsos prædicatores Antichristi qui circuibunt terram. Timebunt enim omnes prædicationem quam faciunt prædicatores Antichristi in gyro, id est circuitu, scilicet per diversas mundi partes. Dicitur persecutor, unde propheta: *Infremuit contra me dentibus suis*, id est est persecutionibus; et loquitur Ecclesia de diabolo. Nota quod dicitur diabolus habere dentes quia comedit hominem per mortale peccatum, incorporat per pravam consuetudinem vel suggestionem dirigit in infernum per pravum finem. Dicitur prava suggestio, unde Job: *Rugitus leonis*, id est diabolici, *vox et læanæ*, id est Synagogæ, quæ adversus Christum intonuit, *et dentes catulorum leonum*, id est pravæ suggestiones dæmonum, *contriti sunt*. Dicitur opus malum, unde Job: *Conterebam molam*, id est peccatorem, *et a dentibus ejus*, id est a pravis operibus ejus, *prædam auferebam*, id est impediendam ne peccarent; vel *a dentibus ejus prædam auferebam*, id est mentem humanam liberabam quam homo per prava opera deprædatur. Dicitur etiam prædicator Ecclesiæ, unde in Cant.: *Dentes tui sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus*; per dentes Ecclesiæ prædicatores sanctos accipimus qui prædicationibus suis peccantium duritiam convertunt; qui non immerito detonsis ac lotis ovibus comparantur, quia innocuam vitam sumentes in lavacro baptismi, conversationis pristinæ vellera vetusta deponunt. Dicitur apostolus, unde Job in persona Christi loquens, ait: *Derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos*. Quid enim per labia nisi locutio, quid per dentes nisi apostoli designantur. In passione ergo circa dentes labia derelicta sunt, quia adhuc quidem confabulari noverant, sed prædicare jam eum aut (50) infidelium vitia formidabant. Dicitur interius sensus sicut per Job dicitur: *Quare lacero carnes meas dentibus meis?* ac si patenter dicat: Cur interius sensibus carnalia si qua feriunt in me facta discussio, si meis spectatoribus prodesse non possunt.

Deponere proprie a se aliud removere, unde in Act.: *Deposuerunt vestimenta sua secus*. Notat ab honore removere, unde beata Virgo Maria: *Deposuit potentes*. Notat ab onere carnis removere vel privare, unde dicitur sanctorum depositio, quia tunc remonentur ab onere carnis vel privantur. Notat

aliquid alicui commendare, unde Apostolus: *Potens est depositum meum serrare*, id est animam. Notat cautionem dare, id est sponsonare, unde in Bucolicis:

De grege non ausim quidquam deponere tecum.

Notat deorsum ponere, unde in Evangelio: *Deposuit Joseph corpus de cruce*; potest ita poni in litteris: *Ego deponam tecum pro centum mancis quod ita sit.*

Descendere dicitur Deus per assumptam humanitatem, unde in Evangelio: *Nemo ascendit ad cælum nisi qui descendit de cælo*. Dicitur descendere per angelorum apparitionem, unde in lege descendit Deus super tabernaculum Moysi. Notat punire per vindictæ executionem, unde in Gen.: *Descendam et videbo, utrum peccata opere compleverint*, id est puniam et pœna probabo, scilicet per vindictam cognoscere faciam quod tale commiserunt peccatum. Notat *revelare*, unde in Gen.: *Descendamus et confundamus linguas eorum*, et revelemus angelis ut descendant et confundant linguas eorum. Notat descendere per gratiæ collationem, unde in Act. descendit Spiritus sanctus super apostolos. Nota quod Spiritus sanctus dicitur descendere quia significat descendisse, unde: *Spiritus sanctus descendit corporali specie sicut columba in ipsum*, id est columba quæ apparuit in corporali specie signavit Spiritum sanctum descendisse in eum ab articulo Incarnationis, sed non tunc primum; et ideo dicitur descendisse corporali specie, quia columba fuit illius descensus signum. Dicitur descendere homo per humilitatem, unde Isaias: *Descende, filia Sion, sede in pulvere*, id est humiliare. Dicitur descendere homo de bono in malum, unde in Evangelio: *Homo quidam descendebat a Jerusalem in Jericho*, id est a visione pacis in defectum culpæ. Dicitur descendere homo a statu honoris in statum dejectionis, unde in Jona: *Descendit rex Ninivitarum de throno suo et sedit in sacco et pulvere.*

Describere significat rem manifestare vel proprietatem rei declarare, et secundum quod dicitur apud logicos, *descriptio*. Notat professionem subjectionis Romano imperio per censum capitis factam et in scriptis redactam, unde in Evangelio: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis*. D Notat prædestinationem æternam, unde Greg.: *Iustum est ut universus describeretur orbis a Cæsare Augusto in nativitate illius qui suos descripserat et prædestinaverat in æternitate.*

Desertum, proprie, ut in Evangelio: *Ductus est Jesus in desertum a spiritu*; et alibi: *Erat Joannes in deserto prædicans*. Dicitur Judæa vel Judaicus populus a Deo desertus, unde in Evangelio: *Vox clamantis in deserto*, id est in Judæa a rege et a Deo derelicta. Dicitur mundus, id est mundi homines a Deo deserti, ut in prædicto exemplo; secundum aliam expositionem in Isaia: *Vox clamantis in deserto*, id est in mundo, id est in mundanis homi-

(50) Videtur deesse aliquid, ut mox post verba *Cur interius sensibus*, etc.

nibus. Dicitur gentilis populus desertus a Deo, et a Dei cognitione et amore et cultu alienus, unde Isaias : *Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ de petra deserti*. O Pater, dicunt sancti, emitte de sinu tuo in sinum uteri virginalis Agnum, id est Filium tuum innocentem, *dominatorem terræ, de petra deserti*, id est a gentilitate deserta, *ad montem filie Sion*, id est ad populum Judaicum : hæc ideo dicunt quia Christus descensus erat ab utroque genere gentilium propter Rahab et Ruth, et Judæorum; quod satis patet in Job : *Quis dedit inundanti aquæ cursum, et quis fecit viam sonanti tonitruo ut ros plueret super terram absque humore in deserto?* Aqua inundans est divina gratia, sonans tonitruum, divina comminatio. Est ergo sensus : *Quis dedit cursum* divinæ gratiæ ut per inundantiam perveniret ad populum gentilem, *et quis fecit viam* ut divina comminatio perveniret ad eundem, *ut ros* divinæ gratiæ *plueret super terram absque humore* aridam, scilicet sine humore divinæ gratiæ, *in deserto*, id est in gentilitate, id est quis fecit ut gentiles converterentur ad fidem? Dicitur etiam paradisos, quia desertus fuit ab angelo et homine. *Quis ex vobis homo habet centum oves, etc., in deserto? quis* notat hic dignitatem : iste *habens centum oves* est divina Sapientia, quæ habuit angelicam et humanam naturam per centum oves significatam; in centenario enim numero notatur perfectio, in ovibus primitiva utriusque Ecclesiæ innocentia. Amisit ergo unam ovem per primi hominis lapsum; nonaginta novem ovibus in deserto (51), id est novem ordinibus angelorum in cælo; assumendo humanam naturam, venit quærere ovem perditam, id est genus humanum, et eam inventam in humeris suis impositam reportavit ad caulam, id est Ecclesiam. Dicitur etiam mundana felicitas vel terrena voluptas quæ facit homines a Deo desertos, unde Job : *In desertis torrentium*, id est terrenis voluptatibus. Comparatur autem infelicitas torrenti, quia modo superabundat et cum impetu movetur, modo deficit ut torrens. Dicitur animus alicujus sancti a curis mundanorum et a tumultu pravarum cogitationum desertus, unde in Threnis : *Sicut struthio in deserto*.

Deus ponitur substantive, unde in Exod. : *Audi, Israel: Dominus Deus tuus unus est*. Supponit divinitatem, ut : *Deus est trinitas*. Supponit trinitatem, unde in Gen. : *Deus dixit*, scilicet, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. Supponit Patrem, unde in Gen. : *In principio creavit Deus cælum et terram*. Supponit Filium, ut ibi : *Deum de Deo*. Supponit Spiritum sanctum, unde Apostolus : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Tenetur etiam adjective, unde : *In principio creavit Deus cælum et terram*. In Hebræo habetur *heloim*, plurale hujus nominis *hel* quod significat *dii*, et non notatur *dii* pluralitas divinitatis, sed personarum, ut sit sen-

A sus : Creaverunt *dii*, id est divinæ tres personæ, sicut dicitur *divus Adrianus*, id est divinus. Tenetur etiam adoptive pro perfectis, unde Psalmista : *Ego dixi : Dii estis*, et alibi : *Deus stetit in Synagoga deorum*, et Apostolus : *Sive plures, sive dii, sive in cælo, sive in terra*. Tenetur nuncupative pro dæmonibus nomine tantum et non significatione, unde : *Dii gentium dæmonia*. Sumitur pro idolis, unde in Gen. : *Dixit Laban ad Jacob : Cur furutus es deos meos?* id est idola. Sumitur potestative, unde in Exod. : *Dominus ad Moysem : Constitui te deum Pharaonis*, id est potentem super Pharaonem. Et Jacob ad Esau, in Gen. : *Vidi faciem Dei*, id est alicujus potentissimi. Sumitur pro sacerdote, unde in Levit. : *Si servus voluerit manere cum domino suo, in perpetuum vivet, perforet auriculam suam subula et offerat eum dominus diis*, id est sacerdotilus presentabit.

Dextera, proprie, propitiatio divina; unde in Psalmo : *Manus tua protexit me*; et alibi : *Cadent a latere tuo mille et decem millia a dexteris tuis*. Dicitur vita æterna, unde in Cant. : *Læva ejus sub capite meo*, in præsentem scilicet, dum confert mihi temporalia, dicit Ecclesia; *et dextera illius amplexabitur me*, in æterna beatitudine. Dicitur potentia vel Filius Dei, unde in Psalmo : *Et educet te mirabiliter dextera tua*. Dicitur æqualitas Filii cum Patre, unde in Psalmo : *Sede a dextris meis*; quos enim a dextris collocamus, nobis æquales facimus vel reputamus. Dicitur prosperitas, unde : *Non declines a via regia*, scilicet neque ad dexteram sequendo prospera, nec ad sinistram timendo adversa. Spiritualia dicuntur *dextera*, unde in Evangelio : *Si quis te percusserit in dexteram, præbe ei et aliam*, id est si quis hæreticus voluerit te vulnerare in spiritualibus, præpone temporalibus spiritualia ut ante vulnereris in temporalibus quam in spiritualibus. Dicitur vita contemplativa secundum aliam expositionem, ut sit sensus : *Si quis voluerit te scandalizare in contemplativa, transfer te ad activam*, id est si non potes tollere contemplativam, transfer te ad activam, etc.

Diabolus interpretatur *deorsum ruens*. Dicitur Leviathan, id est *addimentum*. Dicunt quidam quod Leviathan est piscis qui vocatur cete, quia, sicut cetus adjicit sibi alios pisces per incorporationem, sic diabolus malos sibi incorporat per suggestionem. Dicitur Satan, id est *adversarius*, et Satanus quod idem est, quia nobis adversatur. Dicitur etiam Sathael, id est *contrarius Deo*. Dicitur peccator qui a throno justitiæ ruit in lutum culpæ, unde : *Nonne vos duodecim elegi de mundo, et unus vestrum diabolus est*, scilicet Judas qui cecidit a dignitate apostolatus in apostasiam.

Diadema proprie corona, et dicitur diadema quasi duo demens : principium et finem. Dicitur diætas vel æternitas quia caret principio et fine, unde Martianus (52) : *Jupiter detraxit diadema a capite*

(51) Deest aliquid.

(52) De nuptiis Philologiæ et Mercurii, ed. Ultr.

primitivæ filiæ Æternitatis, et posuit illud in capite A *Siches Endelechæ, filiæ Solis.* Dicitur vita æterna, unde Isaias : *Et diadema regni in manu Dei tui.* Signat æternam beatitudinem, quia regnum est; in significatione habet duos circulos, et nos erimus in futuro beati in corpore et anima; unde dictum est de sanctis in libro Sapientiæ : *Accipient diadema speciei, id est speciosam beatitudinem, de manu Domini.* Dicitur humana Christi natura quasi duo demens, scilicet culpam incipiendo et mortem perseverando, unde : *Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem;* et o vos fideles animæ, egredimini a contuitu terrenorum ad amorem cœlestium, id est *videte regem Salomonem, id est verum pacificum Jesum Christum, qui reformavit pacem inter Deum et hominem, inter angelum et hominem, inter B* *hominem et hominem, in diademate suo, id est humana natura, quo coronavit eum mater sua, Virgo gloriosa, in die desponsationis ejus et in die lætitiæ cordis ejus, quia nunquam habuit tantum gaudium quantum in illa die quando dictum est ab angelo: Ecce concipies;* vide textum, vel : *In diademate, id est in carne quam assumpsit a matre sua virgine; in die desponsationis suæ, id est quando sibi desponsavit Ecclesiam.* Dicitur etiam corona, ut in præfata auctoritate : *Egredimini, filiæ Sion, id est o vos mulieres, quæ solebatis esse in comitatu Jesu Christi, egredimini a civitate et videte regem Salomonem, id est Christum; in diademate, id est in spinea corona, qua coronavit eum mater sua, id est C* *Synagoga de qua secundum carnem natus est; in die desponsationis suæ, id est conceptionis, quia revolutis annis eo die quo conceptus fuit et passus est.*

Dicere, proprie, promittere; unde in Psalmo : *Dixit Dominus ad me: Dabo tibi gentes, id est promisit mihi.* Dicitur *præordinare,* unde David : *Dixit et facta sunt.* Significat aliud de facili facere, unde in Genesi : *Dixit Deus: Fiat lux et facta est lux, id est ita fecit lucem de facili sicut quis profert vocem de facili.* Notat Filium æqualem sibi gignere, unde in Psalmo : *Dixit Dominus Domino meo, id est Deus Pater genuit Deum Filium sibi in omnibus æqualem.* Significat etiam *præcipere,* unde in Evangelio : *Dic verbo et sanabitur puer meus.* Notat *inspirare,* unde in prophetis : *Et dixit Dominus ad me, id est inspiravit mihi.* Notat *manifestare,* unde dicitur in Job quod Dominus dixit ad Satan : *Unde remis, Satan, quod nihil aliud est quam perversas vias diaboli omnibus revelare.* Notat posse dicere, unde in Evangelio Dominus ad Pilatum : *Tu dicis, id est, brevi facta permutatione modi pronuntiandi, dicere potes.*

Dies, proprie, tempus præsentis vitæ, unde in Psalmo : Quandiu ponam consilia, etc. Per diem dicitur tempus indeterminatum, unde Isaias : *In illa die stillabunt montes dulcedinem.* Dicitur tempus gratiæ ut in prædicto exemplo secundum aliam expositionem; et alibi : *Hæc est dies quam fecit Dominus.* Dicitur tem-

pus judicii, unde Sophon. : *Dies illa, dies iræ, non quod certum sit quod de die fiat, quia scriptum est de eo : Dies Domini sur in nocte, ita veniet, et de eo dicitur in Evangelio : Media autem nocte clamor factus est, sed ideo dicitur dies, quia tunc libri conscientiarum erunt aperti, clari, manifesti.* Dicitur lux gratiæ, unde Apostolus : *Nox præcessit, scilicet ignorantæ dies, lux, id est gratiæ, appropinquabit.* Dicitur vita æterna, unde in Psalmo : *Melior est dies una in atriis, et alibi : Et numerus dierum quis est, et dicuntur ibi dies pluraliter propter diuturnitatem, etc.* Dicitur prava conscientia, unde Statius :

... *Assiduis circumvolat alis
Sæva dies animi.*

Dicitur prosperitas, unde in Psalmo : *In die mandavit Dominus misericordiam suam.* Dicitur intellectus humanus, unde Apostolus : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer aut ab humano die, id est ab humano intellectu.* Judæi ad fidem conversi dicuntur dies, unde : *Et nox sicut dies illuminabitur, sicut apostoli de Judæis ad fidem conversi.* Dicitur spiritualis doctor, unde in Psalmo : *Dies diei eructat verbum, id est spiritualis spirituali de pleuo profert Verbum quod erat in principio apud Deum.* Dicuntur animæ electorum, unde Job de nocte conquestus ait : *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus;* per annum prædicationem supernæ gratiæ intelligimus, quia sicut in anno congestis diebus mensis, et tempus perficitur, ita in superna gratia multiplex virtutum vita comple- C *itur; per dies ergo electorum mentes, per menses multiplicatæ eorum Ecclesiæ quæ unam Ecclesiam catholicam faciunt designantur.* Illa ergo nox non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus, quia antiquus hostis, qui per noctem intelligitur, superbæ suæ tenebris pressus, adventum Salvatoris conspicit, sed nequaquam ad veniam cum electis rediit. Dicitur æternitatis longitudo, unde Job : *Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora; qui autem noverunt eum ignorant dies illius, quia cum ipse sit æternitas, qualiter tamen sit ipsa æternitas ignoramus, quia, etsi Deum per fidem novimus, qualiter sit æternitas, sine præterito ante sæcula, sine futuro post sæcula, sine mora longa, sine D præstolatione perpetua non videmus.* Dicitur miseria temporis vel peccati delectatio, unde Job : *Per eat dies in qua natus sum et nox in qua dictum est: Conceptus est homo.* Per diem peccati delectatio designatur; per noctem cæcitas mentis, per quam se homo patitur in culpæ perpetratione positum. Dicitur etiam status angelicæ naturæ, unde Job : *Cum quadam die assisterent filii Dei, id est angeli, coram Domino, adfuit Satan inter eos non per essentiam, non per gratiam, sed naturam habendo angelicam sicut ipsi, etc.*

Digitus, proprie. Dicitur Spiritus sanctus quia, sicut in digito sunt diversæ juncturæ et unciæ, ita diversa sunt Spiritus sancti dona; et sicut digitus procedit a manu et corpore, manens ejusdem na-

turæ cum utroque, ita Spiritus sanctus a Patre et Filio, inanis ejusdem naturæ cum utroque; et sicut digitis operamur, ita Spiritu sancto operantur Pater et Filius; unde in Evangelio: *Si in digito Dei ejicio dæmonia*, id est virtute Spiritus sancti, *stili vestri in quo ejiciunt*. Et magi Pharaonis in tertio signo deficientes, dixerunt: *Digitus Dei est hic*, id est opere Spiritus sancti fit hoc. Dicitur æternitas beata, quia sicut diversi digiti sunt distincti in eadem manus substantia, ita diversæ personæ in eadem natura; et sicut operamur digitis, ita omnia fiunt opere Trinitatis, unde Isaias: *Quis appendit terræ molem digitis tribus*, id est quis creavit terram et reddidit eam immobilem? Trinitas. Dicitur opus bonum, unde per minimum digitum significatur minimum opus bonum, unde dives in Evangelio ait ad Abraham: *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*, id est: Si ego haberem unum minimum honorum suorum operum, haberem refrigerium cruciatus quem sustineo pro peccato linguæ; et alibi Dominus Jesus Pharisæis: *Imponunt hominibus onera importabilia, digito autem suo nolunt ea movere*, id est nec minimum opus bonum facere volunt. Dicitur discretio, unde in Job: *Attendite me et obstupescite, superponite digtum ori vestro*, id est considerate quæ ego egi et admiramini; considerantes mala quæ patior, vosmet a vestra culpa considerate.

Diligere Deus dicitur, id est prædestinare, unde in Malach.: *Jacob dilexi*, id est prædestinavi ab æterno; *Esau autem odio habui*, id est reprobavi ab æterno. Notat in suo esse conservare, et secundum hoc Deus diligit universa et etiam secundum hoc diligit diabolus, unde in lib. Sap.: *Nihil odisti eorum quæ fecisti*, id est omnia in suo esse conservasti. Notat approbare, unde in Psalmo: *Dilexisti justitiam*, id est approbasti, *et odisti iniquitatem*, id est reprobasti. Notat spiritualia bona conferre, et secundum hoc dicitur Deus Judam dilexisse, id est bona spiritualia ei contulit; unde in Gn (?) : *Exhibitio operis probatio est dilectionis*. Notat signa dilectionis exhibere, unde in Joanne: *Hic est discipulus ille quem diligebat Jesus*, id est cui signa dilectionis exhibuit; et alibi de Maria Magdalena: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Nota quod hic potest præponi talis quæstio: Hic sunt duo quorum alter sit prædestinatus ad gloriam majorem, et sit minus bonus quantum ad præsentem justitiam; alter prædestinatus ad minorem gloriam, magis tamen bonus quantum ad præsentem justitiam, quæritur utrum unum istorum magis diligit Deus. Solutio: Dicimus quod semper magis diligit illum quem ad majus bonum præparat. — Signat etiam specialem motum charitatis in aliquem dirigere, unde in Exodo: *Diliges Dominum Deum tuum*. Dicitur homini bona optare, unde in Evangelio: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, id est ad tantum, non ex tanto, id est tantum bonum debes optare

A proximo tuo quantum et tibi, sed non ex tanto motu charitatis. Si enim majus bonum velles proximo tuo quam tibi, stultitia esset, si non tantum invidia. Et est sensus: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, scilicet ad vitam æternam. Signat appetere, unde dicitur: *Iste diligit vitam æternam*, id est appetit; et alibi dicitur: *Diligentium bona*, id est appetentium. Dicitur laudare, et secundum hoc tenemur diligere omnem creaturam, id est ex omni creatura tenemur sumere materiam laudis divinæ; unde in catalogo creaturarum: *Benedicite, omnia opera Domini, Domino*. Sensus est: Vos omnes creaturæ ex omnibus materiam laudis divinæ præbete. Notat gratias Deo exhibere, unde in Evangelio: *Cui plus committitur, magis Deum diligere tenetur*, id est magis gratus debet esse Deo et majores gratias ei exhibere tenetur quam ille cui minus committitur, sed majori motu charitatis eum non tenetur diligere. Notat approbare, unde dicitur quod *quilibet tenetur magis bonum extraneum diligere quam patrem malum*; unde dicitur quod *chariora membra majori charitate sunt amplectenda*; sed hoc dicimus quod *Linus magis debet diligere Petrum quam se*, id est approbare, quia *Deus magis approbat Petrum quam Linum*, etc. Signat bona conferre vel exhibere, et secundum hoc potest dici quod magis tenemur diligere injustum notum quam extraneum justum, id est majora bona ei conferre vel exhibere. Illic queritur in qua acceptione hic teneatur vel accipiatur, cum dicitur: *Homo diligit Deum*. Dicimus quod sic exponi approbant: Appetit gratias, exhibet, laudat: ideo dicitur aliquis diligere Deum, scilicet majorem charitatis motum meum dirigendo, ipsum appetendo, approbando, laudando, ei gratias exhibendo. Item queritur in qua acceptione hic accipiatur, cum dicitur: *Ego teneor diligere Deum magis quam me*. Dicimus quod sic potest exponi: Debeo diligere, id est majorem motum charitatis in Deum quam in me dirigere.

Diluculum proprie significat idem quod aurora. Dicitur lux divinæ cognitionis, unde in Job: *Visitatus eum diluculo*, id est luce divinæ cognitionis: visitas aliquem justum illuminando eum, scilicet justum justificans et subito probans illum. Primo homo justificatur, postea probatur. Dicitur initium divinæ gratiæ, unde in Psalmo: *Adjuvabit eum Dominus mane diluculo*. Dicitur Christi resurrectio, unde Job: *Orietur tanquam diluculum*; dicitur enim resurrectio diluculum, quia diluculo facta est. Dicitur Ecclesia Dei quantum ad primitivum statum, quia, sicut diluculum est initium diei, ita primitiva Ecclesia est initium triumphantis Ecclesiæ, unde Job: *Nunquid post ortum suum providisti diluculo*, id est primitivæ Ecclesiæ de Judæis assumptæ, id est apostolis locum suum, id est statum; et hoc post ortum, id est post assumptionem humanitatis, quasi dicat: imo post ortum meum, id est post assumptam humanitatem.

Diluvium, proprie, fluxus carnalium concupi-

scientiarum, unde in Psalmo : *Verumtamen in diluvio aquarum multarum*, id est qui manent in carnalibus concupiscentiis ad Deum non approximabunt. Dicitur error diversarum sectarum in quibus confidebant Pharisei, unde sic potest exponi predicta auctoritas : *Verumtamen in diluvio aquarum multarum*, id est tales qui confidunt in erroribus diversarum sectarum non approximabunt ad Deum. Dicitur aliquis fluens per carnales concupiscentias, unde David : *Dominus diluvium inhabitare facit*, id est sanctos inhabitare illesos facit inter fluentes submersores, id est arcam Noe servavit inter fluctus et aquarum inundationes. Dicitur baptismus, unde secundum aliam litteram : *Dominus diluvium inhabitare facit*, id est aquas baptismi ; per gratiam quæ crimina mundi purgant, sicut per diluvium mundatus est mundus.

Dimittere, proprie, petitioni satisfacere ; unde in Evangelio : *Dimitte cam, quia clamat post nos*. Significat penitentiam suam subtrahere, unde in Exodo legitur de angelo qui *dimisit Moysem*, id est ei apparere desiit. Notat remittere, unde : *Dimitte nobis debita nostra*. Notat aliquem sibi relinquere vel consilium suum ei subtrahere, juxta quod solet dici : *Ille dimisit illum sibi*, etc.

Diplois, duplex vestis, quasi duplex plica. *Plois* enim Græce, *plica* Latine, qualis est mantellus cum serico vel cum pellibus. Dicitur duplex confusio damnatorum, scilicet confusio corporis et animæ ; unde in Psalmo : *Operientur sicut diploide confusione sua*. Dicitur fraus hypocritarum qui aliud habent in corde et aliud in ore, unde dicitur : *Induti diploide*, id est duplicitate ; in corde enim aliud cogitant et aliud ore loquuntur.

Discus proprie dicitur scutella magna. Dicitur mensa, unde legitur in Evangelio : *Da mihi in disco caput Joannis Baptistæ*, id est mensa vel scutella. Dicitur mantile vel mappa, unde legitur quod Dominus ostendit Petro omnia genera animalium in disco quatuor initiis dependenti, id est quatuor angelis vel funiculis subtilissimis. Dicitur plumbatum corpus, scilicet rotundum ex plumbo factum quo ludebant antiqui, unde legitur quod ludebant in disco Græci.

Dispergere proprie in diversa spargere, juxta quod dicitur : *Iste dispersit semina*. Significat in diversa partiri, unde in Psalmo : *Dispersit, dedit pauperibus*, id est diversis partitus est ; non enim omnia debent uni dari, juxta illud Isaïæ : *Frange esurienti panem tuum*. Notat schisma facere, unde in Evangelio : *Qui non colligit mecum, dispergit*, id est qui non manet mecum in unitate Ecclesiæ, schisma facit. Nota quod triplex est vinculum Ecclesiæ, unde Salomon : *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Primum est fidei quod hæresis dissolvit, secundum charitatis quod schisma rumpit, tertium obedientiæ quod contumacia dividit. Notat *destruere*, unde in Psalmo : *In virtute tua disperse illos*. Notat *dividere*, unde in Genesi : *Dividam eos in Jacob et*

dispergam eos in Israel, id est non habebunt sortem propriam in terra promissionis, et loquitur ibi Jacob in persona Christi vel in propria persona, ut sit sensus : *Dividam eos*, id est prædices eos dividendos, et intelligitur hoc de tribu Simeon et Levi ; quoniam ideo quod fraudulenter interfecerunt Sichimitas, proprias non habuerunt sortes, sed dispersi sunt inter alias sortes ; unde in benedictionibus Jacob : *Simeon et Levi, in consilium vestrum non veniat anima mea* ; vel hoc intelligitur de Scribis et Phariseis qui descenderunt de Simeon et Levi, qui, quia machinati sunt in mortem Christi, dispersi sunt.

Dissipare, proprie, *dilaniare* vel in diversa dividere, et componitur ex *dis* et *seps*, *sepsis*, quia seps in diversas partes de facili dividuntur, Signat *destruere*, unde in Psalmo : *Dissipata sunt ossa mea*, id est fortitudo destructa. Signat diversis modis et inutiliter expendere, unde in Evangelio de filio prodigo qui dissipavit substantiam, etc., id est diversis modis et inutiliter.

Dives proprie amans divitias, unde in Evangelio : *Facilius est camelum per foramen*, etc. Dicitur habens et amans divitias, unde in Luca : *Erat quidam dives*, ut noetur habitus ibi et amor. Dicitur superbus, quia ex divitiis nascitur superbia, unde beata virgo Maria : *Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes*. Dicitur aliquis habens spirituales divitias, unde in Psalmo : *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, id est qui amant divitias spirituales. Dicitur Deus propter totius boni plenitudinem et abundantiam, propter scientiam et potentiam ; unde dicit Apostolus : *Deus autem qui dives est in misericordia*. Dicitur etiam divina natura, unde in Psalmo : *Simul in unum dives et pauper*, id est divina natura secundum quam Christus dicitur dives et pauper, id est humana Christi natura secundum quam fuit pauper.

Divitiæ, proprie, unde in Psalmo : *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere* ; unde Job : *Si lætatus fuero super multis divitiis*, quasi dicat : Et si multa cognovi quæ facere debui, intelligentia cor non extulit meum. Sancti enim minime exsultant cum cognoscunt quæ faciunt, sed cum bona faciunt quæ cognoverunt. Dicuntur divitiæ divinum eloquium, unde Job : *Et bibent scientes divitias ejus* ; Judæorum namque divitiæ gentiles scientes bibant, quia fluentis sacræ locutionis quæ prius habuerunt Judæi conversæ gentilium mentes irrigantur. Dicitur abundantia, unde Apostolus : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ !* et alibi : *An divitiis bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnitis ?*

Dolare proprie lignum rude non perfecte nec plenarie, sed semiplene expoliare, inde *dolabrum* ; unde legitur in *Legenda Dionysii* : *Hebetatis dolabris*. Notat *præparare*, unde Osee : *Propter hoc dolavi in prophetis, dicit Dominus*, id est intelligentia divinarum Scripturarum quæ rudis erat in prophetis fuit dolata, id est sacra Scriptura in prophetis ad intelligendum præparata, quæ antea rudis fuerat,

adhuc tamen mansit occulta et quasi inexplorata A usque ad apostolorum tempora per quos fuit explorata, id est manifestata et aperte declarata, et per alios sacræ Scripturæ doctores.

Doma, *tis*, proprie tectum planum, unde, Joab cepit civitatem Jerusalem per domata saliens. Dicitur tropologia vel mortalitas, unde in *scholastica Historia* legitur quod tropologia est doma culmini superpositum; historia est fundamentum, allegoria parietes erigit. Tropologia est doma quod tectum consummat et perficit.

Domus, proprie, corpus humanum; unde Job : *Qui habitat domos luteas*. Dicitur homo peccator, unde in Luca : *Diabolus dicit : Revertar in domum meam unde exivi*. Dicitur Ecclesia militans, unde Psal- mista : *Lætatus sum in his*, etc. Dicitur ecclesia materialis vel templum Dei, unde in Evangelio : *Domus mea, domus orationis*. Dicitur anima, unde in Psalmo : *A domibus eburneis*; eadem est templum Dei, unde : *Dominus in templo sancto suo*. Dicitur conscientia, unde Salomon de anima perfecta : *Consideravit semitas domus suæ*, etc., semitas donus suæ considerat, quia omnes conscientiæ cogitationes subtiliter investigat; *panem otiosa non comedit*, quia hoc quod de sacro eloquio intelligendo per præceptum, foras in opere ostendit. Dicitur cæli habitaculum, unde in Psalmo : *Passer invenit sibi domum, et turtur nidum*. Per passerem Redemptor noster, per turturem sancta Ecclesia exprimitur : *Passer invenit sibi donum*, quia cæli habitaculum noster Redemptor intravit; *et turtur nidum*, quia sancta Ecclesia, amore Conditoris affecta, crebris gemitibus utitur et velut nidum pacatissimum fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi pullos, quoadusque ad superiora evolent, charitatis gremio calefactos fovet. Dicitur virtutum fabrica, unde Salomon : *Diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam*, id est castiga carnem tuam ut postea ædifices virtutum structuram. Dicitur corpus Christi, unde in Parabolis : *Sapientia ædificavit sibi domum* : Sapientia sibi domum condidit cum unigenitus Dei Filius in utero virginis, mediante anima, humanum sibi corpus creavit. Dicitur Ecclesia triumphans, unde in Psalmo : *In- troibo in domum tuam*, et hoc secundum unam ex- positionem, secundum aliam intelligitur de mili- tante. Et alibi in Joanne : *In domo Patris mei*, et hoc de triumphanti. Dicitur sacra Scriptura, unde in Psalmo : *In domo Dei ambulavimus cum consensu*, id est uno modo exponentes. Dicitur sepul- crum mortuorum, unde David : *Sepulcra eorum domus in æternum*. Dicitur infernus, unde Job : *Infernus domus mea est*. Domus etiam significat corpus et cælum, unde Apostolus : *Scimus quod si domus nostra terrestris dissolvatur, habemus domum non manufactam in cælis*.

Donec aliquando ponitur exclusive, unde de Joanne in Evangelio : *Sic eum volo manere donec veniam*, quasi dicat : Christus non morietur nisi in adven- tu meo. Ponitur etiam inclusive et tunc notat finis carentiam vel æternitatem, unde in Psalmo : *Do- nec ponam inimicos tuos*, id est æternaliter. Ponit- ur etiam negative et tunc notat impossibilitatem, unde in Evangelio dicitur : *Donec cælum et terram coeant non faciam istud*, id est nunquam. Similiter habetur ibi : *Antequam convenirent*, id est nunquam convenerunt. Ponitur aliquando copulative, unde in Genesi : *Det tibi Deus et de rore cæli et de pinguedine terræ abundantiam, donec veniat desiderium collium æternorum*, id est desiderium vitæ æternæ per col- les significatum.

B (53) *Donum* vel *datum* dicitur large quidquid datur. Sunt dona naturalia, scilicet memoria, intellectus, ratio, intelligentia; unde in Epistola canonica Jaco- bus : *Omne datum optimum, omne donum perfectum*; ibi vocat dona gratuita, scilicet virtutes. Notat quandoque usum gratiæ Spiritus sancti, unde Spi- ritus sanctus ab æterno fuit donum, id est dona- bile, ut notetur aptitudo donationis, sed ipse fuit datum ut notetur usus donationis. — *Donum* pro- prie dicitur, ut omne quod datur dicatur donum. Spiritualiâ dona ut virtutes Spiritus sancti, unde Jacobus : *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est*, scilicet gratuita. Dicitur Spiritus sanctus qui est donum Patris et Filii, et notat aptitudinem et non actum, quia ab æterno fuit donabile, unde Filius dat donum æquale sibi. Restrigitur tamen ad designandum septem dona Spiritus sancti antonomastice.

C *Dormire*, proprie *mori*, unde in Psalmo : *Ego dormivi et soporatus sum*. Notat carnale commercium celebrare, unde in Genesi ait Rachel ad Liam : *Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui*. Notat jacere in vitiis, unde Apostolus : *Surge, qui dormis*. Notat etiam sanctos tribulationibus exponere, unde in Psalmo : *Exsurge, quare obdormis?* Notat in proximo a morte suscitare, unde ait Chri- stus in Evangelio : *Non est mortua puella, sed dormit*. Notat a curis sæcularibus vacare, unde in Cant. : *Ego dormio et cor meum vigilat*, quasi dicat : D A curis sæcularibus vaco et ita divinis intendo. Notat *quiescere*, unde in Psalmo : *In pace in id- ipsum dormiam*. Notat *delectari*, unde Salomon : *Cave ab ea quæ dormit in sinu tuo*, id est carnalitate quæ delectatur in te et per quam delectaris.

Dorsum, proprie, fortiores qui sunt in Ecclesia; unde dicit Christus vel Ecclesia in Psalmo : *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, id est infideles persecuti sunt fortiores in Ecclesia, quia sic- ut dorsum fortius est membrorum in animali et expositum oneribus ferendis, ita prælati Ecclesiæ fortes esse debent et sustinere onera tribulationum

(53) Hujus capituli pars secunda, quæ paucis mutatis eadem cum prima est, in vetusta editione seorsim ponitur.

et adversitatum cæterorum. Dicitur libertas arbitrii, unde in Psalmo : *Et dorsum eorum semper incurva*, id est permittit semper incurvari libertatem arbitrii Judæorum, cui tam bona opera quam mala innituntur, id est tanquam dorsum incurva in appetitu. Dicuntur aliqui a Deo postpositi, quos scilicet non respicit oculo misericordiæ, unde : *Pono eos deorsum*, id est postpono eos. Dicuntur activi, unde in Psalmo : *Posteriora dorsi ejus*.

Draco proprie, unde : *Laudate Dominum de terra, dracones*, nec est ibi dracones (54). Dicit enim Augustinus : *A draconibus incæpit, quia non majora animalia super terram*. Dicitur etiam malitia, unde : *Erit cubile draconum et pascua struthionum*. Per dracones malitia, per struthiones hypocrisis cunctis intuentibus imaginem designat. Struthio enim speciem volandi habet, usum non habet, quia hypocrisis cunctis intuentibus de se imaginem sanctitatis insinuat, sed tenere vitam sanctitatis ignorat. In perversa igitur mente draco cubat et struthio pascitur, quia latens malitia callide tegitur et intuentium oculis simulatio bonitatis autefertur. Dicitur etiam diabolus, unde in Psalmo : *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*; et in Apoc.: *Factum est silentium in cælo*, etc.; et in Isaia : *In cubilibus, in quibus prius habitabant dracones, orietur*, etc.; per calamum prædicator, per juncum, qui juxta aquæ humorem semper pascitur vel nascitur, pusilli ac teneri designantur auditores sacri eloquii, per dracones dæmonum malitia exprimitur. In draconum ergo cubilibus calami et junci viror oritur, quia in his populis quos antiqui hostis malitia possidebat, et doctorum scientia et auditorum obedientia coæservatur. Dicitur gentilis populus, unde : *Glorificabunt te bestię agri, dracones et struthiones*, et Judaicus populus et gentilis ad fidem conversi. Per dracones mentes malitiöse in aperto exprimuntur, quæ per terram in infimis cogitationibus reputantur. Per struthiones hi qui se bonos simulant designantur, qui saucitatis vitam quasi volatus pennam per speciem retinent, sed per opera non exercent. Glorificari itaque Dominus se a dracone vel struthione asserit, id est aperte malos et fide bonos plerumque ad sua obsequia ex intima cogitatione convertit. Dicitur etiam Antichristus, unde in Apoc. : *Draco movit caudam et traxit secum tertiam partem stellarum*, id est maximam partem sanctorum, quia tunc vix justus salvabitur. Et nisi Deus abbreviasset dies non fieret salva caro. Dicitur enim draco, quia quosdam alliciet per miracula occulte, quosdam manifeste minis et muneribus. Per draconem intelligitur Antichristus, per caudam extrema ejus persuasio, per stellas hypocritarum fictio designatur, qui bona quæ faciunt ad percipiendas laudes hominibus ostendunt. Per caudam ergo draconis tertia pars stellarum trahitur in terram, quia ex-

trema persuasione Antichristi quidam qui videbuntur lucere rapiuntur in terram. Stellas namque in terram trahere est eos qui videntur studio cœlestis vitæ inhærere, ex amore terreno iniquitate aperti erroris involvere. Nequissimi Judæorum principes dicuntur dracones, unde in Jerem.: *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones*. Per onagros vel dracones superbi Judæi intelliguntur, ipsi onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro lutulenta contagione vocati sunt; *hi steterunt in rupibus*, quia non in Deo sed in summis potestatibus hujus mundi confisi sunt, dicentes : *Non habemus regem nisi Cæsarem*, etc.

Dragma, mæ, proprie nomen ponderis, unde in Machab. : *Vir fortissimus Judas concionem fecit*, etc. Dragmatis est medietas dragmæ. *Didragmatis* est una dragma; *didragma*, mæ, est duplex dragma. Dicitur species cantus secundum quosdam, ut in antiph.: *Ante torum hujus Virginis frequentate nobis dulcia cantica dragmis*, ablativi casus, vel *dragmatis* genitivi casus. Sed verius est ut significet ibi dragma ponderationem cantus vel versuum, et dicitur ibi dragma componderatio metaphorice; quia sicut dragma ponderatur, ita versus ibi ponderantur, cum unus dicit unum et alius dicit alium, et erit sensus : *Offerte dulcia cantica dragmis*, id est componderationibus cantus; vel potest ibi notare componderationem modulationis. Sunt enim in musica componderationes symphonicarum et proportionum factæ juxta regulas musicæ quæ dicuntur axiomata. Dicitur interrogatio, unde dicitur dragmaticum loquendi genus. Sunt enim tria genera loquendi: didascalicon a *didascalo*, quod est *magister*, sic dictum quale in majori Donato et Lucidario et dialogo invenitur, ubi diabolus interrogat et magister respondet hermeneticum, id est interpretativum, ab *Herme*, id est Mercurio, qui dictus est *Hermes*, quod est interpret sic dictum quale est in Evangelio, Christo parabolice loquente. Est et dragmaticum genus loquendi, id est interrogativum, quale in *Bucolicis* ut ibi : *Dic mihi, Damata*; sed melius, ut dicatur ibi dragma componderatio, cum unus dicit unum versus et alius alium, ut patet in prædicto exemplo Virgilii et in Theodolo, ubi in persona Pseusti dicit quatuor versus, Alathię quatuor. Dicitur etiam pensum, unde in Luca : *Aut quæ mulier habens dragmas decem*. Dicitur angelica vel humana natura metaphorice, ut in eodem exemplo secundum aliam expositionem. Et dicitur ibi mulier Sapientia Dei; quæ fecit ix pensa, id est novem choros angelorum et humanam naturam quæ componderando fecit. Amisso vero uno penso, id est humana natura, accendit lucernam assumendo humanam naturam. Ante assumptionem enim Christus erat lux, post fuit lucerna, id est lux in testa, et evertit domum, id est potestatem diaboli vel Synagogam, vel quod melius est, id est Ecclesiam.

(54) Locus corruptus.

Dromedarius proprie camelus cursarius, dictus a *A* *dromos* Græce, quod Latine *velox* dicitur. Sunt duo genera camelorum : unum quod deputatur oneribus ferendis, et aliud cursui faciendum, unde dicuntur dromones naves velocissimæ, et hippodromus, id est circulus equorum; unde legitur quod beatus Sebastianus fuit positus in hippodromo, id est in lâta platea ubi equi circuibant.

Dulcis, proprie. Dicitur utilis, unde David : *Qui mecum dulces capiebas cibos*. Dicitur placens, unde David : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*. Dicitur misericors, unde David : *Dulcis et rectus Dominus*. Dicitur prosperum, unde Isaias : *Qui dicunt dulce amarum et amarum dulce*.

Dulia large accepta dicitur cultus Creatori debitus qui dicitur *latria* vel *theosebia*, id est pietas Christi; unde in Psalmo : *Benedictus Dominus Deus*. — *Dominus*, dicit Gloss., *cui debetur dulia, Deus cui debetur latria*. Et consistit in oratione, in corporis prostratione, in genuflexione, in joblatione, ut in decimis et primitiis, in speciali dilectione, in speciali timore. Theos enim dicitur *timens* vel *videns*, et secundum hoc potest intelligi :

Primus in orbe deos fecit timor; }

videtur tamen velle Augustinus : *Latria debetur Christo, non tantum in eo quod est Deus, sed etiam in eo quod est homo, restringitur tamen ad significandum cultum Deo debitum secundum humanitatem qui similiter consistit in prædictis*. Stricte dicitur servitus quæ tantum debetur rationabili creaturæ, ut episcopis, prælatis et aliis, et secundum hoc dicitur a *doulon* quod est *servitus*. Et hæc est quasi positiva quam majoribus debemus, quæ consistit in dilectione, in servitio, in obedientia et hujusmodi. Media vel comparativa est quæ debetur angelicæ naturæ. Maxima vel superlativa est quæ debetur humanæ Christi naturæ.

Durus, proprie, dicitur horribilis, unde Isaias : *De terra horribili visio dura annuntiata est mihi*. Dicitur graviter percutiens, unde Isaias : *In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro et grandi*. Di-

citur obscurus vel non intelligibilis, unde in Evangelio : *Durus est sermo ille, quis potest eum audire?* Dicitur inflexibilis, unde in Exod. : *Vidi contentionem tuam et cervicem tuam durissimam*. Dicitur impossibile, unde in Act. apost. : *Durum est tibi contra stimulum calcitrare*.

Dux, proprie, apostolus; unde in Psalmo : *Principes Juda, duces eorum*; per principes Juda et Zabulon et Nephtholim intelliguntur apostoli, qui forsitan fuerunt ex his tribubus; et isti sunt duces eorum qui in ecclesiis benedicunt Deum. Dicitur auctor erroris, unde in persona Ecclesiæ ait Job : *Vocem suam cohiebant duces*, quia nimirum hæretici qui post se errantes populos trahere conabantur, nec loqui nunc perversa non audent, et auctoritatis frenantur pondere et rationis virtute. Dicitur principale vitium, unde Job de sancto viro sub equi appellatione dicit : *Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus*. Perpendit enim sanctus quæ turba iniquitatum cor prouat, unde sequitur : *Exhortationem ducum et ululatum exercitus*. Tentantia quippe vitia quæ visibili prælio contra nos militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus subsequuntur. Dicitur Christus, unde in Psalmo : *Herodii domus dux est eorum*; herodius avis est rapacissima, omnium volatilium major, quæ etiam vincit. Per quam intelliguntur rapaces; sed nec tales Dominus deserit; et est sensus : Quasi passeret nidificabunt in cedris, et eorum passerum *dux est domus herodii*, id est Christus qui est domus rapacissimorum ad fidem conversorum. Et nota ubi nos habemus *domus herodii*, alia littera habet *domus fulicæ*. Fulica est avis quæ in aquis habitat : hi sunt qui in gratia baptismi confidunt, quorum est domus baptismus; unde sic potest legi hæc littera : *Qui sunt cedri, qui sunt passeret, illi qui baptizantur, et horum est fulicæ domus, id est baptismus, qui est domus regeneratorum, dux est eorum, scilicet passerum, id est Christianorum, videlicet ad cælos ascendentium*.

E

Ebur, proprie, castus sive castitas, unde in Psalmo : *Myrrha et gutta a domibus eburneis*. Dicitur aliquis de modernis Patribus ad sustinendum martyrium paratus vel martyrio expositus, unde de prædicatoribus Novi Testamenti legitur in Threnis : *Rubicundiores ebore antiquo, quia magis parati ad martyrium vel expositi martyrio quam antiqui patres*.

Ecce quandoque notat evidentiam, ut hic : *Ecce enim ex hoc*. Quandoque notat admirationem, ut in Evangelio : *Ecce mulier Chananæa a finibus regni*. Joannes Chrysostomus dicit evangelistam dixisse admirantem : *Ecce quam mirum!* Quandoque excitationem, unde Isaias : *Ecce virgo concipiet*. Scriptura etiam, ut ait Jeremias, omnes excitat quasi a somno audire prodigium : *Ecce virgo concipiet*.

Ecclesia est materialis locus in quem conveniunt

D fideles, unde : *Mulieres in ecclesiis taceant*. Dicitur etiam conventus fidelium, unde in Psalmo : *In medio Ecclesiæ laudabo te*; alibi : *In ecclesiis benedicite Domino*. Dicitur conventus malorum, unde David : *Odivi ecclesiam malignantium*. Dicitur prælatus ecclesiæ, unde in Evangelio : *Et si sic non acquieverit, dic ecclesiæ*, id est prælato vel superiori, etc.

Effundere, proprie. Notat filium luxuriæ, unde in benedictionibus Jacob : *Ruben, effusus es sicut aqua*; sicut enim aqua viliter effunditur, ita tu totus vili libidine *effusus es, quia ascendisti cubile patris tui*. Notat *parturire*, unde in Præfatione beatæ Virginis : *Huic mundo lumen æternum effudit*, id est parturivit Jesum Christum. Notat divinæ vindictæ inundationem, unde David : *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt*, etc. Notat ardorem charitatis

in animam ponere, unde David : *Et effudi in te animam meam.*

Egredi, proprie. Notat etiam æternum egressum Filii a Patre, unde in Psalmo : *A summo cælo egressio ejus*, et alibi in Michæa propheta : *Egressus ejus sicut a principio a diebus æternitatis.* Dicitur nasci, id est temporalis Filii egressio, unde Isaias : *Egredietur virga de radice Jesse*, etc. Notat præstationem auxilii, unde David : *Non egredieris, Deus, in virtutibus nostris*, quasi de prophetis auxilium præstabas in tribulatione, sed modo *non egredieris in virtutibus nostris*, id est non præstabis nobis auxilium a martyribus nostris. Notat transitum a contemplativa vita ad activam, unde Christus ad Ecclesiam, in Cant. : *Egredere, egredere, ut intueamur te*, id est, tu vir contemplative, qui lates in contemplatione, veni de sinu contemplationis ut appareat quomodo te exercebis in exercitio vitæ activæ, et hoc est *ut intueamur te*, et respondet in Cant. : *Lavi pedes meos, quomodo coinquinabo*, id est mundavi mentis affectiones, *quomodo coinquinabo* temporalia exercendo.

Emissarius dicitur hircus, unde in Veteri Testamento duo hirci decima die mensis Septembris adducebantur sacerdoti; quorum unus pro peccato offerebatur, fronti vero alterius apponebatur charta continens populi peccata quæ populo credebantur esse dimissa. Per hircum emissarium divina Christi natura significatur, quæ in nullo læsa fuit; per illum qui immolabatur, humanitas intelligitur quæ passa fuit; unde in prosa magistri Joannis [Adami] :

Zyma vetus expurgetur,

*Hircus emissarius,
Et passer effugiant.*

Per passerem qui emittebatur divina Christi natura, per illum qui immolabatur natura humana intelligitur. Dicitur equus qui ponitur in equitio ad cognoscendas equas, unde de Judæis dicit Jeremias, quod sunt velut equi emissarii hinnientes in feminas. Dicuntur satellites vel etiam officarii, qui etiam quæstionarii, quia in omnibus extorquent veritatem et tormentis homines cruciant. Dicuntur etiam litores a *lita, litæ*, quod est pœna, vel dicuntur lictores, a *lito, litas*; et apparitores, id est assistentes apparituris, id est pœnis, a *paritura, ræ*, quod est pœna; vel quia faciunt reos in curia apparere, unde in Samuele : *Præcepit Saul emissariis ut interficerent sacerdotes*, id est interfectores.

Emittere, proprie. Notat infusionem vel inspirationem Spiritus sancti, unde in Psalmo : *Emitte spiritum tuum, et creabuntur.* Notat Filii hominis incarnationem, unde Isaias : *Emitte agnum, Domine.* Notat bonum operari vel virtutum redolentiam et bonorum operum diversitatem; unde in Cant. : *Ecce emissiones tuæ paradus*, dicit Christus, id est virtutes tuæ vel opera sunt delectabiles ut paradus.

Energia, furor, unde et energumenus dicitur ar-

(55) An secundum aliam intelligentiam, ut sæpe alibi?

A reptus a dæmonio, quasi interius laborans ex mentis defectu. *Epiphania* dicitur illa intelligentia quam habent superiores ordines angelorum, unde Joannes Scotus dividit theophaniam in epiphaniam, hyperphaniam, hypophaniam. *Est autem epiphania incalcescentis affectionis altiorisque intellectus judiciique libera resultatio distributa*; per primam partem hujus descriptionis intelligimus seraphim, quod interpretatur *ardens*; per secundam cherubin, per tertiam thronos; resultatio dicitur quia sicut radii solares retro saliant a clypeo, ita intellectus istorum ordinum retro videtur saltare cum notitiam de Deo plene habere non possit. Dicitur Antiochia, quæ primo dicta est Reblata, post Emath, unde Emathii campi, unde Lucanus : *Bella per Emathios*; post Antiochia ab Antiocho Magno qui eam reparavit. Et dicitur Antiochia quasi contra ophis, *ochis* enim interpretatur *mare* vel *velox*, et inde oceanus mare; post Epiphania ab Antiocho Epiphane, qui dictus Epiphanes quasi superillustris. Dicitur etiam solemnitas apparitionis stellæ supra domum diversorii.

Equus, proprie. Dicitur præparatio rectæ intentionis, unde Job : *Equus paratus est in die belli, sed Dominus salutem tribuit*, quia contra tentationem se animus præparat, sed nisi adjuvetur desuper, salubriter non decertat. Dicitur prædicator, unde Habac. : *Misisti in mare equos tuos*, quia in mare hujus mundi missi sunt prædicatores sancti per quorum prædicationem turbati sunt populi. Dicitur potentia terrena, unde in Psalmo : *Fallax equus ad salutem*; et alibi : *Dormitaverunt qui ascenderunt equos*, id est in mortem animæ mentem a veritatis luce clausurunt qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Dicitur honor terrenorum, unde David : *Hi in curribus, et hi in equis.* Dicitur peccator, unde Moyses : *Equum et ascensorem projecit*, id est peccatorem et diabolium. Dicitur sanctus, unde dicitur quod Judas aliquando fuit equus Christi dum bonus fuit. Dicitur etiam humanitas Christi, unde in Gen. : *Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi*, id est humanam Christi naturam, *ut cadat ascensor ejus retro*, id est anima Christi separetur a corpore; et secundum (55) pgr Dan intelligitur Judas; Judas tamen legitur fuisse de Issachar. Dicitur etiam corpus sancti, unde in Apoc. dicitur quod Agnum sequebantur sancti in equis albis; et certè in equis albis sancti sedere referuntur, quia eorum corpora luce justitiæ et castimoniæ candore claruerunt. Dicitur superbus, unde in Psalmo : *Nolite fieri sicut equus et mulus*, id est superbi et stolidi.

Erius vel *erinacius* dicitur *cuniculus* secundum quosdam, qui alio nomine dicitur *cyrogrillus*. Dicitur etiam *cuniculus*, quia vadit per cuniculos, id est per meatus subterraneos. Sed verius est ut dicatur *ericius*. Est enim ericius animal spinosum, unde legitur in Passione beati Sebastiani quod beatus Sebastianus coopertus erat sarittis sicut ericius spinis.

Dicitur peccator spinis peccatorum obsitus, unde A Psalmista : *Petra refugium erinacii*, id est Christus malis, etc.

Eruca, vermis, ab *eruo*, *is*, quia flores herbarum eruit. Dicitur radix cujusdam herbæ esibilis. Dicitur luxuria, unde in Joë : *Residuum erucæ comedit locusta*. Et dicitur eruca luxuria, quia sicut eruca terræ insidet, ita luxuria carni adhæret.

Esca, proprie. Dicuntur sancti esca, unde in Job de Behemoth legitur, id est de diabolo, quod delicatas quærit, id est sanctos vult sibi incorporari; et alibi David : *Qui devorant plebem meam sicut escam panis*. Dicuntur necessaria, unde in Psalmo : *Qui dat escam omni carni*. Dicitur verbum divinum, unde in Psalmo : *Qui dat jumentis escam ipsorum*, id est simplicibus pabulum verbi divini. Dicitur benignitas divina quam exhibet Deus omnibus, unde David : *Oculi omnium in te sperant, et tu das escam ipsorum*.

Et quandoque copulat sine distributione, ut : *Et Pater et Filius et Spiritus sanctus*. Quandoque cum distributione, ut *Socrates, et Plato currit*. Est enim et terminorum copulatio et rei distributio. Quandoque ponitur causaliter, unde in Psalmo : *Comparatus est jumentis insipientibus, quia factus est similis illis*. Quandoque copulat naturas, unde : *Christus Deus est et homo, et Socrates est justus et bonus*. Quandoque tenetur expositive, unde Marcus et Tullius; et in Psalmo : *Judica me, Deus, et, id est, discerne*. Quandoque copulat prolatum cogitationi, ut in principio Ezechielis : *Et factum est*; et in Psalmo : *Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum*. Cum ibi sit diapsalma, non continuatur præmisso, sed potius ei quod Psalmista revelaverat in mente de Christo. Quandoque notat diversitatem personarum, ut in Evangelio : *Qui videt me videt et Patrem*; quod ponitur ad signandum unitatem essentialis et ad probandum pluralitatem personæ, quia si diceretur : *Qui videt me videt Patrem meum*, videretur eadem persona Patris et Filii, sicut de Deo : *Qui videt me videt Filium*; quandoque effectum rei, ut : *Deus est justus et bonus*, id est efficiens causa justitiæ et bonitatis, etc. Quandoque causam cum effectu, ut : *Misericors natura et miserator effectu*, vel potest teneri distributive et repetetur sic : *Et misericors et miserator*. Quandoque notat diversos usus, unde Paulus : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!* Sapientia dicitur propter cœlestia quæ sunt ejus notitiæ subjecta; scientia propter terrena. Sapientia et scientia idem de Deo prædicantur. Quandoque notat vocabula et non vocalulorum significationes, unde Boetius in lib. *De Trinit.* : *Marcus et Tullius sunt idem numero, eadem ratione posset dici : Marcus est idem Tullio, vel est fortior Tullio, sed incongrue dicitur : Marcus est idem Marco, vel est fortior Marco*.

Euge quandoque notat irrisionem, quandoque t. statul adulationem, ut in hoc exemplo potest notari : *Confundantur omnes qui dicunt mihi : Euge, euge; prima euge est irrisorium, secundum vero adu-*

latorium. Quandoque significat congratulationem, ut in Evangelio : *Euge, serve bone et fidelis*. Quandoque notat exhortationem ut : *Euge quod facite*.

Evellere proprie extrahere. Significat peccata destruere, unde Isaias : *Ut evellas et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes*.

Ex quandoque notat causam materialem, unde : *Quod natum est ex carne caro est*; Paulus : *Factum ex muliere*; et in Symbolo : *Natus ex Maria virgine*. Notat causam efficientem, unde : *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*, ipse est efficiens causa. Notat originem, unde : *O sapientia, quæ ex ore Altissimi prodisti!* et in Symbolo : *Qui ex Patre Filioque procedit*. Notat causam formalem, unde Paulus : *Justus ex fide vivit*, id est justificatus ex fide vivit, scilicet vita æterna; fides est causa formalis suæ justificationis. Notat causam instrumentalem, unde dicitur : *Ex veneno huic dato imminet huic mors*. Notat causam occasionalem, unde Apostolus : *Periculis ex genere*; Judæi enim, ex quorum genere, fuerunt occasio periculorum. Notat remotionem vel separationem rei abs re, unde David : *Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum*. Notat transitum rei, unde : *Inclinavit ex hoc in hoc*. Notat statum immutationis alicujus rei, unde in Actibus apostolorum : *Factus est ex Saulo Paulus*. Notat partes constitutionis, unde in Symbolo Athanasii : *Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali, etc.*, id est divina et humana natura constituit Christum. Notat convenientiam vel exigentiam aliquorum in unum, unde Christus constat ex tribus substantiis, id est divina natura, corpore et anima, id est tres substantiæ conveniunt ad hoc ut sit Christus; divina natura non erat pars Christi, sed Christus. Nullum enim totum est sua pars. Similiter nec humana natura. Alioquin, ut dicit Augustinus : *Christus crevit cum ei accessit humana natura*. Simile habemus in Porphyrio, ubi dicit quod statua constat ex materia et forma; non enim materia et forma sunt partes constitutiæ statuæ, sed exiguntur ad ejus esse; æs enim est materia statuæ et ipsa statua.

Excludere, proprie, *manifestare*, unde David : *Excludas eos qui probati sunt argento*, id est manifestes doctores qui probati sunt eloquio sacre Scripturæ, quod fit tempore hæreticorum, quia tunc manifestantur boni clerici; per argentum eloquium intelligitur, juxta illud Psalmistæ : *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum*. Nota igitur quod ponitur *excludere* pro *manifestare*, quia per aliquarum rerum exclusionem manifestantur illa quæ prius in materia latebant, et inde dicuntur exclusores aurifabri, proprie illi qui imagines in lignis vel lapidibus per artificiosam subtractionem sculptant.

Excitere, proprie. Signat a veniali peccato abstinere vel cavere, unde in Evangelio : *Excutite pulverem de pedibus vestris*, id est in prædicatione vestra debetis cavere a vana gloria. *Aliqui sunt qui*

vanam gloriam non appetunt, sed nulli sunt qui A oblatam respuant, ut ait Hieronymus; et alibi: Hoc solum gloriosum retinet sibi humana gloria ut appetitores suos contemnat et appetat contemptores; unde apostoli dicuntur excussores vel filii excussorum, id est prophetarum, qui erant pleni sacri frumenti, id est intelligentia spirituali, qui prædicatione apostolorum aperti sunt et excussi: hi apostoli aperuerunt spiritualem intelligentiam prophetarum quæ in prophetis latebat.

Exire, proprie. Notat æternam Filii generationem, unde in Evangelio: Exiit, qui seminat, seminare semen suum, id est Filius Dei assumpsit humanam naturam ut seminaret divinam doctrinam, unde in Michæa: Et tu Bethlehem, terra Juda; ex te enim exiit dux. Notat divulgationem verbi, unde in Evangelio: Exiit sermo inter fratres, id est sermo divulgatus est; et alibi: Exitum mortis; et in Prisciano: Exiit hominem. Notat liberare, unde in Evangelio: Projicite eum in tenebras exteriores et non exeat inde, id est non liberetur. Signat transire de quiete ad laborem, unde Psalmista: Exiit homo ad opus suum.

Expellere, proprie. Notat ducere sive inundantiam charitatis, unde in Marco: Tunc expulsus est Jesus in desertum a spiritu, id est nimio affectu charitatis se tentari permisit. Et notat ibi expulsus, id est a

consortio hominum, expulsionem et furorem propriæ charitatis.

Exponere significat manifestare, unde in Evangelio: Expone nobis parabolam hanc. Notat publicare, unde dicitur: Meretrix exponebat se omnibus. Notat exhibere, unde dicitur: Iste exponit equum suum venalem, id est exhibet venalem.

Exsurgere, proprie. Dicitur Deus a mortuis resuscitari, unde in Psalmo: Ego dormivi, et somnum cepi, et exsurrexi; et alibi: Exsurrexi et Dominus suscepit me. Deus dicitur exsurgere quando fidem tepescens in homine excitat. Deus dicitur dormire quando fides ejus tepescit in nobis, unde in Psalmo: Exsurge, quare obdormis, Domine. Deus dicitur exsurgere, patrocinium alicui conferendo, unde David: Exsurge in adjutorium mihi. Dicitur Deus auxilium per vindictam ferre, unde David: Exsurge, Deus, et dissipentur inimici ejus.

Extra aliquando notat locum, aliquando notat immensitatem, ut cum dicitur de Deo: Inter cuncta non inclusus, extra cuncta non inclusus. Aliquando ponitur exclusive, unde in Joanne: Extra Synagoga facient vos. Aliquando notat separationem animæ a corpore, ut cum dicitur: Anima extra suum corpus, id est a suo corpore separata est. Aliquando notat mentis alienationem, ut cum dicitur: Iste est extra se, id est Der ist nit bei im selber.

F

Fabula, proprie, et dicitur ab olon, quod est totum, et for, faris, quia narratio falsorum tota est in verbo et non in facto; unde dicit Apostolus ad Timotheum: Aniles fabulas devita. Dicitur etiam historia, unde in Joanne apostolo dicitur: Audi fabulam et non fabulam.

Facere dicitur Deus ratione prædestinationis, unde David: Qui fecit cælos in intellectu. Dicitur facere ratione operationis, unde in Genes.: Vidit Deus cuncta quæ fecerat. Dicitur ratione locutionis, unde: Et factum est verbum Domini ad me, id est prophetæ locutus est, etc. Dicitur ratione permissionis, unde Amos: Non est malum in civitate quod Deus non faciat, etc. Homo dicitur facere ratione cogitationis, unde Dominus ad Judam: Quod facis, fac citius, id est quod facere intendis. Homo dicitur facere etiam ratione locutionis, unde: Noli facere verbum super hoc, id est non loquaris super hoc. Ratione operationis, unde Psalmista: Hæc fecisti et tacui, etc.

Facies, proprie. Dicitur mentis intentio; unde legitur in Job: Operuit faciem ejus crassitudo, quia facies honorabilior pars corporis est; per faciem mentis intentio significatur, per crassitudinem abundantia. Faciem ergo crassitudo operit cum desiderata terrenorum abundantia oculos mentis premit. Dicitur etiam sanctus prælatus, unde in persona Ecclesiæ ait: Facies mea intumuit a fetu.

C Facies Ecclesiæ sunt hi qui aliis prælati peccata infirmorum plangunt, et hoc est: *Facies mea intumuit a fetu.* Dicitur etiam cogitatio diaboli, unde Job: *Faciem ejus præcedat egestas.* Egestas dicitur carentia æternæ beatitudinis vel virtutum. Faciem ergo diaboli præcedit egestas, quia nemo cogitatione diabolo per expergentiam jungitur nisi prius virtutum divitiis denudetur. Dicitur etiam Filius Dei, quia facies Patris sive voluntas in Filio demonstratur; unde in Malachia: *Ecce ego mittam angelum meum ante faciem meam, id est Joannem Baptistam ante Filium meum.* Dicitur familiaritas, unde in Exodo Deus locutus est ad Moysen facie ad faciem, id est familiariter cum eo loquebatur. Dicitur manifestatio, unde Apostolus: *Videbimus eum facie ad faciem, id est manifeste.* Dicitur divina propitiatio, unde David: *Quare avertis faciem tuam a me?* Dicitur æliis simillimus Deo, unde in Exodo Moyses ad Dominum dixit: *Ostende mihi faciem tuam;* et Dominus respondit: *Non videbit me homo et vivet, etc.;* et Moyses: *Facies tua nos præcedat, id est aliquis simillimus tibi, scilicet angelus.* Dicitur præsentia, unde diabolus de Job: *Nisi in facie tua benedixerit tibi; et alibi: Tunc videbis quod in facie benedixit tibi, id est in præsentia, etc.* Dicitur cor humanum, unde in Gen.: *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ; ibi enim per faciem totum corpus intelligitur, secundum figuram quæ dicitur synodo-*

che (sic). Dicitur etiam animadversio, unde in Psalmo : *Avertit faciem suam ne videat in finem; et alibi : Averte faciem tuam a peccatis meis, etc.*

Factum, proprie. Dicitur incarnatum, unde in Evangelio : *Videamus hoc verbum quod factum est; et in Joanne : Verbum caro factum est, etc.* Dicitur inspiratum, unde in Luca : *Factum est verbum Domini super Joannem.* Dicitur præfatum, unde Deus dicitur creare quæ facta, id est quæ ab eo prædestinata vel ordinata sint, etc.

Facula, proprie. Dicitur diabolus; unde in Apoc. : *Et cecidit de cælo stella magna ardens tanquam facula.* Diabolus dicitur stella propter sui originem et naturæ subtilitatem, quæ cecidit de cælo per superbiam; et est ardens per invidiam et malitiam ut facula, quia alios incendit ad nequitiam et opera iniquitatis.

Fæx proprie. Dicuntur fæx cærimonialia legis, unde in Psalmo : *Et inclinavit ex hoc in hoc, verumtamen fæx ejus non est exinanita.* Dicitur etiam mortale peccatum vel pœna æterna quæ non est exinanita a Judæis; unde Origenes super illum locum in Glos. : *Verumtamen fæx ejus, id est pœna pro peccato.* Dicitur carnalis concupiscentia, unde in Psalmo : *De lacu miseræ et de luto fæcis.*

Falx, proprie. Dicitur ligatio vel solutio; unde : *Nemo debet dimittere falcem in manu alterius, id est non licet alicui ligare vel solvere alterius parochianum.* Dicitur judiciaria potestas, unde in Apoc. : *Et habebat in manu ejus, in potestatem suæ dispositionis, fulcem, id est judiciariam potestatem; acutam, id est amputare paratam, id est separare bonos a malis, etc.* Dicitur dies mortis vel dies iudicii, unde Isaias : *Conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces; quia tunc cessabunt rebelliones ad hoc ut habeamus fructum in die iudicii, quando erit tempus messionis, quia secamus falce, etc.*

Fama, proprie, laus; unde legitur : *Crudelis est qui famam negligit.* Dicitur omnis divulgatio. Philosophus in libro septimo *Ethic.* : *Fama quam omnes famant in toto non perditur.*

Fames, proprie. Dicitur angelus famis, unde in propheta : *Mittam famem in terram eorum, id est angelum qui deputatur huic.* Dicitur desiderium convertendi aliquos, unde in Psalmo : *Famem patientur ut canes, id est desiderium convertendi habebunt.*

Familia, proprie. Dicitur etiam fidelis populus suo prælato subjectus; unde in Evangelio : *Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam?* Dicitur gentilis populus, unde in Psalmo : *Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium.*

Farina, proprie. Dicitur fides, vel anima, vel populus propter multitudinem; unde in Evangelio : *Simile est regnum cælorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus.* Satum est genus mensuræ modium unum et dimidium continens. Est ergo sensus : Similis est Ecclesia doctrinæ

quam ipsa abscondit in fide Patris et Filii et Spiritus sancti, vel in tribus satis farinæ, id est in tribus potentiis animæ, vel in hominibus ex tribus filiis Noe, vel in tribus ordinibus Ecclesiæ, scilicet, virginum, conjugatorum, continentium.

Fasciculus, proprie, congeries plurium. Dicitur Christus, unde : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, id est dilectus meus, dicit Ecclesia, fasciculus myrrhæ mihi fuit, id est ad utilitatem meam Christus sustinuit amaritudinem passionis.* Dicuntur mali coadunati in pœna, sicut coadunati fuerunt in culpa; unde in Evangelio legitur quod angeli colligent zizania per fasciculos ad comburendum, id est malos ad puniendum, etc. Dicitur conventus bonorum in patria, unde David, in lib. Regum, cum vellet occidere Nabal, virum stultum, occurrit uxor ejus ei, scilicet Abigail, et procidens adoravit eum, dicens: *Domine, parce viro, ut sit anima tua custodita quasi in fasciculo viventium, id est sis in congregatione istorum qui vivunt, id est semper virent, sicut fasciculi vitium in aquam mittuntur ut perpetuum habeant virorem.*

Fascinare, proprie, verbo vel visu alicui nocere, unde Virgilius :

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
Dicitur decipere, unde Apostolus : *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit veritati non obedire?* id est decipit. Significat invidere, unde secundum aliam expositionem : *Quis vos fascinavit?* id est quis pseudo-propheta vobis invidit?

Fatum dicitur temporalium rerum series secundum divinam Providentiam procedens, unde Boetius, in lib. *De consol. philos.*, distinguit inter providentiam et fatum. Dicitur divina providentia, unde Statius :

Parcarum prænosce manus fatumque quod ultra est.
Solet etiam dici generatio essendi, continuatio, corruptio; unde apud auctores tria assignantur fata : *Clotho, Lachesis, Atropos.*

Fauces, proprie. Dicitur etiam mens humana sive cogitatio, unde in Psalmo : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua!* Dicuntur apostoli, quia per ipsos, tanquam per fauces, emittit Christus vocem suam in universum mundum; unde in Psalmo : *Raucae factæ sunt fauces meæ, id est apostoli in passione in fide defecerunt.* Dicitur mortis devoratio, unde : *Eripuit nos de faucibus mortis.* Dicuntur etiam prærupta montium, unde : *Jonathas descendebat per fauces montium, id est per prærupta montium, contra Philisthæos.*

Favilla, proprie, fragile; ut : *Et erit fortitudo vestra ut favilla, id est fragilis.* Dicitur vile, unde Job : *Et assimilatus sum favillæ et cineri.* Dicitur annihilatum vel annihilatio, unde : *Fit radix eorum quasi favilla, id est intentio eorum annihilabitur vel erit inutilis.*

Favus proprie mel in cera. Dicitur pagina Veteris Testamenti quod in se, quasi mel, doctrinam evangelicam continebat; unde in Cant. : *Comedi fa-*

rum meum cum melle meo, id est scientiam Veteris Testamenti, quæ per favum; et scientiam Novi Testamenti, quæ per mel intelligitur, mente incorporavi. Dicitur aliquid desiderabilius in mundo, ut in Psalmo: *Desiderabilia super aurum, etc., et dulciora super mel et favum*. Dicitur divinum eloquium, unde in Cant.: *Favus distillans labia tua*, quod de Ecclesia dicitur. Dicitur resurrectio Christi, propter illam ineffabilem delectationem et gaudium, quod habuit Christus in resurrectione; unde secundum aliam expositionem: *Bibi vinum meum cum lacte meo*, id est resurrectionem; unde etiam dicitur Christus comedisse favum mellis post resurrectionem.

Fel, proprie. Dicitur amaritudo mentis vel malitia quam obtulerunt Christo pro esca; unde David: *Et dederunt in escam meam fel*. Dicitur tribulatio, unde Christus: *Et circumdedit me felle et labore*.

Femur, proprie. Dicitur carnis infirmitas; unde in Cant.: *Lectulum Salomonis sexaginta sortes ambiunt, etc., super femur suum*, id est super carnis infirmitatem. Dicitur etiam humana natura, unde in Psalmo: *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime*, id est deitate super humanitatem. Dicitur Christus, unde in Genes.: *Abraham dixit servo suo: Pone manum tuam sub femore meo*, id est iura super illum qui descensus est de femore meo. Dicitur propagatio carnis, unde de Domino dicitur in Apoc.: *Qui habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum et Dominus dominantium*. Quia ergo propagatio generis humani venit in mundum ex virgine, id est per incarnationis suæ mysterium, quia rex esset et Dominus, cunctis gentibus indicavit; in vestimento, id est in carne, et in femore scriptum habuit: *Rex regum et Dominus dominantium*.

Fenestra, proprie. Dicuntur quinque sensus corporis; unde Jeremias: *Mors intravit per fenestras*. Quinque enim sensus sunt occasio mortaliter peccandi. Dicuntur sententiæ apertæ sacræ Scripturæ, sicut cancelli dicuntur obscuræ; unde in Cant.: *Dilectus meus stat post parietem, respiciens per fenestras*, id est per loca manifesta sacræ Scripturæ; *prospiciens per cancellos*, id est per obscura loca sacræ Scripturæ, quia Deus respicit nos per apertas et obscuras Scripturas. Dicuntur virtutes, unde Isaias: *Qui sunt hi qui ut nubes volant*, id est apostoli quorum prædicatio ubique diffusa est; *et quasi columbæ ad fenestras suas*, id est in virtutibus perseverantes. Notat prælatos sanctæ Ecclesiæ, unde Ezechiel, revelatione ultima, templum videns dixit: *Terra usque ad fenestras et fenestræ clausæ in hoc templo*, scilicet in Ecclesia. Fenestræ sunt sacerdotes qui in populo fidelium lumen prædicationis fundunt; sed cum *terra usque ad fenestras et fenestræ clausæ sunt*, quia cum terrena cogitatio sacerdotum cordibus excrescit, fenestræ lumen non fundunt, quia sacerdotes ab officio prædicationis obmutescunt. Dicitur mens contemplativa, unde in Ezech.: *Fenestra: obli-*

quas in thulamis, per quas corda Dei amore ferventia intelligunt. In [fenestris] autem obliquis pars illa per quam lumen intrat angusta est, sed pars interior quæ lumen suscipit ampla; quia nimirum mentes contemplativorum quamvis aliquid tenuæ de vero lumine videant in semetipsis, tamen in magna amplitudine dilatantur. Etiam dicitur *beata Virgo*, unde in hymno: *Cæli fenestra facta es*.

Fenum, proprie. Dicitur etiam natura humana propter sui corruptionem; quia, sicut fenum modo floret, modo effloret, et nunc in clibanum mittitur: ita humana natura modo floret per juventutem, modo effloret per senectutem, modo elevatur in prosperis, modo deprimitur in adversis; unde Isaias: *Omnis caro fenum*. Dicitur veniale peccatum, unde: *Quidam ædificant lignum, fenum et stipulam*. *Ædificant fenum*, id est faciunt veniale peccatum minus; alii lignum, id est majus veniale. Dicitur terrenum bonum, unde David: *Qui producit in montibus fenum*, id est principibus bonum terrenum. Dicitur terrenus honor, unde in Psalmo: *Fiant sicut fenum tectorum*. Dicitur debilis, unde in Apoc.: *Et præcepit illis ne læderent fenum terræ*; hic per fenum sacræ Scripturæ designantur debiles, qui non possunt cibum solidum capere.

Fera, proprie. Dicitur etiam hæreticus; unde in Psalmo: *Increpa feras arundinis*. Etiam dicitur indomitus populus, id est gentilis; unde in Psalmo: *Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum*.

Ferculum proprie. Potest dici tribunal quod fertur de loco ad locum, vel lectus, secundum quam significationem exponitur ad litteram quod legitur in Cant.: *Ferculum fecit sibi Salomon de lignis Libani*.

Fermentum, proprie. Etiam dicitur peccatum; unde Paulus: *Non fermento veteri*. Etiam dicitur prava suggestio et modica, unde in Evangelio: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*, modica et prava persuasio, vel suggestio, totum gregem fidelium corrumpit. Dicitur publicus fornicator, unde Apostolus: *Expurgate vetus fermentum*. Etiam dicitur hypocrisis, unde in Evangelio: *Attendite a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis*. Dicitur charitas, unde legitur quod *mulier miscuit fermentum in farinae satis tribus, donec fermentaretur totum*. Sicut enim fermentum totam massam cui adjungitur sua ariditate in sui naturam convertit, ita charitas sui fervore opera bona consolidat, et totum hominem accendit, et ad amorem Dei invitat.

Ferramenta, proprie. Etiam dicuntur minora Domini flagella; unde legitur de ædificatione templi Salomonis: *Malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo Domini cum ædificaretur*. Per domum illam sancta Ecclesia designatur quam Dominus habitat in cœlestibus, ad cujus ædificationem electorum animæ, quasi quidam expoliti lapides, deferuntur; qui, cum ædificantur in cœlis, nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnes persecutionum strepitus conticescunt. Nequaquam ibi malleus percutit, quia nulla animadversio affligitur;

non securis incidit, quia receptos interius nulla foris A
severitatis sententia projicit; non ferramenta per-
strepunt, quia ultra quælibet minima flagella non
sentiuntur.

Ferre proprie *auferre*, unde in Evangelio Maria Ma-
gdalena dixit: *Tulerunt Dominum meum*, id est abs-
tulerunt. Dicitur *conferre*, unde Apostolus: *Beatus*
vir cui Dominus accepto fert justitiam, id est con-
fert. Notatur *dicere*, unde dicitur: *Istud ferebatur*
inter eos, id est dicebatur. Notat *cupere*, unde Ovi-
dius in primo libro *Metamorphoseos*:

In nova fert animus mutatas dicere formas,
id est cupiebat vel cupit. Notat *sustinere*, unde
Jacob: *Beatus vir qui suffert tentationem*.

Ferrum, proprie. Dicitur bona consolatio; unde
Salomon in Parabolis: *Ferrum. ferro exacuitur*,
quia, dum se invicem consolando fideles instruunt,
ferrum ferro exacuitur. Dicitur ille qui non derelin-
quit malitiam suam, unde Isaias: *Domus Israel*
versa est in scoriam; omnes hi quasi æs, ferrum,
stannum et plumbum in medio fornacis. Æs quippe,
dum percutitur, amplius cæteris metallis sonitum
reddit; qui ergo in percussione positus erumpit ad
sonitum murmurationis, in æs versus est in medio
fornacis. Stannum vero, cum ex arte componitur,
argenti speciem mentitur; qui ergo simulationis vitio
non caret in tribulatione, stannum factus est in
fornace. Ferro autem utitur qui vitæ proximi insi-
diatur; itaque in fornace est, qui nocendi mali-
tiam non amittit in tribulatione. Plumbum quoque
cæteris metallis est gravius; in fornace ergo illius
plumbum invenitur qui sic peccati sui pondere
premitur, ut etiam in tribulatione positus a terrenis
desideriis non levetur, etc. *Ferrum* dicuntur
etiam prædicatores sive eloquium divinum, unde in
Job: *Reputabit ferrum quasi paleas et quasi lignum*
putridum æs, id est, diabolus decipiens homines per
Antichristum, *reputabit ferrum*, id est prædicatores,
quasi paleas et quasi lignum putridum æs, id est
perseverantes. Dicitur etiam soliditas hominis con-
versus ad fidem, unde Job: *Ferrum de terra tolli-*
tar, etc., scilicet quia infirmus et despectus prius
fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus
est ad cælestia prædicamenta. Dicitur mortale pec-
catum, unde Apostolus: *Quidam super fundamen-*
tum fundant aurum, alii argentum, alii lapides pre-
ciosos, alii ferrum et plumbum, id est mortale
peccatum. Dicitur inflexibilitas mentis vel bonæ
intentionis, unde Ezechiel: *Pone faciem tuam fer-*
ream et frontem tuam durissimam, id est bonam
intentionem tuam inflexibilem.

Fescennia, cantus nutricum quibus invitant par-
vulos ad somnum, et dicuntur fescennia a *fascia*,
fascia enim dicitur ligamentum illud quo;
ligatur puer in cunis. Dicuntur etiam illi cantus
quos cantaverunt angeli in nativitate Christi, dicen-
tes: *Gloria in excelsis Deo*, unde Hieronymus ait,
quod angeli pro fescenniis cantaverunt.

Feta proprie dicitur ovis. Dicitur etiam prædica-

tor, qui alios parturit ad fidem sua prædicatione;
unde dicitur: *Fetas ipse portabit*.

Fetere proprie, unde de Lazaro dictum est Christo:
Ecce jam fetet, quatruiduanus est enim. Notat
vilesce, unde in Exodo filii Israel ad Moysen:
Judicet Dominus inter nos et vos, quia fetere nos
fecisti, id est vilesce in conspectu Pharaonis.
Dicitur manifestum esse, unde communiter peccat-
um quod est in consuetudine et manifestum dicitur
fetere, etc.

Ficus, proprie. Dicitur hæreticus sive mali Chri-
stiani; unde in Jeremia: *Quid tu vides, Jeremia?*
Ficus malas valde ego video. Dicitur humana natura,
unde in Evangelio: *Quidam plantavit arborem fici*
in vinea sua: hæc arbor humanam naturam signifi-
cat, quæ plantata est sicut ficus; sed in culpa pro-
pria sponte lapsa fructum non servat operationis; ad
peccatum ex voluntate corruendum, fructum obe-
dientiæ ferre noluit quæ ad similitudinem Dei condita,
dum in sua dignitate non perstitit, ad quod plantata
fuerit servare contempsit. Dicitur mens humana,
unde propheta: *Posuit vineam in desertum, et ficum*
decorticavit; insidiantibus spiritibus Dei vinea in
desertum ponitur, cum plena fructibus anima hu-
manæ laudis cupiditate dissipatur; ficum dirigens
decorticavit, quia seductam mentem in favoris
appetitum rapiens tegmen humilitatis tollit. Dicitur
bona operatio, unde in Evangelio: *Nunquid collig-*
getis in spinis uvas aut de tribulis ficus? id est cre-
ditis bona opera in malis invenire, et e converso.
Dicitur Synagoga, unde in Evangelio: *Homo quidam*
plantavit ficum in vinea, nec fructum fecit; Synagoga
sterilis fuit fructu bonorum operum, unde Chris-
tus maledixit ficui non habenti fructum. Dicitur
primitiva Ecclesia, unde in Cant.: *Ficus protulit*
grossos suos, id est Ecclesia primitiva apostolos.

Fidelis dicitur verax in promissis, unde Aposto-
lus: *Fidelis Deus qui non permittit vos tentari*.
Dicitur etiam verax in commissis, unde in Evan-
gelio: *Quis, putas, est fidelis servus?* Dicitur ali-
quis fidelis fide sacramenti, unde Christiani dicuntur
esse fideles. Dicitur aliquis fidelis a sacramento
fidei, ut puer baptizatus dicitur fidelis.

Fides, proprie. Dicitur etiam virtus operans per
dilectionem, unde Paulus: *Tria sunt: Fides, spes*
et charitas. Dicitur gratia, unde in Habac.: *Justus*
ex fide vivit, ex gratia Dei justificabitur, et sic
æternaliter vivet. Dicitur informis qualitas quam
habent falsi Christiani, unde Apostolus: *Si*
habuero omnem fidem ita ut montes transferam,
charitatem autem non habuero, nihil sum. Dicitur
motus fidei, unde Theologus: *Fides est credere quod*
non vides. Dicitur subjectum fidei, unde Apostolus:
Christus est fides nostra. Dicitur collectio articulo-
rum fidei, unde Athanasius: *Quicumque vult*, etc.,
teneat catholicam fidem. Dicitur scientia, unde
Cor.: *Fides*, id est scientia, *non habet meritum*
cui humana ratio præbet experimentum. Dicitur
fidelitas, unde: *Sedecias fidem*, id est fide-

litatem, *frexit Nabuchodonosor*. Dicitur sponsio certi voti, unde in sacramentis parvulus baptizatur in fide paternorum, quia ipsi spondent pro eo quod ipse credet cum venerit ad annos discretionis, et paterni tenentur ipsum instruere. Dicitur certitudo, unde: *Fac mihi fidem*, id est certitudinem.

Fieri dicitur aliud apud Deum ratione intelligentiæ; unde in Gen.: *Fiat firmamentum*, id est in mente divina fuit præordinatum ab æterno de firmamento creando; et alibi: *Fiat lux*, id est Deus ab æterno præordinavit de luce futura. Dicitur fieri ratione materiæ, in Gen.: *Fiat firmamentum et factum est firmamentum*. Dicitur fieri ratione essentiæ, unde in Gen.: *Et facta est lux*, scilicet in essentia. Fieri etiam dicitur Deus dupliciter ratione humanæ naturæ, unde Paulus: *Qui factus est ei ex semine David*. Dicitur fieri ratione misericordiæ, unde in Psalmo: *Domine, refugium factus es*; et tunc potius notatur aliud fieri in creatura quam in Creatore.

Figulus proprie dicitur, ut in Jerem.: *Vade in domum figuli*. Dicitur etiam Christus, quia, sicut figulus suo labore facit ollam de limo, ita Christus sua passione nos redemit a peccato; unde in Psalmo: *Regis eos in virga ferrea, tanquam vas figuli confringes eos*; et alibi: *Nunquid olla poterit conqueri adversus manum figuli?* etc.

Figura, proprie dicitur quæ attenditur ex lineamentorum dispositione; unde in Daniele legitur quod reddita est figura Nabuchodonosor; non quod prius habuerit formam bovis, consequenter hominis, secundum ipsius opinionem. Hoc dictum est quia tempore suæ mutationis credebatur se esse bovem in parte leonem. Dicitur etiam signam, unde dicitur de filiis Israel, quod *omnia in figura contingebant eis*. Figura dicitur Filius Dei, unde Apostolus: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus*.

Filius, proprie. Dicitur etiam putationis vel opinionis, unde in Luca: *Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, et putabatur filius Joseph*. Dicitur cognationis, unde in Evangelio: *Invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth*, id est de cognatione. Dicitur legalis, unde in Evangelio Jacob est filius Mathan. Etiam dicitur filius legitimus, ut in Veteri Testamento Joseph, et dicitur legitimus quasi de legitimo matrimonio natus. Etiam dicitur adoptionis, unde in Evangelio Nathan filius dictus est David. Dicitur filius naturalis, unde in Gen. Phares et Zara dicuntur filii Judæ. Dicitur filius educationis, ut Abraham qui dictus est filius Aram patris uxoris suæ, quia eum educavit; unde in Gen. Abraham dixit: *Soror mea et filia patris mei*. Dicitur filius ratione pravæ operationis, unde in Psalmo: *Saturati sunt filii suis*, id est pravis operibus. Dicitur filius mutationis, unde Apostolus: *Estote filii Dei*, id est imitatores. Aliquis dicitur filius terræ, ut Adam qui de terræ plasmatus est, etc. Etiam dicitur filius naturæ, ut Christus, qui

manet in una et in eadem natura cum Patre. Dicitur filius gratiæ, unde in Psalmo: *Ego dixi: Dii estis et filii excelsi*. Dicitur filius iræ, ut quilibet homo conceptus in peccato, unde Apostolus: *Omnes sumus filii iræ*. Dicitur filius hominis, ut Christus dicitur esse filius hominis, id est virginis. Dicitur filius prædicationis, ut Antichristus specialiter, qui se et multos perditurus est.

Filium, proprie. Dicitur subtilis sententia; unde Boetius, in lib. *De consol.*, ait vestem Philosophiæ contextam tenuissimis filis et indissolubili materia. Dicitur stabilitas, unde Ovidius:

Omnia sunt hominum tenui pendenta filo.

Fimbria proprie extrema pars vestimenti. Dicitur bonum opus finale, unde in Psalmo: *Gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis*, id est in bonis operibus quæ perseverant usque in finem, etc.

Fingere proprie *facere*, unde figulus dicitur fingere, id est facere ollam; et dicitur a *fringo, is, ere*. Dicitur etiam *simulare*, unde in Luca: *Christus finxit se longius ire*. Dicitur *creare*, unde in Psalmo: *Qui finxit sigillatim corda eorum*, id est creavit animas eorum. Significat fallere vel decipere, unde: *Hypocrita fugit se esse justum*, id est fallaciter ostendit.

Finis dicitur loci, unde: *Attingens a fine usque ad finem fortiter*, id est a cælo usque ad terram, quæ dicitur finis, quia ultima elementorum, similiter et cælum; unde in Psalmo: *Avertit oculos suos ne videat in finem*, id est in terrena. Dicitur finis temporis, unde Apostolus: *Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt*. Dicitur charitas quæ dicitur finis consummationis, unde in Psalmo: *Omnis consummationis vidi finem*, id est charitatem. Dicitur etiam vita æterna finis consummationis, unde in titulis psalmi: *Titulus psalmi David dirigens nos in finem*, id est in æternam beatitudinem. Christus etiam dicitur finis consummationis, quia Christus consummavit quæ de eo prophete prædixerunt, ut hic secundum aliam expositionem: *Titulus psalmi dirigens nos in finem*, id est in Christum. Mors etiam dicitur finis consummationis, quia in morte omnia opera bona vel mala quæ homo egit in vita sua consummantur. Dicitur etiam expletio operis unde: *Hic est finis hujus vel hujus libri*.

Flamen proprie levis status venti. Dicitur Spiritus sanctus, unde canitur:

*Sanctoque flamini
Necnon quæ utroque fuso,*

scilicet a Patre et Filio. Dicitur Christus, unde apud gentiles antiquitus sacerdotes dicebantur flamines, a filo, in quorum capitibus erant pileoli, et in summitate cujuslibet pileoli virgula quædam erat erecta, in cuius summitate erat modicum lanæ alligatum filo mediante, ita ut arcerent aves a sacrificiis; habebant etiam archiflames, id est archiepiscopos, et prætoflamen, id est papam.

Flamma, proprie, etiam dicitur donum Spiritus sancti; unde in Apoc. : *Et oculi ejus flamma ignis*. Dicitur æstus carnalium desideriorum, unde in Job : *Ramos ejus arefaciet flamma*. Rami sunt hi qui adhærent malis. Ramos ergo iniqua arefacit flamma, quia exemplo ejus ei adhærentes terrenis accenduntur desideriis. Dicitur pœna, unde in Evangelio : *Crucior in hac flamma*. Dicitur angelus propter agilitatem, propter charitatis ardorem; unde in Psalmo : *Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis*; dicitur autem flamma angelus, quia splendet subtilitate scientiæ et naturæ, et quia ardet divino amore, quia homines purgat et incendit charitate, quæ charitas hominum peccata consumit.

Flatus proprie ventus. Dicitur Spiritus sanctus, unde in Psalmo : *Flabit spiritus ejus et fluent aquæ*. Dicitur anima, unde Isaias : *Omnem flatum ego feci*, id est omnem animam. Dicitur superbia, unde dicitur flatus superbiæ, et de superbo dicitur in Isaiâ : *Flatus in naribus ejus*.

Florere proprie. Florere virtutem habere vel fructum justitiæ facere, unde : *Florebit amygdalus*, id est primitiva Ecclesia de Judæis quæ floruit in hieme infidelitatis gentium; *impinguabitur locusta*, id est gentilitas ad fidem conversa pinguedine charitatis; *dissipabitur capparitis*, id est Synagoga permanens in infidelitate. Capparitis enim herba est in cujus virtute lanugo oritur, quæ vento dispergitur. Notat juventutis florem, unde in Psalmo : *Mane floreat et transeat*. Significat *resurgere*, unde in Psalmo de Christo dicitur : *Et floruit caro mea*, id est resurrexit. Notat rosam martyrii, unde in Cant. : *Descendi in hortum nucum*, etc., *si flourissent vineæ*, id est martyres. Sicut enim mali punici granum habet in se ruborem et candorem, ita martyres habent in se rosam martyrii et candorem innocentie.

Flos, proprie. Dicitur Christus; unde in Cant. : *Ego sum flos campi*; et alibi in Isaiâ : *Egredietur virga de radice Jesse et flos*, etc. Per virgam virgo Maria, per florem Christus intelligitur. Dicitur etiam humana natura quæ modo floret per juventutem, modo effloret per senectutem; vel modo floret per prosperitatem, modo effloret per adversitatem; unde in Job : *Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra*. Dicitur etiam gloria humanæ vitæ, unde : *Exsiccatum est senum et cecidit flos*. Dicuntur exempla sanctorum Patrum, unde in Cantilena amicæ : *Fulcite me floribus*, id est confortate me exemplis antiquorum Patrum; *stipate me malis*, id est exemplis modernorum. Dicuntur animæ bonum inchoantes, unde in Cant. secundum aliam expositionem : *Fulcite me floribus*; anima fulcitur floribus quando requiescit in bono opere, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei. Dicuntur primitivi fideles, unde in Cant. : *Flores apparuerunt*.

Fluctus, tumultus tentationum; unde in Job Do-

A minus dicit mari : *Hucusque venies, hic confringes tumentes fluctus tuos*; si per mare cor nostrum accipimus, bene per fluctus tentationes et vitiorum strepitus accipere possumus. Dicuntur pravæ malorum cogitationes, unde in Job : *Pedes meos subverterunt et obstruxerunt quasi fluctus semitas ejus*. Dicitur etiam contradictio infidelium contra bonos, unde in Psalmo : *Elevaverunt flumina fluctus suos*. Dicitur prava suggestio vel tribulationes mundanæ, unde in Psalmo : *Omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt*.

Flumen proprie. Actio hujus sæculi, sicut menti reprobæ sub Babylonis specie per prophetam Isaiam exprobrando dicitur : *Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina*; in administratione quippe operis turpitudine nudatur, dum vilis mens in ostentatione pravæ actionis cognoscitur, quæ quieta prius magna putabatur; humerum discooperit, quando opus suum quod ignorabatur ostendit; crura revelat, quia quibus desideriorum pessimis mundi lucris inhiet, manifestat; flumina etiam transit quæ actiones hujus sæculi, quæ quotidie ad terminum defluunt, indesinenter appetit. Dicuntur sancti prædicatores, unde in Eccle. : *Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant*, id est omnes actiones suas ad Deum dirigunt a quo omnis bona actio. Dicitur Spiritus sanctus, unde in Psalmo : *Flumints impetus lætificat civitatem Dei*. Dicitur donum Spiritus sancti, unde in Evangelio : *Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent*. Dicitur sacra Scriptura, in Psalmo : *Flumen Dei repletum est aquis*. Dicuntur aliqui infideles contradicentes fidei catholicæ, unde in Psalmo : *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt vocem suam*. Quando apostoli prædicaverunt, flumina, id est gentiles, elevaverunt contra eos vocem suam. Dicuntur contradictiones gentilium seu infidelium, unde in Psalmo : *Abierunt in sicco flumina*, per prædicationem apostolorum. Dicitur fluxus mundanorum tribulationum, unde in Psalmo : *Elevaverunt super flumina Babylonis*. Dicitur mundus præsens, unde in Psalmo : *In flumine pertransibunt pede*, id est sancti pertransibunt in Deum sine iniquitate vel inquinamento, etc.

D *Fluvius*, proprie, ignis extremi judicii; unde in Daniele : *Fluvius igneus egrediebatur a facie ejus*. Dicitur Spiritus sanctus, unde de hypocrita dicitur : *Non videat rivulos fluvii*, id est Spiritus sancti. Dicitur infidelis populus, unde in Job Dominus loquens ad Job ait : *Absorbebit fluvium et non mirabitur*, id est Dominus veniens ad iudicium, quosdam qui recte vivere negligunt rapiet, scilicet infideles. Dicuntur negligenter viventes in hoc sæculo, unde qui fidem veritatis agnoverunt, sed vivere fideliter negligunt, recte fluvius dici possunt, quia deorsum fluunt. Dicuntur dicta antiquorum Patrum, unde Job : *Profunda fluviorum ipse scrutatur*, id est antiquorum Patrum dicta et abscondita producit in lucem. Dicitur doctrina diaboli, unde in Psalmo :

Tu siccasti fluvios Ethan, id est suggestiones diaboli destruxisti. Dicitur lapsus mortalitatis, unde Job : *Fluvius subvertit fundamenta malorum*, id est terrena diligentium ; iniqui enim æterna negligent et præsentia fugivita esse non inveniunt ; mentem autem in amore præsentis vitæ sicut et quasi fundamentum habitationis in ea sibi construunt, quando in ejus rebus per desiderium solidantur. Dicitur decursio generis humani, unde in Job : *Absorbebit fluvium et non mirabitur, et habet fiduciam quod fluat Jordanis in os ejus* ; per fluvium humani generis decursus designatur, quod velut a fontis sui origine nascendo surgit, sed ad ima defluens moriendo pertransit ; per Jordanem hi designantur qui imbuti sunt sacramento baptismi, quia Redemptor noster in hoc flumine baptizari dignatus est ; hic omnes baptizati signantur, quia in flumine Jordanis baptismi sacramentum initium habuit. Dicitur præsens vita, unde Job : *Quomodo si recedant aquæ de mari et fluvius vacuefactus arescat : sic homo cum dormierit, non resurget* ; mare mens hominis, fluctus sunt cogitationes mentis quæ aliæ tumescunt per superbiam, aliæ tranquillæ sunt per gratiam. Sed cum homo moritur, aquæ maris recedunt, arescit fluvius vacuefactus ; quia, subducta anima, vacuum remanet corpus ; et quia viventes modo quibusdam amaritudinibus afficiuntur, modo dulcedine tranquillæ et mites invenimur, præsentis vitæ decursus comparatione exprimitur maris et fluvii.

Fodere, proprie, *pœnitere*, unde in Psalmo de Christo : *Foderunt manus meas*, etc. Signat humiliare vel purgare, unde in Psalmo : *Fodebam et scopebam spiritum meum* ; fodebam, id est humiliabam ; vel scopebam, id est purgabam, id est ejiciebam a terrenitate spiritum meum. Significat peccato consentire, unde in Psalmo : *Lacum aperuit et effodit eum*, etc. Aperit per pravum consensum, effodit per pravam operationem, et incidit in foveam per perseverantiam. Notat conteri de peccato, unde in Psalmo : *Incensa igni et suffossa*. Notat terrenis indulgere vel curam impendere, unde in Luca : *Fodere non valeo*, id est terrenis indulgere non possum.

Folium, proprie. Dicitur Christi prædicatio vel ejus verbum ; unde : *Et folium ejus non defluet*. Et dicitur folium triplici ratione ; sicut enim folium velat fructum, ita verbum Dei intellectum ; et sicut major copia est foliorum quam fructuum, ita major abundantia verborum quam sententiarum ; et sicut folium transit et cadit in irritum et putrescit, et fructus reponitur in apothecis, ita verbum Dei transit et cadit in irritum, sed sententiæ, id est sensus verborum, ponuntur in apotheca mentis. Dicitur etiam humana natura quæ transit ad similitudinem folii ; quia, sicut folium de facili movetur et cito transit, ita humana natura ; unde Job : *Contra folium quod a vento rapitur*. Dicitur homo vel mentis levitas, unde Job secundum aliam expositionem : *Contra folium*, etc. Homo folium dicitur, quia ab arbore in paradiso cecidit, quia tentationis vento

rapitur et desideriorum flatibus levatur ; mens quippe humana quot tentationes patitur, tot ventorum flatibus movetur. Dicitur superficialis intelligentia sive littera Veteris Testamenti, quæ significatur per ficum, in qua non erat fructus sed tantum folia, ita superficialis intelligentia habet multa folia, sed caret fructibus ; unde Christus [nihil] invenit in sicu nisi folium, id est in Synagoga litteram.

Fons, proprie. Dicitur donum gratiæ spiritualis ; unde in Psalmo : *Qui emittis fontes in convallibus*, id est confers spiritualia dona humilibus. Dicitur fluentum veritatis, unde in Psalmo : *Tu dirupisti fontes*, etc. Fontes et torrentes Dominus dirupit dum apostolorum suorum cordibus fluentia veritatis aperuit. Dicitur pseudoprædicator, unde Petrus in canonica Epistola : *Hi sunt fortes sine aqua*. Dicitur Christus, unde Isaias : *Dereliquerunt fontem aquæ vivæ*. Dicitur initium boni operis, unde in Psalmo : *Quoniam apud te est fons vitæ* ; vel Christus secundum aliam expositionem. Dicitur sacramentum baptismi sive trina beatitudo, unde in Psalmo : *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*, id est aliquis primum conversus ad fidem, ut catechumenus ad baptismum ; vel aliquis perfectus ad vitam æternam. Dicuntur Scripturæ Veteris et Novi Testamenti, unde in Psalmo : *Et apparuerunt fontes aquarum* ; quia Scripturæ Veteris Testamenti, adveniente Christo, reseratæ sunt. Dicuntur etiam fontes apostoli, unde in Psalmo : *Hauries aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*. Dicitur etiam Ecclesia Dei, unde in laudibus sponsæ : *Fons hortorum, puteus aquarum viventium*.

Forma proprie idem est quod figura, scilicet illa proprietas quæ consideratur secundum dispositionem lineamentorum. Dicitur humana natura, unde dictum est de Christo quod formam servi assumpsit, id est humanam naturam. Dicitur divina natura omnia formans et a nullo informata, unde Apostolus : *Qui cum in formam Dei esset*. Dicitur etiam plenitudo gratiarum, unde de Christo in Psalmo dicitur *speciosus forma*. Dicitur sapientia divina, illa scilicet præordinatio sive præconceptio quæ fuit in mente divina ab æterno de rebus creandis, unde Boetius : *Non oportet nos deduci ad imaginarias formas, sed ad formas æternas ex quibus aliæ sunt*. Dicitur similitudo, unde Dionysius in *Hierarch.* : *Oportet sursum erigi ad anagogicis et symbolicas formas*, id est figurativas, quæ sine materia esse non possunt. Dicitur proprietas rei, unde Boetius : *Considerat enim corporum formas*, id est proprietates. Dicitur informatio, unde : *Prælatum est forma gregis*, id est subditos informare debet bono exemplo.

Formare, aliquid facere, unde in Gen. : *Formavit igitur Deus hominem*. Notat aliquem virtutibus informare, unde Paulus : *Donec formetur Christus in vobis*, id est donec habeat suam formam in vobis quam debet habere per virtutes. Notat assimilare, unde Apostolus : *Nolite conformari huic sæculo*, id est similes fieri hominibus mundanis. Notat unio-

nam corporis et animæ, unde Jer. : *Priusquam te A formem, id est priusquam corpori....*

Fornax, dicitur etiam novissima tribulatio futura tempore Antichristi, unde in Apoc. : *Et ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ.*

Fornicari, proprie, mortaliter videlicet animam peccare; unde in Psalmo : *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te*, id est qui peccant contra te. Notat idololatrare, unde in Evangelio Joannis : *Nos ex fornicatione nati non sumus.*

Forsitan quandoque notat irrisionem, unde in Evangelio : *Si crederetis, Moysi, crederetis forsitan mihi.* Notat aliquando liberi arbitrii libertatem, unde in Evangelio : *Forsitan verebuntur Filium meum.* Alibi notat increpationem, unde Apostolus : *Puto quod forsitan Spiritum Dei habeam in me,* etc. B

Fossa, proprie. Dicitur humilitas, unde Isaias : *Ingredere in petram*, id est cordis tui duritiam, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, id est humilitate. Petram ingredimur cum cordis nostri duritiam penetramus; a facie timoris Domini humo abscondimur, si terrenas cogitationes ab ira districti iudicis in humilitate nostræ mentis celamus; ingredi in petram et fossa humo occultari præcipimur, ut, cordis nostri duritiam dirumpentes, iram invincibilem declinemus. Dicitur etiam patientia, unde in lege fossa dicitur esse ut in ea videlicet holocausta serventur; si in altari fossa non esset, omne quod in eo sacrificio reperiret, superveniens aura dispergeret per altare; significatur anima justi fossa, id est patientia, quæ humiliat mentem justi ad tolerandas persecutiones. Et sicut fossa custodiebat holocausta ne dispergerentur ab aura, ita patientia custodit animam justi ne commoveatur vento impatientiæ. C

Fovea, proprie. Dicitur terrenarum rerum oblectatio; unde in Job : *Absconde eos in pulvere simul, et facies eorum demerge in foveam.* Dicitur infernus, secundum aliam expositionem de superbis ait Job : *Simul et facies eorum demerge in foveam.* Recte facies eorum mergi peribentur in foveam, quia, sequentes infirma mundi, ad inferni barathrum tendunt; justo enim iudicio Dei agitur ut quos hic voluntaria aversio etiam cæcat, illic ab intuitu veri luminis digna supplicii fovea abscondat. Dicitur deceptio, unde Jeremias : *Foderunt foveam animæ meæ*, id est paraverunt deceptionem. Dicitur peccati manifestatio, unde in Psalmo : *Et incidit in foveam quam fecit.* Dicitur latebræ defensionis, unde Job : *Ibi habuit foveam ericius*, id est latebralem defensionem. Dicitur meretrix, unde Salomon : *Fovea profunda est meretrix quæ insidiatur in via quasi latro.*

Fovere, proprie, sanare; unde Isaias : *Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo*, unde solet dici : *Istius medicamine vulnera soventur.* Signat materiæ assistere vel astare, unde secundum unam translationem : *Et spiritus Domini fovebat aquas*, ut inde

aliud faceret; quia, sicut gallina assistit ovis ut inde producantur pulli, ita Spiritus sanctus assistebat aquis, id est primordiali materiæ, disponendo de rebus futuris; et alibi : *Tu futurus es.*

Fragmen proprie dicitur portio alicuius rei, unde in libro Judicum : *Ancilla projecit fragmen molæ super cervicem Abimelech.* Dicitur sanctus vel prædicator, unde in Cant. : *Genæ tuæ sicut fragmen mali punici*, quia ipsi sancti sunt genæ Ecclesiæ masticando cibum doctrinæ, et sunt fragmen mali punici, id est rubri passione et candidi castitate; hoc est dicere : Prædicatores tui, qui debent habere candorem castitatis et ruborem martyrii, sunt sicut mali fragmen punici et genæ habent candorem et ruborem.

Framea proprie gladius ex utraque parte acutus. Dicitur anima Christi, quia, sicut aliquis framea hostes expugnat, ita Deus Pater anima Christi hostem malignum expugnavit; unde in Psalmo : *Erue frameam ab inimicis meis.* Dicitur divina vindicta, unde David : *Effunde frameam, et conclude adversus eos.* Dicitur mors sive potestas dæmonis, unde in Psalmo : *Erue a framea, Deus, animam meam*, id est a morte, ne detinear in ea.

Frangere proprie dividere, unde in Psalmo : *Frange esurienti panem tuum.* Dicitur separare, unde Apostolus : *Si naturales rami fracti sunt ab oliva*, id est si Judæi separati sunt ab Ecclesia, quid de vobis, o gentiles, qui multo magis? Signat humiliare, unde Prudentius in *Psychomachia* : *Frangit Deus omne superbum.* Notat pactum non servare vel rumpere, unde : *Sedechias, frange pactum Nabuchodonosor.* Notat exponere, unde Psalmista : *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis.* Notat aperte, unde legitur de Maria Magdalena quod, fracto alabastro, aperte fudit unguentum super caput Jesu. Notat pacificare, unde : *Fregit ille animum ipsius*, id est pacificavit. Notat deflorare, unde dicitur : *Mulier est fracta*, id est deflorata.

Frater proprie natura, ut Jacob et Esau. Dicitur frater gente, ut omnes Judæi dicuntur fratres; unde : *Si emeris fratrem tuum*, id est Judæum. Dicitur frater cognatione, unde in Gen. : *Abraham ad Lot filium fratris sui dixit : Non sit iurgium inter te et me; fratres enim sumus.* Dicitur frater similitudine, unde Jacobus Alphæi dictus est frater Domini, quia similis ei erat. Dicitur frater morum conformitate vel consensu vel affectu, unde in Psalmo : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.* D

Fremere proprie ferarum, est irrationabili iræ motu moveri, unde in Psalmo : *Quare fremuerunt gentes?* id est irrationabili motu iræ moti sunt in sanctos. Signat horrere, unde solet dici : *Totus animus illius fremebat*, id est horrebat vel timebat.

Frendere proprie ferarum. Frendere etiam dicitur homo quando tanta ira movetur, quod non potest verbis exprimere quid habet in corde; unde in Psalmo : *Frenduerunt super me dentibus suis, etc.*

Frenum, proprie. Dicitur etiam major tribulatio; A unde in Psalmo: *In campo et freno*, etc.; id est in majori et minori tribulatione. Dicitur qualiscunque refrenatio qua quis hortatur, unde Isaias: *Ponam frenum in maxillis eorum*, id est eos a tyrannide sua et malitia refrenabo.

Frons, proprie, conscientia; unde in Apocal.: *Et nomen ejus in frontibus eorum*, id est memoria nominis Dei scripta, id est firmiter fixa in frontibus, id est in conscientiis eorum. Dicitur etiam opus vel verbum doctorum, unde in Ezech.: *Per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum*; gazophylacia, ut exponit Gregorius, sunt corda doctorum in quibus scientiæ divitiæ servantur. Per ostium intellectus figuratur; per frontes portarum verba atque opera doctorum intelligimus; in quibus eos foris agnoscimus quales apud se intrinsecus vivant.

Fructus, proprie, opus sive bonum sive malum; unde in Evangelio: *A fructibus eorum cognoscetis eos*; et in Psalmo: *Fructum eorum de terra perdes*. Dicitur etiam filius, unde in Psalmo: *De fructu ventris tui*. Dicitur utilitas, unde Paulus: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis*. Dicitur virtus, unde Apostolus: *Fructus autem fidei, spes, longanimitas*. Dicitur vita æterna, unde in Evangelio dicitur de fidelibus qui sunt in Ecclesia quod *quidam faciunt fructum tricesimum, quidam sexagesimum, quidam centesimum*. Dicitur bonum temporale, unde in Psalmo: *A fructu frumenti vini et olei*, etc.

Frui proprie, ut dicit Augustinus, alicui rei ad hæerere, propter se tantum uti Deo. Notat uti terrenis bonis; quandoque ponitur uti pro frui, et e converso. Dicitur etiam aliquis frui virtutibus propter usum earum, unde Ambrosius super Apostolum ait *ideo dici fructus, quia fruimur eis*. Notat hominem ex charitate diligere, unde Paulus: *Fruor te in Domino*.

Frumentum, proprie, Christus qui nos spiritualiter reficit; unde in Joanne: *Nisi granum frumenti*. Dicitur temporale beneficium in victualibus, unde in Psalmo: *A fructu frumenti*. Dicitur sacra Scripturæ, secundum quam expositionem potest exponi prædicta auctoritas. Dicitur verbum prædicationis, unde Salomon: *Qui abscondit frumenta maledicetur in populis*. Frumenta quippe abscondere est prædicationis sanctæ verba apud se retinere, in populis autem talis maledicetur quando quisque solius culpa silentii pro multorum, quos corrigere potuit, pœna damnabitur. Dicitur viriditas æternæ beatitudinis vel spirituale opus quod mentem respicit; unde enumeratis bonis quæ fecerat, se maledictionis sententia feriendo si hæc non fecerit, ait Job: *Pro frumento oriatur mihi tribulus*; ac si aperte dicat: Si injustum quid erga subditos gessi, si exegi debita, et ipse quid debui non impendi, sed exercitatione boni operis aliis invidi, pro bonis quæ in æternum reficiunt, tribuantur mihi in iudicio mala quæ pun-

gunt. Dicitur anima justi, unde Job: *Frumentum desiderat nubes*, id est justi anima desiderat irrigationem cœlestis doctrinæ. Dicitur perfectio justitiæ, unde in Evangelio: *Ultra enim terra fructificat primum herbam, deinde spicas, deinde plenum frumentum*; herba mentis devotio quæ, quamvis sit viridis, tamen per infirmitatem tenera. Quasi in herba erat Petri devotio cum ad vocem ancillæ inflexus a bona intentione; sed quasi in spica inventa est, quando persequentibus principibus Petrus resistebat, dicens: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Plenum vero frumentum inventum est quando in tritura persecutionis nequaquam palearum more inventus est.

Fugere, proprie, unde in Psalmo: *Ut fugiant a facie arcus*; vel de die iudicii potest intelligi hæc auctoritas, scilicet *ut fugiant a facie arcus*. Nota secessum animi ab aliquo, unde in Psalmo: *Elongavi*, scilicet a curis temporalibus, *fugiens et mansi in solitudine*, id est in contemplatione. Notat vitare, unde Apostolus: *Fornicationem fugite*. Notat separationem malorum a bonis, unde in Psalmo: *Fugiant qui oderunt eum a facie ejus*.

Fulgura, proprie, miraculum; unde Job: *Nunquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi: Adsumus? Vadunt itaque fulgura cum prædicatores sancti mira opera ostendunt; sed reverendo dicunt adsumus, cum in eo quod faciunt ad potentiam Salvatoris recurrunt. Dicuntur comminatio, unde in Psalmo: *Fulgura in pluviam fecit*, id est terrorem et comminationem in oliviam cœlestis gratiæ convertit.*

Fulmen, proprie, tremenda sententia superni iudicii; unde ad Job de diaboli tentatione Dominus loquens, ait: *Mittet contra eum fulmina, et ad alium locum non ferentur*. Sententiæ supremi iudicii sui eleganter fulmina dicuntur, quia nimirum quos feriunt in perpetuum incendunt.

Fumus, proprie, oratio vel virtus orationis; quia, sicut fumus tendit in altum, ita oratio charitate inflammata ad Deum dirigitur; unde in Apoc.: *Ascendit fumus aromatum*, id est orationes justorum, *in conspectu Domini*. Dicitur pœna æterna, unde in Apoc.: *Fumus tormentorum ejus ascendit in sæcula sæculorum*. Dicitur Ecclesia vel compunctio, unde in Cant.: *Quæ est ista quæ ascendit sicut virgula fumi*; quia, sicut fumus, quanto magis ascendit, tanto magis sublimatur, ita aliquis contemplator quanto magis ad Deum per contemplationem tendit sursum, tanto magis castigat corpus suum. Dicitur etiam superbia, unde Salomon: *Tria sunt quæ efficiunt hominem de domo: fumus, stillidium et mala uxor*; quia, sicut fumus turbat oculos corporis, ita superbia oculos mentis. Dicitur etiam pœnitentia; quia, sicut fumus movet oculos ad lacrymas, ita pœnitentia promovet corda hominum per compunctionem [ad] contemplandum Deum; unde in Psalmo: *Tange montes et fumigabunt*, id est superbos tangunt per pœnitentiam et fumigabunt per

compunctionem. Signat etiam lapsum humanæ naturæ, unde in Job : *Homo transit sicut fumus ex area*. Dicitur obscuritas sacræ Scripturæ, unde dicitur : *Tota domus*, id est tota Scriptura, *plena est fumo*, id est obscuritate. Dicitur caliginosa dubietas, unde in Job de Christo dicitur : *De naribus ejus procedit fumus*; fumus de naribus procedere dicitur, quia de miraculorum infidis ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum cordibus generatur.

Funis, proprie; unde in lib. Judicum per funem dimissi sunt exploratores. Dicitur sors sive hæreditas, unde in Psalmo : *Funes ceciderunt mihi in præclaris*. Dicitur terrena voluptas, unde Isaias : *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis veritatis*. Dicitur peccatum, unde in Psalmo : *Funes peccatorum circumplexi sunt me*. Dicitur virtus, unde Salo-

mon : *Funiculus triplex difficile rumpitur*, scilicet fides, spes et charitas.

Fur proprie. Dicitur etiam dies judicii, unde in Apostolo : *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*. Dicitur etiam prælatus mercenarius qui per simoniam intravit honorem, unde in Joanne : *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, fur est*. Dicitur hæreticus, unde in Evangelio : *Fur non venit nisi ut mactet*; et alibi in Psalmo : *Si videbas furem, currebas cum eo*, etc. Dicitur Christus vel mors, unde in Evangelio : *Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret*.

Furor, proprie, est vindicta divina; unde in Psalmo : *Domine, ne in furore tuo arguas me*. Dicitur etiam malitia, unde ibidem : *Furor illis secundum similitudinem serpentis*.

G

Gallus, proprie, sanctus prædicator; unde in Proverbiis : *Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod incedit feliciter : leo, fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum; gallus succinctus lumbos*. Gallus succinctus lumbos est Ecclesiæ prælatus, inter hujus noctis tenebras verum mane nuntians; qui succinctus lumbos esse dicitur, quia a membris suis luxuriæ fluxus restringit; in lumbis quippe luxuria dicitur esse, unde in Evangelio : *Sint lumbi vestri præcincti*; et in Job : *Quis dedit gallo intelligentiam*, nisi ego, ait Dominus, qui doctorum mentes ad intelligendum occulta instruxi.

Gaudere proprie *frui*, unde in quadam antiph. : *Gaudent in cælis*. Signat *placere*, unde in Joanne : *Gaudeo non propter me, sed propter vos*. Dicitur diabolus gaudere, quando exsultat de peccatis nostris. Dicitur spiritualiter *exsultare*, unde in Apostolo : *Gaudete in Domino semper*.

Gazophylacium proprie dicitur locus in quo ponuntur gazæ, id est divitiæ; unde dicitur de muliere quod misit duo minuta in gazophylacium, ut ponitur in Evangelio. Dicitur porticus illa in qua erat illa arca, unde in Evangelio : *Erat Jesus in gazophylacio*, subaudi secundi atrii, *docens in templo*. Dicuntur corda doctorum, unde Ezech. : *Et eduxit me ad atrium exterius, et ecce gazophylacia*; per gazophylacia corda doctorum sapientiæ et scientiæ divitiis plena designantur. Dicitur sacra Scriptura in qua reponuntur gazæ cœlestes, unde in sânis : *Cupientes aliquid de penuria ac tenuitate nostra cum pauperula in gazophylacium Domini mittere*.

Genæ, proprie, prælati Ecclesiæ; unde in Cant. : *Genæ tuæ sicut cortex mali punici*, quia prælati affectu vel sanguinis effusione rubent.

Generatio, proprie; unde Isaias : *Generationem ejus quis enarrabit?* Dicitur generatio geniti, unde in Psalmo : *A generatione in generatione*. Dicuntur

homines regenerati per gratiam, unde in Psalmo : *Laudabitur in generatione altera*. Dicitur glorificatio corporis et animæ, unde in Evangelio : *In regeneratione, cum sederit Filius hominis*.

Genimen proprie propagines arborum vel vinearum. Dicuntur illi qui nascuntur ab aliis, unde : *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* Dicuntur Judæi vel Synagoga, unde in passione Domini : *Non bibam amodo de hoc genimine vitis donec*, id est non incorporabo mihi aliquem de Judæis, donec post resurrectionem aliquos eorum incorporem innovatos, et hoc in regno Patris mei, id est in statu immortalitatis; vel ad litteram : *Non bibam donec in regno Patris mei*, id est in statu immortalitatis post resurrectionem.

Genua, proprie, fortes in Ecclesia Dei, ut apostoli; unde in Psalmo : *Genua mea infirmata sunt*. Dicuntur opera, unde Isaias : *Israel manus erigite remissas et genua dissoluta*. Dicitur peccandi consuetudo, unde Job : *Exceptus genibus*. Dicitur rei præsentia, unde in Gen. : *Benjamin vidit filios usque in tertiam et quartam generationem*, id est filios Achis nascentes in genibus.

Genus proprie parentela, secundum quod dicitur : *Iste est de genere Abraham*. Dicitur generatio, unde Petrus : *Vos, genus electum, regale sacerdotium*. Dicitur maneries, unde in Gen. : *Producat terra herbam virentem et facientem fructum juxta genus suum*. Dicitur principium generationis, unde Abraham potest dici genus Judæorum. Dicitur majus substantiale, unde apud logicos aliqua quæstio dicitur esse de genere, unde hæc qua quæritur *utrum Socrates sit homo* dicitur esse de genere. Dicitur qualitas rei, unde : *Filius Dei assumpsit carnem de excellentissimo genere humanæ naturæ*. Dicitur etiam illud universale quod prædicatur de pluribus differentiibus specie, in eo quod quid est dicitur genus. Augustinus ait (?) Dicitur divina natura, unde Hilarius ;

Esse non est accidens Christi, sed naturalis generis A proprietas.

Gerere proprie operari, unde : Reddet unicuique secundum quod gessit in corpore suo, id est secundum quod operatus est. Notat habere, unde : Gerebat crucem in pectore, id est in mente habebat memoriam crucis Christi.

Germen, proprie, Filius Dei; unde in Isaia : Et erit germen Domini in magnificentia. Dicitur virtus, unde Osee : Israel germinabit sicut lilium. Dicitur filius, unde Isaia : Sic radix eorum quasi favilla erit et germen eorum ut pulvis. Dicitur prava operatio, ut in prædicta auctoritate per radicem potest intelligi intentio, per germen operatio.

Germinare, proprie, cœleste germen proferre, unde Isaia : Germinet radix Jesse. Significat etiam bonum opus facere, unde Isaia : Israel germinabit et florebit sicut lilium.

Gigas, proprie, Christus, unde in Psalmo : Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam; quia, sicut gigas duplicis substantiæ est propter magnitudinem, ita Christus duplex fuit, in substantia diviniæ et humanæ naturæ. Et sicut gigas expugnat hostes magnitudine et fortitudine sua, ita Christus expugnat hostes visibiles et invisibiles. Dicuntur obstinati, unde Job : Gigantes gemunt sub aquis, id est in gremio. Dicitur aliquis potens, unde in Psalmo : Et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.

Gignere proprie. Notat æternam generationem, unde in Psalmo : Ego hodie genui te. Notat regenerationem, unde Petrus in Epistola : Quasi modo geniti infantes. Significat docere vel instruere, unde Apostolus : Vos omnes genui in Christo.

Gladius, proprie. Dicitur judiciaria potestas; unde in Evangelio : Qui gladio percussit, gladio peribit; qui abusus fuerit judiciaria potestate, ferietur, id est damnabitur; et alibi : Ecce gladii duo hic; hi duo gladii significant duos iudices, scilicet iudicem fore et iudicem poli, id est regem et sacerdotem. Notat dissensionem, unde in Isaia : Constabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces, id est dissensiones frangent vomere verbi Dei. Dicitur martyrium, unde in Simeon : Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, id est, o gloriosa virgo Maria, animam ipsius Christi, quam tu iudicas esse tuam, pertransibit gladius, id est martyrium. Item in Evangelio : Qui habet tunicam, vendat eam et emat gladium, id est justus, si opus fuerit, exponit carnem suam martyrio. Dicitur discordia vel divisio, unde in lib. Reg. Nathan ait ad David : Non recedat gladius de domo tua. Dicitur pestis, unde : Mitium gladium in terram Ægypti, id est pestilentiam. Dicitur Christianus, unde in Psalmo : Gladium suum vibravit. Dicitur propinqua tentatio, unde in Psalmo : Confringes arcum et gladium et scutum; per arcum, quo a longe pugnatur, remota tentatio, per gladium quo prope pugnatur propinqua, per scutum defensio intelligitur. Dicitur pœna æterna, unde propheta : Si multiplicati fuerint ini-

mici ejus, in gladio erunt; et in Job : Erucens animam ejus de corruptione et vitam ejus ut non transeat in gladium; omnis enim peccator ex hac corruptione peccatorum vel vitiolorum illuc ad gladium compellitur, transire pœnarum, ut unde hic inique delectatus est, inde juste crucietur. Etiam dicitur novacula, unde Ezech. : Sume gladium et rade capillos tuos et barbam. Dicitur ille ignis qui positus fuit ante portam paradisi; unde in Gen. : Posuit cherubin et flammeum gladium atque versatilem; cherubin ut arceret angelos, gladium ut arceret homines. Dicitur sermo divinus, unde Apostolus : Et gladium spiritus quod est verbum Dei; item : Vivus est sermo Dei et efficacis et penetrabilior omni gladio ancipiti. Dicitur sententia futuri iudicii, unde in Deut. : Gladius meus devorabit carnes; devorabit, quando in extremo iudicio ejus sententia eos qui carnaliter sapiunt occidet. Dicitur ira vel tentatio dæmonis, unde in Psalmo : A gladio maligno eripe me; et alibi : Qui liberasti David servum de gladio maligno; sanctæ prædicationis gladius benignus est quo percutimur ut a culpa moriamur. Gladius diabolicæ persuasionis est malignus quo male quisque percutitur ut a via rectitudinis exstinguatur, et alibi : Porro saluum faciet egenum de gladio oris eorum, et de manu violenta pauperem; gladius namque oris est iniquitas persuasionis, manus autem violenta est adversitas peccantis; pauper est qui apud semetipsum elevatus est.

Gleba, proprie, uniri per charitatem, unde Job : Quando fundebatur pulvis in terram, et glebæ compingebantur. Glebæ in Ecclesia compinguntur quando sancti in collectione charitatis uniuntur per gratiam Spiritus sancti infusi, etc. Dicuntur diversi ordines sanctorum Veteris Testamenti, unde Job : Glebæ illius aurum, id est diversi ordines sanctorum qui sunt tanquam aurum per excellentiam glebæ, namque ex humore et pulvere constringuntur. Omnes ergo qui ratione gratiæ infusi sunt, ex mortis debito se pulverem esse veraciter confessi sunt; dum vitæ virtute clarescerent, quasi auræ glebæ in illa jacuerunt.

Gloria, proprie laus, unde canitur : Gloria in excelsis Deo. Dicitur vana gloria, unde Apostolus : Quærentes gloriam ab invicem. Dicuntur subditi, unde Apostolus : Vos estis gloria mea. Dicitur natura, unde : Sedet ad dexteram in gloria Dei Patris, id est in eadem natura. Dicitur vita æterna, unde in Psalmo : Gratiam et gloriam dabit Dominus; et alibi : Exsultabunt sancti in gloria. Dicitur puritas conscientiæ, unde Apostolus : Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ. Dicitur justitia per quam Deus glorificatur in homine, unde Paulus : Omnes quidem peccaverunt, et egent gloria Dei, id est justitia, vel indulgentia, vel venia peccatorum. Dicitur splendor glorificatorum, unde Apostolus : His qui secundum patientiam boni operis, gloria et honorem. Dicitur caro Christi, unde Psalmista : Exsurge, gloria mea. Dicitur filius, unde præfata auctoritas potest exponi de Filio, etc.

Gloriari, proprie *delectari*; unde in Psalmo: *Alius Dei*, unde Paulus: *Apparuit nobis gratia Dei*. *Quid gloriaris in malitia?* Notat *superbire*, unde Salomon in Proverbiis: *Gloriantur cum malefecerint*. Notat *sperare*, unde Apostolus: *Mihi autem absit gloriari!* id est nisi in cruce Domini. Signat *jac- ture*, unde in Apostolo: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*.

Gradi, proprie *videre gradi*; unde in Ezechiele: *Recte gradiebantur quo spiritus ducebat eos*. Notat *ascendere*, unde Isaias: *Iste formosus in stola, gradiens in multitudine fortitudinis suæ*.

Gradus, proprie, unde in lege: *Dominus præcepit ne sacerdos ascenderet per gradum ad altare, ne præcipitaretur et pudenda ejus paterent*. Dicitur status innocentiae, unde per hoc quod Dominus præcepit Jeremiæ, ut absconderet lumbare suum in flumine, et sicut putridum lumbare ad pristinum nitorem redire non potuit; signatur quod homo qui lapsus fuerit in peccato mortali non potest reverti ad pristinum gradum innocentiae. Dicitur status consanguinitatis, unde dicitur: *Isti sunt in tertio vel in quarto gradu*. Dicitur status dignitatis, unde Boetius in lib. *De consol. philos.*:

Qui cecidit, stabilis non erat ille gradus.

Grando, proprie, durum et frigidum cor pravi hominis, unde in Job: *Nunquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?* id est dura et frigida corda pravorum hominum intellexisti. Dicitur communicatio divinæ vindictæ; unde in Psalmo: *Nubes transierunt, grando...* Dicitur præsens pœna quam Deus infert homini, unde in Job: *Post grandinem sequitur nix*. Dicitur *grando persecutio mali*; quia, sicut *grando cadens dissipatur et aliud destruit, sic mali dum bonos persequuntur se ipsos destruunt*; unde in Apocalypsi: *Et facta sunt fulgura, et voces, et terræmotus, et grandio magna*.

Granum, proprie, Christus; unde in Evangelio: *Nisi granum frumenti cadens in terram*. Dicitur *fides*, unde in Evangelio: *Si habueritis tantum fidei quantum est granum sinapis*. Per granum sinapis significatur *fides eleganti metaphora*; quia, sicut sinapis granum quanto magis teritur, tanto magis acutum reddit saporem, ita *fides quanto magis teritur per tribulationem, tanto magis subtiliatur et informatur*. Dicitur etiam *sanctus*; unde Joannes: *Et grana colligentur in horreis*.

Gratia, proprie id quod gratis datur; a Deo peccati remissio, unde Apostolus: *Gratia et pax a Deo Patre*, id est remissio peccati et mentis tranquillitas. Dicitur *honor qui exhibetur Deo*, unde Paulus: *Gratias ago Deo meo*. Dicitur *gratuita Dei voluntas*, unde Paulus: *Gratia Dei sum id quod sum*. Dicitur *apostolatus collatus Apostolo*, unde Paulus: *Per gratiam Dei quæ data est mihi*; et alibi: *Gratia ejus in me vacua non fuit*. Dicitur *vita æterna vel virtus*, unde: *Gratia pro gratia*, id est gloria glorificationis pro gratia justificationis. Dicitur Fi-

lius Dei, unde Paulus: *Apparuit nobis gratia Dei*. Dicitur *causa*, unde solet dici: *Venio gratia tui*, id est causa tui. Dicitur *licentia*, unde solet dici: *Ego recedam cum gratia tui*. Dicitur *indulgentia*, unde: *Sanatus hoc facit hac gratiâ*, id est indulgentia.

Gravare, proprie, aliquando notat mentis oppressionem, unde: *Videte ne graventur corda vestra ira et ebrietate*. Aliquando mentis obdurationem, unde: *Cor eorum aggravatum est*.

Gravis proprie, ut cum dicitur: *Justus gravis est ad videndum malum*. Dicitur *gravis gravitate peccati*, unde Isaias: *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate!* Dicitur *gravis gravitate virtutis*, unde in Psalmo: *In populo gravi laudabo te*.

Gressus, proprie, opus; unde Job: *Tu quidem gressus meos dinumerasti*. Dicitur *effectus mentis*, unde in Psalmo: *Pene effusi sunt gressus mei*, id est in malum præcipitati. Dicitur *incarnatio Christi*, unde in Psalmo: *Viderunt ingressus tuos, Deus*.

Grex, proprie, prædicator; unde in Cantico: *Dentes tui sicut grex ovium*. Significat *Judaicum populum*, unde in Psalmo: *De gregibus ovium sustulit eum, de post fetantes accepit eum*; quia Christus de Judæis, qui erant steriles, ad gentes sublatus est, ad majorem populum. Dicitur *conventus fidelium*, unde Isaias: *Sicut pastor gregem suum pascit*. Dicitur *exercitus angelorum*, unde Micheas propheta: *Et tu turris gregis nebulosa*, quia ibi apparuit grex angelorum pastoribus.

Gula, proprie *gulositas*, secundum quod *gula connumeratur inter septem vitia, quæ sunt: superbia, invidia, ira, gula, etc.*

Gurges, proprie, *impetus et persecutio malorum*; unde Habacuc: *Gurges aquarum transit*. Dicitur *multiplex expositorum sacræ Scripturæ prædicatio*, unde Job: *Qui aufert stellas pluriæ [aliqua littera habet stillas pluriæ], et effundit imbres ad instar gurgitum*. Stellæ, id est prophetæ, qui in cælo, id est in Ecclesia positi, aliis lucebant per exemplum, et subditos irrigabant fluentis cœlestium doctrinarum. Sed istæ stellæ subtractæ sunt, dum peractis suis cursibus sanctorum animæ in thesauris intimæ dispensationis reconduntur. Sed, quia terra aresceret si cœlestis doctrinæ fluentia cessarent, recte sequitur: *Et effundit imbres ad instar gurgitum*. Nam cum prophetas abstulit eorum vice Dominus apostolos misit, qui in similitudine gurgitum pluerent, quia uberiores fuerunt prædicationes apostolorum quam prophetarum.

Gurgustium, instrumentum vimineum quo capiuntur pisces. Dicitur *Ecclesia*, unde Job: *Nunquid tu gurgustio capies pisces?* id est, nunquid curiosos et peccatores incorporabis Ecclesiam?

Gustare, proprie; unde in passione: *Cum gustasset, noluit bibere*. Notat *experiri*, unde in Psalmo: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus*.

Gutta, proprie, *peccatum veniens ex ignorantia*; unde in Cant.: *Cincinnati mei veniunt rore, id est*

sancti, inquit Ecclesia, qui sunt mecum glutinati glutino charitatis, pleni sunt rore gratiæ; et *capilli mei guttis noctium pleni sunt*, id est quidam eorum tenentur obnoxii peccatis ignorantia. Dicitur humilitas, unde in Psalmo: *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis*; myrrha, quæ est amara species, vermes arcet; unde et per eam significatur carnis mortificatio; gutta autem, quæ amonica dicitur, et omnes inflaturas et tumores expellit, hæc est humilitas quæ curat duritias cordium. Casia in aquosis locis nascitur et crescit; vestis autem Christi, a qua effluunt, Ecclesia est. Dicitur prædicatio Christi qua duritiam cordium sua prædicatione solvit, et secundum hoc per myrrham significatur mors Christi quæ nobis profuit, per casiam redemptio per aquam baptismi facta; et hoc est: *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis* stillabunt, id est a corpore Christi.

Guttur, proprie, intentio; unde in Parabolis: *Circumda eas*, scilicet pacem et misericordiam et veritatem; *gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui*. Misericordia et veritas ab ore tuo nunquam absint; veritas dicendo, misericordia impendendo necessaria pro Christi gutture; organum vocis in tabulis cordis latitudinem insinuat cogitationis. Sic ergo virtus misericordiæ et veritas radici mentis sit in-

A fixa, ut pronuntietur voce loquentis de occulto, inspectori placeant arcana intentionis et proximos juvent officia locutionis; bene autem decet virtutes circumdari gutture cum vox loquentis in gutture fieri solet, quia vox prædicationis potius de interioribus manat, sed extra circumdat. Dicitur prælatus cujus in prædicatione intelligentia spiritualis trajicitur in stomachum mentis, unde in Cant. amoris: *Guttur illius suavissimum*. Dicitur mens, unde in Psalmo: *Exsultationes Dei in gutture eorum*. Dicuntur verba maledicta et venenosa, unde in Psalmo: *Sepulcrum patens est guttur eorum*, id est comparabile sepulcro patenti; quia, sicut sepulcrum exterius pulchrum est, unde et sepulcrum dicitur, quia seorsum pulchrum et patens ad recipiendum cadavera et fetens propter contenta: sic maledici exterius proponunt pulchra verba et alios malitia trahunt, id est per pravam intentionem fetent. Dicitur veracitas, unde prædicta auctoritas de gulosis potest exponi, quorum gula comparabilis est sepulcro patenti, etc.

Gyrus circumvolutio rerum, unde in Proverbiis: *Gyrum cæli circumivi sola*, id est mihi soli patet circumvolutio solis. Gyrens gyrat spiritus, id est spiritus solaris, id est motus solaris.

H

Habere notat possessionem, unde in Evangelio: *Anima mea, habes multa bona*, id est possides, etc. Notat applicationem rei ad rem, unde in lib. Reg.: *Habebat hastam in manu*. Notat inhærentiam rei, unde: *Habe charitatem et fac quidquid vis*; et alibi: *Omni habenti dabitur et abundabit*. Notat unionem rei ad rem, unde legitur quod corpus Christi habuit animam. Quandoque notat usum vel alienum modum habendi, unde dicitur: *Iste habet uxorem*, id est utitur ea. Nota quod quidam habent aliquid in se, sed non ad se, nec de se, ut dolium habet vinum et continet in se, sed non ad se, quia non per applicationem, nec de se, quia non est pars ejus. Quidam habent in se et ad se, sed non de se, quia non est pars eorum. Quidam habent in se et ad se et de se, ut Christus habuit corpus et animam in se, quia fuerunt ad se per applicationem; de se, quia fuerunt partes ejus. Quidam habent in se et de se, sed non ad se, ut homo habet humanitatem; habet, inquam, in se, quia in eo est, de se quia proprietas ejus, sed non ad se per applicationem; unde Augustinus dicit, quod notat essentiam rei nihil haberi potest quod ipse non sit, excepto quod relative dicitur.

Habitare, proprie, *habere*; unde de Deo dicit Apostolus: *Qui habitat lucem inaccessibilem*, et habet lucem ad quam non potest humanus intellectus accedere. Notat *esse*, unde in Psalmo: *Qui habitat in adiutorio Altissimi*, id est, etc. Notat unio-

C nem divinæ naturæ ad humanam, unde Paulus: *In quo habitat plenitudo Divinitatis corporaliter*, id est vere et perfecte non tantum animæ sed etiam corpori unita est divinitas; unde in Evangelio: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*. Notat infusionem gratiæ, unde Paulus: *Si sanctus Spiritus, qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis*. Notat collationem gloriæ, unde in Apoc.: *Et habitabit cum eis per gloriam*.

Hædus, proprie, dicitur Christus propter sui simplicitatem, propter sui innocentiam, et quia de peccatoribus natus ut de Ruth, de Thamar, de David, de Salomone; et sicut in Veteri Testamento offerebatur hædus pro peccato, ita Christus pro peccatis nostris oblatus est; unde in Levit.: *Non coques hædum in lacte matris suæ*, id est, o Judæi, non occides Christum in die conceptionis suæ. Dies autem conceptionis vocatur lac matris, quia extunc paratur materia lactis in matre, quod minime observaverunt Judæi; quia quo die conceptus, revolutus triginta tribus annis eo die passus. Vel de Herode potest legi: *O Herodes, non occides Christum in lacte matris suæ*, id est puerum adhuc ubera matris sugentem, quia tempore congruo pro peccatis est moriturus, juxta illud: *Non capit Scriptura prophetam perire extra Jerusalem*. Dicitur peccator, unde in Evangelio legitur quod Christus statuet agnos a dextris et hædos a sinistris. Dicitur justus, unde in Cant.: *Si ignoras te, o pulchra inter*

ma'ieres, id est si ignoras qui sint tui, *noli vagari* A *juxta gregem sodalium tuorum*, id est hæreticorum, qui lingunt se sodales esse, *sed pasce hædos meos*, id est subditos, *juxta tabernacula pastorum*, id est juxta doctrinam apostolorum.

Hæreditas, proprie; unde in Psalmo: *Dominus, pars hæreditatis meæ*, id est pars hæreditaria. Dicitur Ecclesia quæ est hæreditas Christi, unde David: *Postula a me et dabo tibi gentes, hæreditatem tuam*. Dicitur vita æterna, unde in Psalmo Ecclesia ad Dominum: *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi*. Et quare vita æterna dicitur hæreditas Ecclesiæ, quia dabatur sanctis qui sunt in Ecclesia Dei ratione primæ creationis.

Hamus, proprie. Dicitur etiam ficta simulatio; unde in Psalmo [Eccli.]: *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo*. Dicitur Filius Dei humanitate vestitus, unde Job: *In oculis ejus hamo capiet eum*; ibi per Leviathan diabolus, per hamum Christus. Cum piscis capitur hamo, hamus velatur vermiculo; et dum piscis capit vermiculum, hamus capit pisciculum: sic Dei Filius vestivit se carne, ut ejus divinitas lateret dæmonem; sed dum dæmon persecutus est carnem, expertus est Deitatis virtutem.

Hasta, proprie. Dicitur Filius Dei; unde in Habacuc: *Ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ*. Eleganter Filius Dei dicitur hasta Patris; quia, sicut aliquis hasta impugnat inimicos, ita Deus Pater per Filium propulsat incredulos. Apostoli autem et apostolici viri iverunt per mundum in splendore fulgurantis hastæ divinæ, id est manifestatione divinæ sapientiæ. Dicitur aperta pravorum persecutio. Sicut de prædicatore sub equi nomine voce Dominica dicitur: *Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta*. Contra equum Dei pharetra sonat, quando pravorum consilia perstrepunt; hasta vibrat, quando aperta pœna exquiritur. Etiam dicitur jaculum prædicationis, unde de Leviathan dicitur in Job: *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax*. Quid autem per hastam nisi prædicationis jaculum, quid per thoracem nisi fortitudo patientiæ designatur?

Herba, proprie, viror gloriæ temporalis, unde: *In primo mane sicut herba transeat*. Mane sicut herba florere atque transire, est in prosperitate hujus sæculi temporalis gloriæ decus velociter arescere. Dicitur sustentatio prædicatorum, unde David: *Qui producit in montibus fenum et herbam*, per quam significatur quod sublimes hujus sæculi ad fidem vocati sanctis prædicatoribus in hac vita transitoria alimenta largiuntur. Dicitur scientia vel doctrina æternæ veritatis, unde Jer.: *Onagri steterunt in rupibus, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba*; hi sunt Judæi qui steterunt in rupibus, quia non in Deo, sed in suis potestatibus confisi sunt; *defecerunt oculi eorum*, quia spes eorum ab eo quod intendebant corrui; et *non erat herba*, quia eorum cordibus defuit æternitatis scientia. Dicitur homo

carnalis, unde propheta: *Germinabunt inter herbas sicut salices juxta præterfluentes aquas*; per herbas carnales signantur, inter quos sancti sicut salices germinant, dum inter arescentem vitam carnalium perpetua mentis viriditate perdurant.

Herodius, falco. Et dicitur herodius quasi heros avium, vel ad heroes pertinens, unde prohibetur comedi vel sacrificari. Dicitur sanctus, unde Job: *Penna struthionis similis est pennæ herodii vel accipitris*; per herodium sive accipitrem intelliguntur sancti, quia herodius vel accipiter parvum habent corpus, tamen magnum videtur alarum amplitudine, ita sancti parum habent terrenitatis, magis vero sunt virtutum amplitudine; et multas habet alas, id est virtutes, quibus extolluntur supra ventum humani favoris. Per struthionem vero hypocritæ designantur; quia, sicut struthio magnum habet corpus, et videtur habere alas quibus possit volare, cum semper ponderositate sua terrenis adhæreat, et non potest se extollere in altum: ita hypocritæ terrenis adhærentes, multa habentes vitia, videntur habere alas, id est virtutes, quibus mediantibus ad cœlestia dirigantur; sed non possunt extolli in altum propter ponderositatem vitiorum, et ita hypocritæ videntur esse similes sanctis. Dicuntur reprobi sive mali, unde in Psalmo: *Herodii domus dux est eorum*, id est Ecclesia ad quam confugiunt mali; et sicut herodius avis est intenta rapinis, ita mali. Dicitur etiam Christus, ut in præfato exemplo C secundum aliam expositionem.

Hiems, proprie. Dicitur tentatio sive gelicidium infidelitatis; unde in Cant.: *Hiems transit*. Dicitur adversitas, unde in Evangelio: *Cavete ne fuga vestra sit in hieme vel Sabbato*. Dicitur dies judicii, qui dicitur hiems gratia damnatorum, et saluberimum gratia salvandorum, nulli enim tunc fuga patebit. Dicitur vita præsens, unde in Job: *Qui præcepit nivi ut descendat in terram, et hiemis pluviis*, in qua nos etsi spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalitatis nostræ frigidus torpor astringit; præcepit ergo pluviis hiemis ut descendant in terram, quia in præsentī vita necessaria est doctrina sanctorum; cum vero æterni judicii æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tunc habebit; sed nunc necessarium est ut pluvia hiemis in terram descendant, quod fit cum Dominus inspiratione sancti Spiritus, pro corrigendis peccatoribus sanctos ad ministerium prædicationis humiliat (sic).

Hinnire, proprie, luxuriose moveri; unde in Jeremia legitur quod Judæi sui temporis erant quasi equi emissarii, hinnientes in feminas. Notat flere, unde Isaias: *Hinni voce tua, filia Gallim*.

Hinnulus, fetus cervi, etc. Dicitur populus Judæicus vel gentilis qui se peccatorem intelligit, sed in charitate currens, omnia obstacula mundi transit, in saltibus contemplationum ad superna conscendit; unde Cant.: *Duo ubera sicut duo hinnuli capræ*. Dicitur Christus, qui in assumptione carnis compa-

ratur capræ, in ostensione virtutum et miraculorum hinnulo; unde in Cant.: *Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum.*

Hircus, proprie, divinitas Christi; unde in prosa (56):

*Hircus emissarius,
Et passer effugiunt.*

Dicitur petulantia, unde in Psalmo: *Offeram tibi boves cum hircis*, id est maclabo in me petulantiam. Dicitur peccator qui de suis peccatis pœnitet, unde: *Offeram tibi boves*, id est doctores qui in vinea Dei operantur; *cum hircis*, id est cum peccatoribus qui peccata sua eleemosynis redimunt.

Hodie, proprie. Aliquando etiam signat tempus gratiæ, unde in Psalmo: *Hodie si vocem ejus audieritis*. Aliquando notat vitæ tempus, unde: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Aliquando notat æternitatem, unde David: *Dixit Dominus ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Holocaustum dicitur hostia quæ tota incendebatur Domino, unde David: *Holocaustum et pro peccato*. Dicitur Christus, qui se totum obtulit Deo Patri in ara crucis; unde Psalmista: *Et holocaustum pingue fiat*. Dicitur intentio secundum aliam expositionem: *Et holocaustum tuum*. Dicitur ille qui se totum offert Deo, omnia mundana relinquens et soli Deo serviens; unde in Psalmo: *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta.*

Homo, proprie, et secundum hoc ponitur in plenitudine suæ significationis, juxta illud Gen.: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Aliquando ponitur in parte plenitudinis, et tunc aliquando in designatione dignioris partis, quando sumitur pro rationabili, secundum quod legitur: *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum*, id est rationalium. Aliquando ponitur in designatione deterioris partis, quando ponitur pro infirmo, vel mortali, vel peccatore; juxta illud David: *Quid est homo, quod memor es ejus?* id est infirmus, mortalis, peccator; et alibi: *Filii hominum, usquequo gravi corde?* Aliquando æquipollent huic orationi corpus et anima, secundum quod dicitur Christus assumpsisse hominem, id est corpus et animam; unde Augustinus super illum locum Joannis: *Potestatem habeo ponendi animam meam*, dicit: *Ex quo Filius Dei assumpsit hominem*, id est corpus et animam, *nunquam deposuit corpus et animam*. Aliquando ponitur in designatione substantialis status qua homo est homo, id est humanitas, juxta quod dicitur: *Homo est unicus Deus*, id est humanitas divinitati in Christo; et alibi dicit, auctoritas: *Qui negaverit Christum assumpsisse hominem, anathema sit*, id est humanitatem; quia, quando mortuus est, desiit habere humanitatem et in resurrectione assumpsit eam. Aliquando significat corpus, aliquando significat animam; unde Apostolus distinguit inter anteriorem hominem et posteriorem hominem, id est inter

corpus et animam. Aliquando significat rationem, aliquando sensualitatem; unde Paulus, secundum unam expositionem, vocat anteriorem hominem rationem, posteriorem sensualitatem. Dicitur culpa, unde Apostolus: *Vetus homo crucifixus est cum Christo*. Dicitur gratia hominem reparans, unde Paulus: *Exuite veterem hominem cum actibus suis, et induite novum hominem*, id est gratiæ novitatem. Dicitur etiam caro, unde Job: *Homo nascitur ad laborem, avis ad volandum*; ad laborem quippe homo nascitur, quia nimirum is qui accepta præditus est ratione, considerat quam valde sit sibi impossibile ut hic peregrinationis suæ tempore sine labore evadat; avis ad volandum nascitur, quia inde mens ad summa evolat, unde caro in infirmis durius laborat. Dicitur etiam homo Deus Pater, unde legitur quod, *homo quidam plantavit vineam*, etc.; per hominem Deus Pater, per vineam Synagoga, per agricolas prophetæ et alii prælati Ecclesiæ, per hæredem Christus intelligitur. Aliquando ponitur pro diabolo, unde: *Inimicus homo hoc fecit*, id est diabolus.

Honor, proprie; unde David: *Homo cum in honore esset, non intellexit*. Dicitur cultus Deo debitus qui Patria dicitur, unde Job: *Honorem meum aliis non dabo*. Dicitur gloria divina sive natura divina, unde Paulus: *Cui honor et gloria*. Dicitur fama, unde David: *Gloria et honore coronasti eum, Domine*. Dicitur æterna beatitudo, unde Apostolus: *Gloria autem, et honor, et pax.*

Hora, proprie. Dicitur etiam tempus gratiæ; unde Paulus: *Scientes quia hora est jam nos de somno surgere*. Dicitur hora tempus præsentis vitæ, quod comparatum æternitati, quasi unius horæ parvissimum est momentum; unde Joan.: *Filioli, novissima hora est*. Dicuntur finales justi secundum quod exponitur illud quod dicitur in Psalmo: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in oram vestimenti ejus*. Dicitur officium horæ deputatum, secundum quod soliti sumus dicere: *Iste orat Horas suas*. Dicitur etiam apostolus, unde Dominus: *Nonne duodecim horæ sunt diei et partes ejus?* ita apostoli de Christo et membra Christi: et sicut horæ addictæ sunt diei, non dies horis, sic apostoli addicti Christo nec Christus eis. Et est sensus: *Nonne duodecim horæ sunt diei?* id est vos debetis me sequi, non egovos. Dicitur extremitas rei, unde David: *Sicut unguentum*, etc., *in oram vestimenti*. Dicitur plaga, unde solet dici: *In ora orientis videntem.*

Hordeum, proprie, terrenarum rerum dispensatio; unde Job: *Pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina*; quasi diceret Job: Egisse quidem bona magna et minima scio, sed si non ita est, pro bonis magis mala minima et pro bonis minimis mihi respondeant mala majora.

Hortus, proprie. Dicitur etiam Ecclesia; quia, sicut in horto variæ species florum et herbarum sunt, sic in Ecclesia Dei est diversitas sanctorum

et varietas virtutum; unde in Cant.: *Surge, aquilo, a et veni, auster, et perfla hortum meum*; et alibi: *Hortus conclusus, fons signatus*. Dicitur sacra Scriptura; quia, sicut in horto sunt diversi flores, ita in sacra Scriptura sententiarum diversitates; unde in Cant.: *Descendi in hortum nucum*. Dicitur vita æterna, unde in Cant.: *Veni in hortum meum*, etc. Invitat Christus Ecclesiam ad æternam beatitudinem, dicens se messuisse myrrham, id est omnem amaritudinem passibilitatis et mortalitatis a se præcidisse per resurrectionem et immortalitatem.

Hostia, proprie. Dicitur sanctus; unde Paulus: *Obsecro vos per misericordiam Dei, ut ex corde vestro hostiam offeratis*. Dicitur Christus, unde in hymno: *O vere digna hostia!*

Humanitas, humana natura, unde Christus dicitur sumpsisse humanitatem, id est humanam naturam. Dicitur etiam misericordia Dei, unde Paulus: *Apparuit benignitas, et humanitas Salvatoris Dei nostri*, etc.

Humanum proprie dicitur opus humanum, unde solet dici: *Hoc est opus humanum*, vel ratio humana. Dicitur modicum vel tolerabile, unde Apostolus: *Humanum dico, propter infirmitatem vestram vel carnis vestræ*. Dicitur excusatio, unde idem: *Non apprehendat vos tentatio nisi humana*.

Humerus, proprie. Dicitur virtus divina, unde legitur in Evangelio de Pastore cælesti quod relictiis nonaginta novem ovibus in deserto, abiit quærere unam oviculam quæ perierat, et reportavit in humeris suis ad caulas, id est hominem qui perierat, divina virtute reduxit. Dicitur etiam crux Christi quam gessit in humeris, unde Psalmista: *Principatus super humeros ejus*, id est principatum consecutus est per crucem quam gessit in humeris. Dicitur socialis vitæ conjunctio, unde Job vitæ suæ celsitudinem narrans, maledicti sententiam sibi protinus subjicit si qua eorum quæ prædixit opere non implevit, dicens: *Numerus meus a junctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus conteratur*; liquet profecto quod brachium corpori per humerum jungitur. Si ergo per brachium operatio, ita per humerum socialis vitæ designatur conjunctio; unde propheta Sophonias, quosque sanctos universalis Ecclesiæ populos Deo concorditer servituros videns, ait: *Et servient ei humero uno*; in eo ergo quod Job dicit: *Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem*, miram virtutem patientiæ servasse se asserit, qui gravari se minimis personis, nec contra hoc quod sibi juste competere poterat, declinavit. Quod si minime fecerit, adjungit: *Humerus meus a junctura sua cadat*, quia nimirum, qui patientiam servare contempserit, socialem vitam per impatientiam citius deserit. Di-

citur etiam operatio, sicut menti reprobæ sub Babylonis specie per prophetam exprobrando dicitur: *Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina*: hoc expositum est supra ubi flumen.

Humiliare proprie notat vilipendere, unde Dominus: *Qui se humiliat exaltabitur*. Notat affligere, unde David: *Humiliabam in jejunio animam meam*, id est afflegebam. Notat dolere, unde David: *Quasi lugens et contristatus, sic humiliaber*, id est dolebam. Dicitur humiliter virtute præeminere, unde Psalmista: *Credidi, propter quod locutus sum nimis*, etc. Notat inclinare, unde dicitur: *In jejunio humiliare capita vestra Deo*. Notat etiam deflorare, unde a lege præcipitur quod si aliquis humiliaverit a quo [f. aliquem], non auferat ei pretium deflorationis.

Humilis, dejectus, unde: *Deposuit potentes a sede, et exaltavit humiles*, id est dejectos. Dicitur virtuosus, unde David: *Et humiles spiritu salvabit*, id est virtuosos quosque spiritualiter.

Humilitas proprie dicitur dejectio, unde in Psalmo: *Vide humilitatem meam de inimicis meis*, id est devotionem. Dicitur etiam humiliatio, unde: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ*. Dicitur virtus, unde Gregorius: *Qui sine humilitate virtutes congregat, in ventum pulverem portat*.

Humor, proprie. Dicitur divina gratia, unde Job: *Nunquid virere potest scirpus absque humore*, id est sine gratia Dei.

Humus, proprie. Dicitur mens electorum, unde propheta: *Super humum populi mei*. Quære infra de Spina. Dicitur humana Christi natura, unde Isaias: *Abscondere in fossa humo*, id est per fidem absconde te in passione Christi. Vel humus fossa dicitur mens humana a peccatis munda, unde: *Abscondere in fossa humo*; vel dicitur amor terrenorum secundum aliam expositionem.

Hydria, proprie. Significat cor; unde in Evangelio sex hydriæ significant corda hominum sex ætatum, quæ aqua, id est historiali sensu replebuntur. Hydria quam reliquit Samaritana ad puteum significat concupiscentiam. Significat facundiam, unde in Gen.: *Deposuit Rebecca ab humero suo hydriam*, scilicet Spiritus sancti facundiæ arrogantiam.

Hymnus, laus Dei cum cantico. Dicitur mentalis laus, quia sancti in futuro laudabunt Deum; unde in Psalmo: *Hymnus omnibus sanctis ejus*.

Hyssopus est humilis herba, et adhæret petræ et purgat pectus. Dicitur humilitas Christi, unde in Psalmo: *Asperges me, Domine, hyssopo*; quia, sicut hyssopus purgat tumorem pectoris, ita humilitas elationem mentis; et sicut hyssopus petræ adhæret, ita humilitas fuit in petra, scilicet in Christo.

Ibis est ciconia Ægyptiaca, unde: *Moses detulit in rasis purpureis ibices*. Dicitur etiam quoddam animal cornutum quod vulgo dictum est *stemcock*;

unde David: *Ascendit ad munitissima loca Engaddi, pervia ibicibus*.

Idiota, proprie, simplex vel fatuus, quasi iduatus,

id est divisus, a *lota*, vel quasi habens iduatas otas, id est *divisas aures*; ota enim *auris* dicitur, unde biotanus, id est *aures divisas habens*. Dicitur pauper, unde in Gen. Joseph fratribus suis ait in Ægypto: *Filii idiotæ estis*, quasi diceret: Non estis filii Jacob, sed alicujus pauperis.

Idolum, proprie, et dicitur ab *idos*, id est *forma*; *idos* est exemplar ad cuius similitudinem aliquid fit lignum calceri (?), *idolum* vero est illud formatum ut calcerus. Dicitur doctrina hæreticorum, unde: *Ascendam super nubem levem*, id est super humanam naturam, levem per innocentiam; *et ingrediar Ægyptum*, id est mundum; *et corruent idola Ægypti*, id est pravæ doctrinæ hæreticorum. Dicuntur legales observantiæ post evangelicam doctrinam, unde Apostolus: *Quæ conventio Christi ad Belial, lucis ad tenebras, legis Dei cum idolis?* Dicitur tabernaculum factum contra legem, unde legitur: *De idolo Michææ*, id est de tabernaculo. Dicitur forma idoli, unde in Evangelio: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*, id est peccatum vel *idolum*.

Ignis, proprie, charitas; unde in Evangelio: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat*, id est, charitatem veni mittere in terram, id est in homines, *et quid volo nisi ut ardeat*, id est peccata consumat. Dicitur malitia, unde in Job: *Et nunc ignis adversarios consumit*, quia cor pessimum ex sua malitia tabescit. Sicut ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiæ involvit; quia Spiritus sanctus cor quod replet elevat, et ardor malitiæ ad inferiora semper incurvat. Dicitur flamma invidiæ, unde Job: *Ignis Dei descendit de cælo et tactas oves puerosque consumpsit*, id est a præpositorum cordibus flamma invidiæ corrui, et quidquid boni in plebibus oriebatur incendit. Dicitur Spiritus sanctus, unde Apostolus: *Deus noster ignis consumens est*. Dicitur tribulatio, unde in Psalmo: *Igne me examinasti*. Dicitur pœnitentia, unde in Evangelio: *Et baptizabit vos in spiritu et igne*. Dicitur pœna gehennalis, unde in Evangelio: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Dicitur etiam quælibet gravis pœna, unde rex Babylonis dicitur senes frixisse in igne, etc. Dicitur angelica natura, unde in Psalmo: *Qui facit angelos suos, spiritus: et ministros suos, ignem urentem*. Dicitur ardor cupiditatis, unde in Psalmo: *Ignis et sulphur et spiritus procellarum*. Dicitur ardor iræ vel luxuriæ, unde in Psalmo: *Sicut fluit cera a facie ignis*.

Imago, proprie, natura divina; unde in Gen.: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, id est juxta naturam nostram divinam. Dicitur homo ibi secundum aliam expositionem: *Faciamus hominem*, etc., id est ut sit imago nostra. Dicitur Filius Dei, unde Apostolus: *Qui est imago Dei*. Dicitur similitudo sive umbra, unde in Psalmo: *Verumtamen in imagine pertransit homo*, in similitudine imaginis speculi vel umbræ, quæ cito evanescit. Dicuntur naturalia, ut ibi secundum aliam expositionem; quia, quamvis admittat similitudinem, id est gratuita, ta-

A men in imagine, id est in naturalibus pertransit. Dicitur ratio, unde: *Reformatur imago Dei in nobis*.

Imber, proprie, tribulatio; unde in Cant: *Imber abiit et recessit*. Notat eloquium, unde Salomon: *Mittet tanquam imbrem eloquia sua*. Notat rorem cælestis gratiæ, unde Isaias: *Imbrem matutinum et serotinum dabo vobis*. Dicitur Filius Dei, Isaias: *Sicut imber et nix descendit de cælo, et infundit terram, et germinare facit eam, et dat semen serenti, et panem comedenti: sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo*, etc.

Immittere proprie notat immissionem, unde David: *Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum*, id est immissionem faciet in circuitu pure timentium eum, *et eripiet eos*. Notat etiam inspirare, unde in Psalmo: *Et immisit in os meum canticum novum*.

Immolare, proprie, notat offerre; unde in Psalmo: *Circuivi et immolavi in tabernaculo ejus: hostiam vociferationis*; et alibi: *Immola Deo sacrificium laudis*.

Implere proprie complere, unde in Evangelio: *Impletum est tempus ut pareret*. Notat reficere, unde in Evangelio: *Ut autem impleti sunt*. Notat etiam supple, unde in Psalmo: *Judicabit in nationibus, implebit ruinas*.

Imponere proprie notat imposturam, id est deceptionem facere; unde in Gen. Abimelech, rex Geraræ, ad Isaac qui uxorem dicebat sororem suam esse: *Quare imposuisti nobis?* id est decepisti nos. Notat de aliquo malum suspicari, unde solet dici: *Iste imposuit mihi tale aut tale crimen*.

In quando adjungitur accusativo, aliquando notat motum localem; unde in Matth.: *Venit Jesus in partes Cæsareæ*; quandoque temporalem, unde in Psalmo: *De die in diem salutare ejus*; quandoque sensualem, unde in Psalmo: *Oculos suos stauerunt declinare in terram*; quandoque mentalem, unde: *Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini*. Notat etiam motum finalem, unde Apostolus: *Omnia cooperantur in bonum*. Notat adjunctum consequens, unde in Apostolo: *Sumus quibusdam odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis in mortem*. Notat adjunctum comitans, unde in Symbolo: *Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris*. Notat contrarietatem, unde in Psalmo: *Insurrexerunt in me*, id est contra me. Notat similitudinem vel ponitur pro juxta, unde in Apostolo: *In similitudinem hominum factus est*, id est juxta similitudinem. Notat rei permanentiam, in Cant. Moysi: *Dominus regnabit in æternum et ultra*. Quando verocum ablativo conjungitur, notat permanentiam in loco, unde: *Vir erat in terra Hus, nomine Job*. Notat motum temporalem, unde Isaias: *In illa die stillabunt montes dulcedinem*. Notat in loco mentali non materiali, unde David: *In corde meo abscondi eloquia tua*. Notat similitudinem rei, unde poeta:

Atalanta insultat in Parthenopæo.

Notat naturæ identitatem, unde in Evangelio: *In principio erat Verbum*. Notat inherrentiam, unde in Evangelio: *Dico tibi in veritate*, id est in eo qui suam

verax. Quando ablativo adjungitur, notat im- A mensitatem, unde: *Deus est in omni loco*. Notat gratiæ infusionem vel habitationem, unde in Psalmo: *Dominus in templo sancto suo*. Notat unionem, unde Apostolus: *In quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Notat identitatem, unde Augustinus: *Deitas est in Deo*, et non ibi; notat diversitatem essendi, sed intelligendi. Quandoque etiam ponitur pro ante; tunc quandoque jungitur accusativo(?), unde in Matth.: *Josias autem genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigracione Babylonis*, id est ante transmigracionem; vel ibi ponitur copulative, ut sit sensus: *Et transmigraverunt*. Quandoque ablativo, ut hic in Psalmo: *Exsultabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum*, id est ante conspectum; et hic: *Intret in conspectu tuo oratio mea*, id est ante conspectum; et hic: *Hoc est mirabile in oculis nostris*, id est ante oculos; et *occidit filios eorum in oculis*, id est ante oculos. Quandoque ponitur pro juxta, ut: *Contendebant coram rege in hunc modum*, id est juxta hunc modum. Quandoque ponitur pro super et cum accusativo, sic: *Hieronynus in Mattheum*; et similiter cum ablativo, sic: *Posuisti in capite ejus coronam*, id est super caput ejus; et alibi: *Jacta cogitatum tuum in Domino*, id est super Dominum. Quandoque ponitur pro inter, sive locum sive personam significet, et jungitur ablativo, ut hic in Psalmo: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus*, id est inter; et in Evangelio: *Et benedicta tu in mulieribus*, id est inter mulieres. Etiam cum accusativo, unde in Luca: *Acceptit eum in ulnas suas*, id est inter. Quandoque ponitur pro intra et adjungitur ablativo, sic in Psalmo: *Et oratio mea in sinu meo convertetur*, id est intra sinum meum. Ponitur etiam pro per, et tunc jungitur accusativo, sic: *Justificata in semetipsam*. Et est ibi figura quæ dicitur protheseos paralogæ, præpositio pro præpositione, et quandoque adjungitur ablativo, sic in Apostolo: *Loquens patribus in prophetis*, id est per prophetas; et *locutus est in Filio*, id est per Filium. Ponitur etiam pro ad, et ablativo adjungitur, ut in Psalmo: *Sicut oculi servorum in manibus*, id est ad manus; et hic: *Sicut oculi ancillæ in manibus*, quod in Hebræo dicitur: *Ad manus Dominus erit in latere tuo*, id est ad latus tuum.

Inane proprie vacuum. Dicitur infructuosum, unde in Gen.: *Terra erit inanis*. Dicitur victus, unde: *Si reddidi retribuentibus*, etc., *inanis*. Notat vana, unde Apostolus: *Nolite seduci inanibus verbis*. Dicitur acris, unde poeta:

. . . Inania captant.

Dicitur illud in quo, unde Mercurius in *Asclepia*. (57).

Incensum, proprie, oratio; unde in Psalmo: *Dirigatur, Domine, oratio mea sicut incensum*; et in Apoc.: *Incensa multa data sunt ei*. Dicitur peccatum incensum igne cupiditatis, unde in Psalmo: *Incensu igni et suffossa*.

Inclinare, proprie, humiliare; unde in Psalmo: *Inclinavit cælos et descendit*, id est humiliavit se Ver-

(57) Dcest aliquid.

bum Dei cum carne assumeret. Notat præsentare, unde David: *Inclina ad me aurem tuam*, id est offer mihi præsentiam clementiæ tuæ. Notat etiam transferre, unde David: *Et inclinavit ex hoc in hoc*.

Infernus proprie est locus qui est circa centrum terræ, unde Greg. in *Dialogo* super illam auctoritatem: *Neque in celo, neque in terra, neque subtus terram*, id est in inferno. Dicitur ora inferni, unde in Symbolo apostolorum: *Descendit Christus ad inferna*. Dicitur obstinatio, unde in Psalmo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Dicitur internæ cupiditatis vorago, unde in Psalmo: *Descendunt ad infernum viventes*, id est scienter peccantes. Dicuntur loca terræ-inferiora, unde in Numeris descendunt vivi in infernum Dathan et Abiron. Dicitur diabolus, unde: *Libera animas de manu inferni*, id est de potestate diaboli. Dicitur etiam damnatus, unde in Psalmo: *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades*.

Inferre proprie intro gerere; unde in Evangelio: *Infer digitum tuum huc*. Notat colligere, unde legi- tur quod signum iræ Dei erat hoc, quod Judæi multum seminabant et parum inferebant, id est colligebant.

Infirmus, proprie; unde Paulus: *Cum infirmus sum, tunc fortior sum*. Notat fragilitatem rei, unde Paulus: *Quis infirmatur et ego non infirmor?* et alibi: *Qui infirmus est olus manducet*, id est qui pronus est ad lapsum carnis, comedat tenues cibos et aridos. Notat peccatum, unde in Psalmo: *Miserere mei, Deus, quoniam infirmus sum*. Notat dejectionem, unde: *Infirma mundi eligit Deus*. Tenetur etiam negative, unde dicitur infirmus, id est non firmus; unde Gregorius dicit Adam ante peccatum fuisse infirmum, id est non firmum vel non firmatum.

Infra aliquando notat statum temporis in Evangelio: *A bimatu et infra*. Notat unionem, ut cum dicitur: *Anima clauditur infra corpus*, id est unitur corpori. Aliquando ponitur pro supra, unde Joannes Chrysostomus exponit sic hanc auctoritatem a bimatu et infra, id est a bimatu et supra. Notat statum loci ut patet.

Ingressus, proprie. Aliquando cognoscere, unde solet dici: *Iste ingressus est ad illam*. Dicitur apparere, unde in Evangelio: *Ingressus angelus ad Mariam dixit: Ave gratia*. Notat potestatem exercere, unde diabolus dicitur ingredi corpus humanum, id est potestatem vexandi habere in homine.

Inimicus dicitur ille qui alicui injuriatur, unde in Matth.: *Diligite inimicos vestros*. Apud Judæos dicitur inimicus omnibus idololatra qui non est Judæus, unde: *Diliges amicum tuum*, id est odio habebis inimicum tuum. Dicitur diabolus, unde in Matth.: *Inimicus homo hoc fecit*. Dicitur peccatum, unde in Psalmo: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. Dicitur caro tyrannis desæviens in membris nostris, unde Salomon: *Cave ab ea quæ dormit in*

sinu tuo; et alibi: *Nihil efficacius ad nocendum quam familiaris inimicus*. Dicuntur etiam amici falsi, unde Michæas propheta: *Inimici hominis domestici ejus*.

Iniquitas, generaliter quodlibet peccatum, unde Apostolus: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati*. Dicitur peccatum contra æquitatem et contra proximum, unde in Psalmo: *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum*. Dicitur superfluitas, unde in Evangelio: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*. Dicitur etiam iniquus emphaticè: *Aperuit super me iniquitas os suum*. Dicitur infidelitas, unde Psalmista: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates*.

Initium, rei principium. Causa rei, unde de sapientia dicitur: *Initium sapientiæ timor Domini*. Dicitur Deus, unde: *Deus est initium universorum*. Dicitur æternitas, unde Michæas propheta: *Et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis*. Dicitur funiculus quo mediante linteum dependet, unde in Act. Petrus vidit linteum descendens de cælo cum quatuor initiis. Dicitur consecratio, unde in Psalmo: *Initiati sunt Beelphegor*. *Initiæ, initiarum* sunt exempla (sic), dantur initio anni, unde *initiari* verbum deponentale.

Instantia, proprie, propinquitas dicitur; unde dicitur: *Dies natalis instat*. Dicitur continuatio, unde dicitur: *Iste impetravit hoc cum magna precum instantia*. Dicitur angustia, unde Apostolus: *Præter hæc sollicitudo, instantia mea quotidiana*. Dicitur sollicitudo vel glorificatio, unde dicitur: *Da mihi instantiam*.

Institor, proprie, sanctus prædicator; unde in Job: *Non calcaverunt eum filii institorum*. Institores dicuntur sancti prædicatores, qui bonis operibus instant; quia nec illi eorum, id est imitatores, Synagogam calcaverunt, quia ab ejus vocatione cessaverunt.

Insula, proprie, Ecclesia Dei, quasi in salo mundano posita et fluctibus et tempestatibus exposita; unde in Psalmo: *Lætentur insulæ multæ*. Dicitur etiam gentilitas, unde in Psalmo: *Reges Tharsis et insulæ multæ*.

Intellectus, potentia animæ qua comprehendit invisibilia; unde Augustinus in libro qui inscribitur *Perisichen*, id est *De anima*: *Quinque sunt digressiones animæ: sensus, imaginatio, ratio, intellectus et intelligentia*. Dicitur etiam intelligentia, unde in Psalmo: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*. Dicitur donum sancti Spiritus, unde Isaïas: *Et requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus*. Dicitur divina Sapientia, unde in Psalmo: *Qui fecit cælos in intellectu*.

Interitus dicitur mors. Castigatio carnis, unde Apostolus: *Tradidi hujusmodi in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini*. Dicitur æterna damnatio, vel mors, vel peccatum; unde Psalmista: *Cadent in interitum quem fecerunt*.

Intra notat locum, unde Christus in Evangelio: *Regnum Dei intra vos est*, id est ego regnum Dei sum intra vos. Notat etiam mentis continentiam, unde

in Evangelio: *Agricolæ dixerunt intra se: Ecce hæres*. Item *inter* easdem significationes habet quas habet *intra*.

Intrare, proprie, *seducere*; unde in Evangelio: *Intravit Satan in cor Judæ*. Notat *placere*, unde in Psalmo: *Intrat oratio mea in conspectu tuo*. Notat incipere esse de Ecclesia per sacrorum susceptionem, unde in Evangelio: *Anice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?*

Introire, proprie, de unitate Ecclesiæ per collationem incipere esse; unde in Psalmo: *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam*. Notat in conscientia exsultare, unde David: *Portas ejus in confessione aut exsultatione*. Notat incipere ad misericordiam Dei intrare, unde David: *Introite portas ejus in confessione*, id est a confessione incipite ad Dei intrare misericordiam, etc.

Introitus, proprie, adventus; unde in libro Reg.: *Estne pacificus introitus tuus?* etc. Dicitur etiam janua, unde in Gen.: *Posuit Deus cherubin et flammæum gladium in introitu paradisi*. Dicitur initium vitæ, unde Psalmista: *Dominus custodiat introitum*.

Invenire, proprie, *approbare*; unde in Psalmo: *Inveni David servum meum*. Notat doctrinam infundere, unde David: *Invenimus eum in campis silvæ*. Notat *cognoscere*, unde: *Inventus autem quærentibus me*. Notat *consequi*, unde Paulus: *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio*. Notat *exveriri*, unde in Luc.: *Quærite et invenietis*. Notat etiam gratiam inferre, unde in Evangelio: *Perierat et inventus est*.

Iota idem quod *i*, etc. Dicitur etiam minimum præceptum, unde in Evangelio: *Amen dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege*.

Ira proprie dicitur subitaneus motus animi, unde Apostolus: *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Dicitur zelus Dei, id est bona ira; unde in Psalmo: *Irascimini contra vitia, et nolite peccare*. Dicitur ignis purgatorius, unde in Psalmo: *Domine, ne in furore tuo arguas me*, id est non damnes; *neque in ira tua corripas me*, id est in igne purgatorio. Dicitur vindicta Dei, unde in Psalmo: *Tunc loquetur ad eos in ira sua*; et alibi: *Thesaurizabit sibi iram in die judicii*. Dicitur originale peccatum, unde in Apostolo homines vasa iræ dicuntur, et alibi filii iræ.

Iris, arcus cælestis. Dicitur communicatio Dei, quam Deus, visis iniquitatibus nostris, quasi irim nobis ad terrendum ostendit; sed absque chorda quod est propitiationis. Ostendendo vero arcum monstrat nobis quam potens est destruere nos, sed absentia chordæ suam ineffabilem misericordiam nobis ostendit; unde in Apoc.: *Et iris erat in circuitu sedis*, id est propitiatio divina erat in protectione Ecclesiæ. Dicitur humana Christi natura, unde in apostolo: *Vidi angelum descendentem de cælo, indutum*

nube et iris in capite ejus. Per angelum Christus intelligitur, per caput ejus divinitas, per iridem humanitas; quia, sicut iris opposita sibi varios colores recipit, sic humana natura divinitati varias recipit virtutes, etc.

Israel. Hoc nomen fuit primo datum Jacob, ut in Gen. legitur. Dicitur Judaicus populus, unde in Exodo: *Audi, Israel: Deus tuus.* Dicitur gentilis populus ad fidem conversus, unde Isaias: *Misit Dominus verbum in Jacob, et cecidit in Israel,* id est primo propositum est Evangelium Judæis, sed, eis respuentibus, cecidit in Israel, id est fructum fecit in gentibus. Dicitur Ecclesia triumphans spe-

cialiter quæ videt Deum per speciem. Israel enim interpretatur *vir videns Deum*, unde in Psalmo: *Exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.* Modo Ecclesia dicitur Jacob, quia luctatur cum vitiis; in futuro vero erit Israel, quoniam videbit Deum per speciem.

Iter, proprie, opus bonum sive malum; unde in Psalmo: *Novit Dominus viam justorum et iter impiorum peribit.* Dicitur lex divina, unde in Psalmo: *Juxta iter scandalum posuerunt mihi.* Dicitur progressus, unde in lib. Sapientiæ: *Et nox in suo cursu iter haberet.* Dicitur spatium, unde in Jona legitur: *quod Ninive erat civitas itinere trium dierum.*

J

Jacere, proprie, *villescere*, unde poeta:

. . . *Pauper ubique jacet;*

et in Evangelio: *Qui jacebat ante januam divitis.* Notat *morari* vel *permanere*, unde: *Vos estis qui jacetis in sepulcris,* id est qui moramini in carnalibus concupiscentiis.

Jacinthus lapis, color jacinthinus; unde in Exodo legitur quod velum tabernaculi erat compositum de bysso retorta et de jacintho, et purpura, et coccobis tincto, id est de filis sericis jacinthini, et purpurei, et coccinei coloris; potest etiam filum jacinthini coloris jacinthus in hoc loco dici. Dicitur etiam vita cælestis, quia jacinthus habet calorem, unde Salomon: *Manus tuæ tornatiles aureæ, plenæ jacinthis;* per manus Christi intelliguntur sancti qui parati sunt ad tolerandum omnia pro Christo, unde manus tornatiles et aureæ dicuntur propter divinam sapientiam, plenæ jacinthis propter vitam. Dicitur lapis qui mutat colorem suum cum facie solis; si enim cælum est clarum, lucet; si vero obscurum, fit obscurus: significat eos qui cum sapientibus sapienter et apte agunt et infirmis sensu condescendunt ut secundum modum auditorum se aptent, sicut Paulus ait: *Sapientiam loquimur inter perfectos;* ad eos qui paululum sapiebant, dicebat: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus sed quasi carnalibus; lac potum vobis dedi, non escam.* De hoc in Apoc.

Jacob est proprium nomen viri. Signat etiam Judaicum populum qui descendit de Jacob, unde Psalmista: *Comederunt Jacob,* id est Judaicum populum destruxerunt. Dicitur Christianus populus qui loco Judaici populi successit in hæreditatem, sicut Jacob primogenitus fratrem suum supplantavit, unde in Psalmo: *Exsultabit Jacob et lætabitur Israel.*

Jactare dicitur aliquis de suis bonis operibus. Dicitur *locare*, unde in Psalmo: *Juncta cogitatum tuum in Domino et ipse te enutriet.*

Jaculum, proprie, prædicatio; unde in Psalmo: *Molliti sunt sermones, etc., et ipsi sunt jacula.* Jacula Domini sunt verba sanctorum, quæ corda peccantium feriunt, id est percutiunt usque ad conversionem.

B *Janitor,* proprie, prælatus per quem patet in ecclesia; unde: *Et janitori præcepit ut vigilet.*

Janua proprie introitus: unde legitur quod Christus aperuit januam paradisi; et in Evangelio etiam dicitur: *Et clausa est janua.* Dicitur Virgo Maria quæ aperuit portam paradisi, unde in hymno: *Tu Regis alta janua.*

Jaspis lapis est subobscurus, viriditatem interiorius habens; significat Filium Dei, qui subobscurus pro homine assumptus et pro hominibus redimendis martyrium passus, ex gratia habens tamen in se viriditatem et divinitatem Patris altissimi. Viror interni desiderii, unde Dominus per prophetam ad Ecclesiam ait: *Ponam jaspidem propugnacula tua et portas tuas in lapides sculptas, etc.*

C *Jecur* proprie epar, unde in Tobia legitur quod Tobias tulit secum jecur piscis et fel. Dicitur mens, unde Jer.: *Effusum est in terra jecur meum.*

Jejunium est abstinencia a cibo et a potu, unde Psalmista de Christo: *Humiliavi in jejunio animam meam.* Dicitur abstinencia a temporalibus bonis. Dicitur etiam immunitas peccati, unde solet distinguere inter jejunium mœroris et jejunium exultationis.

Jericho, nomen loci. Dicitur defectus mortalitatis, unde in Evangelio: *Quidam homo descendebat a Jerusalem in Jericho,* sicut supra scriptum est. Dicitur sancti qui in præsentia sustinent humanos defectus, unde dicit Sapientia: *Quia ipse est contemplatio in Jericho,* quia ipse adest sanctis per gratiam.

Jerusalem, proprium nomen civitatis. Dicitur populus Judaicus, unde in Matth.: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas.* Dicitur tribus Benjamin, unde Propheta: *Judæa et Jerusalem, nolite timere,* id est tribus Juda et tribus Benjamin. Dicitur status innocentiae in quo creatus fuit Adam, unde in Evangelio de homine qui descendebat a Jerusalem in Jericho, qui incidit in latrones, scilicet Adam qui a statu immortalitatis et innocentiae descendit in defectum mortalitatis et culpæ. Dicitur Ecclesia militans, unde in Psalmo: *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas.* Dicitur Ecclesia triumphans, unde de chari-

tate ait propheta Isaias quod ipsa sit ignis in Sion, id est in præsentī Ecclesia; et *caminus in Jerusalem*, id est in cœlesti patria. Dicitur æterna beatitudo, unde in Psalmo: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem*. Dicuntur etiam primitivi fideles de Judæis, unde: *De Sion exibit lex et verbum Domini de Jerusalem*.

Jordanis, proprie, electi; unde in Job: *Behemoth habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus*. Dicuntur etiam mali; quia, sicut Jordanis defluit in mare, ita carnales descendunt in magnum mare, id est in hujus seculi amaricantem malitiam; unde in Psalmo: *Mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retrorsum*. Carnales enim in adventu Domini retrorsum ad eum sunt conversi. Dicitur baptismus; Jordanis enim *descensus* interpretatur: oportet autem ut qui baptizatur per humilitatem descendat; unde in Psalmo: *De terra Jordanis*. Dicitur torrens quem transivit Jacob, revertens a Mesopotamia; qui ideo dicitur Jordanis, quia fluit in Jordanem et affinis est terræ promissionis; unde in Gen.: *In baculo meo transivi Jordanem*.

Joseph est proprium nomen. Dicitur gentilis populus per gratiam auctus, unde in Psalmo: *Qui regis Israel*, id est Judæos spiritualiter videntes; *intende*, id est lumen pietatis super nos infunde: *qui deducis Joseph*, id est fidelem populum de gentibus ad majora provehis. Dicitur populus Judæorum, unde in Psalmo: *Testimonium in Joseph posuit*.

Jubilus, proprie, dicitur vox imperfecta nullius intellectus interpretata, quæ sit ad exprimendum ineffabile æternæ gratitudinis gaudium, ut est *neuma*. Dicitur gaudium apostolorum admirantium Christi ascensum; unde in Psalmo: *Ascendit Deus in jubilatione*.

Judas, nomen personæ. Dicitur etiam nomen tribus, unde in Gen.: *Juda, te laudabunt fratres tui*. Et alibi in Judic.: *Cum filii Israel quærerent quis ascenderet ante eos in prælium, respondit Dominus: Juda*, id est tribus Juda. Dicitur regnum duarum tribuum, unde in Evangelio: *Exsurgens Maria, etc., in civitatem Juda*, id est quæ erat tunc de regno Judæ.

Judæa, tota terra promissionis; unde in Psalmo: *Facta est Judæa sanctificatio ejus*. Dicitur pars terræ promissionis montuosa, sed quæ dividitur inter Judæam et Galilæam, unde in Matthæo: *Audiens Joseph quod Archelaus regnaret pro patre suo in Judæa*. Et de Jesu legitur quod *descendit a Judæa in Galilæam*. Dicitur una tribus, unde imperator: *Judæa et Jerusalem*, id est tribus Judæ et tribus Benjamin, *nolite timere*. Dicitur Synagoga, unde in quodam hymno:

*Judæa tunc incredula
Vesana curvo spiritu.*

Judicium, proprie, reprobatio: unde in Joanne: *Qui non credit jam judicatus est*. Dicuntur sententiæ latæ, unde in Evangelio: *Pater omne judicium dedit Filio*. Dicitur comparatio, unde in Evangelio: *Regna Austri consurget in judicio adversus genera-*

tionem hanc pravam, id est, facta comparatione illius ad Synagogam, magis invenitur damnabilis Synagoga. Judicia etiam dicuntur ultiones, ut tangit Hieronymus ad Fabiolam de quadraginta duabus mansionibus, ubi, in prima mansione circa finem, inquit, *Porro quod sequitur in diis eorum fecit judicium, sive ut Septuaginta transtulerunt, ultiones, illud Hebræi autumant quod nocte qua egressus est populus, omnia in Ægypto destructa sint templa sine motu terræ, sine tactu fulminum*. Dicitur damnatio, unde in Joanne: *Et in judicium non venit*. Dicitur ascensus judicii, unde in Psalmo: *Non resurgent impii in judicio*, id est non assideant, vel non assentiant Christo judicanti. Dicitur cœquatio, unde in Genesi: *Judicavit me et cœquavit me sorori meæ*. Dicitur purgatio, unde: *Judicabitur quasi per ignem*. Dicitur discretio, unde in Psalmo: *Judica me, Domine, et discerne causam meam*.

Jugum, proprie, evangelica doctrina; unde in Evangelio: *Jugum enim meum suave est*. Dicitur potestas diaboli, unde in Isaia: *Jugum enim oneris*, id est potestas diaboli. Dicuntur terrena quæ quinquē sensibus sunt subjecta, unde in Evangelio: *Juga boum emi quinque*.

Jumentum, proprie, dicitur mens dudum bruta; unde in Psalmo: *Qui dat jumentis escam ipsorum et pullis*. Jumenta quippe escam accipiunt dum sacræ Scripturæ pabulo jam dudum mentes brutæ satiantur. Dicitur tardior sensu, unde in Job: *Interroga jumenta, et docebunt te; volatilia cæli, et indicabunt tibi*. Per jumenta sensu tardiores, per cæli volatilia summa et sublimia sapientes intelligimus. Dicitur homo qui putrescit in peccato suo, unde in Psalmo: *Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est jumentis*; et in propheta: *Jumentum computrescens in stercoribus suis*. Dicitur humana Christi natura, unde in Evangelio de Samaritano, id est de Christo, qui vulneratum imponit jumento suo, quia per assumptam humanitatem curavit hominem. Dicitur etiam Christus, unde in Psalmo: *Ut jumentum factus sum apud te*. Dicitur simplex in Ecclesia, unde in Psalmo: *Qui dat jumentis escam ipsorum*, id est simplicibus in Ecclesia datur pabulum divini verbi.

Juncus, proprie, dicitur intentio auditorum, unde in Job: *Orietur viror calami et junci*, id est Scripturæ auditorum. Dicitur abundantia terrenorum, quia juncus in flumine abundare solet; unde Job: *Calamus et juncus marcescet*, id est abundantia terrenorum destruetur.

Jurare, proprie. Quandoque amicabiliter promittere, unde David: *Juravit Dominus, et non pœnitabit eum*.

Justitia, proprie, Deus; unde in Psalmo: *In justitia tua libera me*. Dicitur similitudo justitiæ, unde Apostolus de Judæis loquens, ait quod *statuentes suam justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti*. Dicitur effectus justitiæ, unde Paulus: *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, etc.*

Justus, proprie, excedens justitiam, unde Salomon in Proverbiis : *Noli esse nimis justus*. Dicitur Deus, unde in Psalmo : *Justus Dominus et justitias dilexit*, opus enim justum dicitur justus, etc.

Juvenis, proprie, dicitur renovatus per gratiam, unde in Psalmo : *Juvenes et virgines*, etc.

Juventus, proprie, innovatio virtutum vel æterna glorificatio; unde in Psalmo : *Renovabitur ut aquilæ juvenus tua*. Dicitur initium Ecclesiæ, unde in Psalmo : *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*. Hæc sunt verba Ecclesiæ loquentis de persecutionibus suis in hunc modum. *Sæpe expugnaverunt me*, hoc dicit pro frequentia passionum; et hoc *a juventute mea*, scilicet a primo tempore ætatis Abel, videlicet aliquando Ecclesia in solo Abel et expugnata est a fratre suo malo et perditio Cain. Dicitur status

A Ecclesiæ, unde in Psalmo : *Tu es, Domine, spes mea a juventute mea*, id est, ex quo renovata sum per gratiam, dicit Ecclesia. Dicitur confidens et præceps juvenis audacia quæ solet esse in juvenibus; unde in Psalmo : *Delicta juventutis meæ*, id est, ne serves ad vindictam perpetuam delicta quibus viam æquitatis dereliqui; *juventutis meæ*, id est confidentis et præcipitis audaciæ meæ. Dicitur etiam status ante conversionem, unde sic potest exponi præfata auctoritas, *delicta juventutis meæ*, id est quæ feci adhuc vivens in domo patris mei, scilicet diaboli. Dicitur originale peccatum quod in parvulis, unde tunc sic potest exponi præfata auctoritas : *Delicta juventutis meæ*, id est originale peccatum quod est in parvulis, *ne memineris*, id est, ne reserves ad æternam ultionem.

L

Labium, proprie, lavatorium; unde in Veteri Testamento de Salomone legitur quod labium fecit, id est lavatorium; et dicebatur labium, quia in introitu formam labii habet vel habere videatur. Dicitur idioma, quia est instrumentum loquelæ; unde in Genesi legitur quod in ædificatione turris Babylonis omnes erant unius labii, id est unius idioma-tis. Et in Theodolo : *Confusio fit laborum*. Dicitur verbum, unde in Psalmo : *Disperdat Dominus universa labia dolosa*. Item : *Labia nostra a nobis sunt*; illi qui dolose loquuntur labia dicuntur. Et ibi *labia dolosa*, id est ipsi existentes dolosi, *in corde et corde*, id est duplici corde, *locuti sunt*. Dicuntur prophetæ, unde in Psalmo : *Et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita*. Dicitur populus, unde in Psalmo : *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*, id est per apostolos per quos loquitur Deus. Vel labia dicuntur duo Testamenta quæ in uno consonant, quibus voluntates eorum ostenduntur, sed nec apostoli nec Testamenta sanctis minantur iudicium. Dicuntur prædicatores, unde in Cant. : *Favus distillans labia tua*, etc.

Labor, proprie, tribulatio; unde in Psalmo : *In labore hominum non sunt*. Dicitur fructus laboris sive laboriosa operatio, unde in Psalmo : *Labores manuum tuarum quia manducabis*, etc. Dicitur iniquitas, unde David : *Sub lingua ejus labor et dolor*, id est iniquitas et pernicies. Dicitur cogitatio de labore sanctorum; unde, secundum aliam expositionem : *Sub lingua ejus labor et dolor*, id est, cogitationes ejus sunt de labore sanctorum. Dicitur contritio, unde David : *Laboravi in gemitu*, etc.

Laborare, proprie, poenitere; unde in Evangelio : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis*. Notat patientem esse, unde Dominus ait : *Laboravi sustinens*, id est fui patiens.

Lac, proprie, dicitur minor doctrina quæ minus intelligentibus proponitur; unde Apostolus : *Tanquam parvulis in Christo lac dedi vobis potum, non*

escam; et alibi : *Quasi modo geniti infantes, lac concupiscite*. Dicitur Vetus Testamentum, quod Judæis quasi parvulis est datum, unde in Cant. : *Mel et lac sub lingua tua*, id est, tu scientiam habes de Veteri Testamento per lac figurato, et de Novo per mel significato propter dulcedinem gratiæ. Notat abundantiam temporalium in Exodo : *Dabo vobis terram fluentem lac et mel*, id est victualibus opulentam. Dicitur manifestatio apostolicæ prædicationis, unde in Thren. : *Candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo*. Per candorem lactis manifestatio prædicationis insinuat. Dicitur infantilis ætas, unde ad Herodem dicitur : *Non coques hædum in lacte matris suæ*, id est non occides Christum per hædum significatum; *in lacte matris suæ*, id est infantili ætate. Vel ibi per lac significatur peccatum quod a matre concupiscentia trahitur, unde sic potest exponi : *Non coques hædum*, id est, non fovebis peccatorem per adulationem in peccato suo. Vel Judæis præcipitur ne occidant Christum in die conceptionis suæ, et vocatur lac dies conceptionis Christi. Ex quo puer concipitur, lac in mamillis recipitur; est ergo sensus : *O Judæe, non coques hædum*, id est non occides Christum in die conceptionis suæ.

Lacryma, proprie, amaritudo poenitentiae; unde David : *Lacrymis meis stratum meum rigabo*. Dicitur poenitentia sive dolor de peccato, unde in Psalmo : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes*, id est dolor pro peccatis fuit mihi spiritualis refectio. Dicitur tribulatio sive dolor vel miseria, quia lacrymas producit ab oculo; unde in Apostolo : *Absterget Deus omnem lacrymam*. Dicitur fletus, unde in lib. Reg. : *Audivi lacrymam tuam*, id est fletum tuum, *et remisi tibi peccatum*. Dicitur intelligentia, quia, sicut lacryma procedit ab oculo materiali, ita intelligentia ab animo; unde Sipientia : *Punge oculum, et producet lacrymam*, id est exerce animum et producet intelligentiam.

Lactare, proprie, delicate nutrire, unde in Paralipolus: *Lactu filium, et paventem te faciet*. Notat adulari, unde: *Si te lactaverint peccatores, non eis acquiescas*. Significat decipere vel prave docere, unde in Threnis: *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos*.

Lactere, proprie, notat simplici doctrina instrui; unde David: *Ex ore infantium et lactentium*.

Lactuca, proprie, dicitur amaritudo poenitentiae; unde in Exodo: *Et edent nocte illa carnes assas igni, et panes azymos cum lactucis agrestibus*; in nocte agnum comedimus, quia in sacramento Dominicum corpus accipimus quando adhuc invicem nostras conscientias non videmus. Carnes assas agni comedimus, quando ardorem passionis Christi in mente nostra excogitamus; panes sine fermento manducamus, quando recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercemus. Lactucae agrestes valde amaræ sunt, et nos pro peccatis nostris affligi debemus, quatenus ipsa amaritudo poenitentiae abstergat a mentis stomacho humorem perversæ vitæ.

Lacus proprie dicitur stagnum vel aqua immobilis. Dicitur fovea vel cavea, unde in Daniele legitur quod missus est in lacum leonum. Dicitur infernus propter sui profunditatem et tenebrositatem, unde Zacharias propheta ait: *Qui eduxisti vinclos de lacu in quo non erat aqua*. Infernus vero non immerito lacus dicitur, quia hos quos semel cepit superfluentes et trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Dicitur profunditas carnalium concupiscentiarum, unde in Psalmo: *Eduxisti nos de lacu miseræ et de luto sæcis*. Dicitur etiam peccatum, unde in Psalmo: *Lacum aperuit*, id est peccatum inchoavit.

Lætari, proprie, dicitur gaudio spirituali exultare, unde in Psalmo: *Lætamini in Domino et exultate justi*.

Læva proprie significat sinistram. Dicitur reprobis, unde Isaias: *Ad dexteram et ad lævam dilataberis*; dum quosdam conversos de malignitate sua Ecclesia suscipit, tunc ad dexteram dicitur dilatari. Ad lævam quoque dilatatur, dum ad se quosdam etiam in iniquitate permansuros admittit. Dicitur terrenum bonum vel temporalis vita, sicut dextera bonum æternum significat; unde in Cant.: *Læva ejus sub capite meo et dextera illius amplexabitur me*, id est in præsentia vita sustentabor temporalibus bonis et in futuro fruar æternis. Dicitur etiam adversitas, unde: *Non declines ad dexteram vel ad lævam*, id est ne [frangaris] adversis nec extollaris prosperis. Dicitur poena vel reprobatio, unde dicitur quod sancti erunt a dextera parte Christi, reprobi a læva.

Lagena proprie est vas, unde Gedeon in Judic., fractis lagenis, terruit hostes, scilicet Madianitas; signat corpus quod est frangendum jejuniis, ut diabolus, qui per Madianitas significatur, exturbetur. Signat etiam legem legere, unde in passione: *Oc-*

(58) Sic. Forte legendum, *et artus anguinos*.

A carret vobis homo lagenam aquæ vel amphoram bajulans. Ibidem etiam significat fragiles homines ministros gratiæ Dei.

Lambere, proprie, imitari; unde Job: *Pulli aquilæ lambunt sanguinem*. Aquila Christus, pulli martyres qui lambunt Christi sanguinem, id est imitantur ejus passionem. Notat etiam *sumere*, unde prædicta auctoritas potest sic exponi: *Pulli aquilæ*, id est fideles, *lambunt carnem et sanguinem*, id est sumunt carnem et sanguinem in Ecclesia Dei, et hoc Christi Jesu. Notat *tangere*, secundum quod solemus dicere: *Vestis lambit terram*, id est tangit.

Lamia proprie est monstrum virgineam habens faciem, id est aquinos (58), quod carnibus vescitur humanis. Dicitur diabolus, secundum quod quidam dicunt dæmones apparere in specie muliercularum ad suffocandum parvulos, et secundum quod dictum est, dicuntur lamia, quasi laniæ a *laniando*; unde Beja super illum locum Marci: *Ne veniens sugillet me*, dicit quod sugillo dicitur a *sugo, sugis, vel sugillare*, quasi sub gula manum imponere; et est tractum a lamiis quæ sugendo enecat parvulos. Dicitur falsi prædicatores vel hæretici, unde in Threnis Jer.: *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt, etc.*

Lampas, proprie, cor humanum habens oleum charitatis qua debet accendi; unde in Evangelio: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur*. Dicitur sancti qui lucem boni exempli aliis proponunt, unde in Cant.: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum*. Dicitur donum Spiritus sancti vel Spiritus septiformis, unde in Apoc.: *Et septem lampades ardentes ante thronum qui sunt septem spiritus Dei*. Per septem lampades intelligitur septiformis gratia Spiritus sancti, vel septem dona Spiritus sancti. Dicitur etiam Christus. In lampade sunt duo, scilicet vitrum et ignis, sic in Christo duo: natura humana quæ fuit quasi vitrum fragilis, et divina natura accendens et illuminans tanquam ignis; et sicut lampas fragilis est in atria, ita humana natura multiplici fragilitate est obnoxia; et sicut lampas non habet ex se claritatem, sic humana natura non habet ex se gratiæ splendorem; ex concursu olei et flammæ lampas profundit lucem; ante Christi adventum humana natura erat lampas sine luce, lucerna sine lumine, sed lampas ista est accensa, quando humana natura est a Christo assumpta, et lampadi humanæ naturæ infusum est oleum divinæ gratiæ; unde dicitur quod Salvatore ejus ut lampas accensus est, quando humanam naturam in se oleo divinæ gratiæ perfudit et flammam deitatis accendit, et sic in nocte hujus mundi vianibus lumen præbuit. Dicitur etiam opera nostra, unde in Evangelio: *Simile est regnum cælorum decem virginibus quæ accipientes lampades*: scilicet omnes lampades habent; sed omnes lampades oleum non habent, quia plerumque in se bona cum electis reprobi ostendunt. Veniente autem Sponso, omnes virgines surgunt, quia electi et reprobi a somno

suæ mortis excitantur; lampades ornant, quia secum opera sua numerant pro quibus æternam beatitudinem recipere expectant. Sed fatuarum lampades extinguuntur, quia earum opera, quæ clara hominibus apparuerunt, in adventu judicis intus obscurantur, et ideo retributionem non inveniunt, quia pro eis receperunt ab hominibus laudes quas amaverunt et in hoc mundo dilexerunt.

Lana, proprie, dicitur virtus; quia, sicut ex lana fit corporis indumentum vel vestimentum, ita ex virtute fit animæ indumentum; unde in Isaia: *Et fuerint peccata vestra rubea quasi vermiculus, velut lana alba erunt*; quasi diceret: Si ad me conversi fueritis, loco gravium peccatorum quæ sunt in vobis erit virtutum dealbatio. Dicitur divina natura vel Christi innocentia, unde in Apoc.: *Caput ejus velut* B *lana album erat*. Dicitur fortiores qui sunt in Ecclesia, qui cedunt ornamentum et indumentum Ecclesiæ; unde de Ecclesia dicitur in Salomone: *Quæ-sivit lanam et linum*. Per lanam, ut dictum est, intelliguntur in Ecclesia fortiores; per linum illi qui sunt pœnitentes, qui per multam contritionem pœnitentiæ assumunt candorem justitiæ.

Lancea, proprie, tentationum jacula; unde Jer.: *Circumdedit me lanceis suis*. Ecclesia lanceis ab hoste suo circumdatur, quando in membris suis ab impugnatore callido tentationum jaculis impeditur. Bene autem circumdari lanceis dicitur, quia antiquus hostis tentationis suæ vulnere nos impedit. Sæpe enim gula restringitur ut libido subigatur. Si autem corpus abstinentiæ afflictione non atteratur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Sæpe dum servare per simoniam nitimur, ad tenaciam labimur; et dum possessa effuse distribuimus, ad avaritiam ducimur, quia rursus colligere quærimus quod tribueramus. Dum ergo antiqui hostis jacula ubique nos impediunt, nunc recte dicitur: *Circumdedit me lanceis suis*.

Lapidem proprie, hoc est lapidibus obruere, unde in Act. apostolorum legitur quod increduli lapidabant Paulum, non quod eum lapidibus occiderint, sed quod eum lapidibus opprimerint. Significat etiam lapidibus occidere, unde in Act. apostolorum: *Lapidaverunt Judæi Stephanum*. Significat etiam condemnare, unde in lib. Eccli.: *Piger lapidabitur stercore bovis*, id est ille qui piger est ad implendum mandata divina, condemnabitur pro eo quod ipse amplectitur stercore, id est terrena; unde pro *croceis amplexati sunt stercore* quæ refutat los, id est qui fert jugum Dei; vel piger ad implentem legis Judaicæ vel Mosaicæ *lapidabitur stercore bovis*, id est condemnabitur pro eo quod criminalia adimplet et non spiritualia quæ data sunt Judæo ad implendum; de quo bene dicit propheta: *Cognovit bos possessorem suum*.

Lapis, proprie. Dicitur Christus; unde in Psalmo: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes*. Item Dan.: *Lupis præcisus de monte sine manibus*. Dicitur autem Christus multiplici metaphora; quia, sicut

A lapis angularis duos diversos parietes ex adverso venientes conjungit in unum, sic Christus Judæos et gentiles quasi diversos parietes ex adverso venientes, alterum ab idololatria, alterum a lege Mosaicæ, in unam fidem collegit; et sicut lapis præbet offendiculum incauto viatori, sic Christus occasionaliter præbuit offendiculum erroris Judæo infideli. Dicitur angelus, unde Ezech.: *Omnis lapis pretiosus indumentum tuum*; hoc de Lucifero dicitur, cui si cæteri angeli comparentur, magis elucescit sua dignitas et natura gloriæ; quia omnis angelus cedebat in decorem et ornatum Lucifero; quia minoribus junctis majoribus, et majora majora, et minora minora esse videbuntur. Dicitur autem angelus lapis pretiosus, et propter naturæ stabilitatem et ejusdem dignitatem. Dicitur justus, unde in Apoc.: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem ex lapidibus pretiosis*; hic Jerusalem significat Ecclesiam in cujus ædificium cedunt lapides pretiosi, id est sancti. Et alibi: *Posuisti, Domine, super caput ejus coronam de lapide pretioso*, id est sancti sunt corona Christi, qui positi sunt super caput Ecclesiæ. Dicitur virtus, unde in Apoc. legitur de Jerusalem: *Gemmata omni lapide pretioso*; et Paulus: *Quidam superædificant aurum, quidam argentum, quidam lapides pretiosos*. Aurum contemplatio Dei, argentum dilectio proximi, lapis pretiosus virtus vel bonum opus; ideo autem lapis pretiosus significat virtutem, quia, sicut lapis pretiosus cedit in ornatum corporis, sic virtus in ornatum mentis. Dicitur etiam gentilis populus incredulus, unde Joannes Baptista ait: *Potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*, id est gentiles facere filios Abraham per imitationem in fide. Qui gentiles lapides dicti sunt propter mentis duritiam et voluntatem in malo induratum. Dicitur lex vetus propter suam duritiam, unde David: *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Dicitur peccatum, quia sui ponderositate trahit ad inum, unde: *Ejicite lapides de plateis*, id est peccata de cordibus vestris. Dicitur impetus tribulationis qui hominem opprimit velut lapis, unde in Antiph.: *Lapides torrentis illi dulces fuerunt*, id est tribulationes pro Christo toleratæ. Dicitur odium contrarium charitati, unde in Luca: *Quis ex vobis petiit a patre suo panem, id est dilectionem, et porriget illi lapidem, id est odium?* Dicitur cordis duritia, unde in Job: *Et lapis calore solutus in æs vertitur*, quia cogitatio dura igne charitatis soluta vertitur in laudem Dei, etc. Dicitur pompa sæcularis, quam lapis significat propter sui dignitatem, unde in Psalmo: *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum*. Dicitur dura consuetudo peccandi, unde Jer., loquens in persona Ecclesiæ, ait: *Et posuerunt lapidem super me*, id est oppressi sunt dura consuetudine peccandi. Dicitur dura cogitatio, unde de Jerusalem in Evangelio: *Et non relinquent in te lapidem qui non destruat*; per Jerusalem intelligitur anima, per lapides duræ cogitationes intelli-

guntur. Cum enim perversa mens perversæ cogitationi adhuc perversiorem adjicit, lapidem super lapidem non relinquitur, quia cum ad ultionem suam anima ducitur, omnis illa cogitationum suarum constructio dissipatur. Dicuntur verba sacræ Scripturæ, unde Ezechiel : *Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris sunt constructæ*; per mensas corda sanctorum doctorum accipimus, ex quorum doctrina auditorum mentes reficiuntur; holocaustum offerimus, quando omnibus quæ hujus mundi sunt renuntiamus, et ad Deum opere et cogitatione convertimur. Per lapides quadros quadruplex sacræ Scripturæ expositio intelligitur. Corda enim sanctorum mensæ Dei ad holocaustum constructæ sunt, quia dum super verba Dei cogitant, semetipsos Domino a carnali vita mactant.

Laquearia proprie quæ adhærent tignis significant corporum infirmitates quæ adhæserunt corporibus Christi et Virginis; quæ eleganter cupressinæ dicuntur, quia cupressus adhibi corporibus solet quæ comburuntur et mira ab eis fragrantia redditur. Sic et infirmitates ad mortem pertinent, et in Virgine et Christo per patientias quas in infirmitatibus habuerunt mirabiliter redolent in Cant. : *Laquearia nostra cupressina*. Dicuntur auditores qui per doctrinam majorum Deo et Ecclesiæ Dei cohærent, sicut laquearia tribulis, et decorem domus Dei complent. Quare ipsa laquearia cupressina dicuntur quod lignum imputribile et boni odoris est, quia ipsi auditores verbi Dei et factores sunt bonæ fragrantia. Et hoc est : *Tigna domorum nostrarum*, id est prophetæ et apostoli et alii Ecclesiæ doctores, *sunt cedrina*, id est inflexibiles et firmi; *laquearia vero cupressina*, id est eorum imitatores, viri scilicet apostolici sunt cupressini. id est invincibiles et in bono opere indefessi.

Laqueus, proprie. Dicitur dulcedo carnalis vitæ, deceptio, quæ hominem illaqueat; unde in Psalmo : *Laqueus contritus est*. Dicitur doctrina hæreticorum illaqueans, per quam Deus permittit peccatores seduci meritis eorum exigentibus, unde in Psalmo : *Pluit super eos*, scilicet peccatores, *laqueus*. Dicitur consuetudo vel delectatio peccandi, ut in eodem exemplo secundum aliam expositionem. Dicitur fraus vel dolus quo peccatores justos illaqueare nituntur, unde Psalmista : *Narraverunt ut absconderent laqueos*, et alibi : *In laqueo quem absconderunt comprehensus est pes eorum*. Dicitur etiam affectus terrenorum vel amor, unde secundum aliam expositionem : *In laqueo quem absconderunt*. Dicitur obnoxietas moriendi, unde in Psalmo : *Præoccupaverunt me laquei mortis*. Dicitur originale peccatum, quo primo illaqueamur, quo post pervenimus ad mortem, unde secundum aliam expositionem valet : *Præoccupaverunt me laquei mortis*. Dicitur captivitas illaqueans, unde Psalmista : *Veniat illi laqueus quem ignorat*, etc.

Later, proprie. Dicitur humana natura; unde Eze-

chiel : *Fili hominis, sume tibi laterem*, id est humanam naturam; *tibi*, id est ad honores tui, *et scribe in eo civitatem Jerusalem*, etc. Dicitur peccatum, unde Isaias : *Venter meus ad Moab sicut cithara clamabat et ad murum decocti lateris*. Murus dicitur peccator qui ponit se murum contra Deum, qui dicitur esse cocti lateris, id est coctus in peccato. Sicut enim later ex luto fit, et per ignem consolidatur, sic peccatum, ex lubrico infirmitatis natum, per pravam consuetudinem induratur. Dicitur etiam peccator, unde solet dici : *Frustra lavo terram laterem*, quia quanto plus later lavatur, tanto magis indicitur. Ita obstinatus quanto plus corrigitur, tanto magis scandalizatur et pejor efficitur. Lateres quos Judei facere cogebantur in Ægypto significant opera cupiditatis quæ in igne sunt, et ignis dicitur cupiditas; unde in Psalmo : *Incensa igni et suffosa*.

Latibulum, proprie, immensitas divinæ naturæ, quæ est latibulum, quia in ipsa latet Deus ne cognoscatur; unde in Psalmo : *Posuit tenebras latibulum suum*. Dicitur obscuritas sacramentorum in qua latet divina gratia, unde sub forma panis eucharistiæ, sub visibili forma baptismi invisibilis gratia, secundum quam acceptionem prædicta solet exponi auctoritas. Dicitur occulta spes in cordibus fidelium in qua latet Deus. Et hoc est quod vult David : *Posuit tenebras latibulum suum*, id est Deus per occultam spem latet in cordibus fidelium.

Latitudo, proprie. Dicitur extensio charitatis ad inimicos; unde Paulus : *Ut comprehendamus cum omnibus fidelibus quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, et profundum*; ut intelligamus quæ sit latitudo charitatis, scilicet ejus extensio usque ad inimicum; quæ longitudo, id est perseverantia usque in finem; quæ sublimitas, id est erectio usque ad Deum; quæ profunditas, id est unde charitas provenit. Dicitur mentis dilatio post angustias tribulationum, unde in Psalmo : *Et eduxit me in latitudine salvum*. Dicitur amplitudo æterni præmii, unde David : *De tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine Dominus*. Dicitur amplitudo scientiæ, unde in Psalmo : *Et ambulavi in latitudine, quia mandata tua exquisivi*.

Latro, proprie. Dicitur diabolus; unde in Evangelio : *Homo quidam descendebat a Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones*, id est Adam descendens a statu innocentia et pacis visione et Dei contemplatione incidit in potestatem dæmonum per peccatum. Eleganter autem dæmon dicitur latro, quia nobis furatur virtutes et bona opera. Dicitur hæreticus vel pravus prælatus, quia pravo exemplo vel prava doctrina interficit; unde in Evangelio Joannis : *Qui non intrat per ostium, etc., ille fur est et latro*.

Latum, proprie. Amplitudinem præcepti Decalogi signat; unde in Psalmo : *Latum mandatum tuum nimis*. Mandatum enim veteris legis angustum erat, quia uni populo datum erat et uni sexui, scilicet circumcisionis præceptum. Mandatum vero eran-

gelicum latum, quia nec populum, nec sexum, nec conditionem excludit. Signat pluralitatem rei, unde in Evangelio: *Lata est via quæ ducit ad mortem*, id est plures sunt causæ quare obliquis (sic) homo ducatur ad mortem æternam.

Latus, proprie, gentilis populus: *Latera aquilonis civitas Regis magni*; et propheta: *Filii tui de longe venient, et filia tuæ de latere surgent*. Dicitur familiaris alicujus principis, unde solet dici: *Iste habet pessima latera*, secundum quam acceptionem legitur in Daniele, quod principes quærebant occasionem accusandi Danielelem ex latere regis, id est ex uxore vel concubinis ejus, et ejus visu vel tactu vel colloquio possent accusare Danielelem apud regem, quod familiaritatem vellet habere cum uxore vel concubinis ejus. Vel latera vocat quæ pertinebant ad regem, et super hoc vellent eum accusare quod rebus vel possessionibus regis detraheret. Dicitur divina propitiatio, unde in Psalmo: *Cadent a latere tuo*. Dicitur etiam angulus, unde legitur quod liber Deuteronomii positus fuit in latere arcæ, id est in angulo.

Laudare, proprie; unde Apostolus: *Laudabo vos, in hoc non laudo*. Notat Deum glorificare, unde David: *Laudate, pueri, Dominum*. Notat materiam laudis divinæ præbere, sed quod inanimata dicuntur laudare Deum, quia ex eis elicitur laus divina; unde in Psalmo: *Laudate eum, sol et luna*. Notat bene operari quod cedit in laudem divinam, unde in Psalmo: *Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Deum in vita mea*.

Laus proprie commendatio alicujus. Dicitur Dei glorificatio, unde Psalmista: *Laus mea Deus in sæculum sæculi*. Dicitur etiam Deus, unde David: *Quoniam fortitudo mea et laus mea Dominus*. Dicitur bona operatio, unde in Psalmo: *Laudem meam ne tacueris*. Dicitur laus vana sive inanis.

Lavacrum, proprie, baptismus; unde Sedulius: *Lavacrum patri gurgitis*. Dicitur martyrium, unde in Cant.: *Dentes tui sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lavacro*.

Lavare, proprie, abstinere a mortali peccato, unde: *Beatus vir qui lavat manus suas*. Notat baptismo purgari, unde: *Lavamini, mundi estote*. Notat venialibus carere, unde in Cant.: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Notat penitere, unde David: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*. Notat martyrium subire, unde in Apoc.: *Laverunt stolas suas in sanguine Agni*.

Leæna, proprie, Ecclesia, pro eo quod contra adversa audax est; unde de Judæa reprobatione ait Job: *Non calcaverunt eam filii institorum, nec transiit per eam leæna*. Institores sancti dicuntur prædicatores qui bonis operibus instant; filii eorum, id est imitatores, Synagogam non calcaverunt, quia

A ab ejus vocatione cessaverunt; nec leæna, id est sancta Ecclesia, per eam transiit, quia collatione gentium edita minime Judæis prædicavit. Dicitur terrena gloria, unde Job: *Rugitus leonis et vox leænæ et dentes catulorum leonum contriti sunt*; ac si dicat: Ecclesia virtutem antiqui hostis et cupiditatem terrenæ gloriæ, quæ figuratur per leænam et per suasionem reprobatorum, omnium meritis vitæ superando calcavit. Dicitur mens humana propter superbiam, unde Job: *Quasi leænam capies me*.

Lectus, proprie, conscientia; quia, sicut in lecto æger laborat, sanus quiescit: ita in conscientia laborat peccator, justus quiescit; unde David: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*, etc. Dicitur vir contemplativus in quo quiescit Christus per gratiam, unde in Cant.: *Lectus noster floridus est*. Dicitur humana Christi natura, secundum quam expositionem potest exponi prædicta auctoritas. Dicitur beatitudo æterna, juxta quod quidam rhythmicus (59):

*Jam in lecto cum dilecto
Quiescamus et psallamus:*

.....

Adsunt enim nuptiæ.

Dicitur sensualitas, unde in Psalmo: *Dominus opem ferat illi super lectum*. Dicitur caro ut in eadem auctoritate.

Lecythus proprie est vas in quo deponitur oleum vel defertur, unde in libro Reg.: *Mulier Sareptana dixit ad Eliseum: Non habeo nisi parum olei in lecytho quo ungar*, id est quo reficiat. Dicitur cor humanum charitate refertum, unde in prosa (60):

*Sine lignis fidei
Nec lecythus olei
Valet, nec farinula.*

Per igna fides passionis Christi, per oleum charitas, per farinulam spes figuratur.

Legatus, proprie, prædicator; unde in Psalmo: *Venient legati ex Ægypto*, id est sancti ex gentilitate ad fidem conversi erunt legati, id est nuntii Christi.

Legere, proprie, furari; unde Apostolus (61) sacrilegus dicitur quasi legens, id est furans sacra de sacro, etc. Signat colligere, unde solet dici: *Virgo legit flores*. Notat navigare, unde quidam versificator ait:

*Fur aurum, virgo flores, mare nauta, libros
Clericus: æquivoce singula quisque legit.*

Legio proprie collectio hominum continens sex millia sexcentos et sexaginta sex, unde in Evangelio Dominus ad Petrum: *Non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum?* Dicitur pluralitas indeterminata, unde in Evangelio: *Dominus interrogavit demonium quod est nomen tuum? Respondit: Legio*; quasi dicat: Male quæris, quia plures sumus, non unus tantum.

Leo, proprie. Dicitur Christus; quia, sicut leo est rex animalium, sic Christus est rex universorum.

(59) Adam. a. S. Victore, seq. XIII *In dedicatione ecclesiæ*, Patrol. t. CXCVI.

(60) Id., seq. XX *In inventione S. Crucis*, ib.

(61) *Avls*, apostolus semper.

rum; et sicut leo suscitavit fetum, ita Pater suscitavit Filium; unde in Apoc.: *Vicit leo de tribu Juda*. Dicitur etiam tribus Juda, quæ ideo dicitur leo, quia quoddam privilegium obtineat inter alias tribus; quia primo mare Rubrum intravit, quando ante alias tribus in terra promissionis contra hostem pugnavit; de ea Christus descendit, ex ea Deus reges elegit; unde in benedictionibus Jacob: *Catus leonis Judas; ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubisti ut leo*. Dicitur potens vel dives, unde in Eccli.: *Venatio leonis onager in eremo*, quia pascua divitum sunt pauperes. Dicitur diabolus, quia sicut leo *circuit quærens quem devoret*, ita diabolus; unde in Psalmo: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*. Dicitur Antichristus propter sui sævitiam et potestatem, unde David: *Oculi ejus in pauperem respiciunt; insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua*. Recte Antichristus leo dicitur, quia eos qui aperte iniqui erunt per sæcularem potentiam ad se trahit, viros sanctos per sanctitatis simulationem et miraculorum operationem decipit: illis suadebit elationem magnitudinis, istos decipiet ostentatione sanctitatis. Dicitur justus ex fide vivens in via, unde dicit Salomon: *Justus quasi leo confidens, absque terrore erit justus*; leoni recte comparatur, quia sicut leo prævalere omnibus se non ignorat, ita justus contra quoslibet insurgentes ad mentis suæ confidentiam redit, et scit quia cunctos adversantes Dei virtute superat. Dicitur quilibet raptor, unde Isaias: *Vitulus, leo et ovis morabuntur simul*; vitulus est qui se immolat Deo, leo qui alios prædat, ovis simplex; et omnes hi ad fidem conversi in unitate Ecclesiæ morantur. Dicitur Judæus ad fidem Christi conversus, unde: *Melior est canis rivus leone mortuo*. Gentilis populus dicitur canis propter spurcitiam idololatriæ, et ideo vivus conversus ad fidem; Judæus autem leo dicitur propter sui dignitatem quam contulit ei de præteritis nationibus; mortuus, a fide alienus, etc. Dicitur justus existens in patria, unde prædicta auctoritas potest sic exponi. Justus existens in patria recte dicitur leo propter dignitatem præmii; sed mortuus dicitur quantum ad rationem merendi, quia in patria non potest mereri. Justus vero existens in via canis dicitur propter miseriam pænæ et culpæ, quia *justus cadit septies in die*; qui vivus dicitur propter vitam gratiæ; et *melior leone mortuo*, id est justo glorificato, quia potest proficere in merito; justus vero non glorificatus vero respectu dicitur melior, quia est in certiori statu et digniori; unde in Evangelio: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista; sed qui minor est in regno cælorum, major est illo*.

Lepra, proprie; unde in lege de lepra præceptum habetur. Dicitur Simoniaca hæresis, unde in lib. Reg.: *Dixit Eliseus ad Giezi: Lepra Naaman erit super te et posteritatem tuam*; simonia significata per lepram Naaman, manebit super te et tui imita-

tores. Dicitur macula in panno vel in pariete, unde præceptum habetur in Levit. de lepra domus et vestis, etc.

Levare, proprie, mentem erigere; unde Psalmista: *Levavi oculos meos in montes*. Notat complanare vel coæquare, unde Statius:

Pars teretes levare manu, ac disponere mensas.

Levis, proprie, delectabilis; unde in Evangelio: *Etonus meum leve*. Dicitur immunis a peccato, unde Isaias: *Ascendam super nubem levem*, id est assumam carnem a peccato immunem, et secundum hoc illud nomen *leve* contrarium est huic nomini grave in significatione, secundum quod aliquid dicitur grave a gravedine peccati, juxta illud Psalmistæ: *Filii hominum, usquequo gravi corde?* Dicitur immunis a gravitate virtutum; dicitur enim aliquid grave virtutum pondere, juxta illud Psalmistæ: *In populo gravi laudabo te*; et secundum hoc aliquid dicitur levis, qui levi flatu pravæ doctrinæ vel superbix a statu rectæ mentis movetur; et secundum hoc pulvi comparatur, unde aliquid dicitur levis esse animi, id est mobilis. Dicitur planus, unde in Gen.: *Dominus ad Noe: Fac tibi arcam de lignis levigatis*.

Lex proprie jus scriptum, assistens honestam, prohibens contrarium, ut dicit Tullius. Dicuntur cærimonialia legis, unde Apostolus: *Lex neminem duxit ad perfectum*. Dicuntur moralia legis, unde Apostolus: *Lex quidem sancta est et justa et bona*. Significat Pentateuchum, unde in Evangelio: *Sicut scriptum est in lege et prophetis et psalmis de me*. Dicitur Psalterium, unde in Evangelio: *Nonne in lege scriptum est?* in Psalmo, *Ego dixi: Dii estis et filii Excelsi omnes*. Dicitur sacra Scriptura, unde lex dividitur in veterem legem et novam. Dicuntur decem præcepta Decalogi, unde: *Lex scripta fuit in duabus tabulis*. Dicitur unum solum præceptum, unde: *De lege lepræ et zelotypiæ*. Dicitur fomes peccati, tyrannus sæviens in membris nostris. Dicitur ipsa ratio quæ scripta est in cordibus nostris, unde Apostolus: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*, id est rationi. Dicitur sanctificatio, unde in Psalmo: *Sed in lege Domini voluntas ejus*. Dicitur justus, unde Apostolus: *Justi autem sibi sunt lex*; sicut enim lex aliquem regit, ita justus se ipsum.

Libanus proprie mons quidam. Dicitur templum Salomonis de lignis Libani factum, unde Isaias: *Aperi portas tuas, Libane*. Dicitur candor sæculi, id est dignitas sæculi; unde in Psalmo: *Vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani*, id est per pœnitentiam conteret cedros Libani, id est elatos nitore terrenæ nobilitatis; et alibi: *Vidi impium super exaltatum et elevatum sicut cedros Libani*. Dicitur candor immortalitatis, unde David: *Justus ut palma florebit; sicut cedrus Libani multiplicabitur*. Cedrus altior est cæteris arboribus, præsertim in Libano qui interpretatur *candidatio*, ita justus in præsentem est altus virtutibus

et in futuro erit stola immortalitatis candidus. Dicitur etiam candor virtutum, unde Isaias : *Data est ei gloria Libani, decor Carmeli et Saron* ; quia Ecclesiae datus est candor virtutum. Dicitur sanctus virtutibus candidatus, unde in Cant. : *Veni de Libano, veni* ; loquitur Christus ad Ecclesiam, monens eam ut cum sanctis veniat ad sui contemplationem et fruitionem. Dicitur etiam thus, sumitur enim hoc nomen Libani in designatione thuris, unde in Epithalamo Christi et Ecclesiae dicitur : *Ibo ad montem myrrhae et ad collem Libani* ; alia translatio habet thuris.

Liber, proprie, liberatus a peccato ; unde Paulus : *Jam non est servus, sed liber*, et sic est adjectivum. Quandoque est substantivum et dicitur similitudo libri, unde legitur quod Dominus ostendit Ezechieli librum grandem in quo erant scripta carmina, lamentationes et vae, et similitudo libri. Dicitur memoria, unde in Apoc. : *Scribe hoc in libro*, id est commenda hoc memoriae. Dicitur divina praedestinatio, unde Moyses : *Aut dele me de libro vitae, aut dimitte eis hanc noxam*. Dicitur Christus, unde Joannes in Apoc. vidit librum signatum septem sigillis, quae nemo potuit solvere nisi Leo de tribu Juda ; liber iste Christus in quo fuerunt septem beneficia, quae in alio esse non potuerunt. Primum fuit Christi incarnatio, secundum baptismus, tertium passio Christi, quartum inferni spoliatio, quintum resurrectio, sextum Spiritus sancti missio, septimum adventus ad iudicium ; et alibi in Psalmo : *Et in libro tuo omnes scribentur*. Dicitur conscientia, unde Dan. : *Sedit plenus dierum et libri aperti sunt coram eo*, quia in iudicio singulorum conscientia patebit.

Licere, proprie ; unde Paulus : *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Notat debere, unde in Evangelio : *Licet censum dare Caesari an non ?* id est debemus dare, etc.

Ligare, proprie, notat sententiae ecclesiasticae subijcere. Notat ligatum ostendere. Notat satisfactionem injungere, unde in Evangelio de triplici significato : *Quodcunque ligaveris super terram, etc.* Notat vivere, unde Boetius :

Qui numeris elementa ligas, etc.

Notat omni potestate privare, unde in Evangelio : **D** *Ligatis manibus et pedibus.*

Ligatus, proprie, dicitur etiam aliquis uxori astrictus ; unde Apostolus : *Ligatus es uxori, noli quaerere solutionem*. Dicitur aliquis sententiae Ecclesiae subjectus, unde in Evangelio : *Quodcunque ligaveris, etc.* Dicitur aliquis usu libertatis arbitrii privatus, unde in Evangelio : *Ligatis manibus et pedibus*. Illi enim qui erant in inferno manus habebunt ligatas et pedes, quia nec bonum nec malum facere poterunt, nec pravos effectus producere ad effectum.

Lignum, proprie. Dicitur Christus, unde Psalmista : *Et erit tanquam lignum*. Eleganter Christus dicitur lignum, quia lignum in terra plantatur, pluvia irrigatur, viret, frondet, floret, fructum fert.

Sic Christus in terra aliena plantatus, quando in Virgine Maria est incarnatus ; pluvia caelestis gratiae irrigatus, viruit per virtutem, fronduit per sanctam praedicationem, floruit per odoriferam conversationem, fructum fecit per humani generis redemptionem. Dicitur crux Domini, unde in lege dicitur : *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, et *Mittamus lignum in panem ejus* ; lignum in panem mittere est Dominico corpori crucem adhibere. Dicitur Sapientia, unde in lib. Salomonis : *Sapientia est lignum vitae amplexantibus eum*. Dicitur justus, unde in Cant. : *Ferculum fecit sibi Salomon de lignis Libani*, id est Ecclesiam construxit Christus ex sanctis ; et alibi, hoc est in Evangelio : *Si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet ?* Dicitur veniale peccatum quod est **B** *gravius*, unde Apostolus : *Alii superaedificant lignum, fenum et stipulam* ; per lignum grave veniale, per fenum minus, per stipulam minimum designatur.

Lilium, proprie, imago lillii, unde in Exodo legitur quod in candelabro erant *sphaerulae et lilia*, id est imagines liliorum. Dicitur virtus, unde in Cant. : *Ubera tua sicut hinnuli capreae quae pascuntur in liliis*, id est in virtutibus vel in operibus bonis. Dicitur Christus, unde in Cant. : *Ego sum flos campi et lilium convallium*. Dicitur Ecclesia, unde in Cant. : *Sicut lilium inter spinas*. Dicitur humilis, quia lilium in vallibus crescit ; per lilium significantur humiles : *Dilectus meus loquitur mihi qui pascitur inter lilia*. Dicitur Israeliticus populus, unde Isaias : **C** *Et Israel florebit tanquam lilium.*

Limus, proprie, unde in Gen. : *Et formavit Deus hominem de limo terrae*. Dicitur etiam Judaica iniquitas, unde : *Infixus sum in limo profundi et non est substantia.*

Lingua, proprie, falsa doctrina ; unde Dominus ad Job de diabolo ait : *Et fene ligabis linguam ejus* ; Christo enim veniente in carnem, firmitate fidei Christianae falsitas diabolicæ doctrinae constricta est. Dicitur linguae similitudo, unde in Act. apostolorum legitur quod Spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, quia quidam radioli splendoris apparuerunt super capita apostolorum in similitudine linguarum. Dicitur verbum, unde Psalmista : *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam*. Dicitur idioma, unde in Evangelio et in Act. : *Loquebantur variis linguis*. Dicitur poena inflata pro peccato linguae, unde legitur quod anima divitis loquebatur Lazaro : *Intinge extremum digiti tui in aqua ut refrigeret linguam meam*, id est poenam inflatam mihi pro peccato linguae.

Linteum proprie dicitur imago lintei, unde legitur in Actibus apostolorum quod Petrus vidit linteum continens in se omnia genera animantium.

Linum, proprie. Dicuntur gentiles naturalem legem habentes, unde Isaias : *Linum fumigans non exstinguet*, id est gentes suscitabit ad scintillam fidei. Dicuntur fideles qui multo labore consequuntur caudorem virtutum, unde de Ecclesia dicitur in lib. Salomonis : *Quaesivit lanam et linum* ; per linum

intelliguntur illi qui sunt pœnitentes, qui per multam contritionem pœnitentiæ assumunt candorem justitiæ; per lanam fortiores in Ecclesia.

Liquari [notat] *resolvi*, unde poeta: *Ut cera liquatur. Notat infundi, et secundum hoc in vi passivi, unde poeta: Elementa liquavit, id est infundit. Notat similiter profuere, decurrere.*

Liquere notat *manare*. Notat *resolvi*, unde cera dicitur liquere. Significat *innotescere*, secundum quod dicitur: *Istud liquet*, id est manifestum est.

Littera proprie charta vel epistola, unde legitur in lib. Reg. quod Urias tulit secum litteras mortis suæ. Dicitur historia, secundum quod soliti sumus dicere: *Istud exponitur ad litteram*, id est historice. Dicitur litteralis intelligentia, unde Apostolus: *Littera occidit, spiritus autem vivificat.*

Livere, proprie, *invidere*, unde et *livor* (62). Dicitur etiam proprie *inspirare*, unde David: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, id est intelligentia quid mihi inspiret. Notat *generare*, unde David: *Semel locutus est Deus*, id est æternaliter genuit Filium. Notat *exercere*, unde Isaias: *Qui loquitur justitiam et propugnator est ad salvandum. Notat manifestare*, unde David: *Tunc loquetur ad eos in ira sua*, id est tunc manifestabit eis iram suam. Notat *cogitare*, unde in Psalmo: *Qui loquitur veritatem in corde suo.*

Livor, proprie, *invidia*; unde Lucanus:

Livor edax tibi cuncta negat.

Dicitur lividus color qui nascitur in cute ex verberare, unde in Gen. ait Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, et adolescentem in livorem*; inducunt Judæi quod Lamech, cum cæcus esset, intendebat venationi cum duceretur ab adolescente; adolescens Cain latentem infra tecto [videns], credidit esse feram; ad cujus insinuationem Lamech mittens sagittam interfecit Cain, quod agnoscens, ira motus, instanter percussit juvenem quod cum interfecit. Et hoc est quod dicit: *Occidi virum*. Dicitur passio Christi, unde Isaias: *Cujus livore sanati sumus.*

Locus, proprie, mundus, qui dicitur locus malorum, quia in eo delectantur mali, unde de impio dicitur in Psalmo: *Et non est inventus locus ejus*; quia, sicut impii in futuro damnabuntur, ita et mundus dissolvetur. Dicitur sanctus, unde David: *Deus in loco sancto suo*, quia anima justii per gratiam dicitur locus Dei. Dicitur sacra Scriptura, unde *in loco pascuæ*; eleganter dicitur locus pascuæ, quia nos spiritualiter pascit. Dicitur Ecclesia, unde David: *In loco ubi steterunt pedes ejus*; hic locus dicitur Ecclesia, in quo pedes ejus, id est Christi, stant. Pes est inferior pars animalis, et per pedes Christi intelliguntur sancti qui in bono perseverantes usque ad finem sunt in Ecclesia Dei. Dicitur Christus, unde in prædicta auctoritate, per locum potest intelligi Christus, in quo per fidem et charitatem sunt pedes ejus, id est Ecclesiæ. Pedes Ec-

(62) Quæ sequuntur spectant ad verbum *Loqui*, quod reipsa suo loco deest infra, et reponenda sunt post vocem *Loquela*.

A
clesiæ dicuntur prædicatores, per quos et fides Ecclesiæ dilatatur et ipsa diffunditur. Dicitur Ecclesia triumphans vel vita æterna, unde David: *Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis tuæ*. Dicitur occasio, unde Paulus: *Nolite locum dare diabolo*, id est occasionem possidendi vos. Dicitur peccator, unde prædicta auctoritas sic potest exponi: *Nolite locum dare diabolo*, id est nolite vos facere locum diaboli. Dicitur idololatria, unde in Deut.: *Invenium in loco horroris et vastæ solitudinis*. Dicitur etiam vagina, unde Dominus ad Petrum ait: *Converte gladium in locum suum.*

Locusta, proprie. Dicitur vana gloria vel superbia, unde propheta: *Residuum bruchi comedit locusta*; per bruchum significatur luxuria; quia, sicut bruchus, qui est fetus locustæ, terræ insidens totam herbam corrodit, sic luxuria totum hominem corruptit; per locustam, quæ habet deciduum volatum, figuratur superbia vel vana gloria, quæ cito decedit. Dicitur hæreticus, unde in Apoc.: *Obscuratus est sol et aer de fumo putei, et exierunt locustæ de fumo putei et ceciderunt in terram*. Sensus est: Per prædicationem hæreticorum obtenebrabitur fides Christi, qui per solem significatur; per puteum intelligitur diabolus de cujus fumo, id est de cujus prava suggestionem nascentur hæretici, qui in varias hæreses propter appetitum temporalium et inanis gloriæ decidunt.

Loquela proprie idioma, unde David: *Non sunt loquelæ neque sermones*. Dicitur etiam modus loquendi, unde in Evangelio: *Nam et loquela tua manifestum te facit*, id est modus loquendi.

Lorica proprie dicitur munitio, unde in Apoc.: *Et vidi equos in visione, et qui sedebant super eos habebant loricas igneas*; dæmones enim per tribulationes quas intulerunt sanctis, per idololatrias munierunt se contra fideles. Dicitur justitia, unde Petrus: *State ergo succincti lumbos et induti lorica justitiæ*.

Lotus, proprie, sacramento baptismi ablutus; unde in Evangelio: *Qui lotus est, non indiget*. Dicitur humilis vel pro cœlestibus compunctus, unde: *Si lotus fuero aquis nivis*. Hoc superius in *Aqua* expositum est.

Lucere, proprie, *offerre* vel *præsentare*; unde in Evangelio: *Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt*; sensus est: Divina sapientia se offert omnibus, tam bonis quam malis, sed tenebræ, id est mali, interiori luce privati, lucem divinam non comprehendunt; sicut sol radios suos offert tam videnti quam cæco: videns comprehendit radios, sed cæcus non.

Lucerna, proprie. Dicitur anima vel vita; unde in lib. Sapientiæ: *Lux sanctorum lætificat; lucerna autem impiorum extinguetur*. Dicitur Joannes Baptista, unde in Psalmo: *Paravi lucernam Christo meo*. Dicuntur primitivi fideles de Judæis, unde David: *Quoniam illuminas lucernam, Domine Deus meus, illumina tenebras meas*; orat Ecclesia

ut sicut primitivi de Judæis, ut apostoli et alii, conversi sunt ad fidem et fuerunt lumen Ecclesiæ, ita tenebræ suæ, id est Judæi qui modo obtenebrati sunt per infidelitatem, in reliquiis illuminentur ad fidem; et ita erit quod reliquiæ Israel salvi fiant. Dicitur gaudium carnale, unde Job : *Et lucerna quæ super eum est, exstinguetur*. Lucerna in testa est gaudium in carne; lucerna ergo quæ super impium est, exstinguetur, quia in die iudicii in malis gaudium carnale destruetur, cum malorum retributio eos sequetur. Dicitur Christus incarnatus, quia sicut lucerna est lux in testa, sic lux Divinitatis latuit in testa humanitatis; unde in Evangelio Lucæ: *Quæ mulier habens drachmas, etc., accendit lucernam*; mulier ista est Dei sapientia quæ decem drachmas habuit, id est novem ordines angelorum et hominem ab ipsa creatum; sed unam drachmam amisit, quando homo peccavit; ipsa consequenter lucernam accendit, quando divinam naturam humanæ univit, ut decimam drachmam recuperaret, id est humanam naturam redimeret. Dicitur prædicatio, unde in Evangelio: *Nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio, sed super candelabrum*. Sensus est: Nemo debet cessare a prædicatione timore mortis, ut parcat carni propriæ. Dicitur intentio, unde in Evangelio: *Lucerna corporis tui est oculus tuus, id est si bona est intentio, bonum est opus, etc.* Dicitur charitas in opere, unde in Evangelio: *Sint lumbi vestri præcincti et lucernæ ardentes*; sensus est: Non sufficit castitas in corpore nisi charitas sit in opere. Dicitur verbum Dei, unde David: *Lucerna vobis meis verbum tuum*. Quod eleganter significatur per lucernam; quia, sicut lucerna est lux in testa, ita verbum Dei continetur in corde hominis lubrico et fragili; unde Paulus: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*.

Lucifer, proprie; unde: *Cujus flammam Lucifer matulinus inveniat*. Dicitur tempus, unde in Psalmo: *Ante Luciferum genui te*, id est ante tempus; quasi diceret æternaliter. Dicitur Christus, unde Petrus: *Donec oriatur Lucifer in cordibus vestris*. Dicitur justus, unde Job: *Cum te consumptum invenieris, orieris ut Lucifer*. Dicitur etiam diabolus, unde propheta: *Unde cecidisti, Lucifer?*

Lucta, proprie, controversia inter carnem et spiritum; unde Apostolus: *Non est vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*; et alibi: *Ubi major lucta, major corona*.

Ludere, proprie, deludere; unde legitur in Gen. quod Sara vidit Ismaelem ludentem cum Isaac, id est eum deludentem et cogentem ut adoraret luteas imagines. Notat idololatrare, unde in Exodo: *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere*, id est vitulum adorare. Notat auguriari, unde Isaias: *Væ qui in avibus cæli ludunt*, id est garritu vel volatu avium auguriantur. Notat delectari, unde in Proverbiis: *Ludens coram eo*, id est congaudens.

Lumen, proprie. Dicitur Christi prædicatio, et Patris et Spiritus sancti cognitio; unde: *Quoniam*

Apud te est fons vitæ et in lumine tuo videbimus lumen. Sermo dirigitur ad Christum; et est sensus: *Apud te est fons vitæ*, id est initium omnis boni; et *in lumine tuo*, id est per tui prædicationem, *videbimus lumen*, id est habebimus Patris et Spiritus sancti cognitionem. Dicitur fiducia veritatis, unde in Evængelio: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, id est, vos qui estis in timore, prædicate in lumine, id est cum fiducia; fiducia enim aufert timorem. Dicitur manifestatio, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: Ea quæ in abscondito dixi, in manifesto prædicate. Dicitur Christus, unde Joannes: *Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine*. Dicitur sanctus, qui a Christo illuminatur, unde Jacobus: *Omne datum optimum descendens a Patre luminum*. Dicitur intelligentia, unde in Joanne: *Modicum adhuc lumen in vobis est*, id est modica intelligentia. Dicitur vita æterna, unde in Joanne: *Qui sequitur me, etc., sed habebit lumen vitæ*. Dicitur gratia, unde David: *Signatum est super nos lumen vultus tui*, id est ratio nostra, per quam sumus tibi similes, velut lumen est signata super nos, id est superiori parti animæ impressa, id est rationi. Dicitur ratio humana, unde sic potest exponi præmissa auctoritas: *Lumen vultus tui*, id est ratio nostra per gratiam tuam illuminata, est signata super nos, id est superiori parti animæ impressa. Dicitur crux Christi, unde in Psalmo: *Signatum est super nos lumen*, id est crux per quam nobis tuam expressisti voluntatem est signata super nos in fronte per impressionem, in mente per fidem.

Luna proprie, unde David: *Fecit lunam in tempora*. Dicitur mutabilitas temporalitatis, unde in Apoc.: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus*; in sole illustratio veritatis; in luna, quæ mensuris deficit, mutabilitas temporalis accipitur. Sancta autem Ecclesia, quæ superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur; quia vero cuncta temporalia despicit, quasi lunam sub pedibus premit. Dicitur etiam stultus, ut Salomon: *Sapiens ut sol permanet, stultus ut luna mutatur*. Dicitur etiam Ecclesia, unde, secundum aliam expositionem, potest exponi prædicta auctoritas de Ecclesia, scilicet: *Fecit lunam in tempora*, quæ ædificata est tempore per Christi passionem; et alibi: *Quoniam video cælos tuos, etc., lunam et stellas*. Eleganter autem per lunam figuratur Ecclesia; quia, sicut luna mendicat lumen a sole, ita Ecclesia lumen justitiæ a vero sole, scilicet Christo. Dicitur virgo Maria, unde in Cant.: *Pulchra ut luna*. Dicitur fama boni operis, unde Job: *Si vidi solem cum fulgeret et lunam incedentem clare*; per solem fulgentem fulgor boni operis, per lunam vero opinio bonæ operationis intelligitur. Dicuntur minores in Ecclesia, unde Habac.: *Sol et luna steterunt in habitaculo suo*, quia et sol, id est majores in Ecclesia; et luna, id est minores, tenent ordinem suum. Dicitur defectus mortalium; quia luna patitur detrimentum et incre-

mentum, per eam significatur defectus mortalium; unde in Psalmo : *Et permanebit cum sole*, id est quandiu tempora volvantur, quæ per solem ideo accipiuntur, quia juxta cursum solis mutantur et distinguuntur tempora; et *ante lunam*, id est ante omnia tempora, quia omnia temporalia sua immortalitate præcedit. Dicitur mortalitas carnis, unde David : *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis donec auferatur luna*, id est pax erit, donec morte destructa, jam non sit carnis mortalitas quæ per lunam significatur. Dicitur humana Christi natura, unde in Psalmo : *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem*; et est sensus : Si protexerit te Christus, sol non uret te per diem, id est non errabis in divinitate sive in sapientia Dei; neque luna uret te per noctem, id est non scandalizaberis in carne, id est non errabis in cognitione divinitatis, nec in cognitione humanitatis. Dicitur depressio quæ aliquando ex adversis provenit; et est sensus : *Sol non uret te per diem*, id est non ureris elatione prosperitatis; *neque luna per noctem*, id est nec de depressione adversitatis succumbes.

Lupus, proprie. Dicitur diabolus; unde in Evangelio : *Lupus rapit et dispersit oves, lupus venit et mercenarius fugit*; quia, cum diabolus surgit, falsus pastor curam sollicitudinis non habet; et in Vita beati Martini legitur : *Cur nos, Pater, deseris, aut cur nos desolatos relinquis? invadent enim gregem tuum lupi rapaces*. Dicitur raptor, unde propheta : *Habitabit lupus cum agno*. Quid enim per lupum, nisi rapinis inbiantem, et quid per agnum, nisi mitem intelligere debemus; lupus autem cum agno habitat, quia per sanctæ charitatis fidem in sancta Ecclesia hi qui in sæculo raptores fuerunt, cum mansuetis ac mitibus conquiescunt. Dicitur tyrannus persequens Ecclesiam Dei, unde in Evangelio : *Mercenarius et qui non est pastor, videns lupum venientem, fugit*. Dicitur persequens Christianum, unde in Evangelio : *Eccè ego mitto vos, sicut oves in medio luporum*. Dicitur hypocrita qui alios decipit falsa religione, unde in Evangelio : *Attendite a falsis prophetis, etc., lupi rapaces*. Dicitur Paulus apostolus, unde in benedictionibus Jacob : *Benjamin lupus rapax, mane comedens prædam, vespere divitiæ spolia*; Paulus enim, qui fuit de tribu Benjamin, in mane, id est in juventute, persecutus est Ecclesiam Dei, eam deprædando, sanctos in carcere cruciando; sed vespere, id est in senectute, ad fidem conversus spolia divisit, id est quos diabolus possidebat sua prædicatione ei abstulit.

Lustrum, proprie spatium quinque annorum; unde in hymno : *Lustra sex qui jam*. Dicitur saltus nemorum, unde in auctoribus frequenter legitur de lustris ferarum, unde *lustrabat lustra ferarum*. Dicitur expiatio, unde Ovidius de gentibus quæ faciunt lustra....

Luter proprie lavatorium, unde legitur in lib. Reg. quod Salomon fecit decem luteris. Dicitur animal quod habitat in aquis et utitur piscibus; unde

ait Augustinus quod *luter non fuit in arca Noe*. Secundum quod significat lavatorium dicitur *hic luter, hujus luteris*; secundum vero quod significat animal, dicitur *hic luter, hujus lutri*.

Lutum, proprie. Dicitur homo, quia de luto formatus aut plasmatus; unde Job : *Memento, quæso, Domine, quod sicut lutum feceris me*. Dicitur luxuria, quia sicut lutum tenax, fetens, corrumpens : sic luxuria tenax est, quia, quem semel capit, vix deserit. Fetens est, quia fetet apud Deum, fetet apud angelum, fetet per infamiam apud proximum; corrumpens est, quia corrumpit corpus et animam; unde in Psalmo : *Ut lutum platearum delebo eos*. Dicitur profunditas peccati, unde David : *Eduxisti me de lacu miserie et de luto sæcis*. Dicitur appetitus terrenorum, unde Petrus : *Tanquam sus in volutabro luti*. Dicitur Judæa, unde in Job : *Restituetur lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum*. Dominus plebem Israeliticam ut lutum reperit, quando eam idololatriæ deditam invenit, quam cum tot miraculis ad terram promissionis duxit, quasi mysterii signaculum fecit. Dicitur terrenarum rerum multiplicitas; unde propheta : *Væ ei qui multiplicat non sua, aggravat contra se densum lutum!* Denso enim luto se aggravat, qui per avaritiam terrena multiplicat. Dicitur mens Spiritu sancto illustrata, unde : *Memento, Domine, quod sicut lutum feceris me*. Sicut lutum quippe homo ioster interior existit, quia Spiritus sancti gratia terrenæ menti infunditur, ut ad intellectum sui Conditoris erigatur. Dicitur doctrina sordidum sapiens, unde Propheta : *Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum*, quasi dicat : Aperuisti iter prædicatoribus inter doctrinam sordidum sapientem. Dicitur etiam desiderii carnalis illecebra, unde David : *Eripe me de luto*. Luto inhærere est sordidis desideriis inquinari.

Lux, proprie, Christus; unde : *Ego sum lux mundi*. Dicitur gentiles ad fidem conversi, unde Apostolus : *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Dicitur prædicatores sancti, ut apostoli, unde in Evangelio : *Vos estis lux hujus mundi*. Dicitur nubes lucida, unde in Gen. : *Fiat lux et facta est lux*, id est nubes lucida quæ vicem solis obtinuit. Dicitur divina natura, unde in Apoc. de Deo dicitur : *Qui habitat lucem inaccessibilem*. Dicitur vita æterna, unde : *Lux æterna luceat eis*. Dicitur angelus bonus, unde in Gen. : *Divisit lucem a tenebris*, id est bonos angelos a malis. Dicitur tempus operandi, unde in Evangelio : *Ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos apprehendant*. Dicitur fides, gratia; unde Isaïas : *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis*. Dicitur scientia vel felicitas, unde Salomon : *Lux justi semper erit, lux impiorum extinguetur*, id est scientia vel felicitas. Dicitur manifestatio, unde in Joanne : *Qui me odit, Agni odit lucem*. Dicitur claritas aeris, unde in catal. : *Benedicite, lux et tenebræ, Domino*. Dicitur gloria vel prosperitas præsentis vitæ, unde : *Nonne lux impii extinguetur?* quia fugitivæ vitæ

prosperitas cum ipsa vita citius terminatur. Dicitur cognitio legis in Evangelio, nam *auferetur ab impiis lux sua*; quia Judæi credere veritati renuerunt, cognitionem legis amiserunt. Dicitur gaudium, unde Job: *Lux obtenebrescet in tabernaculo ejus*; quia

A in prava conscientia quam male inhabitat, gaudium quod habet de terrenis deficit. Dicitur justitia, unde: *Indica mihi, si nosti omnia, in qua via lux habitet*, id est in quibus habitet.

M

Maceria, proprie; unde David: *Non est ruina maceriae*. Dicitur spirituale corpus Christi, id est Ecclesia; quia, sicut constat ex lapidibus diversis, ita Ecclesia ex sanctis; unde dicitur: *In foraminibus petrae, in caverna maceriae*. Petra Christus, foramina vulnera Christo impressa per clavos, caverna majus vulnus quo perforatum est latus: caverna ergo dicitur maceriae, id est Ecclesiae, quia et ejus fuit per compassionem, et in ejus cessit utilitatem. Dicitur secundina, id est pellicula illa in qua clauditur puer in utero matris, quæ secundina dicitur, quia secundo post puerum nascitur; quæ maceria dicitur, quia quodam modo puer ea nutritur, ne aliquid ei noceat; unde obstetrix dixit ad Phares, quia primus natus est de Thamar: *Nunquid propter te divisa est maceria?* id est divisa secundina, ut prius nascereris quam Emron, qui primo manum suam miserat, cujus brachio obstetrix alligaverat filium ad servandum quod primo nasciturus erat. Dicitur Christus qui constat ex diversis membris, sicut maceria ex diversis lapidibus; unde in Psalmo: *Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos, subaudi incumbentes, tanquam parieti inclinato et maceriae depulsæ?* volentes Christum delere, ac si sit paries inclinatus et maceria depulsa, quasi possitis nomen ejus delere de terra, qui ait: *Deus susceptor meus, non morabor amplius*. Dicitur difficultas perfectionis, unde Dominus per prophetam Csee ait: *Ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria*. Spinis electorum viæ sepiuntur, dum idolorum punctiones inveniunt, et quasi interposita maceria viis eorum obviatur, quorum nimirum perfectionis difficultas impugnat. Dicitur munitio disciplinæ, unde in Psalmo: *Utquid destruxisti maceriam ejus?* Et Salomon: *Per agrum hominis pigri transivi et per vineam stulti viri; et ecce totum urticae operuerunt, et maceria lapidum destructa erat*. Per agrum hominis pigri et per vineam viri stulti transire, est cujuslibet vitam negligentis inspicere, quam urticae vel spinæ replent, quia in corde negligentis prurientia terrena desideria et compunctiones pullulant vitiorum; *maceria autem lapidum destructa erat*, id est disciplina Patrum ab ejus corde dissoluta. Dicitur obstaculum quod fuit inter Judæos et gentiles ante Christi adventum; quia, nec gentiles ad Judæos poterant accedere propter idololatriam, nec Judæi ad gentiles propter legem Mosaicam; unde legitur quod maceria quæ erat inter Judæos et gentiles per Christi adventum lata est.

Mactare, proprie. Notat peccata in homine destruere, unde Petro dictum est: *Macta et manduca*; ac si diceret: In hominibus vitia destrue, et sic incorpora Ecclesiae.

B *Macula* proprie læsura corporis, unde legitur in Leviti. quod agnus offerebatur sine macula, non dico velleris, sed corporis, id est qui non habebat læsuram in corpore, id est nec luscus, nec cæcus, nec claudus vel pede fractus. Dicitur criminalis culpa, unde in lib. Sapientiae: *Beatus vir qui inventus est sine macula*. Dicitur culpa, unde Christus dicitur esse sine macula, id est immunis a culpa.

Magnificare significat magnum prædicare, unde David: *Magnificate Dominum mecum*. Notat magnum facere, unde Sap.: *Magnificavit eum in laude sua*.

C *Magnificentia*, proprie, potestas; unde David: *Magnificentiam tuam narrabunt*. Dicitur gloria vel fama, unde in Psalmo: *Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos*. Dicitur Filius Dei, de quo etiam solet exponi præmissa auctoritas, quia Dei Patris magnificentia, id est Filius Patris magnificans elevatus est super cælos.

Magnitudo, proprie, divina majestas; unde: *Et magnitudinis ejus non est finis*. Dicitur multitudo divinæ misericordiæ, unde in Psalmo: *Et magnitudinem tuam narrabunt*. Dicitur dignitas ejus cui paret multitudo, unde Statius:

Magna cum majestate.

D *Magnus*, proprie immensus, unde David: *Magnus Dominus et laudabilis nimis*. Dicitur insuperabilis, ibidem: *Et magna virtus ejus*. Dicitur firmus vel servens, unde in Evangelio: *Mulier, magna est fides tua*. Dicitur mirabilis, unde David: *Magna opera Domini*. Dicitur gravis, unde in Apoc.: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna*. Dicitur abundans, unde in Evangelio: *Homo quidam fecit cœnam magnam*; et alibi: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Dicitur multus, unde in Apoc.: *Vidi turbam magnam*, id est multam. Dicitur mentis devotio, magnum rem significans vel ex magna re procedens, unde legitur in Dan. Susannam clamasse voce magna, non quantum ad vocis sonoritatem, sed quantum ad mentis devotionem. Dicitur incensus, unde in Evangelio: *Gavisi sunt gaudio magno valde*, id est incenso. Dicitur profundus, unde David: *Hoc mare magnum*. Dicitur occultus vel utilis, unde Isaias: *Magni consilii Angelus*. Dicitur etiam valde solemnus, unde in Evangelio: *Erat enim magnus dies ille Sabbati*. Di-

citur etiam immeabilis vel intransgressibilis, unde in Evangelio : *Magnum chaos firmatum est*. Dicitur amplus vel spatiosus, unde domus dicitur magna, id est ampla vel spatiosa.

Magus proprie, in arte magica peritus, ut magi Pharaonis. Dicitur aliquis sapiens magus, unde in Evangelio : *Cum natus est Jesus, etc., ecce magi venerunt*. Sic dicuntur magi, non a magica arte, sed a majoritate scientiæ.

Majestas, proprie. Dicitur etiam divina potestas; unde in Psalmo : *Vox Domini super aquas multas, Deus majestatis intonuit; et : Inquisitor majestatis, opprimetur a gloria*.

Major, proprie. Dicitur major merito, unde in Evangelio : *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista*, id est majoris meriti certitudine vel dignitate; unde sequitur in Evangelio : *Sed qui minor est in regno cælorum, major est eo*; quia minimus angelorum qui erat in patria, erat tunc major Joanne quantum ad certitudinem. Expedimento, unde virginæ status dicitur major conjugali, id est expeditior; quia expeditius servitur Deo in virginali statu quam in conjugali. Diurnitate, unde Apostolus : *Fides, spes, charitas : major autem horum charitas*, id est diurnior. Dicitur major signo, unde in Evangelio : *Majorem charitatem nemo habet*. Dicitur opere, unde dicitur quod officium prælati majus est officio contemplativi, quia fructuosius quantum ad operum multitudinem. Major etiam origine, unde peccatum superbiæ majus dicitur aliis peccatis, quia origo est omnibus peccati; unde David : *Et enundabor a delicto maximo*. Dicitur damno, unde peccatum Adæ dicitur majus, id est damnosius. Dicitur communitate, unde peccatum luxuriæ dicitur majus, quia communius. Dicitur contemptu, unde dicitur peccatum Judæ majus peccato Adæ, quia magis contempsit Judas quam Adam. Dicitur consuetudine, unde peccatum consuetudinis majus dicitur peccato operis.

Maledicere, proprie. Notat vindictam exercere, unde Dominus ad Abraham : *Maledicam maledicentibus tibi*. Notat quid reprobare, unde Dominus per prophetam ait : *Maledicam benedictionibus vestris*. Notat finem rei optare, unde Job dicitur maledixisse diei natiuitatis suæ, id est finem mutabilitatis in qua natus est optasse. Notat malum prædicere, unde legitur quod Noe maledixit Cham filio suo, id est mala posteritatis ejus prædixit. Notat mala de aliquo dicere, unde : *Maledicentes regnum Dei non possidebunt*.

Malleolus, parvus malleus. Dicitur etiam ærumentum quod præbet igni fomentum; unde propheta ait quod *ministri regis succenderunt fornacem malleolis*; alii dicunt quod aliud genus fomenti ignis est.

Malleus, proprie, diabolus; unde Psalmista : *Malleus universæ terræ contritus est*. Dicitur tentatio, unde dicitur quod *modo sunt lapides*, id est

sancti, *inter malleum et incudem*, id est inter tentationes et tribulationes hujus mundi.

Malum, peccatum; in Ainos : *Non est malum in civitate quod Deus non faciat*, id est fieri non permittat. Dicitur subjectum malitiæ, unde David : *Ab homine malo*. Dicitur pœna, unde Isaias : *Faciens tenebras et creans malum*. Dicitur infirmitas, unde : *Sit sermo vester : Est, est, Non, non; quod amplius, a malo est*, id est ab infirmitate cogentis jurare.

Malus, arbor. Dicitur etiam lignum quod erigitur in navi cui velum apponitur. Dicitur Christus, unde in Cant. : *Sicut malus inter ligna silvarum, sic amicus meus inter filios*. Dicitur crux Christi, unde : *Sub arbore malo suscitavi te*. Loquitur Christus ad Ecclesiam, quasi diceret : Per crucem meam suscitavi te ad fidem. Dicitur bonum opus, unde in Cantilena Ecclesiæ : *Fulcite me floribus et stipate me malis*, id est bonis operibus.

Mamma, proprie, spiritualis doctrina; unde in Cant. Ecclesiæ : *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ*, id est doctrina tua spiritualis. Dicitur doctor Ecclesiæ, ad quam significationem potest referri præmissa auctoritas. Dicitur dogma hæreticorum, unde in Threnis : *Lamiæ nudaverunt mammæ, lactaverunt catulos suos*, id est hæretici manifestaverunt dogmata sua, et deceptur simplices.

Mandragora, proprie herba medicinalis et odorifera, quæ fert sui generis pomæ; quorum usus, ut dicunt multi, aufert sterilitatem. Augustinus enim dicit se diligenter investigasse effectum, tamen in eis talem non invenisse. Dicitur sanctus qui, dum exempla bonorum operum circumquaque per famam sanctam tribuit, quasi odorem, ut ægroti sanentur, spargit; unde in Cant. : *Mandragoræ dede runt odorem suum*.

Manducare, proprie. Notat incorporari unitati ecclesiasticæ, unde Joannes : *Si quis manducaverit ex hoc pane, etc.*; et alibi : *Nisi quis manducaverit carnem*. Augustinus ait quod *manducans non manducat*, id est aliquis qui sacramentaliter sumit corpus Christi, non sumit spiritualiter, quia non est de unitate Ecclesiæ. Notat frui, unde David : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es*, id est vita æterna pro bonis operibus tuis frueris. Notat refici, unde David : *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris*, id est quibus est pœnitentia refectio spiritualis.

Mane, proprie, prosperitas; unde Isaias : *Veriet mane et nox decessit*, id est appropinquat prosperitas, et recedet adversitas. Dicitur initium temporis gratiæ, unde in Psalmo : *Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia*. Dicitur splendor sapientiæ Luciferi qui præcellebat alios angelos, unde secundum aliam expositionem sic potest intelligi : *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris?* Dicitur initium diei, unde in Evangelio : *Et valde mane, etc.* Dicitur initium ætatis, unde in Psalmo : *Mane sicut herba*. Dicitur dies, unde Job :

Ecce nunc in pulvere dormiam, et si mane me quaerieris, non subsistam. Dies iudicii dicitur mane, quia tunc manifestabuntur opera hominum; est ergo sensus: In praesenti jam mortem carnis patior, et tamen adhuc de venturo iudicio graviores tuae discretionis sententiam pertimesco. Dicitur initium rei, unde Isaias: *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris*, id est initio. Dicitur gratia, unde in Psalmo: *Quoniam ad te orabo, Domine, et mane exaudies vocem meam.* Dicitur initium aeternae beatitudinis, unde in Psalmo: *Mane astabo.* Dicitur initium spiritualis intelligentiae, unde in Cant.: *Mane surgamus ad vineas*, id est ad spiritum a littera surgentes, ab ostio ad mysticum sensum. Accedamus ad sacras Scripturas, in quibus videntur frondes historiae, redolent flores allegoriae, satiat fructus tropologiae; et hoc est mane, id est initium spiritualis intelligentiae. Dicitur initium temporis, unde in Evangelio: *Simile est regnum caelorum... qui exiit primo mane*, id est paterfamilias Christus, operarii fideles, vinea sancta Ecclesia; hic conduxit operarios in vineam suam tertia, sexta, nona et undecima hora; quia, a mundi huius initio usque ad finem, ad erudiendam plebem fidelium praedicatores congregare non desistit; mane etenim mundi fuit ab Adam usque ad Noe; tertia, a Noe usque ad Abraham; sexta hora, ab Abraham usque ad Moysen; nona, a Moysen usque ad adventum Domini; undecima, ab adventu usque ad finem mundi: has etiam horarum diversitates ad quemlibet hominem per aetatum momenta possumus distinguere. Mane quippe intellectus nostri pueritia; per tertiam adolescentia intelligi potest, quia tunc sol in altum proficit, dum calor aetatis crescit; sexta vero juvenus est, in qua velut in centro sol figitur, dum in ea plenitudo roboris solidatur; per nonam senectus, in qua sol velut ab alto descendit, quia ea aetas a calore juventutis deficit. Undecima hora est ea aetas quae decrepita vel veterana dicitur; quia vero ad vitam bonam alius in pueritia, alius in adolescentia, alius in juventute, alius in senectute, alius in decrepita aetate perducitur, quasi diversis horis in vineam operari vocantur.

Manere, proprie. Notat *adhaerere* vel fructum facere, unde Joannes: *Si manseritis in me*, id est si mihi adhaeseritis; *et verba mea in vobis manserint*, id est in vobis fructum fecerint. Notat inhabitare per gratiam, unde Dominus in Evangelio: *Qui manet in me et ego in eo.*

Manica, proprie, iudicium divinum; unde in Psalmo: *Et nobiles eorum in manicis ferreis*; quia manicæ stringunt; significant iudicium, ut: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Dicitur aeterna damnatio, ut in eadem auctoritate.

Manna proprie cibus qui datus est filiis Israel in deserto. Et dicitur manna descendere, quam admirantes dixerunt: *Manhu?* id est *quid est hoc.* Dicitur sacra Scriptura. Dicitur corpus Christi, unde in Apoc.: *Vincenti dabo manna absconditum.*

Mansio, proprie status essendi in praesenti, unde Apostolus: *Non habemus hic certam mansionem.* Dicitur status essendi quo Deus in aliquo est per gratiam, unde in Evangelio: *Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.* Dicitur status praemii, unde in Joanne: *In domo Patris mei mansiones multae sunt.*

Manus, proprie. Dicitur vindicta divina; unde propheta: *Et adhuc manus tua extensa*; et alibi: *Quoniam tu laborem et dolorem consideras, et tradas eos in manus tuas*, id est in vindictam divinam. Dicitur potentia divina, unde Psalmista: *Manus tuae, Domine, fecerunt me*; *Exsurge, Domine Deus, exaltet manus tua*; et alibi: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.* Dicitur Filius Dei, unde David: *Emitte manum tuam de alto*, qui ideo dicitur manus Patris, quia per eum Pater operatur. Dicitur munificentia Dei, unde David: *Aperis tuam manum tuam.* Dicitur exercitus, unde Act. apost.: *Misit Herodes rex manus.* Dicitur praesentia rei vel opportunitatis, unde in libro Reg. legitur de David quod postulavit ab Abimelech victualia si haberet ad manum, id est in praesentia vel in promptu. Dicitur obumbratio, unde Dominus ait: *Ponam manum ante faciem meam*, id est nubis obumbrationem ante splendorem in quo apparebo. Dicitur etiam ille qui alium regit et sustentat, unde in Evangelio: *Si manus tua vel pes tuus scandalizat te*, etc., id est: Si aliquis qui tibi intrinsecus est, vult scandalizare in fide, potius recedas ab eo corporaliter, quam noceat tibi spiritualiter. Dicitur operatio, unde Job: *Manum meam pono super os meum*; in manu operationis, in ore locutio notatur; manum ergo super os ponere est virtute boni operis culpas tegere pravæ locutionis. Dicitur fortitudo, unde Job: *Nunc quoque in amaritudine sermo meus, et manus plagæ meae aggravata est super genitum meum*; quasi diceret: *Amici mei, qui deberent dolorem meum minuere, inordinata intentione consolationis magis eum multiplicaverunt.* Dicitur propitiatio divina vel misericordia, unde David: *Etenim illuc deducet me manus tua.* Dicitur similitudo manus, unde in Dan. legitur quod Balthasar rex vidit manum scribentem in pariete, id est similitudinem manus. Dicuntur etiam fideles qui, quamvis non valeant in praedicatione, fortes tamen sunt in operatione et eleemosynarum largitione; unde in Cant.: *Manus illius tornatiles.*

Mare proprie congregatio aquarum; in Hebraeo enim idiotice quaelibet congregatio aquarum dicitur mare, unde in Gen.: *Congregationes quae appellantur maria.* Dicitur lavatorium aeneum, in quo sacerdotes abluebant se; unde legitur quod Salomon fecit mare aeneum, id est lavatorium ex ære factum. Dicitur sacra Scriptura, unde in Apoc.: *Et secundus effudit phitlam suam in mare*; per hoc figuratur sacra Scriptura, quae Judæis conversa est in sanguinem, id est in intellectum carnalem. Dicitur praesens saeculum, unde David: *Hoc mare magnum et spatiosum.* Eleganter mare praesens saeculum significat;

mare quippe est salsum, inquietum, tumet et fetet; sic præsens sæculum salsum est per amaritudinem, inquietum per curiositatem, tumet per superbiam, fetet per luxuriam. Navicula est Ecclesia. Sicut enim navicula ad optatam sine submersione pervenit regionem, ita si in fide Ecclesiæ consistimus, ad simplicitatem primam salubriter pervenimus. Sed vento contrario mare turbatur, et navicula fluctibus operitur, dum, instigante maligno spiritu, præsens sæculum undique concutitur et agitur, et contra sanctam Ecclesiam gravis et importuna ac turbulenta tentatio sive persecutio concitatur. Dicitur mare cor nostrum, unde in Job : *Quis conclusit ostia mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens?* Per mare cor nostrum furore turbidum, rixis amarum, elatione superbiæ tumidum, fraude malitiæ obscurum intelligimus. Dicitur etiam activa vita, quia, sicut in mari multiplex est tumultus, ita in activa vita multiplex actionum strepitus; unde David : *Qui descendunt mare in navibus, id est a contemplativa vita ad activam.* Dicitur gentilis populus, unde Isaias : *Erubescite, Sidon, ait mare, id est gentilitas ad fidem conversa insultans Judææ per Sidonem figuratæ, ait : Quæ a fide es aversa, me ad fidem conversa, quæ potius deberes converti, quia tibi tradita sunt eloquia Dei, erubescite.* Eleganter per Sidonem figuratur Judæa; Sidon enim interpretatur *venatio*, et Judæa tota mentis intentione venatur terrena. Per mare vero gentilitas, quæ amaritudine idololatriæ amara erat; mare enim dicitur ab *amaritudine*. Dicitur infernus, unde Job : *Nunquid ingressus profundum maris?* Dicitur baptismus, unde in Apoc. : *Et vidi tanquam mare vitreum; vitreum dicitur propter puritatem fidei, quæ manifestatur in baptismo.* Mare hic baptismum significat, testante Apostolo, qui dicit : *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes baptizati sunt in nube et mari;* unde Psalmista : *Mirabiles elationes maris.*

Marmor, proprie, firmitas; unde in Cant. : *Crura illius columnæ marmoræ, etc.* Crura sponsi sunt prædicatores nominis Christi, ut sunt sancti prædicatores qui Christum portant per mundum et annuntiant regibus et principibus, qui fortes sunt et recti, et resistunt vitiis et concupiscentiis hujus D vitæ.

Marsupium, proprie, possessio; unde in libro Sapientiæ : *Unum sit marsupium omnium nostrorum.*

Massa proprie, unde Apostolus ait quod de eadem massa facit figulus vasa in honorem et vasa in contumeliam. Dicitur Synagoga, unde idem ait : *Si delibatio facta est, et massa, id est primitivi de Judæis fideles, potest fieri ut reliqui sanctificentur.* Dicitur etiam universitas operum, unde in Evangelio : *Medicum fermentum totam massam corrumpit.*

Mater, proprie, Eva a qua descendimus; unde David : *Pater meus et mater mea dereliquerunt me,*

id est Adam et Eva per peccatum suum exposuerunt me pœnæ et culpæ. Dicitur concupiscentia, unde prædicta auctoritas sic potest exponi : *Pater meus, scilicet diabolus; mater mea, scilicet concupiscentia, dereliquerunt me;* sensus est : Ego dereliqui diabolum et pravam concupiscentiam. Dicitur corruptio, unde Job : *Putredini dixi : Pater meus es et mater mea.* Dicitur gratia benedictione, unde : *In novam pariat gratia mater infantiam.* Dicitur anima in qua oritur Christus per gratiam, unde in Evangelio : *Qui fecerit voluntatem, etc., et mater est.* Dicitur Ecclesia militans, unde in Cant. amoris : *Egredimini, filie Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua.* Hic diadema dicitur conventus sanctorum quo Ecclesia B coronat Christum quasi diademate; unde in Psalmo : *Posuisti in capite ejus coronam.* Dicitur etiam triumphans, unde in Cant. : *Tenui illum, nec dimittam donec introducam illum in domum matris meæ, id est in empyreum cælum in quo regnat triumphans Ecclesia, quæ dicitur mater militantis.* Dicitur Synagoga quæ Ecclesiam de gentibus instruxit ad fidem exemplo et instructione, unde in Cant. : *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, id est Synagoga, scilicet Judæa quæ dicitur fuisse mater Ecclesiæ de gentibus, quia primitivi de Judæa, ut apostoli, gentes converterunt ad fidem.* Dicitur terra, unde Adam dicitur filius terræ; a simili, terra dicitur mater Adæ.

Maxilla, proprie, dicitur etiam bonum spirituale vel temporale; unde in Evangelio : *Si percusserit te in maxillam dexteram, etc., id est si aliquis voluerit te in spiritualibus, potius te permittas lædi in temporalibus quam in spiritualibus.* Dicitur potestas diaboli, unde legitur in Job maxillam serpentis perforatam esse, id est diaboli potestatem infirmatam fuisse per Christi adventum; quæ eleganter dicitur maxilla, quia, sicut trajicitur cibus per maxillam ut incorporetur, ita diabolus potestate sua sibi malos incorporat; unde quidam rhythmicus ait (63) :

*Anguem forat in maxilla,
Christus hamus et armilla;
In cavernam reguli
Manum mittit ablactatus,
Et sic fugit exturbatus
Vetus hospes sæculi.*

Christus dicitur hamus et armilla; hamus propter assumptam humanitatem, armilla propter virtutem divinitatis. Hunc hamum diabolus appetit, cum vermiculum carnis in cruce deglutivit; sed hamo divinitatis, quæ sub carne quasi sub vermiculo rubeo latebat, captus est. Armilla vero, id est virtus divinitatis, perforavit maxillam Leviathan, cum potestatem diaboli minuit, et infernum confregit, et per foramen electos extraxit, et carnem Christi mortificatam tertio die conduxit: hoc enim animi Christi sola sine divinitate minime potuisset, cum

anica Christi creatura fuisset et non creatrix. Dicitur praelatus, quia per eum spiritualis cibus sacrae Scripturae atteritur, et in stomachum mentis trahitur; per praelatos enim sancta mater Ecclesia iniquos a vitis conterit, et quasi glutuens in sua membra convertit; unde in Jeremia legitur: *Plorans ploravit in nocte, et lacrymae ejus in maxillis ejus*. Praelati enim compatiuntur infirmis cum Apostolo, dicentes: *Quis infirmatur et ego non infirmor?* Dicitur etiam victualia, quia per maxillas cibus atteritur; unde David: *In hamo et freno maxillas eorum constringe*, id est subtrahe eis victualia.

Maximum, proprie de re maxima datum, unde praecipuum de dilectione Dei datum dicitur maximum; Christus enim in Evangelio loquens de hoc praecipuo: *Diliges Dominum, etc.*, ait, *hoc est maximum et primum mandatum*, id est de re maxima, id est de Deo vel ejus dilectione. Dicitur maximum origine, unde in Psalmo: *Et emundabor a delicto maximo*, id est superbia, quae est origo omnium malorum. Dicitur maximum effectu, unde in benedictione aquae dicitur: *Maxima quoque sacramenta aquarum substantia conficiuntur*. Baptismus dicitur maximum sacramentum effectu, quia culpam et poenam delet et confert gratiam.

Medicus, proprie. Dicitur Christus; unde in Evangelio: *Non est opus sanis medicus*. Dicitur ille qui aliud dicit et aliud facit, unde in Evangelio: *Medice, cura te ipsum*. Dicitur etiam doctor vel praedicator, unde in Psalmo: *Nunquid medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?*

Medius, proprie, mediator; unde de Christo in Evangelio: *Medius vestrum stat quem vos nescitis*, id est Christus mediator vestri et Dei. Eleganter autem medius; quia, sicut quod medium est habet participium cum extremis, sic oportet mediatorem habere aliquam habitudinem cum illis quos ad concordiam vult reducere. Dicitur etiam praesens, quia quod medium est magis apparet quam extrema, quia se extremis praesentat; unde sic potest exponi: *Medius vestrum*, id est praesens inter vos. Dicitur communis; quia quod medium est communiter se habet ad extrema, medium sumitur pro communi, ut centrum a parte circumferentiae; unde sic potest exponi quod dictum est: *Medius vestrum*, id est communis vobiscum, id est communem naturam vobiscum habens. Dicitur vilis; quia sicut medium dicitur commune, ita vile, quia omne commune v. l. c. et quanto communius, tanto vilius, sicut omne rarum pretiosum, et quanto rarius, tanto pretiosius; unde et Judaei vilia et immunda vocabant communia. Est ergo sensus: *Medius vestrum*, id est quem vos vilem reputatis, stat. Dicitur medium quod est oppositum medio, unde in Evangelio: *Ambulabat Jesus per medios fines Decapoleos*, id est per viam quae erat opposita mediis finibus illius regionis quae continebat in se decem civitates; decas enim *decem*, polis *civitas* dicitur. Dicitur concordia, unde Habac. *In medio duorum animalium cognosceris*, id est

A in concordia duorum testimoniorum; et in Psalmo: *Si dormiatis inter medios clericos*. Dicitur etiam reclusus, unde in lege Dominus praecipit ut media via incedamus, non declinantes ad dexteram vel ad sinistram.

Mel, proprie, delectabile; unde David: *Desiderabilia super aurum, etc., super mel et favum*, id est super omne delectabile. Dicitur victuale, unde in Exod. Dominus: *Dabo vobis terram fluentem lacte et melle*; et in Isaia: *Butyrum et mel comedet*, ut superius expositum est. Dicitur carnalis delectatio, ad quam significationem potest referri quod dictum est in Isaia: *Butyrum et mel comedit*, id est primitivos motus et carnales delectationes in se destruet. Dicitur bona operatio, secundum quam significationem praedictam auctoritatem exponere debet, ut sit sensus: *Reprobabit malum et eliget bonum*. Dicitur spiritualis doctrina quae dulcior est, unde in Cant.: *Mel et lac sub lingua tua*, quia Ecclesiae doctores minorem doctrinam, quae per lac significatur, minoribus propinat et spirituales majoribus. Dicitur divinitas, unde sic potest exponi mel et lac: mel divina natura, lac humana; mel de rore caeli venit, quia natura divina super omnia est; lac deorsum exprimitur, quia humanitas deorsum assumpta est: igitur nihil aliud est mel et lac sub lingua Ecclesiae esse quam Ecclesiam de divinitate et humanitate Christi recte cogitare. Dicitur Novum Testamentum. Sicut per favum, qui nil aliud est quam mel in cera, intelligimus Vetus Testamentum in quo erat veritas in umbra, nucleus in testa, sic per mel Novum Testamentum; unde in Cant.: *Comedi favum meum cum melle meo*, id est in mentes fidelium meorum transfudi intelligentiam Veteris et Novi Testamenti. Vel per mel figuratur anima Christi, quae per mortem separata fuit a carne, per resurrectionem iterum incorporata. Comedit ergo Christus favum cum melle, quando in resurrectione et corpus animae univit, et animam corpori; quia anima, quae prius quasi mel, facta favus, quando ad corpus rediit, corporis autem animatio et animae incorporatio et utriusque glorificatio fuerunt. Dicitur dulcedo sacrae Scripturae, unde in Apoc.: *Et accepi librum de manu angeli, et devoravi eum, et erat in ore meo quasi mel dulce*. Dicitur sapientia, unde dicitur: *Fili, invenisti mel, sume ad sobrietatem, ne, si nimis, forte evomus illud*; unde Paulus: *Nolite plus sapere quam oportet sapere*. Dicuntur blanditiae haereticorum mel, unde Salomon: *Mel distillans labia meretricis*. Dicitur dulcedo praedicationis Christi, unde Deut.: *Suxerunt mel de petra, et oleum de saxo durissimo*. Per petram significatur Christus a quo ante passionem discipuli ejus suxerunt mel, id est praedicationis ejus dulcedinem, vel miraculorum jocunditatem. Ab eodem post resurrectionem, cum jam esset factus saxum durissimum, id est immortalis, suxerunt oleum, id est receperunt gratiam Spiritus sancti, misso Spiritu sancto in discipulos.

Melior, proprie. Dicitur major in corpore; unde legitur de Saule in Samuele quod non erat melior eo in terra, id est major in corpore. Non enim hoc de merito intelligendum est, cum multi meliores eo essent in terra, id est majoris meriti, ut Samuel et filii prophetarum. Dicitur delectabilior, unde in Cant.: *Meliora sunt ubera tua vino*, id est evangelica doctrina delectabilior est Mosaica, cujus austeritas per vinum figuratur. Dicitur fructuosior, unde Eccle.: *Melior est canis vivus leone mortuo*; quia, ille qui est in via, majorem potest facere fructum boni operis quam ille qui est in patria; unde Apostolus: *Cupio dissolvi et esse cum Christo; manere autem in carne propter fratres multo melius*. Dicitur securior vel gloriosior, unde Psalmista: *Melior est dies una in atriis tuis*. Dicitur utilior, unde David: *Melius est modicum justo*. Dicitur bonum aliquid, unde Apostolus: *Melius est nubere quam vri*, quasi diceret: *Bonum est nubere, sed non vri*. Dicitur minus malum, unde Dominus in Evangelio: *Melius esset ei si non natus fuisset*, id est minus malum esset inde, si non fuisset natus.

Memor, proprie, adimplens promissum; unde David: *Memor esto verbi tui servo tuo*. Dicitur judicans vel damnans, unde Psalmista: *Nec minor ero nominum eorum*, id est non judicabo eos in die iudicii, dicens: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Dicitur aliquis gratiam conferens, unde David: *Memor ero Raab et Babylonis*, id est peccatoribus qui significantur per Raab et Babylonem conferens gratiam.

Memoria, proprie. Dicitur vita æterna; unde in Psalmo: *In memoria æterna erunt justi*. Dicitur fama vel gloria, unde David: *Periit memoria eorum cum sonitu*. Dicitur pœna memorialis, unde David: *Redeat in memoriam iniquitas patrum ejus*, id est puniatur pœna memoriali.

Mendacium est falsa vocis significatio cum intentione fallendi, unde in Psalmo: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Dicitur idolum, quod ideo dicitur mendacium, quia non est quod esse flagitur; unde David: *Utquid diligitis vanitatem et queritis mendacium*. Dicitur temporale bonum quod non persolvit quod promittit, quia spondet beatitudinem, nec persolvit; unde secundam aliam expositionem: *Utquid diligitis vanitatem*. Dicitur etiam peccatum, unde in Apoc.: *Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum et faciens abominationem et mendacium*.

Mendax dicitur falsus, unde in Evangelio Christus ait de diabolo quod ipse mendax est et pater ejus, id est mendacii. Dicitur dolosus, unde in Psalmo quod mendaces sunt in stateris, id est dolosi in suis negationibus. Dicitur mutabilis, unde in Evangelio: *Solus Deus verax, omnis homo mendax*.

Mens, anima; unde Apostolus: *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*. Dicitur etiam ratio, unde Apostolus: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*. Dicitur inceptio,

unde aliquis dicitur mentiri, id est contra inventem ire. Dicitur memoria, unde in Apoc.: *In mente ergo habe qualiter acceperis*. Dicitur sapientia Dei sive Filius, unde Boetius:

*Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens.*

Mensa, proprie. Dicitur sacra Scriptura sicut et Judæi eam prave intelligentes; unde David: *Fiat mensa eorum coram ipsis*, etc. Dicitur eucharistia, unde David: *Parasti in conspectu meo mensam*. Dicitur vita æternæ, unde in Evangelio: *Ut edatis et bibatis super mensam meam*. Dicitur esus idololatricorum, id est eorum quæ iramolata sunt idolis, unde Apostolus: *Non potestis communicare mensæ Christi et mensæ dæmoniorum*.

Mensis, proprie. Dicitur pluralitas gratiarum, sicut mensis est pluralitas dierum; unde Job diabolum noctem vocans, qui et alios obtenebrat peccatis et obtenebratus est, eum dicit non computari in diebus anni, nec numerari in mensibus, quia diabolus et a pluralitate gratiarum et ab universitate semotus est et alienus; unde per menses intelliguntur Ecclesiarum diversitates, unde sic potest exponi præmissa auctoritas, quia diabolus non computabitur in diebus anni, nec numerabitur in mensibus, quia semper erit a consortio sanctorum alienus. Dicitur etiam Ecclesia; quia, sicut integritas mentis ex diversis diebus, sic Ecclesia ex diversis constat fidelibus: et ideo eleganter per mensem Ecclesia figuratur, unde propheta: *Et erit mensis ex mense, et Sabbatum ex Sabbato*, id est ex Ecclesia præsentī militanti componitur triumphans. Dicitur ordo angelicus; per menses enim possunt intelligi angelici ordines, in quibus non numerabitur qui ad dignitatem angelici ordinis non revertetur. Dicitur etiam actio humana, unde Job: *Sicut cervus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem boni operis, sic et ego habui menses vacuos*. Sancti enim cum Deo serviunt, plerumque rerum inopia coangustantur; qui enim per actiones suas præsentia non quærunt, a mundi compendiis vacuos menses ducunt.

Mensura, proprie. Dicitur etiam meritum; unde Lucas: *Qua mensura mensi fueritis*. Dicitur vita æterna, unde in Evangelio: *Mensuram bonam et confertam*. Dicitur terminus rei, unde legitur quod *Dominus omnia creavit in numero et pondere et mensura*, id est distincte, et in suis propriis naturis secundum quas feruntur superius vel inferius et in propriis terminis et quælibet res propriis finibus et terminis concluditur. Dicitur capacitas, unde legitur quod *distributiva sunt dona et virtutes, juxta uniuscujusque mensuram*. Dicitur doctrinæ distinctio, unde in Evangelio: *Quis, putas, est fidelis servus et prudens, etc.; tritici mensuram*, ut majora majoribus et minora minoribus proponantur.

Mercenarius dicitur negotiator, unde in Deut.: *Non detinebis opus mercenarii usque mane*. Dicitur pseudoprelatus, unde in Joanne: *Mercenarius et*

qui non est pastor. Dicitur servus Dei, unde in Evangelio : *Fac me sicut unum de mercenariis tuis.*

Mercēs, proprie; unde legitur de Juda in Act. apostolorum : *Hic possedit agrum de mercede iniquitatis.* Dicitur passio Christi, unde propheta : *Ecce saltator et mercēs ejus cum eo*, id est sustinebit passionem per quam mercabitur nobis æternam beatitudinem. Dicitur vita æterna, unde in Evangelio : *Gaudete et exultate, quoniam mercēs vestra.* Dicitur vana gloria, unde Dominus de hypocritis in Evangelio ait : *Receperunt mercedem suam.* Dicitur pœna, unde Petrus : *Et peribunt recipientes mercedem suam.*

Mereri proprie. Notat *exigere*, unde Augustinus : *Charitas habita meretur augeri ut aucta mereatur et perfici.* Notat congruum esse, unde de beata Maria virgine dicitur quod meruit portare Salvatorem, non quod hoc exigent ejus merita, sed quia ad hoc ratione innocentiae fuit congrua. Notat *indigere*, unde : *Infelix culpa Evæ, quæ talem ut tantum meruit habere Redemptorem*, id est indiguit tali ac tanto Redemptore, quia meritum et indigentia in hoc conveniunt quod tam meritum quam indigentia aliquid deprecant fieri; et ideo *mereri* quandoque pro *indigere* ponitur : et ideo tamen meritum dicitur congruentius.

Meretrix, proprie, tabernaria; unde exploratores diverterunt ad donum Rahab meretricis quæ vere meretrix non fuit; sed, quia res venales exponebat, a *merendo* meretrix dicta est. Dicitur doctrina hæreticorum, unde : *Favus distillans labia meretricis.* Dicitur idololatria, unde in Apoc. : *Veni et ostendam tibi damnationem meretricis magnæ*; hic vocatur idololatria vel conventus idololatrarum. Dicitur Judæa quæ cum idolis meretricata est, unde a prophetis meretrix dicitur; unde in Isaia : *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis?*

Meridies, proprie. Dicitur res perpetua; quia, sicut sol existens in meridie non videtur moveri sursum vel deorsum, sic res perpetua non subiacet corruptioni; unde in Psalmo : *Vespere, et mane, et meridie*, etc., id est laudabo vespere pro præteritis, mane pro futuris, meridie pro æternis. Dicitur contemplativa vita, unde sic potest exponi hæc clausula Cantorum : *Indica mihi ubi cubes, ubi pascas in meridie*, id est in cujus mente te pascas per bonam operationem, et in cujus mente quiescas per contemplationem. Dicitur fervor charitatis, unde legitur quod, post peccatum Adæ, Dominus deambulabat per paradysum ad auram post meridiem, id est fervore charitatis jam in Adam deficiente. Quid enim est quod post peccatum hominis in paradiso Dominus non stat, sed deambulabat, nisi quod, irruente culpa, se a corde hominis motum demonstrat. Quid est quod ad auram post meridiem, nisi quod lux ferventior veritatis accesserat, et peccatricem animam culpæ suæ frigus constringebat. Increpavit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum

sermonibus, sed etiam rebus aperiret, quatenus peccator homo, et per verba quod fecerat audiret, et per deambulationem, amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret; et per auram, fervore charitatis expulso, torporem suum animadverteret, et per declinationem solis cognosceret quod ad tenebras appropinquaret. Dicitur etiam ascensio, quia in meridie Christus in cœlum ascendit, mane a mortuis surrexit, vespere mortuus fuit. Est ergo sensus : *Vespere laudabo te pro tua passione, mane pro resurrectione, meridie pro ascensione.* Dicitur dies judicii, quia tunc incandescent ira Dei, et manifestæ erunt cogitationes hominum et opera; unde in libro Sapientiæ : *In meridiano exuret terram, et in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere?* Dicitur tempus passionis Christi, unde in lib. Sapientiæ : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*, id est in cujus mente pascas per fidem; *ubi cubes*, id est in cujus animo quiescas per charitatem; et hoc *in meridie*, id est in passionis tempore. Eleganter per meridiem passionis status figuratur; quia, sicut in meridie magis sol fervescit, sic tempore passionis in fidei charitas amplius incandescit.

Messis, proprie. Dicitur etiam finis sæculi; unde Dominus in Evangelio : *Messis quidem consummatio sæculi.* Dicitur etiam conversio ad fidem, unde Job : *Levate capita vestra*, etc., *ad messem*, id est corda hominum parata sunt ad fidei susceptionem. Dicitur ille qui convertitur, unde : *Messis quidem multa, operarii vero pauci*, id est multi sunt qui possunt meti per prædicationem, sed pauci sunt operarii quantum ad prædicationis executionem. Dicitur vita æterna, unde Job : *Famelicus messem comedit*, id est per divini verbi adimpletionem consequitur vitæ æternæ beatitudinem. Famelicus ille dicitur qui esurit panem divini verbi, et secundum quod audit facit, et secundum hoc consequitur beatitudinis fructum. Dicitur sacra Scriptura, unde secundum aliam expositionem : *Famelicus messem comedit*, nimirum gentilis populus verba legis intelligendo agit ad quæ plebs Judaica sine intellectu laboravit. Dicitur donum rectæ intelligentiæ; eadem auctoritas sic potest exponi : *Famelicus*, id est stultus, habet *messem*, quando donum rectæ intelligentiæ accipit et Scripturæ sacræ sententiis docetur, bona loquitur, sed tamen nullo modo quod dicit operatur.

Meterē, proprie. Notat *consequi*, unde in Apostolo : *Qui seminatur in benedictionibus, de benedictionibus et metet*, id est consequetur vitam æternam. Dicitur remunerari vel præmiari, unde : *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.* Notat *colligere*, unde in Cant. : *Messui myrrham meam.* Notat *compleri*, unde apostolus : *Alius est qui seminatur, alius est qui metet*; prophetæ seminaverunt, apostoli iæssuerunt, id est compleverunt. Notat *exigere vel extorquere*, unde in Evangelio : *Sciebam quod homo arsturus [durus] es, et metens quod non seminasti.*

Meltri proprie. Notat remunerare, unde : *Qua mensura mensi fueritis. Notat circumspicere, unde : Metiri se quemque decet.* Notat mundum certis terminis circumscribere, unde de Deo in Isaia dicitur quod mensus est terram pugillo.

Miles, proprie. Dicitur apparitor sive lictor qui deputatus est officio puniendi homines ; unde legitur quod milites crucifixerunt Jesum. Non enim credendum est aliquos cingulo militiæ honoratos cum crucifixisse, sed potius ministros non sic honore militiæ præditos. Tamen gregarius miles solet dici, unde de Nabuchodonosor dicitur quod fuerat miles gregarius in palatio regis Assyriorum. Sunt tamen qui dicunt militem gregarium vocari illum qui est de familia alicujus principis cum aliis militibus. In legibus etiam habetur de milite caligato. Miles etiam dicitur sanctus, qui sub Deo in bonis operibus militat, unde in hymno : *Deus tuorum militum.*

Militare, proprie. Notat contradicere, unde apostolus dicit vitia militare adversus animam. *Servire*, dicuntur dæmones : *Castra militantia Deo*, id est servientia.

Militia, proprie, vita humana; unde Job : *Militia est vita hominis super terram.* Dicitur exercitus dæmonum, unde Isaias : *Visitabo super militiam cæli.* Dicitur conventus astrorum, unde legitur quod Judæi adoraverunt in Ægypto militiam cæli. Dicitur exercitus angelorum qui sub Deo militant, id est diversa mysteria sub eo exercent.

Millia idem significat quod mille, unde : *Et tu Bethlehem Ephratha, nequaquam minima es in millibus Judæ,* id est inter mille civitates Judæ. Aliquando significat idem quod infinitum, unde in propheta : *Millia millium ministrabant ei*, id est infinita millia. Aliquando notat perfectionem, unde in Apoc. : *Ex tribu Juda duodecim millia signati.*

Minimus corpore aut ætate, unde in Gen. Jacob de Benjamin ait : *Minimus tenetur*, id est vinculis. Dicitur minimus tempore, unde Paulus dicit se minimum apostolorum quia post alios a Domino vocatus. Dignitate temporali, unde in Evangelio : *Quod fecistis uni ex minimis, mihi fecistis.* Reputatione, unde in Evangelio : *Qui scandalizaverit unum ex pusillis istis minimis.* Acredine, unde dicit Augustinus quod *minima est pœna illorum qui originali peccato actuale non addiderunt.* Facilitate ad implendum, unde Dominus iterum : *Qui solverit unam de mandatis meis minimis.* Maximum autem mandatum dicitur quod gravius est ad implendum, a simili minimum quod de facili potest impleri.

Minister, proprie, unde Dominus in Evangelio : *Ubi ego sum, illic et minister meus erit.* Dicitur auctor, unde Apostolus : *Scimus Jesum ministrum fuisse circumcisionis.* Dicitur minor, unde in Evangelio : *Qui voluerit major fieri, sit minister*, id est minor.

Minor, proprie, indignior; unde in Gen. : *Evigilans autem Noe a vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius, ait : Serrus minor erit fratribus suis.* Cham enim non fuit minor ætate, sed dignitate. Dicitur aliquis

A minor merito, unde in Evangelio : *Qui minor est in regno cælorum, major est eo.*

Minuere proprie notat inferiorem facere, unde in Psalmo : *Minuisti eum paulo minus.* Notat famæ vel gloriæ detrudere, unde in Evangelio : *Me oportet minui.* Notat privare, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Me oportet minui*, id est capite privari; *illum autem crescere*, id est in cruce exaltari.

Minus ponitur comparative, unde David : *Minuisti eum paulo minus ab angelis.* Ponitur exceptive, unde Paulus : *Quinquies quadragenas una minus accervi*, id est una plaga. Ponitur negative, unde Joannes : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quod minus*, id est si in aliquo minus, id est non paratæ, dixissem.

B *Mirari*, proprie; unde in Cant. : *Nolite mirari quod fuscasum.* Notat laudare, unde dicitur quod homines mirabantur opera Christi. Notat imitari, unde Lucanus :

*Hæmorrhœis aspera Tutto
Magnanimo juveni, miratorique Catonis,*

id est imitatori

Misericordia, proprie, divina natura; unde David : *Misericordia mea et refugium meum.* Dicitur effectus misericordiæ, unde : *Misericordias Domini in æternum cantabo.* Dicitur manifestatio misericordiæ, unde Jacobus : *Judicium fiet illi sine misericordia qui non fecit misericordiam*, id est manifestationem suæ misericordiæ non exhibebit Deus damnatis; quia, quamvis non punientur quantum meruerunt, potius tamen apparebit in eis effectus justitiæ quam misericordiæ. Dicitur primus adventus, unde in Psalmo : *Universæ viæ Domini misericordia et veritas*, quia in principio vel in primo adventu exhibuit Deus misericordiam suam, in futuro vero justitiam exhibebit.

Mitis idem est quod mansuetus, unde in Evangelio : *Beati mites.* Dicitur misericors, unde in Evangelio Dominus : *Discite a me quia mitis sum.* Dicitur remissus, unde dicitur quod una pœna mitior est alia, et quod Deus mitius agat cum quibusdam quam cum aliis, id est remissius.

Mittere, proprie. Notat visibilem facere vel incarnare, unde in Evangelio : *Misit Deus Filium suum in mundum.* Notat menti humanæ infundere, unde et Filius temporali missione dicitur mitti a Patre, id est humanæ menti per gratiam infundi. Notat spirare, unde Spiritus sanctus mitti dicitur a Patre, id est inspirari. Dicitur menti humanæ Spiritum sanctum infundere, unde in Apostolo : *Misit Spiritum sanctum in corda nostra.* Notat facere, unde in Psalmo : *Mittit crystallum suam*, id est [fecit]. Notat subtrahere vel permittere, unde in Job : *Mitte manum tuam*, id est in defensionem tuam vel permittite ut ego tangam te; unde in Evangelio : *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.*

Modicum re, unde in Psalmo : *Melius est modicum justo.* Dicitur tempore, unde in Evangelio :

Modicum, et non videbitis me. Modicum fide, unde A in Evangelio: *Modicæ fidei, quare dubitasti?*

Modius proprie. Dicitur etiam lex Mosaica, unde in Evangelio: *Nemo lucernam accendit et ponit eam sub modio*; quia Christus est vera lucerna, non prædicat legalia. Dicitur terminus unius gentis, id est Christus lucernam suam non posuit sub modio, quia fidem suam in terminis unius gentis non conclusit. Dicitur temporale commodum quod continet annonam. Et lucerna non est ponenda sub modio, quia pro temporali comodo non est prædicandum; vel nemo debet abscondere lucernam sub modio, id est cessare a prædicatione timore pœnæ corporalis, ut per modium corpus figuretur quod in se continet animam.

Modus, maneries; unde Apostolus: *Multifarie multisque modis.* Dicitur mediocritas sive mensura secundum quod soliti sumus dicere: *Iste nescit tenere modum in factis suis vel verbis*; unde auctor ait: *Excessit medicina modum.* Dicitur affectus secundum quod soliti sumus dicere: *Modis omnibus deprecamur te, ut hoc facias*, id est omni mentis affectu. Dicitur modulatio, juxta quod dicitur: *Iste temperat citharam suam ad diversos modos canendi*, unde in libro Sapientiæ: *Requirentes modos musicos et narrantes carmina scripturarum.* Dicitur intentio, unde in Psalmo: *Quo modo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem?* in qua intentione, ut sint duæ dictiones *quo modo*.

Mæchari. Notat etiam aliquam illicite cognoscere, ut mæchia dicatur omnis illicitus concubitus; unde: *Non mæchaberis.* Notat *concupiscere*, unde: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo.* Notat verum intellectum Scripturæ subtrahere et falsum inquirere, unde Apostolus: *Qui doces non mæchandum mæcharis.* Notat *idololatrare*, unde frequenter Juda dicitur mæchari a prophetis.

Mola, proprie. Dicitur quantalibet pœna temporalis, unde in Evangelio: *Si quis scandalizaverit, etc., suspendit mola.* Dicitur dens molaris, unde David: *Dentes molas leonum coufringet Dominus.* Mystice tamen hoc significat persecutionem tyrannorum vel pravam suggestionem dæmonum. Dicitur conjugalis status, quia cum multiplici cura et labore est, unde in Evangelio: *Duo in mola, unus assumetur et alter relinquetur*; quia de conjugatis quidam salvabuntur, quidam damnabuntur. Dicitur spes vel timor, quia inter spem et timorem debet molli Christianus, unde in Deuter.: *Non accipies alteram molam loco pignoris*; quia spes sine timore præsumptio est, timor sine spe desperatio. Solet etiam apud auctores signare pulices, etc.

Molle dicitur delicatum, unde verbum sacræ Scripturæ dicitur molle per expositionem quod prius durum erat per obscuritatem; unde in Psalmo. *Molliti sunt sermones ejus super oleum et ipsi sunt jucula.*

Mollire, proprie. Notat *d. lectare*, unde in Psal-

mo: *Molliti sunt sermones.* Notat *demulcere*, unde Salomon: *Ut eruaris a muliere extranea, quæ molliit sermones suos*, id est sermonibus demulcet. Notat *turbare*, unde legitur quod Dominus molliuit cor ejus.

Monile, proprie. Dicitur etiam prædicator vel doctor qui facto vel exemplo alios monet, unde: *Collum tuum sicut monilia*; collum Ecclesiæ dicuntur doctores, quia sicut per collum trajicitur cibus in stomachum, sic prædicatores sacram Scripturam exponentes, trajiciunt cibum sacræ Scripturæ in animam. Dicitur virtus, unde in Apoc.: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem, etc., ornata monilibus suis.*

Mons, proprie. Dicitur hæreticus propter superbiam, unde David: *Quo modo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer*; secundum aliam expositionem seu translationem nec hoc dicitur quantum ad rei veritatem, sed quantum ad hæreticorum opinionem, hæretici enim fingunt se altos esse in virtutibus. Dicitur Christus propter eminentiam virtutis: *Erit in novissimis diebus præparatus mons in vertice montium*; hoc Isaïæ. Dicitur etiam diabolus propter eminentiam superbiæ, unde in Evangelio: *Si quis habuerit tantum fidei, etc., et dixerit huic monti.* Dicitur sanctus, unde David: *Montes excelsi cervis*; et alibi: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Dicitur superbus, unde David: *Tange montes et fumigabunt*, id est tange superbos per compunctionem et fumigabunt per lacrymarum effusionem, quia fumus lacrymam producit et fletum; et alibi: *Fundamenta montium.* Dicitur celsitudo virtutis, unde in propheta: *Ascende in montem tu qui evangelizas Sion.* Dicitur sacra Scriptura propter eminentiam doctrinæ, unde Habacuc: *Deus ab austro veniet et sanctus de monte Pharan*, id est umbroso vel condenso. Sacra Scriptura, mons umbrosus vel condensus; propter difficultatem intelligentiæ. Dicitur Ecclesia, unde Psalmista: *Et deducet in montem sanctum tuum.* Dicitur vita æterna propter securitatem, stabilitatem et dignitatem; unde David: *Quis requiescet in monte sancto tuo?* Dicitur primitiva Ecclesia de Judæis, quia prima cepit radios fidei; unde in Psalmista: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.* Dicitur Vetus vel Novum Testamentum, unde David: *Per medium montium pertransibunt aquæ*, quia doctrina theologica consonare debet utrique Testamento. Dicitur Judaicus populus, unde Isaïas de diabolo ait: *Sedebo in monte Testamenti, in lateribus aquilonis.* Malignus enim spiritus montem Testamenti tenuit, quando Judaicum populum qui legem acceperat sibi per infidelitatem subjunxit. Dicitur mons sancta, unde Job: *Mons cadens defluit*, cum in mente etiam justi hominis repræsentatio eventu agitur, quatenus sic subito tentetur et hunc inopinatum proventu concutatur et prosternatur. Dicitur etiam Apostolus, unde: *Transferentur montes in cor maris*, quod est factum cum prædicatores apostoli a Judæa repulsi ad gen-

tes venerunt. Dicitur alta contemplatio, unde Job de onagro ait : *Circumspicit montes pascuæ suæ.* Sancti enim per onagram signati quanto magis se exterius despiciendo dejiciunt, tanto amplius interiorius revelationem contemplatione pascuntur. Dicitur aliquis de antiquis Patribus, unde in Psalmo : *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis. Æternis montibus nos Dominus illuminat,* quia per vitam patrum præcedentium radio nos suæ claritatis illustrat. Dicitur etiam tumor sæcularium potestatum, unde Psalmista : *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini.* Multi qui prius a lata rigiditate tumuerunt, Deo in carne apparente, sunt magno timore per pœnitentiam liquefacti. Et iterum : *Ascendunt montes et descendunt campi.* Plerumque enim persecutores Domini superbi contra eum veniunt, sed ab eo humiles revertuntur; quia montes ascendunt per tumorem potentiae, sed campi descendunt plani facti per cognitionem culpæ vel miseriæ.

Monstrum dicitur res præter cursum naturæ, ut homo bicorpor, vel animal biceps vel triceps. Dicitur homo monstruosus, id est crudelis; unde de Moyse legitur in lib. Sapientiæ quod *in verbis suis monstra placavit,* id est Pharaonem et complices ejus, qui quasi monstra erant per crudelitatem, humiliavit; vel monstrum vocatur vitulus conflatilis, qui monstruose ortus est, qui præcepto Moysi contritus est; vel monstra vocantur serpentes quos fecerunt magi de virgis, quos devoravit serpens Moysi, in quem mutata est virga per Moysi verbum; vel monstra dicuntur serpentes igniti, quorum malitiam placavit Moyses, filiis Israel præcipiendo serpentem æneum aspicere. Dicitur demonstrationes, unde Aristoteles in *Porphyrii analyticis* ait : *Gaudeant (?) genera et species monstra eisunt.* Dicitur miraculum, unde in lib. Sapientiæ : *Fecit ipsis monstra et consumpsit eos in flamma ignis.* Monstra vocatur miraculosus terræ hiatus quo absorpti sunt Dathan et Abiron. Et sic potest exponi quod dictum est : *In verbis suis monstra placavit,* quia plagas quibus percussit Dominus Ægyptum verbis suis placavit.

Morbus, infirmitas. Dicitur etiam culpa, unde in Apostolo legitur quod lex Mosaica morbum monstrabat, id est culpam.

Mordere, proprie, *detrahere,* unde Apostolus : *Ne mordentes vos invicem consumamini.* Notat *subtrahere,* unde legitur Christus infernum momordisse, id est aliquos ex inferno extraxisse. Notat *vexare,* unde dicitur Leviathan momordisse vermiculum et captum esse per hamum; vermiculus Christi humanitas, hamus divinitas; diabolus persecutus est humanitatem Christi usque ad mortis articulum, et captus est per divinitatis aculeum.

Mori, proprie. Notat etiam *peccare,* unde : *Anima peccans moritur.* Notat *pœnitere,* unde aliquis dicitur mori peccato. Notat *damnari,* unde in propheta : *Vita rivet et non morietur,* id est non damnabitur.

A Et quot modis dicitur mors. tot modis dicitur mori.

Mors, finis vitæ, qua aliquis dicitur moriens; unde Apostolus : *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem.* Dicitur separatio animæ et corporis, qua aliquis dicitur mortuus; unde idem : *Absorpta est mors in victoria.* Dicitur timor mortis. Dicitur destructio mortis, unde propheta : *O mors, ero mors tua,* quasi dicat Christus : o timor mortis, ego ero destructio tua; quia antiqui patres qui fuerunt ante adventum Christi, magis timebant mortem quam moderni, sed post adventum Christi fideles, magis roborati exemplo Christi et gratia, minus timuerunt mortem; unde de multis legimus quod cucurrerunt spontaneæ ad passionem. Dicitur peccatum, quia est peccatum mortis; unde in Psalmo : *Quoniam non est in morte qui memor sit tui,* id est nullus permanens in mortali peccato memor est Dei ad veniam, et alibi in lib. Proverb.: *Mors et vita in manibus linguæ.* Dicitur etiam pœna æterna, unde David : *Mors depascet eos.* Dicitur necessitas moriendi, unde legitur : *Quacunq; hora comederitis, morte moriemini,* id est necessitati moriendi subjacebitis. Dicitur cupiditas, unde in Psalmo : *Qui exaltas me de portis mortis.* Dicitur diabolus qui fuit causa mortis, unde : *Ab Adam usque ad Christum regnavit mors,* id est diabolus, qui ante adventum Christi magis dominabatur in hominibus quam modo dominari potest; quære verbo *Naturale.*

Morsus, proprie. Dicitur diminutio vel exspoliatio; unde propheta : *O mors, ero mors tua, morsus tuus ero,* inferne, id est potestatem tuam diminuam et meos extraham. Eleganter dicitur potestatis vel abstractio sanctorum dicitur morsus; quia, qui mordet pomum partem abscidit et non omnino absorbet, sic Christus potestatem inferni dimiuit et ab inferis suos liberavit. Dicitur etiam diaboli deceptio, unde homo legitur periisse morsu serpentis antiqui.

Mortalis, potens mori; unde Adam dicitur fuisse mortalis ante peccatum; non ideo quod non posset non mori, sed quia poterat mori. Dicitur necessario moriturus, unde Apostolus : *Homo per peccatum Adæ factus est mortalis;* ait enim Apostolus : *Mortale hoc induet immortalitatem.* Dicitur corruptibilis, unde Apostolus : *Simul et mortalia corpora nostra.* Dicitur etiam causa mortis, unde peccatum mortale dicitur.

Mortuus, proprie. Dicitur etiam peccator; unde in Evangelio : *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.* Dicitur justificatus qui peccato est mortuus, unde Apostolus : *Mortui estis peccato semel.* Dicitur damnatus, unde David : *Non mortui laudabunt te, Domine.* Dicitur mortuus proprii esse gressus, unde in Evangelio : *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit,* id est per putredinem esse desierit. Dicitur etiam qui non potest mereri, unde in Eccle. : *Melior est canis vivus leone mortuo :* hoc dictum est superius. Dicitur vilis et dejectus, unde David de Saul : *Quid*

me persequeris canem mortuum et pulicem unum? A *patientia, in jejuniis multis.* Dicitur etiam gravis, unde in Psalmo: *Multæ tribulationes justorum.* Dicitur etiam omnis, unde: *Multi sunt [vocati, pauci electi, id est omnes.* Item: *Dimissa sunt ei peccata multa, id est omnia.* Similiter: *Ibi multa congregata quæ in pulvere dormierunt;* et in Luc.: *Vocavit multos ad cænam, id est omnes.*

Motus, participium; aliquis qui labitur per veniam culpam, unde in Psalmo: *Si dicebam: Motus est pes meus.* Dicitur labens per culpam mortalem, unde David: *Turbati sunt et moti sunt.* Dicitur aliquis humilians se per penitentiam, unde Psalmista: *Fundamenta montium conturbata sunt et mota sunt.*

Moveri, proprie. Dicitur *variari*; unde Boetius:

Stabilisque manens aas cuncta moveri.

Notat bono privari, unde Psalmista: *Qui facit hæc, non movebitur in æternum.* Notat ad iram excitari, unde solet dici: *Iste movetur ad iram.* Notat dubitare, unde aliquis dicitur moveri super quæstione, id est dubitare.

Mulier est nomen sexus, unde in Evangelio: *Quid mihi et tibi est, mulier?* Dicitur corrupta, unde: *Inter natos mulierum.* Dicitur uxor, unde Apostolus: *Quandiu vivit vir, alligata est mulier viro; si autem mortuus fuerit, absoluta est a lege viri.* Dicitur Ecclesia, unde in Gen.: *Ponam inimicitias inter te et mulierem,* id est inter diabolum et Ecclesiam; et alibi: *Mulierem fortem quis inveniet?* Dicitur sapientia Dei, id est Filius; unde legitur in Evangelio de muliere quæ amissa drachma accendit lucernam, quod superius expositum est. Dicitur sensualitas, unde Apostolus ait quod *vir caput est mulieris,* id est ratio sensualitatis. Et sicut vir debet regere mulierem, ita ratio sensualitatem. Dicitur hæresis, unde Salomon: *Ut eruaris a muliere extranea et ab alienigena quæ mollit sermones suos.* Dicitur idololatria, unde in Apoc.: *Vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum martyrum.* Dicitur carnalis delectatio, unde Salomon: *Speciem mulieris alienæ admirati multi reprobi facti sunt.* Dicitur infirma mens, unde Sapiens ait: *Melior est iniquitas viri quam benefaciens mulier;* quia nonnunquam culpa fortium occasio virtutis, sic etiam virtus infirmorum occasio peccati. Per virum fortis quilibet et discretus designatur, per mulierem mens infirma et indiscreta accipitur. Dicitur etiam vitium, unde Zach.: *Levari oculos meos, et vidi; et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas milvi, et levaverunt eas inter cælum et terram;* per duas mulieres duo principalia vitia, superbiam et inanem gloriam, quæ impietati absque ulla dubitatione conjuncta sunt, accipimus; quæ in alis suis spiritum habere narrantur, quia in actibus suis Satanæ volanti deserviunt. *Et habebant alas quasi milvi.* Milvus semper studet insidiari pulvis; istæ ergo mulieres alas habent quasi alas milvi, quia actiones earum procul dubio milvo sunt similes, quia insidiantur semper vitæ parvulorum.

Multus proprie magnus, unde Paulus: *In multa*

Mulus, proprie, fatuus vel furiosus, unde David: *Nolite fieri sicut equus et mulus.*

Mundus, purus, et sic est adjectivum. *Mundus* substantivum dicitur ornamentum mulierum quo ornabant se ingressuræ ad viros, unde legitur quod custos Esther acceleravit mundum muliehrem. Dicitur mundanorum amator, unde in Joan.: *Et mundus eum non cognovit,* id est mundi amatores; et alibi: *Et princeps hujus mundi ejicietur foras.* Non enim diabolus dicitur princeps hujus mundi quod potestatem habet in rebus mundanis, sed ideo quod in amatoribus mundanorum regnat per culpam. Dicitur sapientia Dei juxta quam mundus factus est, quæ a prophetis dicitur archetypus mundus, quasi principalis mundi figura; unde Boetius:

*Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens.*

Dicuntur homines mundi, unde de Christo dicitur in Evangelio: *Totus mundus abiit post eum,* id est universi homines de mundo. Dicitur mundana conversatio, unde in Joanne: *Sciens Jesus, etc., ut transeat ex hoc mundo ad Patrem.* Dicitur superior pars rationis, quæ a munditia dicitur, quia errat nec decipit; unde in Joanne: *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* id est ascendentem ad superiorem rationis partem. Dicitur homo qui in multis similis est mundo: sicut in mundo majori firmamentum movetur ab oriente in occidentem et revertitur in orientem, sic ratio in homine movetur a contemplatione orientalium, id est cælestium, primo considerando Deum et divinam, consequenter descendit ad occidentalia, id est ad considerationem terrenorum, ut per visibilia contempletur invisibilia, deinde revertitur ad orientem iterum considerando cælestia. Et sicut planetæ moventur contra firmamentum et retardant ejus motum, sic, quinque sensus moventur contra rationem et impediunt ejus motum, ratio tamen eos fert secum et servire cogit. Et sicut in majori mundo Deus imperat in cælestibus; angeli vero, quasi ejus milites, discurrentes per mundum Deo subjecti homines regunt, et eis consulunt, homines vero in terra quasi in suburbio humanæ civitatis habitant: sic sapientia in throno capitis locum habet, voluntas in corde, voluptas in renum suburbio. Et sicut mundus constat ex quatuor elementis, sic homo ex quatuor humoribus, elementorum proprietatibus consonis, id est melancholia quæ gerit vicem terræ; flegmate quod gerit vicem aquæ, sanguine qui gerit similitudinem ignis. Homo etiam habet similitudinem cum omni creatura, cum lapidibus in essendo,

cum arboribus in vivendo, cum brutis animalibus A in sentiendo, cum angelis in discernendo.

Munus, proprie, Ecclesia; unde in Psalmo: *Et filia Tyri in muneribus*. Dicitur bonum opus, unde Matth.: *Si offers munus tuum ad altare et habes aliquid adversus fratrem tuum, etc.*, id est si vis aliquod opus bonum offerre Deo in fide, prius pete a proximo tuo ut tibi remittat injurias. Dicitur homo qui se offert Deo, unde David: *Reges Tharsis et insulae munera offerent*, id est se ipsos Deo. Dicitur remuneratio, unde Psalmista: *Et munera super innocentem non accipit*, id est remuneraciones. Dicitur etiam officium, unde: *Ordo angelicus illius rei censetur nomine quam plenius possidet in munere*.

Murænula, parva muræna, id est lampreda; B unde quidam ait: *Suspectus muræna cibus*. Dicitur scientia theologica, quæ eleganter murænula dicitur, quia, sicut murænula est labilis, sic scientia theologica cito elabitur a mente humana; unde in Cant.: *Murænulas aureas faciemus tibi*, id est in sacra Scriptura varias offeremus tibi sententias, *aureas* per sapientiam, *vermiculatas argento*, id est splendentes eloquentia.

Murmurare proprie indignari, unde in Evangelio legitur de operariis qui prima hora operati sunt in vinea, quod ipsi murmuraverunt contra patremfamilias qui unum denarium dedit eis et his qui ultima hora operati sunt; qui ultima hora venerunt significant gentiles; eis autem dabitur idem denarius quantum ad Judæorum opinionem, non quantum ad rei veritatem; videntes ergo Judæi gentiles remunerari denario æternæ beatitudinis, quem sibi debere putabant, indignabuntur. Notat etiam dubitare, unde: *Murmurabant autem Judæi ad invicem, dicentes*. Notat admirari, unde secundum aliam expositionem illi qui prima hora operati sunt in vinea usque ad vesperam, significant illos qui omnibus diebus vitæ suæ servierunt Deo. Illi vero qui ultima hora, significant illos qui in fine vitæ pœnitent. In die autem judicii illi qui semper servierunt Deo, murmurabunt contra Deum de hoc quod tantum remunerabit alios quantum se, id est admirabuntur gratiam Dei et misericordiam exhibitam eis qui ultimo venerunt.

Murus, proprie. Dicitur Christus; unde Isaias: *Urbs fortitudinis nostræ Sion Salvator, ponetur in ea murus et antemurale*; ipse enim nobis murus est qui nos undique custodiendo circumdat. Antemurale muri omnes prophetæ fuerunt, qui prius quam Dominus appareret in carne, ad construendam fidem missi sunt. Dicitur Ecclesia, unde in Cant.: *Ego sum murus et verba mea turris*, id est prædicatores mei qui aliis propinant potum cœlestis doctrinæ, sed comparabiles turri qui alios defendunt sicut turris civitatem. Dicitur munimen fidei Christianæ, unde Job de persecutoribus fidelium: *Quasi rupto muro, et aperta janua, irruerunt super me*; quasi murus rumpitur cum pravorum persuasioni-

bus fides de Redemptore nostro in quorundam cordibus dissipatur. *Quasi rupto muro et aperta janua super bonos mali irruerunt cum accepta temporaliter potestate perversi ipsa quoque in quorundam cordibus destruere munimina fidei conantur*. Dicitur munitio, unde Jer.: *Dominus dissipavit muros filia Sion*, id est munitiones; et alibi in Job: *Quasi rupto muro hostis ingreditur cum vel malorum spirituum vel pravorum hominum persuasione callida disciplinæ munimenta in corde dissipantur*. Dicitur sancti, unde Isaias: *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes*, id est sanctis tuis, o Ecclesia, deputavi custodiam angelorum. Dicitur sacra Scriptura qua munitur Ecclesia Dei, cujus custodiæ deputati sunt sancti, id est ejus scriptores vel expositores. Dicitur peccatum, unde in Psalmo: *Et in Deo meo transgrediar murum*, id est per gratiam Christi repellam a me peccatum, quod est obstaculum ne transeam ad Deum. Murus quippe est omne quod itineri nostro objicitur ne ad Deum, qui diligitur, transeat; sed hunc murum transgredimur cum pro amore supernæ patriæ quæque in hoc mundo fuerint subjecta calcamus. Dicitur defensio, unde: *Non ascendisti ex adverso nec opposuisti te murum pro domo Israel*. Dicuntur apostoli, unde propheta: *Tradidi in manus impij muros tuos*, id est apostolos qui sunt muri fidelium, quos *Satan expetivit ut cribraret sicut triticum*. Dicitur fides, unde Jer.: *Luxit antemurale et murus pariter dissipatus est*, id est fides. Dicitur divina potentia, unde Isaias: *Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filia Sion*, id est contra divinam potentiam.

Mus proprie talpa, unde in lib. Reg. legitur quod mures ebulliebant de terra et corrodabant extales Philistinorum. Dicitur etiam similitudo muris, unde legitur quod Philisthæi arcam remisissent cum muribus aureis.

Mutare, proprie. Notat latrare, unde legitur quod, percussis primogenitis Ægypti ab angelo exterminatore, nec canis mutavit apud Hebræos. Sed mutere dicitur tacere; unde in Evangelio: *At ille obmutuit*.

Mutus, proprie. Dicitur faciens rem mutam, unde in Luca: *Erat illic ejiciens dæmonium, et illud erat mutum*, id est hominem faciens mutum. Dicitur non volens loqui, unde in Isaia de pravis prælatis dicitur: *Væ vobis, canes muti!* Dicitur non valens nec debens loqui, unde idola dicuntur surda et muta. Dicitur reprehensus ne loquatur, unde Psalmista: *Muta fiant labia dolosa*.

Myrrha, proprie, amaritudo; unde in Cant.: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi*, quia Christi passio Ecclesiæ summa fuit amaritudo. Dicitur carnis mortificatio, unde in eodem: *Ibo ad montem myrrhæ*. Ecclesia dicitur mons myrrhæ, quia multi multipliciter in Ecclesia suam carnem mortificant. Dicitur vitiorum destructio, unde in Cant.: *Manus meæ distillaverunt myrrham*, id est per bona opera destruxi vitia. Dicitur passibilitas, unde ibidem:

Messus myrrham mea n; verba sunt Christi loquentis de se secundum statum immortalitatis; ac si dicat: Præcidi a me passibilitatem. Dicitur Sapientia Dei, unde in libro Sapientiæ: *Quasi myrrha electa*. Dicitur pœnitens, qui castigat carnem suam et in servitum redigit, unde David: *Myrrha, et gutta, et casia*. Dicitur virtutum suavitas, unde secundum aliam expositionem: *Myrrha, et gutta, et casia*; Christus veniens, *myrrhu, et gutta, et casia in vestimento* utitur, quia ex electis suis, quibus se misericorditer induit, myrrhæ fragrantiam aspergit. Sanctæ namque animæ ab antiquis patribus editæ Redemptorem suum in honorem ejus delectant; quia, ex eo quod bene agunt, suæ laudi nihil vindicant.

Myrtus, proprie, tranquilla mens; unde Isaias: *Pro salianca ascendet abies et pro urtica crescet*

myrtus; pro salianca namque *ascendet abies*, dum in sanctorum corda pro abiectione terrenæ cogitationis altitudo supernæ contemplationis oritur; pro urtica *myrtus crescet*, cum justorum mentes a prurigne vitiorum et ardore ad castitatis temperiem tranquillitatemque proveniunt, quia tunc terrena non appetunt, dum flammæ carnis desiderii cœlestibus extinguunt. Dicuntur myrtus illi qui tribulationes proximorum temperant, unde Isaias: *Dabo in solitudine cedrum in spinam et lignum olivæ*. Per cedrum, quia magni odoris et imputribilis naturæ, retributionem æternæ vitæ accipimus; per spinam, quæ pungit, pœnitentia pro præteritis peccatis injuncta accipitur; per myrtum illi signati sunt, qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant.

N

Nardus proprie arbor aromatica. Dicitur factum de spicis nardi, unde in Evangelio de Maria Magdalena quod attulit alabastrum nardi spicati. Dicitur etiam redolentia bonæ famæ vel bona fama, unde: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus dedit odorem suum*, id est postquam Christus ascendit in cœlum sedens ad dexteram Patris, fama Christi vel Ecclesiæ dilatata est per universum orbem. Dicitur charitas, unde prædicta auctoritas sic potest exponi: *Cum esset rex in accubitu suo*, id est postquam Christus humiliatus est per incarnationem, *nardus mea dedit odorem suum*, id est charitas mea inflammata est, etiam usque ad inimicum extensa. Dicitur bona operatio aliis præbens exemplum bene operandi, unde in Carmine: *Nardus et crocus et fistula*.

Naris, proprie. Dicitur fatuitas; unde Salomon: *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua*. Circulus aureus, nitor eloquii hæreticorum, qui est in naribus suis, id est qui procedit a fatuitate hæreticorum. Dicitur prava suggestio diaboli, unde Job loquens de Behemoth, id est de diabolo, ait: *De naribus ejus procedit fumus*, quia a prava diaboli suggestionem procedit obtenebratio mentis humanæ. Dicitur præscientia: *Quiescite ergo ubi homine cujus spiritus in naribus ejus*.

Nasci, proprie. Notat æterna generatione a Patre procedere, unde Origenes ait quod Filius semper nascitur, id est æterna generatione a Patre procedit. Notat renasci per gratiam, unde Christus ad Nicodemum in Joanne: *Oportet vos denuo nasci*. Notat oriri vel incipere aperte, unde luna vel sol dicitur nasci ubi primo apparet. Fluvius etiam ibi nasci dicitur, ubi oritur. Notat incipere esse, unde Dominus in Evangelio: *Bonum esset ei si natus non fuisset homo*, id est nullum nialum fuisset Judæ, si non inceperisset esse.

Nasus, proprie. Dicitur prælaus aliis præemi-

nens in virtutibus; unde in Cant.: *Nasus tuus sicut turris Libani quæ respicit contra Damascum*. Dicitur discretio, sicut voce Dominica in laudibus Ecclesiæ dicitur: *Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano*. Per nasum odores fetoresque discernimus, et ideo per nasum provida sanctorum discretio designatur. Turris in altum speculationis ponitur ut hostis veniens a longe videatur; et ideo nasus Ecclesiæ turri similis dicitur, quia sanctorum provida discretio, dum circumquaque sollicite conspicit in altum posita, priusquam veniat culpa deprehendit.

Natale dicitur nativitas, unde nativitas Christi solet dici natale. Dicitur mors sancti, quæ eleganter dicitur natale, quia tunc primo anima vere incipit vivere quando egreditur statum nostræ miseræ; unde mors sancti Laurentii vel Martini dicitur natale. Solet etiam dici depositio, quia tunc deponit carcerem carnis. Dicitur etiam obitus, quia tunc animæ sancti veniunt obviam angeli. Nuncupatur etiam transitus, quia oportet animam sancti multa transire loca, antequam perveniat ad cœlum empireum. Dicitur etiam dormitio; quia, sicut aliquis in dormiendo quiescit, ita anima post mortem refrigerium invenit; et sicut aliquis dormiens excitatur a somno, cum omnimoda membrorum integritate et incolumitate, ita sancti excitabuntur a somno mortis in die resurrectionis. Sola autem mors beatæ Virginis Mariæ assumptio dicitur, secundum illorum opinionem qui cum corpore eam assumptam in cœlum opinantur. Vel dicitur assumptio, id est super choros angelorum exaltatio, unde in Antiph.: *Exaltata est sancta Dei genitrix super choros angelorum ad cœlestia regna*.

Natare, proprie. Notat profundum sacræ Scripturæ non attingere, unde dicitur quod sacra Scriptura est fluvius in quo et agnus pedat et camelus natat, id est simplex sufficienter instruit et sapiens

profundum sacræ Scripturæ attingit. Notat *abundare*, secundum quod soliti sumus dicere : *Iste natus in divitiis*. Sumitur etiam *natare* pro *supereminere*, unde Statius : *Natus ignis in ore purpureo*. Sumitur etiam pro *movere*, quia qui natus movetur; unde Statius : *Oculos in mortem natantes*.

Natura aliquando ita large sumitur, quod omne illud, quid, quo modo potest intelligi, natura dicatur; unde Boetius : *Natura est quidquid quo modo intelligi potest*. Secundum hanc expositionem et hyle et Deus potest dici natura; quia, quamvis hyle proprie intellectum capi non possit, sed tantum per formæ abnegationem, tamen quo modo intelligitur. Similiter divina forma, quamvis tantum intelligatur per materiæ remotiorem, tamen quo modo intellectu capitur. Aliquando sumitur in designatione substantiæ tantum, unde Boetius : *Natura est quidquid agere vel pati potest*; et secundum hanc acceptionem, Deus potest dici natura, quia ipse est causa universorum efficiens. Restrigitur tamen hoc nomen *natura* circa substantiam corpoream, unde Boetius : *Natura est principium motus per se et non per accidens*; hoc enim tantummodo pertinet ad substantiam corpoream ut sit principium motus per se, id est ut principaliter et per se moveatur; ipsa enim sola proprie moveatur aut a centro ad circumferentiam, ut levitia, scilicet ignis et aer; aut a circumferentia ad centrum, ut gravia, scilicet terra et aqua. Restrigitur etiam circa substantialem differentiam et specificam quæ adveniens generi facit speciem, ut hoc universale rationale, unde Boetius : *Natura est reformans specificam differentiam*. Dicitur esse substantiale rei per quod res nascitur, id est suum esse ingreditur; unde dicitur Christus duarum naturarum, quia tam humanitas quam divinitas est esse Christi. Dicitur origo, unde dicitur quod angelus de natura habuit peccare, id est ab origine habuit libertatem arbitrii ad bene agendum vel male; unde Plato in *Timæo* introducens Deum loquentem ad angelos ait : *Dii deorum natura quidem indissolubiles*. Dicitur etiam complexio, unde : *Physica res diversas diversarum naturarum asserit*, id est complexionum. Dicitur vitium inolitum pro natura, unde in iure consuetudo dicitur altera natura, et homo dicitur mori de natura, id est ex vitio inolitum pro natura. Dicitur naturalis calor, unde physicus dicit esse pugnam inter morbum et naturam, id est naturalem calorem. Dicitur naturalis ratio, unde Apostolus ait quod *gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt*, id est naturali instinctu rationis; et secundum hoc solet dici quod natura dicat homini ut non faciat aliis quod sibi non vult fieri, id est naturalis ratio. Dicitur potentia rebus naturalibus indita, ex similibus procreans similia, unde aliquis dicitur fieri secundum naturam; unde Hilarius ait quod *Creator factus est creatura, non est naturæ ratio, sed potestatis exceptio*.

Navigium, proprie, navis. Gubernaculum navis,

A unde in Joanne: *Mitte in dextram navigii rete*. Dicitur etiam actus navigandi, unde alibi in Evangelio: *Alii autem discipuli navigio venerunt*.

Navis proprie. Dicitur etiam Ecclesia; quia, sicut mediante nave, aliquis pertransit mare veniens ad portum, ita aliquis mediante Ecclesia quasi spirituali nave pertransiens *hoc mare magnum et spatiosum*, id est mundum, pervenit ad æternæ beatitudinis portum; unde de fidelibus in Ecclesiis constitutis legitur in Psalmo : *Qui descendunt mare in navibus*, id est qui a contemplativa vita descendunt in activam, existentes in Ecclesiis. Dicitur ille qui explorat terrenum gaudium vel per carnales voluptates, vel honores, vel divitias; unde David dicit : *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*, id est in Spiritu saneto vel amaritudine cordis convertes ad poenitentiam illos qui explorant terrena gaudia. Tharsis enim interpretatur *exploratio gaudii*. Vel per naves intelliguntur gentiles. Tharsis enim metropolis est Ciliciæ, et per Tharsim intelligitur Cilicia, per Ciliciam gentilitas, ut a parte totum intelligatur. Est ergo sensus : *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*, id est gentiles convertes ad fidem. Dicitur ille qui fluctuat in profundo carnalium delectationum, unde propheta : *Super omnem murum munitum et super omnes naves Tharsis*. Dicitur negotiatio facta in mundo isto terrenis lucris inhians, unde Joannes : *Væ, væ, civitas magna Babylon*, in qua divites facti sunt omnes qui habent naves in mari.

Ne ponitur interrogative aliquando, unde Job : *Putasne mortuus rursum homo vivat*. Consecutive, unde David : *Domine Deus meus, etc., ne quando*. Negative, unde : *Vide ne facias*. Assertive, unde Boetius in prologo libri *De Trinitate*: *Sed ne*, id est sed. Quandoque ponitur pro *ut*, unde in Theodolo de chatino dicitur : *Ne patiat, id est se simulat, esse draconem*.

Nebula proprie, unde Salomon ait : *Dixit Dominus ut habitaret in nebula*. Nunquam hoc legitur Dominus dixisse; sed, quia in monte Sina apparuit in nebula, et præcessit Israel in nube, et ante Moysen Dominus in caverna petra pertransiit etiam in nebula, ideo Salomon ponit dictum pro opere, ut sit sensus : *Dominus dixit*, id est opere monstravit. Dicitur tribulatio, unde : *Dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbinis*, hoc potest intelligi de Babylonica captivitate vel de die iudicii. Dicitur prædicator, unde Job : *Nunquid elevabit ut nebula vocem suam*. Dicitur ignorantia, unde : *Nebulam sicut cinerem spargit*, quia Christus ignorantia obscuritatem provenientem ex caligine culpæ tollit per poenitentiam et humilitatem, significatam per cinerem.

Nec pro non et pro et, unde : *Mulier, ubi sunt qui te accusabant, etc., nec ego te condemnabo*. Aliquando ponitur negative, unde solet dici : *Nec hoc nec illud est verum*.

Necessarium dicitur proprie inevitabile, et secundum hoc necessarium ponitur contra contingens; unde dicitur Deum esse necessarium. Dicitur etiam hoc quo aliquis indiget, et secundum hoc dicitur necessarium contra superfluum, unde Salomon: *Divitias et paupertates ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria*. Dicitur aliquando utile, unde Dominus in Evangelio: *Porro unum est necessarium*. Et quot modis ponitur necessarium, tot modis ponitur necesse.

Necessitas dicitur indigentia, unde: *In necessitate probatur amicus*. Dicitur inevitabilitas, unde in *Decretis*: *Necessitas frangit legem*. Dicitur tribulatio vel adversitas, unde David: *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me*; adversitates sive tribulationes recte dicuntur necessitates, quia necessarium est nos eas pati usque in finem vitæ, vel quia juxta necem sitæ sunt, necessitates dicuntur, quia et ad mortem sunt præambulæ et mortis significativæ.

Negare significat etiam præcepta divina non implere, unde in Apostolo de peccatoribus dicitur quod ore Deum confitentur, factis autem negant. Notat etiam non dare, unde solet dici: *Terra negat fructum*, id est non dat.

Nequitia dicitur malitia qua quis vult malum agredi illud quod perficere nequit. Vel dicitur illa malitia qua homo semper laborat proximo nocere, unde dicitur *nequam*, id est non æquus, quia contra æquitatem agit; unde dicit Apostolus: *Repletos omni iniquitate, etc., nequitia*.

Nervus, proprie, unde Job: *Ossibus et nervis compegisti me*. Dicitur instrumentum in quo ponuntur damnati, unde legitur in lib. Reg. quod Aza rex Juda posuit prophetam in nervo, qui redarguerat eum. Dicitur præsens miseria, unde Job: *Posuisti in nervo pedem meum*. Dicitur habitudo quæ est inter peccata, quando aliquis ita perplexus est quod videtur non posse effugere alterutrum peccatorum, unde Job: *Nervi testiculorum Leviathan perplexi sunt*. Dicitur sententia fortis discretionis, unde secundum aliam expositionem: *Posuisti in nervo pedem meum*. In nervo Deus pedem hominis posuit quando pravitatem illius forti sententia discretionis suæ ligavit. Semitas investigavit, quia subtiliter singula ejus opera dijudicavit; vestigia pedum consideravit quando intentiones operum si recte ponantur examinavit.

Nescire, proprie. Notat etiam *reprobare*, unde Math.: *Amen dico vobis, nescio vos*, id est reprobato. Notat non facere, unde in Evangelio: *De die autem illo nemo scit, neque angelus, neque Filius hominis, qui ideo dicitur nescire quia non facit nos scire; ipse tamen scit, sed nos non facit scire*. Significat pravum finem ab opere remove, unde in Evangelio: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*. Sensus est: si bonum facis, non facias intuitu sinistro, id est pro favore humano vel terreno emolumento.

Nidus, proprie, cor saneti in quo Christus habitat per gratiam; unde Job: *Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum*. Dicitur temporalia, quia ex feno et luto solet fieri nidus; per nidum significantur temporalia quæ sunt fenalia, id est transitoria et quasi lutea; unde David: *Illic passeret nidificabunt*, id est in divitibus pauperes temporalia inveniunt. Dicitur fides Christi, quia ex incarnatione Christi, quæ per fenum figuratur, ampliata est fides Christi; unde Job: *In nido meo moriar*; et David dicit: *Etenim passer invenit sibi dumum et turtur nidum, etc.*, id est sensualitas invenit fidem in qua reponit bona opera, quia opera sine fide mortua sunt. Dicitur etiam honor vel delectatio terrena, unde Dominus ad principes terræ: *Extraham vos de nido vestro*. Dicitur aliquis in quo alius doctrinam suam collocat et in eo delectatur, unde in Evangelio: *Vulpes foveas habent et volucres cæli nidos, etc.*, id est hæretici corda habent subditorum, in quibus collocant doctrinam suam, similiter et superbi qui significantur per aves, sed *Christus non habet ubi caput suum reclinet*, qui vix invenit aliquos in quibus doctrinam suam collocet qui eam servent.

Niger, proprie. Dicitur offuscatus tribulatione, unde ait Ecclesia in Cant.: *Nigra sum, sed formosa*; nigra caligine tribulationum, sed formosa candore virtutum. Dicitur despicibilis, unde in Cant.: *Comæ tuæ sicut elatæ palmarum, nigræ sicut corvus*. Sancti enim despicibiles erant sicut avis turpis et clamosa.

Nihil ponitur pro non, unde in lib. Sapientiæ: *Nihil profuerunt vobis divitiæ*. Dicitur peccatum, unde Joannes: *Et sine ipso factum est nihil*, id est peccatum. Peccatum dicitur nihil vel quia a vero esse separat, vel quia humanam naturam infirmat, vel quia in eo quod est peccatum nihil est. Dicitur idolum, quia illud quod gentiles credebant esse idolum, scilicet quoddam constans ex imagine et divinitate, nihil est; vel illud idolum quod nullam habet similitudinem cum re naturali dicitur esse nihil, id est nullius rei naturalis gerens similitudinem; quod insinuat Glos. super illum locum Joannis: *Et sine ipso factum est nihil*, id est peccatum vel idolum.

Nimis aliquando notat superabundantiam, unde David: *Tribulationes invenerunt nos nimis*. Notat perfectionem vel plenitudinem, unde in Psalmo: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus*.

Nitrum a Nitra provincia ubi nasci solet dicitur, nec multum a salis ammoniaci specie distat. Sicut enim hoc in littore maris fervor conficit solis durando in petras aquas maris, ita in Nitrea, ubi æstate pluvix prolixiores infundunt tellurem, ardor nimius aquas excoquit in petram sali vel glaciei simillimam. Hac utuntur indigenæ ad lavandum, unde Psalmista: *Si laveris te nitro*. Dicitur mens quæ induratur per correctionem, unde Salomon: *Acetum in nitro qui cantat carmina perverso*.

Nolle sumitur pro *non velle*; sed quod Deus dicitur *A* nolle aliquid, id est non velle, aliquando insinuat, ut ita loquar, veritatem, et sic insinuat aliquid fieri contra alicujus voluntatem; unde Dominus ad Jerusalem ait: *Quoties volui congregare, etc., et noluisti.*

Nomen, proprie. Aliquando large sumitur, ut quælibet dictio nomen dicatur; unde poeta:

Foliisque notas et nomine mandas.

Dicitur gloria vel fama, unde David: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum!* et in Cant.: *Oleum effusum nomen tuum.* Dicitur res nominis, unde in Evangelio: *Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, etc.,* id est in re hujus nominis Jesus, id est pro salute æterna, Jesus interpretatur *salvator*. Dicitur potestas, unde Apostolus: *Dedit ei nomen*, id est potestatem universorum; et alibi: *B* *Data est mihi omnis potestas.* Dicitur virtus sive numen, unde dicitur: *Baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, id est in numine vel in virtute. Dicitur invocatio, unde Joannes legitur baptizasse in nomine venturi, id est in invocatione. Dicitur Filius, unde David: *Et in nomine tuo videbimus lumen*, id est in Filio tuo; quia nomine habetur notitia de re, et per Filium notificatus est Pater, nomen Patris dicitur Filius. Dicitur notitia rei, unde David: *Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat*, id est de singulis notitiam habens. Dicitur meritum, unde in Evangelio: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis.* Dicitur sanctus cujus nomen scriptum est in libro vitæ, unde in Apostolo: *Sed habes pauca nomina in Sardis*; per nomina ipsos homines intelligere debemus; ideo autem *nomina* ponit ut ostendat se non solum numerum, sed etiam nomina scire electorum suorum qui Moysem novit ex nomine.

Noscere, proprie. Notat *approbare*, unde Psalmista: *Quoniam novit Dominus viam justorum.* Notat *discernere*, unde de Deo dicitur: *Ipsa novit et decipientem et eum qui decipitur*, id est discernit inter istum et illum. Notat *prædestinare*, unde in Apostolo de Deo dicitur: *Ipsa novit qui sunt ejus.* Notat *facere rem esse*, unde Orig.: *Non enim: res sunt, ideo Deus novit eas, sed ideo sunt quia novit.*

Novacula, proprie. Dicitur etiam Nabuchodonosor qui in Isaia dicitur *novacula empta*. Dicitur Antichristus, unde in Psalmo: *Sicut novacula acuta fecisti dolium.* Dicitur autem Antichristus *novacula* quæ promittit innovationem, et incidit, sic Antichristus dolosis suis promittet beatitudinem et occidet. Vel mali dicuntur *novacula* quæ superfluos et inutiles pilos radit, ita mali sanctis capillos radunt, id est inutilia et superflua rapiunt.

Novum, proprie. Dicitur etiam mirabile, unde propheta: *Novum faciet Dominus in terra: semina circumdabit virum.* Dicitur innovatum, unde Joan.: *Vidi cælum novum et terram novam;* et in Apostolo: *Ecce nova facio omnia.* Dicitur innovans, unde in Evangelio: *Mandatum novum do vobis.* Dicitur purgatum a vetustate culpæ, unde legitur: *Exue me,*

Domine, vestimento hoc, id est indue me novum. Dicitur firmum, unde Adam dicitur *vetus homo*, Christus homo novus; quia Adam fuit infirmus, Christus fuit firmus; quia ex vetustate infirmitas ex novitate firmitas. Dicitur inauditum, unde in Act. apostolorum legitur quod Athenienses dixerunt ad Paulum et socios ejus prædicantes Christum: *Qui sunt isti prædicatores novorum demoniorum?* Dicitur noviter apparens, unde luna dicitur *nova*, et apud Judæos dicitur *neomenia*, id est *nova luna.*

Nox, proprie. Dicitur etiam cæcitas materialis, unde poeta:

Longaque animam sub nocte tenebat.

Dicitur ignorantia, unde Apostolus: *Nox præcessit, dies, etc.* Dicitur culpa, unde David: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*, id est purgabo conscientiam meam per singula peccata. Dicitur adversitas, unde in Psalmo: *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte*, id est in prosperis et in adversis. Dicitur tempus ante adventum Christi, unde in lib. Sapientie: *Dum medium silentium tenerent omnia et nox in suo cursu iter perageret.* Dicitur Vetus Testamentum, juxta quod illud potest exponi: *Nox præcessit.* Dicitur mors temporalis, unde David: *Et usque ad noctem increpuerunt me renes mei;* id est Judæi de quibus natus sum, dicit Christus, persecuti sunt me ad mortem. Dicitur vita præsens, unde in Evangelio: *Sero, an media nocte, an galli cantu, an mane.* Quæ eleganter dicitur *nox*, quia multis tenebris ignorantie et culpæ involvitur. Dicitur hora in qua Christus veniet ad iudicium, quæ ideo *nox* dicitur, quia qua hora venturus sit ignoratur; unde in Evangelio: *Media autem nocte clamor factus est.* Dicitur minor tentatio, unde David: *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem:* hoc superius dictum est. Dicitur etiam miseria temporis, unde Job: *Noctem illam tenebrosus turbo possideat.* Dicitur diabolus, unde in Gen.: *Vocavitque lucem diem et tenebras noctem, hoc solet exponi de apostatis angelis.* Dicitur captivitas, unde Isaia: *Ad me clamavit ex Seir: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte?* ibi enim introducuntur Idumæi conquærentes de sua captivitate. Dicitur peccator, unde in Psalmo: *Et nox ut dies illuminabitur*, quia aliquando peccator convertitur sicut justus. Dicitur prædicator qui minoribus prædicat, unde David: *Dies diei eructat verbum, et nox, etc.;* quia prædicatores majora majoribus et minora minoribus prædicant.

Nubes, proprie. Dicitur humana Christi natura, unde Isaia: *Ascendam super nubem levem*, id est humanam naturam a gravitate peccati liberam; et *ingrediar Ægyptum*, id est veniam in mundum per assumptam humanitatem. Dicitur prædicator, unde Propheta: *Qui sunt hi qui ut nubes volant?* et alibi: *Mandabo nubibus ne pluant.* Eleganter prædicatores comparantur nubibus, quia coruscant miraculis, compluunt doctrinis, intonant minis. Dicitur sacra Scriptura, unde David: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*, id est obscura intelligentia in Scripturis sa-

cris. Dicitur gratia Spiritus sancti, unde de antiquis patribus ait Apostolus : *Et baptizati sunt in nube et mari*, id est in baptismo per gratiam Spiritus sancti. Dicitur angelus, unde propheta : *Rorate, cæli, de super et nubes pluant justum*, id est angeli annuntiant Christi adventum. Dicitur aliquis mobilis, unde Salomon : *Qui observat ventum non seminat, et qui considerat nubes non metet*; hic peccator nubes dicitur quem diabolus huc illucque impellit tentationibus variis. *Qui ergo observat ventum non seminat, et qui considerat nubes nunquam metet*; quia is qui tentationes maligni spiritus metuens et malitiam iuivorum conspiciens de se desperat, neque nunc exercetur in boni operis semine, neque post reficietur justæ retributionis munere. Dicitur soliditas mentis, unde Job : *Subito aer colligitur in nubes*. Aer tenuis solidatur, per aerem ergo sæcularium mentes designantur, per nubem mentis soliditas figuratur. Dicitur temporale bonum, unde Job : *Velut nubes pertransiit salus mea*; nubes in alto eminet, sed ad cursum flatus impellitur, sic temporale bonum iniqui hominis in altum per honoris celsitudinem erigi videtur; sed quia ad cursum vitæ quotidie quasi quibusdam mortalitatis suæ flatibus impellitur, non ascendet. Nubes calore solis dissipatur, sic districto respectu superni iudicis quasi solis calore superbia damnati in inferno liquefiet, et semel locis pœnalibus tradita ad operationis usum ultra non redibit.

Nudus, proprie, non habens proprium, unde dicit auctoritas quod nudi nudum Christum sequi debemus; et Greg. ait quod nudi debemus luctari cum diabolo. Dicitur etiam apertus, unde Apostolus : *Omnia nuda et aperta sunt*.

Numerare, proprie, *distinguere*; unde David : *Qui numerat multitudinem stellarum*. Notat *scire*, unde in Evangelio : *Nam et capilli capitis vestri omnes numerati sunt*.

Numerus aliquando sumitur pro numeratione vel pluralitate, unde Boetius in Arithmetica distinguit inter numerum numerantem et numeratum. Et vocat numerum numerantem iterationem, numerum numeratum veri nominis pluralitatem. Dicitur numerus rerum collectione, secundum quod solet dici : *Iste est de numero hominum*. Dicitur paucitate, unde Jeremias : *Contrivit ad numerum dentes meos*, id est conterendo duxit ad paucitatem. Dicitur discretione, unde Sap. dicit quod *Deus creavit omnia in numero*, id est discrete. Dicitur unitate, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Deus creavit omnia in numero*, id est in unitate, quia quodlibet unitate unum est; unde Boetius : *Quid est ideo est, quia unum numero est*. Dicitur dignitate,

A unde David : *Multiplicatæ sunt super numerum*, id est multiplicati sunt in peccato, quod omni caret dignitate. Dicitur vita æterna, unde David : *Et numerum dierum meorum*, etc., hic est numerus sine numero, qui numerus est vere quia non transit; numerus vero dierum qui modo sunt non est vere transilienti, habenti autem esse videtur.

Nunc significat tempus, unde dixit Petrus : *Nunc scio vere quia misit*, etc. Aliquando significat æternitatem, unde cum dicitur : *Deus nunc est*. Aliquando notat tempus gratiæ, unde David : *Nunc exsurgam, dicit Dominus*; et alibi : *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*.

Nuptiæ, proprie, unde in Evangelio : *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ*. Dicitur unio duarum naturarum, unde in Evangelio : *Simile est regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio suo*. Dicitur unio Christi et Ecclesiæ in æterna beatitudine, quando ei ineffabiliter Ecclesia uniatur per gloriam, et quodammodo deificabitur; unde in Evangelio legitur : *Et quæ paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias*. Dicitur rationalis unio aliquarum rerum, unde legitur de nuptiis Mercurii et Philologiæ, id est sapientiæ et eloquentiæ. Dicitur carnale commercium, unde in Chronica Eusebii quod Nactanabus ascendens torum Olympiadis nuptias egit.

Nux, proprie. Dicitur martyr, unde in Cant. : *Descendi... nucum*. *Nux* tria habet in se : putamen exterius, testam et nucleum; similiter martyr tria habet : defectus carnis quasi putamen, carnem quasi testam, animam quasi nucleum. In fractura autem nucis projicitur putamen, testa frangitur, nuclei dulcedo gustatur; sic per martyrium defectus desinunt esse in martyre, caro quasi testa quodammodo frangitur, et tunc in anima sanctus dulcedine æternæ beatitudinis delectatur. *Nux* etiam solet dici Christus, quia in Christo fuit corpus quasi putamen exterius, anima quasi testa, divinitas quasi nucleus. Quoad Christum mansit in mundo, divinitas non apparuit in eo, sed in corpore separato ab anima post mortem quasi facta testa, homo sensit dulcedinem nuclei, quia liberatus per divinitatis potestatem.

Nycticorax, avis quæ de nocte volat, unde dicitur : *Nycticorax quasi corvus anocctis, nyctui*, quod est *nox*, et *corax*, quod est *corvus*. Dicitur fidelis vivens in medio pravæ nationis, unde David : *Factus sum sicut nycticorax in domicilio*. Dicitur etiam Christus, qui venit in noctem nostræ miseriæ et a Judæis crucifixus est, qui deberent esse domicilium, sed facti sunt parietina, quia passi ruinam; et secundum hoc potest legi quod dictum est in Psalmo : *Factus sum sicut nycticorax in domicilio*, vel in parietinis.

1

Obedire significat aliquid propter alium facere, ut quando aliquis servit Deo propter Deum; unde

dæmones dicuntur servire Deo, sed non obedire; quia quod faciunt propter Deum non faciunt, imo

quantum in ipsis est contra Deum. Notat præcepta divina adimplere, unde Apostolus : *Sed non omnes obediunt Evangelio*, id est non adimplent Evangelium. Notat ad nutum et arbitrium Dei aliquid fieri, unde in Evangelio : *Venti et mare obediunt ei*.

Obesum dicitur pingue, ut legitur quod Pharaon in somnis vidit septem boves crassas obesis carnibus, id est plenis, quasi ab esu eductis.

Obturare, proprie, silentium imponere; unde David : *Obturatum est os loquentium iniqua*. Notat evadere, unde Apostolus : *Obtulerunt ora leonum*, id est evaserunt ut Daniel.

Obviare proprie, unde in Evangelio : *Pueri Hebræorum obviaverunt Domino*. Notat *associare vel concordare*, unde David : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*. Notat *contradicere*, secundum quod solet dici : *Iste obviat illi*, id est contradicit verbis vel factis illius.

Occasus, proprie; dicitur etiam mors, unde David : *Qui ascenavit super occasum*, id est qui devicit mortem. Dicitur diabolus, de quo eadem auctoritas potest exponi : *Qui ascendit super occasum*.

Occidere, secundum quod significat *cadere* media correpta, intransitive. Aliquando significat casum, aliquando significat gratiæ subtractionem secundum quod dupliciter solet exponi hæc auctoritas Apostoli : *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Sensus est ad litteram : Si moveamini subito motu iræ, motus ille non sit diurnus vel diurnus, juxta illud Psalmi : *Irascimini et nolite peccare*, id est iracundia vestra non sit causa quod sol justitiæ occidat in vobis, id est gratiam suam subtrahat vobis. Sed secundum quod hoc verbum *occidere* habet penultimam productam transitive aliquando, ponitur proprie. Aliquando significat deletionem peccati, juxta illud prophetæ : *Ego occidam et vivere faciam*. Aliquando notat mortem animæ, juxta illud : *Qui occidit alium in corpore, prius occidit se in mente*.

Occurrere, proprie. Notat *pœnitere*; qui enim pœnitent Deo venienti ad se quodammodo occurrit, unde dicit auctoritas quod *Deus occurrit occurrentibus sibi*. Notat æqualem esse, unde David : *Et occursum ejus usque ad summum ejus*, quia Christus est æqualis Patri.

Oculus, proprie. Dicitur etiam vita contemplativa, unde in Evangelio : *Si oculus tuus dexter scandalizat te*, etc., id est si ad contemplativam vitam idonea discretionem non sufficis, solam securus activam tene. Dicitur pravus consiliarius, unde in Job de antiquo hoste dicitur : *Oculi ejus ut palpebræ ditiæculi*; per oculum, qui inhærens capiti utilitati visionis deservit, intelligitur consiliarius Antichristi, qui dum perversis machinationibus quæ agenda sunt prævidet, pravis hominibus quasi ostensum pedibus iter præbet. Dicitur etiam spes, unde Jer. : *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos tanquam dracones; defecerunt oculi eorum*. Per onagros nequissimi Judæi figurantur, qui steterunt in montibus confidentes in terrenis potestatibus, non in

A Deo, quorum oculi defecerunt, quia spes eorum ab eis quæ intendebant, corruit. Dicitur superba elatio, unde Sapiens : *Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, et qui inclinaverit oculos suos, ipse salvabitur*. Oculos inclinare est nullum respiciendo ad superbiam contemnere, sed se minorem atque inæparem cunctis quos aspicit æstimare. Dicitur ratio, quia, sicut oculo perpenduntur visibilia, ita ratione invisibilia; unde David : *Turbatus est a furore oculus meus*. Dicitur intentio, unde Dominus in Evangelio : *Lucerna corporis tui est oculus tuus*. Dicitur rivus concupiscentiæ, unde legitur quod oculi Adæ et Evæ aperti fuerunt post peccatum, quia cœperunt moveri et diffundi secundum membra genitalia. Dicitur intellectus, unde ad Ecclesiam dicitur in Cant. : *Oculi tui columbarum*, id est intellectus quos habes de divinis simplices sunt, non corrupti fermento Pharisæorum. Dicitur respectus divinæ misericordiæ, unde David : *Oculi Domini super justos*. Dicitur donum Spiritus sancti, unde propheta : *Oculi ejus velut flamma ignis*. Oculi Domini dona Spiritus sancti significat. De quibus in alio loco legitur quod Joannes vidit agnum tanquam occisum, habentem cornua septem et oculos septem. Et in Zacharia quod septem oculi erant in lapide uno. Dicitur homo, unde Joannes : *Et videbit eum omnis oculus*; omnem oculum, usitato more locutionum pro omni homine positum hic accipiamus. *Omnis* itaque *oculus*, id est omnis homo cum resurrexerit, *videbit* Christum corporaliter, sive ad vitam, sive ad mortem. Dicitur pravus prælatus, unde David : *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurvat*. Oculi sunt qui in ipsa hominis facie in summo positi, providendi itineris officium susceperunt; obscurantur oculi et dorsum flectitur, cum lumen sapientiæ perdunt et ad portandum onera peccatorum curvatur. Dicitur ille qui alii providet, unde in Evangelio : *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum*, etc., id est, si aliquis providens voluerit te scandalizare in fide catholica vel in spiritualibus, potius recede ab ejus convicti quam scandalizeris in divino intellectu. Dicitur etiam prælatus Ecclesiæ, qui alios verbo et exemplo illuminat, secundum quam significationem potest intelligi illud Canticorum : *Oculi tui columbarum*. Dicitur sacra Scriptura, quæ dicitur oculus Dei, quia per palpebras hujus oculi, id est per aperta et obscura loca sacre Scripturæ probat Deus filios hominum, id est distinguit inter bonos et malos, unde David : *Oculi ejus in pauperem respiciunt et palpebræ ejus inter filios hominum*. Dicitur Christus, quia sicut in oculo plures tunicæ, ita in Christo plures substantiæ, corporis et animæ et divinitatis; et in medio oculi est pupilla, quæ dicitur pupilla, quasi pusilla, per quam egreditur radius visibilis ad discernendum lucem et tenebras: sic in Christo est humana natura, quasi pupilla quæ respectu divinitatis minima, per quam Deus ad nos veniens distinguit inter lucem bonorum et tenebras repræ-

borum, unde David : *Custodi me ut pupillam oculi*, A id est sub pupillam oculi.

Odire, proprie. Notat signum odii dare vel damnum inferre, unde David : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*, id est damnum infert animæ suæ, quod est signum odii. Notat *reprobare*, unde David : *Iniquos odio habui*; et alibi : *Odisti omnes qui operantur iniquitatem*. Notat præcepta divina contemnere, unde Psalmista : *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*, etc. Notat rem in esse non conservare, unde legitur in libro Sapientiæ : *Nihil odisti eorum quæ fecisti*, id est ea quæ fecisti in esse suo conservas. Notat gratiam non apponere, unde : *Jacob dilexi et Esau odio habui*. Notat carnales voluptates per voluntatem animæ refrenare, unde in Evangelio : *Qui odit animam in hoc mundo*, id est qui voluptates carnis voluntate animæ refrenat in vita.

Odor, proprie. Dicitur etiam fama, unde in Cant. : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, id est bene operabimur ad exemplum et famam virtutum vel honorum operum. Dicitur occasio, unde Paulus : *Quibusdam sumus odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis in mortem*. Dicitur oratio, quia legitur quod sancti habebant phialas plenas odorum, quæ sunt orationes sanctorum. Dicitur incendium, unde in Dan. : *Non tetigit eos odor ignis*, id est tres pueros non tetigit incendium ignis. Dicitur etiam devotio mentis, unde legitur quod Noe obtulit holocaustum Domino in odorem suavitatis.

Oleaster, proprie silvestris oliva. Dicitur etiam gentilis. Nam cum esset Deo alienus, dicebatur oleaster; unde Apostolus : *Tu autem cum oleaster esses*.

Oleum, proprie. Dicitur etiam fama vel gloria, in Cant. : *Oleum effusum nomen tuum*. Dicitur spiritualis gratia, unde David : *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ*. Dicitur charitas, unde in Psalmo : *Impinguasti in oleo caput meum*, id est mentem charitate impinguasti. Dicitur misericordia, unde legitur de Samaritano quod infudit oleum et vinum. Dicitur adulatio, unde David : *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*. Dicitur abundantia temporalium, unde David : *A fructu frumenti, vini et olei*, etc.

Oliva, proprie. Dicitur sapientia divina, unde in libro Sap : *Quasi oliva speciosa*. Dicitur justus, unde David : *Quasi oliva fructifera*. Dicitur Ecclesia, unde Apostolus loquens ad gentilem populum ait : *Tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, factus es socius radicis*, id est pinguedinis olivæ.

Olla, proprie. Dicitur etiam refectio, unde David : *Moab olla spei*. Ecclesia enim spirituali refectio reficitur, quando peccator, qui per Moab figuratur, ad fidem convertitur. Dicitur quodlibet carnale cor, unde propheta : *Ollam succensam ab aquilone ego video*. Olla succensa est cor humanarum sæcularium curarum ardoribus insidiarumque anxietatibus fervens. Ab aquilonis vero facie cordis humani olla succenditur, cum per instigationem adversarii spiritus illicitis desideriis inflammatur. Dicitur simili-

tudo ollæ, secundum quod exponitur : *Quid tu vides, Jeremia? Ollam succensam ab aquilone ego vidi*, id est similitudinem ollæ. Dicitur nigredo vel confusio, quia in olla fit diversorum commistio, unde propheta : *Facies eorum convertetur in ollam*.

Olus, proprie. Dicitur cibus indifferens, unde Paulus : *Qui infirmus est, olus manducet*. Dicitur tenuis et aridus cibus, unde prædicta auctoritas sic potest exponi : *Qui infirmus est*, id est pronus ad lubricum carnis, *olus manducet*, id est tenui et arido cibo utatur ad carnis castigandum incentivum. Dicitur genus humanum, unde David : *Quemadmodum olera herbarum cito decident*. Potest etiam dici conjugalis status, quia est communis et levis cibus, ut ei qui contineri non potest dicatur : *Qui infirmus est, olus manducet*, id est uxorem ducat, etc.

Onager, proprie. Dicitur etiam aliquis solitarius, unde Job : *Quis dimisit onagræ liberum, et vincula ejus quis solvit? Onager*, qui in solitudine moratur, recte eorum vitam significat qui, remoti a turbis sæcularibus, in mentis solitudine conversantur. Dicitur is qui cuncta quæ desiderat agit, unde de vano dicitur : *Et quasi pullum onagri liberum se natum putat*. Onager in libertate habet, et ire quo appetit, et quiescere cum lassatur. Ille ergo pullo onagri similis esse concupiscit quem disciplinæ lora non coercet, sed vagus per silvam desideriorum currit. Dicitur ille qui in campo fidei positus nullius officii loris ligatur, unde : *Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? Cum quis ex vita sæculari intuitivæ visionis desiderio æstuat, cum refectio- nis intimæ pabulum concupiscit, quasi herbam non inveniens onager rugit*. Dicitur Judæus, unde propheta : *Onagri steterunt in rupibus, defecerunt oculi eorum quia non erat herba*; hoc superius de Judæis dictum est, quorum oculi defecerunt, quia a sua spe frustrati sunt; et ista eis evanuerunt, quia non erat herba, quia eorum cordibus defuit æternitatis scientia, et nullo modo eos refecit pabulo viriditatis intimæ doctrina. Dicitur hæreticus, sicut scriptum est in Job : *Alii quasi onagri egrediuntur in deserto ad opus suum*. Sunt nonnulli hæretici qui populis admisceri refugium, sed secessum vitæ secretioris appetunt; qui, plerumque eos quos inveniunt, eo amplius peste suæ persuasionis inficiunt, quo quasi ex vitæ meritis reverentiores videntur.

Onocentaurus, proprie. Dicitur homo luxuriosus et superbus, unde Isaias : *Erit cubile draconum et pascea struthionum et dæmonia occurrent onocentauris*; per dracones malitia, per struthiones hypocrisis designatur. In perversa igitur mente draco cubat et struthio pascitur, quia et latens malitia callide tegitur, et intuitum oculis simulatio bonitatis antefertur; per onocentaurum lubrici et elati designantur; onos enim Græce, Latine asinum dicitur. Et luxuria per asinum figuratur; tauri enim vocabuli cervix superbiæ designatur; onocentauri ergo sunt qui subjecti luxuriæ vitiis, inde cervicem erigunt unde humiliari debuerunt; onocentauris autem dæ-

monia occurrunt, quia maligni spiritus valde eis ad votum deserviunt, quos de his superbiere conspiciunt quæ flere debuerunt.

Onus, proprie. Dicitur Novum Testamentum, unde Dominus in Evangelio : *Jugum meum suave est, et onus meum leve*. Dicitur Velus Testamentum, unde Petrus in Act. : *Hoc est onus quod neque nos neque patres nostri portare potuerunt*. Dicitur ad portandum difficile, unde : *Alter alterius onera portate*. Dicitur peccatum, unde in Evangelio : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis*. Dicitur adversitas sive tribulatio, unde David : *Divertit ab oneribus dorsum ejus*.

Operari, proprie. Notat *concupiscere*, unde Apostolus : *Non ego operor illud, secundum quod habitat in me peccatum*. Notat causam præbere, unde Paulus : *Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti*. Notat gubernare, unde Dominus : *Pater meus usque modo operatur et ego overor*.

Opportunitas est congruitas vel facilitas ad aliquid faciendum, unde de Juda legitur in Evangelio quod *quærebat opportunitatem quomodo Jesum traderet*. Dicitur tribulatio, quæ propter tria dicitur oportunitas ; propter congruitatem, quia congruum est ut sancti tribulationem patiantur ad sui probationem, juxta illud quod dicitur de sanctis : *Digni inventi sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Secundo propter utilitatem, quia utile est sanctis tribulationibus pulsari. Tertio propter necessitatem, quia oportet sanctos pati propter æternam prædestinationem ; unde legitur in Psalmo : *Respicit in oportunitatibus*. Dicitur necessitas, unde in Evangelio : *Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis*.

Opus proprie id quod provenit ex operatione, unde Job : *Operi manuum tuarum porriges dexteram*; secundum quod solet distinguî inter opus operans et opus operatum. Opus operans Judæorum, quo crucifixerunt Christum, fuit malum. Opus operatum, id est passio Christi, fuit bonum. Dicitur necessarium, unde in Evangelio : *Dominus his opus habet*. Dicitur genus operis, in Gen. : *Requievit Deus ab omni opere quod patrarat*, id est ab omni genere operum, quia post sextum diem novum genus non fecit.

Orare, proprie. Notat etiam bene agere, juxta illud Apostoli : *Sine intermissione orate*, id est bene agite, secundum quod solet dici : *Qui bene operatur, bene orat*. Vel ad litteram intelligendum est hoc : *Sine intermissione orate*, id est horis determinatis et orationi deputatis. Notat humanitatem suam Deo Patri præsentare, unde Christus dicitur orare pro nobis, id est suam humanitatem repræsentare Patri in qua meruit humanum genus [salvare]. Notat mentis devotionem ad Deum dirigere, unde sancti dicuntur orare pro nobis.

Orbis proprie. Dicitur septimana orbiculariter revoluta, unde in hymno : *Orbis volutus septies*, signat beata tempora. Dicitur mundus, unde in libro

A Sapientiæ : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, id est universa mundana conservat in esse. Dicitur terra, unde David : *Et in fines orbis terræ*. Dicitur Ecclesia, unde in Psalmo : *Revelata sunt fundamenta orbis*, etc., id est verba prophetarum manifestata quibus unitur Ecclesia.

Ordo, proprie. Gradus ecclesiasticus, secundum quam acceptionem subdiaconatus, diaconatus dicitur ordo. Dicitur officium, unde David : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Dicitur uniformis spirituum multitudo, ut uno speculandi Deum modo, secundum quam significationem distinguuntur novem ordines angelorum. Dicitur convenientia vel concordia, unde Job : *Antequam vadam ad terram tenebrosam*, etc., ubi nullus

B ordo. **Organum** idem est quod psalterium; *nablum* enim Hebraice, *psalterium* Græce, *organum* dicitur Latine. Dicitur instrumentum organicum quod constat ex diversis fistulis plumbeis quod in flantibus folliibus sonum dat : hoc enim instrumentum vulgariter dicitur organum. Solet etiam poni pro quolibet instrumento organico. Dicitur concordia virtutum, unde David : *Laudate eum in chordis et organo*.

Oriens, proprie; unde Dominus in Evangelio : *Multi venient ab Oriente*. Dicitur etiam Christus, unde in cantic. Zacharia : *Visitavit nos Oriens ex alto*.

C Orphanus, proprie. Dicitur etiam justus qui relinquit matrem concupiscentiam et patrem diabolum, unde David : *Orphano tu eris adjutor*.

Os, oris, proprie. Dicitur cor sive mens, unde David : *Os justii meditabitur sapientiam*; mens enim eleganter dicitur os, quia ipsum os est instrumentum ejus; quia quod homo corde concipit, ore exprimit. Dicitur introitus, unde legitur in Josue : *Volvite saxa ingentia ad os spelunca*. Dicitur etiam verbum, quia verbum ore profertur, unde Dominus in Evangelio : *Ex ore te judico*. Et in Job : *Manum meam ponam super os meum*. Manum super os ponere est virtute boni operis culpas tegere incaute locutionis. Dicitur testimonium; unde Dominus : *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum*.

D Dicitur vultus, unde Statius :

... *Natat ignis in ore*

Purpureus.

Dicitur devoratio, unde David : *De ore leonis libera me, Domine*. Dicitur instantia, unde in Exod. : *Interfecit eos in ore gladii*, id est in instantia vel devoratione. Dicitur præsentia vel manifestatio, secundum quod solemus dicere : *Locutus est ei ore ad os*, id est manifeste vel præsentialiter. Dicitur etiam Deus Pater, quia ab eo procedit verbum, id est Filius, unde in ant. : *O sapientia quæ ex ore Altissimi prodiisti*, id est ab ore altissimi Patris. Eleganter autem Deus Pater dicitur os, quia, sicut Verbum procedit ab ore sine oris aliqua mutatione, ita Filius a Patre sine Patris demutatione.

Dicitur etiam Filius; quia, sicut aliquis ore loquitur, ita Pater per Filium; unde in Cant. Ecclesiae: *Osculetur me osculo oris sui*. Sensus est: Orat Ecclesia Patrem ut osculetur se, id est visitet, *osculo oris sui*, id est incarnatione Filii sui. Triplici ratione Filius dicitur os: Ore reficimur, ore osculamur, ore loquimur. Pater autem Filio quasi ore proprio se reficit, quia per eum propriam voluntatem perfecit aut implevit. Similiter eo quasi ore proprio humanæ naturæ osculum dedit cum eam Filio univit, similiter locutus est ei ore isto, per ipsum prædicando mundo. Dicitur justus per quem loquitur Dominus, unde: *Os Domini locutum est*. Eleganter homo justus os Domini nuncupatur, quia in eo Pater proloquitur, Filius eloquitur, Spiritus loquitur. Pater proloquitur in sancto, quando primum et principale verbum, id est Filius, mittitur in sanctum. Filius vero eloquitur quando spirituali et speciali modo sancto infunditur qui tunc extra consuetum modum loquendi loquitur. Spiritus sanctus in sancto loquitur quando ejus menti mirabiliter infunditur. Dicitur etiam suggestio dæmonis, unde legitur: *In medium oris ejus quis intrabit?* In medium quippe oris ejus intrare est calliditatis ejus verba penetrare, ut nequaquam pensetur quid resonant nec quo intendant. Dicitur prædicator Antichristi, unde legitur in Job: *De ore ejus lampades procedunt*. Sicut hi qui provident oculi, sic qui prædicant os vocantur. Sed de hoc ore lampades exeunt, quia mentes audientium ad amorem fidei accendunt. Dicitur doctorum scientia, unde Joannes: *Potestas eorum in ore et in caudis eorum erat*. In nequissimis, inquam, prædicatoribus ubique carnali impulsu currentibus in ore et in caudis potestas, quia ipsi quidem perversa sua de Deo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea quæ retro sunt exaltant.

Os, ossis, proprie. Dicitur robustior in Ecclesia Dei, unde David: *Ossa mea sicut cremum aruerunt*. Dicitur robor vel virtus, unde David: *Sana me, Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea*. Dicitur apostolus, unde David: *Foderunt, etc., dinumeraverunt omnia ossa mea*. Dicitur ratio; quia, sicut os est durius carne, ita ratio sensualitate, juxta quam significationem potest exponi, *Conturbata sunt omnia ossa mea*. Dicitur Christus, sicut per Job in persona Domini dicitur: *Pelli mea consumptis carnibus adhæsit os meum*. In osse quippe fortitudo, in carne vero infirmitas corporis designatur. Quia ergo Christus et Ecclesia sunt una persona, quid per os, nisi ipse Dominus figuratur? Quid per carnem, nisi discipuli qui in passionis tempore infirma ejus sapuerunt. Per pellem vero, quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illæ sanctæ feminæ figurantur, quæ ad præparanda corporis subsidia exterioribus Domino ministeriis serviebant? Dicitur nequior in corpore Antichristi et callidior; unde Job: *Ossa ejus velut fistulæ aris; habet Antichristus carnes, et hi sunt qui ab aliis in*

A errore detinentur, *ossa, qui alios in errore retinent*. Dicitur fortitudo carnis, unde Job: *Elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea*. Quid per animam, nisi mentis intentio; quid per ossa, nisi carnis fortitudo designatur? Omne autem quod suspenditur procul dubio ab imis elevatur. Anima ergo suspendium elegit, ut ossa moriantur, quia, dum mentis intentio ad alta sublevatur, omnis in se fortitudo exterioris vitæ necatur. Dicitur etiam fortitudo sæcularis dignitatis, unde Job de superbo ait: *Ossa ejus plena sunt adipe*, quia ex dignitate sæculari superbia nascitur. Mulier etiam sumpta de latere viri dicta est os in Genesi. Adam dicebat: *Hoc nunc os ex ossibus meis*. Dicitur etiam illud os quod remanet ex olivis eliquato oleo, secundum quod vocamus reliquias olivarum ossa.

Osculum, proprie. Dicitur incarnatio, unde in Cant.: *Osculetur me osculo oris sui*; quare incarnatio figuretur per osculum, superius expositum est. Dicitur evangelica doctrina, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *Osculetur me osculo*, id est præsentia evangelicæ doctrinæ. Dicitur verbum adulatorium, unde in lib. Sapientiæ: *Mellora sunt amici corrigentis verba quam oscula blandientis*. Dicitur unio pacis, unde Apostolus: *Salutate vos invicem osculo pacis*, id est unione pacis.

Ostium, proprie, unde in Evangelio: *Qui non intrat per ostium*. Dicitur Christus, unde ipse dicit: *Ego sum ostium*. Dicitur brachium Nili, unde septem dicuntur Nili ostia esse quæ cataduplæ vel cataractæ dicuntur. Dicitur cor humanum, unde Joannes in Apoc.: *Ecce pulso ad ostium*. Christus ad ostium pulsatur quando libertatem arbitrii ad bene operandum invitat. Et in Apostolo: *Et ostium apertum est mihi in Domino*, id est corda aperta ad recipiendum Evangelium. Dicitur desiderium carnalis concupiscentiæ, unde in Evangelio: *Cum oraveris intra cubiculum, et clauso ostio*, etc. Ostia claudimus cum desideria illicita coercemus. Dicitur sanctus prædicator, unde Job: *Quis conclusit ostia mare?* Mare, id est tumor persequentium conclusus quando sancti viri quasi quædam ostia contra tumorem persequentium oppositi. Dicitur intellectus, unde in Propheta: *Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum*. Gazophylacia sunt corda doctorum quæ scientiæ divitias servant; frontes portarum sunt verba atque opera doctorum in quibus eos foris cognoscimus quales apud se intrinsecus vivunt. Est autem *ostium per singula gazophylacia in frontibus portarum*, quia unusquisque doctor in corde auditoris intellectum aperit in dictis et operibus antiquorum Patrum.

Ovile, proprie. Dicitur etiam Ecclesia, unde Dominus in Evangelio: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium*. Dicitur etiam vita æterna, unde Dominus in Evangelio: *Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili*.

Ovis, proprie. Dicitur innocens, unde David: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves*. Dicitur

Christus, unde Isaias : *Tanquam ovis ad occisionem ducetur*. Qui dicitur ovis propter singularem simplicem innocentiam, propter suæ carnis esum, propter suæ passionis sacrificium, quia suis præbet lanam, id est virtutum vestituram. Dicitur angelus propter sui innocentiam, unde legitur in Evangelio de pastore quia, relictis nonagiuta novem ovibus, id est multitudine angelorum in paradiso, abiit per assumptam humanitatem quærere ovem quæ perlerat, id est hominem. Dicitur Christianus populus, unde David : *Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus*. Dicitur gentilis populus, unde Dominus in Evangelio : *Alias oves habeo*. Dicitur Judaicus populus, unde David : *Qui deducis velut ovem Joseph*. Dicitur martyr, unde David : *Reputati sumus velut oves occisionis*. Dicuntur damnati, unde David : *Sicut oves in inferno positi sunt*.

Ovum, proprie. Dicitur etiam spes; quia, sicut in ovo est spes animalis, ita in spe expectatio æternæ beatitudinis, unde in Evangelio : *Si quis petierit ovum*. Dicitur consilium malignorum, unde de pra-

vis dictum est per prophetam. *Ova aspidum ruperunt, et telus aranæ texerunt: qui comederit de ovis eorum morietur, et quod confotum est, erumpet in regulum*. Ova quippe aspidum hominibus pravis rumpere, est malignorum spirituum consilia, quæ in eorum cordibus latent, perversis operibus aperire. Telas quoque aranæ texere est pro hujus mundi concupiscentia quælibet operari; quæ de nulla stabilitate sunt, ea procul dubio ventus vitæ mortalis rapit. Bene autem additur : *Qui comederit de ovis eorum morietur*, quia qui immundorum spirituum consilia recipit, vitam in se animæ occidit. *Et quod confotum est, erumpet in regulum*; quia consilium maligni spiritus quod corde tegitur, ad plenam iniquitatem nutritur; regulus namque serpentum rex dicitur. Caput autem reproborum est Antichristus; quod ergo confotum est, erumpet in regulum, quia is qui in se nutrienda aspidis consilia recipit, et membrum iniquitatis factus in opus Antichristi accrescit.

P

Pactum, proprie votum vel præceptum, unde *Pactum meum irritum fecerunt*. Dicitur sacrificium unde : *Lege pactum salis*; dicitur sacrificium, quia in omni sacrificio apponebatur sal. Dicitur etiam promissum, unde dicit Pater in Gen. : *Pacti mei recordabor quod pepigi tecum*.

Palea proprie. Dicitur etiam malus, unde Dominus : *Paleas autem comburet igni*. Per paleam etiam intelligitur inanis gloria, scilicet superbia, quæ ut palea a vento dispergitur et ventosa est. Dicitur sacra Scriptura, unde Isaias : *Leo ut bos comedit paleas*, id est superbi de gentibus ad fidem conversi reficiuntur intelligentia Scripturæ sicut Judæus ad fidem conversus. Dicitur litteralis intelligentia, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Leo*, id est hæreticus de suo ingenio superbus, ita adhærebit litterali intelligentiæ sicut bos, id est Judæus. Dicitur vilis, unde Job loquens de Antichristo : *Reputabit ferrum quasi paleas*, id est prædicatores sui temporis vilipendet.

Paliurus, proprie herba cardonis. Dicitur quilibet in malitia præpotens et alios in malo defendens, sicut propheta sub Babylonis specie pravorum turbam et quamlibet perversam mentem redarguit, dicens : *Orientur in domibus ejus spinæ, et urticæ, et paliurus in munitioibus ejus*.

Pallium, proprie. Dicitur charitas quæ mentem humanam exornat, unde Isaias : *Pallium breve utrumque cooperire non potest*, quia Judæa simul Deum et diabolum diligere non potest. Dicitur peccatum carnis, unde Dominus : *Si quis vult tibi auferre tunicam, dimitte ei et pallium*, id est si confessus es peccata mentis prælato tuo, confitere et peccata carnis ut et omnia tibi dimittantur. Quia

pallium patet, per pallium figuratur peccatum carnis, quod magis est manifestum. Per tunicam, quæ magis latet, figuratur peccatum interius quod non patet. Dicitur stola æternæ beatitudinis, unde : *Dens putridus, et pes lassus qui sperat super infideli in die angustiarum, et amittit pallium in die frigidis*; Glos. : Quia maledictus est qui ponit spem suam in homine et in Deo spem suam ponere nescit, isto nec vitæ potest suscipere verbum nec ad mansionem desideratæ salutis potest pertingere, *et amittit pallium in die frigidis*, quia etsi in serenitate vitæ præsentis habitu religionis videatur indutus, in die judicii nudus apparebit aut patebit. Dicitur etiam ornatus virtutum, unde Isaias : *Et pallium laudis pro spiritu mæroris*.

Palma arbor proprie. Dicitur etiam manus extenta. Dicitur ictus palmæ, unde de Christo dicitur : *Alii autem palmas in faciem ejus dederunt*. Dicitur crux Christi quæ fuit de palma, unde in Cant. : *Ascendam in palmam*, id est in crucem. Palma dicitur crux triplici ratione : ratione substantiæ, ratione circumstantiæ, ratione efficientiæ. Ratione substantiæ, quia lignum transversale in cruce erat de palma. Ratione circumstantiæ, quia legitur super Cant. amoris in Glos. : *Quæ inveniuntur in palma, resultant mystice in cruce Dominica*. Palma horribilis est in radice, aspera in cortice, [firma in robore], erecta pro charitate, pulchra in culmine, dulcis in fructus suavitate; sic crux Dominica horribilis fuit in radice, quia primo detestabilis propter ignominiam tormenti; aspera in cortice propter poenam, firma in robore propter Christi patientiam, erecta pro charitate ratione finis, pulchra in culmine intuitu resurrectionis, dulcis in fructu intuitu nostræ re-

demptionis. Ratione efficientiæ, quia sicut palma est præmium victorum, sic Christus per crucem consecutus est triumphum. Dicitur victoria vel dicuntur æterna præmia, unde Joannes : *Et palmæ in manibus eorum*. Dicitur justus, unde David : *Justus ut palma florebit*. Eleganti metaphora justus comparatur palmæ; nam palma est arbor horribilis radice, aspera cortice, firma robore, sublimis culmine, delectabilis flore, suavis fructus dulcedine, erecta pro charitate, signum victoriæ; sic vita sanctorum vel religiosorum horribilis in radice, scilicet ab initio intransibilibus religionem, quia stultis infert horrorem; unde in libro Sapientiæ : *Nos insensati vitam illorum putabamus insaniam*; aspera est in cortice, in victu scilicet, et cultu et vestitu; firma robore, constantia scilicet et patientia; sublimis virtutum et operum eminentia; delectabilis flore, quia in ea florent virtutes et bonæ operationes; suavis est fructus dulcedine, quia pro labore percipit dulcem fructum vitæ æternæ; erecta pro charitate, quia mentem erigit ad contemplandum cœlestia; signum victoriæ, quia propter luctam; scilicet qua vincit mundum, carnem et diabolium, merebitur coronam. Dicitur etiam Ecclesia propter prædictas rationes, unde Job in persona Ecclesiæ ait : *Et sicut palma multiplicabo dies*; palma tarde proficit sed diu viriditate subsistit: sic Ecclesia cum multis difficultatibus ad statum fidei pervenit, et pro collectione plurimorum etiam ejusdem fidei gloriam diutius stare concupiscit.

Palmes, proprie. Dicitur sanctus Christo adhærens per gratiam, unde Dominus : *Ego sum vitis, vos palmites*. Dicitur aliquis conversus prædicatione apostolorum, unde auctoritas Hieronymi ait : *Apostolica communicatio non lota extendit palmites suos usque ad mare*, id est apostoli reputati viles et abjecti vel dejecti, multos de gentibus ad fidem Christi converterunt.

Palpebræ, proprie. Dicuntur aperta et occulta loca Scripturarum per quæ aperitur et clauditur sacra Scriptura, quæ sunt quasi oculi Dei per quas interrogat et probat filios hominum, scilicet de veteribus innovatos per fidem; quia boni de obscuris Scripturis non fatigantur, sed exercentur, de cognitione non inflantur, sed confirmantur; unde David : *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Mors et resurrectio Christi dicuntur palpebræ ejus. Per hæc duo probavit filios hominum, id est discipulos suos, et hoc est quod dicit : *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Dicuntur intentiones cordis per quas cor aperitur et clauditur, unde David : *Si dederò somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem*, id est si delectationem carnalem, quæ significatur per somnum, oculis meis, id est, voluntatibus vel intentionibus meis, quæ per oculos significantur, dederò; et, ut plus dicam : *Si dederò dormitationem palpebris meis*, quod minus est quam dormitio, quasi dicat : Non dabo. Qui dormit, firmiter adhæret somno; qui vero non dormit, sed

dormitat, modo a somno repellitur, modo ad somnum revertitur; a simili ille dormire dicitur qui omnino terrenis intendit; dormire dicitur qui modo ab eis retrahitur, modo ad ea redit. Dicuntur prælati Ecclesiæ, unde Job in persona Ecclesiæ ait : *Palpebræ meæ caligaverunt*. Recte palpebræ appellati sunt qui provide pedum itinerationi invigilant; sed cum multa Dei judicia non intelligunt, palpebræ sanctæ Ecclesiæ caligant. Dicuntur prudentes sæculi, perversis Antichristi consiliis inhærentes, unde Job : *Oculi ejus ut palpebræ diluculi*; per palpebras diluculi extremas vias noctis accipimus, in quibus quasi nox oculos aperit, dum venturæ lucis viam ostendit. Prudentes igitur sæculi malitiæ Antichristi perversis consiliis inhærentes, quasi palpebræ sunt diluculi; quia fidem quam in Christo inveniunt quasi erroris noctem asserunt, et venerationem Antichristi veram esse mane pollicentur.

Panis proprie cibus quotidianus, unde David : *Qui devorant plebem meam sicut escam panis*. Dicitur necessaria vitæ, unde Dominus : *Panem nostrum quotidianum*. Dicitur manna quod datum est filiis Israel, et signat panem angelorum, id est Christum. Dicitur charitas quæ nos spiritualiter reficit, unde Lucas : *Quis ex vobis patrem petit panem?* Dicitur aliqua in Trinitate persona, unde in Evangelio : *Accommoda mihi tres panes*, id est fidem Trinitatis. Dicitur refectio, unde David : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes*, etc. Dicitur sacra Scriptura, unde in Thren. : *Parvuli petierunt panem et nemo*, etc. Dicitur delectatio vitæ æternæ, unde in Evangelio dicitur : *Beatus qui manducat panem in regno cælorum*. Dicitur forma panis sub qua latet corpus Christi, unde Dominus distinguit inter panem visibilem et invisibilem; et ait Apostolus : *Et panis quem frangimus*; unde et Christus per partes manducari dicitur, non quantum ad suum corpus, sed quantum ad formam panis. Dicitur etiam corpus Christi, unde Paulus : *Probet au'em se ipsum homo et sic de pane illo edat*. Dicitur unitas ecclesiastica, unde Paulus : *Multi sumus unus panis in Christo Domino nostro*, etc.

Pannus, proprie. Dicitur etiam altior et arctior doctrina, quæ carnalibus proponi non debet; unde Dominus : *Nemo mittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus*, id est nemo debet altiozem doctrinam carnalibus proponere. Dicitur immunditia, quia panno solet immunditia abstergi et ei immunditia adhærere; unde Isaias : *Omnes justificationes hominis*, etc.

Paradisus, proprie, unde in Gen. : *Plantavit autem Dominus paradisum voluptatis ab initio*. Dicitur præsens Ecclesia, unde in Apoc. : *Vincenti dabo edere de ligno quod est in paradiso*. Dicitur vita æterna, juxta quod solet exponi prædicta auctoritas. Dicitur requies, unde in Evangelio : *Hodie mecum eris in paradiso*, quod non est intelligendum de terrena, unde expulsus est Adam; neque de ange-

lica, quia ad illam ante Christum nemo ascendit, sed [de paradiso], id est in requie, quod est esse cum Jesu.

Parare, proprie. Notat *præparare*, unde David : *Paravi lucernam Christo meo*; et alibi in Evangelio : *Parate viam Domini*. Notat *dare* vel *ordinare*, unde Joannes : *In domo Patris mei*, etc., *quoniam vado parare vobis locum*. Notat *ornare*, secundum quod dicitur : *Iste parat ecclesiam*, id est ornat.

Parcere, proprie. Notat etiam peccatum remittere, unde Job : *Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis*. Signat pravas persuasiones pravorum hominum vel dæmonum refrenare, non ut non sint, sed ne damnentur, unde David : *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo*. Notat non expendere, juxta quod dicitur : *Iste parcit pecuniæ*.

Pardus, proprie. Dicitur etiam hæreticus qui diversis fraudibus decipit, sicut pardus diversis coloribus est distinctus; unde in Cant. : *De cubilibus leonum, de montibus pardorum*. Per montes igitur pardorum intelliguntur magistri hæreticorum qui, aliquando conversi ad fidem, cedunt in coronam Ecclesiæ. Dicitur diabolus, unde prædicta auctoritas ad idem potest exponi: montes igitur pardorum dicuntur illi in quibus habitat diabolus; ex quibus coronatur Ecclesia, cum eorum ad fidem convertuntur corda. Dicitur peccator, unde Isaias de convertendis peccatoribus ait : *Pardus cum hædo accubabit*; per pardum peccator variis peccatis aspersus intelligitur; per hædum vero, ille qui se peccatorem humiliter cognoscit accipitur; pardus autem cum hædo accubat, cum is qui peccatorum maculis varius fuit, cum eo qui se despicit et esse peccatorem fatetur, humiliare consentit.

Parere, proprie. Sumitur pro *manifestare* vel in actum producere, unde David : *Ecce parturii iniquitatem et peperit iniquitatem*, id est in actum produxit vel manifestavit. Notat *creare* vel per gratiam reformare; unde in Jeremia : *Clamat perdix, congregavit ova quæ non peperit*; perdix significat diabolum, quia sicut perdix fovet aliena ova, ita diabolus frequenter eos quos Deus creavit, vel per gratiam regeneravit, seducendo in malo nutrit et fovet, et ad malum congregat; et hoc est : *Clamat perdix, congregavit ova quæ non peperit*. Clamat diabolus per hæreticos, clamat per terræ tyrannos, clamat per tribulationes, clamat per varias tentationes vel suggestiones. Notat *renovare*, unde in cerei benedictionibus : *Ut novam pariat gratia mater infantiam*. Notat præordinare vindictam vel Filium æternaliter gignere, unde Dominus per prophetam : *Nunquid ego non paream*, quasi dicat : Imo quia Filium æternaliter genui vel pœnam malis infligendam apud me præordinavi.

Paries, proprie. Dicitur humana Christi natura; unde in Cant. : *En ille stat post parietem nostrum*; Christus post parietem nostrum stetit quando humanam naturam assumpsit. Dicitur gentilis populus et Judaicus, unde legitur quod Christus est lapis

angularis conjungens duos parietes in unum, id est duos populos in fidei unitatem. Aliquando dicitur humana vel angelica natura, unde legitur quod cœlestis Jerusalem constabit ex duobus parietibus, id est ex angelis et hominibus. Dicitur Christus, unde David : *Tanquam parieti inclinato maceræ depulsæ*, hoc supra expositum est. Significat peccati duritiam, sicut scriptum est : *Ipse ædificavit parietem*. Ædificare parietem est contra se quempiam obstacula construere. Dicitur etiam mortalitas quæ impedit ne videamus divinam Christi naturam, id est intellectum comprehendamus; unde secundum aliam expositionem : *Ecce ille stat post parietem nostrum*; quia mortalitas quasi paries interponitur inter nos et Deum ne comprehendamus ipsum, post parietem Christus stetit cum mortalem carnem de virgine sumpsit; sub pariete nos pressi jacemus, quia naturaliter mortales sumus, ipse vero non substantialiter post parietem stetit, quia voluntate non natura mortalis exstitit, stetit post parietem ut eum impelleret. Greg. : *Qui mortem nostram moriendo destruxit*.

Pars, proprie, Deus; unde David : *Dominus pars hereditatis meæ*, id est pars hæreditaria mea. Dicitur partitio, unde Salomon : *Da partes septem neon et octo*, id est partire septenarium et octonarium dando septenarium Veteri Testamento et octonarium Novo, quia patres Veteris Testamenti observaverunt septimum diem, septimam septimanam, septimum mensem; patres vero Novi Testamenti observant diem octavam, scilicet diem Dominicam et Octavas sanctorum. Dicitur locus adjacens alicui regioni vel civitati, unde in Evangelio legitur quod *Jesus recessit in partes Cæsareæ Philippi*, id est in loca adjacentia illi civitati. Dicitur ratio : *Quæ nobis pars in David vel quæ hæreditas in filio Isai?* quasi dicat : Quæ est ratio ut ex una tribu eligatur qui regat alias. Dicitur status, secundum quod solet dici : *Christus ex parte Patris est immortalis, ex parte matris fuit mortalis*, id est secundum statum paternum vel maternum.

Parturire, proprie. Dicitur malum cogitare; unde David : *Ecce parturii iniquitatem*. Notat instruendo vel informando subditos laborare, unde Apostolus : *Filioli mei, quos iterum flens parturio, donec formetur Christus in vobis*. Notat Deum Patrem Filium generare, unde Sapientia dicit se parturiri, id est a Patre generari.

Parvulus, proprie. Dicuntur etiam primi motus; unde David : *Beatus qui tenebit et allidet parvulos ad petram*. Dicitur Christus qui parvulus dictus est et propter defectus humanos et propter innocentiam, unde Isaias : *Parvulus enim natus est nobis*. Dicitur humilis, unde David : *Sapientiam præstans parvulis*. Dicitur simplex et minus intelligens, unde Jer. : *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*.

Pascere, proprie. Notat etiam *instruere* vel *informare*, unde Dominus ad Petrum : *Pasce oves meas*.

Notat ventum attrahere, unde in propheta Osee : *A Ephraim pascit ventum et sequitur æstum*, id est decem tribus quæ significantur per Ephraim trahentur in diversas partes mundi in captivitatem, a quibus diversi flant venti; et sicut pascent ventos, ita diversos attrahent ad spirandum. Notat *perseverare*, quia ex pastu perseverantia vitæ, unde quidam :

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Pascha proprie dicitur *transitus*. Dicitur etiam hora vespertina in qua quarta decima luna ad vespere immolabatur agnus, unde in Joanne legitur : *Ante diem festum paschæ*, id est consecutivum horæ vespertinæ in qua immolabatur agnus. Dicitur agnus paschalis, unde in passione : *Domine, ubi vis paremus tibi pascha?* Dicitur Christus, unde Apostolus : *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus*. Dicitur panis azymus, unde Joannes : *Non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha*, id est panes azymos. Dicitur solemnitas paschalis, unde legitur quod Herodes soluit Petrum in carcerem, volens eum post pascha producere populo. Dicitur etiam Dominicæ festum resurrectionis, quod manifestum est.

Pascua, proprie. Dicitur etiam sacra Scriptura; unde David : *In loco pascuæ ibi me collocabit*. Dicitur Ecclesia, unde Psalmista : *Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus*. Dicitur etiam vita æterna, unde Dominus : *Qui per me introierit salvabitur, et pascua inveniet*.

Passer, proprie. Dicitur etiam levis vel instabilis; unde David : *In Domino confido*, etc., *sicut passer*. O hæretici, *quomodo dicitis animæ meæ : Transmigra in montem*, id est in Christum qui apud nos est, quia si hoc fecerim, ero sicut passer, id est levis et instabilis. Dicitur sanctus virtutibus pennatus, unde sic potest exponi præfata auctoritas : *Transmigra ad nos qui sumus montes et sic eris sicut passer*, pennis virtutum munitus. Dicitur Christus, unde David : *Sicut passer solitarius in tecto*; Christus in tecto fuit solitarius, quando resurgens a mortuis, solus in humana natura cælos ascendit; et alibi : *Passer invenit sibi domum et turtur nidum*, etc. Per passerem Redemptor noster, per turturem Ecclesia exprimitur; *jam enim passer invenit sibi domum*, quia æternum sibi Redemptor noster intravit habitaculum; *et turtur nidum invenit*, quia sancta Ecclesia amore Conditoris affecta crebris gemitibus utitur et velut nidum sibi, id est pacatissimam fidei quietem, construit; in qua crescentes filios quasi plumescentes pullos quoadusque ad superiora evolent, charitatis gremio calefactos fovet. Dicitur ratio secundum aliam expositionem : *Etenim passer invenit sibi domum*. Dicuntur etiam pauperes, unde Psalmista : *Illuc passeret nidificabunt*, quia pauperes a divitiis necessaria vitæ accipiunt.

Passio, proprie, ignominiosum desiderium, unde Paulus : *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie*. Ignominiosa passio dicitur, quia et ad pœnam gehennalem ducit, et vires animæ enecat,

a Deo separati. Dicitur concupiscentia, unde Apostolus : *Cum essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant*, etc.

Pastor, proprie. Dicitur etiam Christus, unde ipse ait : *Ego sum pastor bonus*. Dicitur prælatus, unde in Evangelio : *Mercenarius et qui non est pastor*; et in Cant. : *Pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum*; Pastor est dictus quidam liber apud Hebræos quem nos non habemus.

Pater, proprie, aliquis ratione educationis vel opinionis, ut Joseph; unde in Evangelio dicitur : *Ego et pater tuus*, etc. Pater ratione creationis vel recreationis, unde in Evangelio : *Pater noster, qui es in cælis*, etc. Pater æternæ generationis, unde Christus ait : *Pater, si fieri potest*. Dicitur pater ratione spiritualis conceptionis, secundum quod mens humana concipit per gratiam Christum, unde Christus ait : *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei*. Pater ratione generis, unde Joannes : *Patres vestri manducaverunt*, etc., id est prædecessores vestri. Dicitur ratione antiquitatis, unde Abraham vocat patrem fratrem suum, juxta illud : *Alias soror mea est filia patris mei*, id est Aram fratris mei, antiquioris me. Dicitur pater traditione legis, secundum quam *patres legales* dicebantur; erat enim præceptum in lege ut, fratre defuncto sine semine, superstes suscitaret semen fratris sui, et qui nascebatur dicebatur filius defuncti et non vivi; unde Heli dictus est pater Joseph, quia, Heli mortuo sine semine, Jacob frater ejus suscitavit ei semen et genuit Joseph; unde : *Jesus, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli*. Dicitur pater ratione adoptionis, unde David : *Dictus est pater Nathan, quia adoptavit eum in filium*, secundum quod Lucas ait : *Qui fuit Nathan, qui fuit David*. Dicitur pater ratione imitationis, unde in Evangelio : *Vos ex patre diabolo estis*. Dicitur pater ratione adinventionis, unde Christus de Lucifero ait : *Ipse est mendax et pater ejus*, id est adinventor mendacii. Dicitur etiam pater ratione instructionis et regiminis, unde Eliseus ad Eliam ait : *Pater mi, puter mi, currus Israel*.

Patere, proprie. Notat etiam *dilatari*, unde Apostolus : *Os meum patet ad vos, o Corinthii*. Notat etiam *manifestari*, juxta illud quod dicitur : *Scriptura ita patet*, id est manifesta est.

Pati aliquando sumitur a passione : *Tanto magis meretur, quanto magis patiens est*. Aliquando notat patientiam, unde : *Quanto quis magis patitur, magis patiens est*.

Pauper, proprie. Dicitur etiam humilis; unde Dominus : *Beati pauperes*. Dicitur etiam Christus qui dictus est pauper quantum ad res sæculi et quantum ad defectus humanos, unde David : *Unicus et pauper sum homo*. Dicitur etiam peccator qui caret spiritualibus divitiis, unde a simili per contrarium dives dicitur ille qui spirituales habet divitias; unde Joannes : *Scio tribulationem et paupertatem tuam, sed dives es*, etc.

Pavimentum, proprie. Dicitur humilitas auditorum; unde Ezech.: *Et pavimentum lapide stratum in atrium per circuitum*. Pavimentum recte stratum dicitur, quia in altitudinem charitatis vicissim sibi junctæ sunt animæ, quæ et lapides appellantur propter fortitudinem fidei, et stratæ sunt in pavimento in compage humilitatis. Dicitur terrenum bonum; quia, sicut pavimentum exterius cæmento ornatur, ita temporale bonum extrinsecus quamdam præterdit delectationis dulcedinem; unde David: *Adhæsit pavimento anima mea; vivifica me*, etc.

Pax aliquando notat pacem temporis, unde in Evangelio: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Aliquando æternitatis, unde Apostolus: *Et pax Dei quæ exsuperat* etc.; et alibi: *Pacem meam do vobis*. Pax individua Trinitatis, unde Paulus: *Et pax Dei quæ exsuperat*. Pax rationis et sensualitatis, unde Apostolus: *Gratia vobis et pax in Jesu Christo*. Dicitur pax simulationis, unde Dominus in Evangelio: *Non veni mittere pacem in terram, sed gladium*. Dicitur pax charitatis, unde David: *Fiat pax in virtute tua*.

Peccator, qui in peccatis est. Emphatice etiam peccator dicitur obstinatus, qui notorio crimine laborat et alios pravis operibus scandalizat; unde David: *Peccatori autem dixit Deus*. Similiter emphatice Antichristus dicitur peccator, unde Psalmista: *Quoniam laudatur peccator*. Similiter etiam peccator per depressionem dicitur peccator, juxta quam acceptionem potest illud legi: *Contere brachium peccatoris*, etiam de Antichristo.

Pœnam, proprie. Dicitur pœna quæ infligitur pro peccato; unde Apostolus: *Christus tulit peccata nostra super lignum*, id est pœnam pro peccatis nostris in ligno crucis. Dicitur sones peccati sive concupiscentia, quia ex ipsa nascitur omne peccatum, unde Paulus: *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Quia sones sive concupiscentia, sumpta occasione ex lege, quia magis incanduit, exarsit, cum homo semper nitatur in vetitum cupiatque negata, operata est mortem; id est mortale peccatum, per bonum, id est per legis mandatum quod a bono datum est et ad bonum. Dicitur diabolus, quia a diabolo initium peccati est et nos invitat ad peccatum, unde Apostolus: *De peccato destruxit peccatum in carne*, id est infirmavit potestatem diaboli de peccato, id est pro peccato, secundum quam expositionem solet sic exponi prædicta auctoritas: *Christus destruxit peccatum*, id est delevit omne peccatum per ea quæ sustinuit in carne sua, et hoc de peccato, id est pro eo quod ipse factus est peccatum, id est hostia pro peccato. Dicitur reatus sceleris, id est obnoxietas pœnæ qua aliquis tenetur pro peccato; juxta quod dicitur transacto homicidio, peccatum homicidii esse in aliquo, id est reatum. Dicitur infidelitas, unde Christus ait: *Cum venerit Paracletus, ille arguet mundum de peccato*. De peccato subaudi suo, id est de infidelitate, quia non crediderunt in me. De justitia,

subaudi vestra, loquitur enim ad apostolos; quia non imitati sunt eam, quia justitia et spes erit in vobis quando non videbitis me, quia tunc majori charitate inflammati majori justitia eritis præditi. *Et de judicio meo*, quod non timuerunt, quia non crediderunt me venturum ad judicium, de quo tamen judicio jam patet quia princeps mundi jam judicatus est.

Pectus, proprie. Dicitur etiam cogitatio luxuriæ, unde in Gen. ad serpentem dictum est: *Pectore et ventre repes*. Repit [ventre], inquam, serpens, id est diabolus, quando per humana membra sibimet subdita usque ad expletionem operis luxuriam exercet. Repit pectore quando eos quos in opere luxuriæ non valet polluere, polluit in cogitatione.

Pecunia, proprie. Dicitur etiam doctrinæ sanctæ mysterium, unde in Job: *Si fructus terræ meæ comedi absque pecunia*. Terra Ecclesia sancta; fructus ergo terræ absque pecunia comedere est ex Ecclesia sumptus accipere, sed eidem Ecclesiæ prædicationis pretium non præbere.

Pecus. Dicitur aliquis carnalibus voluptatibus deditus, unde David: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus*, etc., *insuper et pecora campi*. Dicitur etiam gentilis populus pecudi propter spurcitas idololatriæ comparatus, unde apud Isaiam vocatur pecus Cedar, aries Nabaioth.

Pellis, proprie. Dicitur etiam bonum temporale, unde Job: *Ait Satan: Pellem pro pelle dabit homo*, id est homo magis vult sustinere damnum in pelle exteriori, id est in bono temporali, quam in pelle interiori, id est in carne; id est magis vult amittere temporale bonum quam in corpore sustinere supplicium. Dicitur justus, unde per pelles rubricatas quæ cooperiebant tabernaculum significatur martyrium, unde in Epitalamio Sponsæ, id est Ecclesiæ: *Nigra sum, sed formosa*, etc., *sicut pellis Salomonis*; ibi pelle significat sanctos qui cedunt in ornamentum Salomonis templi, id est in ornamentum Ecclesiæ Dei. Dicitur prava consuetudo, in qua peccator involvitur; unde propheta Jer.: *Nunquid poterit Æthiops mutare pellem suam?* id est peccator per pravam consuetudinem oppressus.

Dicitur homo pœnæ subjectus, unde: *Quid extenderis, pellis morticina?* Dicitur sacra Scriptura, unde David: *Extendens cælum sicut pellem*. Dicitur stultus, unde Job de infidelium conversione ait: *Nunquid implebit sagenam pelle ejus aut gurgustium piscium capite illius*. Per sagenam vel gurgustium piscium, Ecclesiæ fideles qui unam Ecclesiam catholicam faciunt, designantur; unde Dominus in Evangelio: *Simile est regnum cælorum sagenæ*. Dicuntur sanctæ mulieres, quæ Domino adhærentes exterioribus ministeriis, ad subsidia corporis serviebant; unde Job in persona Domini ait: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum*, [quod] supra expositum est. Dicitur carnalis motus, unde Job: *Pelle et carne vestiati me*; pelle et carnibus interior

homo vestitur, quia in eo quod ad superiora erigitur, carnalium motuum obsidione vallatur.

Penna, proprie. Dicitur contemplativus, unde David: *Pennæ columbæ deargentatæ*, quia vir contemplativus qui est de Ecclesia Dei, per columbam signata, per contemplationem evolat ad alta et fulget eloquentia. Dicitur virtus vel contemplatio, unde Psalmista: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ*. Dicitur protectio, unde David: *Scapulis suis obumbrabit tibi et sub pennis*, etc.

Per aliquando notat tempus, unde David: *Per singulos dies benedicam tibi*. Aliquando locum, unde in Evangelio: *Per aliam viam reversi sunt*. Notat ministerium, unde in Evangelio: *Lex per Moysen data est*. Notat occasionem: *Per unum hominem mors intravit in mundum*. Notat causam formalem, juxta quod solet dici: *Hoc factum est per malitiam illius vel: Hoc fecit ille per sapientiam vel potentiam suam*. Notat deprecationem, unde Apostolus: *Obsecro vos per misericordiam Dei*. Notat personalem distinctionem, unde Paulus: *Filius est per se non a se, quia a Patre est, sed a Patre distinctus est*. Notat comitantiam, unde Apostolus de Deo Patre loquens ait: *Per quem fecit et sæcula*. Deus Pater dicitur omnia fecisse per Filium quia omnia operatus est cum eo. Altiori tamen consideratione, Pater dicitur operari per Filium, quia nomen sapientiæ appropriatur Filio. Filius etiam dicitur manus Patris et Pater omnia operatur per sapientiam suam, et sicut per manum quis operatur, ita Pater per Filium dicitur operari. Et ne minor Patre esse videatur, potius Pater operari dicitur per Filium quam Filius per Patrem; unde ait Pater ad Filium: *Tecum principium*, non ait mecum principium ut a Filio minoritas excludatur. — *Per* in compositione aliquando notat consummationem, unde in Gen.: *Perfecti igitur sunt cæli et terra*. Aliquando notat contrarietatem, ut cum dicitur: *Iste est perjurus vel perfidus*, id est agens contra suum juramentum vel fidem. Aliquando ponitur pro valde, ut cum dicitur: *Iste est perpulcher*, id est valde pulcher, quod ostendit Priscianus hoc inducens exemplum: *Perpulchra bona haud tuis similia*.

Percutere, proprie. Significat *interficere*, unde Saul: *Percussit mille et David decem millia*. Notat occidi permittere, unde Deus Pater ait dextero (sic): *Percutiam pastorem et dispergentur*, etc., id est Christum permittam occidi; alia littera habet *percutere*, ut intelligatur propheta loqui ad Deum Patrem. Notat culpam in homine delere, unde in Deut.: *Percutiam et ego sanabo*.

Perdere, proprie. Significat *damnare*, unde David: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Notat *reprobare*, unde: *Perdam sapientiam sapientum*. Notat etiam *confingere*, unde David: *Factus sum tanquam vas perditum*.

Perdix, proprie. Dicitur diabolus, ut superius diximus, unde Jeremias: *Clamat perdix*, qui ideo

perdix dicitur, quia multoties perdit eos quos obtinuerat in peccatis.

Perfectus aliquando dicitur aliquis ratione operationis, unde in Gen.: *Noe erat perfectus in generatione sua*, id est respectu eorum qui erant de generatione sua. Aliquando dicitur ratione signi, unde in Evangelio: *Si vis perfectus esse*, id est si vis habere signa perfectionis, *vade, vende omnia*. Dicitur ratione voti, unde Augustinus: *Quod non debent perfecti mentiri pro conservanda vita alicujus*. Ratione plenitudinis, unde Apostolus: *Occurremus in virum perfectum in mensuram*. Dicitur aliquis perfectus ratione viæ, unde in Evangelio: *Estote perfecti*, id est habete illam perfectionem quam debetis habere in via. Dicitur ille in quo nihil superfluum, nihil diminutum actu vel natura, ut Deus; unde in prædicta auctoritate legitur: *Sicut Pater vester cælestis perfectus est*. Dicitur ratione consummationis, secundum quam acceptionem illi dicuntur perfecti qui sunt in patria, unde Apostolus: *Tunc evacuetur quod imperfectum est*. Dicitur ille qui habet perfectam charitatem, unde Joannes: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, quia charitas imperfecta foras mittit timorem servilem, perfecta initialem.

Perire, proprie. Notat etiam *peccare*, unde in Evangelio: *Mortuus erat et revixit, perierat et inventus*; hoc intelligitur de gentili populo per filium prodigum signato qui perierat per culpam, revixit per gratiam. Significat non resurgere, unde Apostolus disputans contra illos qui negabant resurrectionem mortuorum, ait: *Ergo qui dormierunt perierunt*. Notat hominem desinere esse impium, unde in Psalmo: *Increpasti gentes et periit impius*, id est impietas desiit esse in ipso. Notat *reprobari*, unde David: *Quoniam novit Dominus*, id est approbabit viam justorum, *et iter impiorum peribit*, id est reprobabitur. Notat *damnari*, unde in Psalmista: *Infirmabuntur et peribunt a facie tua*.

Permittere significat *indulgere*, unde solet dici quod abbas permittit monachos comedere carnes, id est indulget. Notat non prohibere, unde in Glos. super illud Psalmistæ: *Irascimini et nolite peccare*: *Lex quod est necessitatis permittit*, id est non prohibet. Notat non punire, unde legitur quod Moyses permisit Judæos repudiare uxores suas, id est non punivit peccatum repudii. Notat non impedire, unde dicitur quod permittit mala fieri, id est non impedit quin fiant.

Persona, proprie. Dicitur naturæ rationalis individua substantia, id est substantia quæ est ita naturæ rationalis quod ab omni re est distincta, ut homo vel angelus vel Deus; quilibet istorum est naturæ rationalis quæ est substantia ab omni alia re distincta. Anima ergo non est persona, quia quamvis naturæ rationalis, tamen non est substantia individua, quia non est ab omni alia re divisa; de homine enim est tanquam ejus pars nec ab eo divisa est; individuum enim dicitur quod ab omni alia re est valde divisum,

unde Boetius in lib. *De duplici natura et una persona Jesu Christi*: *Persona est naturæ rationalis individua substantia*. Aliquando substantia idem dicitur quod subsistens, unde: *Pater et Filius et Spiritus sanctus tres sunt personæ*, id est tres subsistentes. Dicitur aliquis aliqua dignitate præditus, unde in Evangelio: *Rabbi, scimus quia verax es, et non accipis personam hominis*. Dicitur etiam proprietas, unde: *Pater differt a Filio a persona*. Dicitur essentia, unde Augustinus: *Non est aliud esse personam, aliud esse essentiam, omnino idem*. Dicitur ille qui habet aliquid officium in Ecclesia, unde Apostolus eos vocat personas diversarum facierum. Apud rhetorem etiam persona dicitur qui propter suum factum vel dictum vel suas possessiones trahitur in causam, unde: *Artis rhetoricæ materia sunt persona et negotium*. Etiam apud illos qui tractant comœdias vel tragedias persona dicitur histrio, qui variis modis personando diversos status hominum repræsentat, et dicitur persona a *personando*, quæ manifeste ostendit Boetius in lib. *De duplici natura et una persona Jesu Christi*. Apud grammaticos dicitur etiam persona res supposita locutioni, secundum quam acceptionem tres distinguuntur personæ: prima, secunda, tertia.

Pes, proprie. Dicitur divina Christi natura, secundum quod calceamentum, id est humana natura dicitur ei unita, unde in Evangelio: *Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti pedum ejus*; et alibi: *Nolite jurare per cælum quoniam thronus Dei est, neque per terram quoniam scabellum pedum ejus est*. Dicitur humana Christi natura, quia sicut pes est inferior pars hominis, ita humanitas inferior natura Christi; unde David: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, id est subjiciam tibi secundum humanitatem. Dicuntur prædicatores qui per orbem discurrunt, unde Isaias: *Quam pulchri pedes evangelizantium*, etc. Dicuntur finales justi qui persecutionem patientur tempore Antichristi, unde Joannes: *Pedes ejus similes aurichalco*. Dicuntur humani affectus qui fuerunt in Christo, unde dicitur: *Cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus*. Dicuntur humani affectus aliorum, unde in Evangelio: *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet*, id est mentis affectus a venialibus purget; et alibi David: *In laqueo quem absconderunt comprehensus est pes eorum*. Dicuntur infirmi in Ecclesia Dei, unde Job in persona Ecclesiæ de infirmorum conversione conqueritur, dicens: *Pedes meos subverterunt et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis*; isti dum ad opera terrena deserviunt tanto celerius ab adversariis falli possunt quanto sublimia non intelligunt. Hos itaque pedes adversarii subvertunt, quia scilicet infirmos in Ecclesia Dei ad sui dogmatis errorem trahunt. Subversi autem pedes viam tenere nequeunt, quia infirmi quique persecutorum suorum vel promissionibus persuasi, minis territi, vel cruciatibus fracti, ab itinere recto deviant; et cum infirmus quisque perversos florere conspicit, hunc in perversitate pelagus misere unda imitationis inergit.

Petra, proprie. Dicitur Christus, unde Apostolus: *Petra autem erat Christus*; et alibi: *Suzerunt mel de petra*, hoc superius expositum est. Dicitur fides Christi, unde in Psalmo: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram*, id est qui detinebit primos motus ne surgant in consensum et actum, *et allidet eos ad petram*, id est refrenabit per fidem Christi. Dicitur sublimis cœli potestas, unde de saucto viro sub nomine aquilæ ad Job Dominus loquens, ait: *In petris manet*. Per petras sublimes virtutum cœlestium potestates intelliguntur; in his enim quemadmodum aquila manet, id est justus, dum illorum perennem gloriam præstolatur. Dicitur gentilis populus qui petre comparabilis erat propter duritiam infidelitatis, unde in Isaiâ: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti*, id est mitte Christum in carne descendentem tam de gentibus quam de Judæis. Dicitur obduratum cor gentilium, unde Job de Domino ait: *In petris rivus excidit*. Per petras dura corda gentilium accipimus, per rivus fluvios prædicationis intelligimus. *In petris ergo Dominus rivus excidit*, quia in duris gentilium cordibus fluvios prædicationis aperuit.

Pharetra, proprie. Dicitur caro Christi, unde Isaias: *In pharetra sua abscondit me*, in carne humana. Dicitur occultum Dei judicium, quasi diceret Filius: *Pater abscondit me in carne humana*. Dicitur occultum Dei judicium vel sacra Scriptura, unde in Thren.: *Misit in renibus meis filias pharetræ suæ*, id est sagittas, scilicet verba communicationis iudicii vel sacræ Scripturæ. Dicitur pravorum machinatio, unde David: *Paraverunt sagittas suas in pharetra*, id est hæretici verba sua velant occultis machinationibus. Dicitur occultum Dei consilium, unde Job in persona Ecclesiæ ait: *Pharetram suam aperuit et affixit me*. Greg.: *Sicut in pharetra sagittæ; sic in occulto Dei consilio sententiæ latent*. Ex pharetra sagitta educitur quando ex occulto Dei consilio aperta sententia jaculatur. Et hoc est: *Pharetram suam aperuit et affixit me*, id est occultum suum consilium manifestavit et publica me percussione vulneravit.

Phiala, vas vitreum, et dicitur a *phialim* Græce, quod Latine interpretatur *vitrum*, vel ab *hio, as*, quia in superiori parte vas illud amplissimum erat, inferiori vero strictum; unde in lege Deus præcepit Judæis ut facerent phialas. Dicitur persecutio quam infert diabolus sanctis, unde in Apoc.: *Quartus angelus effudit phialam suam in solem*, id est diabolus persecutionem in sanctos qui lucent scientia sicut sol radiis. Dicitur prædicatio, unde in Apoc. de angelo legitur: *Qui habuit septem phialas*; per angelum ordo prædicatorum intelligitur, per septem phialas utilis prædicatio. Dicuntur corda sanctorum fidelium in quibus procedunt orationes devotæ, unde in Apoc.: *Habentes singuli citharas et phialas*, id est habentes corda pura ad modum auri, et plena adornamentorum, id est orationum.

Pietas est virtus qua aliquis misericordia movetur erga aliquem. Dicitur cultus Deo debitus

qui latra dicitur, unde idololatria solet dici impietas, quia pietati contraria, unde Apostolus dicit iram Dei venturam super omnem impietatem.

Piger, proprie. Dicitur etiam aliquis laborans accidia qui tepet in operatione sua, unde in Ecclesiastico: *Piger lapidabitur stercore bovis*, quod supra expositum est.

Pilus, proprie. Dicitur superflua vitæ veteris cogitatio, unde in Job: *Cum spiritus, me præsentem, transiret, horruerunt pili carnis meæ*. Sensus est: Cum humana mens contemplationis arce subleuatur, quasi vitæ veteris cogitationes nascuntur, ita ut plenarie Deum non contempletur.

Pinguedo, proprie. Dicitur terrenarum rerum abundantia, unde de impio in Job dicitur: *Pingui cervicæ armatus est*, pinguis cervix opulenta superbia, affluentibus scilicet rebus quasi multis carnibus fulta.

Pinguis, proprie. Dicitur superbus, unde David: *Tauri pingues obsederunt me*, id est Judæi ex abundantia terrenorum superbi. Dicitur jocundus: *Et holocaustum tuum pingue fiat*, id est jocundum fiat Deo, id est crucem in qua totus oblatus est convertat in lætitiâ resurrectionis; vel secundum aliam expositionem. pingue dicitur charitatis ardore incensum, ut: *Holocaustum tuum pingue fiat*, id est intentio tua impinguetur in oleo charitatis.

Piscina dicitur lacus in quo non est piscis. Et dicitur piscina per antiphrasim. Dicitur lavatorium in quo antiquitus abluebantur membra hostiarum, unde Joannes: *Erat autem Hierosolymis probatica piscina quinque porticus habens*, unde probatica dicitur a *probatum*, quod est *ovis* vel *pecus*, quia in ea abluebantur membra pecudum. Dicuntur sancti qui fluentia doctrinæ auditoribus suis præbere non cessant, unde in Cant.: *Oculi tui sicut piscinæ Mesæbon*, quod *cingulum mæroris* interpretatur et significat sanctos qui, neglectis caducis sæculi gaudiis, cingulo se constringunt et caste et sobrie vivunt.

Piscis, proprie. Dicitur etiam aliquis curis sæcularibus intentus, unde David: *Volucres cæli et pisces maris*. Dicitur Christus passus, unde: *Piscis assus*, *Christus passus*, in quadam prosa.

Pisticum dicitur fidele, unde Maria Magdalena legitur quod attulit alabastrum nardi pistici, id est nulla aliena admistione corrupti; vel unguentum pisticum dictum est a loco. Vel pisticum dicitur commistum, id est variis speciebus aromaticis mistum; unde pisticum dicitur quasi pixicum quia in pixide clausum vel servatum.

Pix, proprie. Dicitur tabes peccati, unde Salomon: *Qui tangit picem coinquinabitur ab illa*, id est qui imitatur peccata aliorum ab eis inficitur, quia *corrumpant mores bonos colloquia mala*, et a convictu mores formantur.

Planta, proprie. Dicitur etiam inferior in Ecclesia Dei, unde Isaias: *A planta pedis usque ad verticem non est sanitas*, quia tam minores quam majores in Ecclesia Dei laborant morbis vitiorum. Dicitur intentio, unde propheta: *Planta pedis eorum quasi*

planta pedis vituli; vitulus plantam habet bifidam et intentio evangelistarum quam habuerunt in Scripturis bifida fuit, quia ad duo charitatis brachia invitavit, scilicet ad dilectionem Dei et proximi. Dicitur finis vitæ, unde de iniquo legitur: *Tenebitur planta ejus laqueo*, cujus enim usque in finem vita culpa constringitur, planta laqueo tenetur.

Plantare, proprie. Notat *incarnare*, unde David: *Et erit tanquam lignum quod plantatum*, id est incarnatum est. Ubi alicujus rei fit plantatio, aliud est quod plantatur, aliud in quo plantatur, ita incarnatione alia humana natura quæ unita est divinæ, alia divina cui est unita humana natura. *Planta pedis* pro prædicatore accipitur, unde in Apoc. de quatuor animalibus: *Planta pedis eorum planta vituli*, quia sancti prædicatores boum nomine designantur. Notat ad fidem convertere, unde Paulus: *Ego plantavi, Apollo rigavit*. Plantare etiam per gratiam, unde David: *Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebut*.

Planum, proprie, facile ad intelligendum, secundum quod soliti sumus dicere: *Littera plana est*, quia caret scrupulo obscuritatis. Dicitur cor a scrupulis vitiorum expositum, unde Isaias: *Erunt invia in directa et aspera in vias planas*.

Platanus, proprie. Dicitur etiam Dei sapientia quæ attingit a fine usque ad finem, unde in lib. Sapientiæ: *Et quasi platanus exaltata sum*. Dicitur angelus, unde propheta Ezech.: *Platani non fuerunt æquæ frondibus suis*. Lucifer dicitur esse factus in multis condensisque frondibus, quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit quanta et supposita angelorum multitudo decoravit. Ita arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit quod sub se positas spirituum supernorum legiones tenuit.

Platea, proprie, lata via quæ ducit ad mortem; unde Sapientia dicit: *Video parvulos et considero vecordem juvenem qui transit per plateas*. Dicitur cor dilatatum charitate, unde dicitur: *Quasi platanus exaltata sum juxta aquas in plateis*, vel plateæ ibi dicuntur sancti sapientia et charitate dilatati. Dicitur populi multitudo, unde dicitur: *Sapientia clamitat in plateis*; vel plateæ ibi dicuntur doctores per quos clamitat sapientia. Dicitur libertas propriæ voluntatis, sicut de quibusdam miræ abstinentiæ et continentiæ ad pravitatem reversis per Jeremiam dicitur: *Non sunt cogniti in plateis*. Qui per fiduciam sanctitatis, postposito meliorum judicio, se sequuntur, quasi per plateas pergunt. Sed non sunt cogniti in plateis quasi de vita sua aliquid ostenderent quando frangendo proprias voluntates in angusto calle se retinebant. Dicitur etiam communis præceptum, sicut per vicum intelligitur arctius mandatum, unde in Cantilena sponsæ: *Per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea*. Vel per vicos intelliguntur prophete, per plateas apostoli; vel per vicos spirituales angustam vitam tenentes, per plateas seculares qui per latiore

viam incedunt. Omnis igitur circuit qui sanctos A omnes qui sunt vel fuerunt mente conspicit et imitatur in sæcularibus. Aliquando invenit quid valeat ad inquisitionem sponsi.

Plaustrum, proprie. Dominus etiam vocavit se plaustrum onustum feno. Dicitur etiam peccati obligatio, unde: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum vestrum, etc.*

Pleiades sunt stellæ quædam quæ dicuntur Pleiades, vel quia plures, vel quia pluviales. Dicuntur sancti, unde Dominus ad Job loquens ait: *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades*; Pleiades ita vicinæ sibi et divisæ sunt conditæ ut et simul sint et tamen conjungi nequaquam possint. Hæ significant sanctos qui inter præsentis vitæ tenebras Spiritus septiformis gratiæ nos lumine illustrant, et ab ipsa mundi origine usque ad ejus terminum diversis temporibus ad prædicandum missi, et juxta aliquid non conjuncti, quia et diversis temporibus apparentes quodammodo divisi fuerunt ratione temporis, sed conjuncti per intentionem mentis. Dicitur Novi Testamenti gratia, unde altero modo potest exponi hæc auctoritas: ipsæ quippe stellæ Pleiades septem sunt, tanto ergo Novi Testamenti gratiam apertius indicant, quanto cuncta liquido cernimus quod per illud fideles suos septiformis Spiritus illustrat. Redemptor ergo noster in carne veniens Pleiades conjunxit, quia operationes septiformis Spiritus et junctas et micantes habuit; unde Isaias: *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus*. Nullus vero hominum operationes Spiritus sancti simul omnes habuit: *Alii vero prophetiam, alii scientiam*, et sic de aliis. Est ergo sensus: *Nunquid conjungere valebis micantes Pleiades*, id est aliqui habere lumina quarumdam virtutum possunt, sed nunquid simul omnes exercere sufficiunt? quasi dicat: non.

Plenitudo, proprie. Dicitur etiam universitas, unde Paulus ait quod cæcitas expergefata est in Israel donec plenitudo gentium intraret. Dicitur *charitas*, unde in Apostolo: *Plenitudo legis est charitas*. Dicitur abundantia, unde: *De plenitudine ejus omnes accepimus*. Dicitur tempus gratiæ, unde Apostolus: *At cum venit plenitudo temporis*.

Plenum, proprie. Dicitur etiam abundans, unde: *Plenum gratia et veritate*, id est abundantem gratia et veritate. Dicitur fastidiens vel reprobans, unde in Isaiâ Dominus loquens de sacrificiis Judæorum ea reprobando ait: *Plenus sum*; quasi dicat: Fastidio vel reprobato sacrificia vestra, quia non sunt eo modo quo fieri deberent. Notat aliquem in bono consummatum, unde in Veteri Testamento de Abraham et Isaac legitur quod *mortui sunt pleni dierum*, id est in bono consummati. Dicitur onustum, unde in Samuele legitur quod *Jesse misit ad Saul asinum plenum panibus*, id est onustum, etc.

Pluere, proprie. Aliquando notat irrigare, unde Isaias: *Mandabo nubibus ne pluant*, id est prædi-

catoribus ne vos doctrina spirituali irrigent. Notat plenitudinem gratiarum abundare, unde Isaias: *Rorate cæli desuper et nubes pluant justum*, id est Spiritus sanctus gratiarum plenitudinem confert Christo. Notat aliquem cupiditate abundare, unde David: *Pluit super peccatores laqueos*.

Plumarium opus acu factum, plumos enim interpretatur acus; unde legitur in Veteri Testamento, quod vestimenta summi sacerdotis erant facta ex opere plumario, id est acu contexto. Potest etiam dici opus plumarium a pluma, quia plumæ avium diversis coloribus solent picturari.

Plumbum, proprie. Dicitur etiam peccator, unde de malis dicitur in Psalmo: *Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus*. Dicitur peccatum, unde legitur iniquitas sedere super talentum plumbi; quia sicut plumbum trahit ad inferiora sua ponderositate, ita iniquitas. Dicitur Judæa, unde Job: *Quis in hoc mihi tribuat, etc., vel plumbi lamina, etc.* Quod in plumbum scribitur ipsa metalli mollitie citius deletur. In silice vero tardius quidem litteræ valent imprimi, sed difficilius deleri. Non ergo immerito in plumbi lamina Judæa exprimitur quæ præcepta Dei et sine labore percepit et suscepta servare noluit. Recte ergo per silicem gentilitas figuratur quæ verba sacri eloqui vix custodienda suscipere potuit, sed fortiter suscepta servavit; per stylum vero ferreum fortis Dei scientia designatur.

Plus proprie dicitur majus, unde Dominus: *Multis passeribus pluris estis ros*, pretii subaudi, et est sensus pluris pretii, id est majoris pretii. Aliquando ponitur positive, unde Apostolus: *Multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis, Jesu Christi in plures abundat*, id est in multos, pro hac dictione *multi*.

Pluvia, proprie. Dicitur divina gratia, unde: *Descendit Dominus sicut pluvia in vellus*, id est gratia Christi descendit prius in Judæos, sicca terra totius gentilitatis, sed postea descendit super terram gentilitatis sicco vellere Judæorum. Et sit allusio facto Gedeonis de quo legitur quod in signum victoriæ primo pluvia descendit in vellus, sicca manente area, consequenter descendit in aream sicco vellere. Vel hoc intelligi potest de Christi incarnatione; quia, sicut pluvia sine strepitu descendit in vellus, vellere manente integro nullo modo corrupto, sic Christus descendit in uterum Virginis sine strepitu carnis, manente integritate virginitatis. Dicitur promissio æternæ beatitudinis, unde David: *Fulgura in pluviam fecit*. Prædicatores aliquando fulgurant comminando, aliquando pluunt consolando et æterna promittendo. Dicitur prosperitas, quia sicut pluvia parit gaudium, unde: *In protectionem et absconsonem a turbine et a pluvia*, quia Christus Ecclesiam custodit, quæ nec frangitur adversis nec elevatur in prosperis.

Poculum, proprie. Dicitur verbum divinum; unde in Cant.: *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis*; umbilicus Ecclesiæ prædica-

tor est qui considerans infirmitatem humanæ naturæ eam aliis prædicat; hic si perfectus est solam cœlestem mercedem exspectat, et quasi volubilis prompta mente bene operatur. Hic crater nunquam indiget poculis, quia nunquam prædicatoribus deest verbum. Dicitur desiderium cœlestis patriæ pro dilectione, unde David : *Et poculum meum cum fetu...*

Pœna, proprie. Dicitur etiam probans, ut in Job; humilians, ut in Paulo; excrucians, ut in inferno, etc. Purgans, ut in Maria sorore Moysi quam Dominus lepra percussit ad correctionem, quia objurgaverat contra Moysen, et ejecta est extra castra per septem dies. Significans, ut in cæco nato qui *nec peccavit, nec parentes ejus, sed ut virtus Dei manifestaretur in illo*. Inicians, ut in Herode Ascalonita, in quo pœna temporalis fuit in signum pœnæ æternæ. Meritum augens, ut in sanctis, quos Deus permittit tribulationes pati, ut sic humilientur et magis sic mereantur, quia *virtus in infirmitate perficitur*. Commaculans in peccato : hæc non a Deo, omnes aliæ sunt a Deo; unde auctoritas theologica dicit : *Omnis pœna a Deo est*. Dicitur peccatum, quia sicut pœna commaculat, et afflicti et sequitur frequenter ex præcedenti peccato; unde Apostolus : *Omne peccatum ab apostasia primi hominis usque ad ultimum peccatum, et peccatum est et pœna peccati*, juxta quod dicitur : *Justum est ut qui in sordibus est, sordescat adhuc*, id est quæ sunt oblectamenta homini peccanti sunt instrumenta.

Pœnitentia dicitur extërior satisfactio, unde in Evangelio : *Pœnitentiam agite, appropinquabit*, etc. Dicitur etiam interior cordis contritio, unde in Act. apostolorum : *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum*, quod de interiori pœnitentia intelligendum est. Dicitur dolor, unde in Evangelio de Juda legitur quod *pœnitentia ductus, laqueo se suspendit*. Dicitur permutatio, unde Apostolus : *Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei*, id est Deus vocat suos et confert eis dona spiritualia sine pœnitentia, id est sine permutatione sui consilii et suæ præordinationis; sicut enim præordinavit, ita facit. Dicitur baptismus, quia pœnitentia debet comitari baptismum in discretis et in adultis; et sicut in baptismo remittuntur peccata, ita pœnitentia; unde Apostolus loquens contra illos qui dicebant reiterari baptismum, ait : *Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam*, id est ad baptismum, id est per baptismum. Appropriate etiam solemnis pœnitentia dicitur, de qua dicit Origenes quod *pœnitentia iterari non debet pro reverentia sacramenti et ne vilescat et contemptibilis fiat*.

Pœnitere proprie peccata deslere. Notat opus mutare, unde Dominus ait : *Pœnitet me fecisse hominem*, id est faciam ad similitudinem pœnitentis mu-

tando opus; *delebo enim hominem quem creavi*. Vel : *Pœnitet me*, id est pœna tenet me, quia feci hominem, quasi diceret : Pro homine quem feci ego patiar.

Polluere. Notat *destruere*, unde Dominus comminatus est quod ipse pollueret sanctuarium suum, id est destrueret templum. Notat aliquem peccato se inquinare, unde David : *Peccatori autem dixit Deus : Quare, etc., per os tuum pollutum*. Notat etiam pollutum tangere, unde in Veteri Testamento aliquis dicebatur se polluere quando tangebatur pollutum, nec erat illa pollutio mentis, sed carnis.

Pomum, proprie. Dicitur Scriptura, unde dicitur : *Omnia poma nova et vetera servavi tibi*, id est omnem Scripturam Novi et Veteris Testamenti. Dicitur odoriferus Domini adventus, vel intimus allegoricus sensus; unde Job ex persona antiquorum patrum Christum desiderantium vel totius generis humani ait : *Dies mei velociores fuerunt cursore, pertransierunt quasi naves poma portantes*. Dicitur sanctus, unde in Cant. : *Emissiones tuæ paradisus, etc., cum pomorum fructibus*, quia incrementa fidei sunt paradisi maiorum puniceorum, id est sanctorum martyrum, qui bene mala punice dicuntur, quia per exteriorem passionem et sanguinis effusionem rubei; per poma intelliguntur confessores quorum opera sanctis martyribus placent.

Ponere, proprie. Notat etiam *supponere*, unde David : *Donec ponam inimicos tuos*, id est supponam. Notat *imponere*, unde David : *Pone, Domine, custodiam ori meo*. Notat *disponere*, unde in Evangelio : *Posui vos ut edatis*. Notat *parere* vel *proferre*, unde solet dici : *Gallina ponit ova*. Notat poni permittere, unde Psalmista : *Pone illos ut rotam*, id est poni permitte.

Populus, proprie, turba vitiorum; unde David : *Audi, filia, et vide, et obliviscere populum tuum*. Dicitur conventus angelorum, unde legitur de Abraham quod moriens *congregatus est ad populum suum*, id est adjunctus angelorum consortio tunc spe in futuro regno. Dicitur conventus Judæorum, qui respectu gentium irrationales propter cultum unius Dei; populus enim dicitur a *polis* quod est *civitas*, ubi homines sub eodem jure vivendi reguntur; unde David : *Quare fremuerunt gentes et populi*. Dicitur conventus fidelium, qui magis rationalis est quam Synagoga, unde et Ecclesia solet dici respectu conventus Judæorum qui Synagoga dicitur, quod interpretatur *congregatio*, quæ etiam inanimatorum potest esse. Conventus vero fidelium dicitur Ecclesia, quasi convocatio, quæ non solet nisi rationalium, unde David : *In populo gravi laudabo te*; et alibi : *Salvum fac populum tuum*.

Porta, proprie. Dicitur etiam Christus, unde David : *Tunc loquetur inimicis suis in porta*; de justo fit sermo qui in porta, id est in Christo confidens; secure contra inimicos loquitur, qui Christus eleganter dicitur porta, quia per eum patet introi-

tus ad Ecclesiam et ad vitam æternam. Dicitur com-
mune, unde in eodem exemplo alia potest fieri
expositio in hunc modum : *Tunc loquetur inimicis
suis in porta*, id est communiter et publice; quia
porta quoddam commune est et omnibus patens, per
portam commune intelligitur. Dicitur iudicium, quia
iudices solebant sedere in portis; unde Salomon :
Nobilis in portis vir ejus, id est Christus in iudi-
cio. Dicitur amor terrenorum vel timor amittendi
terrena, unde ad dæmones dirigitur sermo ad hunc
modum : *Attollite portas, principes, vestras*, id est
auferte timorem et amorem terrenorum per quos
vobis patet introitus ad hominem. Dicitur mortale
peccatum, unde secundum aliam expositionem :
Attollite portas, id est, o vos hæresiarchæ, auferte
mortalia peccata a vobis per quæ intrat mors. Di-
citur dies iudicii, unde *et continentur in porta et
non erit qui eripiat*; quia amatores hujus sæculi
in præsentī vita superbiunt, sed in ipso regni aditu
æterna animadversione ferientur. Dicitur bona actio,
unde Job in persona Ecclesiæ : *Quando procedebam
ad portum civitatis, in platea parabam cathedram
mihi*. Sancta enim Ecclesia ad civitatis portam
procedit, id est sanctis se actionibus exercet ut ad-
itum regni cœlestis percipiat. Dicitur prædicator,
unde legitur duodecim fuisse portas Jerusalem. Di-
citur sensus corporis, unde David : *Qui exaltas
me de portis mortis*, id est qui liberas me ab ap-
petitu terrenorum circa quæ vertuntur sensus
corporei. Dicitur virtus, unde Palmista : *Ut annun-
tiam omnes laudationes tuas in portis*, etc., id est
illis qui positi sunt in virtutibus, quæ sunt portæ
filiæ Sion, id est Ecclesiæ. Dicitur sacramentum
ecclesiasticum, unde prædicta auctoritas in hunc
modum exponi potest : *Ut annuntiam omnes lauda-
tiones tuas in portis*, id est fidelibus in sacramentis
ecclesiasticis constitutis. Dicitur potestas diaboli
qua detinebat captivos in inferno, unde angeli
præcedentes animam Christi ad inferos introducunt,
dicentes : *O vos principes tenebrarum, attollite
veritas, principes, vestras*, id est auferte a vobis
potestatem detinendi captivos in inferno. Dicitur
aditus paradisi, unde angeli præcedentes Christum
descendentem de cœlo, dixerunt : *Et elevamini, por-
tæ æternales, et introibit Rex gloriæ*, id est pateant
aditus paradisi Christo descendentī. Dicitur etiam
hæreticus, unde : *Portæ inferni non prævalebunt
adversus eam*, id est Ecclesiam. Dicitur Virgo glo-
riosa, unde in Exodo : *Hæc porta clausa*.

Portare, proprie. Notat concipere, unde in Evangelio :
Beatus venter qui te portavit. Notat compati, unde
Apostolus : *Alter alterius onera portate*, id est alter
alterius compatiamini infirmitatibus. Notat imitari,
unde Apostolus præcipit illis quibus scribit, ut
portent Christum in corpore suo, id est imitentur
eum in afflictionibus corporis.

Posse aliquando notat potentiam qua quis potest,

unde de corpore Christi, id est de Ecclesia : *Potuit
transgredi et non est transgressus*. Hoc enim dicitur
de Christo gratia membrorum suorum. Aliquando
notat facilitatem vel habilitatem, unde de illo qui
privatus est pedibus, quamvis habeat naturalem
potentiam gradiendi, dicitur : *Iste non potest gra-
di*, hic non removetur naturalis potentia, sed ha-
bilitas. Aliquando notat possibilitatem, ut cum
dicitur : *Iste potest damnari*, istud enim *posse* po-
tius referatur ad eventum rei quam ad rem, ut sit
sensus : *Possibile est illum damnari tali peccato*,
etc., *quod non potest celebrare divina*, id est non
debet. Aliquando notat debitum, ut cum dicitur :
Sacrifica te quia es minor (64). Aliquando notat potius
impotentiam quam potentiam, ut cum dicitur : *Iste
potest mori*.

Postulare, proprie. Notat mereri, unde David : *Pos-
tula a me*, id est sunt verba Patris altissimi;
et Fili, carnem assumendo, patiendo, moriendo apud
me, et dabo tibi gentes. Notat facere postulare,
unde de Spiritu sancto ait Apostolus quod *postulat
pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id est facit nos
postulare. Notat humanam naturam Christi Deo Patri
repræsentare, unde Christus dicitur pro nobis pos-
tulare apud Patrem, id est humanam naturam et
ea quæ gessit in humana natura Deo Patri repræ-
sentare, ut nostri misereatur. Notat exigere, secun-
dum quod solet dici : *Merita istius postulant ut pu-
niatur*, id est exigunt.

Potare, proprie. Notat doctrina reficere, unde in
lib. Sapientiæ : *Cibavit*, etc., et *aqua sapientiæ sa-
lutaris potabit illum*. Notat amaritudinem pravæ
mentis alicui offerre, unde propheta in persona
Christi : *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea
potaverunt me cæcto*.

Potestas, potestas; unde Apostolus : *Qui potestati
resistit, Dei ordinationi resistit*. Dicitur potentia,
qua aliquis potest; unde in Evangelio : *Nescis quia
potestatem habeo dimittere te*. Dicitur gratia quæ in-
format potestatem hominis ad bene agendum, unde
Joannes : *Quotquot autem receperunt eum dedit eis
potestatem*. Dicitur potentia divina, unde in Evan-
gelio : *Data est mihi omnis potestas*. Dicitur ordo
angelicus, unde dicitur principatus et potestates.
Dicitur diabolus, unde Apostolus : *Non est vobis
colluctatio tantum adversus carnem*, id est potestates
aeris hujus.

Potus. Dicitur temporalis jocunditas, unde in
David : *Et potum meum cum fetu miscebam*. Dicitur
sacra Scriptura, unde secundum aliam exposi-
tionem hæc auctoritas potest intelligi : *Potum
meum*, id est sacram Scripturam, quæ anti-
qua recolat, *cum fetu miscebam*, etc. Dicitur
sanguis Christi materialis et spiritualis, unde in
Evangelio : *Caro mea vere est cibus, et sanguis
potus*. Dicitur minor doctrina, unde Apostolus :
Lac vobis potum dedi, non escam.

(64) Quid sibi velint verba hæc, et quomodo ad vocem *posse* spectent, non videmus.

Præ aliquando ponitur comparative, unde Paulus de Christo loquens, ait : *Differentius præ illis nomen hæreditavit*. Ponitur exclusive, unde in Psalmo : *Quam magnus Dominus præ omnibus diis*. Notat inhærentiam, ut cum dicitur : *Iste præ dolore mortuus est*, id est dolore eum affligente vel ei inhærente, unde in Evangelio : *Præ timore autem exterriti sunt custodes*. Notat præsentiam, unde solet dici hic : *Habemus hoc præ omnibus vel præ oculis*. — *Præ* in compositione notat anticipationem loci, unde in Evangelio : *Currebant duo simul*, etc., *præcurrit citius Petro*. Ponitur etiam pro *valde*, ut cum dicitur : *Deus est præpotens*, id est valde potens. Notat anticipationem temporis, unde David : *Præoccupemus faciem ejus*.

Præco proprie, unde legitur quod, vulnerato Achab rege Israel, *præco personavit in universo exercitu dicens : Unusquisque revertatur in civitatem et in terram suam*. Dicitur etiam prædicator, unde et Joannes dictus est præco Christi, id est vox Verbi.

Prædestinatio est gratiæ præparatio, id est illa æterna præordinatio qua Deus ab æterno ordinavit suis electis gratiam justificationis esse in præsentem conferendam et in futuro gratiam glorificationis; unde prædestinatio est gratiæ præparatio. Dicitur præscientia futuri boni secundum superiores causas, non secundum inferiores, id est miraculose, non naturaliter; unde prophetia de re futura per miraculum dicitur prophetia prædestinationis; unde super Matth. : *Fit distinctio inter prophetiam prædestinationis et comminationis*, etc. Dicitur sola præparatio solius gratiæ justificationis quæ datur alicui in præsentem, unde solet dici Judam fuisse prædestinatum quantum ad præsentem gratiam. Dicitur præscientia secundum quod præsciti dicuntur prædestinati ut large sumatur hoc vocabulum *prædestinatio*.

Prælium, proprie. Dicitur controversia inter bonos et malos angelos, unde Joannes : *Dum præliaretur Michael*, etc. Dicitur controversia inter Christum et diabolum, unde David : *Dominus fortis et potens*, etc., id est in controversia contra diabolum.

Præputium proprie quod amputabatur per circumcisionem a porta propaginis, unde legitur in Samuele, quod Saul promisit David filiam suam, si daret ei centum præputia Philistinorum, etc. Vel forsitan ibi vocantur præputia præputiati. Rogavit enim Saul David ut ducentorum præputiatorum de Philisthæis capita ei afferret, etc. Dicitur gentilis, unde Apostolus : *Si igitur præputium justitiam legis custodiat, præputium illius in circumcisionem reputabitur*, id est si gentilis populus observaverit legem. Dicitur ritus gentium, unde Apostolus : *In præputio aliquis vocatus est*, id est in statu gentium, non circumcidatur, id est non cogatur ad Judaicos ritus. Dicitur immundum, unde secundum legem, fructus arborum vel vinearum primi vel secundi anni dicebantur præputia, id est immunda.

Præsepe, proprie. Dicitur etiam Ecclesia, unde

Isaias : *Cognovit bos possessorem suum, et asinum præsepē domini sui*. Per asinum intelligitur gentilis populus jugo legis non subjectus, qui ad fidem Christi conversus Ecclesiam novit per fidem et charitatem, in qua Christus, qui erat angelorum frumentum, factus est fenum hominum. Vel *præsepe cognovit*, id est sacram Scripturam intellexit.

Præter aliquando ponitur pro *juxta*, etc. Aliquando ponitur exclusive, unde David : *Quoniam non est alius præter te*. Ponitur etiam inclusive, unde legitur in Evangelio quod Deus quinque millia hominum satiavit præter mulieres et parvulos.

Pretiosum, quod magno pretio comparatur, unde David : *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum*. Dicitur rarum, unde dicitur : *Erat autem sermo Domini pretiosus*, id est rarus. Dicitur meritum, unde Psalmista : *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*; et in libro Sapientiæ : *Non pretiosa mors omnis peccatoris*. Dicitur charum, unde legitur in Evangelio, quod puer centurionis qui infirmabatur erat ei pretiosus, id est charus.

Primitiæ dicitur aliquota pars inter Quinquagesimam et Quadragesimam. Dicitur Christus, de quo dicit Apostolus quod *ipse est primitiæ dormientium*. Dicuntur innocentes, unde in Apoc. dicuntur primitiæ oblatae Deo et Agno.

Primogenitus, proprie. Dicitur ille ante quem nullus et post quem nullus vel alius, unde David : *Qui percussit primogenita Ægyptiorum*. Ille etiam primogenitus dicitur, ante quem nullus, etsi post eum non sit alius; unde Christus dicitur etiam primogenitus secundum humanam naturam, quia ante ipsum et post ipsum de Virgine matre nullus genitus, sed quodam spiritali et principali modo de ea natus. Dicitur etiam primogenitus, qui primus surrexit a mortuis amplius non moriturus, et quia plenitudinem gratiæ super omnem mensuram accepit; unde Apostolus vocat eum primogenitum in multis fratribus.

Primus dicitur aliquis ratione æternitatis, unde Christus ait : *Ego sum primus et novissimus*. Dicitur primus temporis, unde Dominus : *Sic erunt novissimi primi*. Dicitur primus loci, unde in Evangelio Christus de Pharisæis ait quod ipsi appetebant primos accubitus in mensa. Dicitur primus dignitatis, unde : *Prima omni creatura est sapientia*, quod referendum est ad dignitatem, non ad temporis ordinem; angelica enim natura non est prius creata quam mundana machina.

Princeps proprie. Dicitur aliquis qui magni consilii judicio suis cogitationibus principatur, unde Job de Domino ait : *Effundit despectionem sicut princeps*. Illi qui magni consilii judicio suis cogitationibus principantur, sæpe in elationis fastum sublevantur, et sub eis vitiis corruunt, de quibus se victores fuisse gaudebant. Recte ergo dicitur : *Effundit despectionem super principes*. Sed quia nonnunquam qui in vitiis jacere videntur ad pœnitentiæ lamentum currunt, seque contra es ipas quibus

subiacebant erigunt, apte sequitur : *Et eos qui oppressi fuerant relevat*. Dicitur hæreticæ pravitatis auctor, unde Job in persona Ecclesiæ : *Principes cessabant loqui et digitum superponebant ori suo*, quasi dicat : Cum prædicare mihi licuit voce publica, omnis qui meæ veritati non fuit subjectus expavit. Dicitur Christus, unde legitur quod in porta clausa sedebat princeps comedens panem suum. Porta clausa beata Virgo Maria. Princeps sedens in porta Christus incarnatus ex ea; comedens panem suum, id est per assumptam humanitatem redimens genus humanum et Dei Patris adimplens consilium; uade ipse ait : *Hic est meus cibus, ut faciam voluntatem Patris mei*. Dicitur diabolus, unde in Evangelio : *Venit enim princeps hujus mundi*. Dicitur angelus providentiæ ad custodiendum deputatus, unde in Dan. ait Gabriel ad Danielem : *Venissem ad te, sed princeps Persarum resistit mihi*. Gabriel deputatus Judæis liberare in captivitate, angelus vero deputatus Persis volebat eos adhuc puniri sub rege Persarum, ut magis purgarentur. Dicitur apostolus vel vir apostolicus, unde David . *Constitues principes*, etc.

Principatus honor vel dignitas, unde David : *Nimis confortatus est principatus eorum*. Dicitur ordo angelicus, unde Apostolus : *Neque angeli neque principatus*, etc. Dicitur crux Christi per quam Christus obtinuit principatum, unde Isaias : *Principatus ejus super humerum ejus*, quia suam crucem suis propriis humeris tulit.

Principium idem est quod initium. Dicitur causa, unde in principio glossarum super Epistolam ad Romanos legitur : *Principia rerum inquirenda*, id est causa. Dicitur Deus Pater a quo omnia, unde in Evangelio : *In principio erat Verbum*, id est in Patre erat Filius. Dicitur Christus, unde Joannes : *Ego sum principium qui et loquor vobis*. Dicitur etiam tota Trinitas, unde est principium rerum. Dicitur spirans, unde Pater et Filius dicuntur unum principium Spiritus sancti.

Pro notat locum, unde David : *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*, id est loco patrum. Notat causam finalem, unde Stephanus dixit : *Caro mea lapidata est pro te, Deus meus*. Ponitur etiam pro hac dictione secundum, unde legitur in oratione : *Pro pietate tua miserere animæ famulæ tuæ*. Ponitur etiam pro de, unde in titulo hujus Psalmi : *Deus meus legitur : In fine psalmi David : Pro susceptione vel assumptione matutina*, id est de susceptione vel assumptione matutina.

Probare idem est quod tentare vel experiri, unde David : *Probaverunt et viderunt opera mea*. Notat purgare, unde Sapientia : *Tanquam aurum in fornace probavit eos Dominus*. Notat approbare, unde David : *Domine, approbasti me*, etc. Notat manifestare, juxta quod dicitur : *Proba hoc esse verum*.

Procedere aliquando notat processum loci, unde legitur de Petro et angelo quod processerunt vicum unum. Aliquando notat processum temporis, unde

A In Luca legitur de Zacharia et Elisabeth uxore ejus, quod processerunt in diebus suis. Notat ingredi, unde in Psalmo : *Tanquam sponsus procedens*, etc. Notat gigni, unde Christus : *Processi a Patre*, vel ibi ponitur pro assumere, ut sit sensus : *Processi a Patre*, id est humanam naturam assumpsi auctoritate ipsius. Notat spirari, unde in Evangelio : *Spiritus qui a Patre procedit*. Notat manifestari, unde in Psalmo : *Intende, prospere procede*.

Profundum, proprie. Dicitur etiam latens et incomprehensibile, unde legitur : *Profundum et inscrutabile cor hominis*. Dicitur immensitas divina, unde : *Comprehendamus cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum*. Dicitur obstinatio, unde David : *Dixit Dominus : Ex Basan convertam, convertam in profundum maris* id est in profundum vitiorum contemnit. Dicitur Judaica iniquitas, unde de se ait Christus in Psalmo : *Infixus sum in limo profundi*, id est in limo Judaicæ iniquitatis. Dicitur immensitas divinæ Sapientiæ, unde Apostolus : *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Dicitur infernus, unde propheta Isaias : *Posuisti profundum maris viam ut transirent liberati*.

Prope. Aliquando notat propinquitatem temporis, unde propheta : *Prope est dies Domini*. Notat propinquitatem loci, ut cum dicitur : *Iste est prope Senecam*. Notat utilitatem, unde : *Prope est verbum Domini*, id est prædicatio utilis est Evangelii. Notat concordiam, unde prædicta auctoritas sic potest exponi : *Prope est verbum Dei*, id est rationi consonans. Notat propitiationem, unde David : *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum*.

Propheta, proprie ille qui divina inspiratione occultos rerum eventus denuntiat. Dicitur expositor sacrae Scripturæ, unde Apostolus ait, quod Dominus in Ecclesia alios constituit apostolos, alios prophetas, id est sacrae Scripturæ expositores. Dicitur sapiens a Deo instructus, unde Dominus ad Abimelech de Abraham ait : *Nunc igitur redde viro suo uxorem, quia propheta est*. Dicitur ille qui fingit se esse prophetam, unde pseudoprophetae aliquando prophetæ dicti sunt.

Prophetare, nihil aliud est quam divina inspiratione occultos rerum eventus immobili veritate denuntiare. Notat etiam propheticam orationem proferre, unde : *Caiphas autem cum esset pontifex anni illius, prophetizavit, dicens : Expedi*, etc. Non enim fuit propheta quantum ad ipsum, sed quantum ad nos; Caiphas enim non protulit hoc intentione prophetandi. Fidelis tamen in hac oratione intelligit prophetiam quantum ad Christi mortem factam pro redemptione generis humani. Notat sacram Scripturam exponere, unde Apostolus ait : *Melius est prophetizare quam loqui linguis*. Notat aliena loqui, unde legitur Saulem prophetasse, id est aliena locutum fuisse.

Prophetissa; mulier prophetizans, unde in lege Maria, soror Moysi, dicta est prophetissa, vel Debora. Fortasse Maria non est dicta prophetissa

quia prophetizaverit, sed quia canticum Moysi protulit, in quo multa prophetice dicta sunt quæ fortasse non intellexit. Dicitur Spiritus sanctus, unde: *Accessi ad prophetissam*, id est ad Spiritum sanctum, qui ideo dicitur prophetissa, quia per eum revelantur mysteria. Ideo autem femineo genere designatur, quia hoc nomen *Ruha*, quod æquipollet huic nomini *spiritus*, apud Hebræos est seminini generis, vel quia in spiritualibus donis est secundus, prophetissa non propheta dictus est; prophetam autem ad Spiritum sanctum procedere vel accedere nihil aliud est quam ei arcana cœlestia revelari.

Proprium, suum; unde Joannes: *In propria venit*. Dicitur appropriatum, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *In propria venit*, id est in humana natura sibi appropriata et mundi, qualem decebat eum assumere, et hæc dictio *propria* sit ablativi casus. Dicitur consubstantiale, unde Apostolus: *Proprio Filio suo non pepercit Deus*. Dicitur etiam illud quod alicui soli convenit, unde in oratione: *Deus cui proprium est misereri*, etc.

Propter aliquando notat finem, unde David: *Propter te mortificamur tota die*. Notat utilitatem, unde: *Qui propter nos homines, et propter nostram salutem*. Notat causam finalem, unde Apostolus: *Propter quod datum est ei nomen*. Notat causam formalem vel impulsivam, unde in Cantico dicitur: *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos*. Ponitur etiam pro *secundum*, unde David: *Salvum me fac propter misericordiam tuam*; pro *ne* etiam ponitur, unde Apostolus, præcipit mulieribus ut se velent propter angelos, id est ne angeli, id est sacerdotes, vidant eas, etc.

Proximus. Dicitur aliquis proximus ratione loci, unde dicitur: *Vocabis proximum tuum qui vicinus est domui tuæ*. Ratione temporis, unde in Evangelio: *Erat autem proximum Pascha*, et alibi: *Quoniam tribulatio proxima est*, id est passio proxima est tempore. Ratione conformitatis sive imitationis actione, unde boni dicuntur Deo similes, quia sunt ei in bonitate conformes, ut in Catone:

Proximus ille Deo est qui scit ratione tacere.

Ratione primitivæ originis, secundum quam acceptionem quilibet est proximus, unde dicitur in lege: *Diliges proximum tuum sicut te*. Dicitur etiam ratione impensi beneficii, unde in Evangelio: *Quis fuit proximus illi qui incidit in latrones?* Ratione cognationis, unde dictum est Judæis: *Non fenerabis proximo tuo*; et alibi: *Elongasti a me amicum et proximum*, id est cognatum.

Pruina, proprie. Dicitur beneficium continentie quo concupiscentia carnis tepet vel contrahitur, unde David: *Quia factus sum sicut uter in pruina*. Uter est caro nostra, pruina cœleste beneficium, quo quasi gelu concupiscentia carnis refrenatur. Dicitur malus, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *Factus sum sicut uter in pruina*, id est inter malos mihi commissa retinens. Dicitur carnale desiderium, unde alio modo potest exponi:

Factus sum sicut uter in pruina, id est, sicut uter non seotit pruinam, ita in me exstinxit carnale desiderium. Dicitur temporalis tribulatio, unde Salomon: *Qui effugerit pruinam, cadet super eum nix*, id est qui noluerit in præsentem pati tribulationem, æternam incurret damnationem.

Pruna, proprie. Dicitur mens terrena, concupiscentia ardens, sicut ad Job de diabolo voce Dominica dicitur: *Halitus ejus prunas ardere facit*. Per prunas succensas in terrenis concupiscentiis reproborum hominum mentes intelligimus. Tanto ergo malignus spiritus halitu in prunis fiat, quanto per occultam suggestionem humanas mentes ad illicita inflammat. Dicitur charitas, unde Salomon: *Et prunas congregabis super caput ejus*, id est ad charitatem mutabis.

Psalterium, instrumentum organicum, quod a superiori parte per manum tactum reddit sonitum. Dicitur etiam liber David qui decantatur ad sonum illius instrumenti. Dicitur mentis devotio, unde David: *Psalterium jucundum cum cithara*. Dicitur observatio Decalogi, unde David in Psalmo: *Decachordo cum cithara*. Dicitur etiam divina Christi natura, unde in Psalmo: *Laudate eum in psalterio et cithara*, id est secundum divinam naturam et humanam. Dicitur Christi caro secundum quam surrexit et ascendit in cœlum, unde David: *Exsurge, gloria mea; exsurge, psalterium et cithara*. Psalmus dicitur modulatio prædicti instrumenti ad tactum manus facta. Dicitur etiam particula Psalterii juxta illam modulationem decantata, unde: *In fine psalmi David*. Dicitur laus divina, unde David: *Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus*, id est quoniam bona est laus divina. Dicitur etiam bona operatio, unde in Psalmo: *Sic psallimus dicam nomini tuo*, id est bene operabor ad laudem tuam. Dicitur etiam sacra Scriptura, unde David: *Confitebor tibi in vasis psalmi*, id est in diversis partibus sacræ Scripturæ, in quibus continentur spirituales intelligentiæ tanquam in vasis pocula.

Puer, proprie, et dicitur puer a *pure*, id est a custodia, quia sub custodia est. Dicitur fatuus, et tunc a *puerilitate*, unde Isaias: *Maledictus puer centum annorum*. Et Dominus post resurrectionem suam discipulos incredulos vocat pueros, dicens: *Pueri, nunquid pulmentarium habetis?* Christus propter sui innocentiam et humilitatem dicitur puer, unde Isaias: *Puer natus est nobis*. Dicitur servus, et dicitur a *pure*, id est custodia, quia, sicut puer est sub custodia, ita et servus; unde legitur quod audiens Herodes famam Jesu Christi, dixit pueris suis, id est servis suis. Dicitur purus vel justus, et tunc dicitur a *puritate*; unde Dominus ait in Luca: *Pueri mei mecum sunt in cubili*, id est sancti in æterna beatitudine.

Pugillus, proprie, est diminutivum hujus nominis, *pugnus*. Dicitur id quod continetur pugno, unde legitur in Exodo quod super mensam erant duodecim panes propositionis, et super singulos

patenæ aureæ cum pugillo thuris. Dicitur divina A potentia, unde Isaias : *In pugillo terram ponis.*

Pugna, proprie, etiam controversia verborum, quando non jure est contradictio quæ apud rhetorem antinomia dicitur; unde Apostolus ait : *Nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum, etc.*

Pulchritudo, proprie. Dicitur decor virtutum Ecclesiæ, unde : *Pulchritudo agri mecum est.* Dicitur immutabilitas divina, unde in passione beatæ Agnetis : *Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur.* Dicitur plenitudo gratiarum Christi, unde David : *Specie tua et pulchritudine tua.* Dicitur munditia a peccatis, unde idem : *Confessio et pulchritudo.*

Pulex, proprie. Aliquando notat utilitatem et dejectionem, unde David ait ad Saulem in libro Regum : *Utiquid persequeris canem mortuum et pulicem vivum ?*

Pullus. Dicitur subditus pravi prælati, unde David : *Et pullis corvorum invocantibus eum.* Dicitur qui per passionem Christum imitatur, unde Job : *Pulli aquilæ lambunt sanguinem.* Dicitur fidelis qui reficitur corpore et sanguine Christi, unde prædicta auctoritas de fideli potest exponi. Dicitur pœnitens, unde Ezechias : *Sicut pusillus hirundinis, sic clamabo.* Hirundo tempore hiemis recedit, tempore caloris accedit; unde per hirundinem eleganter figuratur Deus, qui in gelicidio infidelitatis recedit ab homine, in fervore charitatis accedit ad hominem; unde per pullum hirundinis figuratur pœnitens, qui per gratiæ renovationem Dei filius fit, et est quasi hirundinis filius, et non clamat ad alium pro remissione peccatorum nisi ad Deum.

Pulsare, proprie. Notat in oratione perseverare, unde Dominus : *Pulsate, et aperietur vobis.* Notat frequenter admonere, unde Joannes de Christo ait : *Ecce pulso ad ostium, id est frequenter vos admoneo ut convertamini.*

Pulvis, proprie. Dicitur peccator, quia, sicut pulvis sterilis est, nec humore solidatur et levi flatu venti dispergitur, ita peccator sterilis est ab omnibus operibus, nec imbre cœlestis gratiæ irrigatur et levi flatu superbiæ dispergitur; unde David : *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis.* Dicitur veniale peccatum, unde Dominus in Evangelio : *Excutite pulverem de pedibus vestris, id est venialia peccata ab affectibus mentis.* Dicuntur discipuli Christi in passione a fide alieni, unde Job : *Ecce nunc in pulvere dormiam.* Dicitur conventus virtutum, unde in Cantico : *Quæ est ista quæ ascendit, etc.; et universi pulveris ?* Aliquando notat dejectionem vel vilitatem, unde Abraham ait ad Dominum : *Audiat me Dominus Deus, cum sim pulvis et cinis.* Aliquando notat pœnitentiam, unde Isaias : *Sede in pulvere, filia Sion, id est humiliare per pœnitentiam.* Dicitur terrenum negotium vel desiderium; et sic de superbis ad Job a Domino dicitur : *Abconde eos in pulvere simul, et facies eorum demerge in foveam.* Superbos enim

atque Impios justo judicio Dominus in pulvere abscondit, quia eorum corda ipsis, quæ, despecto Creatoris amore, eligunt, opprimi terrenis negotiis permittit. Dicitur caligo terrenæ cogitationis, unde Job : *Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris, quasi dicat : Carnalem vitam quam patior aut tabes lubricæ operationis polluit, aut ex vitiorum memoria caligo miseræ cogitationis premit.*

Pungere, proprie. Notat transfigere, unde propheta de malis dicit : *Viderunt in quem pupugerunt.* Notat exercere, unde Salomon : *Punge oculum et producet lacrymas, id est exerce animum et producet cum labore irriguum.* Notat conterere, unde solet dici : *Iste compunctus est ad pœnitentiam.*

Pupilla, proprie. Dicitur etiam humana Christi natura quasi oculus Patris. Et sicut per pupillam dirigitur radius interior ad exteriora, ita Dei Sapientia venit ad nos mediante humana natura; unde David : *Custodi nos ut pupillam oculi.*

Pupillus, proprie. Dicitur sanctus cui mortuus est pater mundus et mater concupiscentia, unde David : *Judicare pupillo et humili, ut non apponat magnificare, etc.*

Purgare, proprie. Notat ventilare, unde de Christo ait Evangelista quod *purgabit aream suam.* Notat peccatum remittere, unde legitur in Malach. quod *purgabit filios Levi, id est fidelibus remittet peccata.*

Pusillus, proprie. Dicitur etiam humilis, unde in Evangelio : *Nolite timere, pusillus grex.* Dicitur meticulosus, unde et pusillanimus dicitur, quasi habens pusillum animum.

Putatio dicitur opinio, quod derivatur a *puto, tas*, quod est *opinari*. Dicitur abscisio superfluum a vineis vel arboribus, et secundum hoc derivatur a *puto, tas* quod est *purgo, as*. Dicitur peccatorum purgatio, unde in Cant. : *Tempus putationis advenit.* Tempus putationis dicitur tempus gratiæ, in quo homines a vitiis sunt purgati per gratiam Jesu Christi.

puteus, proprie. Dicitur etiam Ecclesia; quia, sicut puteus propinat materialem potum, ita Ecclesia spirituale, unde in Cant. : *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, etc.* Dicitur hæreticus, unde Joannes : *Ascendit fumus putei, id est prava doctrina hæreticorum.* Dicitur profunditas peccati, unde David : *Non claudat super me puteus os suum.* Dicitur infernus, ut in eodem exemplo secundum aliam expositionem.

Putredo, proprie. Dicitur etiam concupiscentia, unde Job : *Putredini dixi : Pater meus es.* Dicitur peccatum, unde Habac. : *Introeat putredo in ossibus meis.*

Putrere, proprie. Notat corrumpi peccato, unde David : *Putruerunt et corruptæ sunt.* Notat in peccato perseverare, unde propheta : *Computruerunt jumenta in stercore suo.*

Putridum, proprie. Dicitur etiam hæreticus, qui

dicitur putridum membrum Ecclesiæ, quia et se A culus vitæ, unde in carmine quodam quidam rhythmicus ait:

Pyrgus dicitur punctus scacarii. Dicitur etiam arti-

*In extremo vitæ pyrgo
Nos tuere, pia Virgo.*

Q

Quadrans dicitur minimum pondus quod continet duo minuta, unde legitur quod mulier paupercula obtulit duo minuta, quod est quadrans. Dicitur etiam minimum peccatum, unde in Evangelio: *Amen dico tibi: Non exies inde donec reddas novissimum quadrantem*, id est luas etiam minimum peccatum, quod nunquam erit, etc. Vel quadrans novissimus dicitur terra, quia quatuor sunt elementa et inferior quadrans est terra et deterior, ignis significat charitatem, aer vitam æternam, aqua baptismum, terra omnem corruptionem; et hoc est *donec persolvat novissimum quadrantem*, id est omnia peccata quæ per terram designantur.

Quadrige, proprie. Dicitur evangelica doctrina, quæ quatuor rotis, id est quatuor evangelistis innitur; quæ quadrige dicitur esse Aminadab, id est Christi; Aminadab enim interpretatur *spontaneus*, Christus autem spontaneæ se obtulit Deo Patri in ara crucis; unde in Cant.: *Anima mea turbata est valde propter quadrigas Aminadab*, hic autem quadrige ideo dicitur esse Christi, quia de Christo evangelica doctrina edita est et ad Deum tendit, et per eam fides Christi per universum orbem dilatata est. Dicitur conventus sanctorum, unde Habac.: *Et quadrigæ tuæ salvatio.*

Quadruplex voce est singulare, significatione plurale, æquipollet enim huic nomini quatuor, ut sit sensus: *Quadruplex est intelligentiæ sacræ Scripturæ*, id est quatuor sunt intelligentiæ sacræ Scripturæ. Aliquando non refertur ad pluralitatem rei sed modi, ut cum dicitur: *Quadruplex est sacra Scriptura*, id est quadruplex intelligitur. Aliquando etiam dicitur quadruplex, id est quater iteratum, unde Hieronymus in *Prologo* ait Jeremiam planxisse destructionem Jerusalem quadruplici alphabeto, id est alphabeto quater repetito, quia quater repetit litteras alphabeti secundum ordines earum apponendo initiis versusum.

Quadrus vel *quadratus* lapis habens quatuor latera æqualia. Dicitur etiam sanctis virtutibus quadratus, unde legitur in Apoc. quod cœlestis Jerusalem ædificata est ex lapidibus quadris, id est sanctis.

Quærere proprie. Signat etiam *imitari*, quia qui illum quærit, ejus vestigia sequitur; unde Isaias: *Quærite Dominum dum inveniri potest, quærite, et invenietis*. Notat *interrogare*, unde Dominus per prophetam ait: *Inventus sum a non quærentibus me*, id est a gentibus, quæ non interrogabant de me. Notat *investigare*, unde: *Quæsi et non inveni*, id est investigavi in sacris Scripturis Jesum, sed cum non

inveni per poenitentiam, id est per intelligentiam.

Quæstio. Dicitur propositio in dubitatione adducta, ut si quæretur utrum aliquis justus salvetur ex meritis. Dicitur etiam quæstio illud dubitabile de quo fit quæstio, secundum quod quæstio dividitur in quæstionem quærentem et quæsitam. Dicitur etiam responsio quæ extorquetur a reo per tormenta, unde legitur quæstionibus credere oportere, unde quæstionarii dicuntur carnifices qui a reis extorquent veritatem per tormenta.

Qualis aliquando ponitur infinite, unde: *Deus non est qualis*, id est sine qualitate. Ponitur interrogative et significat qualitatem, unde dicitur in Cant.: *Qualis est dilectus tuus*. Ponitur relative et prædicat divinam naturam, ut cum dicitur: *Qualis Pater, talis Filius*. Et est sensus: Quocumque nomine qualitativo de Patre prædicatur divina natura, eo nomine prædicatur de Filio, ut, si Pater est justus, Filius est justus; si Pater est bonus, Filius est bonus. Eadem sunt etiam officia hujus nominis *quantum* in sacra Scriptura quæ sunt hujus nominis *qualis*.

Quam ponitur comparative, unde Cain: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear*, id est iniquitas mea non meretur veniam, vel iniquitati meæ non debetur venia. Tenetur etiam elective sive negative, unde David: *Bonum est sperare in Domino quam sperare in principibus*. Tenetur admirative vel commendative, unde David: *Ecce quam bonum et quam jocundum*. Ponitur copulative, unde: *Tam bonis quam malis reddet Deus secundum merita*, id est bonis et malis. Tenetur æquiparative, unde Statius: *Bonus est Deus quam justus*, id est æque bonus et justus. Et Seneca dicit: *Æque sit tibi laudari a turpibus quam laudari ob turpia*.

Quando notat æternitatem, unde Boetius: *Fuit quando fuit tempus*. Notat tempus, et tunc quandoque interrogative tenetur, unde David: *Quando veniam et apparebo*. Ponitur infinite, unde David: *Ne quando rapiat ut leo animam meam*. Ponitur relative, unde Dominus ait Samaritanæ: *Erit tempus quando hic nec tibi adorabitur Deus*, id est in quo tempore.

Quartus. Aliquando notat ordinem in dignitate, ut si dicam: *Iste tenet quartum locum in Ecclesia*. Aliquando notat ordinem in mundo, unde in Dan.: *Ecce video quatuor viros ambulantes in medio ignis, et species quarti similis est Filio Dei*. Aliquando notat ordinem in tempore, unde legitur: *Job fuit quartus in Esau*. Aliquando notat ordinem in loco, juxta quod solet dici: *Iste vel iste sedet quartus in mensa*.

Quasi, proprie. Notat rei veritatem, unde Joannes : *Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre*, id est revera Unigeniti. Ponitur dubitative pro *circiter*, unde Lucas : *Erat illic incipiens quasi annorum triginta*. Notat rei similitudinem, unde Job : *Quasi flos egreditur et coneritur*. Item : *Quæ est ista quæ ascendit quasi aurora*. Notat improprietatem, unde Dominus : *Judicabit quasi potens crapulatus a vino*.

Quassatio. Dicitur proprie rei contritio. Dicitur etiam vindicta Dei, unde David : *Et cessavit quassatio*, id est vindictæ executio quam exercuit Deus in filiis Israel, etc.

Que quandoque ponitur expletive, ut hic : *Dixit-que Deus*. Ponitur copulative. Ponitur etiam similitudinariè, ut patet in diversis exemplis.

Quercus proprie arbor. Dicitur aliquis sublimis in dignitate sæculari, unde propheta : *Exaltabitur Dominus super quercus Basan*. Dicitur fidelis : *Et erit in ostensione sicut terebinthus, et sicut quercus quæ projecit fructus suos, semen sanctum erit id quod steterit in ea*.

Questus proprie dicitur lucrum. Dicitur etiam pietas, unde Paulus : *Est autem questus magnus pietas cum sufficientia*.

Quia ponitur expletive, ponitur causaliter quod patet. Ponitur pro *quod*, ut in Evangelio : *Dixi vobis quia ego sum*, id est quod ego sum. Notat facilitatem, unde Apostolus : *Misericordiam consecutus sum, quia per ignorantiam persecutus sum Ecclesiam Dei*, id est facilius misericordiam consecutus propter ignorantiam.

Quidam quandoque notat partitionem, ut cum dico : *Quidam homo currit*; et alibi in Evangelio : *Sunt quidam de stantibus*. Quandoque notat proprietatem, unde Boetius : *Cæcitas est quædam forma*, quasi dicat : Non est proprie forma. Quandoque notat rei ignorantiam, unde Christus de semetipso ait : *Quidam homo fecit cænam magnam*. Notat ignobilitatem vel dejectionem, unde in passione Christi legitur : *Angariaverunt quemdam Simonem Cyrenæum*, id est ignobilem et dejectum, et in Act. apost. : *Quidam Simon*, id est ignobilis.

Quin est conjunctio adversativa. Aliquando ponitur adversative, unde dicimus : *Non dimittam quin faciam illud*. Ponitur elective, unde Lucas : *Quinimo quin*, id est *cur non*, et tunc imo non poni-

tur adversative, sed elective, vel *quinimo* est una dictio, et ponitur pro imo.

Quis aliquando notat impossibilitatem, unde Isaias : *Generationem ejus quis enarrabit?* Notat charitatem, unde Psalmista : *Quis est homo, quod memor es ejus?* id est quam vilis est et quam fragilis. Notat quantitatem, unde David : *Quis est homo qui vivet et non videbit mortem?* id est quantus. Notat admirationem, unde Isaias : *Quis est ille qui venit de Edom?* Admirantur angeli ascensum Christi in cælum, et ideo quærant, dicentes : *Quis est ille?* Notat remotionem, unde David : *Quis similis tui in diis, Domine?* Notat similitudinem, unde Job : *Quis potest facere mundum de immundo?* Notat dubitationem, unde in Evangelio : *Tu quis es, ut responsum demus his?* Notat originem vel patriam, unde Adrastus, quærens originem vel patriam Polynicis, ait :

Quis Argos advenias?

id est de qua gente vel patria. Et si quis communiter in sacra Scriptura quærit vel proprietatem rei vel nomen vel originem, ut de assumptione beatæ Virginis : *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra*, etc? Vel secundo modo, quis quærit de qualitate, id est substantia rei, qualis sit illa substantia, ut *quis est hic*, si quis quæreret de nocte de aliquo superveniente, nesciens an homo vel brutum, vir vel esset femina, quærit de substantia rei in se.

Quod ponitur determinative, unde Dominus ad Satan : *Nunquid considerasti servum meum Job quod non sit ei similis in terra?* Ponitur causaliter, unde Dominus : *Eo quod non cognovisti tempus*. Ponitur adjunctive pro *ut*, unde in Judic. Axa ad patrem : *Volo quod des mihi irriguum inferius*. Ponitur comitative, unde : *Deus in eo quod est justus miseretur*.

Quoniam est conjunctio rationalis. Quandoque ponitur significative, unde in Evangelio : *Remissa sunt ei peccata multa quoniam dilexit multum*, id est remissio multorum peccatorum fuit signum multæ dilectionis in Maria Magdalena. Quandoque notat causam ex præmissis, ut David : *Salvum me fecit, quoniam voluit me*. Quandoque notat causam ex subsequentibus, ut in Psalmo : *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, dentes peccatorum contrivisti*.

R

Radix, proprie. Dicitur origo, unde in Epistola ad Tim.: *Cupiditas est radix omnium malorum*. Dicitur incarnatio Dominica, unde Job in persona Ecclesiæ : *Radix mea aperta est secus aquas*. Per radicem Ecclesiæ ipsam incarnationem Redemptoris intelligimus, quæ juxta aquam aperta est dum Dominus invisibilis per assumptionem humanitatis suæ patuit aspectibus visionis nostræ, unde David : *Et erit*

tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, qui sunt quotidiani transitus deficientium populorum. Dicitur sancta prædicatio, unde Job de justo sub appellatione ligni ait : *Si senuerit in terra radix ejus, et in pulvere mortuus fuerit truncus illius. Ad odorem aquæ germinabit et faciet comam quasi cum primum plantatum est*. Per radicem justæ sanctæ prædicatio, quia ab ipsa oritur et de ipsa subsistit.

Terra vel pulvis peccator est cui Conditoris voce dicitur: *Terraes et in terram ibis, pulvis es et in pulverem reverteris*. Justi igitur radix in terra senescit, quia apud corda pravorum ejus prædicatio despiciatur; et in pulvere truncus emoritur, quia inter persequentium manus corpus illius extenuatur. Dicitur firmamentum vel sustentamentum, unde de Antichristo dicitur: *Evelles radicem tuam de terra viventium*, id est illos quibus inniteris vel qui te sustentant. Dicitur Christus, unde Isaias: *In die illa erit radix Jesse qui stat*. Dicitur charitas, unde in Evangelio: *Et hi radicem non habent*. Dicitur intentio, unde in Evangelio: *Et securis ad radicem arboris posita est*, id est, Deus non judicat nisi secundum intentionem. Dicitur finis, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *Jam securis ad radicem arboris posita est*, id est Deus judicat finem hominis vel operis. Dicitur prædecessor, unde: *Egredietur virga de radice Jesse*; et Apostolus: *Si radix sancta, et rami*. Dicitur occulta cogitatio, unde per Job de divite iniquo dicitur: *Non inhabitabitur, nec perseverabit substantia ejus nec mittet in terram radicem suam*; ille virtutibus radicitur cujus mentem inhabitat Deus, sed quia superbi cogitatio sub auctoris sui gratia non inhabitatur, profecto virtutibus non radicitur, propter hoc quod interior est vacuus; dicitur *non inhabitabitur*; propter hoc vero quod transitorium recte sequitur: *Nec perseverabit substantia ejus*; unde et aperte subjungitur: *Nec mittet in terram radicem suam*, per terram æterna beatitudo figuratur. Iniquus ergo in terram radicem suam non mittit, quia nunquam ad æternæ vitæ desiderium cordis sui cogitationem plantat.

Ramus, proprie. Aliquis ab aliquo descendens, qui metaphoricè dicitur ramus; quia, sicuti rami procedunt ab arboribus, sic posterii ex prædecessoribus; unde Apostolus: *Si radix sancta, et rami*, id est posterii. Dicitur opus, unde per prophetam Veritas ait, antiquorum hostium malitiam signans: *Posuit vineam desertam vel in desertum, ficum decorticavit, exspoliavit eam*; alibi: *Fracti sunt rami ejus*; insidiantibus quippe malignis spiritibus Dei vinea in desertum ponitur, cum plena virtutibus anima humanæ laudis cupiditate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat, quia seductam mentem in favoris appetitum rapiens, quo hanc ad ostentationem pertrahat, tegmen ei humilitatis tollit. Eamque exspoliat, quoniam, subducto cortice, rami fici hujus arefunt, ubi solerter intuendum est facta arrogantium humanis oculis ostensa; unde: *Placere cupiunt, inde siccantur*.

Rana, proprie. Dicitur philosophus ranæ comparabilis propter inundantiam sermonis, unde David: *Et dedit terram eorum*, quia philosophi et hæretici circa terrena versantur. Dicitur timor mundanus vel amor terrenus, unde dicitur quod rana in os

A cauis projecta reddit canem mutum; quia frequenter prælatus a correctione vel ab Ecclesiæ sententia ex elatione cessat (65), tactus timore mundano vel amore terreno.

Rapere, proprie, *mereri*; unde Christus: *Quæ rapui exsolvebam*. Notat *seducere*, unde David: *Ne quando rapiat ut leo animam meam*.

Rapina proprie dicitur usurpatio rei alienæ, unde Paulus ait de Christo quod *non arbitratus est rapinam esse se æqualem Deo*, quia æqualis Patri secundum divinitatē, minor Patre secundum humanitatem.

Ratio est potentia animæ qua anima comprehendit inhærentiam proprietatis in subjecto, secundum quam considerat quid res, quanta res, qualis res; unde Augustinus: *Quinque sunt digressiones animæ: sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia*. Boetius etiam ait in libro *De Trinitate* in naturalibus igitur rationabiliter, in mathematicis disciplinabiliter, in divinis intellectualiter versare oportere. Dicitur vis animæ qua anima movetur ad contemplationem cœlestium, juxta quam acceptionem solet fieri distinctio inter sensualitatem atque rationem. Dicitur ratio, concinnatio; unde Hieronymus dicit quod Christus Judæos confudit ratione bifurca. Dicitur instructio, unde Apostolus ait quod fidei tenetur reddere rationem omnipotenti Deo de fide. Dicitur causa, unde Greg.: *Fides non habet meritum. cui humana ratio præbet experimentum*, id est cognitio quæ habetur de rebus per inferiores causas, id est per substantiales rerum naturas non est fides, sed scientia, juxta quam acceptionem solemus dicere: *Quæ est ratio dicti?* Dicitur computatio, unde in Evangelio: *Redde rationem villicationis tuæ*. Dicitur etiam dialectica, unde Boetius: *Omnis ratio disserendi argumentum est; ratio rei dubiæ fidem faciens*. Dicitur firma connexio existentia ad suum subjectum, unde Hilarius: *Veritas est ratio substantiæ rei*, id est rata connexio substantialis proprietatis ad suum subjectum. Dicitur vindicta, unde in Evangelio: *De omni verbo otioso reddes rationem*, id est solves pœnam rationabilem. Dicitur Filius Dei qui eadem ratione dicitur Verbum, non ratione verbi prolatis, sed ratione verbi interioris, id est intellectus vel rationis; quia, sicut ratio vel intellectus procedit ab anima et est divisus ab ea, sic Filius procedit a Patre suo et est distinctus ab eo; unde et apud Græcos dicitur *logos*, id est *ratio*.

Recedere, proprie. Auxilium differre, unde David: *Ut quid recessisti longe?* Notat correctionem non adhibere, unde in propheta ait Dominus ad Synagogam: *Zelus meus recessit a te*. Notat gratiam non apponere, unde legitur in Samuele quod *Spiritus Domini recessit a Saul rege*.

Recensere. Notat *iterare*, unde legitur in quadam oratione: *Recensita necessitas et iterata natalitatis solemnitate*. Notat *connumerare*, unde in Numeris,

(65) Forte rectius legeretur, a correctione vel ab ecclesiasticæ sententiæ latione cessat. Edit., a cor-

rectione vel ab ecclesiasticæ sententiæ Ecclesiæ latione cessat, corrupte.

quod multa millia virorum Israel recensita sunt. A

Rectum, proprie. Dicitur justum, unde Psalmista: *Dulcis et rectus Dominus*. Dicitur aliquid distincto sine informatum, unde David: *Lætamini in Domino*, etc., *omnes recti corde*. Dicitur aliquid erectum, unde Psalmista: *Rectos decet collaudatio*, id est illos qui non incurvantur in amorem terrenorum, sed eriguntur ad amorem divinum.

Reddere, idem est quoad *solvere*, unde in Evangelio: *Redde quod debes*. Notat *retribuere*, unde legitur quod *Deus reddet unicuique secundum opera sua*. Notat etiam *emittere*, secundum quod solitumus dicere, ignem reddere malum calorem.

Redimere proprie *liberare*, unde David: *Redime a calumniis hominum*. Notat æquivalens pretium B pro re emptam ponere; unde legitur Christum redemisse genus humanum proprio sanguine, quia cum homo a diabolo emptus esset per superbiam, æquivalens pretium dedit Christus pro liberatione hominis, imo majus, quia major fuit in Christo humilitas quam in Adam superbia.

Referre. Dicitur *stare*, unde solet dici: *Refert imperatori*, id est pertinet ad imperatorem; et secundum hanc significationem hoc verbum est impersonale, et componitur ex *res* et hoc verbo *fert* et producit prima. Aliquando ponitur ex inseparabili propositione *re* et *fero*, *fers*, et secundum hoc ponitur pro hoc verbo *reporto*, secundum quod dicitur filios Israel omnes quæstiones retulisse ad Samuel. C Notat *narrare*, secundum quod dicitur: *Retulit mihi hoc*, id est narravit.

Regnare, proprie *dominari*, unde Apostolus: *Regnavit mors ab Adam*, et alibi: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*, id est dominetur. Notat *regere*, unde Deus dicitur regnare in sanctis. Notat *gloriarum*, unde dicitur de justis: *Judicabunt nationes*, id est regnabunt in æternum.

Regnum, proprie. Dicitur etiam evangelica doctrina, unde Dominus: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum*. Dicitur etiam Ecclesia militans, unde Dominus: *Simile est regnum cælorum sagenæ*. Dicitur etiam Ecclesia triumphans, unde in Evangelio: *Adveniat regnum tuum*, id est regnum militans ad regnum triumphans. Dicitur D etiam æterna patria, unde David: *Regnum tuum, regnum omnium sæculorum*. Dicitur etiam conventus malorum, unde in Evangelio: *Omne regnum in se divisum*.

Regula, proprie, regularis ordo vivendi, unde legitur beatum Benedictum scripsisse Regulam monachorum. Dicitur etiam instrumentum geometricum, id est virga mensoria. Dicitur evangelica doctrina, unde Apostolus eos quibus scribit, dicit cito cecidisse a regula, id est ab evangelica doctrina.

Regulus proprie, unde Dominus: *Erat quidam regulus*. Dicitur diabolus, unde Isaias: *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis et in caverna*

reguli; corda malorum quæ diabolus per malitiam inhabitavit. Manum suam Dominus in foramine reguli vel aspidis misit, quando iniquorum corda divina potestate tenuit, id est comprehensum exinde regulum, id est captivum diabolus traxit. Dicitur Antichristus, sicut de quibusdam pravis scriptum est in Isaia: *Ova aspidum ruperunt, telas araneæ texerunt; qui comederit de ovis eorum, morietur, et quod confotum est, erumpet in regulum*. Ova quippe aspidum hominibus pravis rumpere est malignorum spirituum consilia quæ in eorum cordibus latent pravis operibus aperire. Telas quoque araneæ texere est pro hujus mundi concupiscentia quælibet operari; quæ de nulla stabilitate solidata sunt, ea procul dubio ventus mortalitatis vitæ rapit, quod autem dicitur: *Qui comederit de ovis eorum morietur*, quia, qui immundorum spirituum consilia recepit, vitam in se animæ occidit. *Et quod confotum est erumpet in regulum*, quia consilium maligni spiritus quod corde tegitur, ad plenam iniquitatem nutritur et tandem in Antichristo complebitur, qui per regulum significatur, quia sicut regulus rex est serpentum, ita Antichristus erit princeps malignorum.

Relinquere, proprie; gratiam subtrahere, unde in Evangelio: *Non vos relinquam orphanos*. Notat tribulationibus exponere, unde David: *Dex, Deus meus*, etc., *quare dereliquisti*. Notat amorem unius alii postponere, unde in Evangelio: *Nisi quis reliquerit patrem*, etc., *propter me*, id est nisi præposuerit amorem divinum amori terrenorum, *non est me dignus*. Notat *reservare*, unde Dominus ad Eliam in lib. Reg.: *Reliqui mihi septem millia virorum qui non curvaverunt genua ante Baal*, id est reservavi mihi.

Reliquiæ, proprie. Dicuntur etiam ea quæ quasi vilia relinquuntur et pauca, secundum quam acceptionem ea quæ ex cibis relinquuntur in mensa dicuntur reliquiæ. Dicuntur corpora sanctorum quæ, respectu animarum, quæ digniores sunt, et quia in terra relinquuntur ut in ipsam resolvantur, reliquiæ nuncupantur. Dicitur cupiditas terrena, unde David: *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum*, id est in cupiditatibus terreni regni quas non amas, *præparabis* ad passionem *vultum*, id est intentionem, *eorum*, scilicet Judæorum, quia propter retinendi regni cupiditatem Christum occiderunt. Dicuntur gentiles quos sibi Christus reliquit ad convertendum, unde sic potest exponi prædicta auctoritas. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum*, id est in his quos tibi relinquis de gentibus assumendos *præparabis vultum*, id est cognitionem tui, *vultum dico eorum*, id est Judæorum, quia illa cognitio eorum debet esse quibus credita fuerant eloquia legis et prophetarum. Dicuntur bona æterna, unde in Psalmo: *Custodi innocentiam et vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico*. Dicitur passio et mors Christi, unde sic possunt prædicta verba exponi: *vultum*, id est malam intentionem, *eorum præparasti in reliquiis tuis*, id est præpara-

sti ad passionem tuam et mortem, ut, cum putarent occidere, salus mundi fieret. Paravit ergo Christus intentionem eorum bona de ea disponendo. Dicuntur peccata, unde Psalmista : *Dimiserunt reliquias suas parvulis suis*, id est posterioribus suis reliquerunt peccata clamantes : *Sanguis ejus super nos*. Dicitur maledictio, unde prædicta auctoritas sic exponi potest : *Et dimiserunt reliquias suas*, scilicet maledictionis, *parvulis suis*, id est posterioribus suis. Dicuntur finales Judæi qui ad fidem convertentur, unde legitur quod *reliquiæ Israel salvæ fient*.

Reminisci proprie factum, unde David : *Reminiscere miserationum tuarum, Domine*, id est exhibe nobis misericordiam sicut exhibuisti antiquis. Notat *indicare*, unde in Tob. : *Ne reminiscaris, Domine, iniquitates nostras*.

Remittere, proprie, *condonare*, unde Dominus : *Remittuntur tibi peccata tua*. Notat etiam *extenuare* vel *diminuere*, unde calor dicitur remitti; et David : *Remitte mihi ut refrigerer*.

Reνες, proprie. Dicitur delectatio, unde David : *Scrutans renes et corda*, quia intendit Deus quid homo cogitet et quid eum delectet. Dicuntur Judæi de quibus descendit Christus secundum carnem, unde Psalmista : *Usque ad noctem increpauerunt me renes mei*, a quibus descendi secundum carnem, persecuti sunt me usque ad mortem. Dicitur humana Christi natura, unde potest exponi prædicta auctoritas : *Increpauerunt*, etc., id est secundum humanam naturam, perductus sum usque ad mortem.

Replere, proprie in omnibus essentialiter esse, unde : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, id est Spiritus sanctus est essentialiter in omnibus vel Spiritus Domini, qui est Dominus, ut transitive legatur. Notat plenitudinem gratiæ conferre, unde potest sic exponi : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, id est Spiritus sanctus contulit Ecclesiæ plenitudinem gratiarum, quæ Ecclesia dicitur orbis terrarum, quia de diversis partibus orbis collecta.

Reptile. Dicitur piscis, unde in Gen. : *Producant aquæ reptile animæ viventis*. Pisces vocat Moyses reptilia, quia impetu quodam se rapiunt. Dicitur animal quod circa terram movetur, vel ore se trahens ut vermis vel serpens, vi castrorum (*sic*) se rapiens ut coluber, vel pedibus repens ut lacerta vel botrata, unde : *Producat terra animam viventem in genere suo jumenta et reptilia*. Dicitur homo curis terrenorum intendens quasi circa terrena repens, unde David : *Hoc mare magnum, etc., illic reptilia*.

Res aliquando ita large sumitur quod tres personæ in Trinitate dicuntur res, unde Augustinus : *Rerum aliæ sunt fruendum, aliæ quibus utendum*. Restrigitur aliquando Ecclesia in corpore, unde Donatus ait quod *nomina sunt significativa aut rerum aut corporum*. Aliquando sola incorporea dicuntur res, quia de his potest haberi vera notitia, unde quia ea corpora rerum dicuntur res, unde et

A ratio quæ comprehendit corporalia, ratio dicitur, unde rebus ex materia formaque constantibus solus humanus animus exstitit, qui prout voluit nomina rebus impressit. Dicitur veritas quia solet dici : *Non est in re, vel ut, ita habet se res*. Dicitur carnale commercium, juxta quod dicitur : *Iste habuit rem cum illa*. Dicitur utilitas, unde Apostolus prohibet his quibus scribit ne in eis sit *scurilitas quæ ad rem non pertinet*, id est inutilis est. Dicitur propositum, unde solet dici : *Nihil ad rem*. Dicitur possessio juxta quod dicitur : *Iste abstulit mihi res meas*. Dicitur persona, unde Gregorius : *Res quæ culpa caret in damnum vocari non convenit*, etc.

Respicere, proprie, misericordiam exhibere, unde David : *Respice in me et miserere mei*. Notat *approbare*, unde legitur in Gen. quod *Dominus respexit ad Abel et ad munera ejus*, id est Abel approbavit. Notat *intendere*, unde Dominus : *Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro*, id est terrenis intendens, *aptus est regno Dei*. Notat *convertere*, unde David : *Respice inimicos meos*, id est converte. Notat *pertinere*, secundum quod solet dici : *Hoc respicit illud*, id est pertinet ad illud.

Responsum, proprie, æquipollens alicui vel æquivalens aliud, unde Apostolus dicit se habuisse responsum mortis, id est sustinuisse passionem æquipollentem morti. Dicitur inspiratio divina, unde legitur de Simeone quod accepit responsum a Domino non viro. Dicitur instructio, unde legitur de magis in Evangelio quod *responso accepto in somnis*. Dicitur consilium prudentis editum ad consolationem alicujus, unde in legibus legitur de responsis prudentum.

Retē, proprie. Dicitur etiam prædicatio, unde dicitur retia Peiri modo laxantur in capturam, modo complicantur, quia non omne tempus habile doctrinæ; quia, sicut pisces retinentur reti, ita homines prædicatione, unde Dominus : *Laxate retia vestra in capturam*. Dicitur diaboli deceptio, unde David : *Cadent in retiaculum ejus peccatores*. Dicitur hæretici persuasio, unde Salomon : *Frustra jaciunt rete ante oculos pennatorum*, quia sancti, qui sunt pennati virtutibus, non decipiuntur hæreticorum persuasionibus.

Retro notat posteritatem temporis vel loci, quod patet. Notat subjectionem, unde Christus ait ad Petrum : *Vade retro, Satanas*, ac si diceret : Noli mihi adversari, sed subjiciaris mihi. Notat dejectionem, unde Dominus : *Nemo mittens manum in aratrum et respiciens retro*, id est ad terrena quæ vilia sunt et dejecta. Notat præteritionem, unde legitur quod Ezechiel viderit *animalia, plena oculis ante et retro*; animalia ista sunt evangelistæ qui habent oculos ante et retro, id est intellectum præteritorum et futurorum. Notat semiplenam cognitionem, unde Joannes dicit se audisse vocem retro, ad significandum, quia plena; scientia de divinis non potest haberi in præsentibus. Digitized by Google

Reverti, proprie. Ad Deum per gratiam accedere. Unde in Cant. : *Revertere, revertere, Sunamitis.* Notat *recordari*, unde in Act. apostolorum : *Petrus autem ad se reversus, ait*, id est recordatus eorum quæ viderat. Notat beneficium conferre, unde in Gen. angelus ad Abraham : *Juxta conductum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite*, id est eodem die, revoluto anno, faciam ut habeas filium: Et hoc est quod dicitur : *Et habebit Sara filium.*

Rex, proprie. Dicitur sanctus qui se et alios regit, unde David : *Et nunc, reges, intelligite.* Dicitur angelus, unde Job : *Nunc dormiens silerem et somno meo quiescerem coram regibus et consulibus terræ.* Dicitur Christus qui nos regit, unde Psalmista : *go autem constitutus sum rex.* Dicitur diabolus, unde in Apoc. de malis dicitur quod habent super se regem angelum abyssi. Dicitur Deus æternitatis qui est *Rex regum et Dominus dominantium.*

Rhamnus, proprie. Dicitur peccatum, unde David : *Priusquam produceret spinas vestras rhamnus.* Rhamnus producit spinas, id est tormenta. Rhamnus frutex est primo mollis, cum est adulta spinas emitit, sic peccatum primo delectat, postea pungit. Dicitur gehenna, et secundum hoc alia reperitur littera in Psalmo : hoc scilicet : *Priusquam producerent spinæ rhamnum*, id est peccata gehennam.

Rhinoceros idem est quod unicornis et dicitur rhinoceros a *rinis* quod est *naris*, et *ceros*, quod est *cornu*, quia unicum cornu habet in nare. Dicitur potens in hoc sæculo, unde voce Dominica ad Job dicitur : *Nunquid vellet rhinoceros servire tibi?* quasi dicat : *Nunquid hi qui fatua elatione superbiunt, sine meis adiutoriis tuæ prædicationi subduntur.* Dicitur diabolus, unde in Job : *Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loco tuo?* Solus enim Christus diabolum alligavit et potestatem ejus infirmavit.

Rivus, proprie. Dicitur principatus, unde Isaias ait quod Dominus percutiet flumen Ægypti in septem rivos, id est principatum Ægypti dividit in septem principatus, quod factum est tempore Augusti Cæsaris qui sibi subjugata Ægypto, ut regni Ægypti minueret potestatem, in Ægypto constituit principatus septem. Dicitur mortale peccatum, unde dicitur Dominus percussisse flumen Ægypti in septem rivulos, quia cum Christus venit in carne, concupiscentiam destruxit in septem capitalibus vitiis. Dicitur motus concupiscentiæ, unde legitur in Pentateuco quod oculi primorum parentum aperti sunt per peccatum, id est rivuli concupiscentiarum. Dicuntur sententiæ sacræ Scripturæ, unde legitur in Cant. : *Vidi speciosam sicut columbam descendantem desuper rivos aquarum.* Dicitur prædicator, unde David : *Rivos ejus inebrians*, quia prædicatori doctores donis sancti Spiritus primo inebriati sunt. Cum autem inebriantur, generationes Ecclesiæ multiplicantur, quia, cum uberiorem gratiam Spiritus prædicatores accipiant, fidelium numerus augetur. Et tunc sancta

A Ecclesia in suis stillicidiis lætatur. Per stillicidium quod de tecto cadit in terram significatur gratia Spiritus sancti quæ de cælo venit in fidelium cordibus. Dicuntur libri evangelistarum, unde sub typo Ecclesiæ Job loquitur, dicens : *Et petra fundebat mihi olei rivos.* Petra est Christus, qui sicut petra olei rivos fudit, quia de eo diversi libri sacræ Scripturæ exierunt : liber Matthæi, Lucæ, Marci et Joannis. Dicuntur explanationes expositorum sanctæ Scripturæ, unde Isaias : *Locus fluviorum rivi latissimi et potentes.* Dicitur fluentum prædicationis, unde Job de Domino ait : *In petris rivos excidit.* Per petras dura corda fidelium accipimus, per rivos fluvios prædicationum intelligimus. In petris ergo Dominus rivos excidit, quia in duris gentilium cordibus fluvios prædicationis aperuit.

Rubrum, proprie. Dicitur cruentatum, unde in Isaiâ introducuntur angeli loquentes ad Christum, admirantes ejus adventum, in hunc modum : *Quare rubrum est vestimentum tuum*, id est vestimentum humanitatis cruentatum sanguine passionis. Dicitur malitia deformatum, unde Isaias : *Si fuerint peccata vestra rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt.*

Rufus, proprie. Dicitur rubicundus, unde legitur in Reg. quod David erat rufus, id est rubicundus. Dicitur sanguine peccati rubricatus, unde legitur de dracone magno et rufo, id est de diabolo, qui in Isaiâ dicitur vestimentum contextum sanguine ; et alibi legitur de equo rufo per quem intelligitur conventus malorum.

Ruina, proprie. Dicitur lapsus angelorum, unde David : *Judicabit in nationibus, implebit ruinas ;* Christus enim genus humanum sublevando in cælum, implevit ruinas angelorum. Dicitur causa ruinæ, unde in Evangelio dicitur : *Hoc erit in ruinam et resurrectionem multorum in Israel.* Dicitur destructio, unde David : *Non est ruina maceriæ.* Maceria dicitur doctrina Phariseorum, quæ destrui non potuit nisi per Christum Dei omnipotentis Filium.

Rupes, proprie. Dicitur etiam Christus, unde David : *Qui convertit petram in stagnum aquarum et rupem in fontes aquarum.* Christus ante resurrectionem et passionem fuit quasi petra et rupes, quia non fuit intellectus in Scripturis donec ipsis aperta velut fons influeret atque inundaret in omnes credentes, dicens : *Qui sitit veniat ad me et bibat.* Dicitur potestas mundana, unde in Thren. : *Onagri steterunt in rupibus*, quia in potestatibus hujus mundi confisi sunt. Dicitur gentilis populus qui prius consolidatus fuit in malitia, consequenter ad eundem conversus emisit doctrinæ fluentia, et hoc est : *Qui convertit petram in stagnum aquarum*, id est dura corda Judæorum ad aquam, id est baptismum ; et *rupem*, id est gentiles, in *fontes aquarum*, ut et ipsi emanent irriguos fontes prædicationis.

S

Sabbatum dicitur septima dies septimanæ, unde in Evangelio : *Erat dies magnus ille Sabbati*. Dicitur Sabbatum septimana a dignitate Sabbati, unde in Evangelio : *Jejuno bis in Sabbato*. Dicitur solemnitas, unde in Thren. : *Viderunt eam hostes et deriserunt Sabbata ejus*. Dicitur requies, unde dicitur : *Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi et filiis ejus, donec intraret rex Persarum, ut compleretur sermo Jeremiæ et cribrarent in terra Sabbata sua*. Dicitur totum tempus præsentis vitæ, unde in Evangelio : *Memento observare diem Sabbati*, id est septenarium præsentis vitæ feriendo ab omni opere servili et a peccato. Dicitur puritas mentis et status æternæ beatitudinis, unde in Isaia : *Erit Sabbatum ex Sabbato*, id est Sabbatum æternitatis sequitur post Sabbatum peccatoris.

Saccus, proprie. Dicitur humana Christi natura quæ sacco comparatur propter asperitatem pœnæ quam assumpsit, et sicut saccus continet frumentum, sic humanitatis natura velavit naturam divinitatis; unde David : *Concidisti saccum meum*, hoc factum est in Christi morte quando anima separata est a corpore; et sequitur : *Et circumcidisti me lætitiâ*; hoc factum est in resurrectione. Dicitur mortalitas quæ propter sui asperitatem sacco comparatur, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Concidisti saccum meum*, id est liberasti me a mortalitate et sic *circumcidisti me lætitiâ*. Dicitur cilicium, unde legitur quod Achab rex Israel indutus sacco erat saccus, id est cilicio. Dicitur propheta, quia sicut in sacco continetur frumentum, sic in prophetis medulla intelligentiæ spiritualis, unde apostoli dicuntur filii excussorum, id est prophetarum, quos quasi saccos excusserunt quando prophetias eorum aperuerunt.

Sacerdos, proprie. Dicitur Christus, unde David : *Tu es sacerdos in æternum*. Dicitur sanctus, unde David : *Sacerdotes tui induantur justitiâ*; sacerdos dicitur primas, unde in Exodo legitur quod Jetro fuit sacerdos Madian, id est princeps Madianitarum. Dicitur offerens sacrificium pro populo et pro aliis orans, unde Melchisedech dictus est sacerdos Dei altissimi.

Sacerdotium proprie dicitur conventus sanctorum se offerens Deo in sacrificium, unde Petrus in canon. Epistola : *Vos estis genus electum, regale sacerdotium*, id est reges et sacerdotes; reges, quia vos regitis; sacerdotes, quia oleo spirituali inuncti estis et vero Deo sacrificium offertis. Dicitur sanctitas, unde in Eccli. : *Et dedit illi sacerdotium magnum*.

Sacramentum, dicitur sacræ rei signum, unde Augustinus : *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma*. Dicitur sacramentum signatum vel sacram secretum, unde Paulus de incarnatione loquens ait quod *illud absconditum fuit a sæculis*.

A Dicitur umentum per sacra firmatum, unde solet dici : *Ille firmat hoc sacramento*.

Sacrarium, proprie locus ubi sacerdos lavat manus post communionem. Dicitur etiam locus quem intrant tantum presbyteri, unde dicitur in concilio Laodicensi : *Non oportet diacones legitimam habere intrandi sacrarium*. Dicitur locus in quo sacra vasa recipiuntur, unde in eodem concilio : *Presbyteri non petant nisi per semetipsos aut per illum qui sacrarium tenet*. Dicitur Ecclesia, unde Prosper ex dictis Augustini : *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edant*.

Sacrificare, proprie offerre, unde David : *Sacrificabo tibi hostiam laudis*. Notat etiam bene operari, unde David : *Sacrificate sacrificium justitiæ*.

B **Sacrificium**, proprie. Dicitur spiritus contribulatus, unde David : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Dicitur bona operatio, unde Psalmista : *Sacrificate sacrificium justitiæ*. Dicitur laus divina quæ erit in futuro, unde David : *Sacrificium laudis honorificat me*. Dicuntur injuriæ et contumeliæ quas Christus pro nobis tulit, unde Psalmista : *Memor sit omnis sacrificii tui*, id est facias nos memores omnium injuriarum et contumeliarum quas pro nobis tulisti. Dicitur sacramentum eucharistiæ, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *O Ecclesia, Deus sit memor omnis sacrificii tui ad remunerandum te*; sacrificium Ecclesiæ prævidebat propheta per spiritum, quæ offert non sacrificium pecudum sed corporis et sanguinis Domini.

C **Sacrum**, idem quod sanctum, unde ordo dicitur sacer, id est sanctus. Dicitur consecratum, unde chrisma dicitur sacrum vel altare dicitur sacrum. Dicitur sanctificans, unde verba quæ dicuntur in missa sacra dicuntur, id est santificantia. Notat Deo sacrificium oblatum, unde hostiæ in Veteri Testamento dicebantur sacræ. Dicitur execrabile, unde in Vita sancti Nicolai :

*Ad quid non mortalia pectora cogit
Auri sacra fames!*

Sagena idem quod rete. Dicitur Ecclesia Dei, unde Matth. : *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare*, quia in sagena continentur boni et mali pisces, id est in Ecclesia boni et mali colliguntur. Dicitur sacra Scriptura, juxta quam significationem potest exponi prædicta auctoritas, quia a sanctis Patribus sacra Scriptura hominibus diversarum partium et proposita et exposita est, et per eam diversi in unitate Ecclesiæ colliguntur, quorum alii boni, alii mali.

Sagitta, proprie. Dicitur arundo quam mittit puer ad similitudinem sagittæ, unde : *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum*, id est persecutiones Judæorum quibus persecuti sunt Christum comparabiles fuerunt sagittis parvulorum, id est efficaces sic, [quod] nec Christo nec membris ejus nocue-

runt. Dicuntur verba prædicationis, unde secundum aliam expositionem : *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum*, quia verba humilium penetraverunt corda sublimium ; recte verba prædicationis sagittis comparantur, quia in eo quod vitiosa fuerunt malorum corda transfugunt. Dicuntur dogmata hæreticorum, unde Psalmista : *Paraverunt sagittas suas in pharetra*, id est hæretici excogitaverunt prava dogmata ut deciperent simplices, unde sequitur : *Ut sagittent in obscuro rectos corde*, quæ eleganter dicuntur sagittæ, quia, sicut materialis sagitta vulnerat usque ad mortem corporis, ita illa dogmata etiam vulnerant. Dicitur sacræ Scripturæ sententia, unde David : *Sagittas suas ardentibus effecit*, id est Deus sententias sacræ Scripturæ inflidelibus charitate ardentibus efficaces fecit. Quæ eleganter dicuntur sagittæ, quia vulnerant hominem usque ad compunctionem cordis. Dicitur prædicator, unde David : *Sagittæ potentis acutæ*; et alibi : *Sicut sagittæ in manu potentis*. Dicitur vindicta, unde legitur : *Inebriabo sagittas meas sanguine*, id est gravissimam vindictam inferam malis pro peccatis eorum. Dicitur diabolus, quia sicut sagitta aliquis punitur, ita per dæmones malos punit Deus ; unde et ipse in propheta ait : *Virga furoris mei Assur*, juxta quem sermonem prædicta solet exponi auctoritas : *Inebriabo sagittas meas sanguine*, id est dæmones gravissima pœna puniam, ut per sanguinem pœna figuretur, per inebriationem gravitas pœnæ. Dicitur levis et aperta tentatio, unde in Psalmo : *A sagitta volante in die*; quia sagitta in die missa apparetet de facili caveri potest, per eam signatur levis et aperta tentatio. Dicuntur etiam doli pravorum, unde secundum aliam expositionem : *Paraverunt sagittas suas in pharetra*. Iniqui enim cum dolos excogitant et secretis machinationibus bonis occultant, quasi in pharetra sagittas parant, et in hac præsentis vitæ caligine, velut in obscuro, rectos corde feriunt, quia malitiosa eorum jacula et sentiri possunt et tamen venientia apprehendi non possunt.

Sal, proprie. Dicitur sapientia, unde in Evangelio : *Sit ergo sal sapientiæ in vobis*, id est sapientia ; et : *Si sal infatuum fuerit, in quo salietur*, id est, si prælatus erraverit, a quo corrigetur prælatus. Vel sapientia eleganter dicitur sal, quia, sicut sal terram sterilem reddit, condit cibos, arcet vermes, liberat a putredine carnis : sic prælatus sua sapientia debet carnem suam a pravis operibus sterilem facere, cibos spirituales sapientia condire, vermes pravorum cogitationum arcere, carnem a putredine peccati alienare. Dicitur cibus conditus, unde in Esdra legitur quod memores essent salis quod comederent in palatio. Dicitur reprehensio vel detractio, unde venerabilis Seneca [ed. Sene]. dicit : *Dentes tui sine sale sint*, id est non habeas verba.

(66) 3037as, ed.

(67) Quædam supplenda videntur, ut sic legatur :

Saliunca, proprie ; infructuosus, qui est sterilis in bonis ; unde Josias (66) : *Ac leve nonnunquam rose vertitur in saliuncam* ; et in Isaia : *Pro saliunca ascendit abies*, id est pro vitiosis ascendent virtutibus exaltati.

Saliva, proprie ; discretio sive sapientia ; unde Job : *Ut glutiam salivam meam*, id est ut plene utar discretione vel sapientia. Saliva ex capite descendit in os, ab ore vero delabitur, a ventre conglutitur ; caput divinitas, venter mens ; saliva supernæ claritatis plena cognitio, os humana cogitatio ; saliva ergo a capite ad os descendit, quia divinitatis cognitio auctoritate Dei sensum nostrum tangit, sed plene mentem non relucit. Salivam itaque glutire non possumus, quia in præsentis claritatis bono satiari non permittimur.

Salix, proprie. Dicitur gentilis populus, quia salix de facili credit et ad fidem venit. (67). Dicitur justas ratione viriditatis, quia salix tantæ viriditatis est, ut arescere, nisi abscissa radicitus et projecta vix possit ; unde Propheta : *Germinabunt inter herbas sicut salices juxta præterfluentes aquas*. Dicitur malus qui in bono sterilis est, unde David : *In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra* ; in illis, inquam, malis qui sunt in medio Babylonis, id est in profundo concupiscentiæ positus, suspendimus organa nostra, id est discubimus et subtraximus sacras Scripturas et promissa Dei ; ab iis enim tanquam porcis et canibus Scripturas avertimus ; non eis alligamus, sed differendo suspendimus et ab ipsis alienamus.

Salus, proprie. Dicitur sanitas corporis, unde David : *Et fallax equus ad salutem*, id est temporalis potentia non potest homini conferre sanitatem vel conservare. Dicitur puritas mentis, unde David : *Domine Deus salutis meæ*. Dicitur vita æterna, unde Psalmista : *Salus autem justorum a Domino* ; ipse etiam Deus dicitur salus, quia est causa salutis ; unde David : *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo* ?

Salutare proprie Christus per quem salus ; unde Jacob : *Salutare tuum expectabo*. Et Simeon : *Viderunt oculi mei Salutare tuum*. Dicitur Deus Trinitas, unde David : *Salutare vultus mei Deus meus*. Et alibi : *Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus*. Dicitur salus, unde Sapientia : *Quis dabit ex Sion salutare Israel* ? id est quis ex Judæis conferet salutem populo fidei, nisi Christus ? Dicitur vita æterna, unde David : *Defecit in salutare tuum anima mea*.

Salvare notat a periculo liberare, unde in Evangelio : *Salva nos, Domine, perimus*. Notat justificare, unde item in Jerem. : *Salvum me fac, et salvus ero*. Notat glorificare, unde : *Salva nos, Christe salvator, per virtutem*.

Sanare, proprie. Notat peccatum remittere vel

quia, ut salix de facili crescit, sic gentilis populus de facili credit, etc.

justificare, unde Psalmista : *Sana animam meam, quia peccavi tibi*. Notat etiam *glorificare*, unde Propheta : *Sana me, Domine, et sanabor*.

Sanctificare notat sanctum facere, unde in Joanne de Christo legitur quod *Pater sanctificavit et misit in mundum*. Notat *confirmare*, unde in Matth. : *Sanctificetur nomen tuum*, id est confirmetur nomen filiationis in nobis. Notat sanctum ostendere, unde Apostolus : *Sanctificans Evangelium*, id est sanctum esse ostendens. Notat solemnem et celebrem habere, unde in Exod. : *Memento sanctificare diem Sabbati*.

Sanctus. Dicitur sanctificans, unde Deus dicitur sanctus, id est sanctificans. Dicitur sanctificatus, unde : *Exsultant sancti in gloria*. Dicitur proficius, unde David : *Timor Domini sanctus est*. Per hoc excluditur servilis timor, vel mundanus. Dicitur firmus, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Timor Domini sanctus*, id est immutabilis; servilis enim timor mundanus mutabilis est, quia facit hominem mutari de temporalibus habitis vel amissis. Timor autem Domini sine omni perturbatione est. Dicitur cœleste, unde Psalmista : *Adorabo ad templum sanctum tuum*. Dicitur a sancto datum, unde præceptum dicitur sanctum, quia a sancto datum; unde David : *Currus Dei decem millibus multiplex*, etc., in sancto. Currus dicuntur sancti, per quos Deus, id est fides ipsius, per universum mundum divulgatur. Et ille currus est multiplex decem millibus, id est ex innumeris populis compactus, qui sancti sunt millia lætantium, quia spe gaudent donec producantur in finem; et cur lætantur, quia *Dominus in eis*; et hoc in *Sina sancto*; vel sancto, id est implendo mandatum, quod factum est; quid ei prodest mandatum nisi Dominus ibi sit qui dat velle et operari? Notat sanctam rem sanctificare, unde beata virgo Maria : *Quia fecit mihi magna*, etc., et *sanctum nomen ejus*. Dicitur etiam anterior pars templi, quæ in Veteri Testamento dicebatur sancta, posterior pars templi Sanctum sanctorum, id est prosecutum post sancta. Dicitur nostræ sanctitatis occasio vel causa, vel quia sanctum tangens; unde dicitur crux sancta.

Sanguis, proprie. Dicitur cruentæ mentis malitia, unde Propheta : *Sanguis ejus in medio ejus, super petram limpidissimam effudit illum*. Non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere. Per terram et pulverem peccatores, per petram limpidissimam justum signans, qui gravibus peccatorum contagiis non exasperatur. Sanguis vero supra limpidissimam petram effunditur quando malitia cruentæ mentis in afflictione animæ justæ grassatur. Dicitur peccatum, quia abundantia sanguinis multoties est causa peccati luxuriæ, iræ, superbix. Nomine sanguinis figuratur peccatum, unde Isaias : *Sanguis sanguinem tetigit*, id est peccatum additum est peccato; et alibi : *Beatus qui lavat manus suas in sanguine peccatoris*. Dicitur pœna inflictæ pro effusione sanguinis, unde : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*, id est pœna infligenda pro effusione sangui-

nis Christi maneat super nos et super posteritatem nostram. Dicitur vindicta quæ exerceri solet sanguinis effusione, unde Deut. : *Inebriabo sagittas meas sanguine*, id est dæmones puniam gravissima pœna. Dicitur effusio sanguinis, unde David : *Quætilitas in sanguine meo*, id est in sanguinis effusione. Dicitur passio eive mors quæ per effusionem sanguinis solet fieri, unde Job : *Pulli aquilæ lambent sanguinem*. Dicitur parentela, unde Virgilius dicit :
. . . *Alto de sanguine Teucris*.

Dicitur vinum, quia colorem sanguinis habet, vel quia operatur ad multiplicationem sanguinis, unde legitur in Deut. de Judæis quod *biberunt sanguinem amarissimum*, id est vinum, uvæ. Dicitur Ecclesiæ unio ex diversis sanctis, unde Dominus : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem*. Dicitur res acquisita periculo sanguinis, unde legitur quod David ait se non bibiturum sanguinem eorum qui ei sub periculo sanguinis attulerant aquam de cisterna Bethlehem, id est aquam ei allatam sub periculo mortis. Dicitur carnalis scientia quæ ex calore sedem habet; in sanguine viget ingenium ex quo scientia; unde Dominus . *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi*, id est carnalis scientia. Dicitur corruptio, quia de facili corrumpitur sanguis; unde Apostolus : *Caro et sanguis regnum*...., id est corruptio carnis et sanguinis. Dicitur carnalis observantia legalium, quia frequenter materialia sacrificia legis fiebant in effusione sanguinis; unde Apostolus ait se conversum ad fidem non acquievisse carni et sanguini, id est carnalibus observantiis.

Sanitas, proprie. Dicitur status justitiæ, unde Isaias : *A planta pedis usque ad verticem non eet sanitas*, id est a majori usque ad minorem nullus invenitur sanctus. Notat potentiam resistendi peccato, unde David : *Non est sanitas in carne mea*.

Sapere, proprie. Notat *intelligere* vel *comprehendere*, unde Paulus : *Cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus*. Notat *investigare*, unde idem : *Non plus sapere quam oportet sapere*.

Sapientia aliquando large sumitur, ut quælibet scientia sapientia vocetur; unde dicitur in lib. Sapientiæ vel in Jesu filio Sirach, vel in Ecclesiastico : *Omnis sapientia a Domino Deo est*. Aliquando restringitur circa scientiam quadruvii, quæ mathematica vel disciplinalis dicitur, unde Boetius in suo prologo super arithmetica ait : *Sapientia est speculatio earum rerum quæ sui mutabilem sortiuntur substantiam*. Aliquando sapientia dicitur versutia vel calliditas quam habet quis circa terrena, unde Apostolus : *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*. Notat scientiam de divinis, unde Paulus : *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Notat divinam naturam, unde Paulus : *O altitudo divitiarum sapientiæ!* Dicitur etiam Filius Dei, unde Salomon : *Sapientia edificavit sibi domum*. Dicitur donum Spiritus sancti, unde Isaias : *Et requiescet super eum Spiritus sapientiæ*, id est donum sapientiæ

collatum a Spiritu. Dicitur angelica natura, unde in lib. Sapientiae: *Prior omnium creata est sapientia.*

Sapphirus proprie lapis. Dicitur sanctus qui cœlestibus inhiat, quia sapphirus cœli retinet colorem; unde in Apoc. cœlestis Jerusalem dicitur ædificata ex sapphiris. Notat contemplationem cœlestium, unde in Cant.: *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.* Notat angelicam naturam, unde Job de pretio sapientiae ait: *Non confertur lapidi sardonico pretiosissimo vel sapphiro*; per sardonicum, qui terræ rubeæ similitudinem habet, homines signantur; per sapphirum, qui similitudinem aeris habet, angeli; sapientiae Dei, id est Christo, nec in terra primi homines nec in cœlo angeli comparantur.

Sardius, lapis speciem terræ rubeæ habens. Dicitur martyr rubeatus sanguine passionis, de quo etiam legitur in Apoc.

Sardonix, proprie lapis subtus, niger, medio rubicundus, supra candidus. Dicitur etiam sanctus niger contentu, rubeus passione, candidus mente, de quo similiter in Apoc.

Sarmentum, proprie. Dicitur infidelis ab unitate Ecclesiae excisus, soli æterno igni reservatus, de quo sarmento frequenter loquuntur prophetæ et maxime Ezechiel.

Satiare, proprie. Notat spiritualiter *reficere*, unde David: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Satum idem quod natum, unde apud auctores hoc nomen *satus* sumitur pro *natus*. Dicitur seminatum, unde et seges solet dici sata a *sero, seris, sevi*, unde legitur quod apostoli ibant per sata et confricabant spicas. Dicitur mensura quæ recipit satum, unde legitur quod mulier commiscuit fermentum tribus satis farinæ, id est tribus mensuris.

Saturare, proprie, notat *replere*, unde Psalmista: *Saturati sunt filii*, id est repleti operibus pravis.

Saxum, proprie. Dicitur Christus post resurrectionem suam immortalis factus, unde in Deut. legitur: *Suxerunt mel de petra oleumque de saxo durissimo*; hoc supra expositum est.

Scabellum, proprie. Dicitur corpus Christi, unde in Psalmo: *Adorate scabellum pedum ejus*, id est corpus Christi quod est scabellum divinitatis; per pedes enim indefecta deitatis stabilitas accipitur. Dicitur terrena dignitas, unde Isaias: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*, cœlestia quia digniora sunt, sedes Dei dicuntur; terrena vero, quia indigniora, scabellum pedum ejus. Dicitur homo subjectus homini Christo, unde in Psalmo: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, id est subjectos tibi homini.

Scala, proprie. Dicitur similitudo scalæ, unde in Genesi: *Vidit Jacob scalam*, id est similitudinem scalæ. Dicitur crux Christi, unde in prosa: *Hæc est scala peccatorum.*

Scama, proprie, vel *squama*. Dicitur annulus loriceæ, quia annuli loriceæ contextuntur ad similitudinem scamarum, in qua significatione sæpe reperitur

apud auctores. Dicitur peccator quo se munit diabolus, unde in Job dicitur: *Corpus ejus compactum squamis se prementibus*, quia una uni conjungitur. Dicitur tegumentum, unde Jer. [Iere, ed.] dicit se non curare Atlanticum squama in tegumentum, quod dicitur fabula quæ dicit Atlantem propriis humeris sustinuisse sidera, per quod significatur ipsum fuisse astronomum et astronomiam viguisse per ipsum.

Scandalum dicitur a *scandalan* Græce, quod Latine interpretatur *lapis*, quia latens in via, viatori præbet offendiculum. Scandalum dicitur error alicujus occasionem sumens ex facto vel verbo alterius, unde Dominus: *Necesse est ut veniant scandala*, id est ut aliqui scandalizentur. Dicitur contristatio alicujus, unde Paulus: *Hoc magnum judicate ne ponamus offendiculum fratri vel scandalum*, id est ne fratrem contristemus, unde consequenter Apostolus ait: *Si per escam frater tuus tristatur, jam non secundum charitatem ambulat scandalizans*. Scandalizans dicitur ille qui alium offendit, unde legitur quod Christus tollet omnia scandala de regno suo, id est omnes scandalizantes. Dicitur etiam occasio scandali, unde David: *Juxta iter scandalum posuerunt mihi.*

Scapula, proprie. Dicitur operatio mirabilium, unde David: *Scapulis suis obumbrabit tibi*. Speranti fideli gratia Dei promittitur. Scapula enim sunt mirabilia operationes quibus ut humeris virtus Dei ostenditur. Pennæ sunt monita prophetarum quæ in cœlos vehent. Et est sensus: *Scapulis suis obumbrabit tibi*, id est operationibus mirabilium te instruet: *et sub pennis ejus*, id est in monitis prophetarum quæ est protectio, *sperabis*

Schema, materia, unde in legenda beati Michaelis legitur quod oratorium ejus factum erat de vili schemate. Dicitur figura secundum quod a grammaticis distinguitur inter schema lexeos et schema dianeos.

Scientia proprie. Dicitur doctrina de motibus, unde David: *Dies diei eructat verbum et nox nocti indicat scientiam*. Dicitur cogitatio terrenorum, unde Paulus: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei*, Dicitur donum Spiritus sancti, unde Isaias: *Et requiescet spiritus scientiae super eum.*

Scintilla proprie. Dicitur musca quæ lucet ad noctem, unde et noctiluca dicitur; unde Salomon: *Fulgebunt justi*, etc., *et tanquam scintilla*, etc.; insinuantur quatuor proprietates glorificati corporis: splendor et incorruptio, cum dicitur *sicut sol*; agilitas et subtilitas, cum dicitur: *Et tanquam scintilla in arundinetis discurrunt*. Sunt tamen qui hoc legunt de materiali scintilla. Dicitur etiam unicus filius matris, unde legitur in lib. Reg. quod vidua loquens ad David sub quodam paradigmate, id est similitudine, volens ad Salomonem David reconciliare, ait: *Quærent extinguere scintillam quæ est relicta mihi*. Dicitur etiam opus transitorium, etiam inutile, unde propheta: *Opus nostrum quasi scintilla.*

Scire proprie. Notat respectum habere, unde Apo-

stolus: *Cui credidi et certus sum*. Notat facere scire, unde Apostolus ait: *Die autem illo nemo scit neque angelus Dei neque Filius hominis*, qui ideo dicitur nescire, quia non facit nos scire. Notat *experiri*, unde Paulus: *Scio quod neque mors*, etc.

Scirpus, proprie. Hypocrita; unde in Job: *Nunquid virescitur scirpus sine humore?* Scirpi ergo nomine hypocrita significatur, qui speciem viriditatis habet, sed ad humanos usus fructus utilitatem non habet.

Scopa, dicitur instrumentum quo purgatur area, quod fit de myricis. Dicitur cærimonialium observantia, unde Dominus: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, vadit per loca arida, et non inveniens requiem, ait: Revertar in domum meam, unde exivi, etc., et invenit eam scopis mundatam et ornata*. Domus diaboli fuit Synagoga, ante legis traditionem idololatriæ dedita, a qua ejectus fuit per cultum unius Dei; et tunc ivit per loca arida, quia tunc in gentibus ab humore cœlestis gratiæ aridis locum invenit. Sed consequenter gentilitate conversa, et Judæa per mortem Christi a fide aversa, diabolus rediit ad Synagoga, et assumptis secum septem spiritibus nequioribus se, quia Judæa obstinata gravior septem mortalibus peccatis est obnoxia quam fuit ante legis traditionem; et tunc invenit eam scopis mundatam, id est cærimonialia observantem, quæ purgant exteriora non interiora, id est corpus non animam, sicut scopa purgat exterius non interius. Dicitur pœnitentia quæ purgat animam, unde David: *Et scopebam spiritum meum*, id est animam mundabam per pœnitentiam.

Scoria dicitur sæx metalli. Dicitur peccatum, unde: *Decoquam ad purum scoriam tuam*.

Scorpio proprie. Dicitur genus flagelli, unde in lib. Reg. dicitur quod Roboam ait filiis Israel: *Pater meus cecidit vos virgis, ego cædam vos scorpionibus*. Dicitur genus bellici instrumenti, de quo agitur in lib. Mach. ubi fit mentio de balistis et scorpionibus. Dicitur nomen signi, juxta quod dicitur in zodiaco: *Sol est in scorpione*. Dicitur hæreticus, unde in Apoc.: *Data est ei potestas sicut habent scorpiones terræ*. Dicitur desperatio, unde in Luca: *Aut si pelierit ovum, nunquid porriget ei scorpionem?* Ovum, quod est spes animalis, sed non animal, spem designat; contra ovum, id est spem, scorpionem ponit, id est desperationem, quæ retro pungit sicut scorpio. Cum enim spes in anteriora se extendit, desperatio retro afficit.

Scriba idem quod consiliarius, unde in Evangelio: *Missi a summis sacerdotibus et scribis, et senioribus, etc.* Dicitur aliquis qui dat doctrinam de moribus, unde Apostolus: *Ubi sapiens, ubi scriba?* Dicitur etiam Judæus, secundum quam significationem potest exponi prædicta auctoritas: *Ubi sapiens*, id est gentilis; *ubi scriba*, id est Judæus.

Scribere proprie. Notat memoriam commendare, unde Joannes: *Scribe: Beati mortui qui, etc.* Notat præordinare, unde in Exodo ait Moyses ad Dominum: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me* de

A libro in quo me scripsisti. Notat inferre, unde Job: *Scribis enim contra me amaritudines, etc.*

Scrupulus dicitur pondus. Dicitur aliquid quod supereminet plano. Dicitur instrumentum quo ebur planatum fit lucidum, unde in Glos., super illud Psalmistæ: *A domibus eburneis*, dicitur quod ebur prius est obscurum, et ferris, id est scrupulis, fit lucidum; alii dicunt scrupulis. Dicitur obscuritas, unde solet dici: *Quomodo ista sine scrupulo est*, unde etiam dicitur quod invenire obscuritatem in manifesto, hoc est invenire nodum in scirpo, scrupulum in plano, angulum in circulo.

Scrutari proprie. Notat comprehendere, unde in lib. Philonis: *Spiritus omnia scrutatur*, id est comprehendit. Notat dolose agere, unde David: *Defecerunt scrutantes scrutinio*.

Scrutinium proprie probatio, unde scrutinium dicitur quando aliquis utrum dignus sit susceptione ordinum scientiæ vel vitæ probatur. Dicitur fraus, unde de Judæis legitur, qui fraudulentè in mortem Christi machinati, sunt, in Psalmista: *Defecerunt scrutantes scrutinium*.

Scutum, proprie. Dicitur gratuita Dei voluntas vel protectio divina, unde David: *Domine, scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*; loquitur secundum terræ Palæstinæ modum, ubi olim utebantur rotundis scutis quibus aliquando muniebant pectus, aliquando caput. Est ergo sensus: *Domine ut scuto, etc.*, id est gratuita voluntate in præsentem nos munis contra vitia, in futuro coronabis in gloria. Dicitur defensio peccati sive repugnatio humana, unde dicit propheta: *Confregit arcum, gladium et scutum*; in arcu invidia longe ferientium, in scuto obstinata duritia defensio, in gladio victima percussa; in bello mentis motio contra Dominum designatur; hæc enim tota in sancta Ecclesia confringitur, dum mentes Deo resistentium supposito jugo humilitatis edomantur. Dicitur fides, unde Paulus: *Sumentes scutum fidei*. Dicitur corpus malorum, unde de Behemoth dicitur, id est de diabolo: *Corpus illius quasi scuta fusilia*, quia per malos quasi per scutum defendit se diabolus contra bonos. Dicitur anima Christi, unde Psalmista: *Apprehende arma et scutum*, id est animam Christi sic rege et defende, et per eam adversarios debelles. Dicitur constantia, ut sic potest exponi prædicta auctoritas, et legatur in persona Christi dicentis ad Patrem: *O Pater apprehende arma*, id est fac habere doctrinam et miracula, et scutum, id est constantiam.

Scyphus, proprie, dicitur junctura duorum qui conjungebantur in candelabro, unde legitur in Exod.: *In candelabro erant scyphi, lilia et spherulæ*.

Secundum aliquando notat efficientem causam, unde dicitur: *Initium sancti Evangelii secundum Joannem*. Notat causam formalem, unde David: *Reddet unicuique secundum opera*. Notat quasi formalem causam, unde David: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Notat materialem causam, unde legitur quod Christus secundum

dum humanam naturam est passus. Aliquando attestationem, unde : *Et resurrexit tertia die secundum Scripturas*. Notat tempus, unde : *Hodie si vocem ejus audieritis*, etc., *secundum diem tentationis*. Notat similitudinem, unde David : *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Ponitur pro ut, unde Dominus : *Nolite judicare secundum faciem*, id est ut exteriora demonstrant.

Securis, proprie. Dicitur judiciaria potestas vel executio judiciæ, secundum quam significationem potest exponi hæc auctoritas : *Jam securis ad radicem arboris posita est*. Dicitur Christus, unde secundum aliam expositionem : *Jam securis ad radicem arboris posita est*, id est Christus ad intentiones hominum eradicandas. Arbor hujus mundi est genus humanum, securis Christus, qui velut ex manubrio et ferro tenetur ex humanitate, sed incidit ex divinitate. *Securis ad radicem arboris posita est*; quia etsi per patientiam exspectat, videt tamen quod factura sit, quia unusquisque perversus paratam citius geliennæ concremationem invenit, qui hic fructum bonæ operationis facere contemnit. Dicitur donum intellectus, unde in lib. Reg., cum filii prophetarum in Jordane lignum cæderent, uni eorum securis ex manubrio in profundo lapsu disparuit. Ferrum in manubrio est donum intellectus in corde, lignum vero per hoc cædere est prave agentes increpare, quod nonnunquam, dum fluxa egitur, lapsus vanæ gloriæ vitatur in accepta scientia; ferrum, inquam, perditur, quia ex dissoluto opere intelligentia infatuatur. Dicitur potestas quæ sub alia constituta est potestate, unde Isaias : *Nunquid gloriabitur securis adversus eum qui tenet eam?*

Sedere proprie. Notat *judicare*, unde in Evangelio : *In regeneratione cum sederit Filius hominis*. Notat frui potioribus bonis, unde Christus secundum humanam naturam dicitur sedere ad dexteram Patris omnipotentis. Notat æqualem esse, unde David : *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*, id est Deus Pater genuit Filium sibi æqualem. Notat *humiliari vel dejici*, unde in Thren.: *Quomodo sedet sola civitas? et alibi : Sede in pulvere, filia Sion*. Notat etiam *consentire*, unde David : *Odivi ecclesiam malignantium et cum injustis non sedebo*.

Sedes proprie. Dicitur Ecclesia Dei, unde Joannes : *Et ecce sedes posita erat in cælo*, quia Ecclesia est sedes Dei. Per gratiam licet adhuc versetur hic in carne, tamen cælum inhabitat mente; unde Apostolus : *Nostra conversatio es in cælis*. Dicitur judiciaria potestas, unde David : *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi*; et alibi. *Parata sedes tua extunc*. Dicitur divina majestas, unde in lib. Sapientiæ : *Dum medium silentium*, etc., *a regalibus sedibus venit*, id est a divina majestate dicuntur cælestia, unde Isaias : *Cælum mihi sedes est*.

Semel proprie, immutabiliter; unde David : *Semel juravi in sancto meo*; homo frequenter jurat, Deus autem semel, quia non variatur. Notat æternaliter, unde David : *Semel locutus est Dominus*, id est

æternaliter, id est disposuit omnia, inter quæ omnia hæc audivi, quia potestas Dei est.

Semen, proprie. Dicitur posteritas alicujus, unde in Joanne : *Semen Abraham sumus et nemini servimus*. Dicitur Christus, unde in Gen. : *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Dicitur opus bonum per quod sequitur fructus æternæ beatitudinis, unde David : *Euntes ibant et flebant mittentes semina sua*. Dicitur imitator alicujus, unde Psalmista : *Christo suo David, et semini ejus usque in sæculum*. Dicitur etiam verbum Dei, unde in Evangelio : *Semen est verbum Dei*, et nota quod semen est proprie animalium, sementis arborum et frugum, seminium uniuscujusque rei initium.

Seminare, proprie. Notat bene operari, unde David : *Qui seminant in lacrymis*. Notat *prædicare*, unde Dominus : *Ecce exiit qui seminat*. Notat largiri eleemosynam, unde Paulus : *Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*.

Semis, semissis, idem est quod dimidium, unde in Exodo legitur quod arca habebat in longitudine duos cubitos et semissem. Dicitur genus mensuræ, unde legitur in rhetorica inventionum quod quidam ferebat legem angariam ex semissibus et trientibus. *Semis* etiam indeclinabile idem est quod dimidium et est omnis generis, unde legitur quod vocalis habet unum tempus et semis, unde quidam versificator erravit in nominis declinatione, qui ait :

*Vos tribus et semi
Solidis prodigus emi.*

Semita proprie. Dicitur consilium vel altius præceptum, unde Isaias : *Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus*. Dicitur incarnatio, unde Job de diabolo dicitur : *Semitam ignoravit avis*, id est Christi. Dicitur opus, unde Job : *Considerate semitas Themam*. Dicitur subtilis sancti doctoris prædicatio, unde Dominus ad Job : *Nunquid nosti semitas nubium? Nubes prædicatores, semitæ subtilissimæ sanctæ prædicationis viæ*. Dicitur cogitatio, unde Job ad Dominum ait : *Posuisti in nervo pedem meum et semitas meas considerasti*.

Senectus vel senecta, proprie. Dicitur finale tempus Ecclesiæ, unde Psalmista : *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi*. Ecclesia magis incipit esse uberrima cum ad sæculi finem erit producta. Tunc enim passionibus electorum cito implebitur in ea numerus. Dicitur finis Ecclesiæ quando animæ æterna remunerabuntur beatitudine, unde David : *Et senectus mea in misericordia uberi*, novissima enim dicuntur senectus Ecclesiæ quæ in lætitia erunt. Dicitur infirmitas, unde David : *Ne projicias me in tempore senectutis meæ, cum defecerit virtus mea*, id est cum patientia pulsata mollescet, Deus, *ne derelinquas me*, quia tunc plus indigebit juvari. Dicitur tempus ultimum, quando *refrigescet charitas multorum*; unde David : *Deus, docuisti me a juventute mea et usque nunc et usque in senectam et senium*. Nota quod hic distinguuntur quatuor ætates Ecclesiæ; juvenus enim Ecclesiæ fuit tempus martyrum quando fortes erant

per *nunc* significatur progrediens tempus quod modo est cum per ecclesias fides proficit; per senectam, in quo incipiet refrigerare charitas cum tempora mundi decrescent; per senium, finis mundi *quando abundavit iniquitas et refrigeret charitas multorum*. Est ergo sensus : *Deus, docuisti me a juventute mea*, id est tempore martyrum, *et usque nunc*, id est ad progrediens tempus; *et usque in senectam*, id est quando incipiet charitas refrigerare; *et usque in senium*, id est usque in finem mundi; *Deus ne derelinquas*. Dicitur etiam finis vitæ humanæ, ut sit sensus hujus quod dictum est : *Deus docuisti me a juventute mea*, id est ab initio fidei quam innovasti; *et usque nunc*, id est etiam post fidem; et ideo non ingratus pronuntiabo mirabilia tua, et, Domine, sicut tuam incepisti ita perfice; et hoc est *et usque in senectam et senium*; id est usque in finem vitæ; *ne derelinquas me*, quia nisi usque ad ultimum finem meum gratia mecum sit, nihil ero.

Senex proprie. Dicitur etiam fatuus, unde dicitur: *Maledictus elemosynarius senex*. Dicitur sapiens, unde David : *Senes cum junioribus*, unde et apud Græcos *presbyteri* seniores dicuntur.

Sensus proprie dicitur intellectus, unde Luc. : *Aperuit illis sensus ut intelligerent Scripturas*. Dicitur etiam sapientia, unde in lib. Sapientiæ : *Cani autem sunt sensus hominis*. Dicitur significatio orationis; secundum quod oratio dicitur habere multiplicem sensum, id est multiplicem significationem, dicere solemus : *Hic est sensus istorum verborum*.

Sepelire proprie. Notat in peccato fovere, unde Dominus in Evangelio : *Sine mortuos sepelire mortuos suos*, id est peccatores fovere alios in peccatis.

Sepes proprie. Dicitur custodia angelica vel bonus rector Ecclesiæ, unde David : *Destruxisti omnes sepes ejus*. Et in Evangelio : *Sepe circumdedit eam*. Dicitur fides quæ contexta est multis articulis, unde in Eccle. : *Qui dissipabit sepe, mordebit eum coluber*. Dicitur amor terrenus quo aliquis circumvallatur, unde Dominus : *Ite in vias et sepes, et quoscunque inveneritis compellite intrare*; quia per prædicatores illi qui discurrunt per latam viam quæ ducit ad mortem et qui circumvallantur amoris terrenorum sepe, convertuntur ad fidem et fiunt de unitate Ecclesiæ.

Septuplum perfecte dicitur, unde David : *Eloquia Domini eloquia casta, etc., purgatum septuplum*, id est perfecte; septenarius namque perfectionem et universitatem significat. Notat septemplex, ut sit sensus : *purgatum septuplum*, id est septem dona Spiritus sancti. Sancti enim qui prædicant eloquia divina, parati subire mortem pro testimonio divini eloqui, probantur habere septem dona Spiritus sancti. Notat septiformem Spiritum, ut sit sensus : *purgatum septuplum*, id est per septiformem Spiritum, unde : *Qui occiderit Cain septuplum punietur*; Gravius enim punitus est Lamech qui interfecit Cain quam Cain qui interfecit fratrem suum Abel, etc.

Sepulcrum proprie. Dicitur palatium principum, unde David : *Et sepulcra eorum domus illorum in æter-*

num; quia palatia ædificaverunt in æternum hujus sæculi, quasi in sepulcris manent, non in palatiis quæ extruxerunt. Dicuntur verba hypocritarum vel hæreticorum; quia, sicut sepulcrum exterius pulchrum est et patet ad recipiendum cadavera, interius autem fetet, sic verba hæreticorum exterius blanda sunt, et patent ad alios corrupendum, interius autem fetent per pravum sensum; unde David : *Sepulcrum potens est guttur eorum*. Dicitur gulositas, quia patet ad multa devorandum, secundum quam significationem potest exponi prædicta auctoritas. Dicitur carnalis concupiscentia in qua homo quasi sepultus putrescit, unde dicitur : *Vos qui jacetis in sepulcris, exite obviam Salvatori*; et alibi David : *Qui habitant in sepulcris*. Dicitur infernus, unde in Evangelio : *Purpuratus legitur sepultus in inferno*.

Sequi, proprie; imitari, unde Dominus : *Qui sequitur me non ambulat in tenebris*. Notat remunerare, unde in Apoc. : *Opera enim illorum sequuntur illos*.

Sera, proprie; impossibilitas intrandi paradisu post diem iudicii, admissis prudentibus virginibus et exclusis fatuis; unde David : *Quoniam confortavit seras portarum tuarum*.

Sermo proprie. Dicitur doctrina, unde Dominus : *Sermo meus non capit in vobis*. Dicitur Filius Dei, unde in lib. Sapientiæ : *Dum medium silentium tenebant omnia et nox in suo cursu, etc., sermo tuus, Domine*, quia in illo silentio quo prophetæ siluerunt, quod fuit quasi medium inter Novum et Vetus Testamentum, Filius Dei descendit de sinu Patris in uterum Virginis intactæ Mariæ.

Sero proprie, unde in Evangelio : *Cum sero esset die illa*. Dicitur etiam vesperam mundi, unde in Evangelio dicitur : *Sero an media nocte, an galli cantu, an mane?* etc.

Serpens proprie. Dicitur diabolus, unde Isaias : *Super Leviathan serpentem vectem; et super Leviathan serpentem tortuosum*. Dicitur imago serpentis, unde legitur quod *Moses exaltavit serpentem in deserto*, etc. Dicitur Christus, unde Joannes : *Sicut exaltavit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis*, pro salute hominum.

Serra instrumentum ferreum quo scinditur lignum. Dicitur etiam potestas subdita Deo, unde propheta : *Nunquid gloriabitur securis adversus eum qui tenet eam, et serra adversus eum qui scindit in ea lignum*.

Servus proprie famulus, unde in Exod. : *Si quis emerit servum Hebræum*, id est famulum. Dicitur ille qui servat mandata divina, unde David : *Et servus tuus custodit ea*. Dicitur irretitus peccato, unde Joannes : *Qui facit peccatum servus est peccati*. Dicitur qui serviliter timet, unde Dominus jam non dicam vos servos, etc. Dicitur puer quandiu est sub custodia, unde Paulus : *Parvulus quandiu est sub custodia nihil differt a servo*.

Si, conjunctio, aliquando ponitur conditionaliter, unde Dominus : *Si non venissem et locutus*. Aliquando ponitur causaliter cum negatione, unde in Psalmo : *Si David mentiar, id est, quia David non mentiar,*

Sibilare, proprie. Notat *inspirare*, unde propheta : **A** *Et elevabit Dominus signum in nationibus, et sibilabit ad eum de finibus terræ.*

Sic ponitur demonstrative, unde in Evangelio : *Fili, quid fecisti nobis sic?* et alibi : *Sic eum volo manere donec veniam.* Ponitur localiter, unde dicitur : *Sic hoc prædicavi Evangelium*, id est in eo loco ubi nominatus non est Christus. Ponitur similitudinarie, unde Psalmista : *Non sic impii, non sic.*

Sicut aliquando copulative tenetur, unde Dominus : *Estote perfecti sicut Pater*, id est : Estote perfecti sicut et Pater vester perfectus est. Aliquando expressivum veritatis, unde in Luca : *Et descendit Spiritus sanctus sicut columba in ipsum*, id est in vera columba. Aliquando notat similitudinem, unde Dominus : *Sicut Pater misit me, ita ego mitto vos*. Aliquando notat identitatem, unde in Evangelio : *Sicut Pater habet vitam in semetipso, ita, etc.* Aliquando notat alienam similitudinem non expressam, unde : *Videbimus eum facie ad faciem sicut est.* Sicut est, inquit, non sicutissime, quia sic non expresse sicut est.

Signaculum dicitur proprie instrumentum quo aliquid clauditur vel signatur. Dicitur secretum, unde legitur quod Joannes vidit librum septem signaculis signatum ; hic signacula dicuntur quædam secreta quæ in Christo et a Christo sunt impleta ; primum Christi conceptio, secundum baptismus Christi, sanctificans aquas ; tertium mors Christi vincens mortem, quartum inferni spoliatio, quintum Christi resurrectio, sextum ad cælos ascensio, septimum secundus adventus in quo remunerabit suos. Dicitur etiam sigillum, unde in Cant. : *Pone me sicut signaculum super cor tuum*, id est dilectione mei sigilles cor tuum, ne diabolus habeat ad te accessum. Dicitur similitudo, unde Apostolus ad Rom. : *Abraham accepit signum circumcisionis in signaculum fidei*, id est similitudine justitiæ fidei. Et propheta ad Luciferum loquens, ait : *Tu signaculum similitudinis Dei es.*

Signatum dicitur impressum, unde David : *Signatum est super nos lumen vultus*, id est gratia vultum tuum illuminans, id est rationem nostram, per quam tu comprehenderis ; est signatum, id est impressum super nos, id est superiori parte nostra, id est anima. Dicitur clausum, unde dicitur quod liber quem vidit Joannes fuit signatus septem signaculis, id est clausus. Dicitur insignitum, unde in Apoc. : *Ex tribu Juda duodecim millia signati*, id est insigniti. Dicitur distinctum, secundum quod exponi potest : *Duodecim millia signati*, id est distincti.

Signum, proprie. Dicitur miraculum, unde legitur de sancto Stephano : *Stephanus plenus gratia signa magna in populo faciebat.* Dicitur similitudo, unde canitur : *Hoc signum crucis erit in cælo.* Dicitur significatio, unde in Evangelio : *Erunt signa in sole, etc.*, id est significationes. Dicitur crux vel fides Christi, unde in Evangelio : *Hic erit in ruinam et signum, cui contradicetur.*

Silentium, proprie. Dicitur prophetarum cessatio, unde Sapientia : *Dum medium silentium tenerent omnia, etc.* Dicitur tranquillitas mentis, unde Joannes : *Factum est silentium in cælis.*

Silere proprie. Notat verbum Dei Patris ab humana separari natura, illa enim separatio metaphorice dicitur silentium. Qui loquitur ad aliquem, quodammodo ad eum mittit verbum suum, Pater ergo quodammodo ad Filium locutus est quando ad eum verbum suum misit, id est ei univit. A simili silere diceretur si verbum ab homine separaretur, unde David : *Ad te, Domine, clamabo, Deus meus, ne sileas a me.* Notat *quiescere*, unde legitur : *Siluit*, id est quievit, *omnis terra.* Notat cessare a præliis, unde in *Scholastica historia* : *Et siluit terra Jude duobus annis.* Notat vita carere, unde Job : *Nunc enim dormiens silerem.* Notat *dissimulare*, unde idem : *Nonne silui?* id est dissimulavi.

Silica vel *siliqua*, secundum quosdam est radix in terra latens, quem effodientes porci comedunt. Alii dicunt silicam esse follicum a quadam arbore procedens, a fructu vacuum. Dicitur etiam tunica leguminis, ut fabæ vel pisæ, ut legitur in lib. *Georgicorum* Virgiliti. Metaphorice etiam silica dicitur carnalis concupiscentia per quam diabolus sibi incorporat hominem ; unde legitur de filio prodigo quod cupiebat satiari siliquis quas porci comedebant, id est gentilis populus qui ante conversionem delectabatur in carnalibus concupiscentiis, quod erat gratum dæmonibus.

Silva, proprie. Dicitur multitudo, unde Hieronymus in Prologo suo super Josue, multitudinem nominum Hebraicorum vocat silvam. Dicitur rudis et silvestris, unde super illum locum Psalmistæ : *Benedictus Dominus qui mirificavit misericordiam suam, etc.*, dicit Gloss. quod Christus igne sancti Spiritus incendit totam silvam, id est silvestres et rudes. Dicitur primordialis materia, quæ apud Græcos dicitur *yle*, Latine *silva*, quam etiam Plato silvam vocat ; quia, sicut silva materiam præbet ædificiis, sic primordialis materia corporibus universis. Dicitur gentilitas, unde David : *Invenimus eam in campis silvæ.* Dicuntur sancti, unde in Cant. : *Sicut malus inter ligna silvarum.* Dicitur materia operum, unde Jacobus in Epist. can. : *Ecce quantum ignis quam magnam silvam incendit, ita et lingua ignis est universæ iniquitatis*, quia per eam cuncta facinora fiunt.

Similiter. Aliquando notat similitudinem, unde legitur in Evangelio : *Similiter de piscibus quantum volebant.* Ponitur copulative, unde introducitur Abraham loquens ad animam divitis : *Fili, recepisti bona in vita tua, Lazarus similiter mala.*

Similitudo, proprie. Dicitur divina natura, unde dicitur : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Dicitur homo, secundum quam significationem solet exponi prædicta auctoritas, ut sit sensus : *Faciamus hominem, etc.*, id est ut homo sit imago et similitudo. Dicitur Filius, unde

Augustinus ait quod Filius est prima similitudo Patris. Dicitur causa similitudinis, unde Boetius ait quod spiritus est similitudo plurium diversarum specierum, id est causa similitudinis.

Simplex dicitur quod caret partibus, unde anima dicitur simplex quia partes non habet. Dicitur aliquis carens plica, id est fraude duplicata; unde Christus ait: *Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbæ*. Dicitur aliquis carens pluralitate, unde Boetius: *Solus Deus dicitur simplex quia in eo nulla est pluralitas*; unde Boetius, in libro *De summo bono*: *Omne simplex esse suum, et id quod est unum habet; in Deo, qui vere simplex est, aliud essentis quod est: non enim aliud prædicatur cum dico: Deus est; aliud cum dico: Deus justus vel bonus est*.

Simpliciter. Notat immutabilitatem, unde Boetius ait: *Deus præordinavit simpliciter omnia, id est immutabiliter*; et apud logicum dicitur propositio mutari simpliciter, id est immutabiliter, quando nec qualitas nec quantitas propositionis mutatur, ut cum dicitur: *Quidam homo est animal, quoddam animal est homo*. Aliquando notat innocentiam vel intentionem rectam, unde Sapientia: *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*.

Simul, aliquando notat concomitantiam loci vel concomitantiam temporis, ut cum dicitur: *Isti simul nati sunt*. Notat etiam unionem duarum naturarum in Christo, unde David: *Simul in unum dives et pauper*. Pauper humana natura, dives divina, quæ simul unitæ fuerunt in Christo. Notat unitatem fidei, unde secundum aliam expositionem: *Simul in unum dives et pauper*, id est in una fide. Notat unitatem malitiæ, unde David: *Dum convenirent simul adversum me*. Notat identitatem divinæ naturæ, ut cum dicitur: *Simul operantur Pater et Filius et Spiritus sanctus*; vel coæternitatem notat, ut in prædicta auctoritate.

Sinapis, proprie. Dicitur Christus, unde in Evangelio: *Simile est regnum cælorum grano sinapis quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam, et volucres cæli requieverunt in ramis ejus*. Istud granum est Christus qui in horti sepultura plantatus arbor magna surrexit. Granum namque fuit cum mortuus fuit, arbor cum surrexit. Granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam majestatis; hujus arboris rami sunt prædicatores sancti; in istis ramis volucres cæli requiescunt, quia sanctæ animæ, quæ quasi quibusdam virtutum pennis superna cogitatione se sublevant, eorum consolationibus ab hujus vitæ fatigue respirant. Dicitur fidelis viri fortitudo, unde in Evangelio: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis et dixeritis, etc.* Granum sinapis, nisi conteratur, nequaquam vis virtutis agnoscitur: non contritum lenes est; si vero conteritur, inardescit, et quod in se acerrimum latebat ostendit; sic unusquisque vir sanctus non pulsatus despicibilis ac levis aspicitur, si qua vero tritura illum persecutionis op-

primit, mox omne quod calidum sapit, ostendit, et in fervorem virtutis vertitur quidquid in illo despicabile infirmumque videbatur; et quod in se per tranquillitatis tempora libens operuerat, exagitatus tribulationibus coactus innotescit.

Sinceris illud quod purum est, unde Virgilius:

*Succedit sincere et pura farina,
Descendit inferius* (68).

Dicitur innocens, unde Paulus: *Estote sinceres*.

Sinceritas idem quod puritas. Dicitur innocentia, unde Paulus: *Sed azymis sinceritatis et veritatis, id est innocentia et justitia*.

Sindon dicitur pannus lineus ex bysso factus, unde in Evangelio legitur de Joseph quod involvit corpus Jesu in sindone munda. Dicitur fides, quæ constat ex diversis articulis sicut sindon ex diversis filiis, unde de Ecclesia Salomon ait: *Sindonem fecit*.

Sine, præpositio, aliquando notat remotionem, sed aliquando removet rei auctoritatem; unde in Evangelio: *Sine me nihil potestis facere*. Aliquando removet unionem, ut cum dicitur: *Corpus istius sine anima est*, vel: *Corpus Christi in triduo fuit sine anima*, id est non fuit unitum animæ. Aliquando inhærentiam, unde in lib. Sapientia: *Beatus vir qui inventus est sine macula*. Aliquando essentialiam, ut cum dicitur: *Carnale commercium inter maritum et uxorem potest celebrari sine peccato*, id est quod ipsa actio non erit peccatum. Aliquando concomitantiam, unde David: *Vendidisti populum tuum sine pretio*. Aliquando præsentiam, unde David: *Sine adjutorio, inter, etc.*

Sinistra, proprie; gloria præsentis vitæ, unde Dominus: *Cum facis elemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua*, id est piæ dispensationi nequaquam gloria præsentis vitæ se admisceat, sed opus rectitudinis appetitio ignoret favoris. Dicitur miseria præsentis vitæ. Dicitur miseria gehennæ.

Sinus, proprie, unde in Exodo: *Mitte manum tuam in sinum tuum*. Dicitur portus, unde dicitur quod iste navis est in sinu maris, id est in portu. Dicitur hora (sic) inferni in qua erant sancti ante adventum Christi beata spe consolati, unde in oratione: *Collocare digneris animam famuli tui in sinu Abraham*. Illa autem hora inferni ideo dicebatur sinus; quia sicut in sinu maris est major tranquillitas quam in mari, ita in hora inferni requies ut in profundo abyssi. Dicitur reflectio, unde dicitur quod mare facit multos sinus, id est multas reflectiones. Dicitur cogitatio, unde David: *De quo non implevit manum suam qui metit, et sinum suum qui manipulos colligit*, quia angeli messorum de hominibus malis non adimplebunt manum vel sinum, id est non colligent ex eis bonam operationem vel bonam cogitationem. Dicitur secretum, unde Job: *Reposita est spes mea in sinu meo*, id est a concupiscentia quæ locum habet in carne. Dicitur conscientia, unde David: *Et oratio mea in sinu meo convertetur*, id est purgabit conscientiam.

(68) Sic editio vetus, corrupte.

Sion est nomen loci. Dicitur primitiva Ecclesia de Judæis, unde propheta : *De Sion exhibit lex*. Dicitur generalis Ecclesia, unde David : *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus*. Dicitur Synagoga, unde David : *Nunquid Sion dicitur : Homo et homo natus est in ea; quasi dicat . Homo natus est in ea Deus; sed nunquid dicitur homo, id est nunquid poterit homo persuadere Sion, id est Synagogæ illud quod dicam, scilicet quod homo natus est*. Dicitur Ecclesia triumphans, unde David dicit quod : *videbitur Deus deorum in Sion*.

Sitire proprie. Notat *desiderare*, unde propheta : *Sitientes, venite ad aquas*. Notat *cupere*, unde Dominus : *Qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum*, id est de carnali delectatione. Notat *charitate fervere*, unde Psalmista : *Sititit in te anima mea*. Notat *arescere*, unde apud hymnum dicitur : *Terra sitiens*, id est arescens.

Sitis proprie. Dicitur desiderium, unde propheta in persona Christi : *Dederunt in escam meam sel, et in siti*, etc.; Christus enim desideravit conversionem Judæorum, et ipsi propinaverunt ei malitiæ acetum. Dicitur carentia spiritualis intelligentiæ, unde David : *Potabunt omnes bestię agri, expectabunt onagri in siti sua; [onagri] autem sunt Judæi superbi, et est sensus : Expectabunt onagri, id est Judæi, in siti sua bibere has aquas, id est intelligentiam sacrę Scripturę different usque ad ultimum tempus*.

Situlu dicitur vas aquaticum, et dicitur situla, quia sitim aufert, unde Isaias : *Omnes gentes quasi stilla situla*. Dicitur serpens cujus venenum aufert sitim, de quo legitur in Lucano.

Smaragdus lapis est tantę viriditatis, ut omnes herbas et omnia folia arborum et cunctas gemmas sua viriditate vincat; oculorum faciem suam viriditate recreat, et nascitur in Scythia terra, inhabitabili præ nimio frigore. Signat sanctos qui sunt viridiores in fide cæteris et superant in fideles virore fidei qui sunt frigidi in castitate, et illuminant eos qui cæci sunt ignorantię labe, de quo etiam legitur in Apoc.

Sol proprie. Dicitur Christus, unde Joannes : *Vidi mulierem amictam sole*, id est Ecclesiam illuminatam gratia, id est virginem Mariam gloriosam. Dicitur sanctus, unde in lib. Sapientię : *Fulgebunt justi sicut sol*. Dicitur Ecclesia, unde in Cant. : *Electa ut sol*. Dicitur claritas boni operis, unde Job : *Si vidi solem cum fulgeret; sol quippe in fulgore est bonum opus in manifesto*. Dicitur lumen veritatis, unde legitur quod impii in die iudicii, cognita sua damnatione, dicturi sunt : *Erravimus a via veritatis, et lumen justitię non luxit nobis, et sol non ortus est nobis*, etc. Dicitur prædicatorum claritas, unde Job : *Qui præcipit soli, et non oritur, et stellas claudit quasi sub signaculo*; quid enim solis nomine nisi prædicatorum claritas accipitur? et per Joannem dicitur : *Factus est sol sicut saccus cilicinus*. Dicitur tribulatio; quia sicut sol urit ratione ustionis, per solem figuratur tribulatio; unde in Cant. : *Nolite mirari quod fusca sim et denigrata, quoniam*

decoloravit me sol, id est tribulatio, non peccatum. Dicitur tempus, quia secundum motum solis distinguuntur tempora; per solem figuratur tempus; unde David : *Ante solem permanet nomen ejus*, id est ante tempus, quia ab æterno. Dicitur manifestatio, unde : *In sole posuit tabernaculum suum*, quia hominibus manifestavit se Christus secundum humanam naturam, quæ dicitur tabernaculum; quia sol illuminando manifestat, recte nomen solis manifestationem significat. Dicitur donum sapientię, quod cæteris excellentius est, unde David : *Solem in potestatem diei, lunam et stellas in potestatem noctis*, id est donum Spiritus sancti dat spiritibus et superioribus qui significantur per diem, minora dona inferioribus qui significantur per noctem. Dicitur divina Christi natura, quæ illuminat humanam Christi naturam, sicut sol lunam; unde David : *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem*, id est non tentaberis de divina Christi natura vel humana. Dicitur tentatio : secundum quam significationem prædicta potest exponi auctoritas in hunc modum : *Sol non uret te per diem, neque luna per noctem*, id est tentatio non apprehendet te in prosperis, quæ significantur per diem, nec in adversis quæ significantur per noctem. Dicitur Antichristus qui finget se esse Christum, unde in Apoc. legitur quod angelus fudit phialam in solem; per angelum prædicator, ut Elias et Enoch prædicabant Antichristo et complicitibus suis.

Solitudo, proprie, unde Apostolus : *In solitudinibus errantes*. Dicitur separatio ab Ecclesia, unde Job de hæreticis ait : *Qui rodebant in solitudine squalentes calamitate et miseria*; hæretici ab Ecclesia separati Scripturam non comedunt, quia non intelligunt; sed quodammodo rodunt, quia eam sua virtute comprehendere præsumunt. Dicitur absentia terrenarum cogitationum, unde David : *Ecce elongavi fugiens et mansi in solitudine*, non eremi sed animi, etc. Dicitur gentilitas olim a Deo deserta, unde Isaias : *Exsultabit solitudo lætabunda et laudans*.

Solium proprie. Dicitur potestas sive dignitas, unde Isaias in persona Luciferi ait : *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum*. Dicitur sedes, unde Isaias : *Omnes principes terrę surrexerunt de soliiis suis*. Dicitur angelica natura in qua Deus residet per gratiam, unde Isaias : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*; solium excelsum angelica natura, solium elevatum dicitur humana natura quæ per Christum ab inferiori statu ad superiorem statum est elevata. Dicitur divinitas sive æternitas, secundum quod Deus omnia præcellit et sibi subjicit, secundum quam significationem exponi potest quod dicitur : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*; ut solium excelsum intelligatur divina Christi natura vel æternitas, elevatum humana Dei natura.

Solvere proprie. Notat peccatum remittere, unde dicitur quod Deus solvit peccata, id est dimittit. Notat solum ostendere vel pœnam remittere,

unde Dominus : *Quodcumque solveris super terram, A erit, etc.* Notat destruere, unde in quodam hymno :

*Solutis jam gemitibus
Et inferni doloribus.*

Somnus proprie. Dicitur etiam mors Christi, unde David : *Ego dormivi et somnum cepi.* Dicitur amor terrenorum, unde Psalmista : *Si dederò somnum oculis meis.* Dicitur torpor ignavæ ad faciendum bona, unde Paulus : *Scientès quia hora est jam nos de somno surgere.* Dicitur exstasis mentis in qua aliquid revelatur homini per angelum a Deo, unde legitur in Gen. quod Jacob audiens quod filius suus Joseph viveret, quasi de gravi somno exiguans non credebat eis, id est filiis suis.

Sonare proprie. Notat inspirare, unde in Cant. : *Sonet vox tua in auribus meis,* id est inspiratio tua infundatur menti meæ, etc. Notat contradicere fidei Christi, unde David : *Sonuerunt et turbatae, etc.*

Sonus proprie. Dicitur laus qua sancti laudant Deum in æterna beatitudine, unde Psalmista : *In voce exsultationis et confessionis sonus epulantis,* id est laus sanctorum in æterna beatitudine spiritualiter epulantium. Dicitur etiam inspiratio divina quæ, mediante homine, pugnat contra diabolum, peccatum et mundum ; unde David : *Laudate eum in sono tubæ,* id est in eo quod, divina inspiratione mediante, sancti vincunt diabolum, id est vitia ; tuba enim invitatur ad bellum, etc. Dicitur prædicatio, unde Psalmista : *In omnem terram exiit sonus eorum.*

Sopor dicitur exstasis, quia anima recipitur ad contemplationem cœlestium, unde in Gen. : *Misit Dominus soporem in Adam,* id est exstasim, quia raptus fuit ad cœlestem curiam et multa sunt ei de futuris revelata. Dicitur mors, unde Psalmista : *Ego dormivi et soporatus sum et exsurrexi,* quia sicut unus de facili surgit a sopore et cum membrorum integritate, ita Christus de facili a morte cum humanæ naturæ perfectione resurrexit. Dicitur ignorantia, unde Isaias : *Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos.*

Soror proprie. Dicitur cognata, unde Abraham ad Abimelech ait : *Alias soror mea est filia patris mei,* et est sensus : Sara est cognata mea filia patris sui, mei, subaudi fratris. Aran enim fuit pater Saræ et frater Abraham. Ecclesia etiam dicitur soror Christi ratione naturæ et ratione gratiæ, quia conformis in natura et in gratia, unde in Cant. : *Soror mea adhuc parvula est et ubera non habet;* verba sunt Christi de Ecclesia. Dicitur socia, unde Job : *Putredini dixi : Pater, etc., et soror mea vermibus.* Dicitur fidelis vel anima dicitur soror Christi, unde in Evangelie : *Qui facit voluntatem Patris.*

Sors proprie non est aliquod malum, sed in dubitatione humana divinum exprimit iudicium ; eortibus enim usi sunt apostoli. Dicitur divina electio sive prædestinatio sors, quia divinam voluntatem exprimit, merita non attendit; quare potius super unum quam super alium cadat nemo scit. Sic prædestinatio a divina voluntate procedit, me-

rita non attendit, quare istum potius quam illum eligat, nullus homo scit; unde David : *In manibus tuis sortes meæ,* id est mea gratuita electio est in tua potestate. Dicitur possessio, quia Israel in terra promissionis distributæ fuerunt possessiones a Josue ; igitur sors possessio nuncupatur. Nam legitur in Josue quod Israel fuit in sorte Benjamin. Dicitur capitale, unde dicitur : *Quidquid accipitur supra sortem, usura est.*

Species, proprie. Dicitur decor mentis ; unde David : *Specie tua et pulchritudine tua ;* species etiam apud logicum dicitur universale. Augustinus ait quod de hoc termino Deus non prædicatur genus vel species. Dicitur sanctus, unde David : *Rex virtutum dilecti dilecti, et speciei domus dividere spolia.* Deus Pater est rex virtutum dilecti, id est angelicarum virtutum, quæ sunt et ipsius Christi qui eis imperat, deinde repetit *dilecti* ad commendationem Filii dilecti. Dico non solum ad alia, id est etiam ad dividenda spolia et ereptos a diabolo quos dividit, alios apostolos, alios prophetas, faciendo spolia ; dico *speciei domus*, id est sanctorum qui domum, id est Ecclesiam, faciunt speciosam. Dicitur hæreditas æterna, unde David : *Elegit nobis hæreditatem suam speciem Jacob,* quasi dicat, id est vitam æternam, quam dicit hæreditatem et speciem et pulchritudinem Jacob, id est posterioris populi, quam pulchritudinem vel quem Jacob dilexit. Cœlestis hæreditas pulchritudo est Christiani populi, in qua speciosus erit fulgens sicut sol. Dicitur similitudo rei, secundum quam expositionem potest exponi prædicta auctoritas in persona apostolorum, sic elegit nobis dare hæreditatem multorum populorum, ut colamus eum, gladio prædicationis corda eorum ferientes et malitiam destruentes ; quam dicit speciem Jacob, id est similes Jacob, vel significatos per Jacob qui terrena dant pro cœlestibus, ut Jacob fecit qui dedit edulium lentis pro primogenitis Esau.

Specula dicitur locus excelsum in quo locatur aliquis ad speculandum hostes, unde in Isaias : *Pone mensam, contemplare in specula.* Dicitur Ecclesia, unde Isaias : *Super speculam Domini ego sum sanctus.* Dicitur speculatio, unde : *Statue tibi speculam,* id est dirige cor tuum in viam directam.

Speculum dicitur superbia vel delectatio mundana, unde Isaias : *In die illa auferet Dominus acus et speculum.* Dicitur etiam sacra Scriptura, unde Apostolus : *Si quis auditor est verbi, et non factor, hujusmodi comparabitur, etc.,* id est in speculo. Aliquis enim considerat in Scripturis, quasi in speculo, vultum nativitatis suæ, qualiter sit homo natus, quam fragilis et quid futurus, in quantis miseriis positus ; et inde magnam compunctionem contrahit, et statim, aliqua tentatione ingruente, obliviscitur, et a penitentia recedit. Dicitur Filius Dei, quia in Filio resultat Patris imago, ut in libro Sapientiæ qui Ecclesiasticus dicitur. Dicitur ænigmatica cognitio, unde Apostolus : *Nunc videmus per speculum in ænigmate; videre per speculum et in ænigmate est per visibilia quasi per quasdam imagines comprehendere Deum.*

Spelunca proprie. Dicitur Ecclesia, unde in A Evangelio : *Domus mea domus orationis vocabitur, etc., speluncam latronum*. Dicitur fides passionis Christi, unde Isaias : *Et elevabitur Dominus in die illa, et idola penitus conterentur et introibunt in speluncas petrarum*. Dicitur spes terrenorum, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Et introibunt in speluncas petrarum et in voragine terræ*, id est abscondent se a cognitione Dei in amore terrenorum, vel ponent spem in meritis sanctorum.

Spes proprie quod speratur, unde Paulus : *Spes autem non confundit*. Dicitur Deus, unde David : *Spes mea ab uberibus matris meæ*. Dicitur certitudo, unde Psalmista : *Curo mea requiescet in spe, etc.*

Sphæra, proprie. Dicitur Jerusalem secundum quod B in circuitu circumdata fuit hostibus; unde Isaias : *Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo*.

Spica proprie. Dicitur modicum, unde Isaias : *Et brachium ejus spicas leget*. Dicitur profectus boni operis, unde in Evangelio : *Sic est regnum Dei quemadmodum si jaciatur homo semen in terram, et dormiat et exurgat nocte ac die, et semen germinet et increseat, dum nescit ille; ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica*. Semen enim homo jactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit; et postquam semen jactaverit, dormit, quia in spe boni operis quiescit; nocte vero assurgit ac die, quia inter adversa et prospera proficit; et semen germinat et crescit dum nescit ille, quia adhuc metiri sua incrementa non valet; sed concepta ad profectum producitur, et ultro terra fructificat, quia, præveniente gratia, mens hominis spontanee ad profectum boni operis assurgit; secundum hoc eadem terra primo fructificat herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica; herbam producere est inchoationis bonæ adhuc certitudinem habere; in spica vero herba pervenit cum se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit; plenum vero frumentum in spica fructificat quando jam in tantum virtus proficit ut esse robusti et perfecti operis possit. Aliquando spica dicitur sancti Spiritus sententia, sicut de hæreticis per Job dicitur : *Nudis et incedentibus absque vestitu et esurientibus tulerunt spicas*; tollunt, quia sive quidam otiosi sint et in nullis se bonis exerceant, sive per iter imprudentiæ absque velamine boni operis pergant, etiamsi quando jam ad pœnitentiam redire cupiunt et verbi pabulum concupiscunt, eis esurientibus spicas tollunt, quia in eorum mente perniciosas persuasionibus Patrum sententias destruunt.

Spina proprie. Dicitur etiam punctio ultionis, unde Job : *Pro frumento oriatur mihi tribulus et pro hordeo spina, require supra de frumento*. Dicuntur divitiæ quæ pungunt per sollicitudinem, unde Dominus : *Aliud cecidit inter spinas et suffocatum est*. Dicitur peccator, unde in Cant. : *Sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias, etc.*, quia sicut (69)

quanto magis spina pungit lilius, tanto majorem emittit odorem; sic etiam quanto magis vexatur a malis, tanto majorem virtutum emittit odorem. Dicitur etiam peccatum, unde David : *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*, id est quia peccatum configitur, id est usque ad consensum et opus et consuetudinem ducunt. Dicitur ratio, unde secundum aliam litteram : *Dominus configitur spina*, id est ratio fracta ad terrena curvatur, quæ sursum erigi debet sicut spina dorsi hominem erigit. Dicitur superbia, unde sic exponi potest prædicta auctoritas : *Dum configitur spina*, id est superbia quæ fracta est, non erigit ad interitum sed ad salutem. Dicitur conscientia, unde sic potest exponi : *Dum configitur spina*, id est compuncta est conscientia. Tunc enim sensi dolorem et inveni meam infirmitatem. Dicitur pœna æterna, unde : *Præquam produceret spinas ramus*, id est voluptas tormenta. Dicitur tentationis aculeus, unde propheta : *Si super humum populi mei spinæ et vepres ascendent*; humus populi Dei mens sanctorum dicitur, super quam aliquando ascendunt spinæ et vepres, quia aliquando et eam vitia opprimunt.

Spiraculum dicitur instrumentum inspirandi. Dicitur etiam anima, unde in Genes. : *Et inspiravit in faciem spiritum vitæ*. Dicitur Spiritus sanctus, unde secundum quosdam in prædicta auctoritate sumitur spiraculum in designationem Spiritus sancti. Dicitur cessatio persecutionis diaboli, qui per se C vel per suos homines persequitur; unde Job : *Corpus illius quasi scuta fusilia et compactum squamis se prementibus, unu uni conjungitur; et ne spiraculum quidem incedit per eas; corpus diaboli sunt mali, quæ dicuntur fusilia scuta, quia eos ad malum instruit et per eos a bonis factis se defendit; et dicuntur compactæ squamæ, quia omnes consentiunt in malo et sibi invicem copulantur diaboli persecutione, ita quod nunquam cessat ejus persecutio, vel prava suggestio. Et hoc est quod dicit Job : *Nec spiraculum incedit per eas*.*

Spirare proprie. Dicitur etiam inspirare, unde Job : *Spiritus ubi vult spirat et vocem ejus audis*.

Spiritus, ille animalis spiritus qui tam bruti animalis corpus quam hominis vegetat; unde sanctus D Gregorius distinguit inter duos spiritus hominis : animalem qui cum corpore desinit esse, et rationalem qui post corporis dissolutionem superstes est et immortalis; unde in Evangelio de Christo dicitur quod, *inclinato capite, emisit spiritum*. Dicitur angelus etiam in eadem significatione. Spiritus dicitur etiam vita, quia spiritus est causa vitæ, unde Job : *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur*. Et in Isaiâ : *Cavete ab homine cujus spiritus in naribus ejus*. Dicitur ratio, unde Apostolus : *Curo pugnat adversus spiritum*. Dicitur spiritualis intelligentia, unde in Evangelio : *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam*, id est spiritualis intelligentia, et in Apostolo : *Littera occidit, spiritus autem vivificat*. Dicitur

(69) Deest hic aliquid, nam quæ sequuntur ad peccatorem referri non possunt.

tur aliquis spiritualis, unde ab Apostolo evangelica lex dicitur spiritus, id est spiritualis; et in Psalmo: *Qui facit angelos suos spiritus*, quia Christus facit prædicatores suos spiritus, id est spirituales. Dicitur divina inspiratio, unde dicitur de Simeone in Luca quod ierat in spiritu in templum, id est divina inspiratione ductus. Dicitur spiritualis intentio, unde Joannes: *Venit hora et nunc est quando viri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate*, id est spirituali intentione et pro veris et æternis. Dicitur homo, unde propheta David ait quod *homo est spiritus vadens et non rediens*. Dicitur Deus, unde Joannes: *Spiritus est Deus*. Dicitur ira, unde David: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*; hoc exponitur in Herode qui rediens a Roma et inveniens naves in Tharsis per quas transierant magi in vehementi ira combussit eas. Dicitur superbia, unde in Evangelio: *Beati pauperes spiritu et beati qui immunes sunt a superbia*, id est humiles. Dicitur ventus, unde in Genes.: *Recordatus est Deus Noe, etc., adduxit spiritum super terram et diminutæ sunt aquæ*. Dicitur quæstio rationalis, quæ oritur ex ratione hominis; unde legitur quod regina Saba, cui Salomon solvit omnes quæstiones, non habebat ultra spiritum, id est quæstionem quam posset ei proponere. Dicitur Spiritus sanctus, unde in Evangelio: *Ductus est Jesus in desertum a spiritu*. Dicitur donum collatum a Spiritu sancto; unde Isaias: *Et requiescet super eum spiritus sapientiæ*, id est donum sapientiæ collatum a Spiritu. Dicitur mortale peccatum a spiritu maligno suggestum; unde in Evangelio legitur de diabolo quod *assumit septem alios*, id est septem mortalia peccata.

Spoliare proprie. Notat *liberare*, unde in Canticis: *Spoliaverunt me tunica mea*. Tunica dicuntur temporalia, seu amor temporalium a quo sancti prædicatores liberant fidelem populum. Notat *impedire* ne aliquis habeat id ad quod habendum paratus est, unde legitur in Evangelio quod latrones, id est dæmones, hominem descendentem ab Ierusalem in Jericho, quasi Adam a statu innocentie in statum culpæ, spoliaverunt gratuitis, id est impedierunt per peccatum ne haberet gratuita ad quæ habenda paratus erat.

Spolium proprie. Dicitur conventus fidelium per Christum a potestate dæmonis liberatus; unde David: *Speciei domus dividere spolia*, unde in benedictionibus Jacob, gratia Pauli, qui descendit de Benjamin lupus rapax, *mane comedens prædam, et vespere dividens spolia*, quia per prædicationem Pauli multis spoliatus est diabolus, dicuntur illi quibus diabolus spoliavit Ecclesiam; unde dicitur: *Væ Assur, virga furoris mei... ad gentem fallacem mittam eum, et contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, et diripiat prædam*. Dicitur sacra Scriptura quæ Judæis a Christianis est sublata, unde David: *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inreuit spolia multa*.

Sponsa idem est quod uxor. Dicitur Ecclesia, un-

de in Cant.: *Soror mea sponsa*. Et alibi: *Tanquam sponsa ornavit*. Fidelis anima etiam in sacra Scriptura dicitur frequenter sponsa Christi.

Sporta dicitur vas quod contextitur ex palma et iunco, unde in Evangelio quod discipuli *sustulerunt septem sportas*. Dicitur bursa, unde in lib. Regum ait Saul: *Panis deficit in sitarciis nostris et sportulam non habemus*, id est aliquid in sportula vel in bursa.

Spurius dicitur filius meretricis propter immunditiam generationis, unde solet fieri distinctio in spuium, hybridam, manserem et nothum. *Hybrida* dicitur qui nascitur ex ignobili matre. *Nothus* qui de adulterio nascitur, de quo ignoratur cujus filius sit sicut dicitur notha fabri vel nomen nothum. Dicitur surculus a radice inferiori post incisionem, qui quodammodo adulteri nullius est et præter rationem surculi natus, unde legitur in libro Sapientiæ: *Spuria vitulamina non dabunt altas radices*. Ramus prædictus vitulamen dicitur propter novam propaginem, et spurium, quia natus præter rationabilem vel artificialem trunci vel surculi conjunctionem. Prava etiam cogitatio et adulterina spurium vitulamen dicitur, unde prædicta auctoritas sic potest exponi: *Spuria vitulamina*, id est pravæ cogitationes non facient fructus utiles.

Stabulum proprie. Dicitur Ecclesia, ubi reficiuntur animalia Christi, id est fideles; unde in Evangelio: *Et imponens vulneratum in jumentum duxit in stabulum*, quia hominem duxit Christus in Ecclesiam, et stabulario, id est prælato, commisit. Dicitur mundus, in quo sunt voluptates velut finis, unde Cassiodorus doctor: *Miscet amara Deus, no in via amemus stabulum pro domo*.

Stadium proprie dicitur spatium illud in quo aliqui currunt, ut consequantur bravium, id est cursus præmium. Dicitur status vitæ præsentis in quo ita debemus per bonam operationem currere, ut comprehendamus bravium æternæ beatitudinis, unde Paulus: *In stadio quidem currunt, sed unus accipit bravium, etc.*

Stagnum proprie dicitur metallum. Dicitur lacus aquæ, scilicet immobilis. Dicitur aqua baptismi, unde David: *Qui convertit petram in stagna aquarum*, id est dura corda Judæorum ad aquam baptismi. Dicitur fluentum doctrinæ, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: Christus fuit quasi petra et rupes antequam fidelibus aperiret sacram Scripturam, sed postquam aperuit discipulis suis sensum, ut intelligerent Scripturas, versus est in stagna aquarum. Dicitur simulator sanctitatis, secundum quod stagnum dicitur metallum, unde in Ezechiele Dominus exprobrat Israelitico populo, dicens: *Versa est mihi Israel in scoriam, æs et stagnum, ferrum et plumbum in medio fornacis*, quasi dicat: Purigare illos per ignem tribulationis volui, et argentum vel aurum illos fieri volui aut quæsvivi; sed in fornace mihi in æs, stagnum, ferrum et plumbum sunt versi, quia non ad virtutem, sed ad vitia in tribulatione prorumpunt. *Æs* dum percussit au-

plius cæteris metallis sonitum reddit. Qui ergo in persecutione positus erumpit ad sonitum murmurationis, in æs versus in medio fornacis. Stagnum vero cum ex arte componitur argenti speciem mentitur. Qui ergo simulationis vitio non caret in tribulatione, stagnum factus est in fornace.

Stare proprie. Notat ad cælestia erigi, unde Paulus : *Qui stat videat ne cadat.* Notat auxilium ferre, unde Stephanus : *Video caelos apertos et Jesum stantem.* Notat ulterius non crescere vel abundare, unde legitur in lib. Regum : *Stetique oleum;* constantem esse, unde in lib. Sapientie : *Stabunt iusti in magna constantia.*

Statera, instrumentum in quo libratur pondera. Dicitur prava persuasio diaboli, unde Joannes : *Et qui sedebat super eum habebat stateram in manu sua.* Statera itaque diaboli est prava persuasio ejus quæ promittit terrena ut auferat cælestia. Dicitur crux Christi in qua ponderatum est pretium nostræ redemptionis, id est corpus Christi, unde in hymno, *statera facta est corporis.* Dicitur iudicium quo merita ponderantur sicut in statera libratur pcedera, unde Job : *Utinam appenderentur peccata et calamitas quam patior in statera.* Dicitur etiam iustitia, unde David : *Mendaces filii hominum in stateris,* id est in libra iustitiæ.

Statura proprie, unde Dominus : *Quis autem vestrum cogitans potest adiacere in staturam suam cubitum unum?* Dicitur status Ecclesiæ, unde : *Status tua assimilata est palmæ,* quia Ecclesia ad superiora per spem erigitur, virtutibus sublimatur, profert dulcedinem bonorum operum, assequitur de multiplici hoste triumphum.

Stella, proprie. Dicitur Christus, unde Joannes : *Et dabo eis stellam matutinam.* Et alibi, propheta Balaam : *Orietur stella ex Jacob.* Proprie Lucifer dicitur stella matutina, quæ est nuntia lucis et tenebras repellit. Translative vero Christus dicitur stella matutina, quia repellit infidelitatis nubila. Dicitur virgo Maria gloriosa, unde Hebraice dicitur Maria, quasi *stella maris,* unde in hymno :

Ave, maris stella.

Dicitur donum Spiritus sancti, unde in Apoc. : *Qui habet septem spiritus Dei et septem stellas,* et Christus qui habet Spiritum sanctum et septem dona Spiritus sancti. Dicitur sanctus, quia sicut *stella differt a stella in claritate,* ita sanctus a sancto in præniū dignitate; unde David : *Videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas.* Per lunam Ecclesia, per stellas sancti figurantur. Et alibi David : *Qui numerat multitudinem stellarum.* Et alibi Job : *Obscurentur stellæ caligine ejus.* Dicitur hypocrita qui fingit se justum, unde Joannes : *Ceciderunt stellæ cæli in terram,* id est hypocritæ qui putantur esse iusti et fiunt se esse justos, deciderunt in amorem terrenorum. Et alibi Joannes : *Draco,* id est diabolus, *cauda sua,* id est mediante Antichristo, *trahet secum tertiam partem stellarum,* quia per Antichristum multi qui videbuntur sancti laben-

tur in peccatum. Dicitur apostolus : *Vidi amictam sole et luna sub pedibus ejus et in manu ejus stellæ duodecim.* Dicitur diabolus qui primo dictus est Lucifer, quoniam in bono statu creatus fuit; et tunc similiter stella dici potuit, sed per superbiam cecidit et factus est diabolus, unde in Apoc. : *Et cecidit tertius angelus et cecidit de cælo stella magna credens quasi facula.*

Stercus proprie. Dicuntur cerimonialia legis quæ projicienda sunt tanquam stercorea; unde Salomon : *Piger lapidabitur stercore bovis,* hoc superius expositum est. Dicitur carnalis voluptas, unde David : *Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.* Dicitur bonum temporale, unde Jer. : *Qui amplexantur stercorea pro croceis.* Dicitur doctrina auditoris secundans mentem, unde in Evangelio dicitur de patrefamilias qui præcepit ficum succidi; et dictum est ei : *Sine et hoc anno ut fodiam eam et apponam stercorea;* hic per ficum Synagoga figuratur quæ fossa est per prædicatores et a carnalibus observantiis separata et spiritualibus doctrinis instructa. Dicitur fetor luxuriæ, unde propheta : *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Jumenta quippe in stercore suo computrescere est carnales quosque in fetore luxuriæ vitam finire. Dicitur domuncula in qua habitat custos vineæ vel horti et hujusmodi.

Sterilis dicitur infecunda. Dicitur aliqua a bono opere aliena, unde Isaias : *Lætare, sterilis quæ non paris,* id est, gentilitas quæ modo sterilis est a bono opere, quoniam non paris spirituales filios, lætare, quia tempore eo plures erunt spirituales filii desertæ, id est gentilitatis prius a Deo derelictæ quam ejus quæ habet virum, id est Synagogæ quæ observabat unius Dei cultum. Dicitur a pravo opere aliena, unde David : *Qui habitare facit sterilem in domo.*

Stertire proprie stramentum equo imponere vel asino, unde : *Abraham stravit asinum suum.*

Stillicidium proprie. Dicitur luxuria, unde Salomon : *Tria sunt quæ ejiciunt hominem de domo : fumus, stillicidium, luxuria, mala uxor, mala caro nostra.* Dicitur prædicatio; unde : *Descendit sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram;* tunc stillicidia stillant super terram quando divina prædicatio secundat terrenorum corda ad gratiam.

Stipula, proprie. Dicitur aridus ab humore gratiæ qui circumfertur omni vento doctrinæ, unde Job dicit : *Contra folium quod vento rapitur, etc., stipulam sic persequeris.* Dicitur minimum veniale peccatum, unde Apostolus ait quod quidam *super fundamentum ædificant lignum, fenum, stipulam;* lignum significat majus veniale, fenum minus, stipula minimum. Dicitur spica quæ remanet post messem in qua significatione hoc nomen reperitur in legibus. Dicitur etiam sanctus qui vilipenditur a diabolo, unde de Behemoth dicitur quod reputabit malleum quasi stipulam.

Stirps proprie. Dicitur etiam Nabuchodonosor, A lum peccatorum. Dicitur caro propria, unde David unde Isaias : *Tu projectus es de sepulcro tuo quasi stirps inutilis*. Tradunt Hebræi quod, mortuo Nabuchodonosor, Evulmeradach filius suus timens ne resurgeret qui prius redierat in pristinum statum, ad consilium Joachi corpus patris sui extraxit de terra et dividens in trecentas partes dedit vulturibus. Dicitur ille qui est origo generis, unde legitur quod beata virgo Maria descendit ex stirpe David, juxta illud *stirps Jesse*, etc.

Stola est vestis talaris dicta a *telon* quod est *longum*, unde in Gen. legitur quod Joseph dedit Benjamin fratri suo uterino quinque stolas. Dicitur status innocentiae quem recipit baptizatus per gratiam baptismi, unde puer baptizatus induitur chrisimali stola facta ex panno lineo et candido, consuta filo rubeo; per vestem candidam figuratur candor innocentiae, per filum rubeum insinuat quod baptismus efficaciam habet exponi passione; vel per hoc innuitur quod baptizatus debet esse paratus ad effundendum sanguinem pro Christo, unde in Evangelio quod paterfamilias congaudens filio prodigo revertenti ad se, ait : *Proferite stolam primam*; per patremfamiliam intelligitur Deus Pater; per filium prodigum gentilis populus, qui abiit in regionem dissimilitudinis per peccatum, consequenter per fidem rediit ad Deum, et ei per baptismum data est prima stola, id est innocentiae status. Dicitur corpus quod est quasi animae vestimentum, unde legitur de martyribus quod *laverunt stolas suas in sanguine Agni*, id est mundaverunt corpora sua per martyrium imitando Christum. Dicitur glorificatio animae post mortem; unde legitur in lib. Sapientiae de secundo judicio, quod *stola gloriae induit eum Dominus*. Dicitur glorificatio corporis, unde legitur quod in resurrectione sancti induentur duplici stola, id est glorificatione corporis et animae, ad quam stolam corporis significandam angelus in resurrectione Christi apparuit in stola candida.

Stragulum est vestis vario colore distincta vel vestis dupliciter, unde legitur in lib. Regum quod *Asahel tulit stragulum, infudit aquam et expandit super faciem Benadad ægrotantis*, etc. Dicitur bonum opus Ecclesiae charitate firmatum, unde legitur in Proverbiis : *Stragulatam vestem sibi fecit*, id est bonis operibus se ornavit.

Stratum proprie. Dicitur lectus cui apponitur vestium cumulus. Dicitur sensualitas, unde David : *Lacrymis meis stratum meum rigabo*, id est amaritudine poenitentiae sensualitatem irrigabo, id est fertilem faciam quæ prius erat arida a bonis operibus. Dicitur cumulus peccatorum, quia in strata solet exponi vestimentorum cumulus; per stratum figuratur multitudo peccatorum, unde sic exponi potest prædicta auctoritas : *Lacrymis meis stratum meum rigabo*, id est lacrymis dissolvam cumu-

lum peccatorum. Dicitur caro propria, unde David *Si ascendero in lectum strati mei*, id est si acquievero carni, quasi dicat : Non acquiescam; ideo dicit *ascendere*, quia res privata superbos facit. Dicitur dextera Dei Patris, unde sic potest exponi præfata auctoritas ut sint verba Christi qui dicat : *Intravit David*, id est Christus dicens : *Si introiero in tabernaculum domus meæ*, scilicet celestis habitationis; tabernaculum enim est celestis habitatio, et *si ascendero in lectum strati mei*, id est ad dexteram Patris ubi est requies, id est finis laborum donec Ecclesia sancta prædicatione fulla sit; aposiopsis est, quasi dicat : Non amplius non credatur mihi. Dicitur humana natura, unde David : *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*, id est totam humanam naturam exposuisti miseriae. Dicitur mundana felicitas, unde sic exponi potest prædicta auctoritas : *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*, id est hominis mundanam felicitatem provide convertisti in angustias ejus. Dicitur etiam aliquid terrenum bonum quod infirmus tenet, bonus sibi eligit in quo pauset, unde uxor bona cum laborem mentis in Deum non posset tollere (70); sed Deus volens nos non habere amorem nisi æternæ vitæ, delectationibus miscet amara et vertit in infirmitatem nostram.

Strophæa dicitur conversio, inde dicuntur insulæ quæ natant et convertuntur. Dicitur nova intentio, unde in hymno sancti Nicolai : *O nova Jacob strophæa, contra diabolum, contra luxuriam dedisti filiabus tria poma aurea, quarum pater eas præ inopia volebat exponere meretricio*.

Struthio proprie. Dicitur hypocrita, unde Job : *Penna struthionis est similis pennæ herodii et accipitris*, hoc superius expositum est. Dicitur Ecclesia a fidelibus deserta, unde dicitur quod Ecclesia est quasi struthio in deserto. Dicitur Synagoga, quæ alas legis habet, sed corde in infirmis repens nunquam se ad alta sublevat. Per herodium vero et accipitrem antiqui Patres exprimuntur, quia ad ea quæ intelligenda erant prospicere valuerunt. Penna vero struthionis est similis pennæ herodii et accipitris, quia Synagogæ vox priorum doctrinam loquendo tenuit, sed vivendo nescivit; unde ad hanc expositionem potest referri prædicta auctoritas. Dicitur gentilitas, unde Dominus ait per prophetam : *Glorificavit me bestia, agri dracones et struthiones*: Bestiæ namque agri, dracones et struthiones Deum glorificent, cum gentiles per fidem Deum exaltant, quos et propter malitiam draconum exprobrat et propter hypocrisim vocabulo struthionum notat. Dicitur ipsa hypocrisis, unde Isaias : *Erit cubile draconum et pascua struthionum*, per dracones malitia, et per struthiones hypocrisis designatur; struthio speciem volandi habet, sed non usum, quia hypocrisis cunctis intuentibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere vitam

sanctitatis ignorat. In perversa mente draco cubat **A** *rex cœlice dominantia numina divinaque subsellia.* Et struthio pascitur, quia et latens malitia callide tegitur, et intuentium oculis simulatio sanctitatis antefertur.

Stylus, proprie. Dicitur modus loquendi, unde secundum auctores distinguuntur tres styli, scilicet humilis, mediocris et altilogus. Dicitur ordinatio sive dispositio, unde Job: *Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo*, id est dispositione immutabili; et alibi legitur quod peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo. Et in Martiano legitur quod patriarchæ scribebant stylo adamantino.

Sub præpositio aliquando adjungitur accusativo, aliquando ablativo quando actio adjungitur. Notat locum. Notat etiam protectionem, unde Dominus: *Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare, etc., sub alas et noluisti.* Quandoque adjungitur ablativo et similiter notat locum, unde dicitur omnia quæ sub ipso erant replebant templum; similiter notat protectionem, unde David: *Sub umbra alarum tuarum.* Aliquando subjectionem, unde Psalmista: *Omnia subjectisti.* Eisdem modis sumitur *subtus* vel *subter*.

Subducere notat *supponere*, unde: *Et nos quandoque manum ferulæ subduximus.* Notat *trahere* vel *ducere*, unde in Evangelio: *Subductis ad terram navibus.*

Subire, proprie. Notat *supponere*, unde legitur in Mach.: *Et Elcazarus subiit elephantem*, id est sub elephante se supposuit. Notat in mentem venire, unde solet dici: *Subiit hoc animum meum.* Notat **C** *sustinere*, unde solet dici: *Iste subiit hoc magnum opus.*

Subjicere notat *supponere*, unde David: *Omnia subjectisti sub pedibus ejus.* Notat *respondere*, unde: *Subjicit Phebia Mancho.* Pronomen est apud dialecticos etiam res de qua fit sermo in locutione. Dicitur subjici locutioni vel prædicato, unde et subiectum dicitur.

Sublime dicitur superbum, unde in Proverbiis: *Sublimium colla propria virtute calcavi*, et in lib. Reg.: *Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes.* Dicitur celsitudo æternæ beatitudinis, unde in Canone missæ legitur: *Jube hæc perferrî per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum.*

Subsannare notat *deridere*. Notat Judæos per mundum dispergere, unde in Psalmo: *Qui habitat in cœlis irridebit eos, Dominus subsannabit eos.* Irrisit Christus Judæos quando, positus custodibus, surrexit. Subsannavit quando per mundum sunt dispersi. Solet autem fieri irrisio bucca quasi sinna. Subsannamus naso, rugando nasum, quia sanna ruga dicitur, et minus irrisio quam subsannatio.

Subsellia dicuntur sedes, unde Juvenalis de Statio loquens, ad cujus libri recitationem multi Romani convenerant, ita ut sedes videretur frangi ait:

..... *Fregit subsellia versu*

quasi dicat: Tot conveniunt ad audiendum versus Statii quod sedes in quibus sedebant Romani frangebantur vel frangi videbantur. Dicitur ordo angelicus qui dicitur throni, unde in sequentia: *Ad celebra*

rex cœlice dominantia numina divinaque subsellia.

Substantia, proprie, dicitur res existens ab aliis rebus propria qualitate distincta, unde in lib. *Prædicamentorum*: *Prima substantia est quæ proprie et principaliter dicitur substantia*, et secundum hunc sermonem æquipollet huic nomini hypostasis, et secundum hoc transfertur cum divina, ut aliqua persona in divinis dicatur substantia vel hypostasis, secundum quod Hieronymus tres personas vocat tres hypostases sive tres substantias. Transmittitur ad substantialem proprietatem sive substantialem naturam, unde Boetius ait quod hominem ingredi substantiam est ipsum ingredi speciem specialissimam. Idem etiam ait. Speciem esse substantiam suorum individuorum, et secundum hanc significationem æquipollet huic nomini usiosis, unde substantiales differentias reponendas esse inter usiones, id est inter substantiales proprietates. Transmittitur hoc nomen substantia ad significandum hoc genus generalissimum prædicamenti, unde Porphyrius: *Substantia est quiddam et ipsa est genus*, et secundum hoc æquipollet huic nomini *usia*, propter quod transfertur ad significandum communem naturam trium personarum ut divinitas dicitur *usia* sive *substantia*; unde Christus dicitur gigas geminæ substantiæ et tres personæ dicuntur esse unius substantiæ homousion et non homohypostasion, id est unius substantiæ, non unius personæ. Dicitur possessio, unde in Evangelio introducit filius prodigus loquens ad patrem in hunc modum: *Da mihi portionem substantiæ quæ mihi contingit*, id est possessionem vel hereditatem. Dicitur fides, unde Apostolus: *Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*, id est illud per quod speranda subsistunt in nobis. Dicitur virtus evadendi passionem, unde Christus: *Infixus sum in limo profundi*, id est profunda infirmitas humanæ naturæ, et non est substantia, id est in me non est virtus carnis ad evadendum passionem. Dicitur stabilitas, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *Non est mihi substantia*, id est stabilitas vitæ.

Sudarium, proprie. Dicitur intelligentia vel amor terrenorum, unde in Evangelio legitur de nequam servo qui abscondit pecuniam domini sui in sudario. Ille pecuniam domini sui abscondit in sudario qui negligenter prædicat verbum Dei vel amore terrenorum tacet. Dicitur etiam pannus, quo mediante, sudor faciei abstergitur.

Sudor, proprie. Dicitur labor quia ex labore provenit sudor, unde in Gen.: *In sudore vultus*, id est vesceris pane, id est dixit Deus Pater ad Adam.

Sufferre notat *pati*, unde Jac.: *Beatus vir qui suffert tentationem.* Notat *auferre*, unde Maria Magdalena Christum putans hortulanum ait: *Domine, si sustulisti eum, dicito mihi.* Notat *implere*, unde legitur quod discipuli Christi de fragmentis quæ remanserant sustulerunt duodecim cophinos; potest tamen ibi poni *sufferre* pro *deferre*.

Suggilare notat *strangulare* et dicitur ex *sub* et *A* *quæ sunt*, id est tanquam Judæos qui aliquid videbantur esse. Aliquando notat *eventum*, unde Boetius : *Fuit quando non fuit tempus*. Aliquando esse sumitur pro *pertinere*, unde dicitur : *Tuum est hoc jacere*, id est ad te pertinet.

Super vel *supra* multipliciter sumitur. Aliquando notat *locum*, unde in Evangelio : *Statuit cum super pinnaeulum templi*. Aliquando notat *præminentiam*, unde David : *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum*. Aliquando ponitur pro *juxta*, unde Psalmista : *Super flumina Babylonis*. Aliquando ponitur pro *præter*, ut si dicamus : *Super prædictos, et alius fecit hoc*, id est præter prædictos. Aliquando ponitur pro *pro*, unde in Evangelio : *Filiæ Israel, nolite flere super me, sed super filios vestros*, id est pro vobis. Aliquando pro *apud*, unde Psalmista : *Super inimicos meos factus sum opprobrium et vicinis meis valde*. Aliquando notat *oppressionem*, unde David : *Pluit super peccatores laqueos*, etc., id est in eorum onus vel oppressionem; et alibi : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*. Aliquando notat *materiam*, juxta quod solet dici : *Augustinus super Joannem, Hieronymus super Matthæum*, id est Matthæus est materia Hieronymi et Joannes est materia tractatus Augustini. Aliquando adjungitur *ablative* et tunc ponitur pro *de* vel *pro pro*, unde David : *Super misericordia tua et veritate tua*, id est de misericordia tua qua impios vertis, id est peccantibus parcis; et de veritate tua qua non venientes judicas et bonis promissa præmia restituis. Aliquando hæc dictio *super* vel *supra* ponitur *adverbialiter* et ponitur pro *valde*, unde poeta :

O mihi sola mei super Astyanactis imago!

id est valde imago; Priscianus tamen dicit ibi esse *antecisionem* et *subtractionem* dictionis a composita dictione, ut *super* ponatur pro *superest*. Aliquando ponitur pro *aliter*, unde in Apostolo legitur : *Ne quis infletur præ aliquo supra quam scriptum est*, id est aliter quam scriptum est, et sic ponitur ibi *supra* pro *aliter*. Aliquando notat *locum*, unde in Evangelio : *Erat autem supra piscina quinque porticus habens*, id est in superiori loco; vel ponitur ibi *super* pro *præter*, ut sit sensus : *Erat autem supra probatica piscina*, id est præter alia lavatoria. D Erat ibi piscina in qua abluebantur hostiarum membra, unde probatica dicebatur a *probaton* quod *ovis* vel *pecus* interpretatur.

Superare proprie *super esse*, unde Dominus ait : *Colligite quæ superaverunt fragmenta ne pereant*.

Superbia, proprie; unde David : *Superbia eorum qui te oderunt*. Dicuntur *divitiæ*, unde in Epistola canon. : *Nunc autem exultatis in superbii vestris*, id est *divitiis*.

Supercilium, proprie. Dicitur etiam *superbia*, quia *elevatio supercilii* solet significare *superbiam*, unde Sedulius :

Pone supercilium si te cognoscis amicum, alibi legitur quod multa sunt apud Judæos de *supercilio Pharisæorum*. Dicitur *summitas rei*, unde est

Sulphur, proprie. Dicitur *fetor pravorum operum*, unde David : *Pluit super peccatores laqueus ignis et sulphur*. Dicitur *infernalis fetor*, unde in Daniele legitur quod de fornace egrediebatur ignis et sulphur.

Sum proprie significat *rei essentiam*, unde et *verbum substantivum* dicitur, quia institutum est ad *servandum substantialem rei naturam*, unde dicitur *inpracticon*, id est sine motu, quia *substantialem significat naturam quæ in motu non est*. Aliquando significat *divinam naturam*, unde in Exod. : *Qui est misit me ad vos*. Aliquando *immutabilitatem rei*, unde Boetius in secundo prologo in Arithmetica : *Sapientia est eorum quæ sunt siveque immutabilem substantiam sortiuntur, comprehensio veritatis*, id est *proprietates quas in se habet sunt immutabiles; quæ enim mutantur a subjectis habent*. Aliquando notat *æternam Dei præcognitionem*, unde in Evangelio : *Quod factum est in ipso erat*. Aliquando *causam materialem*, secundum quod dicitur quod omnes sumus in Adam. Aliquando *Deo adhærere per gratiam*, unde Apostolus : *Qui vocat ea quæ non sunt*, id est *peccatores qui Deo non adhærere per gratiam, tanquam ea quæ sunt*, id est *tanquam eos qui adhærere*. Notat *videri esse*, unde sic potest exponi prædicta auctoritas apostoli : *Qui vocat ea quæ non sunt*, id est *gentiles qui nihil esse reputabantur, tanquam ea*

summitas montium solet dici supercilium; quia, A sicut supercilium est in superiori parte corporis, ita sublimitas montis in superiori parte, juxta quod dici solet: *Ista civitas sita.*

Superliminare proprie. Dicitur mentis intentio, unde per Moysen de comestione agni dicitur: *Sument de sanguine agni et ponent super utrumque postem, et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum.* Sanguis quippe ponitur super utrumque postem, quia non solum ore corporis sed etiam ore cordis sanguis Christi hauritur. In utroque poste est positus, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Per domos mentes nostras accipimus in quibus per cogitationem inhabitamus; cujuslibet domus superliminare est ipsa B intentio quæ prævia actioni. Qui igitur intentionem cogitationis suæ ad imitationem passionis dirigit, in superliminari domus Agni passionem ponit. Vel domus nostræ sunt ipsa corpora, in quibus, dum vivimus, habitamus; et in superliminari domus agni sanguinem ponimus, quia crucem passionis ejus in fronte portamus.

Supplantare est pedem ponendo super planta alterius eum ad terram dejicere. Notat *impedire*, unde David: *Qui cogitant supplantare gressus meos,* etc. Notat *decipere*, unde in Gen. Esau ait de Jacob: *Supplantavit enim me in altera vice,* id est decipit.

Supponere proprie notat unam rem pro alia ponere, unde in Gen. legitur quod Jacob Laban supposuit Liam, id est loco Rachel posuit. Apud grammaticos est rem de qua est sermo aliæ supponi.

Surdus, proprie; non intelligens, unde Isaias: *Et audient in die illa surdi verba libri,* id est prius non intelligentes intelligent sacram Scripturam. Dicitur impediens ne audiat, unde David: *Tanquam aspidis surdæ et obturantis aures suas.* Dicitur fugiens se non audire, unde David: *Ego tanquam surdus non audi.*

Surgere notat a somno peccati excitari, unde Paulus: *Scientes quia hora est jam nos de somno surgere.* Notat a mortuis excitari, unde ait Aug. [Evang.] de Christo: *Surrexit, non est hic.* Notat *insurgere*, unde in Evangelio: *Tunc surrexerunt duo falsi testes,* D id est insurrexerunt.

Sus, proprie. Dicitur hæreticus; unde Sapientia dicit: *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua.* Dicitur peccator, unde in Epist. canon. Petri legitur quod peccator est quasi sus in volutabro luti; quia, sicut sus mundam aræ planitiem, campum floridum, prata virentia deserit, luto gaudet, sterquilinio studet, limo deliciatur, paludi-

bus amicatur; sic homo peccator, paradysum æternæ beatitudinis deserens, in lutum luxuriæ se dejicit, in volutabrum gulositatis se dimittit; et sicut sus paludibus amicatur, sic homo peccator limpidissimum fontem charitatis præterit, in terreno affectu dimittitur, mundanarum divitiarum stercora amplexatur.

Suscipere. Notat sibi unire, unde Psalmista: *Tu es mater susceptor meus es;* verba sunt humanæ Christi naturæ quam Filius Dei sibi univit. Notat a mortuis suscitare, unde Christus ait ad Patrem: *Quoniam suscepisti me,* id est a mortuis suscitasti. Notat ad se capere, unde Stephanus dixit: *Domine, suscipe spiritum meum.* Notat *glorificare*, unde David: *Exsurrexi, quoniam Dominus suscepit me,* etc.

Suscitare proprie. Notat *exaltare*, unde Psalmista: *Suscitans a terra inopem.* Notat *inspirare*, unde Dominus in Dan.: *Suscitavit spiritum pueri junioris, cui nomen Daniel;* Notat etiam a mortuis excitare, unde Deus Pater dicitur Filium suscitasse a mortuis.

Sustinere, proprie; *expectare*; unde in Psalmista: *Sustinui te tota die;* et alibi: *Sustine te paululum.* Notat in necessariis providere, juxta quod solet dici: *Iste sustinet illum.*

Susurrium dicitur murmur. Dicitur detractio, unde in Paulo susurrones dicuntur detractores. Dicitur occulta Dei inspiratio; unde propheta: *Suscipit auris mea venas susurri ejus.*

Sycomorus est arbor similis ficui, unde sycomorus quasi ficus fatua, quia similis est ficui non in fructibus sed in foliis, unde legitur de Zachæo quod *ascendit arborem sycomorum.* Dicitur etiam fragilis, unde Isaias: *Sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.*

Symbolum, signum, unde Dionysius in *Hierarchia*, similitudines quæ transferuntur a terrenis ad celestia vocat symbolicas. Dicitur sacramentum, unde Augustinus super illum locum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, vocat symbolum.* Dicitur collatio in qua simul plures portiones ad convivandum ponuntur, et dicitur symbolum a *sin* quod est *simul*, et *bolus*, *boli*, quod est *portio*, quoniam unusquisque ponit ibi portionem suam. Dicitur sermo in quo continentur diversi fidei articuli, unde dicitur: *Nicænum symbolum vel apostolicum.*

Synodus dicitur conventus fidelium ad aliud novum statuendum vel innovandum vel derogandum vel abrogandum, unde Nicæna synodus dicitur. Dicitur conjunctio aliarum rerum, unde: *Luna directe supposita soli, sol et luna in eadem synodo conjuncti.*

T

Tabernaculum, proprie; præsens Ecclesia, unde in Psalmista: *Quis habitat in tabernaculo tuo?* Tabernaculum fit ad tempus non ad permanendum; taler-

naculum militantium; vel peregrinantium est tabernaculum variis turbibus exponitur et procellis; unde eleganter tabernaculum Ecclesia militans fit

guratur, quæ non habet hic manentem civitatem, quæ contra visibiles et invisibiles hostes militat, quæ variis procellis tentationum et tribulationum exponitur. Dicitur Ecclesia triumphans vel beatitudo æterna, unde Dominus: *Facite vobis amicos de mammona, etc., recipiant vos in æterna tabernacula.* Dicitur humana Christi natura, quæ eisdem rationibus dicitur tabernaculum quibus et præsens Ecclesia, unde David: *In sole posuit tabernaculum suum.* Dicitur conventus malorum, unde in Cant.: *Nigra sum, sicut tabernacula Cedar.* Dicitur corpus humanum, unde: *Certum sum quod volox est depositio tabernaculi mei.* Dicitur Synagoga, unde David: *Diligit Deus portas Sion super omnia tabernacula Jacob,* id est Ecclesiam super Synagogam. Dicitur habitaculum mentis, unde Job in persona Ecclesiæ: *Quis mihi tribuat ut sim sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.* Parvula fuit Ecclesia tempore Abel, adulta vero tempore gratiæ, quando multos generavit in fide; ut ergo Ecclesia demonstret quantum intus proficeret tempore gratiæ, ait: *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo,* id est in mentis meæ habitaculo. Dicitur cognitio, unde: *Ignis consumit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt.* Sicut enim corpus in tabernaculo, sic mens habitat in cogitatione; sed ignis tabernacula devorat, cum æstus avaritiæ cogitationes devastat. Dicitur ædificatio terrenæ felicitatis, unde Job: *Tabernaculum impiorum non subsistet.* Tabernaculum construitur ut ab æstu corpus et frigore defendatur. Tabernaculum enim terrenæ felicitatis ædificationem significat, ad quam multiplicandam reprobis laborant, ut se præsentis vitæ necessitatibus quasi ab æstu et imbris defendant, sed talis ædificatio peribit.

Tabes proprie. Dicitur peccatum, unde legitur quod Adam tabe peccati totum genus humanum infecit, etc.

Tabescere notat putrescere. Notat condolere, unde in Psalmo: *Tabescere me fecit zelus meus.* Notat etiam siccare ab humore virtutum et cognitionis diviniæ, unde Psalmista: *Tabescere fecisti sicut araneam.*

Tabula proprie. Dicitur etiam cor humanum, unde dicitur quod Vetus Testamentum scriptum fuit in tabulis lapideis, Novum in tabulis cordis. Dicitur pœnitentiæ, de qua dicitur quod est secunda tabula post naufragium; per naufragium intelligitur peccatum primum, ergo naufragium originale peccatum, in quo naufragatur parvulus, post quod quasi prima tabula occurrit baptismus. Et hoc est dictum per quamdam similitudinem. Frequenter naufragus, fracta nave, adhæret tabuli: navis et sic evadit; sic homo per baptismum originalis peccati naufragium [evadens], sequitur aliud naufragium per actuale peccatum, in quo locum habet quasi secunda tabula pœnitentiæ. Alii dicunt quod naufragi solebant alligare collo tabulam in qua descriptus erat naufragii status, ut videntes moverent ad misericordiam; et sic prima tabula post naufragium est baptismus: omnis enim discretus et adultus antequam suscipiat baptismum

tenetur confiteri peccatum suum et sic describere naufragium suum. Similiter postquam passus est recidivum, occurrit pœnitentiæ per quam debet confiteri peccata sua.

Tædere, proprie, unde Paulus: *Ita gravati sumus ut tædeat nos vivere.* Notat etiam dolere, unde Marcus: *Cœpit Jesus pavere et tædere.*

Talentum genus est ponderis. Dicitur pœna æterna, unde Joannes: *Et grandis magna sicut talentum descendit de cælo in terram.* Eleganter pœna æterna dicitur talentum, quia unicuique reproborum reddetur secundum meritum, etc. Dicitur sensus hominis vel intellectus, unde legitur de patrefamilias qui dedit uni suorum quinque talenta, alii vero duo, alii unum; per quinque talenta intelliguntur quinque sensus corporis qui homini data sunt ad hoc, ut eis homo bene utatur. Similiter per duo talenta ratio et intellectus qui homini dantur, ut eis bene regatur; per unum talentum tantummodo intellectus designatur.

Talis aliquando ponitur demonstrative, aliquando relative et significat qualitatem rei. Aliquando significat divinam naturam; unde Athanasius: *Qualis Pater, talis Filius.*

Tantus aliquando ponitur relative, aliquando demonstrative et significat continuam quantitatem. Significat etiam discretam quantitatem; unde in Evangelio: *Sed hæc quid inter tantos?* id est inter tot. Aliquando significat naturam divinam, ut si dicam: *Quantus Pater, tantus Filius.*

Taurus proprie. Dicitur grex Sichimitarum qui, propter superbiam, vel principatum, vel luxuriam dictus est taurus; unde in Gen.: *Simeon et Levi, in consilium vestrum non veniat anima mea.* Sequitur: *Suffoderunt murum;* alia littera habet: *Eneraverunt taurum,* quod intelligendum est de rege Sichen quem interfecerunt Simeon et Levi. Dicitur Christus qui pro nobis est immolatus; unde præmissa auctoritas sic potest exponi: *Simeon et Levi enervaverunt taurum,* quia de Simeon et Levi qui machinati sunt in mortem Christi. Dicitur Judæus propter pinguedinem carnalis sensus vel superbiæ, quæ tauro comparatur; unde David: *Tauri pingues obsederunt me.* Dicitur hæreticus, qui similis est tauro in superbia; unde Psalmista: *Congregatio taurorum in vaccis popularum,* quia ad hoc conveniunt hæretici ut decipiant simplices, qui per vacas significantur. Dicitur sanctus, qui Christo immolatur spiritualiter sicut taurus antiquitus Deo immolabatur; unde in Evangelio: *Tauri mei et altilia occisa sunt,* quasi dicat: Patrum præcedentium mortes aspiciet et remedia vitæ vestræ cogitate; per tauros sancti intelliguntur qui pro Christo Domino passi sunt.

Taxus dicitur arbor de qua, et apud Ovidium et apud Virgilium fit sermo, quæ habet acuta folia et pungitiva et viret in hieme. Etiam dicitur animal quod alio nomine dicitur *melos* vel *melota.*

Tectum, proprie; cœlum empireum; unde de Christo dicitur in David: *Tanquam passer solitarius*

in tecto; quia solus Christus cum suis ascendit in empireum celum. Dicitur mundus, unde Psalmista: *Fiat sicut fenum tectorum*; fenum enim tecti gloriam mundi significat. Dicitur animus qui est in homine quasi tectum superius in domo; unde Dominus: *Qui sunt in tecto non descendant aliquid tollere de domo*, id est qui excedunt carnis actus non redeant ad illos. Dicitur mortalitas, unde dicitur quod in spirituali ædificio historia fundamentum jacit, allegoria ædificat parietes, tropologia tectum consummat.

Tegmen, proprie. Dicitur protectio, unde David: *Filii autem hominum in tegmine alarum sperabunt*.

Tela, proprie. Dicitur vita præsens, unde Job: *Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque ulla spe*. Dicitur series peccatorum, unde propheta: *Ordiremini telam et non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum*. Dicitur æterna damnatio, unde Isaias: *Et telam quam orditus sum super omnes gentes*.

Telonium est locus in quo vectigal recipitur. Est etiam officium recipiendi vectigalia, unde legitur quod Christus vidit Mathæum sedentem in telonio, in tali loco vel tali deputatum officio.

Temperantia est rerum concordia. Dicitur virtus qua quis resistit illecebris, secundum quam significationem assignantur quatuor virtutes cardinales, scilicet prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia.

Tempestas, proprie. Dicitur seditio, unde Psalmista: *Expectabam eum qui salvum, etc., et tempestate*, id est seditione. Dicitur iudicatio vel sententia æquitatis, vel tempestas a simili, quia improvisa veniet in die iudicii et subito rapiet, unde David: *Et in circuitu ejus tempestas valida*, id est in sanctis et angelis ejus; circuitus enim sunt angeli et sancti qui cum ipso Christo sedentes iudicabunt.

Templum, proprie. Dicitur Ecclesia militans, unde Apostolus: *Templum Dei sanctum est quod estis vos*. Dicitur anima iusti, unde David: *Dominus in templo sancto suo*. Dicitur Christus, unde David: *Exaudivit de templo sancto suo vocem meam*. Dicitur mundus, unde Isaias: *Et ea quæ sub ipso erant replebant templum*, id est opera ejus replebant mundum. Dicitur humana Christi natura, unde Dominus: *Solvite templum hoc*. Dicitur vita æterna, unde David: *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo*.

Tempus, proprie. Dicitur distinctio temporis, unde dicitur de stellis quod erunt in signa serenitatis et tempestatis et tempora, id est distinctiones temporum. Dicitur varietas rerum, unde de damnatis in Psalmo dicitur: *Erit tempus eorum in sæcula*; unde in Job: *Qui transibunt de calore ignium ad algorem nivium*; et in Apoc. legitur angelus jurasse quod amodo non erit tempus apud salvatos, id est rerum varietas; amodo perfecta uniformitas. Dicitur

temporis opportunitas, unde Tullius dicit argumentum trahi a tempore, id est a temporis opportunitate. Dicitur aer, quia secundum qualitates aeris distinguuntur tempora anni; unde dicitur tempus esse serenum vel nubilum. Quando restringitur ut tantum sumatur in designatione anni, unde legitur quod Antichristus regnabit per tempus et tempora et dimidium temporis, id est per unum annum et duos cum dimidio, id est per tres annos et dimidium.

Tendere, proprie. Notat inflectere, unde David: *Arcum suum tetendit et paravit illum*.

Tenebræ, aliquando tenentur negative, unde in Gen.: *Tenebræ erant super faciem abyssi*, id est nondum erat lux. Dicitur lamentum pœnitentiæ, unde Job: *Dies illa vertatur in tenebras*; in tenebras diem vertimus, cum, nosmetipsos districte punientes, ipsa delectationis prævæ blandimenta per strictæ pœnitentiæ lamenta cruciamus. Dicitur adversitas, unde de hæreticis: *Perfodunt in tenebras domus*. Domus conscientia in qua quodammodo habitat anima in tenebris; ergo domus perfodunt hæretici, quia honorum mentes ex ipsa eorum corruptio adversitate molliuntur. Dicitur vita præsens, unde in Job: *Et sic in tenebris quasi in luce ambulant*. Recte vita præsens dicitur tenebræ in qua alienæ conscientiæ non videntur. Lux vero æterna patria est in qua cordium manifestabuntur abscondita. Impii ergo sic in tenebris quasi in luce ambulant; quia sic in præsentî cæcitate læti sunt ac si jam æternæ patriæ luce perfruantur. Dicitur qualitas aeris, unde in catalogo creaturarum: *Benedicite lux et tenebræ Domino*. Dicitur caligo ignorantiae, unde Isaias: *Populus qui sedebat in tenebris*. Dicitur tenebratio peccatorum, unde Isaias: *Et tenebræ operient terram*. Dicitur carentia summi boni, unde in Evangelio: *Projicite eum in tenebras exteriores*. Dicuntur dæmones per peccatum obtenebrati, unde in Gen.: *Vocavitque lucem diem et tenebras noctem*. Dicitur incomprehensibilitas, unde David: *Posuit tenebras latibulum suum*. Dicuntur peccatores, unde in Psalmo: *Tu es qui illuminas lucernam meam, Deus meus, illumina tenebras meas*. Dicitur horribilitas inferni, unde Job: *Vadam ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine*; et alibi: *In tenebris stravi lectum meum*.

Tenere, proprie. Notat observare vel custodire, unde Joannes: *Tene quod habes*. Notat amplecti per gratiam, unde in Cant.: *Tenui eum nec dimittam*. Notat valere, unde solet dici: *Sententia hæc non tenet*, id est non valet, vel nullius est roboris vel vigoris.

Tenerum, proprie. Dicitur etiam novellum, unde Virgilius:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Dicitur humile, unde legitur de David quod fuit *tenerrimus ligni vermiculus*.

Tentare idem est quod probare, unde in Gen.: *Tentavit Deus Abraham*. Dicitur malum suggerere,

unde diabolus dicitur tentare hominem. Notat *alligere*, unde in Apostolo caro nostra dicitur nos tentare; et alibi: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*. Notat etiam *insidiari*, unde David: *Ubi tentaverunt me patres vestri*, unde solet dici quod Deus tentat ut probet, diabolus ut decipiat, caro ut alliciat, homo ut cognoscat.

Tentorium, proprie. Dicitur conventus malorum, unde propheta: *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiae*, id est secreta malorum.

Tenuis dicitur etiam vilis, unde poeta

In tenui rara est facundia panno.

Dicitur etiam subtilis, unde solet dici quod pinguis venter non generat tenuem sensum.

Tepidus, proprie. Dicitur ille qui recedit a fide, unde Joannes: *Utinam calidus esses aut frigidus; sed quia tepidus es, euomam te ab ore meo*; frigidus est qui nunquam fuit in fide, calidus qui mansit in fide et bono opere, tepidus qui recedit a fide.

Terminus proprie dicitur finis rei, et est terminus extra sumptus, et terminus intra sumptus. Terminus extra sumptus dicitur illud quod distinguit agrum ab agro vel terminat, ut lapis vel stipes. Sed terminus intra sumptus est extrema pars agri, unde propheta arguit eos qui adjungunt agrum agro usque ad terminum loci vel loci. Dicitur finis vite, unde David: *Terminum posuisti quem non transgredientur*. Dicitur distinctio, unde legitur quod constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.

Terra proprie mundana machina, unde Moyses: *In principio creavit Deus caelum et terram*, id est empireum caelum et mundanam machinam. Dicitur corporea substantia, unde Isaias: *Caelum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum*; quia incorporea digniora sunt corporeis. Caelum quod significat incorporea dicitur esse sedes Dei; terra vero corporalia quæ indigniora sunt dicitur scabellum pedum ejus. Dicitur subjecta plebs vel familia, unde: *Si adversum me terra mea clamabat*. Omnis qui Dominicam familiam regit et pro communi utilitate fidelibus plebibus præest, in hoc jura regiminis in commissis sibi fidelibus possidebit, nihil aliud quam terram incolendam tenet. Dicitur terrena actio, unde ad iniquam mentem sub nomine filiaë Babylonis per prophetam dicitur: *Descende, sede in pulvere, filia Babylonis, sede in terra*; per pulverem cogitationes accipimus, per terram terrenam actionem intelligimus. Reproborum enim mens prius ad prava cogitanda ducitur, postmodum ad faciendam. Dicitur homo de terra plasmatus, unde dicitur: *Terra es et in terram ibis*. Dicitur aliquis terrenis intentus, unde in Gen. ad diabolum dicitur: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*, id est terrenos tibi incorporabis. Dicitur caro humana, unde Job: *Terra data est in manus impii*. Dicitur sensualitas, unde in Gen.: *Terra pariet tibi spinas et tribulos*, id est sensualitas peccatorum punitiones et delictorum angustias. Dicitur sacra

Scriptura, et secundum illam expositionem exponi potest prædicta auctoritas, scilicet: *Terra pariet tibi*, quia homo multis angustiis et doloribus acquirit sacre Scripturæ intellectum. Dicitur Synagoga, unde David: *Propterea non timebimus dum turbabitur terra*. Dicitur gentilis populus, unde Isaias: *Sicut imber et nix descendit de caelo, et infundit terram, et germinare facit eam, etc., sic erit verbum*. Dicitur virgo Maria, unde David: *Veritas de terra orta*, id est Christus de Virgine; et alibi: *Aperiaturl terra et germinet Salvatorem*. Dicitur præsens Ecclesia, unde Psalmista: *Benedixisti, Domine, terram tuam*, hæc est terra bona quæ facit centesimum et sexagesimum et tricesimum fructum; et alibi: *Misericordia Domini plena est terra*. Dicitur præsens sæculum, unde David: *In terra deserta et invia*. Dicitur vita æterna quæ propter sui stabilitatem dicitur terra, unde Psalmista: *Non sic impij, etc., a facie terræ*. Dicitur infernus, unde Job: *Vadam ad terram tenebrosam et opertam mortis caliginis, etc.*

Terribilis idem est quod horribilis, unde Jac.: *Quam terribilis est locus ille!* Dicitur aliquis terrorem ostendens, unde David: *Tu terribilis es et quis resistet, etc.* Dicitur admirabilis, unde Psalmista: *Quam terribilia sunt opera tua, Domine.*

Tersum dicitur purgatum. Dicitur purum, unde Plato speculum purius vocat tersius.

Testa, proprie. Dicitur humana Christi natura, unde David: *Arui tanquam testa virtus mea*, id est virtus humanæ naturæ meæ roborata est passionis igne, sicut testa solidatur ignis calore. Dicitur utilitas, unde sic potest exponi præmissa auctoritas: *Virtus mea aruit*, id est viluit quantum ad hominum opinionem: *tanquam testa*; testa enim dicitur fragmen ollæ quæ ad nullos usus utilis est. Dicitur Vetus Testamentum, unde dicitur quod Novum Testamentum latebat in Veteri velut in testa.

Testamentum. Dicitur promissio, unde in Luca: *Ad faciendam misericordiam, etc., testamenti sui sancti*. Dicitur passio Christi, unde David: *Requiritibus testamentum ejus*, id est qui requirunt passionem ejus per fidem et imitationem ejus. Quæ eleganter dicitur testamentum, quia per eam confirmata est nobis æterna hæreditas. Dicitur lex evangelica, unde: *Hic est sanguis Novi Testamenti*, id est confirmator novæ legis. Dicitur lex Mosaica, unde solet distingui inter Novum et Vetus Testamentum.

Testimonium, unde in lege præceptum fuit leprosis ut sanati se offerrent sacerdotibus in testimonium illis, id est in attestationem. Dicitur Spiritus sanctus, unde David: *Testimonium Deo fidele*. Spiritus sanctus dicitur testimonium Domini, quia per Spiritum sanctum Deus Pater sanctos testificatur esse suos, quia jam acceperunt per eum Spiritum sanctum. Dicitur divina promissio, unde secundum aliam expositionem: *Testimonium Domini fidele*, id est quia quidquid promittit persolvit; et alibi: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis,*

Dicitur etiam creatura Dei quæ perhibet Deo testimonium bonitatis et magnitudinis, unde David : *Mirabilia testimonia.*

Testitudo (sic) est animal quoddam in testa, unde Avianus dicit : *Pennatis avibus quondam testudo locuta est.* Dicitur etiam tectum arcuatum, quod patet in Lucano.

Tetragrammaton potest dici quælibet dictio constans ex quatuor litteris, unde Theodolus : *Tetragrammaton animo fari*; antonomastice vero restringitur circa nomen ineffabile quod constat ex litteris *jotk, vau, he, et thet.*

Thalamus, proprie. Dicitur etiam uterus virginalis : in thalamo celebratur commercium, floribus ornatur, in eo secreta tractantur. Similiter in utero gloriosæ virginis Mariæ celebrata est unio duarum naturarum; ipsa enim ornata virtutibus, in ea completa mysteria; unde David : *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Dicitur Ecclesia; secundum significationem hanc exponi potest prædicta auctoritas. Tunc enim Christus tanquam sponsus processit de thalamo suo, quando prædicatores misit in mundum. Dicitur unio Christi et Ecclesiæ, unde liber Canticorum dicitur epithalamium, id est canticum editum de thalamo Christi et Ecclesiæ, id est de conjunctione. Dicitur mens humana, unde dicitur : *Adornathalamum tuum, Sion*, id est, o homo, adorna virtutibus mentem tuam; in thalamo sponsus et sponsa fœderantur sibi in amore junguntur, et ideo recte Ecclesia thalamus dicitur seu perfecta anima; quia ita per amorem sponso invisibili jungitur, ut ejus desiderio ardeat et nulla quæ jam in mundo sunt concupiscat. Mens ergo quæ jam talis est, nullam præsentis sæculi consolationem recipit, sed ad illam quam diligit medullitus suspirat, fervet, properat, anxiat.

Theophania dicitur Dominica apparitio, id est quam habent angeli et sancti de Deo in patria; unde et Joannes Scotus ait quod Deus in futuro videbitur per quædam theophanias; quia, sicut sol videtur in aere mediante radio aeri commisto, sic divina natura per quamdam illuminationem qua mens hominis illuminabitur. Dicitur etiam illa Spiritus sancti Patris apparitio per vocem, per columbæ speciem facta super Christum baptizandum.

Thesaurizare, proprie. Notat *accumulare*, unde Apostolus : *Qui thesaurizat sibi iram in die iræ.* Notat etiam *mereri*, unde in Evangelio : *Thesaurizate vobis thesaurum in cælo.*

Thesaurus, proprie. Dicitur, Christus, unde in Evangelio : *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro.* Ager sacra Scriptura, thesaurus Christus latens in ea. Dicitur Sapientia, unde Apostolus : *Apud quem sunt thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi*; et alibi Paulus : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Dicitur vita æterna, unde Dominus : *Thesaurizate thesauros in cælo.* Dicitur occulta causa, unde Psalmista : *Qui proaudivit ventos de thesauris suis*, id est de occultis causis.

Dicitur sacra Scriptura, unde David : *Ponens in thesauris abyssos*, id est de abyssis, obstinatis videlicet, eos convertendo ad fidem, facis thesauros tuos. Dicitur divina præordinatio, unde David : *Qui producit ventos de thesauris suis*, id est de Ecclesia prædicatores mittit secundum divinam præordinationem. Dicitur Ecclesia, unde secundum aliam expositionem : *Qui producit ventos de thesauris suis*, id est de Ecclesia prædicatores. Dicitur cor hominis, unde Dominus : *Bonus homo de thesauro bono cordis sui profert bona sua.* Dicitur desiderium cœleste, unde secundum aliam expositionem : *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro.* Ager in quo thesaurus absconditur est disciplina studii cœlestis, quem profecto agrum venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians, cuncta terrena desideria per disciplinæ cœlestis custodiam calcat. Sed opus est ut thesaurus inventus absconditus servetur quia studium cœlestis desiderii a malignis spiritibus custodire non sufficit qui hoc ab humanis laudibus non abscondit. In præsentia vita, quasi in via sumus qua ad patriam pergimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi obsident. Deprædari ergo desiderat qui thesaurum publice in via portat. Sic ergo sit opus in publico ut intentio maneat in occulto, ut de bono opere proximis præbeamus exemplum, ut tum per intentionem qua soli Deo placere quærimus, semper optemus secretum.

Thorax idem est quod lorica. Dicitur fides sive justitia, unde in lib. Sapientiæ : *Induent pro thorace justitiam.* Dicitur etiam fortitudo spiritualis, unde in Job de potestate diaboli legitur : *Cum apprehenderit eum gladius ejus, subsistere non poterit nec hasta neque thorax*; per gladium malitia diaboli vel fraus ejus, per hastam jacula præcipationis, per thoracem fortitudo patientiæ, designatur : hasta adversarium percutimus, thorace ab adversario munimur ne vulneremur. Et hoc est : *Cum apprehenderit eum gladius ejus*, id est fraus vel malitia diaboli non poterit subsistere, prædicatio neque defensio, etc.

Thronus proprie sedes. Dicitur ordo angelicus, unde canitur : *Throni et dominationes.* Dicitur anima Christi, unde David : *Sedisti super thronum qui judicas.* Dicitur æqualitas, unde sic potest exponi quod dicitur : *Sedisti super thronum*, id est ad dexteram Patris, id est æqualis Patri. Dicuntur cœlestia, unde : *Nolite jurare per cælum quia thronus Dei est.* Dicitur judiciaria potestas, quia thronus judicium est; unde Christus ait ad apostolos : *Sedebitis super sedes duodecim*; unde David : *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi.* Dicitur Ecclesia, unde Joannes : *Sub throno Dei audivi voces occisorum.* Et in alio loco ibidem : *Salus Deo nostro qui sedet super thronum et Agno.* Dicitur etiam fidelis anima, unde legitur quod anima justi est thronus Dei.

Thuribulum dicitur vas in quo thus incenditur. Dicitur humana Christi natura, unde in Apoc. : *Sicut*

angelus juxta aram thuribuli habens thuribulum aureum, unde dicitur Christus; *ara Ecclesia*, thuribulum humana Christi natura; vel thuribulum est caro Christi, ignis est anima ipsius Spiritus sanctus. Dicitur mens pia, unde quidam versificator ait:

Mystica sunt: vas, thus, ignis; nam vase notatur Mens pia, thure preces, igne supernus amor.

hus, proprie. Dicitur devotio cordis, unde in Cant.: *Quæ est ista quæ ascendit sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris*, etc. Per myrrham carnis mortificatio significatur, per thus devotio cordis. Dicitur sanctus qui odore bonæ opinionis alios reficit unde: *Ibo ad montem myrrhæ et thuris*.

Thymiana est confectio facta ex diversis speciebus, unde et altare thymiamatis dicebatur in quo aromatica species incendebantur. Dicitur mentis devotio, unde canitur et post festa Michaelis: *Inclitya*, etc., *super aram thymiamata*, id est in ara crucis offeramus Deo devotionem cordis.

Tibia, proprie. Dicitur etiam incessus incompressus, unde David: *Non in fortitudine equi, neque in tibiis viri*, id est in incompresso incessu præsumptuosi et audacis. Dicitur instrumentum organicum, unde propheta: *Citharæ et lyra, et tympanum et tibia in conviviis vestris*. Dicitur musa poetica, unde Virgilius:

Incipe Menalios mecum, mea tibia, versus.

Tignum idem est quod trabes. Dicitur etiam major in Ecclesia Dei, unde in Cant.: *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia cypressina*. Tigna dicuntur majores qui sunt in Ecclesia Dei, qui scientia et virtutibus præminent; laquearia minores qui majoribus adhærent.

Tigris, proprie. Dicitur fluvius, unde in Gen.: *Nomen vero fluminis tertii, Tigris*. Dicitur diabolus vel hæreticus, qui cum non invenit quem decipiat, in se quodammodo delicit, unde in Job.: *Tigris perit eo quod non*, etc.

Tilia, arbor. Dicitur mundus, propter sui infecunditatem tilix comparabilis; quia, sicut tilia profert foliorum amœnitatem, nullam tamen affert fructus dulcedinem, sic mundus falsam profert delectationem, sed nullam confert utilitatem; unde in Theodolo legitur in Pseusti quod contulerat capellas sub amœna tilix; per Pseustin intelligitur gentilitas et gentilium philosophi qui mundanis sunt delicati.

Timor est horror quo aliquis naturaliter timet pœnam, unde David: *Timor et tremor venerunt super me*, et hic dicitur timor naturalis. Dicitur motus quo aliquis timet malum facere, etsi non timet velle, unde Paulus: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore*, et iste dicitur timor servilis. Dicitur motus quo quis timet facere bonum spirituale, ne amittat bonum temporale, ut Petrus qui timuit confiteri Christum, ne amitteret vitam temporalem; et hic timor dicitur mundanus. Dicitur motus quo aliquis timet facere malum, vel velle facere, partim timore pœnæ et partim timore justitiæ, unde in Psalmo: *Initium sapientiæ timor Domini*, et hic dicitur initialis timor. Dicitur etiam motus

quo aliquis timet peccare ne separetur a Deo, unde David: *Venite, filii, audite me, timorem enim Domini docebo vos*. Dicitur reverentia, unde David: *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi*. Dicitur etiam Deus timor; *Theos* enim Græce secundum quosdam dicitur timor Latine, quia specialiter timendus; Hieronymus: *Emphatice Theos sive timor dicitur*; unde Ecclesiastes: *Deum time et mandata ejus observa*. Quot modis ponitur timor, tot modis ponitur timere, etc.

Tinea est vermis. Dicitur pœna infernalis, unde Isaias de Nabuchodonosor dicit quod sternetur tinea sub eo. Dicitur corruptio, unde Job: *Et quasi vestimentum quod comeditur a tinea*. Vestimentum est corpus humanum, tinea corruptio quæ consumit. Dicitur spirituale peccatum, unde Dominus: *Ubi nec ærugo nec tinea demolitur*; ærugo offuscat et comedit, et videtur; tinea vero comedit et non videtur. *Ærugo* ergo significat carnalia peccata, quæ videntur, tinea vero spiritualia quæ non videntur, sicut est ira et invidia. Dicitur carnis tentatio, unde in Job in persona tentati hominis: *Qui quasi putredo consumendus sum et quasi vestimentum quod comeditur a tinea*, quia immunda cogitatio non aliunde, sed de ipso homine nascens, in ore tinea: carnem quasi vestem de qua exit consumit. Dicitur hæretica pravitas, unde Job de hæretico ait: *Ædificavit sicut tinea domum suam*. Tinea corrumpendo domum sibi ædificat, sic hæreticus locum suæ perfidiæ non nisi in mentibus quas corrumpit facit.

Tinum [thyinum] dicitur arbor imputribilis. Dicitur etiam obstinatio mentis obumbrata durabili constantia, unde Joannes: *Omne lignum tinum et omnia vasa eboris*; hoc dicitur de malis qui permanent in obstinatione mentis.

Titio idem est quod tirsus, stipes scilicet in parte combustus. Dicitur etiam potestas decedens, unde Dominus ad Achab ait: *Noli timere a caudis duorum titionum fumigantium*.

Titulus est brevis adnotatio sequentis operis. Solet autem dici titulus memoriale epigramma sive epitaphium quod superscribitur tumulis mortuorum. Dicitur titulus præconialis qui antiquitus scribebatur in arcu triumphali ob memoriam triumphi. Alius qui scribebatur in liminibus civitatum vel domorum in ipsius conditoris signum. Dicitur etiam Patrum regula, unde secundum titulos antiquorum Patrum, Spiritu sancto suggerente, conscriptos, clerici in adulterio deprehensi ad honorem redire non possunt. Dicitur etiam guiffa vel subhastatio, unde rectores patrimonii Ecclesiæ urbana vel rusticana prædia, ubi illius competere suspicantur, fistuli in ore titulos imprimant. Item guiffa est signum alienæ rei impositum gratia adipiscendæ possessionis. Dicitur beneficium, unde papa Urbanus: *Sanctorum Patrum consona sanctione statutis decrevimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur*. Dicitur ratio, unde sanctus Augustinus in lib. *De civitate Dei*: *His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit*

improbis vel immundis Satanas. Dicitur principium vel causa ut *quo titulo possides* vulgo dicitur. Dicitur laus, unde in passione sancti Vincentii: *Probabile satis est ad gloriam Vincentii martyris quod de scriptis ipsius gestis titulum invidit inimicus*. Dicitur etiam signum, unde legitur: *Tulit itaque Jacob lapidem, et erexit eum in titulum*. Dicitur exemplum, unde Augustinus dicit quod minores informantur titulis, id est exemplis. Dicitur fides, unde frequenter legitur quod gentiles objecerunt Christianis titulum Christianitatis.

Toga dicitur genus vestis quo utebantur Romani tempore pacis. Dicitur etiam pax, unde Lucanus:

Degenerem patiere togam,
vel ibi dicitur toga in prohibitione vel ipse togatus, id est Pompeius.

Tollere, proprie. Notat *recipere*, unde in Evangelio: *Tolle quod tuum est, et vade*. Notat *auferre*, unde in Evangelio: *Tolle, tolle, crucifige eum*, id est aufer eum de medio. Notat etiam *abscondere*, unde: *Pueri Hebræorum tollentes ramos*.

Tonare proprie. Notat *comminari*, unde David: *Intonuit Dominus de cælo*. Et alibi: *Intonuit Dominus super aquas multas*. Et Isaias: *Tonabit Deus voce sua*, id est comminabitur hominibus

¶ *Tonitrus*. Dicitur etiam comminatio divina, unde dicitur: *Quis poterit audire vocem tonitrus ejus?* vel dicitur patiens fortitudo, et hoc erit tempore Antichristi.

Tonitruum proprie. Dicitur comminatio divina, unde David: *Vox tonitruus tui, Deus, in rota*, id est vox comminationis tuæ quæ per prædicatores facta est sicut in rota totius mundi. Rota enim est orbis terræ, unde et brevis rotella circulus dicitur, quod postea exponit, cum ait *orbi terræ*. Dicitur vindicta, unde Isaias: *A Domino exercituum visitabitur in tonitruo*. Dicitur manifesta prædicatio, unde legitur in Apoc. quod Joannis audivit vocem tonitruus.

Tonus, proportio musicalis, quæ est vocis ad vocem, unde et dicitur dividi tonus in majus et minus semitonum. Dicitur cantus diversitas, unde: *In musica assignantur octo toni*, etc.

Topazion est lapis pretiosus qui invenitur in insula Ægypti quæ dicitur Topanozi. Hic habet duos colores, unum purissimum sicut aurum, et alterum quasi cælum; est enim serenus et excedit claritatem omnium gemmarum, et nulla res est pulchrior ad videndum; et si politus fuerit, fit obscurus; et si aliquis ibi vult videre imaginem suam sicut in speculo fieri solet, semper imago speculantis videtur inversa, etsi respiciat cælestia, etc. Significat etiam sanctum diversis virtutibus exornatum, qui, purgatis sordibus hujus sæculi, est purum aurum et semper cælestibus intendit; et qui hanc virtutem habet esse clarior et mirabilior omnibus sanctis; unde Joannes loquens de fundamentis cælestis Jerusalem, ait: *Nonus topasius*. Dicuntur etiam

A terrenæ divitiæ vel honor terrenus, unde Psalmista: *Super aurum et topasion*, etc.

Torcular, proprie. Dicitur passio Christi, unde propheta: *Torcular calcavi solus*. Dicitur martyrium, unde quidam psalmi inscribuntur *Pro torcularibus*, quia in eis agitur de martyribus. Eleganter martyrium comparatur torculari, quia sicut vinum separatur a vinaciis in torculari, vinacium projicitur in terra, vinum in cellarium recipitur; sic per martyrium corpus ab anima separatur, corpus in terram redigitur, anima in apothecam æternæ beatitudinis recipitur. Dicitur Ecclesia, quia in Ecclesia fit separatio honorum a malis, unde ipsa et areæ et torculari comparatur. Dicitur separatio spiritualis intellectus a littera, ut ibi in Salomone:

B *Vino torcularia redundabunt*, id est expositiones in quibus separatur sensus a littera redundabunt mystico intellectu. Dicitur lex Mosaica, quæ premebat populum, unde in Evangelio: *Paterfamilias plantavit vineam et fodit in ea torcular*, quia Judæis dedit legem Domini.

Tormentum, proprie. Dicitur etiam instrumentum tormenti, unde in oratione de Christo quia non est dignatus manibus tradi nocentium et crucis subire tormentum. Et alibi: *Quos tormento vis servire*, id est cruci, *fac tormenta non sentire*.

Tornatile proprie; id quod nihil nocivæ superfluitatis retinet, unde in Cant.: *Umbilicus tuus crater tornatilis*, hoc est sanctus aliquis aliis doctrinam propinans et nihil in se malignitatis retinens. Dicitur etiam irreprehensibile, unde legitur: *Manus ejus tornatiles*, hi sunt sancti quorum officium est tam bene operari ut in nullo sint reprehensibiles.

Torques dicitur ornamentum colli, unde in Isaias: *In die illa aufert Dominus ornamentum calceamentorum et lumilas et torques*. Dicitur victor vel ornatus sapientiæ, unde Salomon: *Torques collo tuo*, id est ornatus sermonis sapientiæ sale conditi.

Torrentis, proprie. Dicitur etiam vindicta divina, unde propheta: *Flatus Domini sicut torrentis sulphuris*. Dicitur passio, unde David: *De torrente in via bibet*. Et alibi: *Torrentem pertransivit anima nostra*. Dicitur humanum genus sub diabolo captivatum, quod ad Deum conversum est per gratiam Spiritus sancti: *Sicut torrentis convertitur in austro*, id est austro flante, qui est calidus ventus quo solvuntur torrentes ut currant, per quæ figuratur Spiritus sanctus quo homines congelati gelicidio infidelitatis solvuntur a peccatis et currunt ad Deum, unde David: *Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrentis*. Dicitur abundantia æternæ beatitudinis, unde David: *De torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Dicitur iniquitas abundans, unde Psalmista: *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me*, id est iniquitates abundantes et rapidæ ut torrentes. Dicitur turba iniqua ad tempus mota, sed cito desitura, sicut pluvialia flumina, secundum quem sermonem potest exponi præmissa auctoritas de Christo, ut sit sensus: *Torrentes iniquitatis conturbaverunt me*, id est ini-

quæ turbæ Judæorum egerunt ut conturbarent. Dicitur sententia rapida et subito fluens ad malum, vel qui ad tempus credit, id est in tempore tentationis recedit, sicut torrens cito siccatur, unde David : *Dirupisti fontes et torrentes*. Dicitur mundus qui in vario fluxu est, unde in Job : *Circumdederunt me salices torrentis*, quia homines infructuosi a bonis operibus, mundanis inhærentes circumdederunt diabolum, suggestionibus ejus obedientes. Dicitur ignis gehennalis, unde Job : *Lapidem caliginis et umbram mortis dividit torrens a populo peregrinante; et eos quos oblitus est pes egentis hominis*. Egens dicitur Christus, qui propter nos factus egenus; pes sancti prædicatores, quibus mediantibus fama Christi perambulavit universum orbem. Lapis caliginis et umbra mortis sunt Judæi, qui in mentis duritia et caligine ignorantiae permanentes, a populo sanctorum sunt divisi, qui dum respuerunt verbum Dei, apostoli ad gentes sunt missi. Hos Judæos torrens, id est gehennalis pœna dividit a beatis. Dicitur inundatio Spiritus sancti, unde Job de hypocrita ait : *Non videat rivulos torrentis mellis et butyri*; id est non experiatur gratia Spiritus sancti. Dicitur aliquis diligens transitoria; unde Job : *Fratres mei præterierunt sicut torrens*. Dicitur fluentum sacræ Scripturæ, unde Salomon : *Qui subsannat patrem suum et despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus*. Perversi quippe dum divina judicia reprehendunt, subsannant patrem, et dum sanctæ Ecclesiæ fecunditatemque illius deridendo corrumunt, quasi partum matris despiciunt. Sed corvi de torrentibus veniunt, cum prædicatores sanctæ Ecclesiæ a sacra Scriptura sanctæ doctrinæ fluentia producunt. Qui recte corvi dicuntur, quia per humilitatis gratiam peccatorum in se nigredinem confitentur. Qui scilicet subsannantis oculum effodiunt, quia pravorum hominum intentionem vincunt. Dicitur hæreticus, unde Job de hæreticorum sequacibus loquens, ait : *In desertis habitant torrentium*. Torrentes dicimus rivus qui ab aquis hiemalibus colliguntur, qui et certis temporibus arescunt; jure itaque inventores pravorum dogmatum torrentes vocantur, quia a calore charitatis frigidi, quasi in torpore temporis hiemalis excrescunt. Hi ergo qui illorum sequuntur errorem, in desertis habitant torrentium, id est in eorum prædicatione confidunt, quorum eloquia catholicorum ratione siccata sunt. Dicitur prædicator, qui, dum in præsentii divinis eloquiis nobis influit, multitudinem aquarum quasi hieme inundat; qui et æstivo sole adveniente se subtrahit, quia, cum æterna patriæ lux emicuit, prædicare cessavit. Hujus torrentis deserta sunt vitæ temporalis commoda, ea namque justii deserunt et ad lucra se cœlestia convertunt adipiscenda. Sed pravi ea hac vita adipisci appetunt quæ despicientes justii derelinquunt, et ideo in desertis torrentium habitare dicuntur, et secundum hoc exponi potest hæc auctoritas : *In desertis habitant torrentium*

A *Torrere* notat urere. Notat corda hominum flamma incendere peccatorum, unde in Theodo. :

Æthiopum terras jam servida torruit æstas, et fervor peccatorum incendit corda hominum.

Tortor idem est quod apparitor vel carnifex qui reos pro malefactis punit. Dicitur diabolus, unde in Evangelio : *Iratus dominus tradidit eum tortoribus, quoadusque*, etc.

Torus, proprie. Dicitur etiam unio Christi et Ecclesiæ, unde Ecclesia torus immaculatus dicitur. Dicitur etiam paleare pendens a collo tauri

B *Totus* quandoque colligit partes integrales, unde legitur quod Christus totum hominem sanum fecit in Sabbato. Aliquando non notat partes, sed integritatem totius, unde dicitur quod totus Christus sumitur in altari, id est integer, secundum quam significationem solet dici : *Tota cappa valet viginti solidos*. Notat personam, non naturam, unde auctoritas dicit quod in triduo Christus fuit totus in inferno, non totum; totus, inquam, in persona, sed non totum in utraque substantia. Ponitur negative, unde auctoritas dicit quod Pater transmisit totam substantiam in Filium, et hoc dicit contra corporalem generationem; in corporali igitur generatione per decisionem substantia Patris transmittitur ad Filium; non enim tota substantia est Filii, sed particula. In æterna vero generatione, sic Pater genuit Filium, quia tota substantia Patris est substantia Filii, non per decisionem, sed per plenitudinem. Notat duas personas Filium et Spiritum sanctum, unde auctoritas dicit quod Pater est principium totius divinitatis, id est Filii et Spiritus sancti, in quibus consistit tota divinitas.

Trabea dicitur vestis qua utebantur nobiles Romanorum. Dicitur caro Christi a peccato munda. Leo papa dicit Filium indutum trabea carnis.

Trabes. Proprie dicitur grave peccatum, unde Dominus : *Ejice prius trabem de oculo tuo, et postea ejice festucam de oculo fratris tui*, id est prius purga te a majori peccato quam corripias alium hominem.

D *Tradere*, proprie. Notat prodere, unde legitur in Evangelio de Juda quod *querēbat opportunitatem ut traderet Jesum sine turbis*. Notat permittere tradi, unde : *Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum*. Notat exponere, unde de martyribus canitur : *Tradiderunt corpora sua*.

Tradux, proprie virga quæ producitur ab arbore. Dicitur [caro] ex qua alia caro producitur, unde in *Scholast hist.* legitur quod corpus humanum est ex traduce, id est ex alio traducitur.

Trahere, proprie. Notat etiam gratiam infundere, unde Dominus : *Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum*. Notat continuare, unde Isaias : *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis iniquitatis*. Notat unire, unde Dominus : *Ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me*, id est aliquos de omni genere hominum uniam mihi per gratiam.

Transfigurare, alterius formam vel similitudinem

assumere, unde legitur in Apost. quod *angelus Sathanæ transfiguratur se in angelum lucis.*

Transire proprie. Notat *recedere*, unde Christus in Evangelio : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* Notat *experiri*, unde David : *Transivimus per ignem et aquam*, id est experti sumus.

Transitus, proprie. Dicitur mors sancti qui multa loca transit antequam veniat ad locum empirei coeli; unde depositio beati Martini dicitur transitus. Dicitur illa hora qua filii Israel parati fuerunt ad exeundum de Ægypto, quando exterminator angelus transiit domus Israelitarum. Primo transitu veniam ad vos, id est transeunter.

Tremere est idem quod *moveri*, unde terra dicitur tremere, id est moveri, quando fit terræmotus. Notat *timere*, unde Psalmista ait : *Terra tremuit et quievit cum resurget.*

Tribuere, auctoritate Dominica aliquid conferre, unde Psalmista : *Vitam petiit a te, et tribuisti ei.*

Tribulatio dicitur adversitas, unde David : *In tribulatione dilatasti mihi.* Dicitur mors, unde Christus : *Quoniam tribulatio proxima est.*

Tribulus proprie species cardinis, unde poeta : *Tribulisque trabèque.*

Est etiam instrumentum quo excluditur granum a palea quod alio nomine dicitur flagellum. Dicuntur hæretici, unde in Evangelio : *Nunquid colligunt de spinis uvas aut de tribulis ficus?* Dicitur punctio doloris, unde in enumeratis bonis suis si hoc non fecerit maledictione se astringens Job ait : *Pro frumento orietur mihi tribulatio, et pro hordeo spinu,* id est consequar æternæ damnationis punctiorem. Dicitur labor, unde : *Terra pariet tibi spinas et tribulos*, id est sacra Scriptura multiplicem intelligentiæ laborem.

Tribunal est sedes iudicum. Dicitur iudicium Dei, unde in Apoc. : *Omnes astabimus ante tribunal Dei*, id est omnes præsentabimur iudicio Dei. Dicitur excellentia sive celsitudo, unde canitur in quodam hymno :

*Scandens tribunal dexteræ
Patris potestas omnium.*

Tribus proprie significat conventum illorum qui sunt de eadem generatione, unde in Apoc. : *Ex tribu Juda duodecim millia signati.* Dicitur etiam natio, unde in Evangelio : *Sedebitis, etc., tribus Israel*, id est universas nationes.

Tributum, proprie, unde Apost. : *Cui tributum, tributum.* Dicitur etiam debitum, secundum quod solemus dicere : *Iste solvit tributum*, id est debitum naturæ.

Triclinium, domus in qua est triplex ordo lectorum, unde in Evangelio, de nuptiis quibus interfuit Christus, mentio fit de architriclinio, id est principe triclinii. Dicitur conventus mulierum, unde legitur in Esther quod *de triclinio seminarum ad regis cubiculum transiebant regis amplexibus copulandæ*; potest autem dici triclinium vel triplex ordo discumbentium vel triplex ordo mensarum, ut

solet fieri in refectoriis monachorum. Dicitur beata virgo Maria apud quam divina sapientia hospitata est per humanitatem assumptam, et tota Trinitas per gratiam. Discubuit enim Pater in thalamo virginali operatione, Spiritus sanctus obumbratione, Filius incarnatione; unde quidam rhythmicus ait :

*Salve, Mater pietatis
Et totius Trinitatis
Nobile triclinium.*

Trieris dicitur navis habens tres ordines remorum, unde propheta : *Venient in trieribus de Italia.* Dicitur etiam deceptio quæ fit tripliciter : consensu, opere, consuetudine; unde Dominus in Isaia de triumphante Ecclesia ait : *Per eam non transibit trieries magna.*

Trinitas. Hoc nomen et apud naturalem philosophiam posset æquipollere huic nomini *ternarius*. Tamen æquipollenter transimitur ad theologiam facultatem et fit nomen trium personarum. Et æquipollent huic orationi, secundum quosdam *trium unitas*, secundum alios huic orationi *trina unitas*, secundum alios *tres unum*.

Tristitia, proprie. Dicitur acedia; acedia est animi torpor quo quis aut bona negligit inchoare, aut fastidit perficere.

Triticum, proprie. Dicitur sanctus, unde Joannes in Apoc. : *Bilibris tritici denario uno*, hoc superius expositum est; et alibi de sanctis in Evangelio legitur quod Christus ventilabit aream suam, et *paleas comburet igni inexstinguibili*, triticum autem reponet in area sua. Dicitur sermo divinus, unde Dominus : *Quis putas est fidelis dispensator, ut det illis in tempore tritici mensuram?*

Tritura, proprie. Dicitur iudicium divina quod separabit grana a paleis. Dicitur Jerusalem cui Dominus comminans ait : *Tritura areæ.*

Triturare, proprie. Notat *destruere*, unde Dominus ad Israel ait : *Ponam te quasi plaustrum, trituras montes et comminues*, etc. Notat etiam *prædicare*, unde scriptum est in lege : *Non alligabis os bovis triturantis*, id est non negabis necessaria.

Triumphare, proprie. Notat tentationes vincere, unde de Christo dicitur quod hostem triumphavit et mortem superavit. Notat vitam æternam consequi, unde fit distinctio inter Ecclesiam triumphantem et Ecclesiam militantem.

Trivium est locus in quo tres viæ conveniunt. Dicitur complexum trium artium liberalium, quæ quasi complexis manibus incedunt; unde solet fieri distinctio inter trivium et quadrivium.

Troja, proprie. Dicitur conflictus militaris quem instituerunt Trojani, unde

Trojaque nunc pueri, Trojanum dicitur agmen
ut dicit Virgilius.

Tropæum est aliquid victoria acquisitum, unde Lucanus :

*Cumque superba toret Babylon spolianda tropæis
Ausoniis.*

Dicitur victoria, unde canitur in hymno :

Crux fidelis, etc.

Et :

*Super crucis tropæo
Dic triumphum nobilem.*

Tropologia dicitur particularis allegoria, quando per aliquos vel aliquorum facta non intelligitur generalis Ecclesia militantium vel malignantium, sed de Ecclesia militante, vel perfecti, vel imperfecti ; vel de Ecclesia malignante, ut hæretici. Dicitur etiam, quando per aliquod factum intelligitur quod a nobis sit faciendum ; unde et tropologia dicitur quasi sermo conversus ad nos, ut per hoc quod Christus habuit manus affixas cruci significatur quod manus debemus cohibere a reatu peccati.

Tropus dicitur conversio. Est etiam figura B quando dictio a propria significatione convertitur, unde locutio dicitur tropica, id est figurativa.

Trulla est instrumentum cæmentarii quo linit parietem cæmento, unde Amos propheta : *Qui viderit hominem stantem super murum tenentem trullam cæmentarii in manu.*

Truncus, proprie, unde poeta :

Trunco non frondibus efficit umbram.

Dicitur corpus humanum capite privatum, unde Virgilius :

Jacet ingens littore truncus,

et etiam in Judith legitur. Dicitur etiam homo inutilis, unde solet dici : *Iste est quasi truncus.* Dicitur stirps vel origo cognationis, unde dicitur : *Ille descendit ab hoc trunco.*

Trutinare, proprie. Notat etiam inquirere, unde quidam ait :

*Summus Aristoteles trutinando cacumina rerum,
In duo divisit quidquid in orbe fuit.*

Tuba, proprie. Dicitur etiam manifestum signum in quo mortui resurgent, unde Apostolus : *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba, etc.* Dicitur manifesta prædicatio, unde Joannes : *Et alius angelus tuba cecinit, etc.* Dicitur prædicator qui varia tribulatione productus est in amplitudinem charitatis, unde David : *In tubis ductilibus et voce, etc.* Antonomastice etiam David dicitur tuba Spiritus sancti, qui tubæ comparatur multiplici de causa. Nam utimur tubis in conviviis, in festis, in bellis. Ipse enim tanquam tuba in bellis præcincens, ait : *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium.* Ad convivium etiam lætitiæ intonat, dicens : *In voce exultationis et confessionis : sonus epulantis.* In signum etiam nostræ solemnitatis, ait : *Buccinate in Neomenia tuba in die solemnitatis vestræ ; et ideo Glos. super Psalterium vocat eum tuba Spiritus sancti. Dicitur comminatio, unde propheta : Canite tuba Sion. Dicitur manifestatio, unde in Evangelio : Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.*

Tugurium est parva domus quæ solet fieri in hortis vel in vineis. Dicitur Jerusalem desolata, unde Isaias : *Et erit sicut tugurium in cucumerario.*

A *Tumere*, proprie. Signat *superbire*. Notat *mundare*, unde dicitur : *Homo vel mare tumet*

Tumor est inflatio. Dicitur superbia secundum quod soliti sumus dicere : *Hic facit hoc tumore superbiam, et tumor infusa repellit.* Maris inundatio etiam dicitur tumor.

Tumulus est supereminentia terræ. Dicitur etiam sepulcrum, unde Augustinus ait quod divites moriuntur in lectis eburneis et cum magna pompa deferuntur ad tumulum ; in hymno :

Cum surgit Christus tumulo.

Dicitur acervus lapidum, unde in Gen. legitur quod Jacob et Laban congregantes lapides fecerunt tumulum.

Tunc aliquando notat tempus, unde David : *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ.* Aliquando notat æternitatem, unde Psalmista : *Parata sedes tua, Deus, extunc,* id est ab æterno.

Tunica proprie est vestis sub pallio et significat interiora peccata, unde Dominus : *Qui vult tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium,* id est si doctor a te querit tollere interiora peccata, ut invidiam, confiteri ei et exteriora ut fornicationem. Tunica etiam, quæ adhæret corpori, significat curam sæculi, unde Dominus : *Qui in agro est non revertatur tollere tunicam suam ; et iterum : Exspoliavi me tunica mea.* Sumitur etiam pro indumento, unde Dominus : *Qui habet duas tunicas, det non habenti.* Signat etiam corpus humanum, unde Dominus : *Qui habet tunicam, vendat eam et emat gladium,* id est si necessitas exegerit, fidelis corpus suum exponat martyrio ; hic enim per gladium significatur martyrium.

Turba, proprie. Dicitur multitudo turbata, unde Augustinus : *Quid est turba nisi multitudo turbata,* et in Evangelio legitur quod Jesus sequebantur turbæ multæ. Turbæ dicebantur propter diversas intentiones sequendi Christum ; quidam enim sequebantur eum ut sanarentur a languoribus suis, alii ut reflecterentur corporaliter, alii ut viderent eum miracula facientem, alii ut caperent eum in sermone, alii zelo justitiæ ut eum sequerentur.

Turbari, proprie. Notat variis cogitationibus distrahi, unde Dominus : *Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima.* Notat fluctibus impelli, unde mare dicitur turbari, id est agitari vel impelli. Notat *infirmari*, unde David : *Quoniam conturbata sunt omnia ossa mea, id est infirmata.* Notat *irasci*, unde David : *Conturbata sunt et commota sunt.* Notat *pænitere*, unde Habacuc : *Turbabuntur pelles terræ Madian, etc.*

Turbo dicitur procella. Dicitur tribulatio, unde propheta : *Abscensionem a turbine et a pluvia.* Dicitur etiam malitia vel persecutio vel damnatio demonis, unde Job : *Diem illam tenebrosus turbo possideat.*

Turpe, proprie. Dicitur etiam inhonestum, unde : *In turvi voto muta decretum.* Dicitur reprehensibile.

unaque dicitur in Ethica Catonis : *Turpe est doctore.* Dicitur horribile, unde Dionysius : ... *animi in turpibus imaginibus suum materiale cogentes auiscere.*

Turris, proprie. Dicitur superbus, unde Isaias : *In die interfectionis multorum cum ceciderint turres.* Dicitur prædicator, qui comparatur turri propter fortitudinem et propter excelsam cœlestium gaudiorum contemplationem, unde in Cant. : *Collum tuum sicut turris David.* Dicuntur excelsiores in Ecclesia Dei, unde David : *Fiat pax in virtute tua, abundantia in turribus tuis.* Dicitur Christus, unde Isaias : *Ædificavit turrin in medio ejus.* Turris quæ ædificata est in vinea quæ significat Judaicum populum, est Christus humanatus, carnem assumens de gente Judaica, vel templum a Salomone constructum. Dicitur circumsectio, unde in Cant. : *Nasus tuus sicut turris Libani*; per nasum odores fetoresque discernimus, et ideo per eum provida sanctorum discretio designatur. Turris vero in altum ponitur, ut hostis eminens a longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ turri comparatur, quia sanctorum provida discretio dum sollicitè circumquaque conspicit in altum posita, priusquam veniat culpa comprehendit. Dicitur altitudo, unde Jeremias : *Ædificabitur civitas a Domino, a turre Hananeel usque ad portam anguli.* Civitas sancta est Ecclesia, Hananeel interpretatur *gratia Dei*. In angulo autem

A duplex paries jungitur. Civitas ergo Domini a turre Hananeel usque ad portam anguli ædificari perhibetur, quia sancta Ecclesia a celsitudine supernæ gratiæ inchoans usque ad ingressum (71) susceptionem quod duorum populorum, Judaici videlicet atque gentilis, constituitur.

Turtur, proprie. Dicitur sensualitas, unde in Psalmo : *Passer invenit sibi domum et turtur nidum.* Dicitur prædicatio apostolorum, unde in Cant. : *Vox turturis audita est in terra*

Tutor est ille qui alium defendit. Dicitur etiam ille qui custodiæ pueri deputatur, unde Apostolus ait : *Quanto tempore hæres parvulus est, etc., sed sub tutoribus, etc.*

B *Tympanum* dicitur instrumentum organicum quod fit ex corio extenso in ligno. Dicitur etiam carnis mortificatio, unde David : *Laudate eum in tympano et choro.*

Tympanistria dicitur mulier quæ canit in tympano. Dicitur etiam homo fidelis carnem suam castigans et in servitum redigens, unde David : *In medio juvenularum tympanistriarum*

Typus proprie dicitur figura. Dicitur mysterium; unde in Apostolo quod præcepta Veteris Testamenti data sunt in typo, id est in mysterio. Potest tamen typus ibi dici figura; unde in Historiis legitur quod David dimisit Ammonitas in tyrolaterum.

U

Ubera, proprie. Dicitur doctrina et resectio Christi præsentis, unde in Cant. : *Meliora sunt ubera tua vino*, id est doctrina et resectio tuæ presentis legis fervore vel quibuslibet institutis. Dicuntur majores in Ecclesia Dei qui lactant rudes, unde in Cant. : *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreae.* Dicuntur dona spiritualia, unde ibidem : *Exsultabimus et letabimur in te memores uberum tuorum super vinum*, id est donorum tuorum spiritualium. Dicitur Judæus et gentilis, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Duo ubera tua*, id est duo populi ex Judæa et gentilitate venientes in corpus sanctæ Ecclesiæ per intentionem sapientiæ arcano cordi sunt affixi. Dicuntur verba sacra eloquii, unde Salomon : *Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum; et qui vehementer enungit, elicit sanguinem.* Ubera fortiter premimus cum verba sacri eloquii subtili intellectu pensamus, quia pressione dum lac quærimus, butyrum invenimus; quia, dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, ubertate internæ pinguedinis inungimur, quod tamen nec nimie nec semper agendum est, ne dum quæritur ab uberibus lac, sanguis sequatur. Plerumque enim qui dum verba sacri eloquii plus quam debent discutiunt, in carnalem sensum cadunt. Dicuntur

C tur augmentum cassæ spei sive fiduciæ, vel fomenta desperationis miseræ, unde ex persona humani generis vel cujuslibet penitentis Job ait : *Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? cur exceptus genibus, cur lactatus uberibus? Vulva peccantis hominis est culpa latens; exit homo ab utero cum peccator quæ in occulto commisit, in aperto committere non erubescit; genibus excipitur, cum jam de sua iniquitate non confunditur; uberibus lactatur, cum vel falsa spe Dominicæ misericordiæ pascitur, vel aperta miseria desperationis.*

Ulmus, proprie. Dicitur sæcularis mens, unde propheta : *Ponam in deserto abietem et ulmum; ulmus sæcularis mens, quæ dum terrenis inservit, nullum spiritualem fructum gerit*

Ulnæ dicuntur brachia. Dicuntur etiam mensuræ, unde pannus dicitur esse sex ulnarum vel plurium. Dicuntur etiam opera vel prædicationes, unde Isaias : *Et afferent filios suos in ulnis*, id est prædicatores de gentibus, o Ecclesia, afferent tibi filios suos prædicationibus per fidem.

Ultra quandoque ponitur in vi præpositionis et aliquando notat excessum in tempore. Aliquando excessum in loco et in multis aliis, quod in diversis

patet adjectis. Quandoque ponitur etiam in vi adverbii, aliquando notat excessum in verbo, ut si dicam : *Iste est sapiens ultra quam dici potest*. Aliquando excessum in fide : unde : *Expavit Isaac stupore vehementi ultra quam credi potest*. Aliquando in intellectu, unde in Psalmo : *Dominus regnabit in æternum et ultra*, id est quam intelligi potest. Aliquando notat excessum temporis, id est æternitatem, unde sic potest exponi præmissa auctoritas : *Dominus regnabit in æternum et ultra*; in æternum, id est quando creaturæ erunt, et creaturæ possunt desinere esse natura, quia quidquid initium habet, habet et suæ existentiae terminum; et *ultra*, quia non poterit desinere esse actu vel natura.

Ululare proprie. Notat etiam *flere*, unde Isaias : *Ululate, naves Tharsis*. Notat etiam *compati vel condolere*, unde propheta : *Idcirco ululabit Moab ad Moab*

Ulusatus, proprie est luporum vel canum. Dicitur clamor horribilis, unde : *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus magnus*. Dicitur clamor pugnantium, unde apud Isa. *ululatus exercitus dicitur*.

Umbilicus, proprie. Dicitur luxuria, unde in Job : *Fortitudo ejus in lumbis ejus et virtus illius in umbilico ventris*. Seminaria quippe virtus viris lumbis inesse, feminis autem in umbilico esse perhibetur, quia potestati diaboli utriusque generis sexus valde ex luxuriæ infirmitate substernitur, et fortitudo ejus contra masculos in lumbis, et virtus illius contra feminas [in umbilico] esse perhibetur. Dicuntur imperfecti in Ecclesia Dei, quia si mundo licite adhærent, Christum tamen bene annuntiant; unde in Cant. : *Umbilicus tuus sicut crater tornatilis, nunquam indigens poculis*. Etiam Jerusalem dicitur umbilicus.

Umbra, proprie. Dicitur protectio, unde David : *Sub umbra alarum tuarum protege me*. Dicitur peccatum quod ducit ad mortem æternam et habet quamdam similitudinem cum morte; quia, sicut mors separat animam a corpore, ita peccatum separat animam a Deo; unde Isaias : *Sedentibus in tenebris et in umbra mortis*. Dicitur homo, qui comparatur umbræ propter sui transitum, quia nunquam in eodem statu permanet, unde Job : *Homo natus de muliere brevi vivens tempore, etc., et fugit velut umbra*. Dicitur gratia Spiritus sancti, unde in Luca : *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Dicitur oblivio, unde : *Illuminare his, qui in tenebris et in umbra moris sedent*. In umbra mortis sedere est a divini amoris notitia in oblivione latescere. Dicitur ignorantia vel error præsentis vitæ, unde : *Donec aspiraret dies et inclinentur umbræ*. Dicitur finis sæculi, unde : *Donec aspiret dies et inclinentur umbræ*, id est usque ad finem sæculi. Dicitur mors, unde, Virgilius :

Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras. Dicitur anima, unde Lucanus :

Dumque superba foret Babylon spolianda tropæis Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta.

Dicuntur figuræ Veteris Testamenti, unde solet dici

quod adveniente Veritate, cessare debet umbra. Dicitur obscuritas legis, unde Habac. : *Operuit montes umbra ejus*, id est obscuritas prophetarum involvit magistros. Dicitur cura vel sollicitudo, unde secundum aliam expositionem umbra, id est sollicitudo ejus operuit montes. Dicitur virtus, unde in Cant. : *Sub umbra illius quem desiderabam sedi*, id est virtutibus, quæ sunt umbra divinæ majestatis. Dicitur requies vel refrigerium, unde Job : *Servi desiderant umbram*. Dicitur torpor mentis sicut de peccante homine scriptum est : *Qui assecutus est umbram*; calorem enim charitatis fugiens veritatis solem homo deserit et in umbram frigoris terræ se abscondit. Dicitur quies æterni refrigerii, unde in Job : *Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui, sic ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi*; umbram servo desiderare est post tentationis æstum sudoremque operis refrigerii æterni quietem querere; bene autem qui desiderat umbram servus vocatur, quia electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur, sub dominantis jugo quasi sub æstus anxietate tenetur; qui nimirum cum corruptione exultus fuerit, tunc sibi tem liber et tranquillius innotescit. Dicitur ignorans Dominum, unde David : *Si ambulavero in medio umbræ mortis*, quia et caligo mortis est obscura et ad mortem ducit. Dicitur præsens vita, unde : *Si ambulavero in medio umbræ mortis*, id est præsentis vitæ. Dicitur hæreticus, vel schismaticus qui est umbra mortis, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Si ambulavero in medio umbræ mortis*, id est inter hæreticos et schismaticos

Ungere, proprie. Notat divina gratia reficere, unde : *Propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ*, id est divina gratia, etc.

Unguentum, proprie. Dicitur donum Spiritus sancti, unde in Cant. : quia *Dulciora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis*. Dicitur gratia Dei, unde David : *Sicut unguentum in capite quod descendit*, etc. : hic enim unguentum significat plenitudinem gratiæ quæ fuit in Christo. Dicitur virtus, unde in Cant. : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, id est in opinionem tuarum virtutum. Dicitur etiam miraculum, ut in præfato exemplo : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, id est in famam nominis tui. Dicitur fides æternorum bonorum, quæ unguentis sunt comparabilia, unde iterum : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*.

Unguis proprie. Dicitur planum, unde solet dici : *Istud factum est ad unguem*, id est plene et plane. Dicitur finis rei, unde per prophetam dicitur : *Peccatum Judæ scriptum stylo ferreo in ungue adamantino*, hoc superius dictum est. Culpa Judæorum per fortem Dei sententiam in fine punienda servatur.

Ungula, proprie. Dicitur persecutio vel suggestio diaboli, unde in Job : *Terram unguia fodit*, id est diaboli suggestio ad corda terrenorum pervenit. Dicitur virtutum perfectio, unde de prædicatore Job ait : *Terram unguia fodit*, quia prædicator audien-

tlum virtutum perfectione terrenas cogitationes ejicit et alienat.

Unicornis est animal habens unum cornu in nare, unde et Græce rhinoceros dicitur. Dicitur Christus, unde David : *Et ædificavit sicut unicornis sanctificium suum*. Dicitur Judæus in uno cornu confidens, id est in lege Mosaica, unde David : *Libera me de ore leonis et a cornibus unicornium*. Etiam dicitur singularis potestas, unde Psalmista : *Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum*, id est fortitudo mea, quæ consistit in unitate fidelium quæ est sicut unicornis singularis potestas, exaltabitur destructis hæresibus. Dicitur diabolus, unde Job : *Nunquid alligabis rhinocerotam ad arandum loro tuo?* Rhinoceros enim interpretatur *unicornis*.

Unicum dicitur singulare. Dicitur unum, unde David : *Unicus et pauper sum ego*. Dicitur humana Christi natura, quæ singulariter dicitur unica, quia singulariter concepta, singulariter nata; unde David : *Erue a framea, Deus, animam meam et de manu canis unicum meam*.

Unum aliquando notat unitatem, unde Boetius in lib. *De sancta Trinitate* : *Quiddam est ideo est quia unum numero est*. Notat simplicitatem divinæ naturæ, unde in Evangelio Christus : *Ego et Pater unum sumus*. Notat immutabilitatem æternæ beatitudinis, unde David : *Unam petii a Domino, hanc requiram*. Notat integritatem, unde dicitur in Symbolo : *Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus*. Dicitur consensus, unde in Act. apostolorum : *Erat eis cor unum et anima una*. Signat unionem, unde omnes dicuntur una Ecclesia; et David : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum*, et Philosophus ait : *Participatione speciei plures homines unus*. Notat adjuvationem, unde : *Plures lapides sunt unus acervus*. Notat similitudinem, unde Apostolus : *Qui adhæret Deo unus spiritus est cum eo*. Notat discretionem, unde dicitur : *Smaragdus est unus lapis*, id est ab alio discretus. Notat pluralitatis exclusionem, unde Dominius in Exodo : *Audi, fili Israel : Dominus Deus tuus unus est*.

Urbs, proprie. Dicitur mens, unde Salomon : *Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum*. Si enim homo murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis. Dicitur Ecclesia, unde propheta : *Urbs fortitudinis nostræ Sion*, id est Ecclesia.

Urere, proprie. Notat etiam *purgare*, unde David : *Ure renes meos*. Notat luxuria hominem inflammare, unde Apostolus : *Melius est nubere quam uri*. Notat *desiccari*, unde hiems dicitur urere herbas. Poeta enim :

Urit enim campum lini seges, urit avena.

Urgere notat *cogere*. Notat *instare*, unde dicitur in historiis : *Urgebat enim necessitas*, id est instabat, et in hymno :

Solemnis urgebat dies.

A Notat etiam *claudere*, unde David : *Neque urgeat per me puteus os suum*.

Ursus, proprie. Dicitur tyrannus vel infidelis, unde : *Vitulus et ursus pascentur simul*

Urtica, proprie. Dicitur homo injustus qui alios pravo verbo et exemplo pungit, unde Isaias : *Pro urtica ascendet abies*, id est locum malorum occupabunt boni. Dicitur pravæ cogitationis prurigo, unde Dominus per prophetam sub specie Babylonis mentem confusam redarguit, dicens : *Orientur in domibus ejus urticæ et spinæ*. Per urticas cogitationum prurigines, per spinas vitiorum punctiones figurantur. In domibus ergo Babylonis urticæ et spinæ pullulant, quia in confusione mentis reprobæ et desideria cogitationum surgunt, quæ exasperant, et operum peccata quæ pungunt

B *Usia* proprie aliquod compositum ex materia et forma. Dicitur etiam divina natura, unde : *Pater et Filius et Spiritus sanctus una usia*.

Usiosus est res subsistens sua substantiali proprietate, unde homo et asinus dicuntur usiosus. Dicitur etiam substantialis proprietas; unde, ut supra dictum est, dicit Augustinus substantiales differentias recipiendas esse inter usiosos

Usque, præpositio. Aliquando notat locum, aliquando tempus et multa alia, sicut in diversis Scripturæ locis invenitur, aliquando notat principium inclusive, ut ibi : *A planta pedis usque ad verticem*, id est nec est in vertice. Aliquando exclusive, ut ibi : *Omnes declinaverunt, etc., non est usque ad unum*, id est propter solum Christum videlicet, etc. — *Usque* adverbium notat circumvolutionem. Aliquando notat tempus, aliquando locum; tempus, ut ibi : *Sed tu, Domine, usquequo?* Locum, ut cum dicitur : *Usquequo ibimus?*

Usura, proprie. Dicitur peccatum, quia plus redditur in pœnis quam commissum sit in culpis. Dicitur rapina, unde dicit auctoritas quod ab illis licet usuras exigere quibus licet bella ingerere. Dicitur multiplicatio talenti Domini, id est doctrinæ quam debet doctor multiplicare in auditorum animis, unde legitur in Evangelio quod paterfamilias a servis exigit usuram : hic paterfamilias est Christus qui multiplicationem a servis suis, id est doctoribus, D exigit.

Ut aliquando ponitur pro *postquam*, unde in Luca : *Ut cognovit quod Jesu accubisset*, id est postquam. Aliquando pro *quamvis*, et hoc patet. Aliquando pro *ne*, unde in Psalmo : *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium*, id est ne iniquitatem suam agnoscat et odio habeat, secundum quem modum soliti sumus dicere : *Cave ut facias*, id est ne facias. Aliquando notat consecutionem, unde Apostolus : *Lex subintravit ut abundaret delictum*, id est hoc secutum est. Aliquando occasionem, ut in eodem exemplo potest intelligi, ut sit sensus : *Lex subintravit*, id est lex fuit occasio abundantiae delicti. Aliquando veritatem, unde Paulus : *Habitu inventus ut homo*. Ali-

quando similitudinem, unde idem : *Ut sapiens architectus fundamentum ponit*. Aliquando notat efficientem causam, unde Christus ait : *Ad hoc veni in mundum ut qui non vident videant*.

Uter, proprie. Dicitur homo retinens mandata Dei, sicut uter retinet liquorem, unde David : *Factus sum sicut uter in pruina*, id est mandata Dei retinens inter peccatores. Dicitur aliquis in quo exstincta est concupiscentia, quia uter fit de pellibus mortui animalis, unde secundum aliam expositionem : *Factus sum sicut uter in pruina*, id est mortuus concupiscentiæ. Dicitur homo carnalis, unde Dominus : *Neque mittunt vinum novum in utres veteres, sed vinum novum in utres novos*, quia spiritualia præcepta non sunt mittenda carnalibus, sed spiritualibus. Dicitur timor mortis, unde David : *Congregans sicut in utrem aquas maris*, quia infideles, qui per aquas maris signantur, non audent mutire timentes pelli suæ, et ita intus tenent mala quæ non audent foras emittere. Dicitur etiam Ecclesia, unde David : *Sicut in utrem aquas maris Deus congregat*, id est consolidat fluctuantes populos in unitatem Ecclesiæ, quæ Ecclesia mortificat carnem suam. Dicitur confessio mortificati peccati, unde : *Congregans sicut in utrem aquas maris*, id est populos sæculi in confessione mortificati peccati ne libere defluant.

Uterus, proprie. Dicitur occulta Dei substantia, unde David : *Ex utero ante Luciferum genui te*. Dicitur primus motus conscientiæ, unde Job : *Fuissem quasi non essem de utero translatus ad tumulum*, id est de primo motu conscientiæ. Dicitur etiam carnalis observantia Judæorum, unde Christus ad Patrem ait : *In te projectus sum ex utero*, id est carnalibus observantiis legis. Dicitur mens, unde de hypocrita dicitur in Job : *Concepit dolorem et peperit iniquitatem, et uterus ejus præparat dolos*; mens hypocritæ dolos concipit cum perversa cogitat, iniquitatem parit cum explere cœpit quod cogitavit. Dicitur cogitatio, unde Psalmista : *Erraverunt ab utero, et locuti sunt falsa*. Dicitur divina præordina-

tio, unde in Job : *De cujus utero egressa est glacies? et gelu de celo quis genuit?* id est de cujus providentia processit gratia quæ refrigerat vitiorum incentiva. Dicitur legalis observantia, unde Apostolus : *Cum autem placuit ei, me segregavit de utero matris mæ*, id est de legali observantia, etc.

Uti, proprie. Notat in usu habere temporalia propter Deum, unde Augustinus : *Uti est rem quam quis habet in usum referre ad id obtinendum quod est frui, Deum videlicet*. Aliquando etiam sumitur pro frui; aliquando sumitur pro habitu, sed improprie.

Uva, proprie. Dicitur sæcularis mens, unde propheta : *Expectavi ut faceret uvas et fecit labruscas*, etc. Dicitur caro Christi, unde in Genesi : *Lavabit stolam suam in sanguine uvæ*, id est Christus lavabit carnem suam in proprio sanguine. Dicitur opus malum, unde : *De uva eorum uva fellis*, id est opus eorum pravum. Dicitur fervor dilectionis, unde de hypocritis dicitur : *Nunquid colligunt de spinis uvas*; spinæ, id est tribuli, sunt hæretici qui lacerant et pungunt mentes hominum; uva est fervor dilectionis; ficus dulcedo conversationis. Sicut ergo de spinis non nascuntur uvæ, neque de tribulis ficus, sic nec hæretici fervent dilectione, nec student bona operatione; dicitur peccatum, unde Ezechiel : *Patres vestri comederunt uvam acervam, dentes autem filiorum obstupescunt*; quasi dicat : Posterius puniuntur pro peccatis prædecessorum.

Uxor, proprie. Dicitur Ecclesia. *Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ*, id est Ecclesiæ, et erunt duo in carne una, id est in consimili natura. Dicitur concupiscentia, unde in Evangelio : *Uxorem duxi*. Ille uxorem ducit qui adhæret concupiscentiæ, et inde prava opera generat tanquam filios. Dicitur sensualitas, unde Gregorius : *Tria sunt quæ cogunt hominem a domo exire : fumus, stillicidium et mala uxor*; et in Psalmo : *Uxor tua sicut vitis abundans*.

V

Vacare, proprie. Notat intenaere, unde Apostolus : *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ut vacetis orationi*. Notat alienum esse cessare, unde solet dici : *Hoc non vacat a mysterio*, et Judæi vacabant in Sabbato a servili opere. Notat officium non habere, unde legitur quod Dominica vacat, id est non habet officium. Notat relinquere, unde poeta :

*Quamquam inclyta multum
Cantu ... sed plura vacat.*

Notat licere vel delectari, unde Ovidius

Non vacat admissio subdere calcar equo.

Vacca, proprie. Dicitur etiam fatuus vel indiscretus, unde Psalmista : *Congregatio taurorum in vaccis populorum*, vel. secundum aliam litteram : *In*

vaccis bubalorum. Tauri dicuntur hæretici propter superbiam vel petulantiam. Vaccæ, simplices qui ab hæreticis decipiuntur propter simplicitatem.

Vacillare, proprie. Notat infirmari, unde : *Vacillantes confirmaverunt sermones vestri*. Notat etiam dubitare, unde aliquis dicitur vacillare in fide.

Vadere, proprie. Notat aspectibus humanis subtrahi, unde Dominus : *Vado et venio ad vos*. Notat obedire vel mentis motu moveri, unde in Evangelio : *Vade, et tu fac similiter*. Item : *Vade, et amplius noti peccare*.

Væ aliquando insinuat miseriam temporalem, aliquando notat æternam damnationem; unde in Evangelio : *Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida!* et alibi : *Væ vobis, hypocritæ!*

Vagina, proprie. Dicitur humanitas Christi qui tectus fuit in primo adventu, unde : *Gladius Dei est Christus, qui in primo adventu vagina tectus fuit humanitatis*. Dicitur occulta et prava cogitatio, unde Job : *Egrediens de vagina sua et fulgurans in amaritudine sua*, id est revelabit malitiam suam, id est pravam cogitationem. Dicitur infirmitas, in qua significatione frequenter reperitur in physica (?).

Validudo. Dicitur fortitudo ; unde et homo dicitur validus, id est fortis. Dicitur etiam infirmitas et validus infirmus, etc.

Vallis, proprie. Dicitur Jerusalem, quæ propter peccatorum dejectionem dicitur vallis, unde Isaias : *Onus vallis visionis*. Dicitur mundus, unde David : *In valle lacrymarum, in loco quem posuit*. Dicitur pœnitens, unde : *Omnis vallis implebitur*. Dicitur humilitas, unde in Canticis : *Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium*, id est fructus humilitatis. Dicitur humilis, unde David : *Valles abundabunt frumento*.

Vanitas, proprie. Dicitur aliquid terrenum, unde : *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*. Dicitur mutabilitas, unde Apostolus : *Omnis creatura vanitati subiecta est*, id est mutabilitati. Dicitur idolum, quod non est quod esse videtur, unde David : *Uiquid diligitis vanitatem et quæritis mendacium?*

Vanum dicitur falsum sive mendacium, unde Psalmista : *Vana locuti sunt unusquisque*. Dicitur transitorium, unde omnia transitoria dicuntur vana ; et David : *Qui non accepit in vano animam suam*, id est cuius anima non adhæsit terrenis. Dicitur etiam inutile sive superfluum, unde verba alicujus dicuntur vana, id est otiosa vel superflua.

Vapor dicitur fumus. Dicitur homo nunquam in eodem statu permanens, unde homo dicitur *vapor ad modicum parens*. Dicitur Filius Dei, unde de Filio Dei dicitur in Sapientia, qui est liber Philonis : *Vapor est causa virtutis Dei* ; quia, sicut vapor procedit a re et est ejusdem nature cum re a qua procedit ; per vaporem enim habetur notitia quodammodo de ipsa re vel aliquid tamen est vapor alia vel aliud res a qua procedit : sic Filius procedit a Patre manens in eadem natura cum Patre. Est enim alius Filius, alius Pater, per Filium autem habetur notitia de Patre.

Vas, proprie. Dicitur etiam sacerdotale vestimentum virtutis significativum, unde in lib. Sapientie de Aaron dicitur : *Et coronabit illum in vasis virtutis*. Dicuntur arma, unde in Isaia vasa belli dicuntur arma. Dicitur instrumentum organicum, unde Jer. : *A vasis cithararum usque ad omne vas musicum*. Dicitur cor vel conscientia, unde legitur in Evangelio quod *acceperunt oleum in vasis suis*, id est in cordibus vel in conscientiis. Dicitur Scriptura, in qua continetur cibus animæ, unde David : *Confitebor tibi in vasis psalmi*. Dicitur hæreticus qui propinat aliis mortis poculum, unde David : *Et in eo paravit vasa mortis*, id est hæreticos ; vel obscura

loca sacræ Scripturæ dicuntur vasa mortis, quia quibusdam sunt occasio mortis. Sancti etiam prædicatores occasionaliter dicuntur vasa mortis, unde Apostolus : *Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis mortis in mortem*. Dicitur auditor qui recipit doctrinam, unde Isaias : *Fraudulenti vasa pessima sunt*. fraudulenti auditores doctoris. Dicitur uxor, unde Apostolus : *Ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione* ; uxor enim est quasi vas quo utitur homo, et ipsa caste regenda est. Dicitur Ecclesia vel Christus, unde David : *Factus sum tanquam vas perditum*. Dicitur æterna beatitudo, unde Dominus : *Elegerunt bonos in vasa sua*, id est in æternam beatitudinem ; etiam Paulus antonomastice dicitur vas electionis. Boni etiam dicuntur vasa in honorem facta, mali vero vasa contumeliæ. Apud Isaiam etiam vas dicitur navis, dicitur vas papyreum, unde ipse Isaias naves vocat vasa papyrea.

Vastitas idem quod magnitudo. Dicitur destructio vel desolatio, unde Isaias : *Sicut in vastitate hostili*.

Vectis dicitur lignum vel ferrum quod ex transverso ponitur in pariete, ut firmior sit paries ; unde legitur de vectibus qui adhærent parieti. Dicitur lignum, quo mediante aliquid defertur, unde legitur quod vectes immittebantur annulis, quando deferebatur arca. Dicitur diabolus, unde Isaias : *Super Leviathan serpentem vectem*, per hoc diabolus etiam durum insinuat et mollem. Serpentem eum vocat, quia mollis est per blanditias ; vectem vocat, quia durus est per malitiam. Dicitur fortitudo, unde Isaias : *Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam consternantem*, id est fortitudo ejus. Segor civitas dicta est vitula propter luxuriam inhabitantium, et dicta est consternans, quia tertio terræmotu funditus eversa est. Dicitur munitione, unde per Isaiam de Chaldæis Dominus dicit : *Et detrahit vectes universos*. Dicitur clavus, unde legitur quod transfixus vecte per caput Amos in terram suam delatus est et mortuus. Dicitur status ille in quo animæ in inferno ita detinebantur ante adventum Christi, quod exire non poterant ; unde de Christo legitur quod *portas æreas et vectes ferreos confregit*, id est quosdam ex inferno liberavit. Status etiam beatorum dicitur vectis eo quod privari paradiso non potuerunt, nec aliquis de malis post diem iudicii ipsum ingredi potest ; unde David : *Quoniam confortavit seras portarum tuarum, vel vectes secundum aliam litteram*. Dicitur littus maris, unde Dominus ad Job ait : *Circumdedit illud terminis meis et posui vectem et ostia*

Vehemens idem est quod vesanus, quia fertur extra mentem. Dicitur Spiritus sanctus vel quia est væ æternum demens, id est æternam damnationem, vel quia est mentem nostram ad superiora vehens

Vel aliquando ponitur disjunctive, ut si dicam : *Hoc animal est sanum vel ægrum*. Aliquando subjunctive vel elective, ut cum dicitur : *Accipe hoc vel*

illud. Aliquando pro *saltem*, ut cum dicitur: *Non vis illud facere, vel illud fac*, id est saltem. Aliquando notat disjunctionem inter partes temporis, ut cum dicitur: *Iste tota die orat vel legit*, id est, in una parte orat et in alia legit. Aliquando tamen distinguit inter vocabula, ut si dicam: *Matthæus vel Levi*.

Velamen, proprie. Dicitur etiam verecundia, unde Abimelech ait Saræ: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum*, id est in verecundiam, quia immundè deprehensa es. Dicitur obscuritas legis, unde Apostolus ait quia adhuc velamen positum est super faciem Moysi; per Moysen lex, per faciem intelligentia, per velamen obscuritas designatur.

Velamentum proprie. Dicitur protectio, unde David: *In velamento alarum tuarum*. Dicitur etiam figura, unde dicitur quod Evangelia latebant sub velamento legis.

Velle proprie notat ratione moveri, unde in Apostolo: *Velle mihi adjacet, perficere autem non invenio*; et alibi in eodem: *Non enim quod volo bonum hoc ago*. Notat ad effectum producere, unde de Deo dicitur: *Omnia quæcunque voluit fecit*. Notat *consulere*, unde de Deo dicitur quod *vult omnes homines salvos fieri*. Notat signa voluntatis exhibere, unde in Evangelio: *Jerusalem, quoties volui congregare*. Notat *approbare*, unde dicitur quod Deus vult malos damnari.

Vellus, proprie. Dicitur Judaicus populus qui primo pluvia divinæ gratiæ est irrigatus, qui tamen ab Ecclesia quasi ovis suo vellere erat spoliandus. Dicitur Synagoga excæcata, unde in Psalmo: *Descendet quasi pluvia in vellus*, quia prius gratia Dei descenderat in Judæos, de quibus elegit apostolos. Dicitur Maria virgo gloriosa, unde sic potest exponi prædicta auctoritas: *Descendet sicut pluvia in vellus*, quia Christus, sine omni strepitu carnis, descendet in uterum virginis. Et congrua similitudo: vellus enim accipiendo vel reddendo aquam, integrum manet, sicut in Virgine integritas ante partum, post partum, in partu permansit.

Vena, proprie. Dicitur initium divinæ inspirationis, unde Job: *Suscepit auris mea venas susurri*. Dicitur origo fontis. Dicitur etiam lingua, unde Salom.: *Vena corrupta et justus cadens coram impio*. Evenit enim sæpe, ut qui majori scientia præditi fulgebant, ad ultimum plus volentes sapere quam fragilitati concessum est humanæ, insipientiæ foveam deciderant. Dicitur vis ingenii, unde solet dici: *Hoc processit ex vena ingenii mei*. Dicitur maneries terræ, unde Job: *Habet argentum venarum suarum principia*.

Vendere, proprie. Notat etiam prædicare; sancti enim prædicatores prædicationem prærogant et fidem apostolis reportant, unde Joannes in Apoc.: *Ne quis possit vendere vel emere nisi quis habuerit characterem aut nomen bestię*; quia ipsi Antichristum non poterunt prædicare sanctum, illos solum

prædicabunt qui Antichristum imitabuntur. Notat etiam subijci alterius dominio, unde legitur quod Adam vendidit se diabolo pomi edulio. Notat etiam *exponere*, unde David: *Vendidisti populum tuum sine peccato*.

Venenum, proprie. Dicitur deceptio, unde David: *Venenum aspidum sub labiis eorum*. Dicitur ars magica, unde veneficos vocat illos qui magicis utuntur artibus. Eisdem etiam sanctus Joannes in Apoc. vocat veneficos.

Venire idem est quod *ire*. Notat etiam gratiam infundi, unde Christus ait ad Nicodemum de Spiritu sancto: *Nescis unde veniat, et quo vadat*, id est cui se per gratiam infundat.

Venter, proprie. Dicitur etiam memoria, quia sicut venter continet escas, ita et memoria sententias, unde: *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum*. Dicitur doctrina legalis, unde Christus ait ad Patrem: *De ventre matris meæ, Deus meus est tu*, id est ex quo suscepisti doctrinam legalem quæ fuit matris, id est Synagogæ. Dicitur cor, unde in Cant.: *Dilectus meus misit manum suam per foramen et ad tactum ejus venter meus contremuit*, id est ad inspirationem divinam contremuit cor meum. Dicuntur infirmiores qui sunt in Ecclesia Dei, unde David: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei*; et alibi: *Venter tuus sicut crater tornatilis*. Venter, qui est mollior pars corporis, infirmos in Ecclesia Dei significat, quibus etiam manifesta est sapientia Christi et voluntas, cujus manifestatio figuratur per liquefactionem cordis Christi. Dicitur sensualitas, unde in Psalmo: *Conglutinatus est in terra venter noster*. Dicitur compassio, unde Isaias: *Venter meus ad Moab ut cithara clamabit*; id est affectus meæ compassionis consonabunt miseriæ Moab sicut chordæ consonant in cithara. Dicitur conscientia, unde Jer: *Ventrem meum doleo*. Dicitur paradiso, unde Job: *Cur non conclusit ostia ventris qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis*. Ex paradiso namque humanum genus velut de ventre proliit, ubi conceptio nostra inchoavit, ubi origo hominum homo primus habitavit, sed hujus ventris ostia serpens aperuit, quando prava persuasione hominem a paradiso ejecit. Dicitur caro, unde in Psalmo: *Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea et venter meus*. Dicitur avaritia, unde de iniquo dicitur in Job: *Confringens nudavit pauperis domum; rapuit et non ædificavit eam, nec est satiatas venter ejus*. In *Moralibus*. *Domump auperis confringit et nudat, qui eum quem per potentiam nudat et conterit, exspoliare quoque per avaritiam non erubescit. Rapit et non ædificat eam quia non solum de suo nihil tribuit, sed etiam quod erat alienum tulit. Bene ergo subditur: «Nec satiatas est venter ejus.» Venter quippe iniqui avaritia est, quia in ipsa colligitur quidquid perverso desiderio glutitur. Liquef vero quia avaritia desideratibus non minuitur, sed augetur. Dicitur luxuria sicut Dominica voce serpentis dicitur *Pectore e**

ventre repes, id est per superbiam et luxuriam terrenos decipies

Ventilabrum est proprie instrumentum quod discernit grana a paleis. Dicitur etiam iudicium, unde in Evangelio : *Ventilabrum in manu eius*.

Ventilare proprie. Notat *purgare*, unde in Evangelio dicitur quod *Dominus ventilabit aream suam*. Notat *agitare*, unde Theodolus :

Ventilat æstro... decoratam cornibus Io.

Notat *propulsare*, unde auctoritas quod ideo prædicatores assimilantur arietibus quia cornibus, id est duorum Testamentorum auctoritatibus, ventilant inimicos. Notat *moveri*, unde in Job quod justus non ventilatur omni vento, id est non movetur omni tentatione.

Ventus, proprie. Dicitur fluxus vitæ humanæ, unde Job : *Vita mea tanquam ventus urens*, id est fluxus humanæ vitæ. Dicitur divina vindicta, unde Job : *Tollet eum ventus urens*, id est divina vindicta. Dicitur etiam malignus spiritus, unde secundum aliam expositionem : Quis enim hoc loco ventus urens vocatur nisi malignus spiritus, qui desideriorum flammam in corde excitat, ut ad æternum supplicium trahat. Dicitur transitoria prosperitatis, unde in Job legitur : *Elevasti me, quasi super ventum ponens, elisisti me valide*; per ventum transitorie vitæ prosperitas designatur, et quia presentis vitæ gloria quasi in alto cernitur et nulla stabilitate solidatur, elevatus velut super ventum ponitur qui prosperitate transitoria lætatur; sed valide eliditur, quando ab illa gloria in profundum adversitatis deicitur. Dicitur etiam res transitoria, unde in persona infirmorum ait Job : *Sicut ventus abstulisti desiderium meum*; venti nomine res transitoria accipitur, ventus ergo desiderium tollit, cum res transitoria æternitatis appetitum tollit. Dicitur concussio extremi iudicii, unde propheta : *Vidi et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone*; per ventum perturbatio ultimi iudicii, per aquilonem peccatorum frigiditas designatur; ventus ergo turbinis ab aquilone venit, quia nimirum causa peccatorum exigunt ut districti iudicii concussio omnia simul elementa conturbet. Dicitur superbia, unde David : *Non sic impii, non sic; sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ*. Dicitur gravis tentatio, unde Psalmista : *Fiant tanquam pulvis ante faciem venti*, id est cedant minori tentationi aut instantiam majoris. Dicitur fertilitas doctrinæ, unde de levibus et instabilibus dicitur quod cedunt omni vento doctrinæ. Dicitur pars mundi, unde legitur quod electi colliguntur in quatuor ventis, id est plagis. Dicitur prædicator, unde David : *Qui producit ventos de thesauris suis*, id est prædicatores mittit secundum quod præordinavit. Dicitur anima, unde David : *Et volavit super pennas ventorum*, quia cum comprehensibilitas ejus superat virtutes animarum, quibus se pennis a terrenis timoribus liberat, in auras sustollunt. Dicitur inutilitas vel men-

da dactium, unde : *Vos profertis verba in ventum*, id est otiosa vel falsa.

Venundare idem est quod *vendere*, unde : *Venundatus est Joseph*. Notat peccato subijci, unde Job in persona generis humani ait : *Venundatus sum sub peccato*.

Vepres proprie dicuntur peccata, unde in Isaia de Synagoga legitur quod ascendent super eam vepres. Dicitur Deus qui æterna poena punit malos, unde Isaia : *Quis dabit me spinam et veprem? Dicitur malus, unde Isaia : Succensa est quasi ignis impietas, veprem et spinam vorabit*.

Verax dicitur aliquis ratione immutabilitatis. Dicitur aliquis ratione promissionis qua solvit quod promittit, unde : Solus Deus verax: quia solvit quod promittit et solvere potest. Dicitur aliquis ratione enuntiationis, quia verum annuntiat, unde : Solus Deus dicitur verax, quia falsum dicere non potest.

Verber, proprie. Dicitur correctio, unde : *Meliora sunt verbera corrigentis amici quam oscula blandientis inimici*, quia ille punit zelo justitiæ, etc.

Verbum, proprie. Significat intellectum et dicitur verbum a *verbere*, id est passione animæ. Intellectus enim animæ passio dicitur, unde Aristoteles : *Ea quæ sunt in voce sunt notæ earum passionum quæ sunt in anima*, id est intellectuum. Dicitur vox exterior significans intellectum, unde : *Verba mea auribus percipe, Domine*. Dei Filius etiam dicitur Verbum, quia sicut intellectus procedit a mente et est coævus menti, alius tamen a mente, sic Filius procedit a Patre, Patri coævus, alius tamen a Patre; unde et vox materialis verbum dicitur, vel quia significat verbum mentis, id est intellectum; vel a verbere aeris, quia plectro linguæ formatur, unde et Plato vocem vocat plagam aeris. Quod autem Dei Filius Verbum dicatur, Joannes evangelista insinuat, dicens : *In principio erat Verbum*. Et Augustinus affirmat super eundem locum. Dicitur etiam res digna verbo. Legitur in lib. Regum : *Non fuit in domo Domini quod non ostenderet eis Ezechias*, id est res digna verbo. Est etiam verbum res inutilis, unde ait David ad Eliab fratrem suum : *Nunquid non verbum est?* id est res inutilis, vel nunquid non habeo in mente quod dico in ore? Dicitur falsum et otiosum, unde solet dici : *Verba sunt hæc*, id est falsa vel otiosa.

Verecundia dicitur pudor, unde Apostolus : *Ad verecundiam vestram dico*. Dicitur timor, unde Psalmista : *Induantur confusione et verecundia*.

Veritas, proprie. Dicitur Deus, unde in Evangelio : *Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*, etc. Etiam Christus ipse de se ipso dicit : *Ego sum via, veritas et vita*. Dicitur bonum æternum, unde in Evangelio : *Deus spiritus est et qui adorant eum in spiritu et veritate*, id est in bona intentione et pro æternis. Dicitur virtus qua homo solvit quod promittit, unde Tullius veritatem ponit inter speciem virtutis. Dicitur bona operatio, unde Apostolus : *Sed in azyms sinceritatis et veritatis*, id est puritate innocentia id est bona operatione. Di-

cutur confessio veritatis, unde David : *Veritas de A terra orta est*, id est confessio de homine peccatore nata est ut se accuset. Dicitur adimpletio promissionis, unde David : *In veritate disperde illos, et sicut promisisti*; et alibi secundum aliam expositionem : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*. Dicitur justitia, unde : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*, id est in Christo conveuerunt misericordia et justitia. Dicitur effectus justitiæ, unde David : *Universæ viæ Domini misericordia et veritas*, id est in omni opere Dei est effectus misericordiæ et justitiæ. Dicitur manifestatio effectus justitiæ divinæ, unde secundum aliam expositionem : *Universæ viæ Domini*, id est viæ Domini dicuntur duo adventus Domini. Primus quando venit in carne ut iudicaretur, secundus quando veniet ad iudicium ut mundus iudicetur ab eo. In primo manifestatus est effectus misericordiæ, in secundo manifestabitur effectus justitiæ, quando omnes generationes iudicabuntur ab eo.

Vermiculus, proprie. Dicitur etiam David vermiculus propter sui humilitatem et fortitudinem, unde legitur in lib. Reg. de eo : *Ipse est tenerrimus ligni vermiculus*. Dicitur color rubeus, unde : *Fuerint peccata vestra rubea quasi vermiculus, velut lana alba erunt*. Dicitur distinctio vel varietas, unde in Cant. dicitur : *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas*, id est distinctas vel variatas.

Vermis, proprie. Dicitur Christus, unde David : *Ego sum vermis et non homo*. Vermis de terra nascitur sine semine, sine strepitu; graditur, conculcatur, vilipenditur. Sic Christus natus est de Virgine sine virili semine, inter homines humiliter vixit; de quo dicit propheta, quod *non aperuit os suum*, id est *tanquam agnus coram tondente se obmutescit*, a Judæis contemptus et conculcatus, occisus fuit. Dicitur peccatum, unde in Job : *Putredini dixi : Pater meus es, mater mea et soror mea vermibus*; propter hoc quod dixi : *Pater meus es*, insinuavit quod omnis homo ab origine vitiata descendit; unde et addit : *Mater mea et soror mea vermibus*, quia scilicet et ab ipsa putredine, et cum ipsa in hunc mundum venimus : quantum ad materiam quippe corruptibilis carnis mater mea et soror mea vermes sunt, quia de putredine processimus, et cum putredine venimus quam portamus. Dicitur amaritudo conscientiæ, unde : *Vermes non moriuntur*. Dicitur homo, unde legitur : *Et si filius hominis vermis*. Dicitur carnalis delectatio, unde in Job de luxurioso : *Dulcedo illius vermis*, quia is qui in desiderio carnalis corruptionis exæstuat, ad fetorem putredinis anhelat. Dicitur etiam cura carnalis, unde de iniquo divite ait Job : *Iste moritur robustus et sanus, dives et felix; viscera ejus plena sunt adipe et medullis ossa irrigantur. Alius vero moritur in amaritudine animæ suæ, absque ullis opibus; et tamen simul in pulvere devenient et eos vermes operient*, quia vel istum ut cupita habeat, vel illum ne habita amittat, carnales cogitationes premunt.

Vernaculus vel verna servus natus in dōmo domini sui. Dicitur etiam famulus, unde legitur in Genesi quod Abraham duxit secum trecentos vernaculos.

Versus est metrica oratio; versus etiam propositio est secundum quod dicitur : *Ille respondet versus illam partem*. Dicitur etiam clausula, unde et clausulæ psalmi versus dicuntur. Similiter in lectionibus aliquis etiam homo dicitur versus ad hoc factum vel ad illud negotium.

Vertere proprie. Notat etiam *convertere*; unde David : *Verte impios, et non erunt*.

Vertex dicitur summitas rei, unde et vertex montis dicitur; caput etiam omnis vertex dicitur. Arcticus etiam polus qui semper nobis apparet et sæper nos videtur elevari vocatur vertex, unde ait poeta :

Hic vertex nobis semper sublimi.

Dicitur etiam fides, unde de Juda ait Jeremias : *Filii quoque Memphæos et Thanis constupraverunt te usque ad verticem*. Per verticem fidei sublimitas intelligitur; usque ad verticem stuprari est post malæ operationis usum etiam usque ad ipsam fidei sublimitatem corrumpi. Dicitur major in Ecclesia, unde Isaias : *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*, id est a majori usque ad maximum, unde et Petrus dictus est vertex apostolorum. Dicitur ratio, unde David : *Convertetur dolor ejus in caput ejus et in verticem*.

Vertigo dicitur volutio. Dicitur etiam infirmitas, ut legitur in physica. Dicitur etiam stupor, vel timor, unde Isaias : *Dominus miscuit in medio spiritum vertiginis*.

Verus est proprietas qua aliquis dicitur verus, quia enuntiat verum, unde David : *Non est in ore eorum veritas*. Et est ratio, qua aliquis intendit dicere verum, unde Paulus : *Veritatem dico vobis, et non mentior*. Dicitur aliquis verus ratione essentiali, unde Deus dicitur esse verus, quia immutabilis est, vel immutabiliter est, unde in Symbolo : *Deum verum de Deo vero*. Dicitur etiam Deus verus contra falsos deos, qui non sunt veri dii. Homo etiam dicitur verus, quia enuntiat verum verbum; etiam dicitur verum, quia verum est quod dicitur; propositio dicitur vera, quia verum significat. Intellectus dicitur verus, quia verum conspicit. Juramentum etiam dicitur verum, quando, habet tres comites, iudicium, justitiam et veritatem; iudicium quoque dicitur verum, id est rectum. Doctrina dicitur vera, quia verum docet, unde auctoritas : *Omne verum a Deo est*, id est omnis doctrina vera.

Vespa est proprie species muscæ. Dicitur terror, unde Dominus in lege promittens filiis Israel quod præmittat vespas ante eos, id est in adventu eorum immettet terrores spiritus habitantibus in terra promissionis.

Vespere. Hoc nomen *vesper* vel hoc nomen *vespere* ejusdem sunt significationis, et notant aliquando vesperam diei vel temporis, unde in Gen. :

Et factum est vespere et mane dies unus. Aliquando notat vespere gratiæ, id est defectum gratiæ, unde in Psalmo: *Ad vesperam demorabitur fetus*, id est miseria incipiens a vespera, id est a defectu gratiæ in Adam et in multis, demorabitur et secundum multas calamitates. Aliquando notat vespere vitæ, unde in Psalmo: *Exibit homo ad opus suum usque ad vesperam.* Aliquando notat finem mundi, unde dicitur quod Christus natus est in vespera mundi. Aliquando notat adversitatem, unde Isaias: *De mane usque ad vesperam finies me.* Aliquando notat noctem, unde Matthæus: *Vespere autem Sabbati*, id est nocte, ut aperte intelligatur; et ne intelligeres noctem antecedentem Sabbatum et non subsequentem, adjicitur: *Quæ lucescit in prima Sabbati*, id est in cujus sine lucescit prima dies Sabbati, id est dies Dominica. Aliquando notat torporem otii, unde in Job: *Si dormiero, dicam: Quando surgam? et rursus expectabo vesperam.* Somnus torporem, resurrectio excitationem actionis, vespera torporem otii significat. Sancta vero mater Ecclesia, usquequo vita corruptionis ducitur, flere mutabilitatis suæ damna non desinit. Quasi dicat: Et quietus exercitium actionis appeto et exercitatus otium quietis.

Vestigium, proprie. Dicitur pes, unde in hymno:

*Confixa clavis viscera
Tendens manus vestigia,*

id est extendens manus et pedes in cruce. Dicitur opus, unde sancti dicuntur imitari Christi vestigia, id est opera. Dicitur sanctus imitans opera Christi, unde David: *Ut non moveantur vestigia mea*, id est apostoli et alii sancti non movebuntur a bonis operibus. Dicitur doctrina Christi, unde secundum aliam expositionem: *Ut non moveantur vestigia mea*, id est doctrinæ mææ. Dicitur etiam ratio operum Dei, unde dicitur: *Forsitan vestigia Dei comprehendens*, id est rationes operum ejus. Dicitur signum quod reliquit Christus suis ad imitandum, unde David: *Dilatasti gressus meos et non sunt infirmata vestigia mea*, quia virtutes quas reliquit suis ad imitandum, non sunt infirmatæ in se vel in suis. Dicitur pravum opus, unde in Cant.: *Egrederere et abi post vestigia gregum*, id est post varios actus errantium sequere. Non præcipit, sed permittit, et quid sit eventurum prædicat. Dicitur interior affectus, unde Job: *Et vestigia pedum eorum considerasti*, id est affectus.

Vestimentum, proprie. Dicitur humana Christi natura, unde propheta: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum et vestimenta?* Dicuntur sancti qui induunt vel induuntur a Christo, unde David: *Sicut myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis*, et alibi: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus.* Dicitur status innocentiae et immortalitatis, unde in Apoc.: *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua.* Ille servat vestimenta sua qui gravioribus pecca-

(72) Deest aliquid.

tis se non maculat. Sacrae Scripturae vel sacramenta Ecclesiae dicuntur esse etiam vestimenta Christi, unde David: *Diviserunt sibi vestimenta mea.* Per illos qui vestimenta dividerunt perversores Scripturarum intelliguntur. Sicut enim illi actualiter vestimenta dividerunt, sic qui non intendunt ad unitatem spiritualia sacramenta et sacras Scripturas corrumpunt per hæreses et pravam expositionem. Dicitur opus, unde Salomon: *Vestimenta tua semper sint candida.* Dicitur divinitas quæ ambit hominem sicut vestimentum, unde David: *Amictus lumine sicut vestimento*, quia Christus in divinitate invisibilis est. Dicitur homo, unde homo dicitur quasi vestimentum quod comeditur a tinea. Dicitur conventus malorum qui ambit diabolium, unde apud Jeremiam dicitur vestimentum concretum sanguine. Dicuntur cœli qui permutabuntur in die iudicii, unde David: *Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent.* Dicitur etiam corpus humanum, unde de sanctis potest prædicta auctoritas exponi, quia *sicut vestimenta veterascent*, id est corpus consumitur.

Vestire. Notat circumvallare vel insignire, unde dicitur ad Ecclesiam: *Vivit Dominus, quia his omnibus velut ornamento vestieris.* Notat velare, unde divinitas dicitur vestita humanitate, id est velata.

Vestis, proprie. Dicitur etiam charitas quæ dividi non potest, quia de sola divina gratia confertur; unde Psalmista: *Super vestem meam miserunt sortem*, quia charitas divina, quæ per tunicam inconsutilem figuratur, sola divina gratia datur, quæ per sortem signatur. Dicitur corpus Christi, unde Isaias: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bosra?* Dicitur etiam Ecclesia Dei, unde Joannes: *Vestitus erat veste aspersa sanguine*, quia Ecclesia in martyribus proprio sanguine est perfusa.

Vetus, proprie. Dicitur infirmus, unde Adam dicitur vetus quia infirmatus per culpam et pœnam. Dicitur aliquis carnalis, unde in Evangelio: *Neque mittunt vinum novum in utres veteres*, quia austeritas legis non erat imponenda apostolis (sic), quia erant veteres, id est carnales. Dicitur etiam infirmans, unde culpa dicitur vetus, quia nos perducit ad infirmitatem culpæ et pœnæ, unde Apostolus ait quod cum Christo vetus homo crucifixus est. Dicitur abolitum, unde in Levit.: *Vetustissima veterum comedetis, et novis supervenientibus, vetera projicietis*, id est cærimonialia quæ sunt abolita; vetustissima sunt præcepta naturæ, vetera legis Mosaicæ præcepta, nova præcepta Ecclesiae doctrinæ.

Vetustas, idem quod antiquitas. Dicitur infirmitas pœnæ vel culpæ (72), unde legitur quod Christus sua simplici vetustate, scilicet infirmitate pœnæ et culpæ. Dicitur abolitio legis Mosaicæ, unde dicit auctoritas Apostoli quod ambulare debemus in novitate vitæ, non in vetustate, etc.

Via, proprie. Dicitur pœnitentia qua viandum est, unde propheta: *Parate viam Domini, rectas fa-*

clite in solitudine semitas Dei nostri. Dicitur prælat^A tus qui debet nobis exemplum præbere vivendi, unde in Thren. : *Via Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem.* Dicitur lex divina per quam incedere debemus, unde David : *Beati immaculati in via.* Dicitur præceptum divinum vel bona operatio, unde in lib. Sapientiæ : *Iustus deduxit Dominus per vias rectas.* Dicitur mundus, unde David : *Beatus vir qui non abiit, etc., in via peccatorum.* Dicitur fides vel virgo Maria, unde Psalmista : *Deus meus, impolluta via ejus, id est fides sancta et immaculata virgo Maria.* Dicitur Christus, unde in Evangelio : *Ego sum via.* Item : *Et viam pacis non cognoverunt.* Dicitur transitus Christi spiritualis, unde Job de sapientia ait : *Deus videt viam ejus et ipse novit locum ejus.* Quisquis prædicando a sordibus vitiorum emundat corda audientium, viam sapientiæ præparat venienti. Habet ergo sapientia viam, habet et locum; viam qua venit, locum quo manet. *Si quis, inquit, diligit me, sermonem meum servabit.* Via in qua Christus venit, locus in quo manet; et quia omnibus est incertum in cujus corde veniat, vel in quo postquam venerit permanendo requiescat, recte nunc dicitur : *Deus intelligit viam ejus et ipse novit locum ejus,* quia solius divinæ visionis est cernere vel quibus modis intellectus sapientiæ ad cor veniat, vel quibus modis mens intellectum vitæ quem percepit non amittat. Dicitur iter rectitudinis, unde : *Si declinavit gressus meus de via.* Quid est via nisi iter rectitudinis? ^C Toties autem de via gressus declinat, quoties cogitatio nostra iter rectitudinis relinquit post sensum erroris. Dicitur latitudo propriæ libertatis, unde in Evangelio : *Intrate per angustam portam, quia lata est porta et spatiosa via quæ ducit ad perditionem.*

Viaticum idem quod victuale. Dicitur corpus Christi, unde legitur quod nulli poenitenti constituto in mortis articulo negandum est viaticum, id est Eucharistiæ sacramentum.

Vicinus, proprie. Dicitur aliquis volens accedere ad fidem Christianam, unde David : *Factus sum opprobrium vicinis meis.* Dicitur angelus qui Christo adhæret per charitatem, unde in Evangelio de muliere quæ, inventa drachmâ, convocavit vicinas; quia Christus congratulatur angelis super redemptione humani generis, et majus est gaudium angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

Victima, proprie, unde Isaac : *Ecce ignis et ligna, ubi est victima holocausti?* Dicitur etiam divina vindicta, unde Isaias : *Victima enim Domini in Bozra.* Dicitur immolatio Christi vel Christus, unde frequenter legitur in sacra Scriptura quod Christus dicitur victima.

Victoria, proprie. Dicitur constantia in martyrio, unde in quadam oratione : *Deus, qui inter cætera potentiæ miracula etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulisti.* Dicitur destructio mortis, unde Apostolus : *Absorpta est mors in victoria.*

Vicus dicitur arctior via sicut platea major via

dicitur. Dicitur villa, unde Hieronymus dicit Jeremiam oriundum de vico Anathoth. Dicitur vir spiritualis qui, dum ad cœlestia graditur, angustam viam tenet; sicut platea dicitur qui licite hoc mundo utitur, unde in Cant. : *Per vicos et plateas.* Aliquando tamen dicitur homo carnalis vicus qui discurrit per diversos anfractus vicorum, unde in Evangelio : *Exi cito per plateas et vicos civitatis.*

Videre. Notat imaginari, unde : *Quid tu vides, Jeremia?* Et tibi legitur quod Pharaon vidit somnum. Notat audire, unde legitur quod populus videbat voces et audiebat, quia visus dignior est sensuum; nomine visus aliquando alius sensus designatur, unde ut demonstratio ad quemcunque sensum fiat apud grammaticum dicitur fieri oculam. Notat ^B *intelligere*, unde Dominus : *Qui videt me, videt et Patrem meum.* Notat *cavere*, unde in Apoc. : *Vide ne feceris.* Notat *experiri*, unde legitur in Evangelio quod Simeon accepit responsum a Spiritu sancto non visurum se mortem. Notat operari ad visum, unde oculus dicitur videre, quia est instrumentum videndi. Deus dicitur videre, id est scire, unde auctoritas : *Quid non videt qui videntem omnia videt.* Deus dicitur videre, id est judicare; unde David : *Vide humilitatem meam de inimicis meis.* Notat *misereri*, unde Dominus ait : *Vidi afflictionem populi mei, id est misertus sum afflictionis eorum.* Notat *approbare*, unde : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, id est approbavit.* Deus etiam dicitur videre qui facit aliquid videri, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Vidit Deus, id est videri fecit.*

Vidua, proprie. Dicitur plebs hæretica pravitate infecta, unde Job de hæretico ait : *Et viduæ ejus non plorabunt.* Quas viduas ejus accipimus, nisi subjectas plebes morte illius destitutas? Quæ mortem hæretici non plorant, quia in suo errore remanentes, dum sanctum æstimant fuisse prædicatorem suum, spe falsa ne luceant consolantur. Dicitur anima quæ intelligit se desertam omni auxilio nisi solius Dei, unde : *Viduam ejus benedicens benedicam.* Dicitur Ecclesia, unde legitur quod sua instantia movit judicem vidua. Dicitur aliquis carens spe sæculi, cui etiam error maritus moritur; unde in Psalmo : *Turbabuntur a facie ejus, patris ^D orphanorum et judicis viduarum.*

Vigilare, proprie. Notat curam adhibere, unde Dominus ait : *Ego rigilo super populum meum.* Notat sibi cavere, unde : *Vigilate ergo quia nescitis diem neque horam.* Notat etiam *laborare*, unde de peccatore dicitur : *Ipse ad sepulcra deducetur et in congerie mortuorum vigilabit.*

Vigilia, proprie. Dicitur etiam pars noctis, nox enim dividitur in quatuor partes quæ dicuntur vigiliæ, unde in Gen. : *Factum est in vigilia matutina.* Dicitur cogitatio, unde dicit Salomon : *Vigiliu honestatis tubefacit carnem.*

Villa, proprie. Dicitur ambitio sæcularis; unde in Evangelio : *Villam emi et necesse habeo videre eam.* Qui enim ambiunt dignitates sæculares nō

possunt venire ad cœnam Dei. Dicitur aliquis qui recipit fidem, quia in eo habitat fides; unde in Cant. : *Commoremur in villis*, vel villæ, ibi accipiuntur pagani de quibus Christus vult facere civitatem suæ prædicationis, etc.

Villicus dicitur custos villæ. Dicitur vicarius Christi qui male utitur suo officio spirituali, unde habemus in parabola de villico iniquitatis. Hieronymus tamen super illam parabolam dicit quod per villicum iniquitatis significatur Paulus.

Vincere, proprie. Notat de diabolo triumphare, unde Joannes : *Vicit leo de tribu Juda*. Notat etiam confundere, unde Paulus : *Vince in bono malum*.

Vinctus, proprie. Dicitur aliquis peccatis irretitus, unde in quadam antiph. canitur : *Educ vinctos de domo carceris*. Dicitur detentus in inferno, unde Isaias : *Eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua*. Dicitur oppressus in tribulatione, unde in Psalmo : *Vinctos in mendicitate et ferro*.

Vinculum, proprie; peccatum, unde David : *Dirupisti vincula mea*, id est peccata mea. Dicitur caritas, quia ligat omnes alias virtutes, unde et vinculum perfectionis dicitur ab Apostolo. Dicitur tenor, unde aliquis ligatur vinculo anathematis. Dicitur pœna æterna, unde Psalmista : *Præcipitabit in monte isto facem vinculi colligati*. Dicuntur blanditiæ et minæ, unde in Psalmo : *Dirumpamus vincula eorum*, quasi dicat Christus : Ita impie agunt infideles contra; sed, o fideles, *dirumpamus vincula eorum*, id est blanditias et minas. Dicitur ratio, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Dirumpamus vincula eorum*, id est rationes Christi et discipulorum quibus nos astringere volunt, et sic sunt verba persequentium Christum.

Vindemia, proprie, unde Isaias : *Luxit vindemia et infrmata est vitis*. Dicitur vindicta divina, unde idem : *Et faciet Dominus exercituum*, etc., *convivium vindemiæ*, etc.

Vindemiare, proprie. Notat destruere, unde de Juda legitur : *Et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam*. Transeuntes viam dicuntur, qui temporaliter dominantur, quales frequenter destruxerunt Judam.

Vinea, proprie. Dicitur actio quam usu quotidiani laboris debemus excolere; sed custodes in vineis positi, vineam nostram non custodimus, quia, dum extraneis actionibus intrinsecamur, ministerium nostræ actionis negligimus. Et hoc est : *Posuerunt me custodem in vineis*. Dicitur collectio arborum ferentium balsamum, unde in Cant. : *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*. Dicitur latitudo sacræ Scripturæ, unde de hæreticis ait Job : *Agrum non suum demetunt et vineam ejus quem vi oppresserint, vindemiant*. Potest igitur agri nomine latitudo Scripturæ signari, quam hæretici non suam demetunt, quia extra eam sententias longe a suis sensibus diversas tollunt; quæ vineæ quoque appellatione exprimitur, quia puritatis sententias botros virtutum profert; hanc vineam hæretici vindemiant, quia ex

A ea sententiarum botros per suæ intelligentiæ intentionem coacervant. Dicitur anima bonis operibus secunda, sicut sub cujusdam gentis specie spirituum malignorum malitiam designans, per prophetam Dominus ait : *Vineam meam posui in deserto insidiantibus*; quippe malignis spiritibus Dei vinea in deserto ponitur cum plena fructibus anima humanæ laudis cupiditate dissipatur. Dicitur vita cujuslibet negligentis, sicut per Salomonem dicitur : *Per agrum pigri hominis transivi et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticæ, operuerant faciem ejus spinæ*. Per agrum pigri hominis et vineam stulti viri transire est cujuslibet vitam negligentem inspicere, opera ejus considerare quam urticæ et spinæ replent; quia in cordium negligentium duritia terrena desideria et punitiones pullulant adversantium vitiorum. Dicitur Synagoga, unde : *Homo quidam plantavit vineam*. Dicitur Ecclesia de gentibus aversa, unde in Cant. : *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis*. Dicitur etiam primitivi fideles, unde in Epithalamio : *Vineæ florentes odorem dederunt*, id est odorem bonæ conversationis.

Vinum, proprie. Dicitur contemplatio cœlestium, unde David : *Et vinum lætificat cor hominis*. Vinum istud est raptus mentis a terrenis ad cœlestia, quod ita inebriat homines quia eos sobrios reddit. Dicitur concupiscentiâ, unde Apostolus : *Nolite inebriari vino in quo est luxuria*. Dicitur temporalis abundantia, quia præsertim consistit in vino, unde in Psalmo : *A fructu frumenti et vini*, etc. Altior doctrina, unde Salomon : *Vinum enecat parvulos*. Dicitur prava operatio, unde in Deut. : *Fel draconum vinum eorum*. Dicitur prælatus Ecclesiæ qui alios ita inebriat quod eos sobrios facit, unde de Christo dicitur in benedictionibus Jacob : *Pulchriores sunt oculi ejus vino*. Dicitur divina prædicatio, unde Isaias : *Caupones tui miscet vinum aqua*. Ille doctor vel prædicator miscet vinum aqua qui docet vel prædicat intuitu favoris humani vel terreni emolimenti. Dicitur anima quæ recipitur in apothecam æternæ beatitudinis, unde Joannes : *Et ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei*. Sicut enim in torculari uvæ tunduntur ut vino promptuaria repleantur, sic nimirum electi pressurarum afflictionibus conteruntur, ut cœlestis habitaculi recordentur; et quia patienter pressuram sustinent quæ peccatoribus debetur, idcirco bene jam vinum furoris iræ Dei dicuntur. Dicitur austeritas legis, unde in Cant. : *Meliora abera tua vino*, id est evangelica doctrina austeritate legis. Dicitur spirituale condimentum virtutum et honorum operum, unde in Epithalamio : *Et dabo tibi poculum ex vino conditum*. Dicitur divinæ prædicationis officium, unde in Cant. : *Guttur tuum sicut vinum*. Dicitur gratia Spiritus sancti, unde : *Introduxit me in cellam vinariam*; Ecclesia Dei in qua resultant dona Spiritus sancti. Dicitur major in Ecclesia Dei in qua aliis præest spirituali gratia, unde in Epithalamio : *Bibi vinum meum cum lacte meo*, quia Ecclesiæ

Dei incorporantur tam majores qui significantur per A vinum, quam minores qui significantur per lac.

Vipera, proprie. Dicitur antiqui Judæi veneno malitiæ debriati, unde Dominus : *Genimina viperarum, quis*, etc. Dicitur diabolus prava persuasione hominem decipiens, unde : *Caput aspidum suget et occidet eum lingua viperæ*; vel per viperam hic intelligitur hæreticus qui prava sua doctrina simplices interficit. Dicitur rex Jerusalem, qui propter malitiam comparatur viperæ, ut Sedechias vel Joachim, unde Isaias : *In terra tribulationis et angustiae leo et leonæ, et ex eis vipera, et regulus volans*.

Vir, proprie. Dicitur virtuosus, unde David : *Beatus vir qui non abiit*. Dicitur maritus, unde in Evangelio : *Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ*. Dicitur mas, unde legitur in sacra Scriptura quod viri et mulieres captivi sunt, id est mares et feminæ. Dicitur etiam aliquis perfectus ætate, unde Apostolus : *Occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*; unde solet fieri distinctio inter adolescentem, virum et senem. Dicitur angelus, unde Daniel : *Ecce vir Gabriel*. Dicitur diabolus, unde Jerem. : *Maledictus vir qui annuntiavit patri meo dicens : Natus est tibi puer masculus*. Quid est quod a propheta maledictionis sententiam vir ille accepit, qui nativitatem illius patri nuntiavit? Per prophetam mutabilitas humani generis quæ ex pœnæ merito venit designatur; per patrem ejus, iste de quo nascimur mundus exprimitur. Et quis est ille qui nativitatem nostram patri nuntiat, nisi diabolus qui, cum nos in cogitatione fluctuare desideret, malorum mentes quæ ex auctoritate hujus mundi præminent ad persuasionem nostræ deceptionis instigat, cumque nos infirma agere perspexit ea quasi facinora favoribus extollit, et quasi natos masculos loquitur cum corruptores viri per mendacium nos existisse gratulatur; patri ergo masculum natum denuntiat, quando huic mundo eum cui persuaserit peccatum, innocentiae corruptorem demonstrat.

Virere, proprie. Notat charitate vigere, unde in Job : *Nunquid potest virere scirpus absque humore*. Ac si dicat : *Populus gentilis absque humore gratiæ non poterit charitate vigere*.

Virga, proprie. Dicitur correctio, unde David : *Virga tua et baculus tuus*; et Apostolus : *Veniam ad vos in virga*, id est in justitia inflexibili. Dicitur justitia divina, unde David : *Reges eos in virga ferrea*. Dicitur dominium Christi in fidelibus, unde David : *Virgam virtutis tuæ emittet*. Non de illo regno loquitur Propbeta quo Christus regnat apud Patrem, sed de dispensatorio regno temporali quo nos per incarnationem vocavit in æternitatem et in nobis regnat. Et incœpit hoc a Judæis, quia Judæi primo per fidem subditi fuerunt. Dicitur potestas recipiendi necessaria a subditis, unde legitur in Marco quod Dominus præcepit discipulis suis missis ad prædicandum ut non ferrent secum nisi virgam tantum, id est haberent potestatem recipiendi a subditis necessa-

ria. Dicitur persecutio diaboli qua olim persecubatur genus humanum, unde Isaias : *Jugum enim oneris ejus, virgam et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian*. Dicitur gubernatio qua Christus regit suos, unde David : *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis, virga regni tui*. Dicitur Ecclesia unde in Cant. : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi*. Dicitur gloriosa Virgo Maria : *Egredietur virga de radice Jesse*. Dicitur Sennacherib, per quem Deus punit Judæos, unde in Jer. : *Virga furoris mei Assur*. Dicitur Christus, unde : *Quid tu vides, Jeremia? Virgam vigilantem ego video, et Dominus ait : Et ego vigilabo super populum meum*. Ex his insinuat quod Christus vocavit se virgam vigiliarum, proprie enim **B** virga vigiliarum dicitur virga quam latenter fur inmittit in domum, tentans utrum homines vigilant in domo an non.

Virginitas est multiplex; est enim virginitas carnis... virginitas est etiam superficialis quæ est hypocritarum de quibus in diversis locis sacræ Scripturæ.

Virgo proprie dicitur, unde Apostolus : *Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Virgo dicitur illa quæ si sit corrupta mente; integra tamen corpore, non intuitu Dei, sed favoris humani; unde legitur de quinque fatuis virginibus quæ non sumperunt oleum. Appropriate etiam mater Christi dicitur Virgo, sicut Urbs Roma. Terra etiam dicta fuit **C** virgo ante peccatum Adæ, quia nullo modo erat corrupta; unde legitur Adam formatus fuisse de virgine terra.

Virgultum, proprie. Dicitur Ecclesia, unde : *Ascendet sicut virgultum coram eo*, hoc de Christo dicitur.

Viror, proprie. Dicitur delectatio terrena, unde : *Viror omnis interiit*. Dicitur doctor charitatis, unde David : *Posteriora dorsi ejus in pallore auri vel in virere auri*, secundum aliam translationem.

Virtus proprie. Dicitur humana Christi natura, unde David : *Domine, in virtute tua liberabitur justus*, id est humana Christi natura lætabitur in eo quod verbo tuo est unita. Dicitur robor corporis, unde David : *Et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ*. Dicitur potentia divina, unde in Luca : *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, id est potentia divina. Dicitur potestas sæcularis, unde Psalmista : *Non salvatur rex per multam virtutem suam*. Dicitur ordo angelicus, unde in Evangelio : *Et virtutes cælorum movebuntur*. Dicitur Evangelium, unde Apostolus : *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. Dicitur miraculum, unde Christus de hemorroissa sanata per tactum fimbriæ, ait : *Sentio virtutem de me exisse*, id est miraculum; et in multis aliis legitur Christum et sanctos operatos esse virtutes. Dicitur Apostolus sive prædicator, unde David : *Rex virtutum dilecti*, id est Christi; virtutum suarum, id est apostolorum suorum, et dicitur hoc more veteris Scripturæ. Sicut legitur in Veteri

Testamento : *Fecit Moyses sicut præcepti ei Dominus*. Dicitur etiam effectus rei, unde et herbæ et lapides dicuntur magnas habere virtutes, id est effectus. Dicitur perfectio virtutis, unde David : *Ne projicias me in tempore senectutis meæ, cum defecerit virtus mea*. Vel virtutes dicuntur ibi virtuosus; virtus etiam aliquando dicitur fortitudo, secundum quod distinguitur inter prudentiam, temperantiam, virtutem et justitiam.

Vis, proprie. Dicitur violentia, unde solet dici : *Iste intulit mihi vim*. Dicitur correctio divina, unde in Cant. Isaia : *Domine, vim patior*. Dicitur insultus peccati, unde in persona pœnitentis ait : *Domine, vim patior*, id est insultum peccati.

Viscera, proprie. Dicuntur hi qui spiritualibus sacramentis in Ecclesia deserviunt, unde Job in persona Ecclesiæ ait : *Et effudit viscera mea*. Quid enim aliud per viscera sanctæ Ecclesiæ debemus intelligere, nisi eorum mentes qui ejus quædam mysteria in se continent. Sed antiquus hostis cum quosdam qui interioribus sacramentis deservire videbantur, ad sæcularia negotia pertrahit, ejus procul dubio viscera in terram fundit, quia illos in rebus infimis conculeat, qui prius in occultis ac spiritualibus latebant. Dicitur cor humanum, unde David : *Et spiritum meum innova in visceribus meis*. Dicitur compassio, unde legitur : *Commota sunt viscera ejus*. Dicuntur interiora, unde Habac. de idolo ait : *Et spiritus non est in visceribus ejus*.

Viscus est idem quod glutinum. Dicitur etiam retinaculum pravæ consuetudinis, unde solet dici quod aliquis detinetur visco pravæ consuetudinis.

Visio est perceptio alicujus rei, mediante visu, et hæc visio dicitur corporalis. Dicitur imaginatio, unde Daniel de Nabuchodonosor ait : *Somnum tuum et visiones capitis tui*, et hæc visio dicitur imaginaria vel spiritualis. Dicitur exstasis qua homo rapitur ad contemplationem cœlestium, unde : *Visio Isaia prophetæ*, et hæc dicitur intellectualis vel mentalis : prima dicitur primum cœlum, secunda tertium; unde Paulus : *Scio hominem raptum usque ad tertium cœlum*.

Visitare, proprie. Notat sanare, unde in Cant. : *Visitavit nos Oriens ex alto*. Dicitur corrigere, unde David : *Visitabo in virga iniquitates eorum*. Notat etiam damnare, unde Dominus de damnandis ait : *Et post multos dies visitabuntur*.

Vita, proprie, unde Job : *Militia est vita hominis super terram*. Dicitur gratia, unde Ezechiel : *Vita vivet et non morietur*. Dicitur æterna beatitudo, unde in Evangelio : *Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ*. Dicitur resurrectio, unde David : *Vitam petiit a te et tribuisti ei*, id est resurrectionem; unde et Christus de seipso ait : *Ego sum via, veritas et vita*. Dicitur etiam divina natura, unde in Evangelio : *Sicut Pater habet vitam in se*, etc.

Vitis, proprie. Dicitur Christus, unde in Evangelio : *Ego sum qui sum vitis vera*. Dicitur Ecclesia

vel sapientia, unde : *Ego quasi vitis fructificavi*, etc.

Vitrum, proprie. Dicitur perspicacitas ingenii, unde in Job dicitur : *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum*, id est sapientiæ Dei non potest comparari sapientia humana vel perspicacitas ingenii. Dicitur cordis puritas. Nam si ex cæteris metallis conficitur vas aliquid, quidquid intrinsecus ponitur, exterius minime videtur; in vitro autem quidquid interius ponitur totum perspicitur, et ideo per vitrum cordis puritas designatur; unde Joannes : *Ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo*. Dicitur puritas fidei quam sancti tenentes manifestant etiam ore, et sic potest exponi : *Ipsa vero civitas*, etc.

Vitta proprie. Dicitur prædicator, unde in Cant. : *Sicut vitta coccinea, labia tua*. Prædicator vitta dicitur, quia fluxas cogitationes in cordibus hominum suis prædicationibus ne defluant restringit et ne cordis oculos premant.

Vitula, proprie. Dicitur etiam decem tribus, unde Oseas vocat Ephraim vitulam doctam diligere trituram, quia populus Israel assuetus erat sustinere tribulationes et pressuras. Civitas Segor apud Isaiam dicitur vitula consternans, quia tertio motu terræ corrui. Dicitur mens carnalis, unde propheta sub Ephraim specie ait : *Vitula docta diligere trituram*, etc. Vitula enim trituræ laboribus assueta, plerumque ad eundem laboris usum etiam non compulsata revertitur. Ita pravorum mens hujus mundi servitiis dedita et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiam cum sibi libere vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat et usu miseræ conversationis trituram laboris quærit, ita ut a jugo mundanæ servitutis cessare non libeat etiamsi liceat.

Vitulus, proprie. Etiam dicitur Christus, unde legitur de patrefamilias quod prodigo filio redeunti obtulit vitulum saginatum. Dicitur oratio, unde : *Reddamus Deo vitulos laborum nostrorum*. Dicitur sanctus, impinguatus adipe virtutum, unde David : *Et comminet eos tanquam vitulum Libani*. Dicitur novus populus a jugo legis et a peccato alienus, unde Psalmista : *Tunc imponent super altare tuum vitulos*, id est angeli messorum novos populos super altare, id est cœlestem Jerusalem. Dicitur prædicator qui Ecclesiam mugitibus, id est prædicationibus implet; unde secundum aliam expositionem : *Tunc imponent majores*, scilicet apostoli; *vitulos*, id est prædicatores; *super altare tuum*, id est Ecclesiam.

Vivere aliquando notat vitam temporalem vel corporalem; unde legitur in quadam oratione : *In quo vivimus, movemur et sumus*. Aliquando notat vitam spiritualem, unde Paulus : *Vivo ego jam non ego*. Notat causam vitæ præstare, unde sequitur : *Vivit vero in me Christus*. Dicitur æterna beatitudine frui, unde Dominus : *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet*. Notat æternaliter esse, unde : *Vivit Dominus*; et alibi : *Vivo ego propter Patrem*. Omnia dicuntur vivere Deo per cognitionem. Arbor etiam dicitur vivere, id est virere; unde in homilia : *Vivunt non per animam sed per viriditatem*. Notat in memoria

esse, unde Priscianus de Virgilio ait : *Virgilius qui A acripit Bucolica vivit*, id est in memoria.

Vocalis, id est sonorosus, unde poeta ait : *Vocalis Orion*. Dicitur littera quæ per se sonum facit, unde grammaticus distinguit inter vocales et consonantes

Vocare, proprie. Notat de non esse ad esse producere, unde Apostolus : *Qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt*. Notat prædestinare, unde : *Qui vocat ea quæ non sunt*, id est qui prædestinat gentes quæ non videntur esse per idololatriam tanquam ea quæ sunt, id est Judæos qui videntur esse per legis observationem. Notat gratiam infundere, unde : *Qui vocat ea quæ non sunt*, id est ita infundit gratiam suam gentibus sicut Judæis. Notat inspirare, unde Apostolus : *Quos vocavit, hos et prædestinavit*.

Volare proprie. Notat ineffabiliter ad cælestia ascendere, unde David : *Volavit super pennas ventorum*. Notat citissime famam Christi ad universos transire, unde secundum aliam expositionem Christus dicitur volasse, id est famam ejus citissime per universum orbem promulgatam esse, unde et fama dicitur volare, et Virgilius ait : *Fama volat*.

Volucris vel *volucer*, proprie. Dicitur diabolus, unde Dominus : *Volucres cæli comederunt illud*. Dicitur superbus, unde : *Volucres cæli et pisces maris*. Dicitur vir contemplativus, unde : *Volucresque cæli latent*, sapientia Dei subaudi. Dicitur mens spiritualis, unde in Evangelio : *Cui simile est regnum Dei*, etc. *grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit et factum est in arborem magnam, et volucres cæli requieverunt in ramis ejus*. Ipse est granum sinapis qui in horti sepultura plantatus arbor magna surrexit. Granum fuit cum moreretur, arbor cum resurgeret; hujus arboris rami sunt prædicatores, in cuius ramis volucres cæli requiescunt, quia sanctæ animæ, quæ quasi quibusdam virtutum pennis æternorum cogitatione se sublevant, ex eorum dictis et consolationibus ab hujus vitæ fatigatione respirant.

Voluntas id est quod subjacet voluntati. Dicitur divina natura, unde legitur : *Voluntati ejus quis resistet?* Dicitur effectus voluntatis divinæ, unde Christus : *Non veni facere voluntatem meam*. Dicitur subjectum voluntatis divinæ, unde in Evangelio : *Fiat voluntas tua*. Solet etiam distingui triplex Christi voluntas. Voluntas divinitatis qua immutabiliter voluit mori; voluntas rationis qua constanter voluit mori; voluntas sensualitatis, qua voluit non mori, unde ipse ait : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste!* Voluntas etiam dicitur proprie. Dicitur motus voluntatis secundum quod solet dici : *Hæc est mea voluntas*, quasi dicat, ad hoc moveor.

Voluptas, id est delectatio. Dicitur etiam æterna beatitudo; unde David : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis*.

Volutabrum, id est involutio luti. Dicitur etiam

immunditia peccati, unde dictum est quod peccator est quasi sus in volutabro luti, etc.

Vomer, proprie. Dicitur etiam prædicator, unde legitur quod prædicator vomere suæ prædicationis scindit corda auditorum.

Vomitus, proprie. Dicitur apostasia vel recessus a Deo vel a fide, unde dicitur quod Christianus labens in mortale peccatum est quasi canis reversus ad vomitum.

Votum, proprie. Dicitur oblatio qua sanctus se offert Deo, unde David : *Vota mea Domino reddam*, et hoc coram omni populo ejus, ut exemplum capiat. Dicitur voluntas qua sanctus vult se offerre Deo per passionem, unde sic potest exponi prædicta auctoritas, quasi diceret : *Accipiam calicem quod est B in voto meo*, id est in desiderio, et postea reddam in ipso actu vota mea. Dicitur etiam votum ipse sanctus, qui se offert Deo, unde in Psalmo : *Vota mea*, etc., quasi diceret : *Sacrificabo hostiam laudis*, utique sic quod reddam Domino vota mea, id est me ipsum, quia sum imago ejus, imago enim reddenda est Deo, juxta illud Domini dicentis in Evangelio : *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*. Dicitur mentis devotio, unde David : *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua*, id est mentis devotionem.

Vox, proprie. Dicitur evidentia, unde Dominus Pater ad Cain in Gen. : *Vox sanguinis fratris tui*, etc. id est evidentia effusi sanguinis. Dicitur sonus in aere formatus, qui dictus est vox Patris qui insonuit : *Hic est Filius meus dilectus*. Dicitur præceptum, unde in Evangelio Christus de suis ait : *Et vocem meam audient*. Dicitur desiderium electorum qui desiderant salutem hominum, unde Joannes in Apoc. : *Et audivi vocem magnam de cælo*. Dicitur Joannes Baptista, unde in Evangelio : *Vox clamantis in deserto*, quia, sicut vox præcedit verbum, sic Joannes præcessit Christum. Dicitur attestatio, unde David : *Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum*, id est Velus Testamentum consonat Novo, prout attestantur prophete et apostoli qui per cataractas sunt significati. Dicitur contractio, unde David : *Elevaverunt flumina, Domine*, etc., a vocibus aquarum multarum. Dicitur prædicatio, unde in D Cant. : *Vox turturis audita est in terra nostra; surge, amica mea*.

Vulnerare, proprie. Notat incarnationis Christi causam esse, unde in Cantico : *Vulnerasti cor meum, soror mea*; verba sunt Christi, quasi dicat ad Ecclesiam : Pro amore tuo carnem assumpsisti. Notat infidelibus amorem terrenum exstinguere, unde : *Percusserunt me et vulneraverunt me*; nec dicit Ecclesia de prædicatoribus qui in cordibus fidelium exstinguunt amorem terrenum.

Vulnus, proprie. Dicitur reatus sive macula animæ, unde ait Augustinus quod si possemus intueri vulnera animæ, inveniremus graviora vulneribus corporis, et alibi in Isaia : *Vulnus et livor et plaga tumens non est circum-rogata*. Dicitur æterna damnatio.

tio, unde in Apoc. : *Et factum est vulnus sævum ac pessimum in homines*. Dicitur etiam compunctio, unde dicitur : *Sagittæ Christi*, id est sententiæ sacræ Scripturæ, *penetrant animam ad vulnera*.

Vulpes, proprie. Dicitur hæreticus, unde : *Capite nobis vulpes*. Dicitur Herodes tetrarcha propter sui fraudulentiam, unde Dominus : *Dicite pulvi illi : Non capit prophetam perire extra Jerusalem*. Dicuntur etiam homines fraudulentii, qui in fraudibus suis delectantur quas abscederunt in corde, unde in Evangelio : *Vulpes foveas habent*.

Vultur, proprie. Dicitur etiam Christus propter subtilitatem visus : *Semitam ignoravit avis, nec intuitus est oculos vulturis* ; hoc dicitur de diabolo, qui ignoravit semitas Christi, id est quomodo per vias suæ humilitatis hominem erexit, et qua ratione asumpserit humanitatis indumentum.

Vultus, proprie. Dicitur præsentia, unde Psalmista : *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo*, id est cum præsentia tua, cum nihil aliud desiderem quam præsentiam tuam, id est videre te facie ad faciem, sicuti es. Dicitur ratio, unde David : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* ; hic vultus dicitur ratio ; quia [sicut] per vultum habetur notitia de homine, ita per rationem de Deo. Dicitur Filius Dei per quem cognitus est Pater, unde in Psalmo : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*, id est sapientia Filii tui signata est super nos, id est impressa superiori parti nostræ, id est animæ. Dicitur conformitas fidelium vel unitas Ec-

clesiæ, unde David : *Vultum tuum deprecabuntur omnes*, id est conformitatem tuam, o Ecclesia, ne extra positi faciant ; sed in vultu sponsæ, id est in unitate Ecclesiæ. Vultus namque Ecclesiæ prodest eleemosynas facientibus, ne extra nidum Ecclesiæ faciant. Dicitur ira Dei, unde David : *Vultus autem Domini super facientes mala*, id est voluptuosos, vindicta videlicet. Dicitur potentia Dei qua dignis innotescit, unde David : *Æquitatem vidit vultus ejus*. Dicitur affectus vel animus humanus, unde in Samuele : *Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati*. Dicitur cognitio divina, unde David : *De vultu iudicium meum prodeat*, verba sunt Christi ad Patrem loquentis, id est, secundum ea quæ agnoscis in me, quia nullum peccatum habeo, in me videatur provenisse ; non secundum dispositionem Judæorum, quod patet esse factum in resurrectione, quando præter eorum opinionem resurrexit.

Vulva, proprie. Dicitur etiam culpa latens, unde Job : *Quare non in vulva mortuus sum ?* Culpa enim latens occulte peccatorem concipit, et reatum suum adhuc in tenebris abscondit. Est ergo sensus : *Quare non in vulva mortuus sum*, id est in occulta perpetratiōe peccati cur a carnis vita mortificari nolui. Dicitur abyssus terræ, unde Job : *Quis conclusit ostiis mare quando erumpebat quasi de vulva procedens*, etc. Dicitur charitas Ecclesiæ in qua conversi concipiuntur et nascuntur, dum fidei rudimenta suscipiunt, unde Psalmista : *Alienati sunt peccatores in vulva*, etc.

Z

Zelare significat nimio amore uxorem diligere, unde legitur in passione sancti Clementis : *Zelatus sum uxorem meam*. Notat invidere, unde David : *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem*, id est non invidias facientibus iniquitatem. Notat etiam imitari, unde secundum aliam expositionem : *Neque zelaveris facientes iniquitatem*, id est non imiteris. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum.

Zelotes. Dicitur ille qui nimio amore diligit uxorem. Dicitur etiam Deus zelotes, quia maxima signa charitatis exhibet hominibus, unde in lege : *Ego sum Deus zelotes*.

Zelus, proprie, est invidia, unde David : *Zelus domus tuæ comedit me*, id est Judæa quæ debet esse domus tua ex invidia occidit me. Dicitur amor, unde sic potest exponi prædicta auctoritas : *Zelus domus tuæ comedit me*, id est ex amore quem habebam erga Synagogam subjeci me passioni et morti. Dicitur naturalis dilectio qua simplices inter Judæos putaverunt se obsequium præstare Deo Christum morti exponendo ; unde Paulus de ipsis loquens, ait : *Zelum legis habent, sed non secundum*

scientiam. Dicitur correctio, quæ est signum amoris, unde dicitur : *Zelus meus recessit a te*.

Zephyrus est nomen venti et nomen dei ; utrumque habetur in Ovidio, magis (sic) *Metamorphoseos*.

Zeta est nomen litteræ. Dicitur vestibulum domus, unde in passione beati Thomæ legitur : *Faciam tibi zetas hiemales et zetas æstivales*. Dicuntur deambulatoria secundum quosdam, dicuntur thalami secundum alios.

Zizania, proprie. Dicuntur etiam mali, unde in Evangelio : *Colligite zizania ad comburendum*.

Zona, proprie. Dicitur etiam secretum, unde in Evangelio : *Non habeatis æs in zonis*, id est absconditis sapientiam. Dicitur etiam zona, quia constringitur, et significat continentiam sicut habetur in Apoc. ; ait enim Joannes quod ille qui apparuit ei habebat zonam auream ad pectus.

Zyma proprie dicitur fermentum. Dicitur etiam malitia, unde in quadam prosa :

*Zyma vetus expurgetur,
Ut sincere celebretur
Nova resurrectio*

Unde etiam Apostolus : *Expurgate vetus fermentum*.